Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2020.

Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, ožujak 2021.

Ilustracije na naslovnici motivi su iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2021. godinu, koji nosi naslov „Dječje pravo na participaciju je…“. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović.

Središnja tema kalendara je dječje pravo na sudjelovanje (participaciju), uz predstavljanje ostalih prava iz UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Kalendar se može preuzeti na našoj stranici www.dijete.hr.

SADRŽAJ

1 UVOD 6

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE 9

2.1 Osobna prava 12
2.1.1 Statusna prava 13
2.1.2 Pravo na privatnost 14
2.1.3 Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb 20
2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitucionalizacija i posvojenje 28
2.1.3.2 Uzdržavanje 31
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja 35
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji 35
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama 38
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje 42
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice 44
2.3 Obrazovna prava 48
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja 49
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti 53
2.3.3 Kadrovski uvjeti te programi i sadržaji 55
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova 60
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju 61
2.3.6 Odgoj i obrazovanje za vrijeme pandemije Covida-19 65
2.4 Zdravstvena prava 72
2.5 Socijalna i ekonomska prava 78
2.5.1 Socijalna prava 79
2.5.2 Ekonomska prava 82
2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard 82
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova 83
2.5.2.3 Imovinska prava 86
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje 89
2.5.2.5 Dječji proračun 91
2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme 93
2.7 Pravosudno zaštitna prava 95
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka 99
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe 101
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom 107
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje 111
2.8.1 Prometna sigurnost djece 111
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama 115
2.8.3 Nestala djeca 116
2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo 117

SADRŽAJ

2.9 Diskriminacija 119
2.10 Ostala prava i nenadležnost 124

3 MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - dječje sudjelovanje 125

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE 129
- prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece
4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina 129
4.2 Prava djece s problemima u ponašanju 132
4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru 136
4.4 Mediji i zaštita dječjih prava 140
4.5 Prava djece u digitalnom okružju 148
4.6 Prava djece koja se bave sportom 151
4.7 Djeca u pokretu 155

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU 160
OBRAZOVANJE 161
ZDRAVLJE 164
OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA 166
NASILJE 168
IMOVINSKA PRAVA 170
SIGURNOST 171
SPORT 172
PRAVOSUĐE 174
RANJIVE SKUPINE 175
MEDIJI 176
EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA 177
PRIVATNOST 178
DISKRIMINACIJA 179

6 NORMATIVNA AKTIVNOST 181

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 187
7.1 Djeca u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi 187
7.2 Pružanje usluga za djecu s teškoćama u razvoju za vrijeme pandemije – analiza stanja 194
7.3 Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko pravnim postupcima 195

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA 201

Sadržaj

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE 203
9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu 203
9.2 Izdavački projekti 205
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima 206
9.4 Objavljeni tekstovi 208
9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama 209
9.6 Projektne aktivnosti 211

10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM 214

11 MEĐUNARODNA AKTIVNOST 217
11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama 217
11.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima 220

12 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA 222
12.1 Ured u Osijeku 223
12.2 Ured u Rijeci 224
12.3 Ured u Splitu 226
12.4 Središnji ured u Zagrebu 227

13 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE 232
13.1 Ustroj 232
13.2 Financijsko poslovanje 233

14 ZAKLJUČAK 236

15 LEGENDA 239

1 Uvod

Stotine tisuća djece u Hrvatskoj vjerojatno će vrlo dobro upamtiti 2020. godinu. U toj su se godini zatvorile njihove škole i vrtići, prvo na dva tjedna, a onda i na dva mjeseca. Njihovi su domovi preko noći postali njihove privremene učionice i uredi u kojima rade roditelji. Brojna su djeca ostala i bez krova nad glavom uslijed potresa, koji su prvo pogodili Zagreb i okolicu, a krajem godine i Banovinu. To je bila godina u kojoj su i djeca, bez obzira na svoju dob i razvojne potrebe, u jednom trenutku trebala postati i ostati odgovorna. Dva mjeseca se možda ne čini mnogo u životu odrasle osobe, ali za dijete od, primjerice, sedam godina ili mlađeg adolescenta, to se razdoblje čini kao cijela vječnost.

Stoga će i osamnaesto po redu izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*, biti gotovo u svim svojim dijelovima obilježeno izvanrednim situacijama koje su promijenile život djece u Hrvatskoj, a to su epidemija Covida-19, nacionalni napori da se epidemija zaustavi i potresi.

U 2020. godini zaprimili smo 1923 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, što na godišnjoj razini predstavlja rast od 10 %. Uz nove prijave, nastavili smo postupati u 574 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Uz navedeno, Ured je radio i na 1158 predmeta koji se odnose na opće inicijative, izvješća, suradnju s državnim i međunarodnim institucijama i medijima, stručne sastanke, konferencije, projekte i obradu stručnih tema, te poslovanje ureda.

Unatoč otežanim okolnostima rada tijekom epidemije te značajnih oštećenja zgrade Ureda pravobraniteljice za djecu, koja su nastala tijekom zagrebačkih potresa, i ove smo godine nastojali biti dostupni djeci, roditeljima i skrbnicima te institucijama koje su nam se obraćale za savjet, pomoć i podršku putem telefona i elektroničke pošte. Tijekom 2020. godine zabilježili smo 1200 razgovora putem telefona sa strankama, a susrete s djecom smo organizirali *online* putem različitih komunikacijskih platformi.

Tijekom godine uputili smo 72 opće preporuke, upozorenja i priopćenja s ciljem da podržimo učinkovitiju zaštitu prava djece. Oko 40 % preporuka bilo je vezano uz utjecaj koronavirusa i mjera za njegovo suzbijanje na različita područja ostvarivanja prava djeteta. No, zabrinjava nas da je prihvaćena tek svaka druga preporuka, dok je tek svaka šesta preporuka do kraja godine bila u cijelosti i realizirana.

Prateći nastale promjene i nove izazove u zaštiti prava djece u vrijeme zdravstvene krize, na našoj web stranici otvorili smo i posebnu rubriku u kojoj smo redovito objavljivali preporuke i mišljenja za učinkovitije ostvarivanje prava djece u vrijeme epidemije. Krajem godine, na našoj *online* konferenciji, nastojali smo zajedno sa svim relevantnim institucijama, napraviti pregled mjera i ključnih pouka o zaštiti djece u vrijeme epidemije. Želim istaknuti kako smo u prošloj godini svjedočili velikom trudu koji je uložen u prilagodbu na nove okolnosti, ali su razotkrivene i brojne slabosti različitih sustava odgovornih za dobrobit djece. Stoga se nadam da će 2020. godina biti, među ostalim, i godina učenja na kojoj ćemo graditi otporniji sustav koji će bolje štititi djecu i njihove interese u izvanrednim i kriznim situacijama.

U pregledu dobivenih prijava u 2020. godini i dalje dominiraju prijave u području osobnih prava djece. No, s obzirom na sve poteškoće u sustavu obrazovanja, ne čudi da u području obrazovanja bilježimo više od 100 novih prijava u odnosu na prethodnu godinu.

Najviši godišnji porast u pojedinom području povreda prava djece, zabilježili smo u području pravosudno-zaštitnih prava, čak 42 %. Uglavnom je riječ o pritužbama na postupanje policijskih službenika, djelatnika centara za socijalnu skrb, posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Broj pritužbi i njihova priroda ukazuju na potrebu za senzibilizacijom službenih osoba za prava i potrebe djece.

Značajno su porasle i prijave u područjima socijalnih te zdravstvenih prava.

U Izvješću za 2020. godinu donosimo pregled postupanja pravobraniteljstva za djecu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece, sažeti prikaz općih inicijativa te naših raznih drugih inicijativa i aktivnosti u praćenju, zaštiti i promicanju dječjih prava.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjeni u legendi na kraju izvješća. Riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Epidemija koronavirusa ostavila je posljedice na djeci te je osobito teško pogodila pojedine skupine djece. Uvođenje nastave na daljinu, otežalo je ostvarivanje prava na obrazovanje djeci koja nisu imala uvjete za nastavu putem interneta i televizije. Djeca s teškoćama u razvoju su ostala bez škola i vrtića te bez drugih usluga koje dobivaju u posebnim ustanovama (npr. usluge fizioterapeuta, logopeda, radnog terapeuta, psihosocijalne podrške, rane intervencije i sl.), ali i bez prijatelja. *Koronakriza* je potvrdila da je izravan rad stručnjaka s djecom s teškoćama u razvoju nezamjenjiv. Digitalne platforme i nastava putem televizije nisu bile dovoljno prilagođene djeci s teškoćama u razvoju.

Neka djeca koja su se u vrijeme *lockdowna* zatekla na liječenju u bolnicama, bila su gotovo potpuno odvojena od svojih obitelji u trenutku u kojem im najviše treba roditelj i njegova toplina i utjeha.

Stručnjaci su upozoravali na negativne posljedice *lockdowna* na djecu koja žive u obiteljima u riziku od nasilja i zlostavljanja. U 2020. Ministarstvo unutarnjih poslova bilježi porast kaznenih djela nasilja i zlostavljanja i to nam samo potvrđuje da je jako teško osigurati učinkovitu zaštitu djece ako su žrtve zatvorene u četiri zida.

Neizvjesnost oko polaganja državne mature, uza sve druge otežavajuće okolnosti u obrazovanju i životu uslijed koronavirusa te potresa u Zagrebu i okolici, osobito je teško pogodila maturante, koji su predugo čekali na informacije o najvažnijem ispitu u svom životu.

Istraživanja o posljedicama *koronakrize* na djecu dodatno ukazuju da briga o mentalnom zdravlju djece postaje jedna od ključnih tema koja će zahtijevati veća društvena ulaganja.

Naše je izvješće i ove godine opširno jer, osim što prikazuje povećan opseg posla u 2020. godini, daje i prikaz niza podataka o djeci iz različitih sustava, što smatramo ključnim za kvalitetno praćenje stanja dječjih prava u Hrvatskoj.

Zahvaljujem svojim mladim savjetnicima, članovima MMS-a, na njihovim prijedlozima i mišljenjima koji su mi pomogli u boljem razumijevanju potreba djece u 2020. godini.

Zahvaljujem svojem stručnom timu savjetnika i djelatnika Ureda u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu, koji je neumorno radio u izvanrednim okolnostima kako bi osigurao praćenje prava djece, savjet i podršku svima koji su nam se javljali za pomoć. Nadam se da će ovo izvješće poslužiti i kao putokaz za sve što je potrebno učiniti za djecu kako bi se oporavila od teških iskustava 2020., te kako bi se njihove potrebe stavile na prvo mjesto – i sada i u svim budućim izvanrednim situacijama.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) od 2008. do 2020.

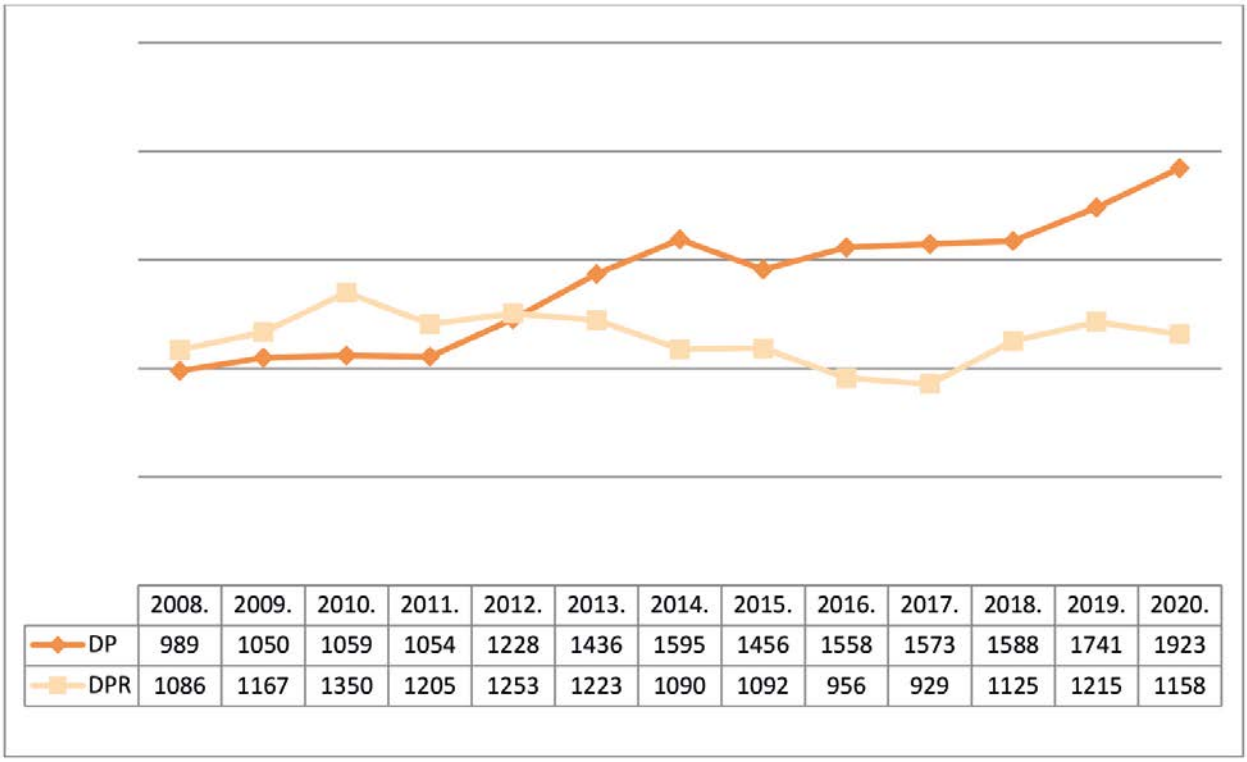

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
DP	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923
DPR	1086	1167	1350	1205	1253	1223	1090	1092	956	929	1125	1215	1158

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece od 2008. do 2020.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Osobna prava	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28
Obrazovna prava	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492
Zdravstvena prava	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162
Socijalna prava	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62
Ekonomska prava	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72
Kulturna prava	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36
Pravosudno-zaštitna prava	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115
Sigurnost i zaštita djece		12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116
Diskriminacija		3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35
Nenadležnost		22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32
Ostalo	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1
UKUPNO	**989**	**1050**	**1059**	**1054**	**1228**	**1436**	**1595**	**1456**	**1558**	**1573**	**1588**	**1741**	**1923**

2

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Uloga pravobranitelja za djecu je na općoj razini pratiti rad nadležnih tijela, uočavati teškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece te ukazivati na njih i pozivati na sustavno rješavanje problema. Pojedinačni konkretni primjeri kršenja prava djece za nas su važan izvor spoznaja o područjima u kojima djeca nisu odgovarajuće zaštićena. Oni omogućuju sagledavanje funkcioniranja sustava zaštite prava djece u cjelini te daju podlogu za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje nužnih poboljšanja u ostvarivanju prava većih skupina djece.

Tijekom 2020. zaprimili smo 1923 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, što je u odnosu na prethodnu godinu znatno povećanje. Povećan broj prijava tumačimo izvanrednim okolnostima zbog izbijanja epidemije Covida-19, kao i potresa koji su utjecali i na ostvarivanje prava djece.

Osim po novim prijavama, tijekom godine smo postupali i u 574 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Preneseni predmeti odnose se većinom na prijave povreda prava djece u području obrazovanja zbog praćenje tijeka obrazovanja djeteta te u području obiteljsko pravnih odnosa, zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka i dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Osim rada na pojedinačnim predmetima iz tekuće i prethodnih godina, rad Ureda uključuje i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili putem telefona. Riječ je o jednokratnim upitima ili dolascima, koje ne iskazujemo u ukupnom broju predmeta, ali valja istaknuti da je na taj način tijekom godine ostvaren veliki broj razgovora (zabilježeno više od 1200) koji su zahtijevali znatan angažman savjetnika.

Tijekom 2020. neposredni rad sa strankama bio je znatno izmijenjen zbog nužnog uvođenja epidemioloških mjera. Također, zbog znatnih oštećenja nastalih u potresu koji je u ožujku pogodio Zagreb, nismo bili u mogućnosti primati stranke u našem zagrebačkom Uredu. Unatoč znatno otežanim uvjetima rada vezano uz prijem stranka, tijekom 2020. nastavila se intenzivna komunikacija sa strankama putem telefona i e-maila.

Prijave koje smo primili u 2020. godini odnose se na zaštitu prava 2226 djece te 386 grupa djece. Od toga je bilo 962 dječaka i 817 djevojčica te 447 djece za koju prilikom obraćanja nije naveden spol.

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji djece (1128), i to majke u 715 slučajeva, očevi u 300 slučajeva, te oba roditelja zajedno u 113 slučajeva. Po brojnosti prijava slijede prijave institucija u 303 slučaja. Najčešće su to obrazovne institucije (70), škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece, osobito seksualno nasilje nad djetetom, na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Povrede pojedinačnih prava djece 2020.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2020.	Broj djece u 2020.	
			Broj djece	Grupa djece
Osobna prava-ukupno	269	772	1155	49
Prava djece kao članova društvene zajednice	4	28	27	6
Obrazovna prava	100	492	384	177
Zdravstvena prava	18	162	106	69
Socijalna prava	23	62	107	2
Ekonomska prava	31	72	106	6
Kulturna prava	12	36	25	15
Pravosudno-zaštitna prava	33	115	135	13
Sigurnost i zaštita djece	68	116	130	20
Diskriminacija	7	35	18	25
Nenadležnost	5	32	33	3
Ostala prava	4	1		1
UKUPNO	**574**	**1923**	**2226**	**386**

Spol djece obuhvaćene povredama prava 2020.

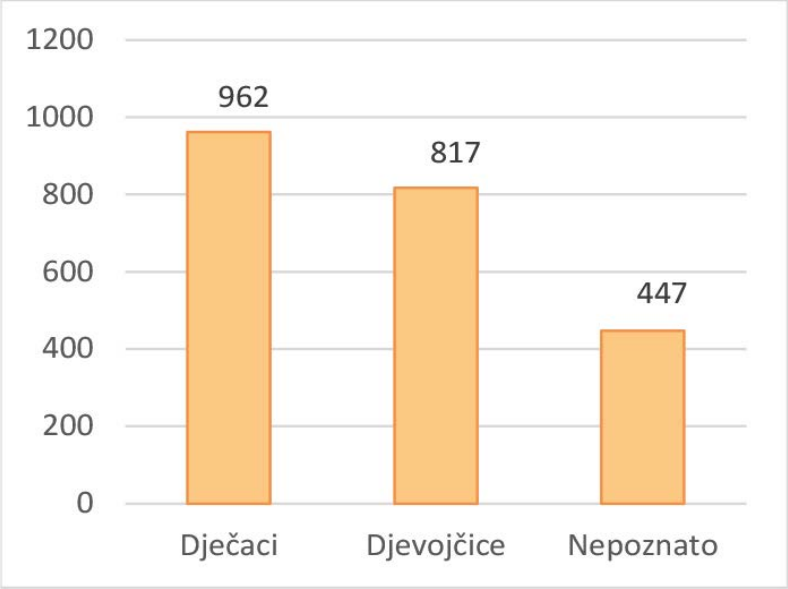

U velikom broju obraćaju nam se i nadležna ministarstva, agencije i inspekcije, zatim državni inspektorat, koji nam je prijavljivao slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece i povrede u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, te policijske uprave koje nas obavještavaju o stradavanju djece u prometu (44). Za savjet, pomoć i podršku u pojedinačnim slučajevima obraćaju nam se i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice. U pojedinačnim slučajevima obraćaju nam se saborski zastupnici, ali i pojedini saborski odbori tražeći postupanje pravobraniteljice za djecu.

Djeca su nam se osobno obratila u 26 slučajeva. Iskazivala su zabrinutost zbog mogućeg negativnog odražavanja organizacije nastave tijekom epidemije Covida-19 na polaganje državne mature i upise na fakultete. Prituživala su se i na nepravedno ocjenjivanje i neprofesionalno ponašanje nastavnika, na nedovoljnu mogućnost sudjelovanja u donošenju odluka koje ih se neposredno tiču, posebice vezano uz organizaciju nastave u vrijeme epidemije.

Djeca iz odgojnih domova žalila su se na postupanje i ponašanje odgajatelja, a ona iz učeničkih domova na narušavanje njihove privatnosti. Obraćala su nam se i djeca čiji roditelji su u konfliktu oko načina izvršavanja roditeljske skrbi, tražeći da se poštuje njihovo mišljenje o tome s kojim će roditeljem živjeti ili o načinu održavanja susreta i druženja s roditeljem s kojim ne žive. Djeca su se žalila i zbog odluke o izdvajanju iz obitelji i na uvjete smještaja, ali i na neefikasnost sustava u ostvarivanju njihovog prava na uzdržavanje. U jednom slučaju obratilo nam se dijete tražeći da se odgodi izvršavanje kazne zatvora za njegovog roditelja.

Svakom osobnom obraćanju djeteta posvetili smo potpunu pozornost kako bismo djetetu pomogli. Nažalost, primijetili smo da se iza nekih navodnih obraćanja djece nalaze njihovi roditelji koji manipuliraju djecom kako bi ostvarili vlastite interese, osobito u konfliktnim roditeljskim odnosima.

U 45 slučajeva obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (14) i susjeda (12). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (45) te ostale kategorije prijavitelja (266). U 84 pojedinačnih slučajeva Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Podnositelji prijava povrede dječjih prava 2020.

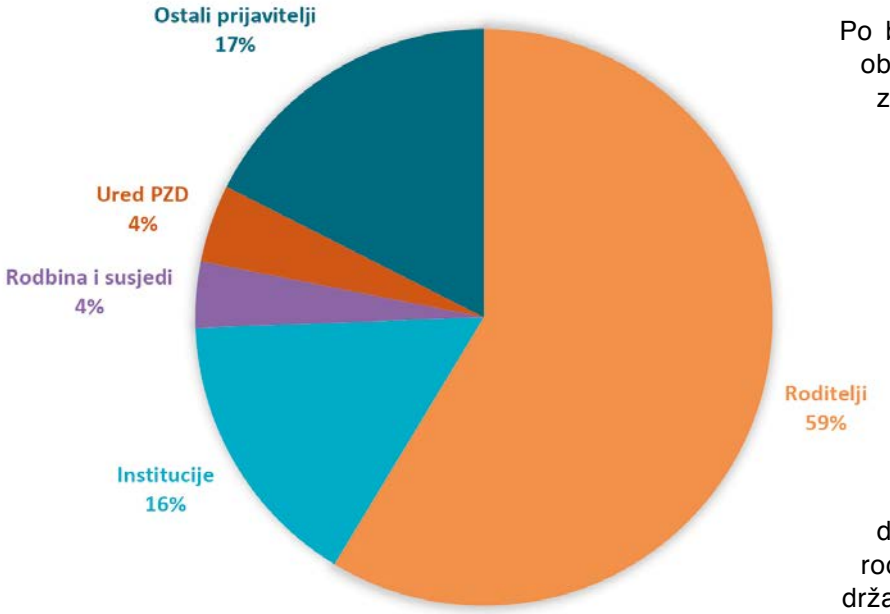

Od 1923 prijava zaprimljenih u 2020. najviše prijava odnosi se na povredu osobnih prava djece (772), od kojih najviše na ostvarivanje roditeljske skrbi (434) i nasilje nad djecom i zanemarivanje djece (239).

Po brojnosti slijede prijave povreda obrazovnih prava (492), zatim, zdravstvenih prava (162), prava na sigurnost i zaštitu (116), prava djece u pravosudnom postupku (115), ekonomskih prava (72) i povreda prava na zaštitu privatnosti (66). Slijede prijave povreda socijalnih prava (62), kulturnih prava (36), zatim prijave diskriminacije (35), te prijave u vezi s pravima djece kao članova društvene zajednice (28). Ostale prijave odnosile su se na povrede statusnih prava djece, kao što je pravo na prijavu rođenja, prebivališta, stjecanje državljanstva (15), te povrede u području udomiteljstva, posvojenja, skrbništva i drugo (16). Dva pojedinačna slučaja odnosila su se na temeljno pravo djeteta na život. Uz povrede prava djece zaprimili smo i 32 prijave u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti postupanja pravobraniteljice za djecu.

Područja povrede dječjih prava 2020.

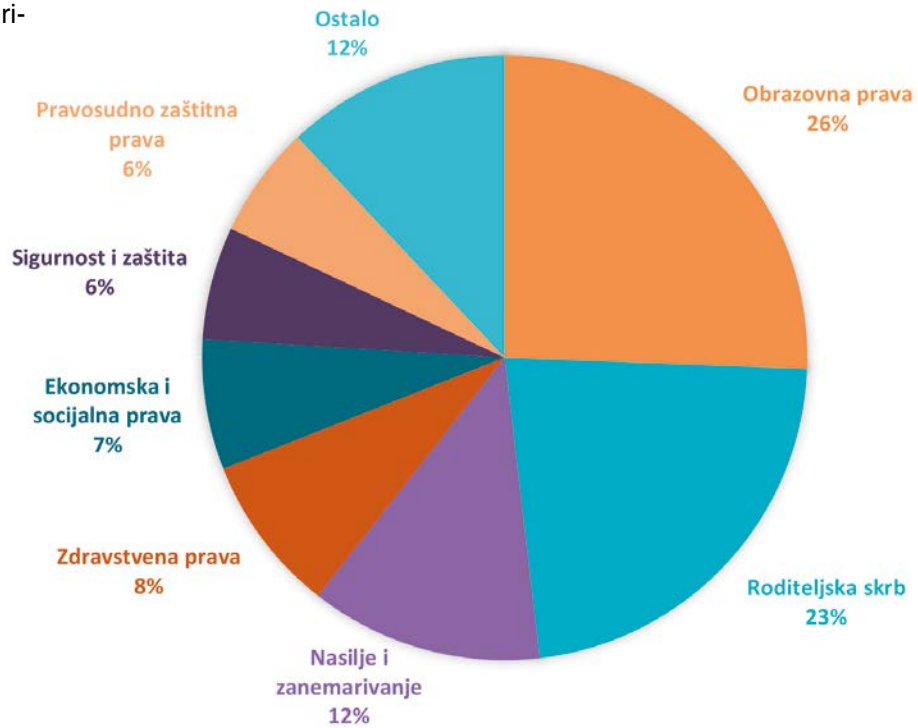

2.1 Osobna prava

Od ukupno 772 prijave vezane za ostvarivanje osobnih prava djece, najveći broj (434) odnosi se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (175), prava na djetetovu privatnost (66) te na zaštitu od zanemarivanja (64). Ostale prijave povreda osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju te su se odnosile povredu prava na prijavu rođenja (11), udomiteljstvo (10), posvojenje (5), saznanje vlastitog podrijetla (3), pravo na život (2), pravo na osobno ime (1) te ostalu problematiku iz područja zaštite osobnih prava djece (1).

Osim ovih prijava, u praćenju je bilo i 269 slučajeva povreda prava prenesenih iz prijašnjih godina, koji se u najvećem broju odnose na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (135) te na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (115).

OSOBNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2020.	Broj djece u 2020.	
			Broj djece	Grupa djece
Pravo na život	1	2	2	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla		3	3	
Pravo na prijavu rođenja	5	11	18	
Pravo na osobno ime		1	1	
Pravo na stjecanje državljanstva	1			
Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	135	434	657	14
Posvojenje	1	5	9	
Pravo na zaštitu od nasilja	75	175	273	14
Zanemarivanje	40	64	104	3
Skrbništvo				
Udomiteljstvo	6	10	23	
Pravo na djetetovu privatnost	4	66	64	18
Ostalo	1	1	1	
UKUPNO	**269**	**772**	**1155**	**49**

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na slučajeve počinjenja teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstva, pokušaja ubojstva, čedomorstva) ili samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti.

> *Prema podacima MUP-a u 2020. godini ubijeno je šestero djece, desetero je počinilo suicid, a evidentirano je i 52 pokušaja samoubojstava djece. U prometnim nesrećama smrtno je stradalo osmero djece.*

Slučajeve smrtnog stradavanja ili ozljeđivanja djece pratimo kroz različita područja *Izvješća* te ih opisujemo u poglavljima *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja* te *Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje*. U ovom poglavlju bilježimo povredu prava na život dvoje djece o čijem stradanju smo saznali praćenjem medija. Svaka smrt djeteta zastrašujuća je i duboko potresna te neminovno potiče pitanja o odgovornosti i propustima sustava koji su ih trebali zaštititi. Potaknuta slučajevima ubojstva djevojke u Malom Lošinju koje je počinila psihički bolesna osoba, te smrću djevojke u Zagrebu koja je, prema navodima medija, bila u bijegu iz odgojne institucije, pravobraniteljica za djecu obratila se otvorenim pismom javnosti upozoravajući na potrebu pažljivije procjene rizika te bliske suradnje i koordinacije u radu resora kada je riječ o zaštiti i sigurnosti djece.

U vezi s tragedijom u Malom Lošinju opravdana je sumnja da su upravo nedostatno djelovanje i nesuradnja različitih resora pridonijeli ubojstvu djeteta. Na potrebu bolje zaštite prava i interesa djece u odnosu na osobe s duševnim teškoćama ukazali smo i prilikom izrade *Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama* (2014.) kad smo upozorili da u nekim segmentima nisu dovoljno zaštićena prava djece s kojom te osobe mogu doći u kontakt. Podsjećamo da tada nije prihvaćen naš prijedlog da se, radi zaštite interesa djeteta, obveza čuvanja tajne u zdravstvenom sustavu ograniči kad je u pitanju ugrožavanje prava i interesa djeteta ili počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta. Stoga zdravstveni sustav i dalje, u skladu s propisima o zaštiti privatnosti

pacijenata, među kojima i onih s duševnim smetnjama, ne dostavlja informacije o rizičnom i opasnom ponašanju takvih osoba djelatnicima sustava socijalne skrbi u čijoj ovlasti je zaštita prava i interesa djece.

Doznajemo da, pozivajući se na propise, djelatnici iz sustava zdravstva ne udovoljavaju upitima djelatnika iz sustava socijalne skrbi čak ni kad je riječ o ovisnicima ili registriranim duševnim bolesnicima koji žive s djecom i već imaju povijest nasilnoga ponašanja. Zbog svega toga još jednom upozoravamo na potrebu pažljivije procjene rizika te suradnje i koordinacije resora kad je riječ o zaštiti sigurnosti djece. To je posebno važno u slučajevima osoba koje su se već ponašale nasilno, bilo u obitelji ili u drugom okruženju u kojem se nalaze djeca.

Slučaj preminule djevojke u Zagrebu, koja je smrtno stradala za vrijeme bijega iz odgojne ustanove, upozorenje je na nedovoljnu društvenu brigu o djeci koja se zbog različitih problema u ponašanju suočavaju s nizom povećanih rizika i opasnosti. Djeca često bježe iz tih ustanova, a upravo su tijekom bijega izložena golemom riziku od kršenja svih svojih prava, posebice od strane odraslih osoba koje im za vrijeme bijega pružaju „utočište". U samom odgojnom domu bjegovima se često ne pristupa kao važnom problemu koji se mora istražiti i prevenirati te se reagiranje svodi na obavijest policiji. Nažalost, ni policija bjegovima i nestancima djece iz odgojnih ustanova ne pristupa s dovoljnom pažnjom, te potrage nisu tako intenzivne kao kod nestanka djece iz obitelji.

2.1.1 STATUSNA PRAVA

Pravo djeteta na reguliranje statusa u društvu osigurava se ostvarivanjem prava na prijavu rođenja, prava na saznanje podrijetla, prava na državljanstvo, prijavu prebivališta, prava na osobne isprave, pravo djece stranih državljana na reguliranje boravišnog statusa te prava na međunarodnu zaštitu. U 2020. godini primili smo 15 prijava koje se odnose na statusna prava djece. Iako malobrojne, one su važan indikator problema u ostvarivanju prava djece.

Prijava rođenja djeteta od posebne je važnosti za dijete i temeljno pravo djeteta propisano *Konvencijom o pravima djeteta*. Prijavom se dijete uvodi u službene evidencije čime se omogućuju ostvarivanje određenih prava, ali i zaštita djeteta. Dijete bez službenog identiteta, odnosno dijete koje nije uvedeno u matične knjige, u velikom je riziku od moguće trgovine ljudima, ali i od narušavanja drugih njegovih prava. Porodi kod kuće osobito su rizične situacije koje mogu dovesti do izostanka upisa djeteta u matične evidencije.

> U jednom slučaju dijete rođeno kod kuće roditelji nisu upisali u matične evidencije ni nakon dvije i pol godine, iako propisi nalažu obaveznu prijavu djece. Dijete je s roditeljima, navodno pripadnicima *Zajednice slobodnih ili živih ljudi,* živjelo izolirano, bez kontakta s drugim osobama, nikada nije odvedeno liječniku, a roditelji su planirali izbjeći i upis djeteta u školu. Do otkrivanja djeteta došlo je prilikom policijskog postupanja prema navodnim roditeljima djeteta zbog sumnje na počinjenje kaznenih djela te je tom prilikom utvrđeno da s njima živi dijete za koje nisu imali dokaza da su mu roditelji, niti je bilo moguće utvrditi identitet djeteta, pa je radi zaštite dobrobiti djeteta intervenirao nadležni centar za socijalnu skrb i dijete smjestio u udomiteljsku obitelj do utvrđivanja identiteta djeteta. Postupkom DNA vještačenja utvrđeno je roditeljstvo te je dijete vraćeno u obitelj, no protiv roditelja je pokrenut kazneni postupak radi povrede djetetovih prava.

Problem na koji godinama ukazujemo je i **dodjela novog OIB-a za posvojenu djecu**. Obiteljski zakon koji je stupio na snagu 2015. omogućio je promjenu OIB-a djeteta nakon posvojenja kad je to potrebno radi zaštite najboljeg interesa djeteta. No, kako se odredbe zakona ne primjenjuju retroaktivno, ta mogućnost ne postoji za djecu koja su posvojena prije stupanja na snagu važećeg *Obiteljskog zakona*. Na to smo upozorili nadležna tijela, tražeći da se nađe rješenje kako bi se promjena OIB-a omogućila svoj posvojenoj djeci za koju se to ocijeni potrebnim. Nadležno ministarstvo otklonilo je ovaj prijedlog navodeći da je postojećim zakonskim okvirom zajamčena zaštita privatnosti posvojenog djeteta.

Kao i prethodnih godina najveći broj prijava i obraćanja stranaka u ostvarivanju statusnih prava djece i nadalje bilježimo vezano uz **izdavanje djetetovih osobnih dokumenata**, poput izdavanja putovnice i osobne iskaznice u slučajevima roditeljskog konflikta oko zastupanja djeteta, kao i prilikom ostvarivanja drugih osobnih prava djeteta, poput prijave prebivališta ili upisa u školu, kad roditelji o tome ne mogu postići dogovor. Nažalost, u slučajevima sukoba među roditeljima koji zajednički izvršavaju roditeljsku skrb, ostvarivanje djetetovih osobnih prava često se nepotrebno odugovlači, a nadležna tijela, koja bi trebala intervenirati u cilju zaštite najboljeg interesa djeteta, često se u tome ne snalaze. Propisi, koji u tom segmentu ostavljaju prostor različitog tumačenja

te sporost u sudskom razrješenju nastaloga sukoba dodatno otežavaju realizaciju djetetovih prava. Primjerice, nedopustivo je da dijete – zbog roditeljskoga sukoba, nesnalaženja nadležnih tijela, sporosti sudskog postupka ili nedorečene sudske odluke – bude onemogućeno u bavljenju sportom i drugim aktivnostima ili da mu se uskraćuju putovanje, što je nerijetko povezano s ostvarivanjem prava na osobnu iskaznicu ili putovnicu.

U praksi se, prema pritužbama roditelja, događa i uskrata prava na obrazovanje kad se roditelji ne mogu dogovoriti oko prebivališta djeteta i pohađanja škole pa se događa da dijete zbog toga dulje vrijeme ne pohađa nastavu ili ne bude upisano u školu. O poteškoćama koje smo uočili obavijestili smo nadležna ministarstva. Naglasili smo kako sadašnja zakonska rješenja i postojeća praksa ne štite u dovoljnoj mjeri pravo djeteta na obrazovanje, odnosno ne štite najbolji interes djeteta u situacijama sukoba njegovih roditelja. Nesporno je pravo roditelja da odlučuju o izboru škole pa i *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* propisuje mogućnost da dijete bude upisano u osnovnu školu čijem upisnom području ne pripada. Međutim, u situacijama postojanja roditeljskog konflikta, koji se rješava pravnim putem te iziskuje određeno vrijeme, pravo djeteta na obrazovanje ne smije se dovoditi u pitanje te treba stvoriti uvjete da dijete, unatoč obiteljskim problemima, redovito pohađa školu.

Iz pozicije pravobranitelja za djecu ne možemo prihvatiti obrazloženje nadležnoga ministarstva da je postojeća situacija u skladu sa zakonskim propisima i da je isključiva odgovornost na pravosuđu koje dovoljno brzo ne rješava nastali roditeljski sukob. Smatramo da se moraju stvoriti uvjeti da dijete uopće ne dođe u situaciju da mu temeljno pravo zajamčeno *Konvencijom o pravima djeteta* bude uskraćeno i u najmanjem opsegu. Stoga smo pozvali nadležna tijela da, bilo izmjenama zakonskih propisa, bilo izmjenama postojeće prakse, žurno stvore uvjete za ostvarivanje prava djeteta na obrazovanje u slučajevima kad roditelji o tome ne mogu postići dogovor.

Statusna prava djece stranaca – Značajan problem zbog kojeg nam se pritužuju građani stranog državljanstva je reguliranje boravišnog statusa djece u Republici Hrvatskoj. Neovisno o razlozima koji dovode do toga da djeca borave u RH bez reguliranog statusa (a neka tu žive od rođenja), ova djeca uskraćena su u mnogim pravima. Njihovi roditelji žive u strahu i neizvjesnosti, često ni ne pokušavaju regulirati status dok drugi u pokušajima reguliranja statusa nailaze na brojne probleme, a nerijetko su neuki, nevješti u ostvarivanju vlastitih prava i prava djece. Djeca pohađaju školu, no problem nastaje zato što bez valjanih isprava ne mogu biti evidentirana u E-matici, ne može im biti izdana svjedodžba niti se mogu upisati u viši razred. Riječ je o djeci čija se prava višestruko krše zbog nerazumijevanja i nepoštovanja načela najboljeg interesa djeteta u tumačenju i primjeni zakonskih propisa te zbog nesnalaženja nadležnih tijela u rješavanju složenih situacija.

Pravo djece na međunarodnu zaštitu – Prema podacima MUP-a, u 2020. godini registrirano je 942 djece tražitelja međunarodne zaštite. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 186 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti o djetetu (dijete bez pratnje). Njih 94 smješteno je u ustanove socijalne skrbi dok je ostalih 92 smješteno u Prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite. Djeci je odobreno ukupno 17 međunarodnih zaštita (od toga 14 azila i 3 supsidijarne zaštite) od toga ni jedna za djecu bez pratnje. Od 159 zahtjeva za međunarodnu zaštitu djece bez pratnje u prvostupanjskom postupku obustavljeno je 145 zbog napuštanja prihvatilišta/ustanove prije okončanja postupka. Dva zahtjeva su odbačena jer je utvrđena odgovornost druge države članice Europskog gospodarskog prostora za razmatranje zahtjeva, a 12 zahtjeva je odbijeno jer je utvrđeno da je riječ o punoljetnim osobama koje su se predstavljale kao maloljetne. Maloljetnim državljanima Maroka (2) zahtjevi su odbijeni jer je na temelju individualne procjene utvrđeno da je moguće primijeniti institut sigurne zemlje podrijetla.

O zaštiti i ostvarivanju prava djece stranih državljana na međunarodnu zaštitu više pišemo u poglavlju *Djeca u pokretu*.

2.1.2 PRAVO NA PRIVATNOST

Člankom 16. *Konvencije o pravima djeteta* jamči se svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. UN-ov Odbor za prava djeteta u zadnjim zaključcima i preporukama iz 2014. preporučuje da Republika Hrvatska poduzme sve potrebne mjere kojima će osigurati poštovanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovih života te omogućiti uvažavanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

U 2020. godini postupali smo u 66 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost (10 prijava manje nego u 2019.), a prijave su se odnosile na 64 djece, ali i 18 grupa djece. Postupali smo u još 79 prijava

povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti djece (primjerice, u području povrede osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Među ovim predmetima bilo je i upita, traženja savjeta i obavijesti, a također i neutemeljenih prijava. Osim pisanim putem, podnositelji su nam se u znatnom broju obraćali i telefonom. Na dežurnim telefonskim linijama Ureda ukupno smo obavili 58 telefonskih savjetovanja o zaštiti privatnosti djece, od kojih se 38 odnosilo izravno na pravo na privatnost, a 20 na povrede drugih prava djece, uključujući i privatnost.

Posebne okolnosti uzrokovane epidemijom Covida-19, koje su utjecale na sva područja života, odrazile su se i na pitanje zaštite privatnosti djece. Zaprimali smo pritužbe na neovlašteno i prekomjerno prikupljanje osobnih podataka o zdravlju djece i javne objave informacija o njihovom zdravstvenom stanju, kao i pritužbe u kojima su roditelji iskazivali sumnju da nije zaštićena privatnost djece uslijed primjene i svakodnevnog korištenja novih tehnologija i digitalnih alata u uvjetima izvođenja nastave na daljinu (*online* nastave).

Kao i prethodnih godina, najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama, i to u školama i dječjim vrtićima, bolnicama i sportskim društvima, ali i na ostalim mjestima te u obitelji. Roditelji su se pritуživali na povredu privatnosti djece od strane fizičkih i pravnih osoba, ali i institucija u kojima su djeca privremeno ili trajno smještena. Institucije su tražile pomoć u boljem razumijevanju propisa u području zaštite osobnih podataka i privatnosti i primjene *Opće uredbe o zaštiti podataka* (GDPR) u praksi.

Roditelje, ali i predstavnike institucija, obavještavali smo o stajalištima pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece. Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da im se izravno obrate kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka. S predstavnicima AZOP-a tijekom godine aktivno smo surađivali i razmjenjivali informacije o zaštiti osobnih podataka i privatnosti djece.

> *AZOP je u 2020. evidentirao 71 predmet prijave povrede prava u obradi osobnih podataka djece i postupao davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora, izdavanjem rješenja te organiziranjem online edukacija s ciljem upoznavanja nastavnika srednjih škola s propisima u području zaštite osobnih podataka. S obzirom na to da se većina predmeta odnosila na upite i davanje pravnih mišljenja u odnosu na obradu osobnih podataka djece, u takvim je slučajevima AZOP izdavao pravna mišljenja, prije svega o primjeni Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka*[1].

U nekim slučajevima o prijavama sumnji na povredu prava djeteta na privatnost obavještavali smo i druga tijela, trgovačka društva, strukovne udruge i dr. tražeći njihovo uključivanje i postupanje (primjerice, policiju, Državno odvjetništvo, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo zdravstva, nakladnike medija, Hrvatsko novinarsko društvo i dr.).

Proteklih se godina zbog intenzivnog tehnološkog razvoja iz temelja promijenilo okruženje u kojem dijete ostvaruje pravo na privatnost. To je osobito došlo do izražaja tijekom prošle godine kada je, zbog uvođenja epidemioloških mjera u borbi protiv epidemije Covida-19, pristup većini usluga bio moguć isključivo putem digitalnih alata. Bitno se promijenio način na koji se pristupa različitim uslugama za djecu pa i način na koji različite institucije prikupljaju podatke o djeci i komuniciraju s roditeljima ili skrbnicima djece te s javnošću, što često dovodi do nerazumijevanja, ali i do propusta na štetu djece.

Jedan od primjera je i proširenje opsega EU Direktive o e-privatnosti i elektroničkim komunikacijama (*Direktiva o e-privatnosti*) kojom je upotreba tehnologije koju pružatelji usluga koriste za skeniranje poruka koje sadrže materijale seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece kako bi spriječili njihovo daljnje širenje, postala nezakonita. Hrvatske zastupnike u Europskom parlamentu upoznali smo s ovim problemom te ih pozvali da podrže prijedlog privremene odgode primjene *Direktive o e-privatnosti*[2].

Privatnost djece u medijima – Najveći broj prijava povrede prava na privatnost djeteta odnosio se na objave u medijima. Većina pritužbi odnosila se na povredu djetetovog prava na privatnost u medijima u užem smislu (novine,

[1] Od 25. svibnja 2018. u svim državama članicama Europske unije izravno se primjenjuje *Opća uredba o zaštiti podataka*.

[2] Više o tome u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava*.

portali, TV, radio), na mrežnim stranicama namijenjenim informiranju javnosti ta na društvenim mrežama[3]. Većinu prijava podnijeli su roditelji, a zanimljivo je da su mnoge prijave podnijeli građani koji nisu povezani s djecom čija je privatnost povrijeđena, već je njihov motiv upozoriti na neprimjerena ponašanja na društvenim mrežama.

Prijave su se odnosile na objave u javnim medijima i na društvenim mrežama u kojima su djeca prikazana u negativnom svjetlu, odnosno na način koji im može nanijeti štetu. Pritom su osobito štetne snimke nasilja među djecom i mladima koje mediji objavljuju ili ih dijele korisnici društvenih mreža, s namjerom upozoravanja na problem vršnjačkoga nasilja pa i s „odgojnom" svrhom – kako bi se mladi počinitelji nasilja suočili s neprihvatljivošću svojeg ponašanja. No time se samoj žrtvi nanosi šteta, a snimke mogu djelovati i kao poticaj za daljnje nasilje.

Više prijava odnosilo se na objavu slika djece bez suglasnosti roditelja, u nekoliko slučajeva roditelji su za povredu privatnosti djeteta prijavili drugog roditelja (ili bivšeg partnera) zbog objave djetetove slike bez njihove suglasnosti. U pojedinim slučajevima prijavitelji su smatrali da objava o roditeljima, u kojoj se djeca spominju tek usputno, također predstavlja povredu privatnosti i dostojanstva djece ili na drugi način ugrožava dobrobit djece. Više prijava odnosilo se na moguće iskorištavanje fotografija i snimki djece u političke svrhe, bilo u korist nekog političara i stranke ili u kontekstu kritike upućene političarima.

Kod većine prijava roditelje smo uputili u mogućnosti zaštite privatnosti djece: da zahtijevaju uklanjanje neovlaštenih objava snimki djece iz *online* izdanja medija ili s društvenih mreža, da se obrate Agenciji za zaštitu osobnih podataka radi zaštite prava djece, podnesu prijavu Vijeću za elektroničke medije i Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva, a u nekim slučajevima uputili smo ih i na mogućnost podizanja privatne tužbe. U nekoliko slučajeva uputili smo upozorenje i preporuku nakladniku ili uredniku medija, odnosno osobama odgovornim za objave na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U godini koju je obilježila epidemija Covida-19 susreli smo se i s novom pojavom povreda privatnosti djece. Slike djece objavljivane su u medijima kako bi se pokazalo da njihovi roditelji ne poštuju epidemiološke mjere, mediji su objavljivali u kojim dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama se pojavila zaraza virusom, bili su navođeni podaci o tome koji je razred ili razredni odjel u samoizolaciji, u kojem razredu je zaražen učenik ili učenica. Neki roditelji izvijestili su nas o neugodnostima koje su doživjeli u susjedstvu zbog vijesti u medijima da se zaraza pojavila u ustanovi koju pohađa njihovo dijete.

Na početku epidemije pozvali smo medije da ne objavljuju podatke o oboljeloj djeci i suzdrže se od objava koje mogu naštetiti djeci, da se u izvještavanju koje uključuje djecu pridržavaju najviših profesionalnih standarda te da poštuju privatnost djece. Tijekom vremena uočili smo da su i neki predstavnici stožera civilne zaštite i pojedini ravnatelji škola davali izjave o broju zaraženih učenika i broju razrednih odjela koji su u samoizolaciji u određenim školama pa čak i o tome koji razredni odjel pohađa zaraženi učenik. Stoga je pravobraniteljica uputila **preporuku o zaštiti privatnosti djece u kontekstu epidemije Covida-19** Ravnateljstvu civilne zaštite i Ministarstvu znanosti i obrazovanja te Hrvatskom novinarskom društvu. U preporuci je sugerirano da se u slučaju pojave virusa u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama ne objavljuje o kojoj je ustanovi riječ, osim iznimno, ako se procijeni da je to u javno-zdravstvenom interesu, kao i da se ne objavljuju podaci o razrednom odjelu ili odgojnoj skupini kojoj je propisana samoizolacija. Preporuka je prihvaćena, ali etično izvještavanje o zdravstvenoj krizi i dalje ostaje izazov, ne samo za medijske djelatnike već i za sve profesionalce koji iznose osjetljive podatke o djeci u javnost.[4]

Proteklih godina bavili smo se i temom zaštite dostojanstva djece pacijenata, a u 2020. primili smo prijedlog Hrvatske liječničke komore da se novinare educira o etičnom izvještavanju o teško bolesnoj djeci. Naše stajalište je da je, osim novinara, o tome potrebno educirati i zdravstvene djelatnike. Zato smo 2019. Ministarstvu zdravstva (MZ) uputili preporuku o izradi *Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata*, koje bi bile namijenjene zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova, a trebale bi uključiti i upute o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes. Takve smjernice i dalje očekujemo.

U institucijama i na drugim mjestima – Osim u medijima, znatan broj prijava i upita roditelja i građana odnosio se na zaštitu privatnosti i osobnih podataka djece u institucijama i na drugim mjestima. Primjerice, pitanje javne objave na internetskoj stranici škole rezultata testiranja za upis s navođenjem imena i prezimena djeteta; nejasne upute ustanova o privoli za snimanje i objavu fotografija djece; prekomjerno prikupljanju podataka o

[3] Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita prava djece*.

[4] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

obiteljsko pravnoj situaciji roditelja; opravdanost prikupljanja podataka o izabranom liječniku/pedijatru učenika te o zdravstvenom stanju djece od strane odgojno-obrazovnih ustanova; prenošenje informacija i fotografija djece iz odgojne skupine u vrtiću putem zatvorene *Viber* ili *WhatsApp* grupe i sl.

Premda se ulažu napori u podizanje svjesnosti o važnosti zaštite osobnih podataka općenito, što je naročito intenzivirano od stupanja na snagu *Opće uredbe o zaštiti podataka* (GDPR), čini se da u društvu općenito još nisu posve jasni svi aspekti ove problematike. Iako se od roditelja traži potpisivanje „suglasnosti" za sudjelovanje djece u gotovo svim aktivnostima, to se često shvaća samo kao formalna obveza koja se mora ispuniti, a ne kao jamstvo da će se s djetetom i njegovim podacima postupati s punom pažnjom i u njegovom najboljem interesu.

Podnositelje smo upoznali s našim stajalištem, koje se temelji na *Konvenciji o pravima djeteta* i *Općoj uredbi o zaštiti podataka*, da se djecu ne bi smjelo snimati ili fotografirati ni objavljivati njihove snimke ili fotografije bez privole roditelja ili skrbnika djeteta. Budući da djeca često nisu svjesna rizika i mogućnosti zaštite privatnosti u različitim situacijama, objave fotografija i snimki djece uvijek se uvjetuju roditeljskom privolom. Pritom je važna i djetetova suglasnost, u skladu s njegovom dobi i zrelošću, jer držimo da nije primjereno ni da roditelji svoju djecu izlažu u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje. U slučajevima kad ne postoji privola roditelja ili skrbnika djeteta, roditelj ili skrbnik ima pravo zahtijevati uklanjanje djetetove fotografije s platforme na kojoj je objavljena.

Ravnateljica jednog dječjeg vrtića zatražila je naše mišljenje o objavljivanju fotografija djece unutar *Viber* grupe. Odgojitelji su oformili zatvorene *Viber* grupe za roditelje i u njima svakodnevno objavljuju fotografije i videozapise djece iz odgojne skupine. Takav je način komunikacije prihvatljiv roditeljima i odgojiteljima jer, osim što se prezentira odgojno-obrazovni rad, roditelji imaju priliku vidjeti što njihova djeca rade u vrtiću. S pojavom epidemije Covida-19, dodatno se povećala opravdanost takvog načina komunikacije radi prijenosa informacija roditeljima. Ravnateljica ipak propituje ispravnost takvog pristupa, budući da roditelji vrlo često neke od tih fotografija objavljuju i na *Facebooku*, čime krše *Opću uredbu o zaštiti podataka*. Kako dječji vrtić ne može spriječiti takvo dijeljenje fotografija ili videa, odlučili su izraditi *Pravilnik o pravilima komunikacije putem interneta* kojim bi regulirali gdje se, kada i na koji način smiju objavljivati fotografije i videozapisi. Tako bi *Viber* grupe služile isključivo za prijenos pisanih informacija, dok bi se fotografije djece u raznim aktivnostima objavljivale mjesečno na službenoj web stranici vrtića, bez mogućnosti „skidanja" fotografija.

U odgovoru smo načelno podržali takav pristup dječjeg vrtića zaštiti privatnosti djece. Iako je djetetu fotografija/snimka iz vrtića vrijedan podsjetnik i uspomena na važan period odrastanja, a i samo snimanje za njega može biti razvojno poticajna aktivnost, nužno je maksimalno voditi računa o načinu snimanja i sadržaju snimki, njihovoj upotrebi i objavi, informiranju i suglasnosti roditelja o fotografiranju i sl. Jasno je da ravnatelj ne može preuzeti odgovornost za postupke roditelja i neovlašteno dijeljenje fotografija na njihovim privatnim profilima, ali može poduzeti mjere kako bi se spriječila dostupnost fotografija i snimki sve djece svim roditeljima. Za sve dvojbe oko zaštite privatnosti djece uputili smo ih da zatraže mišljenje AZOP-a. Preporučili smo da o svim promjenama u postupanju pa tako i vezano za snimanje i objavljivanje snimki djece pravovremeno informiraju roditelje i odgojitelje te argumentiraju donesene odluke kako bi se izbjegla eventualna negodovanja i pritužbe.

U jednoj pritužbi ukazivalo se na neprimjerenu i pedagoški neopravdanu praksu škole koja na svojoj mrežnoj stranici objavljuje rezultate testiranja za upis, čime postaju javno dostupni podaci o imenu i prezimenu djeteta, rangiranosti na testiranju, ostvarenim bodovima i ocjeni koju je ostvarilo pri testiranju za upis. Školi smo uputili preporuku da prilikom objave rezultata testiranja za upis vodi računa o načelima i pravnim temeljima obrade osobnih podataka djece te poduzme mjere za zaštitu tih podataka. Preporučili smo da se rezultati testiranja objavljuju pod šifriranim lozinkama koje štite identitet djeteta ili da se razmotre drugi načini obavještavanja roditelja i djece o rezultatima testiranja kojima bi se zaštitili osobni podaci djece od javne objave, a ujedno se postigla i transparentnost postupka upisa.

Zaprimili smo i pritužbu roditelja da su djelatnici škole obilazili razrede i sve učenike ispitivali o zdravstvenom stanju te jesu li imali simptome Covida-19, pred ostalom djecom i bez znanja roditelja, o čemu smo izvijestili MZO.

U nekoliko slučajeva roditelji su nam se pritužili da školske ustanove od njih traže podatak o izabranom liječniku obiteljske medicine/pedijatru djece, u svrhu ispunjenja epidemioloških mjera u osnovnim i srednjim školama, smatrajući da se time krši *Zakon o pravima pacijenata* i *Opća uredba o zaštiti podataka*. Pritužbe smo proslijedili na nadležno postupanje AZOP-u i zatražili njihovo mišljenje s obzirom na aktualnu epidemiološku situaciju

i važnost pravovremenog informiranja roditelja i školskih ustanova o prihvatljivosti odnosno zakonitosti prikupljanja podataka o izabranom liječniku učenika. AZOP je u svojem mišljenju naveo da je u konkretnom slučaju riječ o obradi nužnih osobnih podataka koji su školama potrebni za izvršavanje zadaće od javnog interesa i poštovanje pravnih obveza koje proizlaze iz posebnih propisa (*Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti*). Ujedno su naglasili da u konkretnom slučaju privola roditelja nije primjenjiv pravni temelj za zakonitost obrade, već je to Zakon.

Zaprimili smo i pritužbu roditelja zbog povrede privatnosti djece pacijenata testiranih na Covid-19 na području Krapinsko-zagorske županije. U pritužbi se navodi da se iz bolnice svim liječnicima i patronažnim sestrama na području županije šalju objedinjeni rezultati nalaza osoba testiranih na korona virus te su njihovi nalazi dostupni velikom broju osoba, zbog čega dolazi do njihove stigmatizacije te je narušeno njihovo pravo na privatnost, integritet i ljudsko dostojanstvo. U povodu pritužbe zatražili smo postupanje Povjerenstva za zaštitu prava pacijenata Krapinsko-zagorske županije i MZ-a, a ujedno i da utvrde praksu postupanja u istovrsnim situacijama u drugim županijama te da, u skladu s time, poduzmu mjere za zaštitu prava i interesa pacijenata. U njihovim odgovorima navodi se da je bolnica privremeno preuzela posredničku ulogu prosljeđivanja nalaza testiranja na Covid-19 ambulantama primarne zdravstvene zaštite domova zdravlja na području Krapinsko-zagorske županije u cilju što efikasnijeg i bržeg dobivanja informacija o rezultatima testiranja, te se ističe da je obveza svih zdravstvenih radnika uvažavanje *Kodeksa medicinske etike i deontologije* te *Etičkog kodeksa medicinskih sestara,* kao i da je svaka zdravstvena ustanova dužna na institucionalnoj razini – kroz usklađivanje s odredbama *Opće uredbe o zaštiti podataka* – kao i kroz osobnu odgovornost zdravstvenih djelatnika, jamčiti pravo pacijentima na privatnost i dostojanstvo. Iz bolnice su izrazili žaljenje zbog nezadovoljstva i zabrinutosti pritužitelja te istaknuli da promišljaju o efikasnijem i primjerenijem načinu distribuiranja rezultata testiranja.

Problem postavljanja **videonadzora** i opravdanost takvoga snimanja djece i dalje je tema koja zaokuplja roditelje i građane. Javljaju se s pitanjima o pravu postavljanja videokamera na javnim površinama, suvlasničkim dijelovima zgrada ili dvorišta. U pravilu sve upite i prijave prosljeđujemo AZOP-u radi provjere opravdanosti postavljanja i zakonitosti raspolaganja snimkama. AZOP ističe kako se obrada osobnih podataka putem videonadzora može provoditi samo u svrhu koja je nužna i opravdana za zaštitu osoba i imovine, ako ne prevladavaju interesi ispitanika koji su u suprotnosti s obradom podataka putem videonadzora. Za uspostavu videonadzora u stambenim odnosno poslovno-stambenim zgradama potrebna je suglasnost suvlasnika koji čine najmanje 2/3 suvlasničkih dijelova, a videonadzorom se može obuhvatiti samo pristup ulascima i izlascima iz stambenih zgrada te zajedničke prostorije u stambenim zgradama.

U jednom slučaju obaviješteni smo o postavljanju videonadzornog sustava na stambenoj zgradi, pri čemu su kamere snimale i djecu u obližnjem dječjem vrtiću. Budući da je vlasnik stana u međuvremenu uklonio sporne kamere, AZOP nije bio u mogućnosti ustanoviti je li predmetni videonadzorni sustav snimao djecu te pohranjivao snimke.

Privatnost posvojene djece – Veliki problem i dalje predstavlja pitanje promjene OIB-a za djecu koja su posvojena prije 1. studenoga 2015. godine. *Obiteljskim zakonom* iz 2015. dopuštena je mogućnost promjene OIB-a za djecu koja su posvojena sukladno odredbama toga zakona, ali je, nažalost, izostala jednaka razina zaštite za djecu koja su posvojena temeljem odredbi prijašnjeg *Obiteljskog zakona* iz 2003. godine. Na ovaj problem ukazujemo već godinama pokušavajući potaknuti njegovo rješavanje te izmjene važećih propisa u svrhu zaštite privatnosti posvojene djece. Vlada RH je u svojem *Mišljenju na Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu* navela da će Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) uputiti dopis Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO) za vođenjem evidencije osiguranika na način da se u zdravstvenim evidencijama ne koriste podaci o posvojenom djetetu temeljem zdravstvenog osiguranja prije zasnivanja posvojenja. Međutim, u vezi s time moramo ponovno naglasiti da se posvojena djeca susreću s teškoćama u različitim područjima života, a ne samo u sustavu zdravstva, te je zato potrebno sveobuhvatno rješenje ovoga pitanja.

Obitelj i privatnost djeteta – Pravo djeteta na privatnost nerijetko ugrožavaju i članovi obitelji. U situacijama razvoda braka roditelji traže pomoć oko zaštite privatnosti djeteta zbog kršenja prava na privatnost od strane drugog roditelja objavom fotografija djece i podataka o djeci na društvenim mrežama. Roditelje smo upućivali da se obrate nadležnom CZSS-u i/ili policiji, osobito u slučaju nasilnih ili zanemarujućih postupaka prema djeci. Općenito preporučujemo roditeljima da u komuniciranju putem društvenih mreža budu oprezni i zaštite djecu od pretjeranog izlaganja te da vode računa o tome da se objavom djetetovih fotografija na internetu znatno povećava rizik od zloupotrebe dječjih snimki te od dostupnosti djece zlonamjernim osobama. Također im preporučujemo da djecu pouče o tome kako će i sama štititi svoju privatnost, kao i privatnost drugih. To znači da

djetetu trebaju pomoći da razumije što je to privatnost te zašto neke informacije, slike ili ponašanja dijelimo samo s bliskim osobama.

U praksi smo se susretali i sa slučajevima formaliziranog i krutog pristupa *Općoj uredbi o zaštiti podataka* tj. GDPR-u i depersonalizaciji djece zbog nerazumijevanja svrhe zaštite djeteta ili ograničavanja djetetovog prava na sudjelovanje.

Privatnost u postupcima pred ESLJP-om – U nastavku na naše prijašnje preporuke i aktivnosti za zaštitu privatnosti djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP), u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece, reagirali smo i u 2020. godini, nakon saznanja da su pojedine sudske odluke i dalje javno dostupne i vidljive kad se ime djeteta upiše u internetske tražilice. Takvo izlaganje djece, neovisno o tome postoji li za to suglasnost roditelja, uvelike ugrožava privatnost djece budući da je široko dostupno i često se prenosi u medijima. Kako bismo podsjetili na nužnost zaštite interesa djece, obratili smo se ponovljenom preporukom Uredu zastupnice RH pred ESLJP-om. Podsjetili smo da im je 2018. AZOP izdao preporuku za poduzimanje tehničke mjere zaštite u vidu zabrane indeksiranja, čime bi se omogućio pregled presuda ESLJP-a na internetskim stranicama Ureda, ali one ne bi bile dostupne upisivanjem imena i prezimena u internetske tražilice. Zastupnica RH pred ESLJP-om naknadno nas je izvijestila o poteškoćama s administratorom web stranice u pogledu postavljanja zabrane indeksiranja, zbog čega se obratila AZOP-u radi rješavanja uočenih poteškoća.[5]

Prijave koje primamo ukazuju i dalje na potrebu sustavnoga i kontinuiranoga informiranja građana, ali i institucija, o potrebi i načinima zaštite osobnih podataka, zaštite privatnosti i dostojanstva djeteta te o posljedicama nezakonite obrade i raspolaganja osobnim podacima djece.

Na poziv **specijalnog izvjestitelja UN-a za pravo na privatnost**, u 2020. smo podnijeli izvješće o sveobuhvatnoj ugroženosti i zaštiti privatnosti djece u odnosu na dječju nezavisnost i autonomiju, kao pripremu za tematsko izvješće za UN koje će se predstaviti u ožujku 2021. Projekt prikupljanja podataka iz različitih zemalja provodio se pod nazivom „Bolje razumijevanje privatnosti". Njegova se važnost očituje i u činjenici da Odbor za prava djeteta UN-a upravo priprema opći komentar o djetetovim pravima u odnosu na digitalno okruženje, unutar kojega je važna tema i pravo na privatnost i odnos prema razvojnom kapacitetu djeteta, posebno razvoju autonomije i zaštiti najboljeg interesa djeteta. Pravobranitelj za djecu podnio je u rujnu specijalnom izvjestitelju svoje izvješće o privatnosti djece iz dvije perspektive: kao nacionalni nezavisni zagovaratelj prava djece, te kao član europske mreže *Children of Prisoners Europe* (COPE). Iznijeli smo primjere i slučajeve koje je multidisciplinarni tim pravobranitelja razmatrao u odnosu na ugrožavanje djetetove privatnosti, saznanja i stajališta Ureda u odnosu na neke aspekte djetetove privatnosti (roditeljsko pravo i suglasnost, GDPR), te smo dostavili neka saznanja o zaštiti privatnosti djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom ili su u zatvoru. Naše izvješće, uz izvješća Vijeća Europe, nekoliko UN-ovih tijela, 11 nacionalnih tijela poput pravobranitelja i povjerenika, 26 organizacija civilnog društva te 17 drugih pojedinaca, subjekata iz akademske zajednice i poslovnog sektora, obuhvaćeno je u završnom tekstu izvješća specijalnog izvjestitelja, objavljenom na web stranici UN-a https://www.ohchr.org/EN/Issues/Privacy/SR/Pages/AnnualReports.aspx[6].

Prijedlozi za poboljšanja

- Podizati svjesnost o potrebi zaštite privatnosti djece, kao i informiranost o propisima i procedurama kojima se ona jamči i regulira, te o ovlastima AZOP-a, kojemu se građani mogu obratiti radi zaštite prava.
- Unapređivanje zaštite privatnosti djece u društvu – kroz javne kampanje, ali i sustavno educiranje stručnjaka u raznim područjima, te upućivanje roditelja i djece.
- U zaštiti privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima života voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta – uvažavati ga kao pojedinca, nositelja i korisnika prava.
- U pojedinim područjima dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima postupanja.

5 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
6 *Artificial intelligence and privacy, and children's privacy, Report of the Special Rapporteur on the right to privacy, Joseph A. Cannataci*.

2.1.3 PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB

Područje obiteljsko pravne zaštite, u kojem primamo vrlo veliki broj pritužbi, odnosi se na djetetovo pravo da živi sa svojim roditeljima ili u obiteljskome okružju, da uživa skrb obaju roditelja koliko je moguće, da dobije primjerenu alternativnu skrb ako se njegovi roditelji ne mogu brinuti o njemu, da ostvari pravo na uzdržavanje. Prijave povrede prava ovdje su najčešće vezane uz roditeljsko neslaganje o organizaciji daljnjeg djetetovog života nakon prekida obiteljske zajednice i/ili razvoda braka te uz druge nepovoljne obiteljske prilike u kojima dijete odrasta, a koje su bile povod za izricanje različitih mjera za zaštitu djetetovih prava i dobrobiti.

U ovom području primili smo 434 pritužbe (čak 94 više nego u 2019.) koje se odnose na 657 djece i 14 grupa. Djeca su bila prijavitelji u četiri slučaja. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (189) i očevi (98), u tri slučaja oba roditelja, a obraćale su nam se i bake (19) i djedovi (3). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od institucija, rodbine i drugih građana (92). Ured je samoinicijativno postupao u 26 slučajeva.

U 2020. godini uputili smo šest preporuka u području obiteljsko pravne zaštite djece te jedan apel roditeljima i drugim članovima obitelji koji nailaze na poteškoće u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom.

Od 434 slučaja u ovoj cjelini najviše ih se odnosi na pitanja **ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi**, njih 325, kojima je pogođeno ukupno 478 djece i osam grupa svih dobnih skupina. Na **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** odnosi se 77 slučajeva, kojima je obuhvaćeno 123 djece i šest grupa. U pogledu **prava na uzdržavanje** bilježimo 32 prijave koje se odnose na 56 djece.

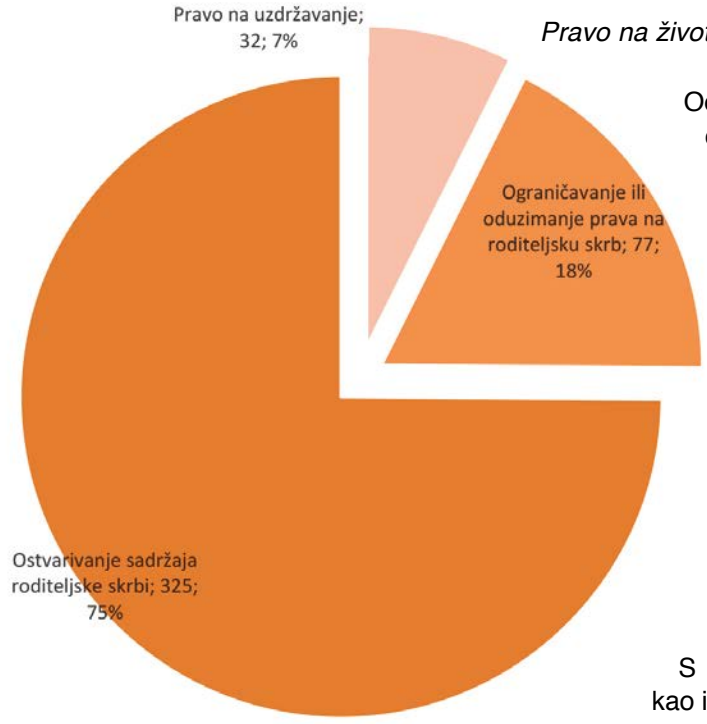

Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb 2020.

Od izbijanja epidemije Covida-19 mnogi roditelji obraćali su nam se zbog teškoća u **usklađivanju obveza na radnom mjestu i obveze skrbi o djeci**, budući da djeca nisu mogla pohađati školu ili dječji vrtić tijekom obustave redovnog rada dječjih vrtića i nastave u školama. Ovim problemom prijašnjih godina smo se bavili na razini općih inicijativa usmjerenih na potrebu uspostavljanja ravnoteže roditeljske i radne uloge i podršku roditeljima u izvršavanju roditeljske uloge. Isticali smo, među ostalim, potrebu da odgojno-obrazovne institucije usklade svoju organizaciju rada s potrebama zaposlenih roditelja i njihove djece.

S izbijanjem epidemije ova tema se nametnula kao iznimno važno područje u zaštiti dobrobiti djece u društvu, u našem radu i na razini šire javne rasprave o načinima na koji državne i javne institucije te poslodavci trebaju i mogu podržati roditelje u brizi o djeci. U ožujku 2020. uputili smo preporuku Vladi RH o potrebi brige o najboljem interesu djeteta i u uvjetima epidemije te smo podsjetili na obvezu države da pruži podršku zaposlenim roditeljima. O tome smo obavijestili i Stožer civilne zaštite RH[7].

Ostale prijave najčešće su dolazile od **roditelja koji su u izrazitom međusobnom sukobu** uslijed čega je prekinuta njihova bračna ili izvanbračna zajednica. Zbog svjedočenja konfliktima roditelja i dovođenja djeteta u poziciju da „odabere stranu" u sukobu roditelja, dobrobit djeteta je ozbiljno ugrožena. Pritužbe roditelja odnosile su se na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (CZSS-e i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigovore na ponašanje drugog

[7] O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

roditelja ili člana obitelji prema djetetu. Bake, djedovi i ostali članovi obitelji obraćali su nam se najčešće kad bi, zbog narušene komunikacije s roditeljima djeteta, imali poteškoće u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom. Škole i dječji vrtići obraćali su nam se kada nisu bili sigurni kako postupiti kada im se obrate roditelji koji zajednički i ravnopravno izvršavaju roditeljsku skrb, a imaju oprečne zahtjeve.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice u ovim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i dostavljanje relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb, obitelj i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koja nam se neposredno javljaju za pomoć.

Mjere koje su se donosile s ciljem sprečavanja širenja epidemije Covida-19 posebno su se negativno odrazile na zaštitu prava djece onih roditelja čiji je odnos već i od prije bio narušen. Oni i u manje zahtjevnim situacijama teško postižu dogovore o načinu održavanja osobnih odnosa s djetetom i o zajedničkom izvršavanju roditeljske skrbi te su rijetko spremni na kompromis. U izvršavanju roditeljske skrbi oslanjaju se na pomoć i vođenje od strane stručnjaka iz CZSS-a. Zbog posebnog načina rada institucija u različitim fazama trajanja epidemije ta im je vrsta pomoći bila manje dostupna, što je pridonijelo produbljivanju njihovog međusobnog neslaganja oko pitanja koja su važna za dijete.

Dio roditelja se osjećao pogođen i odlukom o ograničenju kretanja po županijama, koja je uvedena u prvoj polovici godine. Iz njihova obraćanja moglo se zaključiti kako strahuju da bi zbog prekida uobičajenih susreta zbog epidemije mogao biti ugrožen njihov odnos s djetetom. Dakako, bilo je i onih roditelja koji su ograničenja proizašla iz epidemioloških mjera zaštite željeli iskoristiti za otuđenje djeteta od drugog roditelja. Rad stručnjaka bio je otežan zbog potrebe rada na daljinu, što se kosi s uobičajenim postulatima savjetodavnog rada. Osim toga, osobito u početku epidemije, postojale su brojne nedoumice i manjak znanja o širenju zaraze, pa je bilo veoma teško procijeniti što je u djetetovom najboljem interesu i u skladu s time savjetovati roditelje.

Epidemija se odrazila i na dugotrajnost sudskih postupaka, provođenje mjera obiteljsko-pravne zaštite djeteta, kao i na uvjete života djece u alternativnoj skrbi i dinamiku njihovih susreta i druženja s roditeljima. Stoga smo već na samom početku epidemije nadležnim tijelima uputili niz preporuka za zaštitu prava i interesa djece u razdoblju epidemije Covida-19, kao i apel roditeljima i drugim članovima obitelji koji nailaze na poteškoće u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom.[8]

Nakon što je Stožer civilne zaštite RH u prosincu 2020. donio Odluku o zabrani napuštanja županije prema mjestu prebivališta ili boravišta u Republici Hrvatskoj[9]obratilo nam se više građana koji su ukazivali na poteškoće u ishođenju propusnica za putovanja u druga mjesta radi realizacije osobnih odnosa s djecom. Potaknuti pritužbama, obratili smo se Ravnateljstvu civilne zaštite preporukom da zahtjeve obrađuju žurno i s posebnom pažnjom na potrebu zaštite interesa djeteta u svakom pojedinom slučaju.[10]

Naši ostali prijedlozi, preporuke i zaključci vezani za postizanje bolje zaštite djece u postupcima koji se odnose na roditeljsku skrb godinama su, u osnovi, nepromijenjeni. Iako uočavamo pozitivne pomake, oni se događaju sporo, te se gotovo i ne zamjećuju u obiteljima koje zahtijevaju složene stručne intervencije. U našem radu uglavnom pratimo zaštitu prava djece u takvim obiteljima.

Smatramo kako su **pozitivni pomaci** uglavnom proizašli iz programa koji su se odvijali u suradnji MDOMSP-a, UNICEF-a i partnerskih organizacija. U tome smo i sudjelovali na način da je savjetnica pravobraniteljice bila članica Programskog savjeta. Pomaci se očituju kroz uvođenje stručnih alata i instrumenata za učinkovitiju procjenu obitelji i rizika za djetetovu sigurnost i dobrobit u redovnu praksu stručnjaka CZSS-a, uključujući razvoj instrumenta za procjenu manipulativnih ponašanja roditelja u situacijama razdvojenog i/ili konfliktnog roditeljstva. Određeni broj stručnjaka uključen je u edukacije za povećanje znanja i vještina za rad s obiteljima u riziku. Pristupilo se i izradi programa edukacije za voditelje mjera obiteljsko-pravne zaštite djece, kao i podizanju svjesnosti o neizostavnoj potrebi međuresorne suradnje u radu s obiteljima u riziku, a stručnjaci imaju mogućnost supervizije svoga rada. Ove aktivnosti na tragu su naših prijedloga i preporuka. Smatramo da pridonose unapređenju stručnoga rada te ih treba provoditi kontinuirano.

[8] O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

[9] NN 141/20.

[10] O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

No, pritužbe koje dobivamo ukazuju na to da u ovom području ima još dosta prostora za poboljšanja. Pritom osobito zabrinjava izostanak djelotvornog odgovora u zaštiti djeteta u slučajevima izrazito narušenih odnosa u obitelji, kojima dijete svjedoči, a odrasli članovi obitelji koriste ga kao sredstvo u postizanju svojih ciljeva ko ji nisu uvijek u djetetovom najboljem interesu.

Rad s obiteljima u kojima je potencijalno ugrožena dobrobit djeteta dodatno otežava i **nedostatak savjetovališta i stručnjaka** kojima bi se roditelji, djeca i drugi članovi obitelji mogli obratiti radi stručne pomoći i podrške, u vezi s pitanjima roditeljstva, obiteljskih odnosa i izazovima odrastanja. To osobito vrijedi za područja izvan središta županija i velikih gradova. U takvim sredinama otežano je i provođenje mjera obiteljsko pravne zaštite jer ondje stručnu pomoć mogu pružiti isključivo stručni radnici CZSS-a i voditelji mjera stručne pomoći. Rješenju ovoga problema pridonijela bi **organizacija mobilnih timova** stručnjaka iz područja zaštite mentalnoga zdravlja koji bi svoje usluge kontinuirano i sustavno pružali u zajednici.

Zalažemo za **osnivanje obiteljskih sudova** kako bi postupke vezane za zaštitu djece, koji su po prirodi složeni, vodili za to dodatno educirani i specijalizirani suci. Njima je potrebno osigurati kontinuirano stručno usavršavanje radi stjecanja znanja koja će im omogućiti bolji uvid i razumijevanje potreba djece te cjelokupne obiteljske dinamike u kriznim i stresnim situacijama. Pritom je važno jačanje suradnje među tijelima i stručnjacima koji sudjeluju u procjeni roditeljskih kompetencija i najboljeg interesa djeteta u procesu donošenja odluka radi zaštite dobrobiti i prava djeteta.

Sudski postupci bi trebali trajati kraće, donesene odluke se moraju provoditi, a dijete mora biti zaštićeno od samovoljnog postupanja roditelja koji ne poštuje odluku suda. Obiteljskim zakonom su, kao **sredstva ovrhe**, predviđene i novčana i zatvorska kazna te kao krajnje sredstvo prisilno oduzimanje i predaja djeteta. U situacijama u kojima se ovrha mora provesti prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta, potrebna je temeljita priprema ovrhe i suradnja svih službi i stručnjaka kako bi se ona provela tako da dijete bude zaštićeno u najvećoj mogućoj mjeri. U provođenju ovrhe, prije svega radi zaštite interesa djeteta, javnost mora biti isključena.

Ostvarivanje **dječjeg prava na sudjelovanje**[11] u upravnim i sudskim postupcima mora se odvijati prema postavljenim standardima sudjelovanja. To podrazumijeva komunikaciju djeteta s educiranim i dobro pripremljenim stručnjacima. Djeca imaju pravo sudjelovati u postupcima na način da izraze svoje mišljenje, a da pritom budu zaštićena od negativnih posljedica takvoga sudjelovanja, kao i od preuzimanja tereta donošenja odluke o roditeljskoj skrbi. Jer tu odluku trebaju donijeti odrasli.

Potrebno je osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihološko-psihijatrijskog vještačenja u složenijim slučajevima. Vrlo je važno ne ustrajati na provođenju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje su se pokazale neučinkovitima, već kontinuirano raditi na pronalaženju onih mjera koje bi jamčile bolju zaštitu djeteta. Stručnjaci koji provode mjere trebali bi imati stručna znanja i vještine za aktivno pružanje odgovarajuće stručne pomoći obitelji, a ne biti samo izvjestitelji i pasivni promatrači obiteljskih odnosa.

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta izvan zemlje postoji problem otežanog provođenja odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno. Roditelje u tim slučajevima upućujemo da se obrate Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP-u) koje obavlja poslove Središnjeg tijela po Konvencijama.[12]

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Među 325 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 160 slučajeva se odnosi na **kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb**, a 152 slučaja se radio o reakcijama vezanim za postupke donošenja **odluke o roditeljskoj skrbi**. U ovoj skupini nalaze se i pritužbe zbog nedostatne podrške zaposlenim roditeljima u izvršavanju roditeljske skrbi tijekom epidemije. U vezi sa **susretima i druženjem djece s članovima obitelji** bilo je 13 prijava. Prijave su se odnosile na ukupno 478 djece i 8 grupa.

11 Više o tome u poglavlju *Prava djece kao članova društvene zajednice*.

12 Vezano uz postupke za povratak djeteta te postupke za osiguravanje ostvarivanja prava na kontakte, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike obavlja poslove Središnjeg tijela po *Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece* od 25. listopada 1980. godine, *Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece*, Hag, 1996., Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te *Konvenciji Vijeća Europe o kontaktima s djecom*.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi 2020.

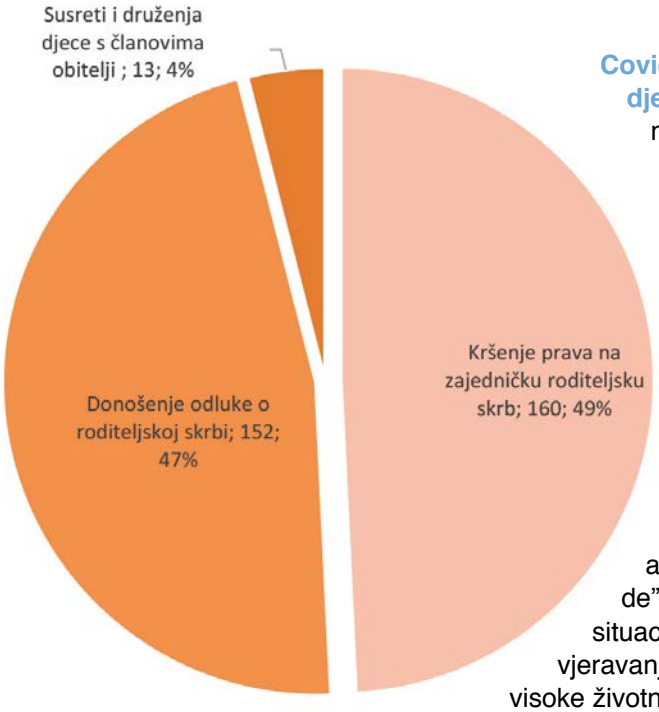

Covid-19 i teškoće u organizaciji svakodnevne skrbi o djeci – Od izbijanja epidemije mnogi roditelji obraćali su nam se zbog teškoća u organizaciji svakodnevne skrbi o djeci zbog obustave redovnog rada dječjih vrtića i nastave u školama. Obavještavali su nas kako nemaju mogućnost rada od kuće, ni plaćene odsutnosti s rada koja ne bi ugrozila egzistenciju obitelji, niti druge mogućnosti zbrinjavanja djece za vrijeme dok rade. Obraćali su se s upitima kako zbrinuti djecu, posebno onu predškolske i mlađe osnovnoškolske dobi koja ne mogu biti sama kod kuće dok su roditelji na poslu, te ne mogu sama pratiti *online* nastavu i ispunjavati školske obveze bez roditeljske pomoći. Većina tih roditelja željeli su da im se omogući da ostanu kod kuće skrbiti o djeci, a dio roditelja prituživao se na to da „vrtići i škole ne rade"[13], pa oni ne mogu osigurati skrb o djeci u trenutačnoj situaciji. Dio roditelja isticao je da nemaju mogućnost povjeravanja djece na čuvanje bakama i djedovima zbog njihove visoke životne dobi i rizika od obolijevanja od Covida-19. Neki roditelji navodili su da su „prisiljeni" ostaviti dijete predškolske dobi ili ono koje pohađa razrednu nastavu samo kod kuće ili kod susjeda. U nekim obiteljima oba roditelja imala su radnu obvezu (otac je policajac, a majka medicinska sestra) te su oboje morali biti na radnim mjestima. Nekim roditeljima poslodavci su predlagali ili ih upućivali na korištenje godišnjih odmora radi skrbi od djeci, što se činilo neprimjerenim u situaciji za koju je bilo neizvjesno koliko će trajati.

U povodu takvih prijava, roditelje smo informirali o mogućnostima koje su im na raspolaganju, a u nekim slučajevima upućivali smo i preporuke poslodavcima da pronađu način organizacije rada i radnog vremena koji će najviše odgovarati roditeljima i djeci u konkretnoj situaciji. Vladi RH smo u ožujku uputili već spomenutu preporuku da zaštiti zaposlene roditelje i njihovu djecu od nepotrebnog izlaganja socijalnim kontaktima i riziku od bolesti, tako da se roditeljima omogući rad od kuće u slučajevima kad je to moguće. Za djecu roditelja koji rade na poslovima koji se moraju odvijati na radnom mjestu preporučili smo osigurati skrb o djeci. Predložili smo da se na internetskoj stranici www.koronavirus.hr, uz ostale važne informacije, posebno mjesto posveti preporukama i uputama poslodavcima o zaštiti djece zaposlenih roditelja.

Osim utjecaja na svakodnevnu organizaciju života i brigu o djeci, epidemija se odrazila i na osjećaj sigurnosti i pojačanu brigu za budućnost. Obratio nam se roditelj raspitujući se o **anticipiranoj naredbi** kojom bi obiteljski prijatelji bili ovlašteni za skrb o djeci u slučaju da oba roditelja podlegnu bolesti. Riječ je o ispravi kojom davatelj naredbe, odnosno roditelji, imenuju određenu osobu za koju smatraju da bi se u slučaju njihove smrti najbolje skrbila o njihovom djetetu i koja je javnobilježnički akt. Anticipirana naredba pohranjuje se u Registru anticipiranih naredbi koji se vodi pri Hrvatskoj javnobilježničkoj komori. I ovaj primjer govori o utjecaju pandemije na roditeljstvo, na doživljaj budućnosti, životne prioritete, kao i o potrebi osiguranja kontinuirane brige za mentalnu dobrobit i odraslih i djece u zajednici.

Ostale obavijesti i pritužbe odnosile su se na zaštitu prava djeteta u obiteljima u periodu prije samog **razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice**, tijekom postupka razvoda braka i u periodu kada je razvod formalno okončan. U svim tim fazama, neovisno o načinu na koji se prekid zajednice života odvija, roditelji su upućeni jedno na drugo radi potrebe izvršavanja roditeljske skrbi i brige o djetetu. Većina roditelja u

13 Iako je *Odlukom o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu,* bio predviđen prihvat djece u predškolskim ustanovama i osnovnim školama, u slučajevima kad su oba roditelja zaposlena i ne postoji druga mogućnost zbrinjavanja djece, prema informacijama roditelja, u nekim vrtićima i školama prihvat djece nije bio organiziran pa su se roditelji pojedinačno snalazili koristeći godišnje odmore, plaćene dopuste i slično.

slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijevaju sami ili uz stručnu podršku te podršku obitelji postići dogovor o roditeljskoj skrbi. Ti roditelji nam se javljaju rjeđe, obično radi savjeta kako se ponašati prema djetetu tijekom procesa razvoda ili se raspituju o načinu na koji se provode postupci, te njih upućujemo da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS-u ili obiteljskim centrima koji djeluju kao podružnice CZSS-a.

Visokokonfliktni razvodi – I tijekom 2020. susretali smo se sa slučajevima tzv. visokokonfliktnog prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (skraćeno visokokonfliktni razvodi). Prema podacima iz literature, oko trećine razvoda je obilježeno visoko izraženim konfliktom koji s vremenom jenjava. No, kod 8-12 % bivših partnera sukob u komunikaciji traje i više godina[14]. Naša opažanja i zaključci u ovom dijelu izvješća uglavnom se odnose na iskustvo praćenja situacije u zaštiti dobrobiti i prava djece u tim obiteljima. Riječ je o složenim obiteljskim situacijama koje zahtijevaju pažljivu sveobuhvatnu procjenu jakih strana obitelji i rizika za djetetovu dobrobit i sigurnost te dobro planirane stručne intervencije usmjerene zaštiti djeteta. Dodatnoj složenosti ovih slučajeva pridonose i prijave nasilja u obitelji. Sve to utječe na način na koji dijete doživljava situaciju razvoda te na djetetovu dobrobit.

Pri donošenju odluka o pitanjima roditeljske skrbi i odluka o mjerama obiteljsko pravne zaštite djeteta, naglasak mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba i **najboljeg interesa svakog pojedinog djeteta u svakoj pojedinoj situaciji.** To podrazumijeva dobru stručnu ekipiranost CZSS-a i dovoljan broj stručnjaka. Nakon učinjene procjene roditelji moraju dobiti jasnu povratnu informaciju o argumentima u prilog određenom prijedlogu stručnjaka, kao i jasno obrazloženje odluka koje iz toga proizađu. Povratnu informaciju treba dobiti i dijete na način primjeren njegovoj dobi.

U slučajevima visokokonfliktnih razvoda, osim međusobnih zamjerki, roditelji se žale i na preblagu reakciju nadležnih institucija, te dugotrajnost njihovog postupanja što nepovoljno utječe na djecu. Neki roditelji upute institucija da sami preuzmu odgovornost i dogovore se o načinu izvršavanja roditeljske skrbi doživljavaju kao izbjegavanje CZSS-a da preuzme svoj dio odgovornosti za zaštitu djeteta. CZSS-i pritom postupaju sukladno načelu prvenstvenog prava roditelja da skrbe o djetetu uz dužnosti tijela da im u tome pruži pomoć koje je propisano Obiteljskim zakonom.[15] Smatramo da je dogovor roditelja o roditeljskoj skrbi u slučaju razvoda poželjan i treba ga promicati. No, inzistiranje na samostalnom postizanju dogovora roditelja u slučajevima u kojima je mala vjerojatnost da će oni preuzeti tu odgovornost vidimo kao veliki problem. Često su to slučajevi u kojima roditelji nisu spremni na međusobnu suradnju, nedostupni su savjetodavnom radu i kojima je vrlo teško sagledati i razumjeti potrebe djeteta i odvojiti ih od vlastitih potreba. Takve roditelje je važno prepoznati u ranoj fazi rada s obitelji i planirati djelotvorne intervencije usmjerene postizanju zaštite djeteta.

Nerijetko su, na inicijativu jednog ili oba roditelja, o njihovom narušenom odnosu te izostanku dogovora i suradnje u brizi o djetetu upoznate brojne institucije – i one koje su uključene u neposredan rad s obitelji i imaju ovlasti poduzimati mjere radi zaštite djeteta, i one za koje roditelji vjeruju da temeljem svog autoriteta mogu pridonijeti raspletu situacije koja je u skladu s njihovim očekivanjima (što nije uvijek i u interesu djeteta). Zbog uključenosti velikog broja institucija, obitelj se nalazi u beskonačnom krugu podnesaka, prijava te postupaka radi provjere konkretnih okolnosti. Odgovori na njihove podneske nerijetko ne ispunjavaju njihova očekivanja. U tim slučajevima i djeca su izložena višestrukim razgovorima s različitim stručnjacima, u središtu su sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen. Mišljenja smo da u situacijama visokokonfliktnih razvoda uključivanje djeteta u ovakve vrste razgovora sa stručnjacima, psihološko savjetovanje, obradu ili psihoterapiju treba biti organizirano uz znanje (ne nužno i suglasnost) oba roditelja i CZSS-a. Stručnjaci s kojima djeca komuniciraju moraju imati potrebne kompetencije i iskustvo rada u ovom području.

Manipulativna ponašanja roditelja – Cilj manipulativnog ponašanja roditelja tijekom visokokonfliktnih razvoda je otuđenje djeteta od drugog roditelja. Djetetom mogu manipulirati jedan ili oba roditelja – i onaj s kojim dijete stanuje, kao i onaj s kojim ne stanuje.

[14] Profaca, B. (2010), Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u Osmak-Franjić, D. (Ur.). Djeca i konfliktni razvodi, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

[15] Čl. 6. *Obiteljskog zakona*, NN 103/15 i 98/19.

> *Prema podacima MRMSOSP-a[16], u 2019. godini čak 2520 djece nije ostvarilo svoje pravo na osobne odnose s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim dijete živi, a 266 djece bilo je izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne živi, i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.*

Postoje brojne manifestacije manipulativnog ponašanja roditelja. Primjerice, i kad je procijenjeno da je održavanje redovitih osobnih odnosa djeteta s roditeljem u interesu djeteta, manipulativan roditelj svjesno nastoji spriječiti susrete djeteta s drugim roditeljem, ometa održavanje njihove prisne veze i ocrnjuje drugog roditelja. On koristi dijete kao instrument osvete bivšem partneru. Iz potrebe da ugodi manipulativnom roditelju, kojeg doživljava moćnijim u roditeljskom paru, dijete razvija čitav niz odbijajućih reakcija u odnosu na roditelja koji je „meta" ocrnjivanja. U manipulaciji nerijetko sudjeluju i drugi članovi obitelji manipulativnog roditelja te na taj način dodatno pojačavaju otpor djeteta prema drugom roditelju i podržavaju ga u njegovom „odbacivanju".

Dijete zbog svega toga nedvojbeno trpi. Neka djeca razvijaju i vrlo ozbiljne psihičke smetnje do razine autodestruktivnog ponašanja. Iako bi najbolji oblik zaštite za dijete bio da ga se udalji od roditelja koji mu svojim postupcima šteti, odluke o takvoj zaštiti su teško provedive zbog straha od dodatne traumatizacije djeteta. Dijete tako ostaje u okruženju koje ugrožava njegovu dobrobit.

Očekujemo da će instrumenti koji su razvijeni radi procjene manipulativnih ponašanja roditelja prema djetetu i za procjenu dobrobiti/štete kontakata djeteta roditelja s djetetom pridonijeti pravodobnoj reakciji u odnosu na manipulativnog roditelja u samom začetku takvog ponašanja i djelotvornijem odgovoru sustava na takvo ponašanje roditelja. Ako se pokaže da roditelj nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje, takvo ponašanje bez odgađanja treba biti odgovarajuće sankcionirano.

Privremena mjera – Sudske odluke su neophodan mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima roditelji ne mogu postići dogovor o roditeljskoj skrbi. One u organizaciju života djeteta rastavljenih roditelja donose neophodnu strukturu i predstavljaju važan okvir za praćenje obiteljske situacije i za postupanje CZSS-a. Ako roditelji ne mogu postići dogovor s kojim će roditeljem dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa, nepostojanje odluke o tome potencira njihove sukobe, a u djetetovu svakodnevnicu unosi tenzije i neizvjesnost. Rješenje za ovaj problem su postupci osiguranja u kojima sud može donijeti privremenu mjeru o tome s kojim će roditeljem (ili drugom osobom) dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom.

Nažalost, u nekim slučajevima ovakvi postupci traju mjesecima bez donošenja privremene mjere, čime je propuštena prilika da se spriječe ili ublaže konflikti do kojih dolazi u situaciji kada odluke uopće nema. Za donošenje privremene mjere zalažemo se i kako bi se u situacijama nepostojanja sudske odluke i Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi spriječilo samovoljno ponašanje roditelja koji ovu „pravnu prazninu" koriste na način da dijete naizmjenično „zadržavaju" kod sebe mimo dogovora, onemogućuju mu ili otežavaju kontakt s drugim roditeljem ili prekidaju sve veze djeteta s drugim roditeljem i članovima njegove obitelji. Najčešće su to roditelji koji su slabije dostupni savjetodavnom radu, što je osnovni „alat" u radu stručnjaka u CZSS-u, te su, bez sudske odluke o roditeljskoj skrbi, oni najčešće nemoćni u zaštiti djeteta.

Posebni skrbnici – Radi osiguranja ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje u postupcima u kojima se donose odluke koje se odnose na dijete Obiteljskim zakonom[17] propisana je obveza imenovanja posebnog skrbnika u zakonom propisanim slučajevima. Na temelju praćenja postupanja posebnih skrbnika nametnule su nam se brojne dvojbe i pitanja: Je li uloga posebnog skrbnika iznositi vlastito viđenje najboljeg interesa djeteta ili samo prenijeti sudu ono što je dijete izrazilo kao svoje mišljenje ili želju u pogledu ishoda postupka? Na koji način je osigurana zaštita djeteta u slučajevima u kojima poseban skrbnik u sudskom postupku iznosi sadržaj razgovora s djetetom? Jesu li posebni skrbnici educirani za komunikaciju s djetetom koje se nalazi u središtu roditeljskog sukoba i izloženo je drugim razvojnim rizicima u obitelji? Stoga smo proveli istraživanje o ulozi posebnih skrbnika, zaposlenika Centra za posebno skrbništvo, u postupcima te o njihovom načinu rada.[18]

Ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi u situacijama narušenih roditeljskih odnosa – Javljaju nam se roditelji nezadovoljni postupanjima CZSS-a povodom zahtjeva za davanje suglasnosti za **preuzimanje**

16 *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini.*

17 NN 103/15, 98/19.

18 Više o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

osobnih dokumenata za djecu. Važeći zakoni predviđaju da u postupku izdavanja dokumenata sudjeluju oba roditelja koji imaju pravo zastupati dijete. Predviđaju i iznimku u žurnim slučajevima (kad prijeti opasnost za dijete ili je izdavanje dokumenta u osobitom interesu djeteta). U tom slučaju, uz pisanu suglasnost CZSS-a, isti roditelj može i podnijeti zahtjev za izdavanje osobnog dokumenta i preuzeti dokument. Ako CZSS procijeni da izdavanje dokumenta nije žurno, roditelje upućuje u sudski postupak. To se najčešće kosi s doživljajem roditelja da je situacija žurna i nisu zadovoljni stavom CZSS-a.

Vezano uz poteškoće u izdavanju osobnih dokumenata, zaprimali smo i pritužbe roditelja koji temeljem pravomoćne sudske odluke imaju ovlaštenje **samostalno zastupati dijete** u bitnim osobnim pravima, kao što je, primjerice, i promjena prebivališta. No, u jednom takvom slučaju roditelju to nije bilo omogućeno zato što u presudi nije izrijekom navedeno da on može samostalno podnijeti zahtjev i preuzeti osobne iskaznice za djecu. Kako bi se izbjegle poteškoće u tumačenju sudskih odluka kojima jedan roditelj posve samostalno izvršava roditeljsku skrb, uočavamo nužnu potrebu **preciziranja sadržaja izreke sudskih odluka** radi kasnije lakšeg tumačenja opsega prava i ovlaštenja roditelja te bolje zaštite interesa djece. Budući da je u međuvremenu, zakonodavac u bitnome izmijenio odredbu čl. 10. Zakona o osobnoj iskaznici[19], očekujemo da će ovi problemi biti otklonjeni.

Upis u školu prema mjestu stanovanja djeteta u nekim situacijama dovodi do toga da dijete koje je školski obveznik ne pohađa školu jer roditelj za to nije dao suglasnost. Škola bez suglasnosti roditelja ne želi upisati dijete, a do razrješenja roditeljskoga sukoba i donošenja odluke ponekad prolazi i nekoliko mjeseci. Ovakve situacije vode podizanju tenzija i izlažu dijete izrazitom stresu, što može dovesti do emocionalnih teškoća. Smatramo da je to moguće izbjeći dosljednom primjenom Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ)[20] i Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (DPS).[21] Na taj način bi se djetetu, dok postupak traje, osiguralo pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta. Na to smo još 2019. ukazali tadašnjem MDOMSP-u i MZO-u te smo im preporučili da ravnatelje škola i CZSS-e upozore da ubuduće postupaju u skladu s navedenim i prema načelu zaštite najboljeg interesa djeteta.

Pokušaji preuzimanja roditeljske skrbi nakon smrti roditelja s kojim je dijete stanovalo temeljem sudske odluke i dalje zadaju teškoće pojedinim roditeljima. Riječ je o slučajevima u kojima su oba roditelja zajednički izvršavala roditeljsku skrb sve do smrti jednoga roditelja, nakon čega su treće osobe (najčešće članovi obitelji) protupravno zadržale dijete te onemogućavaju drugom roditelju da preuzme skrb o djetetu. Mišljenja smo da u Obiteljskom zakonu moraju biti propisani bolji pravni mehanizmi zaštite djetetovog prava da njegov roditelj o njemu skrbi, i u slučajevima kada se ono bez pravne osnove nalazi kod treće osobe. To uključuje i bolju zaštitu prava živućeg roditelja na roditeljsku skrb nakon smrti drugog roditelja zajedničkoga djeteta.

Zaštita prava djeteta na ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji razlog je obraćanja uglavnom baka i djedova koji su zbog narušenih odnosa u obitelji uskraćeni za susrete s unucima. Ali javljaju nam se i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. Javljaju nam se i drugi srodnici i osobe koje na temelju Obiteljskog zakona imaju mogućnost ostvariti pravo na osobne odnose s djetetom, ako je to u skladu s djetetovom dobrobiti. U svim tim situacijama važno je djecu zaštititi od uključivanja u sukob odraslih, a s odraslima raditi na osvještavanju potreba djeteta i postizanju dogovora, ako je procijenjeno da bi održavanje osobnih odnosa s članovima obitelji bilo u interesu djeteta.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb

Imali smo 77 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Od toga se 67 odnosilo na **oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom** i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Sedam predmeta odnosilo se na **povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju (PUP)** kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati, te tri na izricanje mjere **lišenja prava na roditeljsku skrb**. Navedene su se prijave odnosile na 123 djece i šest grupa djece.

---

[19] Čl. 8. *Zakona o izmjenama i dopunama zakona o osobnoj iskaznici* (NN 144/20); izmijenjena odredba stupa na snagu tek 2. kolovoza 2021.

[20] Čl. 16. st. 2.: Upisno područje za osnovne škole je prostorno područje s kojeg se učenici upisuju u određenu osnovnu školu na temelju prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta, a određuje se sukladno Državnom pedagoškom standardu.

[21] Čl. 3. st. 9. i 13. (9): *Upisno područje je područje s kojega učenici koji na njemu imaju prijavljeno prebivalište ili boravište imaju pravo pohađati određenu školu odnosno ustanovu koja obavlja osnovnoškolsku djelatnost.*

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb 2020.

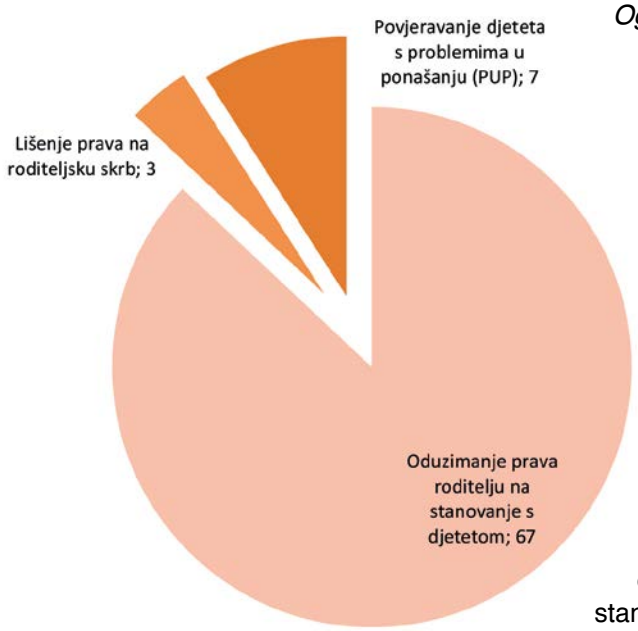

Najveći broj prijava (20) uputile su nam institucije i to **domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi** tražeći našu pomoć u aktiviranju CZSS-a radi promjene oblika smještaja djece. Također su upozoravale na nejasnoće u tumačenju Uputa HZJZ-a za sprečavanje i suzbijanje epidemije Covida-19 za pružatelje izvaninstitucijskih socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi od 16. travnja i 8. svibnja 2020. godine. One su se odnosile na obveznu samoizolaciju djece nakon povratka od roditelja u ustanove koje pružaju socijalne usluge organiziranog stanovanja, kao i na način održavanja osobnih odnosa djece s roditeljima u organiziranom stanovanju, te održavanje osobnih odnosa u kući roditelja. Kao problem je istaknuta obveza da nakon osobnih odnosa djeteta s roditeljem tijekom vikenda, dijete po povratku u ustanovu mora biti u samoizolaciji u trajanju od 14 dana. Zbog važnosti kontinuiteta susreta i druženja s roditeljima uz istodobnu potrebu zaštite sve djece u organiziranom smještaju od rizika zaraze, u prvoj fazi epidemije smo podržali prijedlog da se privremeno, do početka ljetnih školskih praznika odgodi održavanje osobnih odnosa u kući roditelja i drugih osoba. Ustanovama je preporučeno da intenziviraju kontakte djece s roditeljima i drugim osobama putem društvenih mreža, video poziva, skypea i slično.

S obzirom na dugotrajnost epidemije, potreba neposrednog održavanja osobnih odnosa djece s roditeljima postala je aktualnija pa su se odluke nadležnih mijenjale i korigirale. Budući da Stožer civilne zaštite Sisačko-moslavačke županije jedini nije korigirao svoje odluke sukladno preporukama MRMSOSP-a i HZJZ-a na temelju kojih bi djeci bili omogućeni osobni odnosi s roditeljima, nadležnim institucijama smo uputili preporuku da korigiraju Odluku, što je i učinjeno 3. veljače 2021.

Primili smo i pritužbe roditelja o prehrani djece, zdravlju, higijeni i obrazovanju za vrijeme potpune izolacije jedne ustanove, budući da je veći broj osoba koje rade s djecom bilo pozitivno na Covid-19. Inspekcijski nadzor utvrdio je određene propuste, te su ustanovi naređene mjere.

Radi dobivanja boljeg uvida u situaciju vezanu za epidemiju Covida-19 i efikasnije zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještene u institucijama, u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi proveli smo anketu o čemu pišemo u poglavlju *Istraživačke aktivnosti.*

Obraćali su nam se roditelji koji su izražavali nezadovoljstvo odlukom da se dijete privremeno smjesti u ustanovu ili udomiteljsku obitelj, iskazivali su nezadovoljstvo izborom ustanove u koju je dijete smješteno, te su se pritužbama (uglavnom neutemeljeno) na neodgovarajuću skrb o djeci u ustanovi ili udomiteljskoj obitelji (najčešće srodničkoj). Udomitelji su nam ukazali na probleme tijekom realizacije osobnih odnosa djece s roditeljima i drugim osobama u udomiteljskoj obitelji pa smo preporučili da se kontakti odvijaju u službenim prostorijama, što je prihvaćeno. Neki udomitelji su iskazali nezadovoljstvo postupanjem CZSS-a koji su im zbog propusta u skrbi o djeci oduzimali licence za obavljanje udomiteljstva. Budnost i oprez CZSS-a u ovom segmentu zaštite djece podržavamo i smatramo iznimno važnom.

U jednom smo slučaju obaviješteni o zabrinjavajućoj nemoći stručnjaka CZSS-a da unatoč uočenim rizicima za odrastanje djece u obitelji provedu potrebne mjere za zaštitu djece. Naime, CZSS je radi zaštite djece pokrenuo sudski postupak oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djecom. No, zahtjev je povučen zbog nemogućnosti osiguranja odgovarajućeg smještaja za djecu u ustanovama iz sustava socijalne skrbi. Djeca su zbog toga ostala živjeti u obitelji, iako roditelji ne skrbe odgovarajuće o njima, zanemaruju ih te ne surađuju s institucijama. Ovakve situacije u kojima nisu poduzete odgovarajuće mjere zaštite djece smatramo nedopustivima, pa smo MRMSOSP-u preporučili da žurno pronađu rješenje za ovu situaciju, kako bi djeci bili osigurani primjereni uvjeti za odrastanje.

Bavili smo se i problemom pribavljanja suglasnosti roditelja, koja je potrebna radi upisa u vrtić, sudjelovanja u raznim aktivnostima, izdavanja osobnih dokumenata ili liječenja, u slučajevima kad je roditelj bio nedostupan ili se nalazio na izdržavanju zatvorske kazne. Uočili smo da je praksa postupanja institucija neujednačena. Neke institucije smatraju da je potpis udomitelja dovoljan, dok neke traže potpis skrbnika. U slučajevima kad su roditelji odsutni ili spriječeni i nisu u mogućnosti brinuti se o djetetu, to bi značilo da je potrebno da se udomitelji imenuju skrbnikom djeteta.

Postupali smo samoinicijativno u nekim slučajevima uočivši potrebu zaštite prava djece koja su dulji period provela u institucijama, a kojoj bi u najboljem interesu bilo premještanje u udomiteljske obitelji. O toj djeci izvijestili smo CZSS-e, koji su zatim institucionalni smještaj zamijenili udomiteljskim. Za djecu za koju su procijenili da se neće vratiti u primarne obitelji, pokrenuli su postupke stvaranja uvjeta za posvojenje.

Povjeravanje djece s PUP-om, koju roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti odgajati, ustanovama socijalne skrbi i dalje je opterećeno problemom zakašnjele reakcije sustava da djeci osigura odrastanje u poticajnom okruženju. Zbog života u rizičnom okruženju, bez odgovarajuće stručne pomoći, kod neke djece početni oblici PUP-a progrediraju do mjere da ona postaju počinitelji kaznenih djela.

Prijave vezane uz lišenje prava na roditeljsku skrb upućuju nam roditelji nezadovoljni donesenom odlukom ili nezadovoljni sporošću postupka kad je riječ o lišavanju drugog roditelja prava na roditeljsku skrb. Ti postupci pred nadležnim sudovima dugo traju. Prema nama dostupnim podacima, tijekom 2020. godine pokrenuto je 56 sudskih postupaka lišenja prava na roditeljsku skrb, u odnosu na roditelje djece koja se nalaze u socijalnim ustanovama koje se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih je samo 26 okončano. Problem dugotrajnosti sudskih postupaka, kao i nedovoljne žurnosti u postupanju prisutan je i u drugim segmentima zaštite prava i dobrobiti djeteta.

Zaključno možemo ponoviti da nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci koji rade u ovom području zaštite i donose odluke preopterećeni su, a donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz ni učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka od strane roditelja koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Ulaganja u sustav koji se bavi zaštitom djece moraju biti kontinuirana i prioritetna jer se jedino tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija. Osnivanje posebnih obiteljskih sudova smatramo važnom karikom u izgradnji cjelovitog sustava zaštite djece. Njihova ekipiranost posebno educiranim sucima i stručnim suradnicima mogla bi jamčiti bolju razinu zaštite prava djeteta koje se našlo u središtu roditeljskoga sukoba. Sudjelovanje djeteta u postupcima ne smije biti samo forma, niti se na dijete smije prebacivati teret odgovornosti za donošenje odluke, te se ne smije dopustiti da to bude izvor dodatnog stresa za dijete.

2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitucionalizacija i posvojenje

Radi praćenja zaštite prava i dobrobiti djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i učinaka Plana transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi 2011.-2016. (2018.), te Plana deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020., zatražili smo i u 2020. podatke o djeci od ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Prema dobivenim podacima, u tim ustanovama nalazi se 730 djece, što je za šest više nego u prethodnoj godini. Na temelju svih dobivenih podataka zaključujemo da je potrebno uložiti dodatne napore u razvoj usluga na razini lokalne zajednice za djecu, mlade i obitelji u riziku, organizirati poludnevne i cjelodnevne boravke koji će u lokalnoj zajednici biti dostupniji obiteljima te nastaviti raditi na populariziranju udomiteljstva. Sve su te mjere potrebne kako bi se preveniralo izdvajanje djece iz obitelji ako ono nije nužno.

Iz kontakata s djelatnicima CZSS-a i domova, te s udomiteljskim udrugama saznajemo da su teškoće na terenu iste kao prije, ali su zbog epidemije Covida-19, još izraženije nego u prethodnim razdobljima. Uočene teškoće su: još manji broj udomiteljskih obitelji; povećan broj djece u institucijama; velik broj zahtjeva za smještajem djece u institucije; neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji; nepostojanje profesionalnog udomiteljstva; nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, osobito u velikim gradovima; nepostojanje specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s PUP-om, te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedostatan broj udomiteljskih obitelji za smještaj djece u kriznim situacijama, kao i djece do treće godine života; visoka starosna dob i niska obrazovna struktura udomitelja; nedovoljna podrška udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima; nedostatna edukacija i supervizija udomitelja i stručnih djelatnika; neujednačena kvaliteta usluga koje pružaju udomiteljske obitelji;

nedovoljna kontrola nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji, te neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih.

Specifične teškoće s kojima su se nosila **djeca u institucijama i udomiteljskim obiteljima**, a vezano uz epidemiju Covida-19, o čemu će biti više riječi u poglavlju Istraživačke aktivnosti[22] odnose se na nemogućnost održavanja osobnih odnosa s roditeljima, drugim osobama, vršnjacima; poteškoće u praćenju nastave na daljinu; nemogućnost organiziranja redovite zdravstvene skrbi te prestanak provođenja aktivnosti kojima su se djeca inače bavila.

S obzirom na epidemiju bilo je otežano pružanje stručne pomoći djeci, njihovim roditeljima i udomiteljima, čime je ujedno i proces osiguravanja uvjeta za povratak djece u obitelj bio značajno usporen.

Tijekom 2020. primili smo brojne pisane prijave i telefonske upite roditelja, baka, djedova i rođaka djece, institucija i drugih, koji su nam se obraćali najčešće s pritužbama na rad CZSS-a, propitujući stručnost i profesionalnost djelatnika. Obraćali su nam se tražeći pomoć radi povratka djeteta u biološku obitelj, zbog nemogućnosti ostvarivanja osobnih odnosa s djecom uslijed epidemije **Covida-19**, zbog narušenih odnosa s udomiteljima, velike udaljenosti između njihovog prebivališta i adrese udomitelja, te s prigovorima na kvalitetu skrbi u udomiteljskim obiteljima. Obraćali su nam se roditelji nezadovoljni zbog premještanja djece iz domova u udomiteljske obitelji, kao i zbog odluke suda kojom im je onemogućeno održavanje osobnih odnosa s djecom.

Iz obraćanja udomitelja koji skrbe o djeci koja imaju potrebu za zdravstveno-rehabilitacijskim, logopedskim i psihološko-psihijatrijskim tretmanima vidljive su teškoće koje proizlaze iz nedostatne stručne pomoći i podrške. Upravo je to jedan od razloga zbog kojega udomitelji nevoljko primaju na smještaj djecu s takvim potrebama, a u manjim sredinama, taj je problem još izraženiji.

Djelatnici CZSS i domova učestalo ukazuju na problem **nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji**, što otežava smještaj djece, posebice kad je riječ o zajedničkom smještaju braće i sestara. Prema Registru udomitelja, na području Grada Zagreba nema udomitelja koji mogu udomiti troje djece.

Nedovoljan broj udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, posebno u velikim gradovima, dovodi do toga da se djeca smještaju daleko od mjesta u kojemu su ranije živjela pa time još više slabe veze djeteta s primarnom obitelji i ono gubi svoju socijalnu mrežu. To otežava i rad stručnjaka CZSS-a koji su u zakonskoj obvezi redovito (u početku intenzivnije), pratiti proces prilagodbe djeteta u udomiteljskoj obitelji. Poznato nam je kako neke udomiteljske obitelji ne žele prihvatiti na smještaj djecu romskoga podrijetla, a takav stav smatramo posve neprihvatljivim pa i nespojivim s njihovim daljnjim bavljenjem udomiteljstvom. I dalje je prisutan problem s Registrom udomitelja u kojem iskazani podaci ne odgovaraju stvarnom stanju.

Stručnjaci u CZSS-ima i domovima također ukazuju na problem nalaženja udomitelja koji će najbolje odgovoriti na potrebe djeteta. Budući da domovi imaju smanjeni smještajni kapacitet i nema dovoljno udomiteljskih obitelji, CZSS-i su prisiljeni tražiti udomiteljsku obitelj po kriteriju slobodnog mjesta, a ne prema stručnoj procjeni kapaciteta udomiteljske obitelji da će na odgovarajući način odgovoriti na potrebe djeteta. Zbog smanjenih kapaciteta udomitelja da se nose sa izazovima skrbi za pojedinu djecu, veliki broj djece se iz udomiteljskih obitelji vraća u ustanove. Budući da takve situacije nose rizik od dodatnog traumatiziranja djece, iznimno je važna bolja priprema djece i udomitelja, jačanje njihove kompatibilnosti te daljnje kontinuirano praćenje i podrška.

Brojna istraživanja o izloženosti traumatskim događajima pokazuju da je iznimno velik broj djece smještene u alternativnu skrb prije izdvajanja iz obitelji bio izložen nizu traumatskih događaja. Djeca u dječjim domovima u Hrvatskoj doživjela su tako 10 puta više stresnih događaja nego njihovi vršnjaci.[23] Upravo zato je važno razumijevanje i uzimanje u obzir traumatskih iskustava, jer bez toga stručnjaci koji rade s djecom/mladima s traumatskim iskustvima mogu pogrešno doživjeti, tumačiti i dijagnosticirati ponašanja povezana s traumom te stvoriti okruženje koje vodi do novih trauma, odnosno retraumatizira djecu.

[22] Ured pravobraniteljice za djecu „Istraživanje o zaštiti prava i dobrobiti djece koja ostvaruju socijalne usluge smještaja i organiziranog stanovanja u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici u vrijeme epidemije Covida-19".

[23] Ajduković, Sladović Franz, Kregar, 2005.

Iz razgovora s djecom, mladima, odraslim osobama s iskustvom skrbi, uočili smo da u alternativnoj skrbi uglavnom **nedostaje rad na traumatskim iskustvima**. S obzirom na podatke koji govore da je broj djece u institucijama veći nego prošle godine, da djeca smještena u institucijama predstavljaju najranjiviju skupinu djece, te da je situacija u institucijama i udomiteljskim obiteljima posebno složena, s obzirom na dugo trajanje epidemije, preporučili smo MRMSOSP-u da se edukacija stručnjaka i udomitelja o traumi uključi na listu obveznih edukacija za djelatnike u sustavu socijalne skrbi.

Posvojenje

U području zaštite dječjih prava vezanih uz posvojenje djece u 2020. godini postupali smo u pet predmeta prema prijavama rođaka, majki i ostalih, koje su se odnosile na ukupno devetero djece. Prijave su se odnosile na tijek provođenja postupka posvajanja djeteta. Obraćali su nam se biološki roditelji nezadovoljni zbog nemogućnosti ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom nakon provedenog postupka posvajanja, kada za to ne postoje zakonske mogućnosti i to nije u interesu djeteta.

> Posebno smo pratili slučaj djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj, koje ima ispunjene zakonske preduvjete za posvojenje, ali je udomitelj, naglašeno dominantnog i posesivnog ponašanja u odnosu na dijete, tri puta opstruirao pokušaj posvojenja. Budući da je udomiteljstvo obavljano suprotno interesima djeteta, udomitelju je oduzeta dozvola za obavljanje udomiteljstva, te je dijete premješteno bez odgovarajuće pripreme u potencijalnu posvojiteljsku obitelj, u kojoj je bivši udomitelj i dalje uznemiravao dijete. Zbog teškoća u prilagodbi djeteta na novu sredinu te učestalih uznemiravanja djeteta, dijete je preseljeno u novu udomiteljsku obitelj, ali je time i četvrti pokušaj posvajanja djeteta propao. Ovu praksu smatramo posve neprihvatljivom te ćemo i dalje pratiti postupanja nadležnih institucija.

Vezano uz **mogućnost promjene OIB-a posvojene djece** i prijedloge pravobraniteljice za djecu, Vlada RH je u svibnju 2020., u svojem Mišljenju na Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019., navela da će (tadašnji) MDOMSP uputiti dopis HZZO-u za vođenjem evidencije osiguranika na način da se u zdravstvenim evidencijama ne koriste podaci o posvojenom djetetu temeljem zdravstvenog osiguranja prije zasnivanja posvojenja. Budući da se djeca (posvojena prije 1. studenoga 2015.) susreću s teškoćama i u drugim sustavima, u listopadu 2020. ponovno smo na to ukazali Vladi RH i preporučili da potakne resorna ministarstva na sveobuhvatno rješavanje ovoga problema.

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) obavijestilo nas je da je organiziran sastanak s HZZO-om, budući da se većina primjedbi odnosi na postupanje u primjeni OIB-a u sustavu zdravstva. Na sastanku je zaključeno kako problem vođenja dvostruke evidencije djeteta nastaje kada posvojitelji kod ishođenja nove zdravstvene iskaznice za dijete temeljem novog rodnog lista za dijete ne predaju prethodnu zdravstvenu iskaznicu, čime dijete ostaje u evidenciji zdravstvenih osiguranika s oba identiteta. S navedenim su upoznati CZSS-i kako bi na temelju pravomoćnog rješenja o posvojenju izdali uvjerenja posvojiteljima s novim podacima o djetetu, što je dostatno za ishođenja svih ostalih prava za dijete. Stav je MRMSOSP-a da je zaštita osobnih podataka i privatnosti djeteta osigurana postojećom zakonskom regulativom, ali da će i dalje pratiti eventualne teškoće u praksi i poduzimati aktivnosti za njihovo uklanjanje. Mi ćemo također pratiti ovo područje te predlagati zakonske promjene u cilju zaštite prava i dobrobiti posvojene djece.

Kroz suradnju s udrugama koje se bave pružanjem stručne pripreme potencijalnih posvojitelja, kao i provođenjem programa stručne podrške posvojiteljskim obiteljima, ali i kroz suradnju s djelatnicima domova vidljiva je **važnost multidisciplinarne stručne procjene potreba djeteta**, kako bi stručnjaci mogli uputiti potencijalne posvojitelje u to što je djetetu potrebno, te kako bi se na osnovi kvalitetne procjene potencijalnih posvojitelja i razgovora s njima krenulo u proces pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji mogući način odgovoriti na potrebe djeteta. To je iznimno važno za dijete kako bi se izbjegle situacije vraćanja djece iz posvojiteljskih obitelji u institucije.

Iz ustanova socijalne skrbi koje se brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u 2020. je posvojeno 29 djece od ukupno 97 koja su imala zakonske preduvjete za posvajanje. No treba uzeti u obzir i to da se među djecom koja bi mogla biti posvojena nalaze i ona koja se protive posvojenju te djeca kojoj nije u interesu da budu posvojena, primjerice zato što su odgovarajuće zbrinuta kod srodnika ili je riječ o braći/sestrama koji se ne žele razdvajati, a nije moguće pronaći obitelj koja bi ih sve zajedno posvojila. Iako se u institucijama nalaze godinama, neka su djeca pretpostavke za posvojenje ostvarila u dobi kojoj će se za njih teže naći posvojitelji.

Razlozi za to su u zakašnjelom postupanju u sustavu socijalne skrbi, koji nije pravovremeno prepoznao zanemarujuće ponašanje roditelja, ali i u dugotrajnim (višegodišnjim) sudskim postupcima.

Zaključno možemo reći da je u 2020. blago povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u ustanovama, što ponovno govori da Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. ne daje očekivane rezultate. To također ukazuje na nužnost da se obiteljima s djecom osiguraju kvalitetnije i učinkovitije usluge podrške.

Teškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i teškoće udomiteljskih obitelji, iste su kao i prijašnjih godina, ali još izraženije. S obzirom na veliku iskazanu potrebu za smještajem djece u udomiteljske obitelji, potrebno je nastaviti s poticanjem i promicanjem kvalitetnog udomiteljstva, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Iako su prijave povreda prava djece na uzdržavanje i ove godine brojčano manje zastupljene, sadržaj pritužbi i upita koje primamo ukazuju na to da neka djeca i dalje otežano ostvaruju svoje pravo na uzdržavanje, a neka i ostaju bez te potpore nužne za zadovoljenje temeljnih životnih potreba djeteta.

Tijekom 2020. primili smo 32 pisana upita i pritužbe u vezi s uzdržavanjem djece (jednako kao u 2019.), koji se odnose na zaštitu prava i dobrobiti 56 djece. Prijavitelji su najčešće majke (27). Bilježimo i po jedno obraćanje djeteta, oca, institucija i ostalih, a jedan slučaj pratili smo na vlastitu inicijativu. Zabilježeno je i 46 telefonskih i drugih upita o proceduri za ostvarenje djetetovog prava na uzdržavanje. Najčešći razlog obraćanja su pritužbe na ovršni postupak (9), zatim općeniti upiti o pravu na uzdržavanje i načinima ostvarivanja uzdržavanja (8), pritužbe na parnični postupak (6), na postupak ostvarivanja uzdržavanja iz inozemstva (5), te na kazneni postupak (2) i poteškoće u realizaciji prava na privremeno uzdržavanje od strane CZSS-a (2).

Dio obraćanja i upita odnosi se na **informiranje o mogućnostima zaštite prava djece na uzdržavanje**. Stranke redovito upućujemo na mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći, odnosno na obraćanje nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba i na upravna tijela županija u čijem je djelokrugu, počevši od 1. siječnja 2020., obavljanje poslova državne uprave koji se odnose na pružanje pravne pomoći. Također ih upućujemo na mogućnost obraćanja Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK) koja na inicijativu pravobraniteljice za djecu besplatno pruža ovu vrstu pomoći od 2007. godine.

> *Prema podacima HOK-a o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta, HOK je u 2020. zaprimio 62 zahtjeva za besplatno zastupanje u postupcima radi uzdržavanja djeteta. Usvojeno je 58 zahtjeva, a za četiri zahtjeva zatražena je dostava dodatnih podataka. U ovu statistiku nisu uvršteni postupci za razvod braka u kojima se također odlučuje o uzdržavanju djeteta. (Radi usporedbe, HOK je zabilježio 204 zamolbe u 2015. godini, 116 zamolbi u 2016., 78 u 2017., 76 u 2018., te 50 zamolbi u 2019.).*
>
> *Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u 2020. je podneseno ukupno 168 zahtjeva za odobravanje sekundarne pravne pomoći u postupcima radi ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje. Od toga odobreno je 167 zahtjeva.*

Stranke redovito upućujemo na mogućnosti zahtjeva da sud regulira uzdržavanje privremenom mjerom, sklapanje nagodbe, isticanje zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, namirenje tražbina kroz ovršni postupak, podnošenja kaznene prijave, podnošenje zahtjeva radi ostvarivanja prava na privremeno uzdržavanje, ostvarenje uzdržavanja iz inozemstva ili na mogućnost pokretanja parničnoga postupka u kojem bi se utvrdila obveza uzdržavanja baki i djedu, maćehi ili očuhu.

Često pritužbe sadrže **primjedbe na postupke roditelja neplatiše uzdržavanja**. Uočavamo različite reakcije obveznika uzdržavanja, od kojih neki neplatiše otvoreno navode da neće plaćati jer „tko im što može", ili pak manipuliraju kako bi izbjegli ili umanjili svoju obvezu – primjerice, uvjetuju uplate uzdržavanja ostvarivanjem susreta s djetetom ili iznos uzdržavanja umanjuju za učinjene izvanredne troškove ili za iznos dara koji su kupili djetetu. Ima i slučajeva u kojima neplatiša uzdržavanja mirno prihvaća i odlazak u zatvor uz obrazloženje „da mu je tamo dobro". Roditelji se pritužuju i na uvlačenje djece u spor oko uzdržavanja, navodeći da ih drugi roditelj opterećuje svojim financijskim prilikama, obvezama i općenito konfliktnim odnosima.

Osim na neplatiše, stranke se pritužuju i na funkcioniranje cijeloga sustava zaštite prava djece ili pojedinih segmenata (sudova, Fine, CZSS-a). Najčešće je razlog obraćanja dugotrajnost postupanja, ali i neučinkovitost sustava, budući da neka djeca trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje. U takvim slučajevima roditelji koji nam se obraćaju najčešće svoje pokušaje zaštite prava djece doživljavaju kao borbu s vjetrenjačama.

Primjedbe koje se odnose na dugotrajnost **parničnih postupaka** ukazuju da u nekim slučajevima suci propuštaju izreći privremenu mjeru kojoj je, kao mjeri osiguranja, svrha i cilj upravo pravodobna zaštita interesa djeteta. Jedna majka se pritužuje na činjenicu da svaki put kada djeca navrše određene zakonom propisane godine života treba pokrenuti postupak radi povećanja uzdržavanja, te predlaže da se zauzmemo da se taj iznos korigira automatski. Majci smo ukazali da, u slučajevima u kojima postoji roditeljski spor o potrebama djeteta ili mogućnostima obveznika uzdržavanja, odluke o interesima djeteta nije poželjno donositi automatizmom, već je nužno utvrditi sve činjenice i okolnosti konkretnog slučaja, i to upravo u sudskom postupku kako bi se visina uzdržavanja donijela uz procjenu interesa konkretnog djeteta.

Prijašnjih godina smo ukazivali i na poteškoće s kojima se susreću **djeca radno nesposobnih roditelja**, s obzirom na mogućnost da sud radno nesposobnog roditelja oslobodi dužnosti uzdržavanja. Ta su djeca onemogućena ostvariti pravo na privremeno uzdržavanje koje isplaćuje CZSS, jer nemaju ovršnu ispravu koja je temelj za ostvarivanje takve novčane potpore. Na položaj ove djece, kao i djece koja ostaju bez doprinosa drugog roditelja za uzdržavanje zbog drugih životnih situacija, u prosincu 2020. smo MRMSOSP-u i Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM) uputili preporuku, upozorenje i inicijativu za dopunu propisa.[24]

Najveći broj pritužbi vezanih uz uzdržavanje djece odnosio se na **ovršni postupak**, najčešće zbog nedostatka sredstava na računima, manjka prihoda ili imovine koja bi se mogla plijeniti u toj vrsti postupka ili pak zbog teškoća u provedbi ovrhe.

Saznajemo za slučaj u kojem je u ovršnom postupku majci blokiran račun na koji prima uzdržavanje za dijete putem trajnog naloga, a u kojem otac djeteta nije bio u prilici sredstva preusmjeriti na zaštićeni račun zbog odsutnosti, jer radi kao pomorac. Druga majka je molila savjet o tome kako postupiti u situaciji u kojoj je otac djeteta molio da odblokira njegov račun, s kojeg se plijene novčana sredstva na ime djetetovog uzdržavanja, te joj ujedno obećao da će novac i dalje uplaćivati na ime uzdržavanja. Ovaj slučaj ukazuje i na već poznati problem naplate naknada od strane Fine. Na temelju propisa Fina prvo naplaćuje svoju i bančinu naknadu, a tek potom ovrhovoditeljevo potraživanje, pa djeca često ostanu uskraćena za puni iznos mjesečnog uzdržavanja. Kako prvenstvo naplate Fininih naknada, u konačnici, nije ni u interesu djeteta ni roditelja, možemo razumjeti situacije u kojima roditelji-ovršenici pokušavaju iznaći i predlažu drukčije modele naplate. No, razumijemo i roditelje koji žive s djecom i koji strahuju da bi na taj način otežali poziciju djece i sigurnost koju nosi redoviti mjesečni priljev omogućen kroz ovrhu računa.

Zbog teškoća na koje nailaze roditelji i djeca u ulozi ovrhovoditelja u 2020. uključili smo se u postupak e-savjetovanja o prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona s konačnim prijedlogom zakona te u e-savjetovanje o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima. U oba propisa iznijeli smo prijedloge za poboljšanje zaštite prava i interesa djeteta koje potražuje sredstva za svoje uzdržavanje.[25]

Iako su se samo dva slučaja u 2020. odnosila isključivo na **kazneni postupak** u slučaju povrede dužnosti uzdržavanja, o poteškoćama s kojima se stranke susreću u ovoj vrsti postupaka saznajemo i iz drugih obraćanja i upita u kojima se problematizira sveukupna neučinkovitost sustava.

> *Prema podacima MUP-a, u 2020. godini prijavljeno je 436 kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, od kojih je 313 na štetu djece do 14 godina, a 123 na na štetu djece od 14 do 18 godina. Podaci ukazuju na pad broja prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, kojih je u 2019. godini bilo 569.*

Neučinkovitost kaznenih postupaka, njihovo trajanje, odbacivanje kaznene prijave te nedonošenje presude za opoziv uvjetne osude već su niz godina najčešći razlozi obraćanja pravobraniteljici za djecu. U jednom slučaju problematizira se i učinkovitost izrečene posebne obveze (ispunjavanje obveze uzdržavanja dok za to postoje zakonski uvjeti, uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju). Također, problematizirano je odbacivanje kaznene prijave protiv obveznika uzdržavanja koju je majka podnijela zbog kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja. Otprije smo upoznati s tumačenjem odredbe čl. 172. Kaznenog zakona (k.d. povrede dužnosti

[24] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
[25] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

uzdržavanja) na način da obveza prijavljene osobe u kazneno pravnom smislu egzistira od dana ovršnosti odluke (obuhvaća samo iznos nastao nakon ovršnosti odluke), a ne od ovršnosti presudom utvrđenog datuma i visine. Takvim tumačenjem proizlazi da sporni dospjeli, a neplaćeni iznos uzdržavanja, koji je nastao u periodu prije ovršnosti odluke, može biti predmet samo građansko-pravnog, ali ne i kazneno pravnog postupanja. Kako bi se to spriječilo, pravobraniteljica za djecu i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova još su 2016. godine reagirale zajedničkom preporukom prema tadašnjem Ministarstvu pravosuđa, preporučivši izmjene odredbe čl. 172. Kaznenog zakona. Naknadno smo obaviješteni da je radna skupina koja je radila na izmjenama zakona zaključila kako se ne ukazuje opravdanim intervenirati u opis kaznenog djela, uz obrazloženje da je opis jasan i nedvosmislen te da sadrži sva obilježja kaznenog djela kojima se u dostatnoj mjeri štite prava djece i ostalih osoba u odnosu na koje je obveza uzdržavanja određena.

U situacijama u kojima državno odvjetništvo odbaci kaznenu prijavu uz obrazloženje da se iz konkretnih prilika ne može tvrditi da okrivljenik svjesno i namjerno ne ispunjava svoju obvezu uzdržavanja „kroz relevantno razdoblje", preostaje jedino mogućnost preuzimanja progona, sukladno uputi državnog odvjetništva. Međutim, to roditeljima i djeci predstavlja dodatni trošak, budući da za ovu vrstu postupaka izrijekom nije osigurana besplatna pravna pomoć.

Apsurdna je situacija u koju su dovedena djeca čiji roditelji zbog neplaćanja uzdržavanja budu osuđeni na zatvorske kazne. Sankcioniranje počinitelja zatvorskim kaznama ne utječe izravno na zadovoljenje djetetove potrebe i ostvarivanje prava, a u konačnici i dodatno otežava poziciju djece, jer dok je u zatvoru obveznik uzdržavanja nema mogućnost stjecanja prihoda kojima bi počeo izvršavati svoju obvezu, a po izlasku iz zatvora kao počinitelja kaznenih djela na štetu djeteta, teže je očekivati mogućnost obveznikovog zaposlenja. Stoga, rješenje i dalje vidimo u korištenju alternativnih zakonskih mogućnosti, primjerice izricanju posebnih obveza uz uvjetnu osudu uz češću kontrolu i pravodobnu reakciju probacijske službe ako uplate uzdržavanja i dalje izostaju.

> *Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2019. godinu (objavljenom u rujnu 2020.) u novim predmetima zaprimljenim u 2019. godini, od ukupnog broja posebnih obveza uz uvjetnu osudu (314) najvećim dijelom je izricano ispunjavanje obveze uzdržavanja (49,3 %) i obveza popravljanja štete počinjene kaznenim djelom (29,9 %), što je u skladu s vrstom kaznenih djela zbog kojih se najčešće i izriče uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama. Temeljem rješenja državnog odvjetnika u predmetima iz 2019. izrečeno je sedam obveza isplate dospjelog zakonskog uzdržavanja i urednog plaćanja dospjelih obveza. I iz ovih podataka vidljiv je pad broja izrečenih posebnih obveza. Radi usporedbe, prema Izvješću o radu probacijske službe za 2018. godinu, u toj je godini bilo izrečeno 667 posebnih obveza uz uvjetnu osudu, od kojih se 31,6 % odnosilo na ispunjavanje obveze uzdržavanja, a 27,2 % na obvezu popravljanja štete počinjene kaznenim djelom.*

Pet obraćanja stranaka u 2020. odnosilo se na uzdržavanje za djecu kada **obveznik uzdržavanja stanuje u inozemstvu**. Nedostatak informacija o propisima i mogućnostima, kao i dugotrajnost postupaka uvjetovanih njihovim međunarodnim karakterom i dalje su najčešći razlozi ovakvih obraćanja. Prijašnjih godina stranke su nam ukazivale i na problem plaćanja visokih troškova za prijevode dokumenata i vještačenja. Razmatrajući ovo područje kroz duže razdoblje zapažamo otežanu poziciju djece čiji je obveznik uzdržavanja odsutan i nepoznata boravišta, kao i u slučajevima kad obveznik boravi i radi u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata kojima se olakšava prekogranična naplata uzdržavanja.

Pratili smo slučaj naplate uzdržavanja iz inozemstva u kojem se uzdržavanje, putem inozemnog postupovnog tijela plaćalo putem čekova. Majka nije bila u mogućnosti naplatiti čekove, budući da su banke u RH u međuvremenu obustavile poslovanje čekovima. Tim povodom obratili smo se Ministarstvu finacija (MF), MDOMSP-u te njihovom pravnom sljedniku MRMSOSP-u s preporukom da iznađu rješenje za problem nemogućnosti naplate inozemnih čekova s osnove zakonskog uzdržavanja. Naknadno smo saznali da Hrvatska poštanska banka d.d. Zagreb od 21. prosinca 2020. ponovno pruža uslugu otkupa inozemnih čekova, čime bi trebao biti riješen problem naplate uzdržavanja čekovima iz inozemstva.

Dugogodišnji problem vezan uz **pravo na privremeno uzdržavanje** iz nadležnosti CZSS, odnosi se na visinu iznosa[26] i vremenski ograničenu primjenu toga prava djeteta.[27] Pojedinačne pritužbe koje smo zaprimili u

[26] Privremeno uzdržavanje se, u uvjetima predviđenim zakonom određuje u iznosu od 50% zakonskog minimuma uzdržavanja, dok su minimalni novčani iznosi potrebni za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 39/20): za dijete do 6 godina - 17 % prosječne plaće 1.098 kn, za dijete od 7 do 12 godina - 20 % prosječne plaće 1.291 kn te za dijete od 13 do 18 godina - 22 % prosječne plaće 1.420 kn.

[27] Dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje u ukupnom trajanju od tri godine.

protekloj godini odnose se na obustavu isplate toga prava zbog, navodno, manipulativne intervencije majke kao obveznice uzdržavanja, te odbačen zahtjev za privremeno uzdržavanje zbog neispunjavanja uvjeta (majka je umjesto ovršnog pokrenula kazneni postupak).

> *Prema zadnjem dostupnom izvješću MRMSOSP-a, u 2019. su donesene 1293 odluke o privremenom uzdržavanju djeteta, što je povećanje u odnosu na godinu prije, kad ih je bilo 1194.*

Praćenjem zakonskog prava na uzdržavanje zaključujemo da to pravo, unatoč manjem broju prijava i dalje nije odgovarajuće zaštićeno. Sredstva za uzdržavanje (alimentacija) nužno su potrebna djetetu za zadovoljenje njegovih osnovnih svakodnevnih životnih potreba. Obveza je države, sukladno odredbama *Konvencije o pravima djeteta*, poduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurala da dijete dobije sredstva za uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne, kako u granicama države stranke tako i iz inozemstva. U nekim situacijama roditelji obveznici uzdržavanja zbog teške materijalne situacije ne uspijevaju podmiriti sve svoje obveze, ali neki roditelji namjerno izbjegavaju tu obvezu prema djeci.

Nedovoljno su propisima zaštićena i djeca koja u različitim životnim situacijama ostanu bez doprinosa drugog roditelja za uzdržavanje (djeca bez utvrđenog očinstva, djeca radno nesposobnih roditelja, djeca koja nakon smrti roditelja ne uspiju ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu, djeca koja ne ostvaruju pravo na uzdržavanje ni nakon isteka privremenog uzdržavanja te djeca čiji su roditelji odsutni i nepoznata boravišta, kao i djeca čiji roditelji ne doprinose uzdržavanju, a žive i rade u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata). Budući da neka djeca u potpunosti ostaju bez sredstava za uzdržavanje, možemo zaključiti da sustav i dalje pokazuje značajne slabosti, odnosno da država još nije uspjela zaštititi interes djeteta u svim situacijama. Zbog toga smatramo da su dosadašnji prijedlozi za poboljšanja i dalje aktualni te je nužno napraviti određene pomake i na normativnoj (izmjene i dopune propisa), ali i na praktičnoj razini (dosljedna i pravodobna primjena propisa, edukacija, senzibilizacija).

Prijedlozi za poboljšanja

- Osnovati obiteljske sudove.
- Osigurati smještajne kapacitete za djecu za koju postoji potreba izdvajanja iz obitelji.
- Kontinuirano ulagati u sustav koji se bavi zaštitom djece i poticati međuresornu suradnju.
- Osigurati dostupnost stručnjaka mentalnog zdravlja te ustrojiti mobilne timove stručnjaka mentalnog zdravlja koji će kontinuirano pružati usluge u zajednici.
- Sustavno poticati kvalitetno udomiteljstvo, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, kao i podrške djeci i njihovim roditeljima.
- U postupku posvojenja sustavno poticati multidisciplinarnu stručnu procjenu potreba djeteta, s ciljem pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji mogući način odgovoriti na potrebe djeteta.
- Izmjenama propisa unaprijediti položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja te razmjernog namirenja više djece ovrhovoditelja.
- Izmijeniti *Zakon o privremenom uzdržavanju* te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i trajanje isplate privremenog uzdržavanja.
- Pristupiti sustavnom rješavanju teškoća na koje nailaze djeca koja zbog specifičnih životnih situacija trajno ili na duži rok ostaju bez doprinosa roditelja za uzdržavanje.
- Informirati i poučiti roditelje o njihovim pravima i obvezama, te mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.

2.1.4 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA I ZANEMARIVANJA

Tijekom 2020. sve segmente života djece obilježila je pandemija Covida-19 te kriza izazvana potresima. Ovi događaji promijenili su uvjete i okolnosti odvijanja svakodnevnih aktivnosti te utjecali na osjećaj sigurnosti i mentalno zdravlje djece. Zbog uvjeta ograničenog kretanja i izolacije, zabilježen je porast obiteljskoga nasilja, posebice u obiteljima koje su i ranije živjele u rizičnim okolnostima. Nažalost, zabilježeni su i slučajevi teškog zanemarivanja i nasilja koji su doveli do smrti djece. Događaji su ponovno ukazali na nužnost da se zaštiti od nasilja nad djecom pristupi kao prioritetnoj aktivnosti u društvu te na potrebu unapređivanja i snažnijega djelovanja i na normativnoj i na praktičnoj razini.

> *Prema podacima MUP-a u 2020. godini počinjena su 4263 kaznena djela na štetu djece, od toga 2610 kaznenih djela na štetu djece do 14 godina, te 1653 kaznena djela na štetu djece u dobi 14-18 godina. Kaznenim djelima oštećeno je ukupno 4376 djece. Prijavljeno je ukupno 265 kaznenih djela protiv života i tijela, od toga dva ubojstva i četiri teška ubojstva. Prijavljeno je i 233 tjelesne ozljede na štetu djece te 25 teških tjelesnih ozljeda.*

U 2020. zaprimili smo 239 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci (42 manje nego u 2019.). Nasilju i zanemarivanju bilo je izloženo ukupno 377 djece i 17 grupa djece. Od toga se 175 prijava odnosilo na nasilje (161 dijete i 14 grupa), a 64 prijave na zanemarivanje (61 djeteta i 3 grupe). Osim navedenih, primili smo i 56 prijava koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece, ali o tome opširnije izvješćujemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Prijave nasilja i zanemarivanja 2015. – 2020.

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Nasilje u obitelji	68	68	61	62	97	76
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	68	79	90	68	82	55
Nasilje u drugim ustanovama	2	8	11	10	6	6
Ostalo nasilje	40	42	41	39	23	38
Zanemarivanje	69	75	82	54	73	64
UKUPNO	**247**	**272**	**285**	**233**	**281**	**239**

Najveći broj prijava (76) odnosi se na nasilje u obitelji, zatim na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama (55), a preostale 44 prijave na nasilje u drugim ustanovama, na drugim mjestima te na internetu. Svih 64 prijava za zanemarivanje odnose se na obitelj. Primili smo i 118 telefonskih poziva zbog nasilja nad djecom te 53 zbog zanemarivanja djece.

Prijave su najčešće podnosili roditelji (134) – majke u 73 slučaja, očevi u 47, a zajedno u 14 slučajeva. Institucije su podnijele prijave u 32 slučaja, a dijete nam se osobno obratilo u dva slučaja. Prijavitelji su i bake i djedovi, susjedi, rođaci, braća i sestre te ostali. Primili smo i 11 anonimnih prijava, a u 11 slučajeva prijave nadležnim tijelima uputili smo na vlastitu inicijativu, na temelju objava u medijima.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Proteklo teško i izazovno razdoblje, koje je u cijelom svijetu bilo obilježeno pandemijom Covida-19, uz zdravstvene teškoće obilježio je i rast slučajeva nasilja.

> *Prema podacima MUP-a zabilježen je rast broja otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela iz domene kaznenopravne zaštite djece i obitelji za 16 % u prvih deset mjeseci 2020. godine. Također se navodi da je policija uložila posebne napore u prepoznavanje i otkrivanje kaznenih djela povreda djetetovih prava tako što je u navedenom periodu prijavljeno 1849 kaznenih djela, što čini povećanje za 43,8 % u odnosu na isto razdoblje 2019., kad je bilo prijavljeno 1286 kaznenih djela. U ovom je izvještajnom razdoblju također evidentirano 10.414 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji koje je počinilo 8539 počinitelja, među kojima 134 maloljetnika.*

U tom razdoblju naš je Ured primio 76 prijava kršenja dječjih prava zbog nasilja u obitelji, što je manje nego u 2019. godini, kad je takvih prijava bilo 97 (u 2019. smo zabilježili izraziti porast ovih prijava u odnosu na prethodne godine, što je vidljivo u tablici *Prijave nasilja i zanemarivanja 2015. – 2020.*). Ističemo da prijave koje prima Ured pravobraniteljice za djecu u vezi s nasiljem nad djecom ne prikazuju stvarne razmjere ovoga problema, o kojima preciznije govori statistika MUP-a, već upućuju na neke specifične pojave i teškoće u ostvarivanju zaštite djece od nasilja. Građani uglavnom znaju da ovakve slučajeve trebaju prijaviti policiji. Rast prijava policiji potvrđuje očekivani trend porasta nasilja kao posljedice izmijenjenih uvjeta života uslijed epidemije Covida-19. Također možemo pretpostaviti da su tome pridonijele i MUP-ova kampanja protiv nasilja nad djecom u obitelji, uz povećani angažman, te druge inicijative civilnoga društva, koje su javno i glasno stale u obranu žrtava nasilja te svojim djelovanjem utjecale na promjene društvenog promišljanja ukazujući na nedopustivost obiteljskoga nasilja.

Od 76 zaprimljenih prijava najčešće su nam se obraćali roditelji, u 28 slučajeva majke, a u 20 očevi. U četiri slučaja prijavu su podnijeli susjedi, u još četiri slučaja postupali smo samoinicijativno, a preostalih 20 prijava uputili su djetetovi rođaci, djed i baka te anonimne osobe i institucije.

Stranke su nam se u 102 slučaja obratile i telefonom iznoseći primjedbe na postupanja nadležnih institucija (CZSS-a, policije i sudova) pritužujući se na dugotrajnost postupaka, pristranost u odnosu na drugog roditelja, nedostatak razumijevanja pojedinih stručnih djelatnika te neučinkovitost. U tim smo situacijama prijavitelje upućivali, u skladu s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*, na institucije kojima mogu podnijeti prijave. Obraćali su nam se i s pritužbama na ponašanje drugog roditelja ili drugih članova obitelji, ujedno tražeći informacije o tome kome se obratiti za daljnje postupanje.

U izvanrednim prilikama zbog epidemije Covida-19 i primjene epidemioloških mjera, te zbog razornih potresa koji su pogodili Zagreb i okolne županije, a krajem godine i Sisačko-moslavačku županiju, mnoge su se obitelji susrele s dodatnim izazovima i teškoćama. Ograničeno kretanje i uvjeti u kojima su članovi obitelji morali duže vrijeme boraviti zajedno, dok su istodobno bili opterećeni brigom za život i zdravlje i strahom od gubitka posla, očekivano dovode i do niza neprimjerenih oblika ponašanja, kao što je povećana konzumacija alkohola i droga, ali i do obiteljskoga nasilja. Obiteljsko nasilje teško pogađa djecu ne samo kad je ono usmjereno prema djeci, već i u slučajevima kada djeca svjedoče nasilju među odraslima.

S obzirom na bojazan da bi djeca u uvjetima krize mogla biti izložena povećanom riziku od nasilja u obitelji, u travnju smo uputili **preporuku o izradi smjernica za postupanja u situacijama zaštite djece od nasilja i zanemarivanja u doba epidemije Covida-19** nadležnim ministarstvima u kojoj smo pozvali institucije, koje su dionici u *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*, na prilagodbu i aktivnosti radi učinkovite prevencije i zaštite djece od svih oblika nasilja, s obzirom na nove okolnosti. Preporučili smo izradu posebnih smjernica koje trebaju obuhvatiti jasne upute za postupanja i za suradnju institucija u slučajevima intervencije u obitelji, a posebno kod izricanja žurne mjere izdvajanja iz obitelji u izvanrednim situacijama.

Iste preporuke pravobraniteljica je ponovila na radnom sastanku s predstavnicima MDOMSP-a, MP-a, MUP-a, MZ-a, Nacionalnog tima za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te ureda pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u okviru provođenja programa „Zaštita žena i djece žrtava rodno uvjetovanog nasilja u vrijeme pandemije Covida-19”. U prosincu smo ponovno uputili preporuku o zaštiti djece od nasilja, obrativši se Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP), MZ-u, MUP-u, Ministarstvu pravosuđa i uprave (MPU) te Pravosudnoj akademiji.

U preporuci smo pozvali na kontinuirano provođenje edukativnih medijskih kampanja i preventivnih aktivnosti za djecu i odrasle, podizanje javne svijesti o kažnjivosti i neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece, te na aktivnosti kojima će se ohrabrivati prijavljivanje svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju u obitelji. Također smo ukazali na nužnost provođenja sveobuhvatne procjene obitelji, te žurno poduzimanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u svakom slučaju u kojem je sustav socijalne skrbi upoznat s činjenicom da dijete živi u rizičnom okruženju. Naglasili smo da je nužno osigurati uvjete za provedbu propisa o zaštiti djece od nasilja kroz kontinuirane edukacije stručnjaka radi povećanja njihovih znanja o postupanju prema djeci, kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja, te pravovremeno i primjereno sankcioniranje počinitelja.

Od navedenih smo institucija zaprimili izvješća o postupanju usmjerenom na zaštitu prava i dobrobiti djece, u skladu s njihovim ovlastima: formiranje timova za krizne intervencije u CZSS-ima, provođenje edukativnih medijskih kampanji i preventivnih aktivnosti za djecu i odrasle, promocija usluge 24-satne telefonske linije kao

dio sustava prevencije nasilja i zaštite žrtve, kontinuirane edukacije stručnjaka, izrada *Mreže zdravstvenih ustanova za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja kaznenih djela s obilježjem nasilja*, izrada Imenika organizacija civilnog društva i javnih institucija u RH koje pružaju besplatnu psihosocijalnu i pravnu pomoć.

Vrsta nasilja u obitelji – prijave i broj djece 2020.

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	19	34
Tjelesno kažnjavanje	3	3
Psihičko nasilje	23	37
Seksualno nasilje	2	4
Višestruko nasilje	29	53
UKUPNO	**76**	**131**

Većina prijava nasilja, koje smo primili u 2020., odnosila se na **sukobe među partnerima kojima su svjedočila djeca**, što je rezultiralo daljnjim postupanjima nadležnih institucija usmjerenim zaštiti prava djeteta, kao i sankcioniranju zlostavljajućeg ponašanja. Javljale su nam se i majke čijim su partnerima, počiniteljima nasilja, izricane zaštitne mjere (zabrana približavanja, zabrana uspostavljanja i održavanja izravne i neizravne veze s oštećenom, te udaljavanje iz doma), ali su ih oni kršili opravdavajući se sudski reguliranim osobnim odnosima s djecom.

Prijavljivani su nam i slučajevi u kojima su djeca svjedočila nasilju u vrijeme preuzimanja, odnosno vraćanja sa susreta s drugim roditeljem te bakom ili djedom. Takve su prijave bile učestale za vrijeme proljetnoga *lockdowna*, s obzirom na pojačane mjere zaštite radi sprečavanja širenja epidemije, kad su se usluge savjetovanja i pomaganja te obiteljske medijacije, prema uputama nadležnih tijela, provodile isključivo telefonom i elektroničkom komunikacijom. Tada su stručni djelatnici i korisnici usluga CZSS-a ukazivali na teškoće nastale zbog upute MDOMSP-a kojom je privremeno bilo obustavljeno, odnosno ograničeno, provođenje mjera obiteljsko-pravne zaštite i pojačane brige i nadzora u uvjetima epidemije Covida-19. Preporučili smo da se ta uputa revidira, što je i učinjeno kad se poboljšala epidemiološka situacija.

Zbog uočenih propusta tijekom postupanja policijskih službenika uključili smo se u praćenje slučaja u kojem je majka prijavila dugogodišnje psihičko nasilje supruga nad njom i dvoje djece. Djelatnici policije su se tijekom intervencije upustili u procjenu težine djela i moguće sankcije te procjenu postupanja prekršajnog suda uz upozorenje žrtvi na mogućnost da će novčane kazne dodatno opteretiti obiteljski budžet. Na opisano ponašanje ukazali smo nadležnoj policijskoj upravi koja se, uvaživši našu preporuku, obvezala održati dodatne edukacije policijskih službenika o postupanju prema *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*.

Praćenjem pojedinačnih prijava uočavamo da djelatnici CZSS-a sve češće prepoznaju **manipulativna ponašanja roditelja** i drugih članova obitelji, prepoznaju njegov negativan utjecaj na dijete, tretiraju ga kao nasilje u odnosu na dijete i izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje predviđa *Obiteljski zakon* (mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu).

Značajan je i broj neutemeljenih prijava koje su često rezultat međusobnog optuživanja roditelja tijekom sudskog postupka donošenja odluke s kojim će roditeljem dijete nastaviti stanovati, ali i narušenih odnosa unutar šire obitelji (baka, djed, braća i sestre) te odnosa sa susjedima.

Zaprimili smo tri prijave **tjelesnog kažnjavanja djece** u obitelji, koje se odnose na troje djece, ali te su se prijave nakon postupanja nadležnih CZSS-a pokazale neutemeljenima. U dva je slučaja povod prijava bio „obračun s bivšim partnerom", dok je u trećem slučaju prijavitelj „načuo" informaciju te je smatrao svojom obvezom to prijaviti.

O zanemarivanju skrbi o djeci u obitelji zaprimili smo 64 prijave, od kojih se najveći broj (44) odnosio na sveobuhvatno zanemarivanje (zdravlja, školovanja i odgoja zajedno). Slijede prijave zanemarivanja zdravlja (9), odgoja (6), školovanja (3), prava na igru i slobodno vrijeme i ostalog (2).

U pozadini većine prijava roditelja najčešće se nalaze obiteljski konflikti i neriješeni partnerski odnosi, kojima je najčešće cilj naštetiti drugom roditelju ukazujući na njegovu/njezinu navodnu nebrigu o djetetu. Ovisno o navodima, prijave smo prosljeđivali CZSS-u i policiji, a podnositelje upućivali u načine reguliranja odnosa u obitelji. Iako su prijave susjeda često rezultat loših susjedskih odnosa, one ponekad doista dovode do otkrivanja zanemarujućeg ponašanja roditelja i do postupanja nadležnih institucija te ih se ne smije zanemariti.

Kao i prijašnjih godina, škole nam se obraćaju s prijavama o zanemarivanju odgoja i obrazovanja djeteta kroz prijave o neredovitom pohađanju nastave, neispunjavanju školskih obveza djeteta kao i o nesuradnji roditelja sa školom i o nepoduzimanju preporučenih postupaka radi pomoći i potpore djetetu.

Pratili smo slučaj u kojem je, zbog izostanka suradnje CZSS-a i škole, došlo do zanemarivanja prava djeteta na primjereno obrazovanje. S obzirom na to da dijete ima emocionalne teškoće koje se manifestiraju u vidu socijalne fobije, ono već tri godine izbjegava pohađati nastavu. Škola navodno nikada nije dobila liječničku preporuku, niti zahtjev roditelja za organiziranjem nastave kod kuće, premda je u više navrata kontaktirala CZSS-om, upoznavala ga s teškoćama djeteta, te čak dva puta prijavljivala sumnju na zanemarivanje djeteta. U takvim okolnostima iznimno zabrinjava izostanak postupanja CZSS-a. U opisanom je slučaju AZOO proveo stručno-pedagoški nadzor kojim je utvrđeno da nije bilo propusta u postupanju škole, te je predloženo da se organizira međuresorni sastanak svih dionika uključenih u brigu o djetetu. Zabrinjavajuće je da čak tri godine, koliko institucije znaju za poteškoće djeteta, ni jedna od njih nije smatrala potrebnim da zajedničkim djelovanjem pomognu djetetu, već se odgovornost prebacivala između institucija, a dijete je ostalo nezaštićeno.

O prijavama **seksualnog nasilja** nad djecom u obitelji pišemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Zaključno možemo reći kako je na razini države prepoznata važnost sveobuhvatnog djelovanja na prevenciji nasilja i zanemarivanja djece u obitelji, međutim, nužno je uložiti još mnogo više napora u ostvarivanje suradnje i koordinirano djelovanje pojedinih resora ključnih za ostvarivanje bolje zaštite žrtava nasilja u obitelji. Iako je *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* jasno propisana uloga pojedinih dionika, potrebno je i dalje pojačano raditi na usklađivanju djelovanja različitih sustava.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Primili smo 55 prijava koje se odnose na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, od kojih se tri odnose na vršnjačko nasilje u vrtiću, a 52 na nasilje u osnovnoj i srednjoj školi od čega se 43 odnosi na vršnjačko nasilje. Devet prijava odnosilo se na nasilje odraslih nad djecom u školi, koje su u osam slučajeva počinili učitelji te u jednom druge osobe u krugu škole. Primili smo i prijave prema *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* od kojih se 15 odnosi na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece u školi.[28]

Obraćali su nam se najčešće roditelji djece u 38 slučajeva, a djelatnici institucija, najčešće odgojno-obrazovnih, u 12 slučajeva. Bilo je i 28 telefonskih savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama 2020.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	3		**3**
Škole	43	9	**52**
UKUPNO	**46**	**9**	**55**

Nasilje među djecom – Prijavljeno nasilje vršnjaka **u vrtiću**, zbog dobi djece najčešće ne možemo definirati kao svjesno i namjerno povrjeđivanje već kao odstupanje djeteta u ponašanju koje ima različite uzroke. Prijave ukazuju na nerealnu procjenu roditelja „žrtve" koji grublju dječju igru i uobičajene razvojne sukobe vide kao nasilje, ponekad čak i seksualno, iako djeca te dobi nemaju kapacitet za takvo ponašanje. U vezi s time nekim vrtićima smo preporučivali da u godišnji plan uvrste edukacije roditelja o razvojnim fazama djece i njihovim osobitostima.

Upadno ponašanje neprimjereno uzrastu, nerijetko uz učestale fizičke grubosti, ukazuje na rizične faktore različite etiologije u djetetovim životu. Potrebno ih je detektirati i utvrditi, bilo da je riječ o organskoj ili psihosocijalnoj

[28] Više o tome u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*

podlozi. Ukoliko se rizik nalazi u obitelji djeteta i neprimjerenom roditeljskom postupanju, nužno je o tome obavijestiti nadležni CZSS. Ranoj detekciji odstupajućeg ponašanja te primjeni ranih intervencija zasigurno bi pridonijela i opservacija socijalnog pedagoga, no *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* ne predviđa zapošljavanje ovog stručnog profila u dječjim vrtićima, na što smo već ranije upozorili MZO.

Pojedine prijave koje primamo ukazuju na izazove u suradnji djelatnika dječjeg vrtića s pojedinim roditeljima koji uporno negiraju djetetove teškoće i odbijaju ga odvesti stručnjacima i/ili dostaviti nalaze stručnoj službi dječjeg vrtića koji bi dijete uključio u rane intervencije. Zaštitu djetetovih prava u takvoj situaciji otežava i mišljenje AZOP-a i njegovo tumačenje zaštite privatnosti djeteta u svjetlu *Opće uredbe o zaštiti podataka* (GDPR).

U jednom je slučaju majka, koja je odbila dostaviti relevantne djetetove nalaze stručnoj službi vrtića, zatražila stručno mišljenje AZOP-a o tome. Na njezin upit AZOP je iskazao mišljenje da roditelj ne mora stručnoj službi odgojno-obrazovne ustanove ustupiti nalaze djeteta. Mišljenja smo da takvo stajalište nije u interesu djeteta, jer bez relevantne stručne dokumentacije ustanova ne može u cijelosti prilagoditi svoje odgojno-obrazovno postupanje specifičnim potrebama djeteta.

U 2020. zabilježili smo manji broj prijava za **vršnjačko nasilje u školi** nego prošlih godina, što možemo povezati s novim *online* oblicima nastave uslijed epidemije Covida-19, čime se smanjio neposredni fizički kontakt među djecom.

Dio prijava roditelja za vršnjačko nasilje u školi pokazao se neutemeljenima. U pojedinim prijavama djecu se proglašava „nasilnicima" na samom početku prvog razreda osnovne škole, dok još traje prilagodba djece na školsku sredinu i zahtjeve. Dio prijava se, kao i prethodnih godina odnosi na **vršnjačke sukobe** koji bi se u pravilu trebali rješavati na dnevnoj razini u školi, a u koje se roditelji nepotrebno i neprimjereno uplićuu te obezvrjeđuju stručne intervencije djelatnika škole. Time ujedno otežavaju djetetu prihvaćanje pravila škole i uklapanje u dinamiku vršnjačke skupine.

Pojedini roditelji u takve slučajeve čak uključuju odvjetnike, jer su nezadovoljni postupanjem škole i načinom na koji škola nastoji unaprijediti vršnjačke odnose. Budući da nemaju povjerenja u djelovanje učitelja i stručne službe, traže postupanje drugih institucija (ponekad čak i Predsjednika države). Ponekad se sukob djece proširi i na roditelje međusobno i/ili s djelatnicima škole. U takvim slučajevima potrebe djece najčešće se gube iz fokusa, a djelatnici škole se iscrpljuju u pokušajima uspostave suradnje. Rad s takvim roditeljima je izazov za učitelje i stručnu službu, koji je dodatno otežan ako djelatnici nemaju vještine jasnog postavljanja granica i odgovornosti te konstruktivne komunikacije.

U **neprimjereno roditeljsko ponašanje**, na koje nam ukazuju prijavitelji, spada i „zabrana" stručnim suradnicima u školi, ponekad upućena i putem odvjetnika, da obavljaju razgovor s djetetom. Na upite roditelja smiju li djelatnici stručne službe obavljati razgovore s djecom bez njihovog pristanka i prisustva, informiramo ih da djelatnici škole poduzimaju mjere i aktivnosti u skladu s propisima i pravilima struke, u koje spadaju i razgovori s djecom, kada to procijene potrebnim. Ujedno upozoravamo djelatnike škole da razgovori s djecom u povodu nasilnih događaja moraju biti obavljeni stručno i u djetetovom najboljem interesu te poštujući sva djetetova prava i informirajući roditelja o uočenom.

Saznali smo i za slučajeve kada je roditelj fizički napao drugo dijete ili djelatnika. Škole u takvim slučajevima upozoravamo na nužnu primjenu propisa te preporučujemo da osim policije, o neprimjernom roditeljskom ponašanju obavijeste i CZSS.

Praksa postupanja škola u reakciji na vršnjačko nasilje vrlo je raznolika i neujednačena, od nereagiranja, koje roditelji percipiraju kao „zataškavanje", do sveobuhvatne reakcije u skladu s propisima i pravilima struke. Pojedine škole, iako poduzimaju određene formalne mjere i aktivnosti, nemaju učinkovite odgovore na nasilje na razini ishoda za djecu te je takvo postupanje potrebno preispitati putem nadzora. U prijavama uočavamo i da, zbog neučinkovite zaštite djeteta od vršnjačkog, najčešće psihičkog i *online* nasilja, pojedini roditelji odlučuju svoje dijete upisati u drugu školu. Nerijetko je roditelje na takvu odluku navela upravo nespremnost škole da se bavi rješavanjem narušenih odnosa i nasiljem među djecom na sustavnoj razini pa poduzimaju paušalne jednokratne mjere i/ili izjednačavaju „doprinos" i odgovornost za sukob i djeteta koje je počinitelj nasilja i onoga koje trpi nasilje. Smatramo nedopustivim da je dijete koje trpi nasilje prisiljeno mijenjati školsku sredinu zato što ga škola nije zaštitila.

Primili smo pet prijava za ***online* nasilje** među vršnjacima u školi, no o njemu saznajemo i praćenjem drugih prijava. Ono se najčešće događa na *Facebooku* te u školskim *Viber*, *Messenger* i *WhatApp* grupama. Riječ je o lažnim profilima s kojih se dijele neprimjereni sadržaji, poput pornografskih fotografija i video uradaka te o neprimjernom izražavanju, vrijeđanju i omalovažavanju pojedinih članova grupe. Primili smo i prijavu o takvom dijeljenju nacionalističkih, homofobnih i rasističkih sadržaja. Škola nas je obavijestila da pojedini roditelji takvu komunikaciju ne smatraju spornom – doživljavaju to kao mladalačke „šale" budući da ne postoji „neposredna žrtva", iako su se pojedina djeca u grupi osjećala nelagodno, poniženo i povrijeđeno. Jedna srednja škola ispravno je percipirala takvo ponašanje kao nasilje te je primijenila propise i izvijestila druga tijela, a počiniteljima izrekla pedagoške mjere. Školi smo preporučili da, uvažavajući specifične događaje i potrebe škole, uvedu dodatne preventivne programe kojima će educirati djecu, ali i roditelje, o tome što je govor mržnje i što je kažnjivo diskriminatorno ponašanje.

Bavili smo se i prijavama roditelja koji su iz inozemstva doselili u Hrvatsku i percipiraju da njihova djeca doživljavaju vršnjačko nasilje i neprihvaćanje zato što su „drukčija". Mišljenja su i da djelatnici škole nisu dovoljno pripremili razred za prihvat djeteta koje otežano komunicira na hrvatskom jeziku niti su mu pružili svu potrebnu pomoć u prilagodbi na drukčiji školski sustav. Škole su negirale pritužbe te smo zatražili uključivanje tijela nadzora.

Pojedine škole poduzimaju intenzivnije mjere tek kada im to nalože ili savjetuju tijela nadzora nakon što im se obrate roditelji zbog izostanka primjerene reakcije na nasilje. Primjeri odbijanja škola da postupaju u slučajevima vršnjačkoga nasilja su i oni koji se odnose na događaje među učenicima **izvan prostora školske zgrade**, uključujući i nasilje u razrednim *online* grupama. Ovakvo stajalište je protivno načelima sveobuhvatnog odgoja i stručnog postupanja u najboljem djetetovom interesu. Budući da je riječ o zakonski neutemeljenom i stručno neprihvatljivom postupanju, već smo i prije ukazali na taj problem i zatražili mišljenje AZOO-a. AZOO je iznio stajalište da je škola dužna postupati u povodu vršnjačkoga nasilja svojih učenika, bez obzira na mjesto gdje se ono dogodilo.

Međutim, na **neujednačenost postupanja** i različitost mišljenja u samom sustavu odgoja i obrazovanja ukazuje drugostupanjsko mišljenje Prosvjetne inspekcije (PI) koja je u slučaju škole koja je sankcionirala nasilno ponašanje svojih učenika na putu prema kući, iskazala stav da škola ne može izricati pedagoške mjere zbog ponašanja koje se dogodilo izvan škole, iako je riječ o njezinim učenicima. U obrazloženju se navodi je da su djelatnici odgovorni isključivo za postupanje prema učenicima za vrijeme boravka u školi. Takvo stajalište ukazuje na birokratizirani pristup odgoju i obrazovanju kojem su u fokusu ustanova i održavanje discipline, a ne sveobuhvatna prava i interesi djece, koji su istaknuti u svim međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima iz područja odgoja i obrazovanja.

Takvim pristupom zanemarena je sveobuhvatna uloga i odgovornost škole u cjelokupnom odgoju i razvoju djece u užoj i široj zajednici te potencijal i obveza koju škola ima u prevenciji rizika i neprimjerenih oblika ponašanja. Dijete nije objekt poučavanja već subjekt u procesu odgoja i obrazovanja. Školu kao odgojno-obrazovnu ustanovu treba zanimati djetetov cjelokupni život i razvoj, teškoće i rizici s kojima se dijete suočava i u školi, i izvan školske zgrade. Suvremenu školu ne čine samo tableti i *online* nastava već sveobuhvatna zaštita i ostvarivanje djetetovih prava i interesa na svim razinama.

U ujednačavanju odgovora sustava na vršnjačko nasilje, pri čemu je važno procjenjivati individualne potrebe svakog djeteta, važna je uloga i potencijal AZOO-a koji usmjerava aktivnosti škola putem stručnih savjetovanja i nadzora te provodi edukacije i stručne skupove. Iz izvješća AZOO-a vidljivo je da su u 2020. obavljena 183 stručno pedagoška nadzora, od toga 31 zbog neprimjerenog ponašanja i nasilja učenika, te da su održani brojni stručni skupovi i edukacije za učitelje/nastavnike, stručne suradnike i ravnatelje.

No, i u stručno-pedagoškom nadzoru uočili smo neujednačen pristup problemu vršnjačkoga nasilja, ovisno o stručnom profilu osobe koja obavlja nadzor. Mišljenja smo da je za obavljanje stručno pedagoških nadzora i savjetovanja u povodu nasilnog i neprimjerenog ponašanja učenika nužno sudjelovanje stručnjaka koji imaju sociopedagošku i psihološku edukaciju, poznaju prevencijsku znanost te osobitosti djece koja iskazuju probleme u ponašanju (PUP). Naime, zapažamo da tijekom nadzora često nije uočen ključni razlog neučinkovitosti mjera koje je poduzela škola, zbog čega izostaju pozitivni ishodi za djecu. Nerijetko je riječ samo o poduzimanju *ad hoc* aktivnosti, a ne provodi se preventivna strategija ili je ona nedovoljno razrađena, bez konkretnih programa i aktivnosti, te nije utemeljena na procjeni potreba škole. U takvim slučajevima AZOO je školama savjetovao tek mjere usmjerene metodici i vođenju dokumentacije, a da pritom nije istaknut stvarni problem nedostatka pozitivnih ishoda i konkretnih rezultata (npr. nije upozoreno na nedostatak aktivnosti selektivne i indicirane prevencije, te individualnog planiranja i praćenja djeteta usmjerenog na zaštitne faktore i jake snage djeteta).

> *Prema podacima MZO-a, u školskoj godini 2019./2020. pedagoška mjera zbog neprimjerenog ponašanja je izrečena za 5325 učenika osnovne škole, što je 1,68 % od ukupnog broja učenika Ta je mjera izrečena je i za 12.296 učenika srednje škole što je 8,56 % ukupnog broja učenika. U odnosu na prethodno razdoblje, u školskoj godini 2019./2020. je, zbog situacije s epidemijom Covida-19 te online nastave vidljiv osjetan pad pedagoških mjera i neopravdanih izostanaka učenika s nastave.*

Stručnost postupanja i **planiranje intervencija nakon nasilja** posebno su važni ako su djeca koja se ponašaju nasilno ona koja iskazuju i druge oblike PUP-a poput neprihvaćanja pravila škole, nedisciplinе i drugih. Visoka razina stručnosti u prevenciji i reakciji na nasilje, osim stalnog obrazovanja, traži i ekipiranost stručne službe svim profilima kojih još uvijek nema dovoljno, posebice socijalnih pedagoga, čak ni u posebnim odjelima za djecu s PUP-om. Na nedovoljan broj stručnih suradnika kojima se onemogućava zasnivanje stalnog radnog odnosa zbog zabrane novih zapošljavanja već ranije smo upozoravali MZO.

Iako ne dinamikom i intenzitetom kojima bismo mogli biti posve zadovoljni, uočava se napredak u stavu odgojno-obrazovnih ustanova o potrebi organiziranog i strukturiranog nošenja s problemom nasilja, posebice na razini prevencije. Tome u prilog idu **edukacije i stručna podrška** djelatnicima škole koji su prepoznati kao nužni za unapređivanje stanja. U izvješću koje su nam dostavile MZO i AZOO navedene su brojne edukacije/usavršavanja i stručni skupovi koje su AZOO, druga državna tijela i udruge proveli za učitelje/nastavnike, stručne suradnike i ravnatelje. Za ključnu promjenu nužno je poznavati i ishode ovih edukacija za samu djecu, o čemu nema dovoljno podataka. U izvješćima koja zaprimamo uočili smo i škole koje jasno poznaju svoje ovlasti i područja djelovanja, sigurne su u poduzimanju mjera i stručnih intervencija, poznaju načela međuresorne suradnje i dosljedno komuniciraju s roditeljima. Njihove preventivne strategije najčešće su dobro razrađene i prilagođene potrebama škole te mogu poslužiti kao primjer dobre prakse.

Unatoč još uvijek neujednačenoj razini kvalitete, **školska preventivna strategija** prepoznata je kao ključna djelatnost u suzbijanju i sprečavanju nasilja, posebno među vršnjacima. Prepoznata je i potreba da škola, osim općih programa na razini sustava, sama kreira dio strategije prevencije utemeljene na svojim potrebama. Uočena je važnost i potreba međuresorne suradnje u prevenciji i provođenju programa, ali i u reakciji na nasije. U okviru preventivnih strategija, škole provode brojne preventivne programe i aktivnosti, a u preventivnim aktivnostima ističu se i djelatnici policije. No nisu svi ovi programi znanstveno utemeljeni i evaluirani niti su poznati njihovi ishodi za djecu. Uočili smo i da se pravo na participaciju ne ostvaruje dovoljno kada je riječ o sudjelovanju i iskazivanju mišljenja djece u kreiranju preventivne strategije škole.

Unapređivanju stanja pridonosi i kreiranje posebnog prevencijskog dokumenta *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama 2020.-2024.*, koji je MZO donio početkom 2020., kojim se planira unaprijediti pravni okvir za prevenciju nasilja te unaprijediti način prikupljanja podataka, kao i preventivne programe. Predviđena mjera je i izrada godišnjeg izvješća o provedbi Akcijskoga plana. Od MZO-a smo zatražili izvješće o provedbi za 2020., no zasad nemamo povratne informacije o provođenju mjera niti o postignutim ishodima za djecu. Očekujemo da će se provedbom mjera i aktivnosti iz *Akcijskoga plana* unaprijediti zakonski okvir, unaprijediti preventivne strategije u školama i obogatiti ih znanstveno utemeljenima programima prevencije s utvrđenim ishodima za djecu, poboljšati prikupljanje podataka o nasilju u školama, te ojačati preventivni rad s učenicima, roditeljima i učiteljima. Iako su se u proteklom razdoblju škole suočavale, a i dalje se suočavaju, s brojnim izazovima zbog epidemije Covida-19 i organizacije *online* nastave, očekujemo da će problemu nasilja, i u takvim uvjetima, pristupati planski i strukturirano.

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama – Primili smo devet prijava nasilja odraslih nad djecom, od čega se osam odnosi na djelatnike škole kao počinitelje nasilja, a jedna na drugu osobu u prostoru škole. O neprimjerenom ponašanju odraslih saznajemo i putem prijava za kršenja drugih prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja, najčešće djece s PUP-om. Primili smo i prijave prema *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* koje se odnose i na takve slučajeve u školi.[29] Uz svaku prijavu tražili smo provjeru mjera poduzetih za zaštitu djece te upućivali preporuke za sveobuhvatnu zaštitu od nasilja.

U prijavama je najčešće riječ o ponašanju učitelja/nastavnika povezanom s neprofesionalnim i neetičnim postupanjem[30] koje prerasta u verbalno nasilje (posramljivanje, omalovažavanje, vrijeđanje) i/ili fizičko nasilje nad učenicima (povlačenje za odjeću, potezanje za uho). Dobili smo prijavu da je učiteljica glazbene kulture vikala na učenika, koji je na satu odbio pjevati zato što mu je nedavno umro brat, a nakon takve reakcije učiteljice

[29] Više o tome u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.
[30] Više o tome u poglavlju *Obrazovna prava*.

počela su plakati i druga djeca u razredu. U školi su obavljeni nadzori i utvrđeno je da je ponašanje učiteljice bilo neetično i neempatično te se učiteljica ispričala djeci i njihovim roditeljima.

U slučaju u kojem se učiteljica obraćala učenicima neprimjerenim rječnikom i „navlačila" dijete za majicu do njegovog mjesta u klupi PI je utvrdio propuste u primjeni *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima,* jer je škola ovo ponašanje ignorirala i nije obavijestila druga tijela. PI je naložio školi provođenje formalnih mjera za uklanjanje propusta i nedostataka, za koje smatramo da nisu bile od značajnijeg utjecaja na ostvarivanje zaštite i prava učenika. AZOO je u konkretnom slučaju savjetovao da učiteljica mora proći edukacije te da joj treba onemogućiti da bude sama s učenicima. Učiteljica je zatražila raskid ugovora o radu.

U svim slučajevima prijave nasilja zatražili smo postupanje prosvjetnih tijela nadzora s ciljem utvrđivanja propusta i odgovornosti djelatnika škole te primjene radno pravnih mjera. Iako su u pojedinim slučajevima utvrđeni propusti te su učiteljima izrečene radno pravne mjere, uočili smo nespremnost sustava da obavijesti nadležno državno odvjetništvo o sumnji na kazneno djelo s elementima nasilja na štetu djeteta.

Ponovno smo ukazali na **nedostatak pravne regulative** za mogućnost udaljavanja iz škole djelatnika protiv kojeg se vode istražne radnje za kazneno djelo na štetu djeteta, dok optužni akt nije stupio na pravnu snagu, odnosno dok formalno nije započeo kazneni postupak. Ova zakonska praznina u zaštiti djece posebno je ugrožavajuća u slučaju seksualnog nasilja djelatnika škole nad učenikom, kada djelatnik nastavlja raditi za vrijeme dok se provode istražne radnje, što može potrajati i nekoliko mjeseci.

Saznali smo i da učiteljica koja je fizički kažnjavala i ponižavala učenika i dalje radi u nastavi, iako se protiv nje, nakon prijave roditelja, provode istražne radnje u nadležnoj pravosudnoj instituciji. Nadzor prosvjetnih tijela također je utvrdio da škola nije poduzela potrebne radnje za utvrđivanje počinjenoga nasilja učiteljice nad djetetom, na koje su ravnatelja upozorili i učenik i njegovi roditelji, te nije postupila prema *Pravilniku*[31]*.* Zatražili smo obavijest od PI o tome jesu li naložene radno pravne mjere zbog utvrđenih propusta.

Nasilje drugih osoba – Putem prijava za vršnjačko nasilje saznali smo za roditelje koji su u kontekstu vršnjačkih sukoba bili verbalno nasilni prema djelatnicima škole, što se ponekad odvijalo i pred djecom, ali i prema djetetu s kojim je njihovo dijete bilo u sukobu. Saznali smo i da neke škole nisu prijavile prijetnje roditelja djetetu o kojima su imale saznanja. Prijave su se odnosile i na neprimjereno ponašanje djetetovih roditelja u školi u kontekstu njihovih međusobnih konfliktnih odnosa. Takvi događaji snažno uznemiruju djecu te škole upozoravamo na nužnost primjene svih propisa za zaštitu prava učenika i obveznu prijavu policiji.

Primili smo i prijave za neovlašten ulazak u razred duševno bolesnog roditelja koji je svojim prijetećim i nasilnim ponašanjem prema djelatnicima škole uznemirio učenike te posramio svoju djecu. Škola je o tome obavijestila policiju. Jedna prijava se odnosi i na svakodnevni dolazak u školu bivšeg, sada odraslog učenika s duševnim smetnjama i invaliditetom, koji se u školi ponašao neprimjereno i verbalno nasilno te ugrožavao sebe i učenike. PI je utvrdio da škola nije prepoznala ozbiljnost ugroze sigurnosti djece i kršenje Kućnog reda te nije poduzela dovoljno odlučne mjere za zaštitu djece.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Primili smo 44 prijave za nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje kojima je bilo obuhvaćeno 71 dijete i tri grupe djece. Primili smo i 40 telefonskih poziva koji se odnose na nasilje na tim mjestima Prijave se odnose na nasilje u odgojnim domovima, centru za autizam, sportskim klubovima, na ulici, u dvorištu i okolici djetetovog doma, posebno u susjedstvu, te na internetu. Nasilje čine vršnjaci, djelatnici ustanova u kojima su smještena djeca, treneri u sportskom klubu, roditelji djece koja su u sukobu, rodbina, poznanici, ali i djetetu nepoznate osobe, a 13 prijava odnosi se na nasilje susjeda. Obraćali su nam se najčešće roditelji djece i djelatnici ustanova. Nasilje koje doživljavaju djeca je verbalno, fizičko i seksualno. Neke prijave pokazale su se neutemeljenima, najčešće u kontekstu međususjedskih odnosa odraslih. Osim putem prijava, o nasilju nad djecom saznajemo i iz objava u medijima te iz komunikacije s djecom.

U povodu prijava za nasilje vršnjaka i djelatnika u **ustanovama u kojima su smještena djeca s PUP i TUR** zatražili smo provođenje inspekcijskih nadzora. Nakon provedenog postupka tijela nadzora su prijave procije-

31 *Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima.*

nila neutemeljenima. No, u odgojnim domovima je utvrđeno da pojedini odgajatelji ponekad postupaju nedovoljno profesionalno te neprimjereno komuniciraju s djecom, zbog čega smo preporučili provođenje edukacija za djelatnika te kvalitetniji nadzor njihovog stručnog rada.[32]

Obraćali su nam se roditelji zbog verbalnog nasilja trenera u **sportskim klubovima** u vidu ponižavanja, vikanja, vrijeđanja, omalovažavanja, kritiziranja, prijetnji isključivanjem i sramoćenja. Primili smo i prijavu za kontinuirano trenerovo seksualno uznemiravanje djevojčica na koje uprava kluba, iako je o tome imala saznanja od roditelja djevojčica, nije reagirala. Dio djevojčica je zbog toga odustao od treniranja. O prijavama smo obavijestili policiju i zatražili postupanje zbog sumnje na nasilje. Obavijestili su nas da nisu utvrđeni elementi prekršaja ni kaznenog djela. Od sportske inspekcije zatražili smo provjeru ispunjavaju li treneri uvjete za rad s djecom koje propisuje *Zakon o sportu*.

Iz medija smo saznali i za grubo vršnjačko nasilje nad mladićem **na ulici** koje su počinitelji snimili mobitelom te objavili na društvenim mrežama. Postupanje ustanova smo pratili, a događaj je rezultirao kaznenim prijavama. U podlozi nekoliko prijava za vršnjačko nasilje bilo je nacionalno podrijetlo, a u jednom slučaju i činjenica da je otac djeteta u zatvoru. U pojedinim slučajevima smo, osim postupanja policije, tražili i uključivanje CZSS-a.

I u prošloj godini zaprimali smo prijave za **nasilje u adolescentskim emocionalnim vezama** koje je tretirano kao prekršaj narušavanja javnog reda i mira, najčešće jednako za oboje partnera, bez ulaženja u emocionalnu komponentu odnosa. S obzirom na nedostatnu zaštitu žrtava u ovakvim odnosima i dalje smatramo da nasilje u adolescentskim partnerskim vezama treba biti obuhvaćeno *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*, budući da takav odnos ima obilježja obiteljskih odnosa. Do sada naš prijedlog nije uvažen.

Primili smo prijave za nasilje roditelja nad tuđim djetetom (pljuske, udaranje ključevima, potezanje) i/ili njegovim roditeljem u vršnjačkome sukobu na javnim površinama. U takve slučajeve uključuje se i policija, potaknuta međusobnim prijavljivanjima sudionika. Odrasle osobe pritom su bile prekršajno kažnjene, ali ne zbog nasilja nad djetetom već zbog narušavanja javnog reda i mira. Svrstavanje nasilja u probleme *remećenja javnog reda i mira* ne pridonosi senzibilizaciji javnosti za razumijevanje štetnosti nasilnog ponašanja za djecu.

Saznali smo i za nasilna ponašanja odraslih osoba i nepružanje pomoći djetetu, koja su dovela do smrti djece. Počinitelji su **osobe narušenog mentalnog zdravlja**, ovisnici ili psihički bolesne osobe koje su u tretmanu raznih službi, ali nisu spriječene u pristupu djeci čak ni u trenucima potpunog duševnog rastrojstva. Iako su nas institucije obavijestile da su poduzele mjere u okviru zakona i pravila struke, mišljenja smo da je riječ o nedostatnoj procjeni rizika te manjkavoj međuresornoj suradnji i koordinaciji. Smrtni ishodi upućuju i na nedostatnu zaštitu djece, potencijalnih žrtava, u primjeni propisa, posebno *Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.* Smatramo da se, štiteći prava odraslih osoba s duševnim smetnjama, u pojedinim segmentima zanemaruju prava njihove i druge djece. Na to smo upozorili svojim prijedlozima i prilikom donošenja toga zakona 2014., ali ni jedan naš prijedlog nije uvažen. U navedenim slučajevima preporučili smo preispitivanje učinkovitosti poduzetih mjera kako bi se ubuduće spriječili tragični ishodi za djecu.

I u prijavama za **nasilje susjeda** uočili smo da ga nerijetko čine osobe s različitim duševnim smetnjama koje su nedostatno nadzirane i neuredno liječene. U jednom slučaju CZSS godinama bezuspješno pokušava smjestiti duševno bolesnu osobu pod skrbništvom u primjerenu psihijatrijsku ustanovu. Za to vrijeme osoba svojim ponašanjem ugrožava i plaši susjede i njihovu djecu, a roditelji opravdano pitaju što se još treba dogoditi da bi se takva osoba primjereno zbrinula. Prijave ukazuju i na neprimjereno ponašanje susjeda koji boluju od alkoholizma, PTSP-a i raznih drugih duševnih smetnji zbog kojih se liječe kod psihijatra. Osim prekršajnih prijava za narušavanje javnog reda i mira, preventivne i sustavne mjere za zaštitu djece u ovakvim slučajevima najčešće izostaju, unatoč višekratnom ugrožavajućem ponašanju. Mišljenja smo da je zaštitu djece u ovom segmentu nužno unaprijediti i na zakonodavnoj i na praktičnoj razini.

Dio prijava za nasilje susjeda u podlozi ima dugogodišnje susjedske sukobe i neriješene odnose, najčešće zbog imovinskih sporova. Nerijetko djeca nisu neposredno ugrožena, a roditelji putem prijave nasilja pokušavaju spor riješiti u svoju korist. Primili smo i prijave za neprimjerno susjedsko ponašanje (buka strojeva i aparata, vikanje, lupanje, uznemiravanje, pljuvanje, nedopušteno fotografiranje, polijevanje vodom…) koje nema elemente prekršaja ni kaznenog djela na štetu djeteta, ali roditelji nam se obraćaju zbog ugrožavanja drugih prava i nemogućnosti mirnog života. U svim slučajevima roditelje smo upućivali na obraćanje policiji koja pritom

[32] O odgojnim domovima detaljnije pišemo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju.*

nerijetko utvrđuje da nema elemenata za postupanje te stranke upućuje na privatnu tužbu, čime su prijavitelji najčešće nezadovoljni i optužuju institucije za nedjelovanje.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle o neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece.
- Ohrabrivati prijavljivanja nasilja nad djecom, kao i sumnju na počinjeno nasilje od strane fizičkih i pravnih osoba.
- Osigurati pravovremeno postupanje CZSS-a, policije i pravosuđa.
- Osigurati međusektorsku povezanost u zajedničkom djelovanju u cilju zaštite prava i dobrobiti djece izložene nasilju i zanemarivanju u obitelji.
- Kontinuirano educirati stručnjake o primjerenom postupanju prema djeci te osigurati kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja.
- Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja i nastavnika te osigurati dodatne edukacije za područje prevencije nasilja.
- Osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi u svakoj školi.
- Osigurati sudjelovanje djece u kreiranju preventivne strategije škole.
- Ujednačiti kvalitetu preventivnih programa u školama, kao i postupanja škola kod pojave nasilja, te ujednačiti kriterije procjene tijela nadzora u slučajevima nasilja.
- Izraditi individualni plan podrške djetetu koje je pretrpjelo nasilje; za dijete koje je počinilo nasilje izraditi individualni plan postupanja usmjeren učenju odgovornosti te po potrebi pružiti druge oblike pomoći i izreći pedagoške mjere; uključiti službe izvan škole sukladno protokolima.
- U slučaju nasilnoga ponašanja djelatnika škole poduzimati sve zakonske mjere, a osumnjičenima za kaznena djela s elementima nasilja na štetu djece onemogućiti daljnji kontakt s djecom i prije pravomoćnosti optužnog akta.
- Unaprijediti zakonski okvir za zaštitu od nasilja u adolescentskim partnerskim vezama.
- Unaprijediti zaštitu djece od nasilja osoba s duševnim smetnjama i drugim teškoćama mentalnog zdravlja.
- Unaprijediti kulturu stanovanja i života sa susjedima u lokalnoj zajednici.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Tijekom godine u ovom području zaštite dječjih prava primili smo 28 prijava koje su se odnosile na 27 djece i 6 grupa djece. Prijave su se odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija, pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima, u školi i sportskom klubu te na pravo na pristup informacijama. U pogledu prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti dobivamo upite i pritužbe koji se uglavnom odnose na vjeronauk i vjerske sadržaje u dječjim vrtićima, školama i sportskom klubu.[33]

Pravo djece na sudjelovanje ili participaciju[34] jedno je od četiri temeljna načela UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*, a odnosi se na djetetovo pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, pogotovo prilikom donošenja odluka koje utječu na njegov život. U našem je društvu prisutan problem nedovoljnog poznavanja i razumijevanja ovog prava djeteta te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Kako bi se to promijenilo, potrebna je promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih te kreiranje prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta.

---

33 O tome više govorimo u poglavljima *Kulturna prava i slobodno vrijeme* te *Obrazovna prava*.

34 U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje i participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom Konvencijom o pravima djeteta.

U **istraživanju** koje smo proveli 2017. i 2018. godine pod nazivom **„Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja"**[35] pokazalo se da odrasli i djeca u školi, a i drugdje, općenito vrlo malo razgovaraju o dječjoj participaciji, pogotovo o tome koja je njezina svrha i kako se ona može ostvariti na dobrobit svih. Doznali smo da dječja participacija nije dio standarda kompetencija djelatnika u odgoju i obrazovanju, nije tema stručnih skupova, niti stručnih edukacija, iz čega proizlazi kako u tom području odraslima treba jasno vođenje i puno učenja. Stoga je jedna od preporuka proizašlih iz istraživanja da je potrebno izraditi nacionalni kurikulum o dječjoj participaciji, utemeljen na relevantnim teorijskim konceptima te rezultatima istraživanja. Na osnovi kurikuluma, koji bi dao jasan okvir tema i metoda rada u ovom području, lakše bi se i sustavnije razvijale specifične edukacije o dječjim pravima i participaciji u pojedinim resorima, ustanovama i tijelima.

Kako bi pridonio realizaciji ove preporuke, Ured pravobraniteljice za djecu inicirao je stvaranje **Kurikuluma za poučavanje o dječjim pravima i participaciji**. U njegovu izradu uključene su stručnjakinje koje se bave istraživanjem, zagovaranjem i praktičnim radom u području dječjih prava, osobito participacije djece u društvu, savjetnice pravobraniteljice za djecu, a u tom procesu će aktivno sudjelovati i djeca i mladi – članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). Kurikulumom će biti obuhvaćene teme poput: slika i doživljaj djeteta u suvremenom društvu; porijeklo i utemeljenje dječjih prava; kako njegovati i ostvariti participativnu kulturu u ustanovi/zajednici; kako razgovarati s djetetom; kako slušati dijete; kako dati povratne informacije na dječje prijedloge; kako organizirati rad u dječjim predstavničkim tijelima i brojne druge.

Kurikulum za poučavanje o dječjim pravima i participaciji namijenjen je djeci predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, zatim djeci koja sudjeluju u predstavničkim tijelima te vršnjacima-edukatorima o dječjim pravima i dječjoj participaciji. Namijenjen je odgojno-obrazovnim stručnjacima u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, stručnjacima u sustavu socijalne skrbi, pravosuđa, policije, zdravstva, te onima koji rade s djecom u organizacijama civilnog društva i javnoj i lokalnoj upravi i samoupravi. Također će biti koristan svim studentima koji se obrazuju za rad s djecom[36].

Jedna od preporuka proizašlih iz istraživanja, upućuje na potrebu **sustavnog i smislenog uključivanja djece u planove, politike, strategije i tijela** koja se bave temama važnim za život djece. Pri tome je osobito važno da uključivanje djece **nadiđe deklarativnu i simboličku razinu**. Kod nas još nije zaživjela praksa participacije djece u procesu donošenja strateških dokumenata i planiranju aktivnosti koje u bitnome određuju smjer djelovanja donositelja odluka u stvaranju pretpostavki za ostvarivanje dječjih prava. U proces participacije je važno uključiti što više djece, iz različitih sredina i različitih životnih iskustava, uključujući djecu iz ranjivih skupina. Participativna prava se trebaju ostvarivati u formama koje su primjerene dobi djece, a odrasle osobe koje sudjeluju u tom procesu moraju biti dobro pripremljene i educirane za ovakav oblik rada s djecom.

Sudjelovanje djece u istraživanjima tema je kojom smo se bavili kroz rad u radnoj skupini za izradu revidiranog *Etičkog kodeksa istraživanja s djecom*[37]. Riječ je o jednom od oblika ostvarivanja prava djeteta kao člana društvene zajednice i povezujemo ga s participativnim pravima. Kao jedno od važnih pitanja sudjelovanja djeteta u istraživanju je kako postići ravnotežu između djetetovog prava na sudjelovanje i potrebe osiguranja roditeljske suglasnosti za sudjelovanje. Naime, uskratom suglasnosti roditelj može ograničiti i spriječiti sudjelovanje djeteta u istraživanju, u nekoj raspravi ili događanju koje je važno za dijete, o temama koje dijete smatra relevantnima, što za posljedicu može imati ograničavanje participativnih prava djeteta.

Revidirani Etički kodeks istraživanja s djecom donio je određena poboljšanja u odnosu na prethodnu verziju. No, nije pridonio ostvarenju IV. strateškog cilja *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine* o potrebi osiguranja aktivnog sudjelovanja djece, uključujući mjere koje su usmjerene *povećanju autonomije djece u odlučivanju o sudjelovanju u istraživanjima, te da se i djeci od 7 do 14 godina omogući izjašnjavanje o sudjelovanju u istraživanjima uz strogo i dosljedno poštovanje svih ostalih odredbi koje jasno osiguravaju zaštitu prava djeteta i osiguravaju najbolji interes i dobrobit djeteta.*

U odnosu na pandemiju Covida-19 u mnogim zemljama, pa tako i kod nas, aktualiziran je **problem lažnih vijesti**, tj. neprovjerenih i iskrivljenih informacija o bolesti, njezinu širenju, o (ne)učinkovitosti epidemioloških mjera zaštite, cijepljenju i slično. U tom smislu, pozvali smo medije na odgovorno i pouzdano informiranje, te

[35] Rezultati istraživanja objavljeni su u knjizi Participacija djece u školi (2019), Ur: Osmak Franjić, D., Borić, I., u izdanju Pravobranitelja za djecu RH i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

[36] Osmak Franjić, D. (2020.), *Kurikulum za poučavanje o dječjim pravima i participaciji - Odnose djece i odraslih u školi treba temeljiti na uzajamnom poštovanju i ravnopravnom dostojanstvu*, Školske novine, broj 36-37, 17. studenoga 2020.

[37] Usvojen na 6. sjednici Vijeća za djecu 17. lipnja 2020.

smo ih upozorili da su i djeca njihova publika i da je važno da vode računa o tome da bi neke vijesti mogle prestrašiti i uznemiriti djecu. Zapažamo da se prenositelji informacija – u prvom redu Ravnateljstvo civilne zaštite, odnosno predstavnici izvršne vlasti, u svojem obraćanju javnosti nisu obraćali djeci. Informacije važne za djecu bile su upućivane najširoj javnosti, zatim odgojno-obrazovnim djelatnicima – od kojih se očekivalo da izvijeste roditelje i djecu – ali nije bilo obraćanja djeci kao članovima društva.

U medijima su bili vrlo rijetki pokušaji da se o ovoj temi komunicira neposredno s djecom. Primjerice, iako su neprekidno emitirane poruke i snimljeni spotovi o važnosti održavanja osobne higijene i pridržavanju epidemioloških mjera, u medijima uglavnom nije bilo takvih poruka namijenjenih djeci (mada je bilo rijetkih izvještavanja o tome kako se djeca pridržavaju mjera). Bilo je, nažalost, i ugrožavanja privatnosti djece nepotrebnim izvještavanjem o tome u kojim vrtićima i školama je bilo oboljele djece (o tome vidjeti našu Preporuku o zaštiti privatnosti djece u kontekstu Covida-19, u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*).

S djecom se komuniciralo najviše u sklopu Škole na Trećem, na HRT-u, što je bilo ponajprije usmjereno na ispunjavanje njihovih školskih obveza.

Na dječjem tv-kanalu *RTL Kockica* uočili smo spot „Djeco, perite ruke!" koji je namijenjen upravo djeci. Da je komuniciranje s djecom o osjetljivoj temi vrlo složena zadaća potvrdila je i pritužba koju smo dobili upravo na taj spot, zbog moguće interpretacije jednoga stiha da će djeca biti odgovorna ako njihove bake i djedovi obole od Covida-19.

Pitanje javnoga **komuniciranja s djecom o Covidu-19** moguće je povezati i s pitanjem odnosa prema participaciji djece u našem društvu. Možemo zaključiti da djeca nisu uključena u rasprave vezane za donošenje odluka, koje se odražavaju na njihov život, kao što je organizacija nastave, državne mature, svrhovitost određenih epidemioloških mjera.

Djelujući iz vlastitog doživljaja svoje profesionalne odgovornosti stručnjaci iz područja psihologije, pedagogije itd. samoinicijativno su izradili različite materijale kao podršku roditeljima, odgojiteljima i učiteljima u razgovoru s mlađom djecom o koronavirusu i pandemiji. Rijetki materijali koji bi bili isključivo namijenjeni djeci i oblikovani za mlađu djecu, kako bi im se pomoglo da razumiju što je virus, što je epidemija i kako se možemo od nje zaštititi, na početku krize preuzeti su od inozemnih autora, UNICEF-a i sl[38]. Kasnije su nastali i neki domaći materijali namijenjeni upravo djeci, koji su u prošloj godini, nažalost, dodatno bili potaknuti i potrebom da se djeci pomogne u suočavanju i s epidemijom i s potresom kao iznimno stresnim događajima.

Bavili smo se i pritužbama zbog mogućega **iskorištavanja djece u političkim i stranačkim aktivnostima**, što je ponovno došlo do izražaja u vrijeme izbora zastupnika u Hrvatskom saboru. Ove pritužbe većinom smo uvrstili u povrede prava djece na privatnost, jer je uglavnom bila riječ o iskorištavanju snimki političara s djecom – naime, taj dio odnosa političara prema djeci je najvidljiviji jer su slike objavljene u medijima i na društvenim mrežama.

Za sve te pritužbe ne može se potvrditi da doista predstavljaju ugrozu djece, te one dijelom svjedoče i o pojačanoj osjetljivosti građana na objave fotografija političara s djecom. No, s druge strane, suočavamo se i s time da ljudi koji se bave političkim djelovanjem nisu svjesni svoje odgovornosti prema djeci, u smislu njihove zaštite od političkog iskorištavanja.

Jedna od kandidatkinja na izborima za Hrvatski sabor na svojem FB profilu je objavila svoj izborni spot u kojem je sudjelovalo više djece, navodno iz njezine šire obitelji i uz suglasnost roditelja, a pritom jedno dijete izravno poziva da se glasa za nju, što doista jest neprimjereno iskorištavanje djece u političke svrhe. U drugom slučaju, članovi lokalnog ogranka političke stranke, predvođeni (stranačkim) gradonačelnikom, posjetili su dječje vrtiće u mjestu i donijeli im na dar voće iz lokalnog OPG-a, pri čemu su se slikali s djecom i o tome objavili vijest na lokalnom portalu. Time su djeca iskorištena za promociju stranačkih aktivnosti, čime se sama akcija darivanja vrtića, koja bi inače bila pohvalna, izvrgnula u sumnjivu gestu „iz računa", koja je objavom u medijima još i potaknula negativne reakcije građana koji ne podržavaju tu stranku.

Prijave o mogućim povredama prava djece na **zaštitu od potencijalno štetnih informacija**, koje primamo, odnose se na vrlo različite sadržaje u medijima za koje prijavitelji smatraju da bi mogli biti štetni za djecu. Prijavitelji kritiziraju televizijske nakladnike koji tijekom dana emitiraju filmove i serije (ili najave tih programa) s

38 O njima smo izvijestili na našoj stranici dijete.hr: *http://dijete.hr/kako-s-djecom-razgovarati-o-koronavirusu/*

prizorima nasilja i seksa te ističu da, unatoč istaknutoj dobnoj oznaci 12 nije osigurana odgovarajuća mogućnost zaštite djece od neprimjerenih sadržaja. Nekoliko pritužbi odnosi se na neprimjereno medijsko izvještavanje o nasilju – pri čemu su djeca bila žrtve, počinitelji ili svjedoci nasilja, zatim na seksističke objave u kojima se neprimjereno prikazuju i komentiraju mlade djevojke kao seksualni objekti, te općenito neprimjereni komentari o djeci u medijima. Neke prijave odražavaju predrasude prijavitelja pa se tako, primjerice, informacije o gay osobama te o gay roditeljima i njihovim obiteljima doživljavaju kao štetni medijski sadržaj („gay-propaganda").

Primjerice, dobili smo prijavu protiv njemačkog dokumentarnog filma za mlade pod naslovom „Janina dugina obitelj", koji je prikazan na HRT-u. Film govori o 12-godišnjoj djevojčici čiji su se roditelji razveli te ona s mlađim bratom ostaje živjeti s ocem, dok majka odlazi živjeti s partnericom, a svi zajedno nastoje očuvati povezanost djece s majkom i prilagoditi se složenim životnim okolnostima. Priča je iznesena iz vizure 12-godišnje djevojčice te prikazuje njezin doživljaj odnosa i uloga članova njezine obitelji te doživljaj podrške bliskih osoba i prijatelja, kao i podrške u zajednici koja joj je jako važna.

Prijavitelj je taj sadržaj ocijenio „LGBT propagandom koja neprirodno homoseksualno okruženje nastoji prikazati pozitivnim i pogodnim za odrastanje i sazrijevanje djece", te ustvrdio da je homoseksualno okruženje „neprirodno za odrastanje djece", pozivajući se na određena istraživanja.

No, mi u tom filmu nismo vidjeli „LGBT propagandu", već prikaz jedne od mogućih životnih realnosti s kojom se susreću i djeca u Hrvatskoj, bilo u vlastitoj obitelji, bilo u obiteljima svojih prijatelja i poznanika, te im ovakva priča može pomoći da bolje razumiju ovu složenu temu. Unatoč istraživanjima koja potvrđuju da *gay* roditelji mogu biti jednako kompetentni za skrb o djeci i odgoj djece kao i osobe heteroseksualne orijentacije, prijavitelj očito smatra da svaki pozitivni prikaz *gay* roditelja štetno utječe na djecu.

Nasuprot tome, naše je stajalište da na djecu štetno utječe poticanje nesnošljivosti prema osobama istospolne seksualne orijentacije i stvaranje uvjerenja kako djeca *gay* roditelja odrastaju u nenormalnim uvjetima te da su time na neki način „oštećena". Ono što djecu doista oštećuje je izloženost predrasudama, netrpeljivosti i osuđivanju ljudi zbog njihove seksualne orijentacije – i zato što se djecu i mlade na taj način uči nesnošljivosti, a i zato što to neke od njih može navesti da se osjećaju odbačenima i isključenima.

Smatramo da je jako važno pomoći djeci i mladima da razumiju raznolikost ljudskih odnosa te raznolikost životnih zajednica i obitelji u kojima danas djeca odrastaju stjecajem promjenjivih životnih okolnosti. U kontaktima s djecom doznajemo da ih ova tema zanima, ali su svjesni da odrasli o njoj radije šute i da je ona nepoželjna, pa i opasna, te čak može potaknuti nasilje prema osobama koje jesu *gay* (ili netko samo smatra da su *gay*). Upravo ta šutnja i prikrivanje mogu biti izvor drugih kršenja prava djece i mladih. Smatramo da mladi trebaju dobiti jasne informacije o tome da je bilo kakvo isključivanje, vrijeđanje i proglašavanje „nenormalnim", a pogotovo nasilje nad osobama LGBT orijentacije, manifestacija diskriminacije te, u tom smislu, predstavlja neprihvatljivo ponašanje i povreda ljudskih prava.

Među prigovorima na izlaganje djece potencijalno štetnim sadržajima putem televizije smatramo važnim istaknuti **neprimjereno oglašavanje putem teleteksta**, pri čemu posebno ugrožavajućim smatramo izloženost djece oglasima koji nude erotske i pornografske sadržaje. Ovi oglasi su vidljivi već na prvoj stranici teleteksta, koju dijete može vidjeti kad na teletekstu traži informacije o rasporedu programa. Unatoč našim višegodišnjim upozorenjima, neki TV-nakladnici ne poduzimaju ništa kako bi uklonili takve oglase barem s vidljive prve stranice, a nadležna državna tijela odbijaju sankcionirati takve objave kao kršenje prava djece, pravdajući to neodgovarajućom regulacijom oglašavanja na teletekstu[39].

Reagirali smo i na slučaj u kojem je skupina mladića izvikivanjem i transparentima **širila govor mržnje** prema pripadnicima srpske nacionalne manjine, ženama i djeci. Dodatno je zabrinjavajuće kada takve nedopustive i kažnjive objave dolaze od članova navijačkih skupina ili osoba koji se takvima predstavljaju, budući da njihovi postupci mogu utjecati na ponašanje i stavove djece i mladih koji prate njihove objave i identificiraju se s njima.

Stoga smo navijačkim udrugama uputili preporuku u kojoj smo ih pozvali da se javno i transparentno opredijele protiv svakog oblika nasilja i govora mržnje na stadionima i dvoranama i izvan njih, da svojim djelovanjem upute djeci poruke o važnosti pozitivnog i nenasilnog navijanja te tako doprinesu razvoju mirnog i tolerantnog društva koje uvažava i čuva ljudsko dostojanstvo[40].

[39] Više o tome u poglavlju *Neprimjereno oglašavanje.*
[40] O tome i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Djeca nam se obraćaju u vezi s ostvarivanjem prava na **sudjelovanje u sudskom ili administrativnom postupku obiteljsko-pravne zaštite djeteta** najčešće zbog osjećaja da u postupku nije poklonjena dužna pažnja njihovom mišljenju. Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima u kojima se donose odluke koje ga se tiču podrazumijeva njegovo pravo da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Iskazano mišljenje djeteta treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Ostvarivanje prava na sudjelovanje mora za dijete biti sigurno i dobrovoljno. Dijete mora biti zaštićeno od pokušaja manipulacije njegovim pravom na iskazivanje mišljenja i zaštićeno od prebacivanja odgovornosti za donošenje odluke, koja je na odraslima, a ne na djetetu.

Zaključno možemo ponovno zaključiti da **pravo i načelo sudjelovanja** odrasli uglavnom ne razumiju i prihvaćaju ga uglavnom tek deklarativno. Nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava te način funkcioniranja dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu pojedinih stručnjaka, ali i o načinu na koji oni doživljavaju ostvarivanje dječjih participativnih prava.

Prijedlozi za poboljšanja

- Sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav, u lokalnoj zajednici, na nacionalnoj razini) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s *Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta UN-a.*
- Unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece.
- Educirati odrasle koji rade s djecom i za djecu za osnaživanje participacijskih kapaciteta sve djece, na svim razinama društva.
- Sustavno i smisleno uključivati djecu u procese izrade planova, politika, strategija te rad tijela koja se bave temama važnim za život djece.

2.3 Obrazovna prava

U području odgoja i obrazovanja u 2020. godini zaprimili smo 492 pojedinačne prijave povreda prava djece. Prijavama je bilo obuhvaćeno 384 djece i 177 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). Prijave u području odgoja i obrazovanja ove su godine bile najbrojnije, a u odnosu na prethodnu godinu za ovo smo područje primili 100 prijava više. Veliki broj pritužbi odnosio se na povrede prava djece uzrokovane epidemijom Covida-19. Postupali smo i po prijavama povreda drugih prava koje su se događale u odgojno-obrazovnim ustanovama, primjerice: prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, zaštitu od diskriminacije, prava na privatnost te zdravstvena prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) odnosile su se 83 prijave.

U najvećem broju slučajeva prijave su podnosile majke (218), odgojno-obrazovne ustanove obratile su nam se u 64 slučaja, a u šest slučajeva samo dijete je prijavilo povredu svojih prava u školi. Najviše prijava bilo je iz Zagreba (126).

> *Prema izvješću Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) u sustav odgoja i obrazovanja u RH u protekloj je godini bilo uključeno 585.045 djece.*

Saznanja o ostvarivanju prava u odgojno-obrazovnim ustanovama prikupljali smo i iz stručno pedagoških nalaza AZOO-a te službe prosvjetne inspekcije. Zbog epidemioloških mjera ove godine nismo mogli ostvariti obilaske odgojno-obrazovnih ustanova te izravne kontakte sa djecom i djelatnicima. Stoga smo inicirali susrete djece i djelatnika škola s pravobraniteljicom putem aplikacije *Zoom*. Ti su nam susreti bili i izvor informacija o životu i radu odgojno-obrazovnih ustanova u vrijeme pandemije. Uputili smo i više preporuka te smo sudjelovali u izmjenama propisa iz područja obrazovanja.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja odnosile su se na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (TUR),
- odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije Covida-19.

Budući da se znatni dio prijava pojedinačnih povreda prava djece u području obrazovanja odnosio na stanje izazvano epidemijom, sastavni dio ovoga poglavlja je i odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije Covida-19.

2.3.1 DOSTUPNOST ODGOJA I OBRAZOVANJA

Predškolski odgoj i obrazovanje

Prijave koje su se odnosile na dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja u najvećem broju odnose se na nemogućnost ostvarivanja prava djece za vrijeme epidemije Covida-19. Ostale prijave ukazuju na postojanje istih poteškoća kao i prethodnih godina, a to su: nedostatak mjesta za upis u neki od programa predškolskog odgoja; nemogućnost ostvarenja upisa djece u programe predškolskog odgoja zbog kriterija mjesta prebivališta; neujednačeni kriteriji upisa; različiti načini sufinanciranja boravka od strane osnivača; nemogućnost upisa djece u sredini pedagoške godine, zatim djece koja u godini upisa navršavaju prvu godinu nakon provedenog natječaja za upis u dječji vrtić, djece s TUR te djece koja nisu cijepljena.

Na **nedostatak mjesta** za upis djece u neki od programa predškolskog odgoja žalili su se zaposleni roditelji. U nekim jedinicama lokalne samouprave (JLS) čelnici ne prate potrebe djece ni roditelja niti planiraju ulaganja u ustanove predškolskog odgoja na svome području, što se dugoročno negativno odražava na kvalitetu života mladih obitelji i ostvarivanje prava djece.

Kriteriji upisa u dječje vrtiće i dalje su vrlo različiti, ponekad i netransparentni. Kriterij prebivališta, na koji se najčešće pritužuju roditelji u pojedinim JLS-ima, zahtijeva da oba roditelja imaju prebivalište na području JLS-a na kojem se vrtić nalazi. Niz godina ukazujemo na to da takav kriterij rezultira neopravdanim razlikovanjem djece i može predstavljati diskriminaciju djece po obiteljskom statusu. Brojne su okolnosti zbog kojih obitelji imaju različite adrese prebivališta – razvod, lošije imovno stanje, život na različitim adresama zbog zaposlenja, preseljenje i drugo. Dio roditelja, iako rade u većim gradovima, odlučuje se na život u manjim mjestima zbog manjih životnih troškova. Drugi, pak, zbog radnog mjesta ili zbog neprilagođenog radnog vremena vrtića radnom vremenu roditelja, imaju potrebu dijete upisati u dječji vrtić u gradu u kojem rade, a to nerijetko ne mogu ostvariti, upravo zbog kriterija prebivališta.

Takve će nam pritužbe vjerojatno i dalje pristizati, sve dok JLS-i ne postanu osjetljiviji na potrebe djece te ne osvijeste potrebu izdvajanja za djecu predškolske dobi u vidu sufinanciranja vrtića na području drugih JLS-a, u situaciji kada djeca iz različitih razloga ne mogu ostvariti upis u vrtiću na području njihovog grada/općine ili kad ondje nema vrtića. Očekujemo da će i mjera *Širenje mreže dječjih vrtića*, koju je započeo nekadašnji MDOMSP, koja se provodi kroz sufinanciranje radova i usluga (izgradnja/dogradnja, sanacija, rekonstrukcija, adaptacija) za projekte ulaganja u objekte dječjih vrtića, na temelju *Programa podrške poboljšanju materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima*, pridonijeti većem obuhvatu djece predškolske dobi na području JLS-a s niskim indeksom razvijenosti.

Problem je i pravo upisa djeteta koje u godini upisa navršava godinu dana **nakon provedenog natječaja za upis** ili nakon početka pedagoške godine. Naime, s navršenih godinu dana djeteta roditelju uobičajeno završava roditeljski dopust, a ako je to, primjerice, u prosincu, tada nema mogućnost upisa u vrtić, a prije toga dijete ne ispunjava uvjet dobi da bi bilo upisano na natječaju. Praksa je da, kada dijete navrši dob predviđenu za upis u odabrani program, ako postoji prazno mjesto, povjerenstvo za upis poziva roditelja na upis. No, praznog mjesta najčešće nema zbog nedostatka kapaciteta.

Zaposlenim roditeljima problem predstavlja i zbrinjavanje djeteta u periodu između prvog rođendana te početka vrtićke pedagoške godine, tako i u periodu između kraja vrtićke i početka školske godine u kojoj dijete kreće u školu.

Problem upisa u vrtić imaju roditelji koji zbog drugih razloga (preseljenje, bolest, posao, djeca stranci) imaju potrebu **upisa izvan adaptacijskog perioda**. Praksa pojedinih vrtića je da ne upisuju djecu izvan natječaja i ne primaju ih izvan adaptacijskog perioda. Jedan dio njih to opravdava nedovoljnim kapacitetima, a pojedini vrtići, neovisno o kapacitetima, ne primaju djecu izvan adaptacijskog perioda zbog „narušavanja grupne dinamike".

Iako je *Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine* predvidjela unapređivanje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te uspostavu mreže predškolskih ustanova koja će omogućiti potpuni obuhvat djece barem dvije godine prije početka osnovne škole i tako omogućiti smanjenje razlika među djecom na početku školovanja, još uvijek ima djece koja nemaju jednake mogućnosti i ne ostvaruju pravo na predškolski odgoj.

> *Prema izvješću MZO-a, u 2019./2020. pedagoškoj godini ukupna obuhvaćenost djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatnim i desetosatnim) iznosila je 78 %. Obuhvat djece kraćim programima je oko 46 %. Ukupan broj djece obuhvaćen nekim od oblika predškolskog odgoja je 124.823, od čega je 40.207 djece jasličke dobi i 84.616 djece vrtićke dobi.*

Na važnost širenja pristupa ranom odgoju i obrazovanju, s težnjom da svako dijete u Hrvatskoj dobije priliku za dobar početak u životu ukazuje i UNICEF-ova studija „Financiranje sustava odgoja i obrazovanja i njegovo upravljanje", u kojoj smo iznijeli svoja saznanja, preporuke i stajališta o obuhvatu, kriterijima i kvaliteti predškolskog odgoja. Iz studije su proizašle preporuke vezane uz jamčenje prava svakog djeteta na mjesto u dječjem vrtiću, reguliranje odnosa između privatnih i javnih pružatelja usluga, mogućnosti izmjene Državnog pedagoškog standarda (DPS) te uvođenje standardizirane metodologije za izračune ekonomske cijene.

Osnovna škola

Pojedinačne prijave u pogledu dostupnosti osnovnoškolskog obrazovanja odnosile su se većinom na nemogućnost ostvarivanja prava djece na odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije Covida-19. Kao i prethodnih godina pritužbe su vezane za: nemogućnost upisa djeteta u željenu školu ili školski objekt (matični, područni); prijevoz do škole; nedostatak organiziranog produženog boravka za učenike nižih razreda; nedostatak toplog obroka u školi; nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja; onemogućavanje daljnjeg nastavka osnovnoškolskog obrazovanja u privatnoj osnovnoj školi s pravom javnosti; pedagošku mjeru premještaja u drugu osnovnu školu.

U slučaju pritužbi zbog **nemogućnosti upisa djeteta u željenu školu** ili školski objekt (matični, područni) koja je bliža adresi njihova stanovanja ili adresi na kojoj roditelj radi ili u kojoj je organiziran produženi boravak, obraćali smo se školama i osnivačima radi iznalaženja rješenja u najboljem interesu djece. U pojedinim slučajevima bilo je vidljivo da je inzistiranje škole na upisu djeteta u određeni objekt bilo potaknuto potrebom održavanja određenog broja djece upisane u školski objekt, kako bi se izbjeglo ukidanje razrednoga odjela i prateći kadrovski problemi.

> *Prema podacima MZO-a, u prijevoz je uključeno 82.760 učenika (26,3 %). Najveći udio učenika putnika je u Krapinsko-zagorskoj (51,07 %), Bjelovarsko-bilogorskoj (44,5 %) i Zagrebačkoj županiji (44,28 %), a najmanji u Gradu Zagrebu (12,49 %) i Vukovarsko-srijemskoj županiji (12,48 %).*

U pritužbama na organizaciju i sufinanciranja **školskog prijevoza učenika** roditelji su ukazivali na neprimjerene uvjete (opasne puteve i prometnice, nedostatak nogostupa i usporivača prometa, veliku udaljenost do autobusne stanice) u kojima djeca pješače do škole ili autobusnog stajališta. Kontinuirano preporučamo osiguravanje potrebne podrške za školovanje djece te pronalaženje rješenja za osiguravanje odgovarajućeg prijevoza do škole.

U jednom slučaju roditeljima iz manjeg mjesta, koji su upisali djecu u školu u većem gradu, ukinuto je pravo na besplatan prijevoz do škole koji su do tada koristili. Ni škola ni prijevoznik nisu roditelje pravovremeno informirali o promjenama koje će nastupiti, a riječ je o 14 djece osnovnoškolske dobi. Uvođenje plaćanja prijevoza do

kraja školske godine mnogim roditeljima bi predstavljalo udarac na kućni budžet, a samim time i kvalitetno školovanje djece. Uputili smo preporuku osnivaču i školi da iznađu rješenje kako se djeci ne bi ugrozilo pravo na obrazovanje.

U drugom slučaju škola je dopustila roditeljima da dijete upišu u prvom razredu u matičnu školu unatoč postojanju područne škole u mjestu u kojem žive, te se dijete koristilo školskim prijevozom organiziranim za učenike viših razreda. Ove školske godine, zbog epidemioloških mjera, matična škola je organizirala nastavu u dvije smjene pa učenik nije mogao koristiti prijevoz, zbog čega je ravnateljica predložila da se dijete upiše u područnu školu, ali roditelji na to nisu pristali. U konkretnom slučaju odobravanje upisa škole izvan mjesta prebivališta, te nepostupanje po propisima i nepostavljanje jasnih granica, proizvelo je dodatne organizacijske probleme.

Budući da JLP(R)S-i imaju autonomiju u organizaciji i sufinanciranju prijevoza učenika, nerijetko se susrećemo s čelnicima JLS-a koji se u specifičnim slučajevima ne vode načelom najboljeg interesa djeteta te ne priznaju DPS kojim je propisano kako se, radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza i s prometnicama bez nogostupa, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost od škole. Financiranje i organizacija prijevoza učenika iznad propisanog minimuma ne bi smjela ovisiti o senzibilitetu pojedinaca u JLS-u, već u svakom pojedinačnom slučaju treba biti utemeljena na stvarnim potrebama djece.

> *Prema podacima MZO-a u šk. god. 2020./2021. bilo je uključeno 20.319 učenika u produženi boravak ili cjelodnevnu nastavu. Najveći broj učenika odnosi se na Grad Zagreb, potom na Istarsku županiju, a najmanji na Koprivničko-križevačku* i Ličko-*senjsku županiju.*

Roditelji su nam se obraćali sa zamolbom da se osigura dostupnost **cjelodnevne nastave i produženog boravka** učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole. U svakom pojedinačnom slučaju upućivali smo preporuke osnivačima škola, a dugi niz godina o ovoj potrebi izvještavamo Hrvatski sabor te upućujemo preporuke MZO-u.

> *Prema podacima MZO-a, od 916 osnovnih škola njih 784 ili 85,31 % ima školsku kuhinju. U šest županija (Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska Požeško-slavonska i Istarska) sve matične škole imaju školsku kuhinju. Najmanje matičnih škola s kuhinjama je u Dubrovačko-neretvanskoj (28,13 %), Splitsko-dalmatinskoj (41,0 %) i Zadarskoj (65,79 %) županiji, dok u svim drugim županijama više od 80 % osnovnih matičnih škola ima školske kuhinje. U samo tri županije sve OŠ imaju i školsku kuhinju i blagovaonicu (Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija). Od 1135 područnih osnovnih škola, njih 480 ili 42,29 % ima školsku kuhinju. Za većinu učenika (50,9 %) roditelji sudjeluju u financiranju prehrane. U Osječko-baranjskoj županiji svi učenici imaju besplatnu prehranu, a za djecu koja imaju dva i više obroka, roditelji sufinanciraju druge obroke.*

Uobičajeno je veliki interes roditelja za **toplim kuhanim obrokom u školi**, odnosno zdravom školskom prehranom. S obzirom na to da je i organizacija školske prehrane u nadležnosti osnivača i ovo područje života školske djece najčešće ovisi o njihovom senzibilitetu i financijskim mogućnostima, što stvara razlike među djecom ovisno o mjestu u kojem žive.

Topli obrok je standard koji je nužno omogućiti svakom djetetu u RH. I do sada smo upozoravali da veliki broj škola u Dalmaciji ne nudi mogućnost kuhanog obroka u školama za svu djecu, osim što su obroci organizirani za djecu koja idu u cjelodnevni ili produženi boravak. Nepostojanje školske kuhinje ne smije biti izgovor za neosiguravanje toplog obroka za svu djecu, s obzirom na brojne mogućnosti organizacije dostave hrane iz državnih i javnih ustanova koje imaju kuhinje. Nažalost, i neke škole koje imaju kuhinju ne nude topli obrok djeci. Stoga je nužno ispitati koliko djece, neovisno o postojanju školskih kuhinja, dobiva topli obrok u školi te poduzeti sve mjere kako bi se on osigurao svoj djeci u RH.

Kad ne postoji dogovor o tome s kojim od roditelja će dijete stanovati **u tijeku razvoda braka**, događa se da dijete u dužem periodu ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu. Ravnatelji škola često odbijaju upisati dijete, koje je prema svojem prebivalištu njihov školski obveznik, ako za to nema suglasnosti obaju roditelja, dok CZSS-i zbog takvih sporova roditelja provode postupak obveznog savjetovanja i roditelje šalju na sudsko rješavanje spora. U ovakvim situacijama ozbiljno je ugroženo pravo djece na obrazovanje. To treba izbjeći dosljednom primjenom ZOOSŠ-a i DPS-a, tako da se djetetu, dok postupak traje, osigura pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta.

Roditelji nam se pritužuju i na **nemogućnost premještaja djeteta u drugu školu** zbog razloga kao što su: vršnjačko nasilje, neprimjereno postupanje pojedinih učitelja prema djeci, nerealna očekivanja roditelja, neprihvaćanje dijagnoze djeteta i stručnog rada s djetetom i sl. Kod ovakvih pritužbi tražimo izvješće same škole i / ili AZOO, a u slučaju zanemarivanja obrazovnih potreba djece ili prevelikih očekivanja od strane roditelja upućujemo škole na prijavu slučaja CZSS-u te nužnu razmjenu informacija među školama.

Zaprimili smo i žalbu na jedno rješenje o **pedagoškoj mjeri preseljenja učenika u drugu školu**. Iz dokumentacije je bilo vidljivo da je riječ o djetetu sa zdravstvenim teškoćama i teškom obiteljskom situacijom, a da škola pri izricanju pedagoške mjere nije uzela u obzir sve okolnosti njegova odrastanja, odgoja i obrazovanja, niti je uvažila njegove potrebe, osobine i potencijale kao ni mišljenja stručnjaka koji su sudjelovali u pružanju pomoći djetetu. S obzirom na kompleksan slučaj te činjenicu da se nadležne službe do sada nisu približile rješenju, preporučili smo, kao i u sličnim slučajevima, međuresorni sastanak kako bi se ispitale sve mogućnosti nastavka školovanja učenika.

Prema podacima MZO-a u osnovnim školama u 2020. godini **pripremna i dopunska nastava hrvatskog jezika** organizirana je za 201 učenika, od toga 108 učenika u Zagrebu, te 73 učenika u Splitsko-dalmatinskoj županiji. U Splitsko-dalmatinskoj županiji postoji potreba djece i roditelja i potražnja za međunarodnim programima, jer se doseljavaju stranci, ali zasad ne postoji ni jedna internacionalna škola, a ni razred u kojem se nastava izvodi na engleskom jeziku niti se radi po nekom međunarodnom programu. S obzirom na trendove migracija realno je očekivati da će broj djece stranaca rasti te smatramo poželjnim razmisliti o formiranju razrednih odjela s nastavom na engleskom jeziku ili prema nekom međunarodnom programu te o otvaranju internacionalnih škola i na područjima gdje za to postoji potreba.

Srednja škola

Pojedinačne prijave vezane uz dostupnost srednjoškolskog obrazovanja odnosile su se u najvećem broju na nemogućnost pohađanja škole zbog epidemije Covida-19, potom na prijevoz do škole, planiranje i provedbu upisa u prvi razred, ostvarivanje prava na upis u srednju školu te promjenu programa srednjoškolskog obrazovanja i ostvarivanje dodatnih bodova pri upisu u prvi razred.

Roditelji srednjoškolaca obraćali su nam se zbog teškoća oko **upisa u željeni program** srednjoškolskog obrazovanja, promjene upisanog programa srednjoškolskog obrazovanja i mogućnosti prelaska iz jedne u drugu školu. Prelazak u drugu školu ili drugi obrazovni program često je otežan jer je moguć najkasnije do početka drugog polugodišta i povezan s dopuštenim brojem učenika u razrednom odjelu u školi, odnosno programu koji učenik želi pohađati. U ovakvim slučajevima roditelje smo informirali o zakonskim odredbama koje se odnose na upis učenika u srednju školu, a koje dopuštaju promjene programa tijekom školovanja. Upućivali smo ih na nastavničko vijeće te nadležno ministarstvo.

Obraćale su nam se srednje škole za pomoć oko rješavanja poteškoća prilikom **planiranja i provedbe upisa u 1. razred**, posebno na otocima suočenim s problemom odljeva stanovništva, gdje postoji interes da se pojedini srednjoškolski programi održe, odnosno da se prilagode potrebama lokalne sredine te djece i roditelja. MZO-u smo preporučili da pri planiranju upisne strukture i broja učenika u 1. razredu srednje škole uzme u obzir prijedloge škola u skladu s potrebama djece i lokalne zajednice.

Roditelji su nas izvijestili da za **prijevoz učenika srednje škole** jednog većeg grada osnivač sufinancira mjesečnu pokaznu kartu u iznosu 75 % za učenike koji žive u 2., 3., i 4. zoni prijevoza. No, za učenike koji žive u 1. zoni i koriste se javnim prijevozom nema sufinanciranja, te su za njih troškovi prijevoza u školu tijekom godine dvostruko veći od troškova učenika koji žive u drugim zonama. Zamolili smo osnivača i MZO da daju jasnu uputu o načinima provođenja *Odluke o kriterijima i načinu financiranja troškova javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola za školsku godinu 2020./2021.*, kako se djeca koja žive u 1. zoni ne bi dovodila u nejednaki položaj u odnosu na druge.

> *Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2020./2021. srednjoškolski odgoj i obrazovanje ostvarivao se u 400 matičnih srednjih škola te 5 izdvojenih lokacija. Broj učenika u srednjim školama smanjuje se već duži niz godina. U školskoj godini 2019./2020. srednjoškolsko obrazovanje završilo je ukupno 146.029 učenika. Najveći broj učenika u srednjim školama je u Gradu Zagrebu (34.829) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (17.776), dok najmanje učenika srednju školu pohađa u Ličko-senjskoj županiji (1164).*

Jedan od ciljeva *Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine* je unapređivanje sustava podrške mladima u riziku od napuštanja škole ili onima koji su već napustili školu, a jedan od indikatora dobrobiti djece srednjoškolske dobi je upravo postotak djece uključene u srednjoškolsko obrazovanje te besplatan prijevoz. S obzirom na to da se broj djece koja nastavljaju srednjoškolsko obrazovanje svake godine smanjuje, nužno je uložiti dodatne napore kako bi se djecu potaklo na nastavak školovanja.

Prijedlozi za poboljšanja

- Ujednačiti sufinanciranje i kriterije za upis u dječji vrtić na razini države, s ciljem osiguravanja jednake dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu.
- Omogućiti upise u dječji vrtić i izvan upisnog roka, uvažavajući potrebe djece i roditelja.
- U osiguravanju školskog prijevoza voditi se individualnim potrebama i najboljim interesom djeteta; financirati školski prijevoz za učenike srednjih škola.
- Osigurati dostupnost cjelodnevne nastave ili produženog boravka djeci od 1. do 4. razreda u svim školama u kojima postoji iskazani interes i potreba.
- Osigurati topli obrok i kvalitetnu školsku prehranu svoj djeci u RH.
- Prilikom prijelaza djeteta iz jedne u drugu odgojno-obrazovnu ustanovu uvažavati individualne osobine djeteta te osigurati prijenos informacija o djetetu.
- Uložiti dodatne napore kako bi se djecu potaklo na nastavak srednjoškolskog obrazovanja.
- Srednjoškolske programe prilagoditi potrebama lokalne sredine te djece i roditelja, posebno na otocima i u manjim mjestima.

2.3.2 SIGURNOSNI, PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI

Roditelji i ostali građani obraćali su nam se zbog ugrožavajućih uvjeta u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama **nakon potresa** u ožujku 2020. u Zagrebu i potresa u prosincu 2020. na sisačko-moslavačkom području, te su tražili pomoć pravobraniteljice, nezadovoljni načinom na koji s njima komuniciraju ustanove i osnivači, dinamikom i kvalitetom izvođenja radova na sanaciji objekata dječjih vrtića i škola, te netransparentnošću u informiranju roditelja o tijeku obnove i sigurnosnim uvjetima nakon tih potresa. U svakom pojedinom slučaju tražili smo izvješća od vrtića i škola o trenutačnom stanju objekata, o poduzetim i planiranim aktivnostima, kao i o načinu komunikacije i suradnje s roditeljima, te upućivali preporuke ustanovama i njihovim osnivačima za poboljšanje uvjeta i poduzimanje svih sigurnosnih mjera za boravak djece u ustanovama ili pronalaženja alternativnih rješenja.

Osim na stanje objekata roditelji su se pritуživali i na opasnost od pada dijelova zgrada i njihovih pročelja na pločnik i nesigurne uvjete na putu do odgojno-obrazovnih ustanova tražeći da se naprave koridori koji će djeci omogućiti siguran put do vrtića ili škole. Roditelji i drugi građani nerijetko su nam ukazivali da je stanje objekata starijih vrtića i škola bilo i prije potresa loše te da su sigurnosni uvjeti nakon potresa još gori. Pritуživali su se da se sanacijom vrtićkih i školskih objekata stanje popravilo na način da se vratilo u prvobitno stanje prije potresa, no nije unaprijeđeno na način da bi stupanj sigurnosti bio veći od onog prije potresa.

Nakon potresa koji je pogodio Zagreb i okolicu 22. ožujka 2020. uputili smo Gradu Zagrebu, MZO-u i MUP-u - Ravnateljstvu civilne zaštite **preporuku** u kojoj smo upozorili da zgrade odgojno-obrazovnih ustanova moraju biti otporne na djelovanje potresa i građene prema propisanim normama, a one koje se obnavljaju, trebaju biti cjelovito obnovljene kako bi bile otporne i sigurne. Istaknuli smo nužnost da djeca borave u sigurnim zgradama i da za sve vrtiće i škole trebaju biti doneseni planovi upravljanja u slučaju katastrofa i tome prilagođeni školski kurikulumi; da djeca u vrtićima i školama i u obitelji trebaju biti pripremljena za postupanje u slučaju

potresa, ali i drugih katastrofa, pri čemu roditeljima, odgajateljima i učiteljima u tome trebaju pomoći pedagozi, psiholozi i drugi stručni suradnici, te stručnjaci civilne zaštite.[41]

> *MZO nas je izvijestio da je za škole čije su zgrade teže oštećene u potresu u ožujku izdao rješenja za rad u promijenjenim uvjetima, tj. za izvođenje nastave u drugim objektima koji ispunjavaju propisane uvjete, i to školama čije zgrade nije bilo moguće sanirati do početka školske godine 2020./2021. u Gradu Zagrebu te Područnoj školi Laz pri OŠ Marija Bistrica u Krapinsko-zagorskoj županiji jer je zgrada područne škole teško oštećena.*

U predškolskom odgoju i obrazovanju sadržaji pritužbi i upita, kao i postupanja pravobraniteljice odnosili su se i na: prostorne i sigurnosne uvjete u dječjim vrtićima i u područjima koja nisu pogođena potresom, radno vrijeme i organizaciju rada vrtića (posebno tijekom ljeta) te promjene odgojitelja i odgojne skupine.

Zaprimali smo pritužbe na neodgovarajuće i nesigurne uvjete boravka djece u dječjim vrtićima i nepoštovanje odredbi DPS-a predškolskog odgoja i obrazovanja, uključujući i one koji se nalaze u zgradama u suvlasništvu privatnih vlasnika. Bilo je i upita o boravku na zraku kad su djeca smještena u nenamjenski građenim objektima koji nemaju ni dvorište ni terasu, ni vanjski prostor sa zelenim površinama, osunčanim i hladovitim prostorima za igru te igralištima kako to predviđa DPS. Naš je stav da u takvim situacijama, zatvorene prostore treba prirodno prozračivati, a djecu voditi u šetnju i boravak na zraku na obližnje zelene površine i na otvoreni prostor, što je uobičajena praksa u mnogim vrtićima čak i s djecom jasličke dobi.

Roditelji su nam se obraćali zbog **radnog vremena vrtića** neprilagođenog potrebama roditelja. Osim potrebe uvažavanja najboljeg interesa djeteta, za rad vrtića relevantna su i načela uspostavljena *Nacionalnim okvirnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje,* kojima se stvaraju uvjeti za primjeren odgovor na aktualne potrebe roditelja, među ostalim i načelo fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa kao i prihvaćanje individualno različitih ritmova djece.

U pritužbama na spajanje skupina i promjene objekta, skupine ili odgojitelja ili o organizaciji rada vrtića za vrijeme blagdana i praznika roditelji navode da nisu pravovremeno obaviješteni. U takvim slučajevima upućivali smo preporuke vrtićima i osnivačima da se zadrži barem jedan djetetu poznati element organizacije, npr. poznati prostor, odgojitelj i sl.

Dobili smo i pitanje o promjeni imena dječjeg vrtića i mišljenju Društva psihologa s kojim smo se složili. Smatramo da naziv vrtića, u koji dijete odlazi svaki dan, treba biti u skladu s njegovim pozitivnim očekivanjem, osjećajima i iskustvom. Preporučljivo je da imena vrtića i skupina budu kreativna, bliska djeci, lako izgovorljiva, da odražavaju sigurnost, potiču znatiželju, i da imaju, ako je moguće, i simboličku vrijednost koja odražava razvojnost, sigurnost, slobodu, zaštićenost, maštovitost, igru i aktivnost. Istovremeno, promjene naziva vrtića mogu dijete zbuniti i ono ih može doživjeti negativno, kao neželjenu i nerazumljivu intervenciju u njegov prostor i njegovo okruženje.

U osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju primali smo žalbe roditelja na neodgovarajuće prostorne i sigurnosne uvjete škola, organizaciju rada škola, promjene učitelja, neovlašteni ulaz stranih osoba te remećenje javnog reda i mira.

> *Prema podacima MZO-a za 2020. godinu, prosječan broj učenika u osnovnim školama je 343. Velike su razlike između minimalnog i maksimalnog broja učenika u školi: u najmanjoj školi, u kojoj se nastava održava samo za učenike I. razreda, ima sedam (7) učenika, a u najvećoj je 1289 učenika. Velike su razlike i u veličini područnih škola. Tako npr. u Zagrebačkoj županiji najmanje područne škole imaju samo jednog učenika, a najveća ih ima 230. U pet županija prosječan broj učenika na razini škole veći je od prosjeka za RH: Zagrebačka (491), Grad Zagreb (487), Splitsko-dalmatinska (361), Zadarska (355) i Požeško-slavonska (352). Najmanji prosječan broj učenika na razini škole je u Ličko-senjskoj županiji (202). Samo 223 (26,77 %) osnovne škole su optimalne veličine s obzirom na broj učenika (300 do 500). Od 916 matičnih osnovnih škola, u 474 (51,58 %) nastava je bila organizirana u jednoj smjeni, u 422 osnovne škole (45,92 %) u dvije smjene, a 10 (1,9 %) ih radi u tri smjene. Najveći udio osnovnih škola u kojima se nastava održava u jednoj smjeni je u Varaždinskoj županiji (88,1 %), a najmanji u Zagrebačkoj županiji (19,61 %). Nastava u tri smjene organizirana je u tri županije: Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Gradu Zagrebu. U većini srednjih škola u RH nastava se održava u dvije smjene (u 217 ustanova) ili u jednoj smjeni (u 182 ustanove), a jedino se u Zdravstvenoj školi u Splitu održava u tri smjene.*

41 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Postupali smo po prigovoru roditelja na način odlučivanja o **privremenom preseljenju učenika** od 5. do 8. razreda jedne osnovne škole, prema *Planu preseljenja učenika osnovnih škola u Gradu Zagrebu oštećenih u potresu za školsku godinu 2020./2021*., u školu koja se nalazi u drugom dijelu grada. Roditelji su naveli da je odluka donesena bez prethodnog usuglašavanja s roditeljima i cjelovitog ispitivanja drugih mogućnosti, ne vodeći računa o najboljim interesima učenika. Upozorili smo Gradski ured za obrazovanje da je prilikom odlučivanja o organizaciji nastave u opisanim okolnostima potrebno voditi računa da se djeci dodatno ne oteža situacija i uspostaviti pravodobnu komunikaciju i suradnju s roditeljima. Gradski ured je zatim, u dogovoru s Vijećem roditelja, revidirao *Plan preseljenja učenika osnovnih škola*, te su učenici pohađali nastavu u školama koje su bliže mjestu stanovanja.

Roditelji učenika jedne škole koja je stradala u požaru obavijestili su nas da su djeca smještena u dvoranu za tjelesni odgoj, te su izrazili zabrinutost jer se u školi osjeti smrad paljevine, a nagorjeli dio navodno uopće nije saniran ni ograđen te predstavlja opasnost za djecu.

Pravobraniteljica za djecu je i ove godine na temelju pritužbi roditelja upozoravala Grad Zagreb na ugroženu sigurnost djece u OŠ Jure Kaštelana te zatražila obavijest o aktualnom stanju statike i drugih prostornih uvjeta, kao i o planu i aktivnostima obnove. Obaviješteni smo da su u prostorima škole zadovoljeni svi važeći higijensko-tehnički i sigurnosni uvjeti te da je podnijet zahtjev za ishođenje građevinske dozvole za zahvat rekonstrukcije i nadogradnje škole kojim će se omogućiti organizacija nastave u jednoj smjeni.

Jedan dio pritužbi odnosio se na **promjene učitelja** tijekom školske godine, o čemu roditelji nisu uvijek bili informirani, te na mišljenje roditelja da za promjene nisu uvijek postojali objektivni razlozi.

Zaprimali smo pritužbe i na **neovlašten ulaz stranih osoba u škole** te remećenje javnog reda i mira, primjerice, osoba u alkoholiziranom stanju i psihičkih bolesnika koji su prijetili djeci i djelatnicima pri čemu je bila ugrožena njihova sigurnost. No, primjedbe su se odnosile i na dozvolu ulaza u školu raznim akviziterima koji su se, uz dopuštenje ravnatelja, obraćali maloljetnoj djeci kao najranjivijoj skupini bez provjere dokumenata i drugih osobnih isprava pa tako i bez pristanka roditelja. Uz moguću ugroženu sigurnost djece, promidžba i prodaja proizvoda u školama koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja je zabranjena. No, procjena i odluka je li neka prodaja u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja u ovlasti je ravnatelja. Činjenica je da se u školi često promoviraju i prodaju razne knjige i didaktički materijali koji mogu pridonijeti ostvarenju ciljeva odgoja i obrazovanja, a nisu na popisu obveznih udžbenika. Promidžbom takvih proizvoda u školi učenike se izlaže pritisku, te dovodi u neugodnu situaciju onu djecu i roditelje koji to nisu u mogućnosti financirati.

Prijedlozi za poboljšanja

- Donijeti planove upravljanja u slučaju katastrofa i tome prilagoditi školski kurikulum.
- Pripremiti djecu u vrtićima i školama za postupanje u slučaju potresa i drugih kriznih situacija, te s njima razgovarati i pripremati ih na takve situacije na primjereni način.
- Radno vrijeme vrtića prilagoditi potrebama zaposlenih roditelja.
- Pravovremeno informirati roditelje o promjenama i razlozima promjena u vrtiću i školi (odgojitelja/učitelja, odgojne skupine/razreda, rasporeda), te pripremiti djecu; razlog promjene mora biti opravdan i objektivan te uvažavati kontinuitet rada učitelja.
- Osigurati legitimiranje i praćenje svih osoba koje ulaze u odgojno-obrazovnu ustanovu.
- Ukinuti praksu promidžbe i prodaje u školama.

2.3.3 KADROVSKI UVJETI TE PROGRAMI I SADRŽAJI

Sadržaj pritužbi u ovom području odnosio se na: nedostatak stručnih kadrova u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama, nezakonito i neprofesionalno postupanje odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci, povrede dostojanstva djeteta u procesu praćenja i ocjenjivanja te izricanja pedagoških mjera, vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim ustanovama, aktivnosti različitih udruga i pojedinaca u ustanovama odgoja i obrazovanja te financiranje dodatnih sadržaja i aktivnosti u školi.

> *Prema podacima MZO-a za 2020. godinu stručni suradnici (pedagozi, psiholozi, stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila i knjižničari) zapošljavaju se sukladno propisima, tj. broju učenika u osnovnoj školi i broju učenika s teškoćama. Prema podacima škola, u šk. god. 2020./2021. na radnom mjestu stručnoga suradnika zaposleno je 3037 osoba, od kojih neke rade na više škola. U šk. god. 2020./2021. na mjestu stručnog suradnika zaposleno je 357 osoba više nego u šk. god. 2019./2020.*

Ravnatelji škola i roditelji i dalje nam ukazuju na **nedostatak stručnih suradnika**, posebice psihologa, socijalnih pedagoga i logopeda. Iz podataka MZO-a evidentno je da se broj stručnih suradnika povećava, ali i da je u odnosu na ukupan broj najmanje zaposlenih logopeda i socijalnih pedagoga. Postojeći obiteljski, socijalni i drugi problemi učenika na koje nam ukazuju ravnatelji, te udaljenost škola, posebno otočnih i onih u manjim mjestima, od središta županije ili većega grada gdje bi učenici mogli dobiti stručnu pomoć unutar zdravstvenoga sustava i sustava socijalne skrbi, zahtijevaju nužno osiguravanje stručnih suradnika potrebnog profila u školama. Recentna istraživanja upućuju na porast poremećaja mentalnog zdravlja te činjenicu da tek svako peto dijete od onih koji imaju neki problem mentalnoga zdravlja dobiva odgovarajuću stručnu pomoć i podršku. Epidemija i potres u Hrvatskoj, uslijed kojih su brojna djeca bila socijalno izolirana, izložena obiteljskome nasilju i zanemarivanju, nasilju putem društvenih mreža, egzistencijalnim problemima, stresu i traumatskim iskustvima, povezani su s narušavanjem mentalnoga zdravlja.

S povratkom učenika u školske klupe pojedini učitelji ukazuju nam na pojačane emocionalne i ponašajne probleme djece. Kako djeca najveći dio vremena, osim s obitelji, provode s odgojno-obrazovnim djelatnicima, uloga učitelja u detektiranju problema je neprocjenjiva. Svjesni smo da mnogi učitelji nisu u stanju detektirati problem, a ni pružiti odgovarajuću stručnu pomoć djeci, stoga je neosporna važnost stručnih suradnika koji će biti podrška – i djeci, i učiteljima, i roditeljima – te smatramo da svaka odgojno-obrazovna ustanova mora imati dostupne potrebne profile stručnih suradnika. Standard je to koji djeca zavrjeđuju i na koji imaju pravo. Kontinuirano upozoravamo na nepoštovanje DPS-a u vezi sa zapošljavanjem stručnih suradnika u ustanovama, a to je osobito važno da bi se na vrijeme prepoznalo teškoće djece te da bi im se pružila odgovarajuća podrška u zaštiti njihovog mentalnog zdravlja i spriječili se negativni ishodi za dijete, i društvo u cjelini.

No broj učenika ne bi trebao biti jedini kriterij na temelju kojeg se zapošljava stručni suradnik. Važno je načiniti objektivnu procjenu potreba za svaku školu te, ako nije moguće zaposliti stručnog suradnika, nužno je osigurati **mobilni tim stručnih suradnika** za više odgojno-obrazovnih ustanova. Ravnatelji škola također se žale i na nedostatak tehničkog osoblja što dovodi u pitanje svakodnevno funkcioniranje ustanove, a škole na otocima ukazuju i na problem zapošljavanja stručnog nastavnog osoblja.

Pojedini roditelji protive se radu stručnih suradnika s njihovom djecom bez njihove suglasnosti. U takvim situacijama roditeljima ukazujemo da je razgovor i izravni kontakt stručnog suradnika s djetetom, kao i primjena stručnih metoda, tehnika i mjernih instrumenata u radu s djecom, način njegovoga profesionalnog rada. Na taj način on utvrđuje različite dimenzije djetetova ponašanja, funkcioniranja i razvoja kako bi mu na odgovarajući način pomagao i poticao njegov razvoj, odgoj i obrazovanje kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencija. Informiramo ih da nije nužna njihova suglasnost za rad stručnog suradnika s djetetom, kao što nije potrebna suglasnost roditelja za rad ostalih učitelja s djecom. Roditelje i stručne suradnike upućujemo na međusobnu suradnju te upoznavanje roditelja s radom stručne službe.

Nekoliko se pritužbi odnosilo na rad stručnih suradnika škole, pedagoga, u kojim slučajevima je AZOO, na našu preporuku, obavio stručno-pedagoški nadzor i utvrdio mjere koje je potrebno provesti radi unapređivanja rada. Uočili smo nesnalaženje pojedinih stručnih suradnika te nedostatnu suradnju s drugim stručnim suradnicima u školi u slučajevima u kojima škola ima više od jednog stručnog suradnika. To ukazuje na potrebu jačanja stručnih kompetencija, timskog rada i edukacije o ovlastima i odgovornostima pojedinih djelatnika škole.

Najveći broj pritužbi roditelja u području odgoja i obrazovanja odnosi se na **neprimjereno, neetično i nepedagoško postupanje odgojno-obrazovnih radnika** prema djeci kako prilikom ocjenjivanja, tako i prilikom komunikacije i stručnog rada s učenicima. Takvi podnesci potaknuli su nas više puta da MZO-u uputimo prijedloge i preporuke za izmjene i dopune propisa iz područja odgoja i obrazovanja kojima bi se u najvećoj mogućoj mjeri poštovala prava i dostojanstvo djeteta pri ocjenjivanju, izricanju pedagoških mjera i stručnom radu s učenicima. Stoga roditelje upućujemo da se, dok su negativni događaji u tijeku, obrate prosvjetnoj inspekciji MZO-a i AZOO-u radi provođenja nadzora nad radom djelatnika u školi, kako bi mogli bez odlaganja utvrditi činjenično stanje i izreći mjere radi popravljanja posljedica za učenika te upozoriti na propuste i/ili izreći sankcije za djelatnike škole.

Već godinama upozoravamo i preporučujemo MZO-u da je neophodno uspostaviti **sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika** i dosljedno nadzirati i vrednovati njihov rad kako bi se, između ostalog, ujednačili način i kriteriji ocjenjivanja, odgovarajuće postupanje i stvarna briga za najbolji interes djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Nažalost, za sada u našim nastojanjima nismo uspjeli. Nepostojanjem *Pravilnika* kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije, a koji je trebao biti donesen prije više od 10 godina, produbljuju se kadrovski problemi u sustavu te se time zanemaruje pravo na kvalitetno obrazovanje djece.

Iz pojedinačnih pritužbi, posebno kad je riječ o ocjenjivanju i izricanju pedagoških mjera, uočavamo da nedostaje individualni pristup djelatnika prema djetetu, njegovim pravima, interesima, potrebama, specifičnostima i uvjetima odrastanja. Kod nekih učitelja evidentan je nedostatak motivacije i senzibiliteta za dječje potrebe kao i aktiviteta u poduzimanju odgovarajućih preventivnih i drugih odgojnih mjera.

Prijavljene su nam i situacije u kojima su zbog nemara i propusta odgojitelja bila ugrožena djeca predškolske dobi. Roditelji djece koja pohađaju dječji vrtić prijavili su nam da je troje djece iz iste skupine samostalno izašlo na ulicu gdje su bez nadzora proveli oko sat vremena. Roditelji su zatražili utvrđivanje kaznene odgovornosti nadležnih u vrtiću te smo tu pritužbu roditelja proslijedili na nadležno postupanje državnom odvjetništvu.

Primili smo pritužbu na učiteljicu koja nije pomogla djetetu koje je zaboravilo ključ od ormarića pa je zato cijeli dan na nastavi bilo boso jer nije imalo papuče, kao i na ravnatelja koji u toj situaciji nije reagirao. Prosvjetna inspekcija nas je izvijestila da je utvrdila propuste u postupanju škole i učiteljice.

Pritužbe roditelja odnosile su se i na **ocjenjivanje**, kako iz nastavnih predmeta, tako i iz vladanja, te na izricanje i sadržaj pedagoških mjera, na neobavještavanje o školskim obvezama i pojedinim elementima ocjenjivanja te na iznošenje osobnih podataka i ocjena učenika pred drugim roditeljima. Roditelje smo obavještavali o pravima učenika te obvezama i odgovornostima škole.

> *Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2019./2020. izrečeno je 106.887 pedagoških mjera. Od toga je zbog neprimjerenog ponašanja izrečena pedagoška mjera za 5325 (1,68 %) učenika osnovne škole. Od toga je za 3900 izrečena pedagoška mjera - opomena. Znatno je veći broj učenika koji su nagrađeni i pohvaljeni, nego učenika kojima su izrečene pedagoške mjere. Učenicima srednjih škola je zbog neprimjerenog ponašanja izrečeno 23.440 pedagoških mjera, a također je izrečeno 20.963 pohvala i nagrada onima koji postižu iznimne rezultate. Zbog situacije s epidemijom Covida-19 te online nastave u školskoj godini 2019./2020. vidljiv je znatan pad ukupnog broja izostanaka – opravdanih i neopravdanih, kao i broj izricanja mjera na osnovi broja neopravdanih sati. Tako je vidljiv osjetan pad pedagoških mjera, dok su pohvale i nagrade bile u porastu.*

Uočava se **nepoštovanje odredbi *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera***, pri čemu se mjere izriču bez procedure koja prethodi i neuvažavajući individualne osobine djeteta i okolnosti koje utječu na njegov razvoj. Stječe se dojam da, osim izrečene pedagoške mjere, ne postoji individualni plan rada s djetetom kojem je mjera izrečena. Pri izricanju pedagoških mjera često se propušta postupiti u skladu s drugim zakonskim propisima, posebno kad je riječ o nasilju, te se djetetu izriče pedagoška mjera zbog nasilnog ponašanja, koje se ne prijavljuje nadležnim službama.

Unatoč obvezi organiziranja dopunske i dodatne nastave u školi, uočavamo porast broja djece koja idu na instrukcije iz više nastavnih predmeta.

Iz pojedinih pritužbi uočavamo nedostatak senzibiliteta i razumijevanja za potrebe djeteta po **povratku djeteta u školu nakon bolesti**, pri čemu se očekuje da učenik u kratkom vremenu nadoknadi nastavne sadržaje te bude spreman za pisanje testova i usmeno ispitivanje i ne poštuje se *Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi.*

Neke prijave roditelja odnosile su se na neprimjerene, neetične i sramotne objave učitelja na društvenim mrežama dostupne djeci kojima su naštetili učenicima i ugledu škole. U takvim se situacijama propušta ispitati (ne) etičnost i (ne)profesionalnost u ponašanju radnika, u skladu s etičkim kodeksom, a odgovornost se prebacuje između Prosvjetne inspekcije i ravnatelja škole.

Obraćali su nam se roditelji i zbog nestručnog i nesavjesnog poslovodnog i stručnog vođenja škola od strane ravnatelja te s prigovorima na izbore ravnatelja, a u tim smo slučajevima prijave upućivali Prosvjetnoj inspekciji, a u pojedinim slučajevima i AZOO-u radi provedbe nadzora nad radom ravnatelja.

Zaprimili smo i pritužbu roditelja nekoliko učenika jedne osnovne privatne škole s pravom javnosti kojima je onemogućen daljnji nastavak školovanja u toj školi, navodno zbog samovolje ravnatelja koji ignorira sve pokušaje službene komunikacije s roditeljima. Roditelji navode da odluka o zabrani nastavka školovanja nema opravdanog obrazloženja te da je nezakonita. Privatne osnovne škole s pravom javnosti dužne su poštovati zakonske popise te standarde pedagoške struke te ni u kom slučaju svojim postupcima ne smiju dovesti u pitanje zajamčeno pravo na osnovno obrazovanje djece. Pritužbe roditelja uputili smo na nadležno postupanje Prosvjetnoj inspekciji te očekujemo da će se slučajevi riješiti u korist djece.

Uočavamo i nedostatne vještine vodstva škole i tajnika u **radno pravnim sporovima** te oklijevajuće postupanje u odnosu na radnika koji se protuzakonito i neprimjereno ponaša. Kod radnika koji ni nakon upozorenja ne mijenjaju ponašanje nužno je kontinuirano praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovoga rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci. Ravnateljima škola preporučujemo poduzimanje mjera prema radnicima u skladu sa *Zakonom o radu* i etičkim kodeksom, neovisno o postupanju pravosudnih tijela, a radi zaštite najboljeg interesa djeteta.

Primijetili smo da se u praksi, provjera postojanja zapreka za zasnivanje radnog odnosa najčešće provodi samo traženjem tzv. *potvrde o nekažnjavanju* koju izdaju općinski sudovi, a izostaje **provjera prethodne osuđivanosti** osoba provjerom u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU), na što kontinuirano upozoravamo MZO. Nerazmjer između broja zaposlenih u sustavu odgoja i obrazovanja i broja traženja *uvjerenja o neosuđivanosti* u Kaznenoj evidenciji MPU-a za zapošljavanje u tom sustavu, pokazuje da ustanove tu svoju zakonsku obvezu odgovarajuće ne provode ni prilikom novog zapošljavanja, a ni radi ažuriranja uvjeta za zasnivanje radnog odnosa među zaposlenim osobama.

Upozoreni smo i na angažiranje stranih državljana u sustavu obrazovanja, osobito u sklopu međunarodnih škola, budući da se oni ne evidentiraju u kaznenoj evidenciji MPU-a, osim ako su kazneno djelo počinili na teritoriju RH. Provjera ispunjavanja zakonskih uvjeta za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi u takvim bi slučajevima trebala obuhvaćati pribavljanje potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani, o čemu nemamo informacije da se u praksi primjenjuje. Stoga smo MZO-u uputili preporuku da žurno izvrše inspekcijski nadzor u svim međunarodnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje djeluju na području RH kako bi se utvrdilo jesu li za sve radnike pribavljene odgovarajuće potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani, koje dokazuju da za njih ne postoje zapreke za zapošljavanje.

AZOO u svojem izvješću za 2020. navodi da nije provela nijedan stručno-pedagoški nadzor ni savjetovanje u međunarodnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje djeluju na području RH, a nemamo ni saznanja da su djelatnici tih ustanova sudjelovali na stručnim usavršavanjima u organizaciji AZOO-a. Nadzori, stručno savjetodavni posjeti, kao i stručna usavršavanja usmjereni su unapređivanju kvalitete rada u odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i podizanju razine ostvarivanja dječjih prava. Stoga možemo zaključiti da djeca i učitelji u međunarodnim školama nemaju jednake uvjete ni mogućnosti za unapređivanje standarda, te vidimo prostor za poboljšanje suradnje državnih službi za obrazovanje s međunarodnim školama, čiji učenici imaju jednaka prava kao i svi drugi.

Prilikom donošenja pravilnika koji reguliraju izdavanje dozvole (licencije) za izvođenje naukovanja i minimalne uvjete za ugovore o naukovanju, iz nadležnosti Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja (MGOR), te izmjena i dopuna *Pravilnika o načinu organiziranja i izvođenju nastave u strukovnim školama*, iz nadležnosti MZO-a, dostavili smo prijedloge radi zaštite prava i interesa učenika u tim oblicima strukovnog obrazovanja. Posebno ističemo prijedlog za obveznu provjeru prethodne osuđivanosti mentora i drugih osoba u kontaktu s djecom kod poslodavca, kao i periodično provođenje takvih provjera.

Obrazovne ustanove koje provode strukovno obrazovanje trebale bi obvezati poslodavca na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s učenikom na stručnoj praksi.

U svim zaprimljenim pritužbama za neprimjereno ponašanje odgojitelja, učitelja i nastavnika prema učenicima, upozorili smo odgojno-obrazovne ustanove da je etično ponašanje i promicanje etičkih vrijednosti obveza svih radnika ustanove, te da je neprihvatljivo svako uznemiravanje ili neprimjereno ponašanje odgojno-obrazovnih radnika kojim se stvara ili pridonosi stvaranju neugodnosti kod učenika, zastrašuje ih se, prijeti, vrijeđa ili ponižava. Osim od ravnatelja, u povodu pritužbi na neprofesionalno ponašanje odgojno-obrazovnih radnika u školskim ustanovama tražili smo i postupanje AZOO-a u vidu pružanja stručno-savjetodavne pomoći ili provođenja stručno-pedagoškog nadzora, kao i postupanje Prosvjetne inspekcije.

> *Tijekom 2020., prema izvješću MZO-a Samostalni sektor za inspekcijski nadzor proveo je ukupno 752 nadzora u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama. Najmanje je nadzora učinjeno u dječjim vrtićima (101), a najviše u osnovnim školama (419). Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) provela je 26 stručno-pedagoških nadzora u strukovnim školama. AZOO je proveo 183 stručno-pedagoška nadzora. Od toga 12 u predškolskim ustanovama, 117 u osnovnoškolskim, 50 u srednjoškolskim ustanovama, dva u glazbenim i baletnim školama, te po jedan u centru za obrazovanje i centru za autizam. Savjetnici AZOO-a ostvarili su ukupno 222 stručno savjetodavne pomoći u ustanovama odgoja i obrazovanja. Stručno-pedagoški nadzori obuhvaćali su razna područja i probleme: Komunikacija djelatnika odgoja i obrazovanja s učenicima i roditeljima, neprimjereno ponašanje, vrijeđanje, uporaba vulgarizama, neprimjerena komunikacija u online okruženju i nastavi na daljinu; Nesposobnost održavanja primjerenog ponašanja učenika, izostanak reakcije na nasilje, zdravstveni problemi učenika kao posljedica neodgovarajućih postupanja odgojno-obrazovnih radnika u neposrednom radu s učenicima; Odnos odgojno-obrazovnih radnika prema radu – nemotiviranost za rad, nespremnost za organizaciju i provedbu nastave na daljinu, obavljanje drugih poslova za vrijeme nastave, zdravstveno stanje učitelja; Stručna i metodička osposobljenost učitelja/nastavnika: nedostatna znanja i vještine, neodgovarajući metodički postupci, nepripremljenost, posebice u nastavi na daljinu, nedostatna postignuća učenika; Praćenje, ocjenjivanje i vrednovanje postignuća učenika – neujednačeni kriteriji ocjenjivanja, velik broj negativnih ocjena, nepoštovanje vremenika pisanih provjera, pritužbe na zaključne ocjene, dopunsku nastavu i polaganje ispita pred povjerenstvom, problemi u praćenju i vrednovanju postignuća učenika u nastavi na daljinu; Neostvarivanje propisanih nastavnih planova i programa i kurikula te, s tim u vezi, zaostajanje učenika u stjecanju potrebnih znanja i vještina, nemogućnost upisa u željene programe obrazovanja na višoj razini, lošiji rezultati na državnoj maturi; Postupanje prema učenicima s teškoćama; Izostanak postupanja ravnatelja i stručnih suradnika, nepridržavanje protokola, posebno u slučajevima vršnjačkoga nasilja.*

AZOO nas je izvijestio da je održao 60 stručnih skupova za odgojno-obrazovne radnike u kojima su bile integrirane teme prava djece. No, obzirom na sadržaj i brojnost pritužbi na neprimjereno postupanje djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova prema djeci, koje su dostavljene nadzornim službama i pravobraniteljici za djecu, smatramo potrebnim pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te učiteljskih kompetencija, s naglaskom na evaluiranje ishoda takvih edukacija.

Pritužbe roditelja na sudjelovanja djece u **vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka**, primjerice, molitvi i blagoslovu na početku školske godine te blagoslovu u povodu obilježavanja *Dana kruha* bile su aktualne i ove godine. Sve pritužbe upućujemo na nadležno postupanje AZOO-a i prosvjetne inspekcije. Kao i proteklih godina, preporučujemo i uvođenje *alternativnih izbornih nastavnih sadržaja* za djecu koja ne pohađaju vjeronauk, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu.

Primali smo i žalbe maturanata na odluke Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO) o rezultatima državne mature i poništavanju ispita, a u takvim slučajevima smo tražili izvješće od MZO-a i NCVVO-a ili upućivali pritužitelje na ta nadležna tijela, budući da nemamo ovlasti preispitivanja rezultata državne mature.

Izražavamo nezadovoljstvo time što su 2019. godine ukinuta sva pravna uporišta za provođenje **građanskog odgoja i obrazovanja** kao obveznog, izbornog ili fakultativnog predmeta, koja su kontinuirano postojala i razvijala se od 1999. godine. Obvezna je jedino njegova međupredmetna provedba u svim osnovnim i srednjim školama, za što smatramo da nije dovoljno, s obzirom i na preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o nužnosti jačanja obrazovanja o ljudskim pravima i demokratskom građanstvu. Nezadovoljni smo i pomacima u okviru redovnih programa na fakultetima koji obrazuju buduće djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova, u kojima su sadržaji iz područja ljudskih/dječjih prava malo ili nimalo zastupljeni.

Prema izvješću AZOO-a, ni **zdravstveni odgoj**, za koji smo se zalagali u osnovnim i srednjim školama, u 2020. godini također se nije provodio cjelovito već su se odgojno-obrazovni ishodi o zdravlju ostvarivali u okviru međupredmetne teme Zdravlje. Nismo upoznati s realizacijom međupredmetnih tema ni praćenjem postignuća učenika.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati u svim odgojno-obrazovnim ustanovama stručne suradnike potrebnog profila te potrebno pomoćno tehničko osoblje.
- Osigurati mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova, posebno u manjim mjestima i na otocima.
- Redovito pratiti, evidentirati i dokumentirati rad i ponašanje djelatnika koji rade na štetu djece, u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o takvom ponašanju.
- Poduzimati mjere sukladno *Zakonu o radu* i etičkom kodeksu u slučaju kad postoji sumnja da je djelatnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a kazneni postupak još nije započeo.
- Uspostaviti sustav licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te donijeti pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije.
- Provjeriti osuđivanost svih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova, kao i mentora pri naukovanju kod poslodavca te periodično provoditi takve provjere.
- U odnosima i postupanju s učenicima uvažavati individualne potrebe i specifičnosti.
- Nakon izricanja pedagoške mjere intenzivirati individualni rad s učenikom.
- Uključiti sadržaje odgoja i obrazovanja za ljudska/dječja prava u programe učiteljskih i nastavničkih studija.
- Pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija s naglaskom na evaluiranje ishoda takvih edukacija.

2.3.4 MEĐUSOBNI ODNOSI RODITELJA I RADNIKA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

Posebno zabrinjava kada su u pozadini pritužbi roditelja **loši odnosi na relaciji roditelj-odgojitelj/učitelj**. Roditelji često nemaju potpune informacije o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovnih ustanova te se obraćaju pravobraniteljici očekujući da im ona da informaciju ili uputu, riješi probleme ili bude medijator u odnosu s ustanovom, a nerijetko i da sankcionira djelatnika vrtića/škole. Pojedini roditelji ni ne pokušavaju problem riješiti s djelatnikom ili vodstvom ustanove. Razlog tome je **nepovjerenje roditelja** u odgojno-obrazovne djelatnike zbog prethodnih negativnih iskustava. Roditelji ističu nedostatak motivacije i aktiviteta djelatnika u pružanju podrške i pomoći djetetu, uvriježenost i neprihvaćanje primjedbi roditelja te prebacivanje krivnje za problem na roditelje ili na dijete. Istodobno, ima roditelja koji ne prihvaćaju mišljenje, postupanja ni odluke djelatnika škola i školskih tijela te prijete da će se obratiti medijima, odvjetnicima, policiji pa i pravobraniteljici za djecu.

Nerijetko sukobi roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika budu usmjereni na dokazivanje krivnje, a ne na dobrobit djeteta te rezultiraju ispisivanjem djeteta iz škole ili „osvećivanjem" djetetu kroz ocjene i pedagoške mjere te sramoćenje pred razredom. Pojedini učitelji uzvraćaju roditeljima prijavom roditeljskog zanemarivanja djeteta nadležnom CZSS-u. Posebno zabrinjavaju oni slučajevi u kojima ustanova zbog prijetnji roditelja odustaje od svojeg stručnog mišljenja ili planirane mjere. To u konačnici rezultira ohrabrivanjem roditelja te dodatnim kršenjem prava djeteta i zanemarivanjem njegovih potreba i najboljih interesa. Nekim odgojno-obrazovnim radnicima nedostaju vještine za nenasilno rješavanje sukoba i komunikaciju s konfliktnim roditeljima.

Ako odgojno-obrazovni radnik postupa neprofesionalno i neprimjereno, ne pruža informacije i odbija suradnju, roditelje upućujemo da se obrate ravnatelju i nadzornim tijelima, prosvjetnoj inspekciji MZO-a, AZOO-u ili ASOO-u. Ako iz prijava uočimo da roditelj zanemaruje odgoj i obrazovanje djeteta i ne odaziva se na pozive škole za razgovor s razrednikom i stručnim suradnicima škole, školu upućujemo da slučaj prijavi CZSS-u koji je dužan poduzeti mjere zaštite prava djeteta te o tome obavijestiti vrtić i školu, kao i da u slučaju nasilnog ponašanja, napada i prijetnji roditelja zatraže i intervenciju policije.

Roditelje bi na početku školske godine svakako trebalo upoznati s mogućnostima i načinima komunikacije sa školom, međusobnim obvezama (uključujući pravovremeno dijeljenje potpunih informacija na dobrobit djeteta), pravima, zakonskim propisima i protokolima postupanja u određenim situacijama te ovlastima i radom Vijeća roditelja.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova loše utječu na djecu. Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova obraćaju se pravobraniteljici za djecu očekujući da riješi problem njihovih međusobnih odnosa ili odnosa s vodstvom škole. Iz pritužbi uočavamo da se međusobni odnosi djelatnika negativno reflektiraju na cjelokupnu atmosferu, život i rad u školi, autoritet učitelja i dobrobit djece. Pokušavajući svoje konfliktne odnose riješiti preko djece te u nemogućnosti ili nespremnosti da uspostave primjerene i kolegijalne odnose, odgojno-obrazovni radnici učenicima daju loš primjer, suprotan odgojnoj poruci da se međusobni odnosi moraju rješavati mirnim putem uz uvažavanje prava drugoga. U takvim situacijama obično tražimo uključivanje AZOO-a i prosvjetne inspekcije te očekujemo aktivno uključivanje ravnatelja i školskog odbora.

No, rijetki su spremni povredu etičkih načela vrednovati kao povredu radne obveze, koja za posljedicu ima sankcije, te najčešće očekuju da će netko izvan ustanove riješiti njihov problem. Problemi se dodatno produbljuju kada se u međusobne konflikte uključuju i roditelji. Nedopustivo je da se u sukobe odraslih ponekad pokušava uključiti i djecu tako da ih se svrstava na jednu ili drugu „stranu". Stoga možemo zaključiti da odgojno-obrazovni sustav nema uspostavljen mehanizam zaštite učenika od slučajeva sukoba odraslih osoba koji utječu na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, na osiguranje skladnog i odgojno poticajnog okruženja, a time i na prava i interese učenika.

Prijedlozi za poboljšanja

- Na početku pedagoške/školske godine upoznati roditelje s pravima i obvezama, aktima ustanove, protokolima postupanja, mogućnostima njihovog sudjelovanja i suradnje te o proceduri podnošenja pritužbi.
- U složenijim situacijama prakticirati konferencije slučaja odgojno-obrazovne ustanove s drugim nadležnim službama.
- U programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta te u programe stručnih usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika uvesti više sadržaja iz područja suradnje i komunikacije s roditeljima.

2.3.5 PRIMJERENO OBRAZOVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Tijekom 2020. primili smo 83 prijave pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje (što je manje u odnosu na 2019. kad ih je bilo 119). Ovu je godinu obilježila *koronakriza*, koja je ostavila mnoge posljedice na odgoj i obrazovanje djece s TUR, te napominjemo da se dio prijava koje se odnose na to obrađuje u poglavlju *Odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije Covida*-19, te nije ušao u ovaj zbroj. Kao i prijašnjih godina, područje u kojem je prisutna najveća zastupljenost kršenja prava djece s TUR je sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Za uspostavljanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja u kriznim situacijama, poput epidemije i/ili potresa, potrebna je spremnost na prilagodbu brzim promjenama, i od strane odgojno-obrazovnih djelatnika, i djece/učenika s TUR, i njihovih roditelja, te pomagača u vrtiću, odnosno pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika.

> *Prema dostupnim podacima HZJZ-a na dan 30.01.2020., Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 41.056 djece s TUR, što čini 8,3 % od ukupnog broja osoba s invaliditetom, te predstavlja rast broja djece s TUR u odnosu na 2018. godinu. I dalje je u ukupnom broju više dječaka (63 %) nego djevojčica (37 %) te je najviše djece s TUR u dobi od 10-14 godina (46,4 %). Prema geografskoj zastupljenosti, najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je najveći udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, u Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća u 2019. godini su i dalje najzastupljeniji poremećaji glasovno-govorne komunikacije i teškoće učenja (37,9 %) te oštećenja središnjeg živčanog sustava (20,7 %). U 2019. godini vidljiv je znatni porast duševnih poremećaja i poremećaja ponašanja (sa 10,1% na 19,5%).*

U daljnjem tekstu dajemo pregled obrazovanja djece s TUR prema tri sustava odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja

Najizraženija problematika u ovome sustavu u 2020. je duljina boravka djeteta s TUR u vrtiću, upis djece s TUR u vrtić i osiguravanje podrške pomagača u vrtiću. U ranom razvoju djeteta i dalje je zamjetan problem rane identifikacije razvojnog rizika i/ili odstupanja te nedostatnost usluga rane intervencije za djecu s TUR, posebice u vrijeme epidemije Covid-19.

Godinu su obilježile prijave koje se odnose na **oslobađanje od upisa u prvi razred za dijete s TUR**. Rješenja o privremenom oslobađanju upisa u prvi razred osnovne škole izdaju se temeljem zakonskih propisa te *Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava*[42], a na preporuku stručnih timova vrtića. Prema *Pravilniku*, privremeno oslobađanje djeteta od upisa u prvi razred osnovne škole ostvaruje dijete kojemu je zdravlje teško oštećeno ili ima višestruke teškoće, donosi se na razdoblje od jedne školske godine ili dulje (sukladno nalazu i mišljenju jedinstvenog tijela vještačenja), a zahtjev podnose roditelji djeteta. S obzirom na to da *Pravilnik* ne navodi ograničenja boravka djece s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, upitno je koliko je takvo učestalo produljivanje boravka dobro za dijete. Stoga smatramo da su potrebna poboljšanja u primjeni spomenutog postupka privremenog oslobađanja djeteta od upisa u prvi razred osnovne škole.

U odnosu na **odgađanje upisa u prvi razred** osnovne škole za dijete s TUR, odgoda upisa može se odobriti samo jednom, i to za jednu školsku godinu, prema odredbama spomenutog *Pravilnika*. Dijete kojem je odgođen upis obvezno je do polaska u školu, ako to dopušta zdravstveno stanje djeteta, pohađati program predškole. Valja razjasniti da se obvezni program predškole može pohađati na dva načina: može biti integriran u redoviti program u koji je dijete upisano ili može biti zaseban program. Ponekad, uslijed nedovoljno jasne i nepotpune komunikacije između uprave vrtića i roditelja, može doći do pogrešnog tumačenja ovih propisa. Naime, ako roditelji žele da dijete pohađa isključivo program predškole, tada je potrebno ispisati dijete iz cjelodnevnog programa vrtića te ga upisati u obvezni program predškole u trajanju od 250 sati godišnje.

I ove je godine prisutan problem nemogućnosti **upisa djece s TUR u dječji vrtić**, stoga ponovno ističemo da odbijanje upisa djeteta s TUR u vrtić predstavlja povredu prava djeteta na pristup inkluzivnom obrazovanju. U takvim slučajevima tražimo nadležno postupanje prosvjetne inspekcije te osnivaču vrtića upućujemo preporuku za uključivanje djeteta u vrtić. Još jednom naglašavamo potrebu za ujednačavanjem postupanja i kriterija za upis djece s TUR u vrtić, primjerice prava na prednost pri upisu u dječji vrtić.

Osim nemogućnosti upisa, zaprimali smo pritužbe roditelja zbog **skraćivanja boravka djeteta s TUR u vrtiću**. Takva se odluka donosi na temelju kontinuiranog praćenja djeteta od strane odgojno-obrazovnih radnika, u dogovoru s roditeljima, uvažavajući preporuke vanjskih stručnjaka kod kojih dijete ostvaruje različite edukacijsko-rehabilitacijske i/ili terapijske sadržaje. Mišljenje roditelja često je u neskladu s mišljenjem stručnog tima dječjeg vrtića, ali važno je da se ova odluka uskladi s potrebama djeteta i mogućnostima ispunjavanja djetetovih potreba u vrtiću.

I dalje je prisutan problem osiguravanja **pomagača u dječjem vrtiću**, o čemu izvješćujemo svake godine. Iz više pritužbi saznajemo da djeca s TUR nemaju pomagača u vrtiću ili ih vrtić ni ne upisuje ako im unaprijed nije osigurana podrška pomagača. Ako je podrška pomagača ograničena na nekoliko sati dnevno, to umanjuje kvalitetu odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR. U takvim slučajevima uputili smo preporuku osnivačima vrtića da su JLP(R)S dužne djeci s TUR na jednaki način kao i drugoj djeci osigurati pristup predškolskome odgoju i obrazovanju, te napomenuli kako je važno da krajem godine, prilikom donošenja proračuna za sljedeću godinu, brigu o djeci s TUR postave kao jedno od prioritetnih područja.

Ponovno naglašavamo da sustav financiranja pomagača od strane JLP(R)S-a ili putem mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) nije dovoljan. Takva djelomična rješenja, uz nepostojanje jasno definiranog oblika podrške pomagača u vrtiću, povećavaju rizik od izloženosti diskriminaciji djece s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Ujedno smo upućivali i vrtiće da već po završetku upisnoga roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR, poduzimaju sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje.

Koronakriza usporila je i rad Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu u Hrvatskoj, a negativno je utjecala i na dostupnost usluga rane intervencije za djecu s TUR. Stoga ponovno naglašavamo potrebu razvoja suvremeno koncipiranih **usluga rane intervencije** za djecu koja imaju razvojne teškoće ili razvojni rizik od rođenja do treće godine života, odnosno do polaska u školu. Suvremena usluga rane intervencije podrazumijeva individualizirani pristup potrebama svakog djeteta i njegove obitelji, pruža se u djetetovom prirodnom okruženju, a u pružanju usluge potrebna je međusobna povezanost i koordinirano djelovanja stručnjaka iz različitih sustava. Stoga je ove godine naš Ured bio uključen u projekt UNICEF-a za Hrvatsku „Analiza stanja u području rane intervencije u djetinjstvu" koji je za cilj imao dati pregled usluga rane intervencije, analizu politike i bazu podataka i saznanja o uslugama rane intervencije u Hrvatskoj što će predstavljati korisnu osnovu za rad spomenutoga Povjerenstva.

42 NN 67/14 i 63/20.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja

U ovom području, po brojnosti prijava u 2020., izdvojila se provedba primjerenih programa školovanja.

> *Prema podacima MZO-a u osnovnim školama ukupno je 24.657 učenika s TUR, što čini 7,85 % učenika OŠ. U ustanovama socijalne skrbi ukupno su 603 učenika s TUR, od toga 480 učenika u osnovnoškolskom obrazovanju. Redoviti program uz individualizirane postupke pohađa 11.587 učenika s TUR, redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke 8962 učenika, redoviti program u posebnom razrednom odjelu 76 učenika, redoviti program u posebnim uvjetima 200 učenika, redoviti program/poseban program po modelu djelomične integracije 600 učenika, poseban program uz individualizirane postupke 1273 učenika, te poseban program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada 1959 učenika s TUR.*

Zaprimali smo pritužbe u odnosu na **pokretanje postupka promjene primjerenog oblika školovanja**, od škola, ali i od roditelja učenika s TUR. Roditelji su nas pitali mogu li i na koji način samoinicijativno pokrenuti navedeni postupak, a škola je, s druge strane, tražila pomoć i podršku u pokretanju postupka promjene školovanja, zbog straha da se ta odluka neće svidjeti roditeljima učenika. Cilj je primjerenog programa obrazovanja omogućiti prilagođavanje odgojno-obrazovnih i nastavnih oblika, metoda i sredstava rada potrebama i sposobnostima svakog učenika, primjenjujući pritom odgojno-obrazovne oblike, metode i sredstva koji će poticajno djelovati na razvoj svih područja učenikove osobnosti (npr. priprema različitih sadržaja i modela rada prema sposobnostima učenika, prilagodba organizacije i tempa nastave, primjena dobro strukturiranog pristupa, stvaranje podržavajućeg okruženja za dijete, senzibiliziranje okoline i sl.).

Ako se na temelju praćenja pokaže da učenik ne može svladati nastavne sadržaje i aktivnosti, potrebno je pokrenuti postupak za utvrđivanje psihofizičkog stanja učenika s ciljem osiguravanja odgovarajuće programske i profesionalne potpore. Pritom je važno naglasiti da želje roditelja treba razlikovati od najboljeg interesa učenika/djeteta. Najčešće je to slučaj kod obrazovanja učenika s većim TUR iz više vrsta teškoća orijentacijske liste koje često negativno utječu na prijelaz, uspjeh u akademskim vještinama, ali i socijalizaciji te uspostavu suradnje u procesu poučavanja i razvoja učenika. Prema članku 12. stavku 1. *Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava* propisano je kako Stručno povjerenstvo škole predlaže određivanje/promjenu primjerenog oblika školovanja.

No, isto tako i roditelj, kao zastupnik djeteta koje je stranka u postupku ima pravo zahtijevati od školske ustanove predlaganje promjene primjerenog oblika školovanja. Nadležno tijelo tj. Stručno povjerenstvo škole dužno je provesti postupak i predložiti povjerenstvu upravnog tijela u županiji nadležnom za poslove obrazovanja (Uredu državne uprave) promjenu primjerenog oblika ili nastavak školovanja prema važećem rješenju. Roditelj se ima pravo žaliti na rješenje drugostupanjskom tijelu, u skladu s navedenim *Pravilnikom i Zakonom o općem upravnom postupku*. Obveza je škole da roditelje jasno i detaljno upute u proces pokretanje postupka za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta i određivanje primjerenog oblika školovanja.

Otežavajuća okolnost u protekloj je godini bila epidemija Covida-19, jer se prekid nastave u školi odrazio i na provođenje postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja učenika, zato što se nisu mogle obaviti aktivnosti i opservacije u školi od strane školskoga povjerenstva, ali ni druge potrebne daljnje pretrage, posebno ako učenik zbog zdravstvenih teškoća nije bio u mogućnosti pohađati nastavu ni nakon povratka učenika u škole. U postupku promjene oblika školovanja iznimno je važna pravovremena i transparentna komunikacija između stručnih povjerenstava osnovnih škola čiji su učenici uključeni u dijagnostičku obradu u drugoj ustanovi (npr. centru za odgoj i obrazovanje, poliklinici i sl.). To je važno kako bi se na vrijeme mogao planirati broj učenika u razrednim odjelima u drugoj ustanovi, te kako bi se izbjeglo odgađanje izvršenja rješenja dok se ne završi terapijsko-opservacijski postupak i ostvare uvjeti vezani uz broj učenika koji u tekućoj godini mogu biti polaznici njihove škole. Dok se ne stvore uvjeti za osnivanje stručnih povjerenstava u svim ustanovama koje provode obrazovne programe za učenike s TUR, u takvim slučajevima preporučujemo organiziranje konferencije slučaja između škola i ustanova u koje se upućuje učenik s TUR.

Veći broj pritužbi odnosio se i na **provedbu primjerenog oblika školovanja**. Osim same provedbe primjerenog programa obrazovanja, roditelji se pritužuju i na neprovođenje rješenja o primjerenom obliku školovanja u dijelu o potrebnoj dodatnoj, profesionalnoj pomoći učeniku (logopeda i/ili edukacijskog rehabilitatora). Upravno rješenje temeljem kojeg se učenik školuje je izvršno, a za njegovu je provedbu odgovorna odgojno-obrazovna institucija. No, problem nastaje kada se pomoć, primjerice logopeda, ne može osigurati zato što je u školi već zaposlen određeni broj stručnih suradnika u odnosu na ukupni broj učenika, u skladu s odredbama DPS-a[43].

[43] NN 63/08 i 90/10.

Tada se roditelje upućuje da pomoć logopeda osiguraju putem nadležnih ustanova izvan škole, s čime roditelji nisu zadovoljni, posebno ako u mjestu stanovanja djeteta nema osigurane logopedske podrške.

Roditelji se pritužuju kako se često naglašavaju problemi u školovanju djeteta, odnosno njihova neprimjerena ponašanja u školi, dok nedostaju informacije o provedenoj stručnoj procjeni potreba učenika, planiranoj stručnoj intervenciji, profesionalnoj suradnji i osiguranoj podršci. Stoga valja još jednom uputiti na važnost trajnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova o temama odgoja i obrazovanja učenika s TUR, pružanja odgovarajuće programske i profesionalne potpore te pedagoško-didaktičke prilagodbe. Napominjemo da, i kada učenik s TUR ima rješenje o svladavanju redovnog programa uz individualizirane postupke, a odgojno-obrazovni djelatnici procijene da su učeniku potrebne određene prilagodbe, oni mogu učeniku prilagođavati pojedine dijelove gradiva, iako je postupak promjene primjerenog oblika školovanja još u tijeku. Ujedno valja naglasiti i važnost redovite komunikacije između roditelja, učitelja i stručne službe radi kontinuiranog pružanja primjerene podrške učenicima s TUR i roditeljima, praćenja napretka učenika te rješavanja eventualnih nejasnoća i problemskih situacija.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Najmanji broj prijava odnosi se na kršenje prava učenika s TUR u srednjoškolskom obrazovanju. Prijave se odnose na upis u prvi razred srednje škole te postupak profesionalnog usmjeravanja za učenike s TUR. Postupak i način upisa učenika u prvi razred srednje škole utvrđuje se *Odlukom o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2020./2021*. koju donosi MZO, dok su elementi i kriteriji za izbor kandidata za upis u prvi razred srednje škole propisani *Pravilnikom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*[44]. Učenici s TUR koji su se u osnovnoj školi školovali prema primjerenom programu obrazovanja, ukoliko su i dalje prisutne određene teškoće, nastavljaju i srednjoškolsko obrazovanje po primjerenom programu obrazovanja.

Upis učenika s TUR u prvi razred srednje škole, u programe obrazovanja za koje posjeduju stručno mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a, odvija se na zasebnim ljestvicama poretka za učenike (kandidate) s teškoćama u razvoju temeljem ostvarenog ukupnog broja bodova utvrđenog tijekom postupka vrednovanja. Ako je škola postavila bodovni prag, on vrijedi i za učenike s TUR. Konačan upis ovisi i o rezultatima drugih učenika (kandidata) s TUR koji su se prijavili za isti obrazovni program, kao i o broju upisnih mjesta za učenike s TUR u pojedinome razrednome odjelu, u skladu s DPS-om srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. U školama u kojima je ispit sposobnosti i darovitosti uvjet za upis, isti moraju zadovoljiti i učenici s TUR. Prema uputama MZO-a, koje su dostupne na mrežnoj stranici Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (Upisi.hr) navodi se kako zdravstveni zahtjevi za upis kandidata s TUR „podrazumijevaju zdravstveno stanje kandidata koje treba zadovoljiti kako bi bio u mogućnosti završiti obrazovni program te kako bi, nakon završetka obrazovanja, svojim stečenim kompetencijama ispunjavao uvjete potrebne za tržište rada", odnosno da kod učenika (kandidata) s TUR ne postoje zdravstvene prepreke za rad na radnom mjestu za koje se školuje. Mogućnost ispunjavanja zdravstvenih zahtjeva za pojedina zanimanja razmatra se u postupku profesionalnog usmjeravanja pri HZZ-u. Ako učenik ne želi koristiti pravo zasebnog upisa kandidata s TUR (temeljem stručnog mišljenja Službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a) ili ako učenik ne posjeduje spomenuto mišljenje HZZ-a, a za upis je potrebno uvjerenje o ispunjavanju zdravstvenih zahtjeva za određeni obrazovni program, učenik je dužan pribaviti spomenuto uvjerenje-potvrdu o ispunjavanju zdravstvenih zahtjeva nadležnoga školskog liječnika, odnosno liječničku svjedodžbu medicine rada. U situacijama kada se navedeni zdravstveni preduvjet može zadovoljiti prilagodbom koja je učeniku dostupna, to treba biti izrijekom navedeno na liječničkoj svjedodžbi medicine rada.

Zaključno, za osiguravanje kvalitetne odgojno-obrazovne prakse u RH, potrebno je razviti učinkovite modele podrške za djecu s TUR. U odnosu na rani razvoj djece s TUR i dalje je zamjetan nedostatak sveobuhvatnih, kvalitetnih i jednako dostupnih usluga rane intervencije za djecu s TUR. Stoga je nužno unaprijediti rad Povjerenstva za ranu intervenciju u Hrvatskoj, s ciljem kreiranja nove politike za ranu intervenciju u djetinjstvu. Za povećanje kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece s TUR potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača u dječjem vrtiću, kao i mogućnost višegodišnjeg ostajanja djeteta u vrtiću, zbog oslobađanja djeteta s TUR od upisa u školu. U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika kako bi se podigla razina kvalitete provedbe primjerenih oblika obrazovanja za učenike s TUR.

[44] NN 49/15 i 47/20.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.
- Donijeti zakonodavni akt koji uređuje podršku pomagača u dječjem vrtiću za djecu s TUR i mogućnost višegodišnjeg ostajanja djeteta s TUR u vrtiću zbog oslobađanja djeteta s TUR od upisa u školu.
- Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR.
- Osigurati sredstva za sustav podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i pomagača u vrtiću, te razvijati mehanizme supervizije i evaluacije njihovog rada.
- Poticati međuresornu suradnju i koordinirano djelovanje različitih sustava u osiguravanju odgojno-obrazovne usluge za djecu s TUR.

2.3.6 ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA VRIJEME PANDEMIJE COVIDA-19

Drugu polovicu školske godine 2019./2020., te prvu polovicu školske godine 2020./2021. obilježila je epidemija Covida-19 koja se u brojnim segmentima odrazila na ostvarivanje obrazovnih prava djece, a time i na povećani broj prijava povreda djece u području obrazovnih prava. Zaprimili smo 186 pojedinačnih pisanih pritužbi i brojne telefonske pozive roditelja, građana ali i nastavnika o povredama prava djece na obrazovanje tijekom epidemije. Otvorilo se niz novih pitanja i izazova u zaštiti interesa djece o čemu su nas obavještavali, ali i tražili pomoć i odgovore, mnogi roditelji i stručnjaci. Uočavamo da su se neki problemi, koji inače reflektiraju nejednakost uvjeta obrazovanja za djecu u osnovnoškolskom i srednjoškolskom sustavu, s pojavom epidemije Covida-19 dodatno produbili.

Tražeći najbolje modele i stvarajući novu praksu, MZO, škole, učitelji, profesori i stručne službe nastojali su dati informacije roditeljima i djeci, među ostalim i na mrežnim stranicama ustanova i MZO-a. Sve službe pratile su stanje i nastojale su svoje upute prilagođavati aktualnoj epidemiološkoj situaciji. No, u određenim situacijama obraćali su nam se predstavnici škola koji nisu na vrijeme bili konzultirani niti su dobili smjernice, među ostalim, o tome kako osigurati potrebne uvjete i organizirati nastavu, kako podjednako vrednovati rad djece u različitim uvjetima, kako postupati u pogledu rizičnih skupina djelatnika i djece. Stoga smo u više navrata upozoravali MZO na potrebu pravovremenih i potpunih informacija za sve dionike odgoja i obrazovanja.

Roditelji su se obraćali pravobraniteljici očekujući reakciju, a najčešće i intervenciju, na donesene mjere Stožera civilne zaštite. Najveći broj zahtjeva i očekivanja jednog dijela roditelja bio je upućen vezano za povratak djece na nastavu, dok su drugi istovremeno zahtijevali nastavak *online* nastave. Roditelje smo informirali kako pravobraniteljica ne može procjenjivati epidemiološke uvjete i rizike za djecu umjesto stručnjaka niti u tom smislu preporučivati povratak djece u razrede, te da nema ovlast donositi odluke u području obrazovanja za koje je nadležan MZO, niti odluke za koje je nadležan Stožer civilne zaštite. Pojedinačne pritužbe bile su nam temelj za postupanje i upućivanje javnih apela (putem medija i naše mrežne stranice dijete.hr) te općih preporuka nadležnim tijelima vezano za ostvarivanje i zaštitu prava djece u području obrazovanja za vrijeme epidemije.[45]

Dostupnost odgoja i obrazovanja

Pritužbe u pogledu dostupnosti odgoja i obrazovanja odnosile su se na: nemogućnost potpunog sudjelovanja roditelja u vrtiću tijekom adaptacijskog perioda zbog epidemioloških mjera; nedostupnost vrtića za djecu roditelja koji su bili obvezni raditi za vrijeme ograničenja kretanja; nemogućnost provedbe programa ranog učenja stranog jezika te programa vjerskog odgoja u dječjim vrtićima; nemogućnost praćenja *online* nastave zbog nedostatka tehničkih uvjeta (tableta, internetske veze); uskraćivanje prava na cjelodnevnu nastavu te prava na topli obrok u školi; ostvarivanje prava na siguran prijevoz i dr.

[45] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Potaknuta velikim brojem upita i pritužbi vlasnika dječjih vrtića te roditelja, posebice onih čija djeca pohađaju vjerske i privatne vrtiće, u vezi s **različitom praksom sufinanciranja vrtića i određivanja participacije koju plaćaju roditelji u uvjetima epidemije,** pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku tadašnjem Ministarstvu uprave i MZO-u te pojedinim JLS-ima da ujednače praksu i iznađu način za oslobađanje roditelja od plaćanja pune cijene vrtića, za svu djecu jednako, neovisno o tome je li osnivač vrtića privatna ili vjerska osoba ili jedinica lokalne samouprave, sve dok je na snazi *Odluka* o obustavi njihova redovitoga rada. Prema Odluci Vlade RH o izmjeni *Odluke o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu*, ravnatelji ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja bili su dužni organizirati rad ustanova na način da se osigura prihvat djece u slučajevima kad su oba roditelja zaposlena i ne postoji druga mogućnost zbrinjavanja djece. Pritom su pojedini gradovi oslobodili od obveze plaćanja korisnike koji uslugu vrtića nisu koristili tijekom cijelog mjeseca, a za povremeno korištenje usluge smanjili cijenu.

U nekim dječjim vrtićima, čiji su osnivači gradovi, roditelji uopće nisu morali plaćati participaciju u cijeni vrtića sve do opoziva spomenute *Odluke*. S time su bili nezadovoljni roditelji djece koja pohađaju privatne i vjerske vrtiće, koji su morali plaćati puni ili umanjeni iznos cijene vrtića. Neki gradovi su umanjili dio dosadašnjeg iznosa sufinanciranja privatnih vrtića, s obzirom na mogućnost korištenja mjere financiranja minimalne plaće zaposlenika u sklopu mjera Vlade RH za pomoć gospodarstvu da održi poslovanje i zaposlenost u aktualnoj krizi. Istovremeno, su predlagali privatnim vrtićima da roditelje u potpunosti oslobode plaćanja za vrijeme trajanja epidemije Covida-19.

Neki JLS-i oslobodili su roditelje dijela obveze plaćanja cijene vrtića kojima su osnivači, no roditelji prigovaraju tome što osnivač – zbog izvanrednih okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti ni spriječiti – obustavlja pružanje usluge na temelju navedene *Odluke*, a istodobno je i dalje naplaćuje. Roditelji su zato zahtijevali da se odluke o djelomičnom oslobađanju plaćanja vrtića za vrijeme trajanja izvanrednih okolnosti, zamijene novim odlukama o potpunom oslobađanju od plaćanja participacije u cijeni programa. Svakako valja imati na umu i da su u izvanrednim uvjetima nastalim zbog epidemije mnogi roditelji i skrbnici djece, ostali bez zaposlenja ili su im prihodi bitno smanjeni, zbog čega su se i mnoge obitelji našle u financijskim teškoćama. Unatoč našim preporukama različita praksa na štetu djece i roditelja u pojedinim JLS je nastavljena.

Potaknuta najavom da će se u svibnju 2020. omogućiti rad predškolskih ustanova i razredne nastave od 1. do 4. razreda, kao i rad posebnih razrednih odjela te nastava za djecu s teškoćama u razvoju koja imaju odobrene pomoćnike u nastavi, pravobraniteljica je **pozvala HZJZ na žurnu izradu preporuka i uputa** o načinu provedbe te mjere. Upozorila je da donošenje odluke o povratku dijela djece u dječje vrtiće i škole otvara mnoga pitanja zaštite njihovih prava i dobrobiti, s obzirom na brojne rizike, osobito za najranjivije skupine, te poručila da podržava postupni povratak i normalizaciju života, ali ne na štetu djece. Podsjetila je i na to da su se proteklih mjeseci primjenjivala određena rješenja koja su omogućavala da se u dječjim vrtićima i školama organizira program za onu djecu koju zaposleni roditelji ne mogu zbrinuti na drugi način. Stoga je, kako bi se svu djecu zaštitilo od potencijalnih rizika, dodatnih opterećenja i nesigurnosti, a vodeći računa o njihovom najboljem interesu, predložila da se razmotri daljnje zadržavanje tih ustrojenih dežurstava, te da se nastavna godina završi u obliku nastave na daljinu, tj. *online* nastave, što nije prihvaćeno.

Prije početka šk. god. 2020./2021., uputili smo **preporuku o zaštiti najboljeg interesa djece u organizaciji nastave u uvjetima epidemije Covida-19**. Istaknuli smo da podržavamo povratak djece u škole, uz napomenu da to ne smije biti na štetu djece, odnosno pojedinih skupina djece. Istodobno smo upozorili kako se s radom na pripremama za organizaciju nastave ipak trebalo početi ranije. Predložili smo da se uz pomoć epidemiologa i drugih relevantnih stručnjaka, žurno razrade i predlože mjere za početak školske godine, kao i da se pripremi učenike, roditelje i odgojno-obrazovne ustanove za njihovo provođenje, dajući im pravovremene i jasne informacije, te da se pritom vodi računa i o različitim epidemiološkim situacijama po županijama i uzme u obzir stanje lokalnoga okruženja.

Preporučili smo: da se izrade protokol o organizaciji nastave i mjerama zaštite djece i drugih sudionika u odgojno-obrazovnom sustavu, te protokol postupanja u slučaju pojave bolesti kod učenika ili zaposlenika; preispitaju kadrovski kapaciteti i predvide rješenja za zamjenu odsutnih odgojno-obrazovnih radnika; planiraju i osiguraju, u koordinaciji s osnivačima škola, sredstva potrebna za provedbu nužnih prostornih, tehničkih, higijenskih i drugih zaštitnih mjera i ispunjavanje svih uvjeta potrebnih u slučaju odvijanja *online* nastave; posebnu pažnju posveti zaštiti djece s TUR, kroničnim i autoimunim bolestima i drugim zdravstvenim teškoćama i utvrde načini izvođenja nastave i ciljane mjere za njihovu zaštitu i ostvarivanje kontinuiteta u obrazovanju, te mjere za rad asistenata u nastavi; definira način izvedbe praktične nastave i vježbi u strukovnom obrazovanju, moguća

alternativna rješenja te potrebne mjere zaštite učenika i drugih sudionika; osigura da djeci u svim školama budu dostupne jasne, sažete i točne informacije – na način i u formatima primjerenim njihovoj dobi – o Covidu-19, uz upute o higijenskim i drugim mjerama zaštite; uspostavi kontakt točke (broj telefona i e-mail adrese) za pružanje informacija, pomoći i stručne podrške djeci i roditeljima te odgojno-obrazovnim radnicima, uključujući i kontakt točke za psihosocijalnu podršku te za pružanje stručne pomoći i potpore roditeljima djece s različitim teškoćama; vodi računa o velikom broju učenika putnika koji koriste sredstva javnog prijevoza, te stoga mjere za početak šk. god. i organizaciju nastave moraju sadržavati i rješenja za taj aspekt problema. Preporuke su u većoj mjeri prihvaćene.

Potaknuti pritužbama roditelja srednjoškolaca na velike gužve **u javnom gradskom prijevozu na području Zagreba**, zbog kojih u tramvaju ili autobusu nije moguće održavati fizički razmak u skladu s preporukama epidemiologa, pozvali smo gradonačelnika da se zauzme za osiguranje dovoljnog broja vozila za prijevoz putnika, pogotovo u jutarnjim satima i u vrijeme kad učenici putuju u školu ili se vraćaju kući iz škole. Naglasili smo pritom kako je u aktualnoj kriznoj situaciji iznimno važno svim korisnicima javnog gradskog prijevoza, a osobito djeci, osigurati njegovo korištenje u skladu s preporukama epidemiologa, što uz zaštitne maske i dezinfekciju ruku uključuje i fizički razmak između putnika.

U osnovnim školama roditelji su kao problem isticali **nedostatak kvalitetne školske prehrane i izvannastavnih aktivnosti, te produženog boravka**, što je bilo povezano sa specifičnom organizacijom rada škole u uvjetima epidemije. Zbog epidemije su prestale raditi školske kuhinje te su se djeci, umjesto kuhanih, davali suhi obroc. Također je došlo do problema u organiziranju izvannastavnih aktivnosti, posebno onih koje uključuju djecu iz različitih odjela i razreda, kao i u organiziranju produženog boravka. Neke škole, zbog primjene epidemioloških mjera i nedostatka prostora, nisu mogle organizirati produženi boravak za svu djecu kojoj se ta mogućnost pružala u redovnim okolnostima pa su organizirale produženi boravak samo za najmlađu djecu (za učenike 1. i/ili 2. razreda). U nekim slučajevima osnivači škola, primjerice grad i općina, nastojali su pronaći rješenje za postojeći problem, dajući školama na korištenje kino dvoranu ili drugi prostor radi organiziranja produženog boravka za što veći broj učenika.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

Pritužbe roditelja na neodgovarajuće sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete rada u odgojno-obrazovnim ustanovama odnosile su se na: promjene u organizaciji odgojno-obrazovnog rada; način predaje i preuzimanja djeteta u dječjem vrtiću; problem organizacije slobodnog vremena djeteta koje ne ide u školu te čuvanja i sigurnosti djeteta; organizaciju nadoknada i produljenje nastavne godine; informacije roditelja; rokove i pripremu državne mature; rokove upisa u srednju školu; nemogućnost poštovanja epidemioloških mjera te nedostatne prostorne, sigurnosne i higijenske uvjete za to; nošenje maski i mjerenje temperature; ugroženost zdravlja djece zbog epidemioloških mjera; uskraćivanje prava na nastavu TZK i slobodne aktivnosti; problem organizacije izbornih predmeta zbog nemogućnosti zbrinjavanja djece različitih dobnih skupina u istom prostoru zbog epidemije.

Na početku nove školske godine obratio nam se veliki broj roditelja s pritužbama na propisane **epidemiološke mjere u školskim ustanovama**, odnosno na *Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021.*, koje su u kolovozu 2020. donijeli HZJZ i MZO. U pritužbama su najčešće negodovali zbog obveze učenika da nose zaštitne maske, smatrajući da se time djeci krše temeljna ljudska prava i ugrožava njihov fizički i psihički razvoj i zdravlje, a navodili su i da učenici tijekom dana uopće ne izlaze iz zagušljivih učionica na odmore, da su s maskom na licu zatvoreni u učionicama bez klime, često bez mogućnosti otvaranja prozora, te da neka djeca zbog toga imaju glavobolje i napadaje panike. Pritužbe su upućivale na to da neke škole ne provode preporuke HZJZ iz rujna 2020., u kojima je dodatno pojašnjena organizacija odmora i prehrane u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama te, među ostalim, ukazano na nužnost odmora tijekom nastave i važnost izlaska iz učionica.

Zbog uočenih problema pravobraniteljica za djecu upozorila je MZO na uočene poteškoća u interpretaciji i primjeni navedenih mjera u školama. Istaknula je kako je iznimno važno da upute i preporuke koje se donose budu na vrijeme i jasno komunicirane sa svim dionicima sustava odgoja i obrazovanja te na primjereni način obrazložene. Transparentnost cjelokupnog procesa, od donošenja uputa i preporuka, razloga za njihovo donošenje, do njihovog objavljivanja i informiranja odgojno-obrazovnih ustanova, ali i roditelja i učenika, nužna je pretpostavka za prihvaćanje i razumijevanje važnosti pridržavanja mjera, kako bi se otklonile sve nejasnoće i nedoumice u pogledu njihove primjene. U cilju otklanjanja eventualnih strahova i zabrinutosti, kako na strani

roditelja i djece, tako i na strani odgojno-obrazovnih radnika i nenastavnog osoblja u školama, pravobraniteljica je pozvala na transparentnost u donošenju, objavljivanju i provedbi uputa i preporuka kako bi se, u najboljem interesu djece i zaštite javnoga zdravlja, osigurala provedba nastave u vrijeme epidemije.

U nastojanju da „doslovno" poštuju epidemiološke mjere stožera, pojedine odgojno-obrazovne ustanove dodatno su ugrozile zdravlje i sigurnost djece. Obaviješteni smo, primjerice, da su se učenici dviju srednjih škola danima smrzavali u svojim učionicama zbog radova na sustavu grijanja, i to još uz otvorene prozore unatoč niskim temperaturama, „jer se učionice trebaju prozračivati". Upozorili smo škole i osnivače da održavanje nastave u takvim uvjetima ne predstavlja odgovorno postupanje škole, koja je dužna osigurati primjerene uvjete za izvođenje nastave i brinuti se o sigurnosti i zdravlju svih učenika, ali i zaposlenika škole. Upozorili smo da je, prilikom odlučivanja o organizaciji nastave u okolnostima u kojima škola ne može osigurati primjerene uvjete u učionicama, potrebno voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djece, da im se dodatno ne otežava situacija i da ih se ne izlaže nepotrebnoj ugrozi zdravlja, pri čemu je važno uspostaviti pravodobnu komunikaciju i suradnju s roditeljima i učenicima, u skladu s obvezama i odgovornostima propisanima ZOOSŠ-om. Škole su nas povratno obavijestile da su prešle na izvođenje nastave na daljinu, odnosno na C model, do završetka radova na sustavu grijanja.

Zbog niza ograničenja kretanja i tjelesnih aktivnosti, uključujući i **sudjelovanje djece u sportskim klupskim aktivnostima**, stručnjaci očekuju brojne negativne posljedice, s čijim ćemo se stvarnim razmjerima suočiti tek u predstojećem periodu. Zbog epidemije Covida-19, HZJZ, MZO i Ministarstvo turizma i sporta (MTS) u rujnu su izdali *Upute* s novim uvjetima korištenja školskih sportskih dvorana od strane vanjskih korisnika. Nažalost, neke odluke koje se odnose na iznajmljivanje školskih sportskih dvorana ne idu u prilog djeci te su, primjerice, onemogućeni treninzi na kojima bi zajedno trenirali učenici iz različitih razrednih odjela ili učenici zajedno s drugim osobama, dok su istodobno mogući treninzi za seniore. Uputili smo preporuku HZJZ-u, MZO-u i MTS-u da preispitaju uvjete korištenja školskih sportskih dvorana od strane vanjskih korisnika (od 18. rujna 2020.) te da školske sportske dvorane ostave dostupnima prvenstveno za nastavu TZK, a potom i za klupski sport za djecu.

Kadrovski uvjeti te programi i sadržaji

Dio primjedbi i upita roditelja i stručnjaka odnosio se na: poteškoće praćenja *online* nastave; opseg radnih zadataka za djecu i nedovoljna objašnjenja nastavnih sadržaja; nesnalaženje učitelja i neprimjerenu komunikaciju s učenicima tijekom *online* nastave; povrede prava na privatnost djece tijekom *online* nastave; ostvarivanje prava na dodatnu i dopunsku nastavu; preveliku potrebu individualnog rada roditelja s djecom; načine ocjenjivanja; ostvarivanje prava na natjecanje učenika; ostvarivanje prava na dodatne sadržaje, izlete i ekskurzije te povrat uplaćenog novca za ekskurzije; gubitak radnih navika djece zbog prekidanja redovne nastave; nemogućnost ostvarivanja dodatnih bodova pri upisu u 1. razred srednje škole u šk. god. 2020./2021. za učenike koji su se plasirali na državna natjecanja i dr.

Na temelju uočenih teškoća na početku uvođenja nastave na daljinu, koje su istaknute u pritužbama roditelja i stručnjaka, uputili smo **preporuke o zaštiti najboljeg interesa djeteta u nastavi na daljinu**. Dio pritužbi odnosio se na opseg radnih zadataka koje se zadaje djeci u provedbi nastave na daljinu te obim predavanja i potrebu individualnog rada roditelja s djecom. Roditelji nisu bili obaviješteni kome se mogu obratiti radi provjere usklađenosti programa te su tražili da savjetnici AZOO-a prate i nadziru realizaciju nastave na daljinu. Preporučili smo MZO-u da osigura svu potrebnu podršku djeci i uključivanje AZOO-a kako bi se nastava na daljinu odvijala prema pravilima pedagoške struke, a nastavna godina uspješno realizirala te učenici postigli očekivane ishode učenja.

Sugerirali smo da se naglasak u nastavnom sadržaju stavi na bitne činjenice, u čemu nastavnici mogu dobiti pomoć od stručnih savjetnika AZOO-a, koji mogu pružiti stručnu podršku nastavnicima u pripremanju materijala za nastavu na daljinu (u pogledu kvalitete, opsega zadataka, izvedivosti i sl.). Istaknuli smo kako je važno izbjeći da se odgovornost s nastavnika prebacuje na roditelje, odnosno na učenike, jer i u nastavi na daljinu učitelji/profesori moraju ostati nositelji nastavnog procesa te im je potrebno pomoći da ovladaju tim novim izazovom. Naveli smo kako vrednovanje i provjeravanje usvojenosti nastavnih sadržaja i odnosa prema radu i postavljenim zadacima te odgojnim vrijednostima učenika, koje se u novim uvjetima provodi elektronički (telekonferencijom, videokonferencijom, elektroničkom poštom), ne bi smjelo dodatno otežati situaciju djeci, već ih treba rasteretiti i dati im poticaj za nastavak obrazovanja.

Preporučili smo i da se posebna pažnja posveti učenicima završnih razreda, da im se pruži podrška i pomoć te da im se koliko je moguće olakša završetak školovanja u izvanrednim okolnostima. Kontinuirano smo pozi-

vali MZO da roditelje i učenike pravovremeno upoznaju s planiranim načinom rada u nastavku školske godine, kao i s time kako će se organizirati upis u srednje škole i ispit državne mature te upisi na fakultete, uzimajući u obzir da su učenici završnih razreda dodatno opterećeni neizvjesnošću u pogledu nastavka školovanja.

U okviru pritužbi koje su se odnosile na **neprimjereno ponašanje odgojno-obrazovnih radnika u provedbi epidemioloških mjera** primili smo i pritužbu na nepridržavanje mjere potrebnog razmaka od 2 m između učenika u razredu (između učeničkih stolaca) u jednoj osnovnoj školi, što je jedan od učenika snimio mobitelom. Pritom ga je učiteljica pokušala u tome spriječiti jer je kućnim redom zabranjena uporaba mobitela u prostorima škole. Obratili smo se prosvjetnoj inspekciji radi provođenja nadzora – u pogledu postupanja učiteljice prema učeniku, ali i provedbe epidemioloških mjera u školi. Prosvjetna inspekcija obratila se i nadležnom Nastavnom zavodu za javno zdravstvo s pitanjem o dosljednom poštovanju epidemioloških mjera u tom slučaju. Preporučili smo da prosvjetna inspekcija školi ukaže na potrebu primjerenog pedagoškog ponašanja prema učeniku koji je pokušao ukazati na moguću povredu, odnosno nepridržavanje epidemioloških mjera te da o tome, prema potrebi, obavijesti i AZOO. Naveli smo kako djecu treba poučavati da se ponašaju u skladu s pravilima, ali i poticati da reagiraju na uočene nepravilnosti koje se tiču njihovih prava i dobrobiti.

U povodu Odluke AZOO-a o **otkazivanju provedbe Natjecanja i smotri učenika** u školskoj godini 2019./2020., zbog epidemije Covida-19, javljali su nam se roditelji učenika, ali i mentori nezadovoljni takvom odlukom, navodeći da su se učenici mjesecima pripremali za natjecanja i uložili u to mnogo truda, a neka natjecanja su i održana. Obratili smo se AZOO-u sa zamolbom da se razmotre dodatne mogućnosti organizacije ili eventualne odgode natjecanja, te predložili da se ispita interes djece i mentora u vezi s natjecanjima i u skladu s time donese odluka u najboljem interesu djece sudionika natjecanja, koju valja i odgovarajuće obrazložiti. Naglasili smo da se neodržavanje natjecanja može negativno odraziti i na motivaciju učenika za učenje i napredovanje te razvoj njihovih punih potencijala, darovitosti i sposobnosti u određenom području. Ukazali smo i da su na taj način djeca, koja su se pripremala za natjecanja, dovedena u nejednaki položaj u odnosu na dosadašnje generacije kojima je bilo omogućeno da postignutim rezultatima na natjecanjima ostvare dodatne bodove za upis u srednju školu.

Primili smo i pritužbe roditelja koje su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja dodatnih bodova pri upisu u 1. razred srednje škole u šk. god. 2020./2021. za učenike koji su se uspjeli sa županijske razine plasirati na državna natjecanja znanja. MZO nas je obavijestio da se *Prema Pravilniku o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole* dodatni elementi vrednovanja odnose se i na sva dosadašnja sudjelovanja na državnim natjecanjima, odnosno državna natjecanja na kojima je učenik sudjelovao i u 5., 6. i 7. razredu. Postojećim propisima nije predviđena mogućnost ostvarivanja dodatnih bodova za upis u 1. razred srednje škole na temelju ostvarenih rezultata na županijskim natjecanjima znanja. Također, zbog epidemije, nije održana ni većina državnih sportskih natjecanja na temelju kojih bi učenici, koji su osvojili jedno od prva tri mjesta kao pojedinci ili ekipno, ostvarili dodatne bodove za upis u razredne odjele za sportaše. Međutim, u organizaciji HŠŠS održana su državna natjecanja nekoliko sportova (plivanje, judo, šah, gimnastika, badminton i košarka) te su učenici koji su na njima sudjelovali stekli pravo ostvarivanja izravnog upisa ili dodatnih bodova. To ukazuje na nejednake mogućnosti učenika za ostvarivanje dodatnih bodova za upis u 1. razred srednje škole.

Nakon **odgode maturalnih putovanja** u zemlje pogođene pandemijom (Španjolsku i Italiju) roditelji su nas upozorili na praksu putničkih agencija koje, odbijaju povrat unaprijed uplaćenih iznosa za troškove putovanja te inzistiraju da se putovanje realizira, pozivajući se na preporuku tadašnjeg Ministarstva turizma, koju je podržao MZO. Uputili smo preporuku tim ministarstvima da prilikom donošenja odluka koje se odnose na djecu daju prednost njihovom najboljem interesu te da nijednim postupkom ili preporukom ne dovedu u rizik zdravlje i sigurnost djece. Ujedno smo preporučili da roditeljima osiguraju pravo na izbor i povrat sredstava uvažavajući ekonomsku situaciju u kojoj su se mnogi našli gubitkom radnih mjesta. MZO nam je odgovorio da je nakon izbijanja epidemije Covid-19 poslao svim školama uputu o odgodi putovanja u inozemstvo te predložio da putničke/turističke agencije mogu ponuditi školskim i visokoškolskim ustanovama nove termine za njihovu realizaciju, ali tek nakon što se za to stvore uvjeti. Vezano uz epidemiju u *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o pružanju usluga u turizmu* dodan je novi članak kojim su propisane iznimke za neizvršene ugovore o putovanju, prema kojima roditelji imaju pravo na povrat sredstava u slučaju raskida sklopljenih ugovora.

Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

U prevladavanju brojnih izazova koje je nametnula epidemija bila je ključna kvalitetna suradnička komunikacija roditelja i odgojno-obrazovnih radnika. I jednima i drugima trebala je dodatna podrška, prilagođavanje na nove uvjete, razumijevanje i strpljenje. Nažalost, iz pojedinih pritužbi doznajemo da je bilo roditelja koji nisu željeli prihva-

titi nužne mjere zaštite te su dostavili školi i pisanu izjavu o tome, istaknuvši da će svoju djecu poslati u školu bez maske. Smatramo da takav postupak roditelja nije u najboljem interesu djece. Roditelj koji se protivi obvezi nošenja maske, za dijete za koje ne postoje opravdani razlozi za izuzeće od obveze nošenja maske, svjesno preuzima odgovornost za rizik od zaraze i obolijevanja, kako svojega djeteta, tako i ostalih učenika koji s njim borave u istom prostoru, a to predstavlja zanemarivanje zdravstvene skrbi o djetetu i svjesno ugrožavanje zdravlja drugih.

Također, nedopuštanjem djetetu da nosi propisanu masku u školi, roditelji namjerno potiču djecu da krše pravila školskog kućnog reda i da ne prihvaćaju upute nastavnika, stručnih suradnika ili ravnatelja u vezi s time, što je protivno i odredbama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.* Takvim ponašanjem roditelji nanose štetu i svojoj i drugoj djeci u razredu i školi te smatramo da ih škola na to treba upozoriti. I jedne i druge upućivali smo da takve prijepore najprije pokušaju riješiti razgovorom i suradnjom s razrednikom i stručnim suradnicima škole. Ako to ne uspije, škola može poduzeti i druge mjere koje se, u skladu s propisima, primjenjuju u slučajevima učestalog zanemarivanja roditeljskih obveza. Roditelje smo pozivali da slijede upute škole i probleme rješavaju surađujući sa školom te da svoje strahove ne prenose na djecu, već da im pruže sigurnost i podršku.

Obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju

Teškoće u provedbi odgoja i obrazovanja, u odnosu na obrazovanje djece s TUR u vrijeme epidemije, najčešće su se odnosile na: prilagodbe u provedbi nastave na daljinu i HRT-ove *Škole na Trećem*, uskraćivanje rehabilitacijskih i habilitacijskih postupaka u ustanovama socijalne skrbi, mogućnost ostajanja roditelja djece s TUR kod kuće za vrijeme *lockdowna,* mogućnost posjete roditelja za djecu koja su trajno smještena u ustanovama socijalne skrbi, način povratka djece s TUR u školu, provedbu produženog stručnog postupka, osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi, provedbu djelomične integracije djece s TUR u okrilju epidemioloških mjera i provedbu nastave za gluhe učenike.

Provedba nastave na daljinu za djecu s TUR naišla je na mnoge izazove od kojih je najveći bio poštovanje prilagodbe u provedbi nastave. Svjesni smo da se u sustavu odgoja i obrazovanja često ne poštuje primjereni oblik školovanja učenika s TUR, a nedostatno prilagođavanje oblika i načina rada za učenike s TUR bilo je posebno vidljivo u provedbi nastave na daljinu. Događalo se da i nastavnici koji su do sada radili određene prilagodbe u nastavi u razredu, u nastavi na daljinu ne rade prilagodbe jer ne znaju kako ih koncipirati u novom modelu nastave. Stoga smo preporučili da se profesorima i učiteljima omogući *online* podrška za provedbu prilagodbi u nastavi za djecu s TUR, primjerice podrška u pripremanju materijala za nastavu na daljinu i pripremanju prilagođenih materijala za djecu s TUR (u što se mogu uključiti i stručni suradnici u školama). Upozorili smo da je nužno otvoriti i kontakt točku za roditelje djece s teškoćama u razvoju. Upozorili smo i da MZO treba brzo reagirati na uočene teškoće u početnoj provedbi nastave na daljinu, posebice u situacijama u kojima se odgovornost za usvajanje novog gradiva s učitelja/profesora prebacuje na roditelje, odnosno učenike. U odnosu na program *Škola na Trećem* na HRT-u upozoravali smo da je potrebna prilagodba takvog modela nastave na daljinu za djecu s TUR, a posebno za gluhe/nagluhe, slijepe/slabovidne i gluhoslijepe učenike.

Zatvaranje škola donijelo je velike promjene za djecu s većim teškoćama koja se školuju u tzv. posebnim školama, odnosno za djecu koja su u ustanovama, uz obrazovne usluge, uključena u različite terapijske postupke. Zatvaranjem škola, djeca s TUR su morala izaći iz poznate rutine (koja im je oslonac za nošenje sa svakodnevnim situacijama). Osim što su, kao i svi drugi učenici, školu počela pratiti na daljinu, ova su djeca, uslijed zatvaranja ustanova, izgubila i brojne dodatne usluge koje su im važne za rehabilitaciju i habilitaciju. Budući da je taj period trajao dosta dugo (potpuno zatvaranje, zatim smanjivanja opsega usluga), za neku je djecu to predstavljalo veliki problem. Također je određene obrazovne programe bilo vrlo teško provoditi *online* te se od roditelja tražilo da ujedno budu i roditelji i učitelji i rehabilitatori za svoje dijete, iako mnogi roditelji nisu imali znanja, kapacitete ni mogućnosti za preuzimanje tih uloga. Stoga smo preporučili Vladi RH da se zaštite djeca s TUR zaposlenih roditelja na način da se roditelje, ako je moguće, oslobodi rada ili da im se omogući rad od kuće, odnosno neki drugi oblik rada koji će im omogućiti usklađivanje radnih obveza i brige za dijete u vrijeme *lockdowna*.

Povratak djece s TUR u škole početkom svibnja 2020., s uočenim novim problemima, potaknuo je naše nove preporuke. Ponovno smo naglasili da je skupina djece s TUR vrlo heterogena te da se odluke i preporuke ne mogu generalizirati, već je stupanj i razinu podrške potrebno procjenjivati individualno za svako dijete s TUR. Primjerice, neke učenike s TUR koji pohađaju predmetnu nastavu roditelji ne mogu ostaviti same kod kuće jer, zbog prirode svoje teškoće, nisu sigurni u samostalnom funkcioniranju (npr. poremećaji iz autističnog spektra, ADHD, višestruke teškoće i sl.). Isto tako, neka djeca možda i mogu ostati sama kod kuće, jer im priroda njihove teškoće omogućuje samostalno funkcioniranje, ali, zbog nedovoljne prilagođenosti nastave na daljinu, ne mogu samostalno pratiti *online* nastavu i izvršavati svoje obveze, već to mogu učiniti jedino uz podršku rodite-

lja (kada se vrate s posla). Stoga smo preporučili Vladi RH i MZO-u da se osim za učenike s TUR od 1. do 4. razreda, omogući povratak u škole i za učenike s TUR od 5. do 8. razreda jer oni, s obzirom na teškoće koje imaju, iako pohađaju predmetnu nastavu, nisu u mogućnosti sami od kuće pratiti nastavu na daljinu.

Provedba primjerenog oblika školovanja po modelu **djelomične integracije** u uvjetima povezanima s Covidom-19, ograničena je na održavanje odgojno-obrazovnog rada isključivo u posebnom razrednom odjelu, što je bio razlog čestih pritužbi roditelja. Iako ovakav vid provedbe mijenja smisao djelomične integracije, on je u skladu s preporukama HZJZ-a i MZO-a kako bi se smanjio rizik od zaraze te zaštitilo zdravlje učenika.

Provedbu produženog stručnog postupka, koji se najčešće organizira u heterogenim odgojno-obrazovnim skupinama prema potrebama učenika, prije i/ili poslije redovite nastave, bilo je potrebno uskladiti s preporukama HZJZ-a (*Uputama za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano uz rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola*), što je za djecu značilo smanjenje usluga jer se nisu smjela miješati djeca iz različitih razreda. Slična je situacija bila i s podrškom pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika. Nejasno je bilo, prilikom zatvaranja škola u ožujku 2020. godine, mogu li pomoćnici/posrednici odlaziti u kuće svojih učenika, a prilikom otvaranja škola ostala je nejasna situacija na koji će se način zaštititi zdravlje djece s TUR, ali i samih pomoćnika (npr. treba li pomoćnik imati negativan PCR test i sl.).

Nastava za gluhe/nagluhe učenike organizirala se na način da svi nastavnici koji realiziraju nastavu u razrednom odjelu koji pohađa gluhi/nagluhi učenik nose vizire umjesto maski na licu kako bi se učeniku omogućilo čitanje s usana. U takvoj situaciji nastavnik treba koristiti vizir umjesto maske kada je u učionici s učenikom s oštećenjem sluha te uvijek kada mu se obraća. Taj razredni odjel treba biti smješten u prostorno najveću učionicu u školi, kako bi nastavnik mogao biti na većoj udaljenosti od učenika.

Zaprimali smo i pritužbe kako djeca s TUR ne nose maske u školama te se miješaju s drugim učenicima u školi. Prema epidemiološkim uputama djeca s TUR oslobođena su obveze nošenja maske, iako ih je većina ipak nosila (prema nama dostupnim podacima), osim, primjerice, djece koja imaju poteškoća s disanjem ili većih teškoća koje onemogućuju nošenje maske. Škole su dužne, u suradnji s osnivačima, osigurati potrebne uvjete za organizaciju i provedbu nastave na način za koji postoje uvjeti, a koji omogućavaju zaštitu zdravlja učenika s TUR, uvažavajući pri tome preporuke HZJZ-a i MZO-a. Škola je dužna upoznati roditelje učenika s TUR o načinu organizacije nastave.

Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta o zaštiti djece u vrijeme pandemije

UN-ov Odbor za prava djeteta je odmah po proglašenju pandemije Covida-19 upozorio na moguće negativne posljedice koje bi mogle pogoditi djecu i otežati im ostvarivanje prava uslijed provođenja izvanrednih mjera u sklopu sprečavanja širenja bolesti. Prijevod tog dokumenta objavili smo na našoj stranici dijete.hr.[46] Ovdje ih navodimo u skraćenom obliku.

UN-ov Odbor za prava djeteta, među ostalim, preporučuje da države trebaju:

- **Uzeti u obzir utjecaje pandemije bolesti COVID-19 na zdravstvena, socijalna, obrazovna i ekonomska prava djeteta te prava na rekreaciju**. Države trebaju osigurati da njihovi odgovori na pandemiju, uključujući ograničenja i odluke o dodjeli sredstava, odražavaju načelo najboljeg interesa djeteta.

- **Istražiti alternativna i kreativna rješenja kako bi djeca mogla uživati svoja prava na odmor, zabavu, rekreaciju te kulturne i umjetničke aktivnosti**. Takva bi rješenja trebala uključivati aktivnosti na otvorenom pod nadzorom koje bi se provodile barem jednom dnevno uz poštovanje fizičke distance i ostalih higijenskih standarda te kulturne i umjetničke aktivnosti prilagođene djeci na televiziji, radiju i internetu.

- **Osigurati da se učenjem putem interneta ne pogoršaju postojeće nejednakosti i da ono ne bude zamjena za interakciju učitelja i učenika**. Učenje putem interneta kreativno je rješenje kad nije moguće učenje u učionici, ali stvara probleme djeci koja nemaju pristup ili imaju ograničen pristup tehnologiji ili nemaju odgovarajuću roditeljsku potporu. Toj bi djeci trebala biti dostupna alternativna rješenja kako bi ona mogla imati koristi od vodstva i podrške koju pružaju učitelji.

46 http://dijete.hr/un-ov-odbor-za-prava-djeteta-poziva-drzave-da-zastite-djecja-prava-u-borbi-protiv-koronavirusa/

- **Aktivirati hitne mjere kako bi se osiguralo da se djeca kvalitetno hrane** tijekom izvanrednog stanja, razdoblja katastrofe ili ograničenja kretanja jer mnoga djeca samo u školama dobivaju jedini hranjivi obrok.

- **Održavati pružanje temeljnih usluga za djecu, uključujući zdravstvenu skrb, pristup vodi, sanitarne uvjete i prijavu rođenja.**

- **Proglasiti osnovne usluge za zaštitu djece ključnima i osigurati da one nastave funkcionirati i budu dostupne, uključujući kućne posjete prema potrebi, i pružiti profesionalne usluge na području mentalnog zdravlja za djecu kojoj je kretanje ograničeno.** Zbog ograničenog kretanja djeca mogu biti izložena pojačanom fizičkom i psihičkom nasilju a djeca s TUR i problemima u ponašanju mogli bi se iza zatvorenih vrata suočiti s dodatnim poteškoćama. Države trebaju poboljšati izvješćivanje putem interneta i telefona, sustave upućivanja te aktivnosti informiranja i osvješćivanja putem medija.

- **Zaštititi djecu koja su postala još ranjivija zbog posebnih uvjeta uzrokovanih pandemijom**: djecu s TUR, djecu koja žive u siromaštvu, djecu na ulici, migrante, pripadnike manjina, djecu lišenu slobode, djecu koja žive u institucijama...

- **Kad je to moguće, otpustiti djecu u detenciji, a djeci koja ne mogu biti otpuštena omogućiti održavanje redovitog kontakta s obiteljima.**

- **Spriječiti uhićenje ili detenciju djece zbog kršenja državnih smjernica i uputa u vezi s bolesti COVID-19** i osigurati da se svako dijete koje je uhićeno ili zadržano odmah vrati svojoj obitelji.

- **Širiti točne informacije o bolesti COVID-19 i o načinima sprečavanja zaraze na jeziku i u formatima prilagođenim i dostupnim svoj djeci, uključujući** djecu s invaliditetom, djecu migrante i djecu s ograničenim pristupom internetu.

- **Omogućiti djeci da mogu izraziti svoje mišljenje i da se ono uzme u obzir prilikom donošenja odluka o pandemiji.** Djeca trebaju razumjeti što se događa i osjećati da sudjeluju u odlukama koje se donose kao odgovor na pandemiju.

2.4 Zdravstvena prava

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo po 162 pojedinačne prijave koje su se odnosile na 106 djece i 69 grupa djece te u općim inicijativama.

Uputili smo 10 preporuka[47] usmjerenih unapređivanju cjelovitoga sustava zaštite prava djece i jedno priopćenje. Predložili smo izmjene jednog pravilnika koji se odnosi i na zdravlje djece.[48] Na poziv Ureda visoke povjerenice UN-a za ljudska prava surađivali smo s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova u procesu popunjavanja upitnika o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravu žena i djevojčica u kriznim situacijama. Prikupljeni podaci će poslužiti kao podloga za izradu tematskog izvješća o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima žena i djevojčica[49]. Na temelju komunikacije s nadležnim institucijama, pratili smo situaciju u Dječjoj bolnici Srebrnjak, osobito u pogledu standarda zdravstvene skrbi i uvjeta u kojima se djeca liječe.

Roditelji su nam se obratili u 62 slučaja, institucije u 38, ostali u 60 slučajeva, a dva smo pratili samoinicijativno.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje svih prijava i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju staviti naglasak na nekoliko tema i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta u ovom području.

Pandemija Covida-19 očekivano se odrazila na ostvarivanje prava djece na uživanje najviše razine zdravlja. Prijave su se odnosile na: nezadovoljstvo roditelja načinom na koji su provođeni pregledi djece u zdravstvenim

47 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
48 Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.
49 Izvješće bi trebalo biti predstavljeno na 47. zasjedanju Vijeća za ljudska prava u lipnju 2021.

ustanovama tijekom pandemije, izostanak kvalitetne komunikacije i odnos zdravstvenih radnika prema roditeljima i djeci, te na posjete i smještaj roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja. Prijavitelji su izražavali nezadovoljstvo i propitivali preporuke i odluke Stožera civilne zaštite koje su se odnosile na djecu.

Roditelji su nam se obraćali s pritužbama koje su se odnosile na probleme zaštite zdravlja djece u školama i vrtićima tijekom epidemije Covida-19. Izražavali su nezadovoljstvo i zabrinutost zbog, po njihovoj procjeni, nedostatnih mjera poduzetih u školama radi zaštite zdravlja djece, tražili su i pojašnjenja o znanstvenim dokazima u prilog obveznog nošenja zaštitnih maski. Podneske smo upućivali MZO-u, školama i Nastavnom zavodu za javno zdravstvo. Propitivali su način određivanja samoizolacije djeteta od strane nadležnog epidemiologa i pritуživali se na izostanak koordinacije u komunikaciji između djetetovog liječnika i liječnika epidemiologa s roditeljem. U jednom slučaju obratila nam se srednja medicinska škola s molbom za uputu o postupanju u slučaju u kojem je roditelj uskratio suglasnost za provođenje testiranja za svoje dijete. Time je učeniku bilo onemogućeno polaženje vježbi strukovnog dijela programa na kliničkim odjelima bolnice i doveden je u pitanje završetak razreda. Školu smo uputili da se obrati nadležnom CZSS-u radi poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite djeteta.

Budući da su epidemiološke mjere i preporuke, uključujući i mjeru samoizolacije osoba bez simptoma Covida-19, uvedene radi sprečavanja širenja zaraze i zaštite javnoga zdravlja, u svojim odgovorima smo ukazivali na važnost pridržavanja danih preporuka i mjera radi zaštite svih. Upućivali smo i na potrebu da odrasli budu pozitivan primjer djeci u prihvaćanju novih pravila ponašanja i donesenih mjera nužnih za suzbijanje zaraze s kojom je suočen cijeli svijet.

Od samog proglašenja epidemije Covida-19 obraćali smo se Vladi RH, nadležnim ministarstvima, Stožeru civilne zaštite RH, HZJZ-u i drugim institucijama kojima smo iznosili svoja stajališta te upućivali preporuke u vezi s pojedinim pitanjima zaštite prava i interesa djece, aktualnim u izvanrednim uvjetima epidemije. Na našoj mrežnoj stranici objavili smo, među ostalim, stajališta stručnjaka za zaštitu dječjih prava iz Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), smjernice UNICEF-a o zaštiti djece s TUR, kao i UN-ovog Odbora za prava djeteta – o zaštiti prava djece u uvjetima suzbijanja pandemije Covida-19, u kojem se poziva države da u vremenu krize ne izgube iz vida *Konvenciju o pravima djeteta* te da prilikom donošenja mjera uvijek na prvom mjestu razmotre kako će se one odraziti na djecu i zaštite najbolji interes djeteta.

Veći broj pritužbi u vezi s epidemijom odnosio se na ograničavanje prava djeteta na **posjete roditelja ili smještaj roditelja uz dijete u bolnici**. Neke od pritužbi odnosile su se na konkretnu situaciju i dijete, a u drugima su građani uputili apel da se svakom djetetu omogući posjet i smještaj roditelja u bolnici. U povodu konkretnih pritužbi roditelja djece kojima pojedine bolnice nisu omogućile posjete ili smještaj, obratili smo se bolnicama i tražili izvješća. MZ-u smo uputili preporuku[50] da se provjeri kakva je praksa u bolnicama u pogledu omogućavanja posjeta i smještaja roditelja uz dijete u bolnici, dojenja, kao i patronažne skrbi o novorođenčadi, da se kod određivanja pravila bolnica u vezi s time uvaže najnovija stajališta domaćih i stranih stručnjaka vezano za aktualnu epidemiološku situaciju, te da se roditelje o tome informira uz pouku o mjerama opreza.

Također smo preporučili da se radi sprečavanja zaraze osigura kvalitetna opskrba zdravstvenih djelatnika i roditelja potrebnom zaštitnom opremom. Pravobraniteljica je u medijima često isticala stav o potrebi omogućavanja ostvarenja prava djeteta na posjete i smještaj roditelja u bolnicama te na pratnju rodiljama pri porodu, uz poštovanje mjera za zaštitu života i zdravlja pacijenata i zaposlenika.

Od deset bolnica u Hrvatskoj zatražili smo informaciju o njihovoj praksi oko smještaja roditelja uz dijete te posjeta tijekom epidemije. Od bolnica smo dobili odgovor da omogućavaju smještaj roditelju uz dijete te posjete jednog roditelja. Pritom su neke bolnice ograničile trajanje posjeta na pola sata ili sat vremena, dok su nas o ograničavanju posjeta na 15 minuta izvijestila tri odjela u bolnicama. Bolnice navode kako se pridržavaju uputa HZJZ-a vezano za trijažu posjetitelja, potrebu nošenja maski, dezinfekcije ruku te prilagođavanje trajanja posjeta specifičnostima dobi i potrebama pojedinoga djeteta. MZ je u uputama tijekom lipnja, srpnja i kolovoza 2020. pozvao sve bolničke zdravstvene ustanove da osiguraju smještaj roditelja uz dijete, vodeći računa o dobi djeteta i trajanju hospitalizacije te da u što većoj mjeri osiguraju posjete roditelja bolesnome djetetu.

O postojanju slične prakse obaviješteni smo i od nekih država, članica ENOC-a, kojima smo se obratili s pitanjem kako je kod njih riješeno pitanje posjeta i smještaja roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja. Iz odgovora proizlazi da su u Walesu, Irskoj, Norveškoj, Estoniji, Ukrajini, Poljskoj i Belgiji dopušteni posjete i/ili smještaj roditelja uz dijete, također uz neka ograničenja vezana za epidemiološku situaciju.

[50] Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

Problem koji je prisutan već godinama, a koji se već na samom početku epidemije pokazao rizičnim za širenje zaraze, su **neodgovarajući higijenski uvjeti u pojedinim školama** u kojima djeci u toaletima nisu osigurani toaletni papir, topla voda i sapun. O nedostatku osnovnih higijenskih potrepština u osnovnim i srednjim školama i sami smo se uvjerili proteklih godina prilikom posjeta desecima škola u cijeloj Hrvatskoj i razgovora s učenicima. U mnogim školama učenici su nam se izravno požalili upravo na to. Na neprihvatljivost takvog zanemarivanja potreba djece i zaštite njihovoga zdravlja ukazivali smo i prije. Potaknuti pritužbama roditelja, na taj smo problem upozorili i na sastanku Radne skupine za obrazovanje i kulturu Hrvatske zajednice županija. Izdali smo i priopćenje u kojem smo apelirali da se djeci u školama osiguraju tekući sapun, jednokratni ručnici, toaletni papir i dotok tople vode u sanitarnim čvorovima. Očekujemo da će zdravstvena kriza s kojom smo suočeni pridonijeti rješenju ovoga problema (koji se često banalizira i izaziva podsmjeh, umjesto zabrinutosti) te da će toaletni papir, topla voda i sapun napokon za svaku školu postati neupitni standard na koji djeca mogu računati u našim odgojno-obrazovnim ustanovama – ne samo tijekom pandemije.

Nekoliko roditelja izrazilo je nezadovoljstvo načinom na koji je u uvjetima epidemije organiziran zdravstveni pregled djeteta, te odnosom zdravstvenih radnika prema njima i djeci. U tim slučajevima smo komunicirali s MZ-om, ravnateljima ustanova i HZZO-om. Unatoč neupitnome doprinosu zdravstvenih radnika u uvjetima epidemije, pritisak kojem su izloženi kod nekih je rezultirao reakcijama koje su roditelji doživjeli kao „neosjetljivost" za bolesno dijete. Već smo ukazivali na potrebu poboljšanja **komunikacijskih vještina** tijekom cjeloživotnog obrazovanja radnika u zdravstvenom sustavu. Jedan od važnih zadataka je i osigurati kontinuiranu brigu o njihovom mentalnom zdravlju.

U nekim područjima brige o zdravlju djeteta i ostvarivanja zdravstvenih prava tijekom pandemije došli su do izražaja već poznati problemi i slabosti sustava, kao što su nedostatak stručnjaka i nejednaka dostupnost usluga vezanih za zaštitu mentalnoga zdravlja djece, te problemi tretmana djece s PUP-om i poteškoćama mentalnog zdravlja. Prijave i obavijesti odnosile su se i na otežanu dostupnost zdravstvenih usluga djeci – zbog nepostojanja određenih stručnjaka blizu mjesta stanovanja djeteta i udaljenosti zdravstvene ustanove od mjesta stanovanja, dugo čekanje na ostvarivanje određene zdravstvene usluge i zaštitu zdravlja djece s TUR. Obraćali su nam se i roditelji nezadovoljni rješenjima HZZO-a u vezi s ostvarivanjem prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Pravobraniteljica za djecu se sustavno i dosljedno zalaže za **ostvarivanje prava djeteta na cijepljenje**. Cijepljenje je jedna je od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta, a svako neopravdano uskraćivanje cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja. Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole, protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*[51] i svoje protivljenje izražavaju kroz pritužbe kojima nam se obraćaju.

Upoznati smo sa slučajevima u kojima je za već upisanu djecu naknadno utvrđeno da nisu redovito cijepljena. Ravnatelji tih dječjih vrtića i roditelji obratili su se nadležnim institucijama kako bi se pronašlo rješenje. U konkretnom slučaju MZ je zauzeo stav da zdravstvena voditeljica dječjeg vrtića treba uputiti roditelje na obvezu cijepljenja te ih obavijestiti da će dijete morati napustiti kolektiv ukoliko imunizacija ne bude obavljena. Roditelji koji uskraćuju pravo djetetu na cijepljenje smatraju kako je uvjetovanje upisa u dječji vrtić urednim cijepljenjem diskriminatorno i da se time dijete uskraćuje za ostvarivanje obrazovnih prava. Međutim, riječ je o mjeri kojom se potiče roditelje da ispune svoju odgovornost prema djetetu. Dosljedno postupanje prema navedenom *Programu*, donesenom na temelju *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*[52] pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. Takvo uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece prema *Zakonu o suzbijanju diskriminacije*[53].

Svake godine od sanitarne inspekcije Državnog inspektorata dobivamo obavijesti o djeci kojoj su njihovi roditelji bez opravdanog razloga uskratili ili odgodili cijepljenje. U ovom razdoblju primili smo znatno manji broj obavijesti u odnosu na prethodne godine. Kako nam je informacija o provedbi obveznog cijepljenja djece iznimno važna pri donošenju zaključka o načinu na koji djeca ostvaruju zdravstvena prava, od HZJZ-a smo zatražili podatke o provedbi obveznog cijepljenja djece u 2020. i cjepnom obuhvatu.

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata – Stručnjaci upozoravaju da su pandemija i potres događaji koji ugrožavaju mentalno zdravlje i dobrobit ljudi i zato je iznimno važno posebnu pažnju posvetiti brizi o mentalnom zdravlju svih, a posebno djece i mladih – od prepoznavanja znakova poteškoća, pružanja psihološke

51 NN 105/02, 55/06 i 121/07.
52 NN 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19.
53 NN 85/08 i 112/12.

prve pomoći, do osiguranja stručne psihološke pa i psihijatrijske pomoći. Sadašnja je situacija aktualizirala već poznate probleme u zaštiti mentalnoga zdravlja na koje upozoravamo godinama, a to je prije svega **nedovoljan broj stručnjaka** mentalnoga zdravlja koji rade s djecom i **nedostupnost stručne psihološke pomoći** djeci koja žive izvan većih gradova. Zaštita mentalnoga zdravlja djece i adolescenata mora biti osigurana dugoročno, sustavno i kontinuirano na području cijele države. S tim ciljem trebale bi biti organizirane lako dostupne službe za zaštitu mentalnoga zdravlja u zajednici, koje će biti kvalitetne, multidisciplinarne te koje imati dovoljno resursa za osiguravanje dobre procjene i odgovarajućeg liječenja, podrške i pomoći djeci koja imaju probleme mentalnoga zdravlja[54]. Djeci bi trebala biti omogućena sustavna psihološka podrška unutar obrazovnog sustava. Na nužnost djelovanja upozoravaju i MUP-ovi podaci o 52 pokušaja samoubojstva i 10 izvršenih samoubojstava djece u 2020. godini.

I dalje je prisutan problem vezan za prostorne i kadrovske kapacitete **bolničkog liječenja djece** s problemima mentalnog zdravlja kod kojih postoji potreba za tom vrstom zdravstvene usluge. Posebno neriješeno pitanje, na koje upozoravamo godinama, je **podrška i stručna pomoć djeci s problemima u ponašanju i problemima mentalnoga zdravlja**[55] koji, uslijed nepostojanja primjerenog odgovora za stanje u kojem se nalaze, predugo ostaju hospitalizirana ili doživljavaju učestale hospitalizacije. Uočili smo i problem vezan za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece (maloljetnika) koja su lišena slobode i izvršavaju mjeru istražnog zatvora ili odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod[56]. Oni se u slučaju potrebe za psihijatrijskim stacionarnim liječenjem upućuju najčešće u Zatvorsku bolnicu za osobe lišene slobode. Tamo borave zajedno s odraslim počiniteljima kaznenih djela koji su lišeni slobode i nije im dostupan dječji psihijatar. Aktivno smo sudjelovali i u procesima pronalaženja normativnog rješenja za realizaciju prisilnog smještaja djece (maloljetnika) koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom.[57] Iako su rijetke, i ove situacije zahtijevaju organizaciju smještaja i liječenja djece uz punu zaštitu njihove dobrobiti i prava.

Pušenje i konzumacija alkohola, kockanje i klađenje te štetan utjecaj igara na sreću – Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom, rezultati istraživanja te prijave roditelja i građana upućuju na zabrinjavajuću učestalost pijenja alkohola i pušenja cigareta među djecom i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama, što govori o neodgovornosti i nemaru odraslih u odnosu na djecu. Upoznati smo sa štetnom praksom kojom se djecu potiče na pušenje u kontekstu njegovanja tradicije i običaja lokalne sredine u vezi čega smo uputili preporuku[58]. Odrasli moraju osvijestiti svoj dio odgovornosti za postojeće stanje i vlastitim primjerom i ponašanjem usmjeravati djecu zdravom načinu života i zdravim navikama.

Djeca, unatoč zabranama, sudjeluju u igrama na sreću, posebice u **igrama kockanja i klađenja**. Smatramo kako je važno osvijestiti da su to aktivnosti koje sa sobom nose rizik od razvijanja ovisnosti i predstavljaju društveni problem koji zahtijeva punu pažnju roditelja, odgojno-obrazovnih i zdravstvenih institucija, kao i društva u cjelini. Učinkovita zaštita djece od štetnog utjecaja igara na sreću, posebno kockanja i klađenja, treba polaziti prvenstveno od propisivanja restriktivnijih uvjeta za otvaranje prostora u kojima se priređuju igre na sreću, što podrazumijeva ukidanje bilo kakvih iznimki i ustupaka u korist priređivača.

Stoga smo se aktivno uključili u proces e-savjetovanja prilikom izmjena i dopuna *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*[59]. Izmjenama koje su nastupile u ožujku 2020. propisano je da udaljenost između odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca od prostora u kojima se priređuju igre na sreću ne smije biti manja od 500 metara. Iako smo se zalagali da minimalna udaljenost bude 1000 metara, ovo rješenje ipak predstavlja napredak u odnosu na prethodno koje nije sadržavalo odredbu o minimalnoj udaljenosti. Nažalost, nije prihvaćen naš prijedlog da mehanizmi primjene odredbe o minimalnoj udaljenosti budu obuhvaćeni i prijelaznim i završnim odredbama. Time bi se jednaki standard zaštite osigurao i za djecu u onim školama i vrtićima u čijoj neposrednoj blizini su već prije otvorene kladionice i sl.

Osim toga, zabrinule su nas pritužbe roditelja, građana i odgojno-obrazovnih radnika o tome da je nekoliko automat klubova otvoreno u neposrednoj blizini škola i nakon stupanja na snagu izmjena i dopuna *Pravilnika*.

---

54 Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children – ENOC), Stajalište o mentalnom zdravlju djece u Europi doneseno na 22. Općoj skupštini ENOC-a, 21. rujna 2018. u Parizu, https://dijete.hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/enoc-europska-mreza-pravobranitelja-za-djecu/

55 Više o djeci s PUP-om u poglavlju *Prava i interesi djece s problemima u ponašanju.*

56 Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom.*

57 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

58 O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

59 O tome više u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

U tim slučajevima zahtjevi za izdavanje odobrenja za početak priređivanja igara na sreću predani su prije stupanja na snagu restriktivnijih odredbi koje predviđaju i minimalnu udaljenost od odgojno-obrazovnih i drugih ustanova. Zaključujemo kako je u ovoj situaciji prednost dana interesima priređivača igara na sreću, a ne interesima djece, te je zakazala briga društva o mentalnom zdravlju djece i mladih.

Jedno od područja koje nosi brojne opasnosti i rizike je *online* klađenje. U tom području o*čekujemo pronalaženje djelotvornih načina zaštite djece na normativnoj i praktičnoj razini*.

Uočavamo kako djeca i roditelji informacije o ovisnostima dobivaju kroz preventivne programe u školama koje provodi i policija. Djeca koja **konzumiraju drogu** najčešće imaju i druge probleme koje nisu u stanju sama razriješiti. Uslijed već spomenutih slabosti sustava zaštite mentalnoga zdravlja djece i mladih u našem društvu, izostaje odgovarajuća pomoć djetetu i obitelji.

Poseban problem je i neograničena prodaja i dostupnost djeci **energetskih napitaka** koji u sebi sadr*že visoki udio kofeina i šećera*, na što nam je ukazano u ovom izvještajnom razdoblju. Smatramo kako je nužno temeljito informirati djecu i roditelje te pokrenuti kampanje kojima bi se osvijestili mogući rizici i opasnosti njihove konzumacije za zdravlje djece. Stavljanje na tržište takvih proizvoda nužno je regulirati i kontrolirati njihovu dostupnost u školama i na drugim mjestima na kojima borave djeca.

Liječenje djece oboljele od malignih i drugih teških bolesti – Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od malignih bolesti, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji, kao i za odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Na potrebu daljnjeg rada na ostvarivanju ovih pretpostavki i podizanju standarda skrbi djeci koja imaju maligne bolesti ukazano nam je i na sastanku s predstavnicama Udruge za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima – *Krijesnica*. Na sastanku je bilo govora o poteškoćama na koje nailaze roditelji oboljele djece prilikom ostvarivanja prava iz mirovinskog i sustava socijalne skrbi. Jedna od tema kojoj je posvećena posebna pozornost odnosila se na pedijatrijsku palijativnu skrb, koja bi trebala biti organizirana prema najvišim europskim standardima, što u nas još nije ostvareno.

Od 2016. godine u preporukama na početku školske godine MZO-u ukazujemo na potrebu većeg angažmana MZO-a u **osiguravanju nastave u bolnici** za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkome liječenju, sukladno čl. 16. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.*[60] S obzirom na informaciju da organizacija nastave za srednjoškolce tijekom njihovog bolničkog liječenja nije zaživjela, imajući u vidu brojne prednosti pohađanja nastave u bolnici, posebno za djecu koja se nalaze na dužem bolničkom liječenju i čije je psihofizičko stanje takvo da mogu pratiti nastavu, ponovno smo uputili preporuku MZO-u[61] ali i Hrvatskoj zajednici županija, kao osnivačima srednjih škola. Pravobraniteljica je preporuku detaljnije obrazložila i na sastanku s predstavnicima Radne skupine za obrazovanje i kulturu Hrvatske zajednice županija, koji su pokazali interes za pronalaženje rješenja. Naš je stav da, budući da postoji i pravni i organizacijski okvir za organizaciju nastave u bolnici za srednjoškolce, ne smije biti izgovora da se to ne učini i ne omogući djeci ostvarivanje njihovog prava na obrazovanje. Od svih dionika uključenih u procese donošenja odluka očekujemo da hitno ulože više napora kako bi se napokon i srednjoškolcima osigurala nastava u bolnici (i to šest godina nakon donošenja *Pravilnika* koji to propisuje!).

Djeca s dijabetesom – Proteklih godina, putem preporuka koje upućujemo nadležnim institucijama, sudjelujemo u procesu podizanja razine zaštite prava djece s dijabetesom tip I**.** Početkom 2020. uputili smo preporuku HZZO-u da svoju odluku u pogledu reguliranja prava na korištenje **senzora kompatibilnog s inzulinskom pumpom** proširi na svu djecu kod koje je indicirana njegova upotreba (neovisno o njihovoj dobi) te da se na taj način postupanje HZZO-a uskladi s odredbama UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Preporuka je prihvaćena. Na taj način je omogućena prevencija po život opasnih hipoglikemija, kojima su sklona djeca kojoj je indicirana primjena ovoga pomagala.

Djeca koja boluju od celijakije – Na sastanku s predstavnicama Udruge *CeliVita – Život s celijakijom,* ukazano nam je na problem izostanka sustavne skrbi o djeci oboljeloj od celijakije i holističkoga pristupa njihovim potrebama, posebice kad je riječ o inkluzivnom odgoju i obrazovanju, te na potrebu zaštite njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja. Postoji potreba povezivanja relevantnih institucija s ciljem uspostave sustavne skrbi i inkluzivne prakse na nacionalnoj razini. Posebno je istaknuto kako je, radi bolje zaštite zdravlja djece oboljele od

60 NN 24/15.
61 O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

celijakije, potrebno izraditi upute o postupanju u odgojno-obrazovnim ustanovama u odnosu na djecu koja boluju od celijakije, kao i individualni plan skrbi o djetetu.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece – U pogledu **zdravstvene zaštite djece-stranaca** i u ovom izvještajnom razdoblju ponavljamo naš stav kako sva djeca na privremenom boravku u RH, neovisno o razlozima boravka, trebaju uživati jednaki standard zdravstvene zaštite za što bi trebalo osigurati sredstva u državnom proračunu.

I dalje postoji problem **nedovoljnog broja stručnih radnika** u zdravstvenom sustavu, *što dovodi* u pitanje kvalitetu zdravstvene zaštite koja se pruža djeci. Roditelji nas upozoravaju i na **predugo čekanje na specijalistički pregled** na koji je dijete upućeno, za što dobivamo potvrdu uvidom u liste čekanja objavljene na mrežnoj stranici HZZO-a.[62]

Uslijed epidemije Covida-19, ali i potresa u Zagrebu, zamjećujemo smanjeni opseg pružanja zdravstvenih usluga za **djecu s TUR** tijekom godine. U pojedinim granama medicine, za povećanje kvalitete zdravstvenih usluga, potrebna su dodatna usavršavanja liječnika iz pojedinih specijalističkih područja (npr. dječje ortopedije). I dalje je prisutan problem nedostatnih smještajnih kapaciteta bolnica za liječenje i/ili medicinsku rehabilitaciju djece s TUR što posljedično dovodi do ograničenog pružanja zdravstvenih usluga za djecu s TUR. Također, ponovno upozoravamo na nedostatak dječjih psihijatara za dijagnostiku i tretman djece s višestrukim teškoćama (unutar ustanova u kojima su djeca smještena).

Zaključno, pandemija Covida-19, kao i potresi u kojima su oštećene neke zdravstvene ustanove, odrazili su se, unatoč iznimnim naporima zdravstvenih radnika, na ostvarivanje zdravstvenih prava djece – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog potrebe otkazivanja dogovorenih termina radi sprečavanja širenja zaraze. Epidemiološke mjere koje su donošene radi sprečavanja širenja zaraze izazivale su kod dijela roditelja osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti te pridonijele pojačanom osjećaju zabrinutosti. Smatramo da se to dijelom moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera te njihove dobrobiti za dijete.

Ostali problemi na koje smo upozoreni kroz obavijesti i pritužbe odnose se, kao i prethodnih godina, na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na prvi specijalistički i kontrolni pregled. Uočavamo i niz problema zbog lake dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, kao i problem izloženosti djece štetnom utjecaju igara na sreću, posebice kockanja i klađenja.

Djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške. Iznimno je važno djeci koja se nalaze na dugotrajnom liječenju ili rehabilitaciji osigurati pohađanje nastave u bolnici. U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati dostupnu i sustavnu brigu o mentalnom zdravlju djece.
- Sustavno, odlučnije i brže rješavati probleme nedovoljnog broja stručnih radnika u zdravstvenom sustavu.
- Pojačati preventivne aktivnosti usmjerene zaštiti djece od štetnog utjecaja alkohola, duhana i igara na sreću, posebno kockanja i klađenja, te biti restriktivniji u propisivanju uvjeta za otvaranje prostora u kojima se priređuju igre na sreću.
- Kontinuirano raditi na informiranju i podizanju javne svijesti o koristima cijepljenja.
- Osigurati nastavu u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na dužem bolničkom liječenju.
- Ulagati u poboljšanje higijenskog standarda na mjestima gdje se nalaze djeca.
- Uložiti dodatne napore radi organizacije pedijatrijske palijativne skrbi prema najvišim europskim standardima.
- Osigurati sredstva u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu djece stranaca koja imaju reguliran privremeni boravak u RH.

62 http://www.hzzo-net.hr/e_listei.htm

2.5 Socijalna i ekonomska prava

U području zaštite socijalnih prava djece primili smo 62 pritužbe te zabilježili 39 usmenih obraćanja, a u području zaštite ekonomskih prava 72 pritužbe i 46 usmenih obraćanja. U vezi sa socijalnim i ekonomskim pravima postupali smo i putem općih inicijativa, odnosno preporuka. Pritužbe u pogledu socijalnih prava odnosile su se na 107 djece i dvije grupe djece, a u pogledu ekonomskih prava na 106 djece i šest grupa djece.

Dugotrajni problem dječjeg siromaštva bio je u 2020. godini posebno naglašen zbog **epidemije Covida-19**. Zatvaranje škola i drugih ustanova te ograničen pristup raznim službama istaknuli su u prvi plan probleme kao što su nedostatak tehničkih uvjeta za praćenje *online* nastave i provođenje slobodnih aktivnosti, ali naglašen je bio i rizik od nedostatka odgovarajuće prehrane, problem nedostatka stručne pomoći djeci i obiteljima, te rizik od obiteljskoga nasilja. Želimo li izbjeći dugoročne negativne posljedice tih problema, neophodno je – sada i ubuduće – ulaganje više napora i sredstava kako bi se premostile nejednakosti među djecom, pružila podrška ranjivim obiteljima i ojačao sustav zaštite djece.

Na europskoj razini postignut je dogovor o **Europskom socijalnom fondu Plus** (ESF+) čija će se sredstva koristiti i za ulaganje u mlade i borbu protiv dječjega siromaštva. Uoči sastanka Europskog vijeća, o planu oporavka od korona-krize i novom proračunu EU-e, pravobraniteljica se pridružila pozivu europske mreže *Eurochild* te je predsjedniku Vlade RH uputila apel da se zauzme za osiguravanje sredstava nužnih za borbu protiv dječjeg siromaštva. U 2021. godini najavljeno je donošenje dokumenta ***Jamstvo za djecu*** (*The Child Guarantee*) s ciljem osiguravanja da svako dijete u Europi, kojem prijeti siromaštvo ili socijalna isključenost, ima pristup osnovnim pravima poput zdravstvene zaštite i obrazovanja. Sudjelovali smo u konzultacijama u pripremi tog dokumenta, na traženje Europske komisije, s prijedlozima dostavljenim putem upitnika.

Osim osnovnih egzistencijalnih potreba, djeca imaju pravo i potrebu za razvojem i ostvarenjem svojih potencijala putem obrazovanja i sudjelovanja u slobodnim aktivnostima – kulturi, igri i sportu. Vjerujemo da je **obrazovanje djece**, koje započinje **predškolskim odgojem i obrazovanjem**, te sprečavanje ranog napuštanja školovanja ključno u osposobljavanju djece da se u odrasloj dobi, zahvaljujući stečenom znanju i kvalifikacijama, uzdržavaju od samostalnog rada, a ne od socijalne pomoći, te da se tako prekine obiteljski krug siromaštva. Stoga smo ponovili preporuku o potrebnom postizanju potpunog obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem te omogućavanju djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj. Preporučili smo ponovno i razmatranje mogućnosti propisivanja dodatne socijalne usluge, u *Zakonu o socijalnoj skrbi* (ZSS), kojoj bi cilj bio sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje djetetovih problema uzrokovanih životom u siromaštvu, a uključivala bi osnaživanje djeteta, podršku u obrazovanju, pomoć u učenju, unapređivanje vještina djece, prevenciju napuštanja školovanja i slično. Smatramo da samo novčane pomoći nisu dostatne u borbi protiv dječjeg siromaštva. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) planira donošenje novog ZSS-a, ali njegovo je stajalište da bi opisana pomoć bila u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO).

Za mnogu siromašnu djecu **obrok u školi** je jedini obrok u danu. Broj djece koja primaju besplatnu prehranu je različit po županijama. Dok za većinu osnovnoškolskih učenika (50,9 %) u RH roditelji sudjeluju u financiraju prehrane, u Osječko-baranjskoj županiji, primjerice, svi učenici imaju jedan besplatni obrok, a za djecu koja imaju dva i više obroka, roditelji sufinanciraju druge obroke. Podržali smo inicijativu „Pravo svakog djeteta na školski obrok”[63] da država osigura sredstva za besplatnu školsku prehranu svoj djeci osnovnoškolske dobi, što bi pridonijelo izjednačavanju prava djece. Također, MRMSOSP-u i MZO-u smo preporučili osiguravanje besplatne školske prehrane i učenicima iz socijalno ugroženih obitelji koji pohađaju srednju školu.

Upozorili smo MRMSOSP na potrebu žurnog donošenja nove **strategije borbe protiv siromaštva** te budućeg redovitog izvještavanja o provedbi te nadziranja provedbe strategije. Smatramo boljim pristupom opredjeljivanje za jedan dokument usmjeren borbi protiv siromaštva koji, usklađen s europskim obvezama, na cjeloviti način obrađuje problem (dječjeg) siromaštva, umjesto sadašnjeg većeg broja dokumenata.

63 Inicijativu „Pravo svakog djeteta na školski obrok” pokrenule su profesorice Pravnog fakulteta, Studijskog centra socijalnog rada, Olja Družić Ljubotina, Marijana Kletečki Radović, Antonija Petričušić i Ivana Dobrotić.

2.5.1 SOCIJALNA PRAVA

U povodu 62 prijave u području socijalnih prava pratili smo: prava iz sustava socijalne skrbi općenito, prava na jednokratnu pomoć, doplatak za pomoć i njegu, osobnu invalidninu, dopust za njegu djeteta, skraćeno radno vrijeme, status roditelja njegovatelja, doplatak za djecu, obiteljsku mirovinu, rodiljne i roditeljske naknade te ostalo. Najviše pritužbi odnosilo se na rodiljne i roditeljske potpore (16) i doplatak za djecu (12).

Pandemija Covid-19 i niz ograničenja uvedenih radi suzbijanja zaraze dodatno su povećali raniju socijalnu nejednakost te je neophodno ulaganje napora kako bi se premostile nejednakosti, pružila potpora ranjivim obiteljima i ojačao sustav zaštite djece. Od MRMSOSP-a smo zatražili podatke o utjecaju pandemije na korisnike i sustav socijalne skrbi te o odgovoru države na nastale promjene. Obaviješteni smo da brojčani podaci ne upućuju na povećanje broja korisnika zajamčene minimalne naknade (ZMN) ni jednokratne naknade (JN) te da država nije predvidjela specifičnu financijsku potporu obiteljima s djecom pogođenim *koronakrizom* ni specifične mjere (povećane novčane naknade za podmirivanje rastućih troškova, hitne isplate, pristup potpori u naturi, potpora za plaćanje ili odgađanje računa, sprečavanje deložacije i prekida energije) budući da se ti problemi rješavaju kroz odobravanje postojećih prava i pomoć stručnih radnika CZSS-a. Nisu predviđena ni posebna sredstva u dječjem proračunu radi prevladavanja posljedica pandemije, uz navod da se to realizira kroz postojeće naknade. No, navodi se da je država, pored redovnih sredstava za isplatu naknada iz sustava socijalne skrbi, osigurala dodatna sredstva za potencijalno nove korisnike ZMN i JN zbog posljedica uzrokovanih *koronakrizom* ili potresom.

Poznato nam je da neke jedinice lokalne samouprave (JLS) uvjetuju ostvarivanje **jednokratne novčane naknade za novorođeno dijete**, kao i one za **opremu školskog djeteta**, nepostojanjem duga članova kućanstva prema JLS-u, bračnim statusom roditelja, prebivalištem roditelja na istoj adresi, završenom osnovnom školom roditelja, nekažnjavanošću roditelja ili na druge načine, što može biti diskriminirajuće. Takvo uvjetovanje o nije u skladu s obvezom predstavnika vlasti i donositelja odluka, koju propisuje *Konvencija o pravima djeteta* i Opći komentar Odbora za prava djeteta UN-a br. 14 (2013.), da u svim postupcima te u slučaju sukoba različitih interesa, prednost daju **najboljem interesu djeteta**, kao ni s obvezom države da na svim razinama pruža odgovarajuću pomoć roditeljima. Preporuke koje smo upućivali općinama o potrebi preispitivanja i izmjena odluka koje propisuju takve uvjete neke su općine uvažile, a nije ih uvažila općina Čeminac (o čemu smo obavijestili Ministarstvo pravosuđa i uprave te MRMSOSP), a dijelom ni općina Donja Voća.

Nije upitno da JLS imaju pravo od strane građana ostvarivati potraživanja po osnovi dugovanja, no obvezni odnos između roditelja ili članova kućanstva i JLS, koji je nastao zbog nepodmirenih obveza, komunalnih ili drugih troškova, mora ostati isključivo odnos između odraslih. Dijete, kao korisnik ovih prava, ne smije zbog duga odraslih biti onemogućeno u njihovu ostvarivanju. Također, navedene naknade trebaju biti jednako dostupne svakom djetetu, neovisno o obiteljskom i materijalnom statusu roditelja, njihovom dugovanju, obrazovanju i drugome pa odluke koje na opisani način uvjetuju ostvarenje naknade krše prava djece i dovode ih u nejednaki i neravnopravni položaj s obzirom na obiteljski status, imovno stanje roditelja, obrazovanje, društveni položaj i dugo.

Uočavamo da su odluke JLP(R)S podložne promjenama te ne jamče potpunu održivost. Početkom godine najavljena je mogućnost izmjena uvjeta i načina ostvarivanja novčane pomoći za **roditelje odgojitelje u Zagrebu** što bi otežalo ili onemogućilo funkcioniranje obitelji koje ga koriste. Osim ostvarene komunikacije s roditeljima koji su nam se obratili, održali smo i sastanak s predstavnicama Hrvatske udruge roditelja odgojitelja (HURO) na kojem smo dodatno upoznati s problematikom. Do najavljenih promjena ipak nije došlo te se i dalje pravo ostvaruje na način prema odluci Grada Zagreba iz 2018. godine.

Često se roditelji pritužuju na nemogućnost ostvarenja prava prema *Zakonu o rodiljnim i roditeljskim potporama* (ZRRP), navodeći i vlastito propuštanje dužnog postupanja u zakonskom roku. Upućujemo ih u njihovu dužnost postupanja u interesu djeteta poduzimanjem propisanih radnji u propisanim rokovima, čije se propuštanje smatra propustom roditelja. Važno je da (potencijalne) stranke budu razumljivo i pravovremeno informirane o pravima i obvezama kako neinformiranost ne bi bila na štetu prava koja im pripadaju, a to zahtijeva najvišu razinu i kvalitetu komunikacije djelatnika HZZO-a sa strankama.

Događa se i da informirani roditelji gube prava zbog propusta pa tako, primjerice, majka, unatoč pravovremenoj pisanoj uputi i upozorenju HZZO-a o prestanku njezinog zdravstvenog osiguranja, potrebi reguliranja u roku od 30 dana te posljedicama koje nastupaju, nije na vrijeme regulirala osiguranje. Posljedično je, toj nezaposlenoj majci dvanaestero djece, sukladno članku 27. ZRRP-a, obustavljeno ranije priznato pravo na rodiljnu i roditelj-

sku poštedu od rada te pravo na novčanu naknadu. U drugom je primjeru, iako je otac prethodno onemogućen u predavanju zahtjeva područnoj službi HZZO-a za ostvarenje prava na rodiljnu naknadu zbog maloljetnosti majke, nakon naše preporuke Direkciji, uključivanja ravnatelja te ostvarene suradnje HZZO-a, CZSS-a i punoljetnih članova obitelji, majci je priznato pravo. Saznajemo da je, u vezi sa sličnim situacijama, u razdoblju od 1. siječnja do rujna 2020. provedeno 54 žalbena postupka povodom žalbi zbog obustave ranije priznatog prava na rodiljnu i roditeljsku poštedu odnosno brigu o djetetu.

Ponovili smo da su potrebne dopune ZRRP-a radi izbjegavanja kolizije njegovih odredbi i *Obiteljskog zakona* u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj koji na temelju odluke suda ne stanuje s djetetom, zatim radi uvažavanja specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu (skrbništvo, udomiteljstvo, posvojenje) vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora, kao i specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta, ujednačavanja kriterija i mogućnosti za roditelje djece s teškoćama, ujednačavanja kriterija i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete, zaštite najboljih interesa djece roditelja koji ostvaruju drugi dohodak, roditelja poljoprivrednika, nezaposlenih roditelja i roditelja izvan sustava rada (vezano uz postojanje objektivno-prekluzivnih rokova za pokretanje postupka, neovisno o ostalim uvjetima i okolnostima).

Već niz godina apeliramo na potrebu uvođenja drukčijih modela **informiranja roditelja djece s TUR** o načinima i uvjetima ostvarivanja prava iz različitih sustava (zdravstvenog sustava, sustava socijalne skrbi, mirovinskog i sl.). Da postojeći modeli nisu dostatni, pokazuju i ovogodišnje pritužbe roditelja. Roditelje smo upućivali na obraćanje nadležnom CZSS-u, te informirali o zakonskim odredbama i mogućnostima ostvarivanja prava iz drugih sustava.

Opravdane su reakcije roditelja na upute zaposlenih u nadležnim tijelima o mogućnosti čekanja na **vještačenje teškoće u razvoju** djeteta u trajanju od godinu dana, jer to utječe na duljinu trajanja postupka odlučivanja o pravu djeteta. Ipak, u primjeru djeteta kojem je vještačenje trebalo biti provedeno u ožujku radi nastavka korištenja prava, a majci je zbog epidemije i potresa u Zagrebu bila otežana komunikacija s HZZO-om, saznajemo da je HZZO majku informirao o tome da koristi pravo temeljem ranije donesenog rješenja do donošenja novoga, čime je otklonjen strah od ostanka bez ostvarene naknade važne za ostvarivanje potreba djeteta. Roditelji su se pritužuvali i na nalaze vještačenja kojima je procijenjeno da dijete nema stupanj oštećenja zdravlja na osnovi kojeg bi ostvarili neko pravo.

Epidemija Covida-19 negativno je utjecala na ostvarivanje **usluga rane intervencije** za djecu s TUR te su neke u određenim periodima bile nedostupne ili su pružane u smanjenom opsegu, stoga apeliramo da se ove usluge sustavno osiguraju, unatoč iznenadnim situacijama s kojima se suočila RH (*koronakriza* i potresi), jer svaki dugotrajan prekid usluge za djecu u ranom razvoju može ostaviti dalekosežne posljedice koje je kasnije teško, a ponekad i nemoguće, nadoknaditi.

Primjeri ukazuju na važnost pravovremenog prijavljivanja HZZO-u svake promjene, kako ne bi došlo do gubitka prava. Zakonodavac nije predvidio drukčiju proceduru u situaciji kraćih prekida zaposlenja roditelja (ugovor oca s ranijim poslodavcem prestao je važiti u petak, a onaj s novim poslodavcem je počeo važiti u ponedjeljak) pa i takav zahtijeva pokretanje novog postupka ostvarenja **prava na dopust za njegu djeteta s TUR**, a koje se stječe tek danom konačnosti rješenja. Majci, koja je obavijest o promjeni poslodavca oca dostavila HZZO-u tek nakon dvadesetak dana pa su tada donesena rješenja o prestanku, a zatim o i ponovnom priznanju prava majke na dopust za njegu djeteta, do konačnosti rješenja je nastao prekid dulji od mjesec dana, što je utjecalo i na njezin radni status. Majka je upućena u pravo na žalbu, a o primjeru smo obavijestili Središnji državni ured za demografiju i mlade (SDUDM).

Sadašnja regulativa **prava na rad s polovicom punog radnog vremena** radi njege djeteta prepušta način korištenja ovoga prava dogovoru poslodavca i zaposlenika. Od poslodavca se očekuje uvažavanje najboljeg interesa i potreba djeteta, no primjeri ukazuju na poteškoće u dogovaranju radnog vremena pa i dvojbe oko toga podrazumijeva li to pravo polovicu dnevnog ili tjednog radnog vremena. Primjerice, otac je predložio poslodavcu da mu se omogući da tjedno odradi dvije smjene, jednu u trajanju od osam sati i drugu u trajanju od 12 sati, što je ukupno 20 sati tjedno, no poslodavac to ne omogućava, smatrajući potrebnim da otac odradi svakodnevno četiri sata kako bi bio zadovoljen smisao ovog prava. Stav o navedenome zatražili smo od Povjerenstva za praćenje provedbe ZRRP-a.

Primjećujemo teškoće u pronalaženju **smještaja za djecu s višestrukim i/ili većim teškoćama u razvoju**. Kada se dijete ne može smjestiti u udomiteljsku obitelj, s obzirom na dijagnozu i teškoće te nepostojanje ade-

kvatnih udomiteljskih obitelji, traži se smještaj u ustanovama socijalne skrbi pri čemu se javljaju problemi poput popunjenosti smještajnog kapaciteta. Dodatno, zbog oštećenja zgrada uzrokovanih potresom, neke ustanove ne mogu primati nove korisnike. Osim toga, djetetu s višestrukim teškoćama različite usluge trebaju biti dostupne unutar ustanove, a kako su ustanove orijentirane na određene teškoće, to dodatno otežava pronalazak primjerenog smještaja za dijete. Neke ustanove pružaju uslugu smještaja samo za vrijeme školovanja, što je problem za djecu koja zbog svojih teškoća nisu u mogućnosti pohađati bilo kakav oblik školovanja. Stoga je nužno jačati kapacitete ustanova socijalne skrbi koje pružaju smještaj za djecu s TUR, omogućiti zapošljavanje novih djelatnika te širiti kapacitete ustanova s ciljem osiguravanja što brže pomoći i podrške za dijete. Ponovno naglašavamo potrebu osiguravanja medicinske skrbi u tim ustanovama, posebice za djecu s primarnim teškoćama mentalnog zdravlja koje su udružene s drugim TUR.

Ukazali smo MRMSOSP-u na primjer u kojem, iako ZSS propisuje da osoba s težim invaliditetom ima pravo na **doplatak za pomoć i njegu** u punom iznosu i neovisno o uvjetima iz članka 57., druge odredbe onemogućavaju da dijete s težim invaliditetom ostvari to pravo, ni u smanjenom ni u punom iznosu. Primjerice, zato što majka koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena (prema ZRRP-u), za dijete je propisan samo smanjeni iznos doplatka i to uvjetovano. U konkretnom slučaju prosječni mjesečni prihod članova kućanstva prelazi iznos određen člankom 57. pa u konačnici dijete s težim invaliditetom ne ostvaruje nikakav doplatak za pomoć i njegu. Problem vidimo i u odredbi prema kojoj dijete s težim invaliditetom, čiji roditelj koristi ostala prava iz ZRRP-a, uopće nema pravo na doplatak za pomoć i njegu, čime se izjednačuje s djetetom koje nema invaliditet. Ograničenja u ostvarenju prava propisana člankom 61. ZSS-a odnose se samo na djecu pa proizlazi da su djeca u lošijem položaju nego odrasle osobe. Navedeno nije u skladu s obvezom države na brigu o djeci s TUR.

Ako roditelj do 1. ožujka ne dostavi HZMO-u podatke o prihodima, to se smatra neispunjavanjem uvjeta za daljnje korištenje prava na **doplatak za djecu**. Smatramo da to nije u skladu s propisanom obvezom HZMO-a na utvrđivanje i provjeravanje osobnih podataka, ostvarenog dohotka, ispunjavanja pravnih, medicinskih i drugih uvjeta za ostvarivanje i korištenje prava na doplatak za djecu te obvezom drugih tijela da im takve podatke dostave, niti s najboljim interesom djeteta.

Ponovili smo prijedloge da se izmjenama odredbi *Zakona o doplatku za djecu* ostvari bolja zaštita djece u onim slučajevima u kojima korisnik (roditelj ili druga osoba određena zakonom) ostaje bez doplatka za djecu zbog neispunjavanja uvjeta duljine vlastitog prebivališta, zatim radi otklanjanja diskriminatornih odredbi prema kojima ne ostvaruju pravo na dječji doplatak roditelji djece koja su prekinula svoje školovanje, kao i djece koja su starija od 15 godina, a pohađaju osnovno obrazovanje iz nekog drugog razloga, a ne onog koji je vezan uz njihov zdravstveni status (nejednaki položaj po osnovama obrazovanja i dobi), radi zaštite djece koja imaju prebivalište u RH, a školu pohađaju u inozemstvu (u onim slučajevima kada je ta škola bliže njihovom prebivalištu), povećanja postotka proračunske osnovice kojim se određuje visina doplatka za djecu i reguliranja mogućnosti isplate pronatalitetnog dodatka za svako daljnje dijete u obitelji (a ne samo za treće i četvrto dijete).

MRMSOSP-u i Središnjoj službi HZMO-a uputili smo preporuku o potrebi zaštite prava djece kojoj je očinstvo utvrđeno sudskom odlukom u naknadno pokrenutim postupcima radi određivanja obiteljske mirovine. U jednom je slučaju otac preminuo prije djetetovog rođenja, a majka je podnijela zahtjev za priznavanje prava na obiteljsku mirovinu nakon donošenja sudske odluke kojim je utvrđeno očinstvo, te je pravo priznato od prvog dana idućeg mjeseca nakon podnošenja zahtjeva. Proizlazi da je majka mogla zahtjevom pokrenuti postupak za ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu odmah po rođenju djeteta. Postupak bi zatim bio prekinut do utvrđivanja očinstva, ali pravo bi se priznalo od datuma podnošenja zahtjeva.

Zbog različitih životnih okolnosti neka djeca trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje od roditelja ili po tom roditelju, te iako je zbog nedostatka sredstava za život povrijeđeno njihovo pravo na primjeren životni standard, država im kroz postojeći zakonodavni okvir ne jamči konkretnu i kontinuiranu pomoć niti mogućnost korištenja povlastica socijalne sigurnosti. Ponovno ističemo potrebu zaštite djece koja zbog nedostatnog mirovinskog staža roditelja ne ostvaruju **pravo na obiteljsku mirovinu** jer, zbog pravne praznine, ostaju uskraćena za primanje koje predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja. Primjer je dijete koje ne ostvaruje obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja koji je bio student te nije ispunio propisani uvjet određenog trajanja mirovinskog osiguranja. Naši dosadašnji prijedlozi nisu uvaženi te smo i ove godine MRMSOSP-u i SDUDM-u uputili preporuku, upozorenje i inicijativu za dopunu propisa. Neprihvatljivim smatramo stav MRMSOSP-a prema kojem „ne postoji mogućnost osiguravanja posebnih mehanizama zaštite djece u okviru mirovinskog osiguranja". Kao razlog tome navodi se činjenica da se obiteljska mirovina, kao i svaka druga, temelji na uplatama doprinosa za mirovinsko osiguranje, u ovom slučaju na uplatama doprinosa umrle osobe iza čije smrti se pravo ostvaruje.

I ove smo godine istaknuli MRMSOSP-u potrebu dopune *Zakona o mirovinskom osiguranju* radi reguliranja sigurnijeg (odvojenog) načina isplate obiteljske mirovine kada istu koristi više članova obitelji, potaknuti slučajevima u kojima su djeca ostala bez svojih novčanih sredstava (npr. kada se objedinjeni iznos mirovine isplaćuje na ovršeni račun tzv. „naslovnika"). Obaviješteni smo da se razmatra novi model obiteljske mirovine radi čega će se provesti analiza hrvatskoga prava te usporedne analize modela obiteljskih mirovina država članica EU.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uložiti napore kako bi se premostile nejednakosti, pružila potpora ranjivim obiteljima i ojačao sustav zaštite djece radi otklanjanja posljedica *koronakrize*.
- Povećati socijalne naknade te ih uskladiti s troškovima života.
- Postići potpuni obuhvat djece predškolskim odgojem te omogućiti djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj.
- Propisati dodatnu socijalnu uslugu u ZSS-u, s ciljem sprečavanja i rješavanja problema djeteta uzrokovanih životom u siromaštvu putem osnaživanja djeteta, pomoći u učenju i razvoju vještina, prevencije.
- Osigurati sredstva za besplatnu školsku prehranu svoj djeci osnovnoškolske dobi te učenicima iz socijalno ugroženih obitelji koji pohađaju srednju školu.
- Poduzeti mjere za pravovremeno provođenje vještačenja TUR djece i odlučivanje o svim socijalnim pravima; poboljšati informiranost roditelja o pravima djece s TUR; jačati kapacitete ustanova socijalne skrbi koje pružaju smještaj za djecu s TUR.
- Poboljšati zaštitu prava djece izmjenama propisa o doplatku za djecu, obiteljskoj mirovini, rodiljnim i roditeljskim potporama.
- Unaprijediti razvoj usluga rane intervencije za djecu s TUR.

2.5.2 EKONOMSKA PRAVA

U ukupno 72 pojedinačna predmeta vezana uz ekonomska prava obuhvaćeno je 106 djece i šest grupa djece, a njihov najveći broj odnosio se na pravo na primjeren životni standard (35). Na raspolaganje imovinom djeteta i zaštitu imovinskih prava u širem smislu odnosilo se 19 prijava, na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova 11 prijava, te na oglašavanje 7 prijava.

2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard

Zaprimljenih 35 pritužbi odnosi se na nemogućnost zadovoljavanja egzistencijalnih potreba djece, posebno za primjerenim, mirnim i sigurnim stanovanjem. Uvjeti u kojima odrastaju djeca povezani su s mogućnošću roditelja da radom uzdržavaju obitelj, a kada to nije moguće, socijalne naknade trebaju omogućiti djeci primjeren životni standard.

Problemi koji su otprije prisutni u društvu, posebno su došli do izražaja tijekom *koronakrize* kad su neki roditelji ostali bez zaposlenja i mogućnosti podmirivanja troška stanovanja, a često i bez mjesta za stanovanje. Zabrinjavajuće je da brojne obitelji nemaju stambene uvjete koji bi omogućili poštovanje epidemioloških mjera, higijene i distanciranja, kao ni tehničke uvjete za rad i školovanje djece od kuće.

Problemi roditelja koji ne mogu sami riješiti stambeno pitanje pa su u potrebi za korištenjem **gradskog ili državnog stana** su nedovoljan broj tih stanova, a često i njihova neprimjerenost za stanovanje (vlažni, derutni stanovi s lošim instalacijama, u kojima padaju dijelovi zidova) te visoki troškovi režija koje roditelji ne mogu podmiriti pa ih se zbog duga iseljava iz dodijeljenih stanova. Dodjeljivanje i skrb o gradskim stanovima ovisi o osviještenosti vodstva grada, prepoznavanju problema i financijskim mogućnostima za njihovo rješavanje. Svjesni smo teškoća s kojima se suočavaju gradovi u nedostatku stambenih kapaciteta te nastojanju da se postigne ravnopravnosti građana kojima se stanovi dodjeljuju na korištenje temeljem socijalnih, zdravstvenih i drugih kriterija. Upoznati smo i sa situacijom da grad, u kojem RH ima u vlasništvu prazne stanove, godinama bezuspješno pokušava steći pravo da u njima zbrine osobe u teškim životnim situacijama obraćajući se

Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom (DUUDI) i Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine (MPUGDI).

Događa se da, zbog teških životnih prilika, roditelji s djecom **bespravno usele** u gradski ili državni stan. Neupitno je da je svatko dužan poštovati pravila i propise, no zabrinjava da su, zbog neodgovarajuće podrške sustava, roditelji prisiljeni tražiti rješenja izvan propisa. Primjerice, majka navodi da su je životni problemi (razvod, smrt u obitelji, nemogućnost rješavanja stambenog pitanja) primorali da, nakon dugogodišnjeg čekanja na ostvarenje prava, bespravno useli s djetetom u gradski stan, zbog čega im je, iako plaća režije, isključena struja i plin pa dijete živi u mraku, piše zadaće uz svijeće, kupa se kod prijatelja. Na konačnoj listi reda prvenstva prije ove majke je više od 500 potencijalnih korisnika, zbog čega nije moguće predvidjeti rješavanje njezinog stambenog pitanja, te je dužna stan predati vlasniku. Pravo da od CZSS-a zatraži ostvarenje prava na JN-u te da se javi na natječaj za gradski stan koji će biti raspisan u dogledno vrijeme, nedovoljna je pomoć majci u trenutku kada nema gdje živjeti s djetetom. Iako JLP(R)S-e i država imaju pravo poduzimati radnje u zaštiti svojih prava na nekretninu, kao i obvezu prema drugim potencijalnim korisnicima s liste prvenstva, nužno je u svakom pojedinom slučaju obitelji s djecom procijeniti **najbolji interes djeteta** i dati mu prednost pred drugim interesima JLP(R)S-e ili države.

Bilježimo i dugoročno korištenje **nužnog smještaja**, koji bi trebao biti samo privremena mjera za zbrinjavanje osoba, koji pritom ima izrazito loše stambene i sigurnosne uvjete. Primjerice, više obitelji s djecom žive u derutnim i premalim prostorima nužnog smještaja u zgradi u kojoj tridesetak korisnika koristi zajedničku kupaonicu, s toaletima s neispravnim školjkama i razbijenim vratima, i jednim tušem bez tople vode, te u susjedstu osoba problematičnog ponašanja. Takvi posve nezadovoljavajući uvjeti stanovanja predstavljaju ozbiljan razvojni rizik za djecu.

Građani iskazuju nezadovoljstvo i zbog sporoga ostvarivanja prava na stambeno zbrinjavanje prema *Zakonu o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima.*

Na probleme u osiguravanju osnovnih životnih potreba djece ukazuju i roditelji u **privatnim stanovima**. Ponekad, zbog narušenih obiteljskih odnosa ili imovinskopravnih problema, članovi šire obitelji ili očevi koji žive u susjednom stanu iste kuće, isključuju električnu energiju, plin ili vodu u stanu koji koriste majka i djeca, pri čemu djeca osobito trpe. HEP u takvim slučajevima upućuje majke da zaštitu svojih i djetetovih prava pokušaju ostvariti putem suda koji bi naložio vlasniku stana uključivanje struje. Upoznati smo i sa slučajem u kojem je otac onemogućio uključivanje struje u stanu u kojem živi njegovo dijete, a policija je protiv njega podnijela optužni prijedlog zbog prekršaja iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* na štetu majke i djeteta.

Vezano za pravo socijalno ugroženih obitelji na stanovanje ukazali smo MRMSOSP-u na potrebu osiguravanja prikladnog stanovanja obiteljima s djecom koje nemaju riješeno stambeno pitanje, a nisu ga u mogućnosti samostalno riješiti, te na potrebu da se obitelji s djecom ne smještaju u rizično okruženje koje može negativno utjecati na rast i razvoj djece, primjerice u blizini osoba rizičnog ponašanja. Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine (MPUGDI), kojem smo uputili preporuku da se poduzmu mjere i ulaganja kojima bi se osiguralo prikladno stanovanje socijalno ugroženim obiteljima, ističe društveno poticanu stanogradnju kao mjeru za rješavanje tog problema.

Posebno u vrijeme *koronakrize* apeliramo na razumijevanje za poteškoće s kojima se suočavaju oni koji žive u uvjetima siromaštva i socijalne isključenosti, osiguravanje kontinuiteta podrške državnih institucija u rješavanju ekonomskih problema pojedinih obitelji, pa i uz korištenje sredstava iz fondova europske pomoći za najpotrebitije.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Primili smo jedanaest (11) pojedinačnih prijava (u 2019. bilo ih je 14), od kojih se dvije odnose na nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, tri su prijave povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca, tri prijave u vezi sa sudjelovanjem djece u kulturnim, umjetničkim i promidžbenim aktivnostima, dva upita roditelja u pogledu rada djece preko učeničkog servisa te jedna prijava vezana uz djecu koja prose.

Učenici srednjih strukovnih škola i odgojno-obrazovni radnici obavještavali su nas o problemu **pronalaženja poslodavaca za praktičnu nastavu, naukovanje i stručnu praksu** u uvjetima epidemije Covida-19 i o teškoćama u savladavanju elemenata praktične nastave u *online* modelu. Prilikom donošenja pravilnika iz područja naukovanja i izvođenja nastave u strukovnim školama, dostavili smo prijedloge tadašnjem MGPO-u i MZO-u radi zaštite prava i interesa učenika u tim oblicima strukovnog obrazovanja, a posebno ističemo prijedlog za obveznu provjeru prethodne osuđivanosti te periodičnu provjeru mentora i drugih osoba u kontaktu s djecom.

U području **umjetničkih, audiovizualnih i promidžbenih aktivnosti** nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece, kako uz naplatu tako i bez naplate. Iako već godinama upozoravamo na nereguliranost ovih dječjih aktivnosti, provedbeni propis na temelju *Obiteljskog zakona* kojim se treba propisati način sudjelovanja djece još nije donesen.

Problemu iskorištavanja djece za **prosjačenje** ne pristupa se sveobuhvatno, izostaje kontinuirana suradnja nadležnih resora i planiranje dugoročnih mjera za zaštitu djece, na što već godinama upozoravamo.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu DIRH-a. DIRH nas obavještava o nezakonitom postupanju poslodavaca prema maloljetnicima, primjerice, korištenjem rada djece mlađe od 15 godina, određivanjem prekovremenog i noćnog rada, neuručivanjem pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu, neprijavljivanjem tijelima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, u kojim slučajevima poslodavcima izriče propisane kazne i obavještava CZSS o povredama prava maloljetnika.[64]

Prema podacima DIRH-a u 2020. inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 8.101 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u osam nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na osam maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 14 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Nezakonitosti počinjene u odnosu na maloljetnike utvrđene su u djelatnosti ugostiteljstva i građevinarstva, a maloljetnici su radili na poslovima: konobara, pomoćnog pekara i pomoćnim poslovima u građevinarstvu. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je sedam optužnih prijedloga prekršajnim sudovima.

Inspektori rada u području radnih odnosa donijeli su šest rješenja, i to o zabrani određivanja rada maloljetnika na poslovima na kojima može raditi samo nakon prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnika, o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti poslodavcu. Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 6.355 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od toga je provedeno pet inspekcijskih nadzora u području zaštite maloljetnika u kojima je utvrđeno osam nepravilnosti.

Tri inspekcijska nadzora obavljena su povodom ozljede maloljetnika. Učenici su se ozljeđivali prilikom: otklanjanja kvara na klornoj stanici kod poslodavca (instalater klimatizacijskih uređaja), obavljanja poslova na mesoreznici (kuhar) i obavljanja poslova na miješalici za tijesto (kuhar). Inspektori rada su izricali zabrane, odnosno naredbe poslodavcima, od zabrane uporabe sredstava rada dok se ne otklone utvrđeni nedostaci i uporabe sredstava rada dok se za iste ne predoči propisana dokumentacija, do naredbi udaljenja maloljetnog učenika s obavljanja poslova dok mu se ne osigura nadzor osobe osposobljene za rad na siguran način, ispitivanja sredstva rada i radnog okoliša te organiziranja pružanja prve pomoći radnicima na radu u skladu s propisima.

Povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca – U jednom slučaju obratio nam se roditelj zabrinut za zaštitu zdravlja i način organiziranja i izvođenja praktične nastave i vježbi u bolnici u uvjetima epidemije Covida-19, te smo od MZO-a tražili da roditelju uputi obavijesti i pojašnjenja. Jedna prijava roditelja odnosila se na ispunjenje i raskid ugovora o stipendiranju učenika u djelatnosti ugostiteljstva i turizma u uvjetima epidemije Covida-19, o čemu smo primili informacije i obavijesti od Ministarstva turizma i sporta (MTS) koje je rješavalo slučaj.

Jedan upit odnosio se na način zaštite prava djeteta na praksi u frizerskom salonu zbog neprofesionalnog i neprimjerenog odnosa prema djetetu. Nažalost, zbog pravnih praznina u propisima koji reguliraju strukovno obrazovanje i naukovanje zasad nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca za povrede ugo-

64 U daljnjem tekstu, u navođenju podataka iz djelokruga DIRH-a, umjesto izraza dijete koristimo izraz maloljetnik, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.

vora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku na naukovanju. Istodobno, roditelja smo obavijestili o ovlastima DIRH-a, odnosno inspektora rada koji provode nadzore nad naukovanjem, praktičnom nastavom i vježbama kod poslodavca, u dijelu koji se odnosi na primjenu propisa o radu, sigurnosti i zaštite na radu te o uvjetima podnošenja prijave Sudu časti Hrvatske obrtničke komore (HOK).

Osim pisanih obraćanja roditelja, učenici srednjih strukovnih škola i odgojno-obrazovni radnici obavještavali su nas o problemu **pronalaženja poslodavca za praktičnu nastavu, naukovanje i stručnu praksu** u uvjetima epidemije Covida-19, tijekom koje je došlo do prestanka rada ili smanjenog opsega rada poslodavaca, kao i o teškoćama u svladavanju elemenata praktične nastave u uvjetima izvođenja *online* nastave.

Prilikom donošenja pravilnika koji reguliraju izdavanje **dozvole (licencije) za izvođenje naukovanja** i minimalne uvjete za ugovore o naukovanju iz nadležnosti MGOR-a[65] te izmjena i dopuna pravilnika o načinu organiziranja i izvođenju nastave u strukovnim školama iz nadležnosti MZO-a, dostavili smo prijedloge tadašnjem MGPO-u i MZO-u radi zaštite prava i interesa učenika u tim oblicima strukovnog obrazovanja, a posebno ističemo prijedlog za obveznu provjeru prethodne osuđivanosti mentora i drugih osoba u kontaktu s djecom kod poslodavca, kao i periodično provođenje takvih provjera.[66]

U organizaciji praktične nastave, vježbi, naukovanja i stručne prakse u srednjim strukovnim školama uočavamo potrebu za poboljšanjima u cilju potpunije zaštite učenika. Preporuke koje smo proteklih godina upućivali nadležnima ponovili smo u publikaciji koju smo objavili u prosincu 2020. pod naslovom „Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama".

Smatramo da su potrebna sljedeća poboljšanja: u *Zakonu o strukovnom obrazovanju* uspostaviti mehanizam nadzora i sankcioniranja poslodavca za povrede prava učenika, kao i propisati kaznena djela koja su zapreka za obavljanje mentorstva i drugih poslova u kontaktu s učenicima kod poslodavca; informirati roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave, vježbi naukovanja i stručne prakse; pomoći učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će polaziti praktičnu nastavu, vježbe, naukovanje i stručnu praksu i pravodobno zaštititi njihova prava; uspostaviti sustav kontrole ugovora o upućivanju učenika na stručnu praksu kod poslodavaca (npr. u ljetnim mjesecima) i nadzor smještaja učenika u slučaju kad praksu obavljaju izvan mjesta prebivališta; provjeravati prethodnu osuđivanost osoba u kontaktu s učenicima prije sklapanja ugovora s poslodavcem i periodično, te provoditi praktičnu nastavu, vježbe, naukovanje i stručnu praksu samo kod poslodavaca koji onemogućuju pravomoćno osuđivanim osobama kontakt s učenicima.

Zaštita djece koja prose – Prema podacima MUP-a, tijekom 2020., prema članku 11. *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira*, u prosjačenju je zatečeno petero djece. Navodeći djecu na prosjačenje ili koristeći ih u prosjačenju radi izazivanja samilosti u cilju postizanja veće zarade odrasle osobe ugrožavaju elementarna prava djece. Unatoč višegodišnjem ukazivanju na ovaj problem prosjačenje s djecom je redovna pojava u većim gradovima, osobito u Zagrebu. Iako policija, prema vlastitim navodima, kontinuirano poduzima mjere u sprečavanju korištenja djece za prosjačenje, rezultati tih akcija nisu vidljivi jer se iste osobe i dalje viđaju kako prosjače s djecom, o čemu nas obavještavaju zabrinuti građani. Iako je riječ o evidentiranom kršenju dječjih prava o čemu saznanja imaju i policija, nadležni CZSS i prekršajni sud do sada nisu postignuti odgovarajući rezultati u zaštiti djece.

Očito je da **novčano kažnjavanje i zaštitne mjere protjerivanja iz grada**, koje se najčešće primjenjuju kao sankcije u takvim slučajevima, nisu dostatni kako bi se spriječilo iskorištavanje djece za prosjačenje. Već godinama upozoravamo da se problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa sveobuhvatno, svaki resor poduzima mjere iz svoje nadležnosti, ali izostaje kontinuirana suradnja i planiranje dugoročnih mjera za zaštitu djece. Prosjačenje se najčešće veže uz socijalno ugrožene i društveno marginalizirane grupe, te se doživljava i tolerira kao stil života, pa se zato djecu koja sudjeluju u prosjačenju često ne prepoznaje kao žrtve iskorištavanja i zanemarivanja te moguće trgovine djecom. Stoga nerijetko izostaje odgovarajuća zaštita djece u takvim situacijama. Zabrinjava što i policija samo bilježi slučajeve u kojima djeca starija od 14 godina prose, dakle one u sferi prekršajne odgovornosti djeteta, ali nije zabilježila ni jedan slučaj u kojem odrasle osobe prose koristeći djecu radi izazivanja samilosti.

Kako iz službenih podataka koji su nam dostavljeni nije iskazan taj podatak, iako smo ga tražili, proizlazi da tijekom 2020. nije zabilježen niti jedan takav slučaj, što nas posebno zabrinjava jer odrasle osobe koje prose u

[65] Prije u nadležnosti Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta.
[66] Više o prijedlozima za zaštitu prava učenika u strukovnom obrazovanju u poglavlju *Normativna aktivnost*.

pratnji djece svakodnevna su pojava. Bez identifikacije i prekršajnog sankcioniranja odraslih osoba koje tako iskorištavaju djecu ne možemo očekivati da će se poduzeti mjere za zaštitu djece. Štoviše, ako se svaki slučaj pomno ne provjeri, teško možemo očekivati da će se prepoznati trgovanje djecom u svrhu iskorištavanja za prosjačenje, što može biti unosan posao. Važno je ozbiljno i sveobuhvatno pristupiti problemu iskorištavanja djece za prosjačenje, evidentirati sve slučajeve, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima – U 2020. primili smo tri prijave koje se odnose na ovo područje dječjih aktivnosti. Jedan upit odnosio se na prava djece na sudjelovanje u snimanju filma. Podnositelju smo ukazali na mogućnost da djeca mlađa od 15 godina sudjeluju uz naplatu u snimanju filmova, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih i drugih sličnih djela, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, ćudoređe, školovanje ili razvoj, uz prethodno odobrenje inspektora rada. Ostale prijave odnosile su se na sudjelovanje djece u marketinškim aktivnostima (kao manekeni) te na sudjelovanje djece u snimanju serije bez ugovora s roditeljima u kojem slučaju DIRH nakon provedenog nadzora nije utvrdio sudjelovanje maloljetnika u snimanju serije. Ovim područjem bavimo se već niz godina te ukazujemo na nužnost uspostave cjelovitog sustava zaštite djece.

Inspektori rada za radne odnose nadležni su izdavati odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima, međutim, ta inspekcija nema nadležnost kad je riječ o nenaplatnom sudjelovanju djeteta. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj procjeni i odluci o primjerenosti tog sudjelovanja. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

U 2020. godini inspektori rada za radne odnose zaprimili su 171 zahtjev zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela te snimanju video spotova, tv-reklama, serijala i dr. i svi su zahtjevi odobreni.

Nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Zbog toga smatramo da ovoj problematici treba pristupiti s velikom pažnjom i oprezom, te da je zadaća organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio ugrožavajući ili ometao njihovo obrazovanje te bio štetan za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj. Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor na nereguliranost ovog područja dječjih aktivnosti i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja.

Stupanjem na snagu novog *Obiteljskog zakona* 1. studenoga 2015. uređenje ovog područja dječjih aktivnosti postaje ovlast i obveza ministra nadležnog za poslove obitelji i socijalne politike, koji je spomenuti propis o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima trebao donijeti uz suglasnost ministra za kulturu i ministra za zdravlje, u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu tog zakona, no taj propis još nije donesen. Očekujemo da ministarstvo nadležno za obitelj i socijalnu politiku, u suradnji s drugim nadležnim tijelima, bez odgađanja donese provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, neovisno o tome je li riječ naplatnom ili nenaplatnom sudjelovanju.

2.5.2.3 Imovinska prava

Ukupno smo u 2020. primili 19 pritužbi koje se u širem smislu odnose na zaštitu imovinskih prava djece, a njima je obuhvaćeno ukupno 28 djece. Osim toga bilježimo i 14 telefonskih ili osobnih obraćanja stranaka motiviranih zaštitom dječjih imovinskih prava.[67]

I dalje je zamjetan relativno mali broj prijava kršenja djetetovih imovinskih prava koje primaju CZSS-i, kao i nerazmjer slučajeva u kojima se CZSS-i odlučuju na pokretanje postupaka za određivanjem mjera za zaštitu

67 Smatramo da mnoge povrede imovinskih prava djece ostaju neprijavljene jer ih čine upravo roditelji odgovorni za djetetovo zastupanje.

imovine i imovinskih prava djeteta u odnosu na broj zaprimljenih prijava. Prema statističkim izvješćima ministarstva nadležnog za socijalnu politiku za razdoblje 2018. i 2019. (podaci za 2020. još nisu dostupni), broj obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava koje su zaprimili CZSS-i u 2018. bio je 109, a u 2019. godini 125. Pritom je sud u 2018. donio osam odluka o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta donesenih na prijedlog CZSS-a, a u 2019. godini pet takvih odluka.

Pritužbe koje smo zaprimali u 2020. odnose se na plaćanje poreza na promet nekretnina, protupravno zadržavanje pokretne imovine pokojnog roditelja, nasljeđivanje imovine opterećene dugovima, upravljanje i zaštitu imovine u suvlasništvu djece za vrijeme spriječenosti jedinog roditelja (boravak roditelja u zatvoru), nasljeđivanje dugova iz inozemstva, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa, skrb o imovinskim interesima djeteta pod skrbništvom, zapljenu u ovršnom postupku sredstava koja su izuzeta od ovrhe, spor roditelja oko podjele bračne stečevine u kontekstu djetetovog prava na obiteljski dom, ograničavanje prava roditelja na upravljanje i raspolaganje darovanim nekretninama. U praćenju je i nekoliko slučajeva povreda imovinskih interesa djece iz prijašnjih godina, među kojima i slučajevi koji se odnose na ugovaranje i plaćanje odvjetničkih usluga i provizija na štetu djece.

Ponekad do povreda imovinskih prava djece dolazi kada roditelji, nevješti i neupućeni u činjenicu da **djeca mogu biti dužnici i ovršenici**, donose odluke u ime djece te ih zastupaju u različitim pravnim poslovima. Međutim, ima i slučajeva u kojima roditelji namjerno ugrožavaju interese djeteta, trošeći njegovu imovinu i prihode na vlastite potrebe. U pojedinim slučajevima stranke traže pravni savjet pri čemu ih upućujemo da se o mogućim konkretnim pravnim radnjama s ciljem rješavanja imovinskopravnih odnosa i zaštite prava i interesa djece konzultiraju s odvjetnikom.

Odredbe *Obiteljskog zakona* koje reguliraju ovu materiju i dalje su neizmijenjene[68]. To znači da i dalje vrijedi zakonska pretpostavka da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti, osim kada je riječ o zastupanju djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, koje je valjano ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku.

Pojam **vrjednije imovine** i dalje se preširoko tumači. I dalje je u primjeni *Mišljenje Ministarstva socijalne politike i mladih* (MSPM) od 23. rujna 2014., prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna, kao i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015., prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kada je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

Iako neće svako postupanje roditelja i svako njihovo raspolaganje imovinom djeteta biti na štetu djeteta, činjenica je da je slučajeve namjernog i nehajnog postupanja roditelja na štetu djetetove imovine nemoguće unaprijed predvidjeti, stoga već niz godina pozivamo na propisivanje zaštitnih mehanizama. Mogućnost zaštite prvenstveno vidimo kroz propisivanje razlike između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, kao i kroz usklađivanje iznosa do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta, odnosno njegove redovite mjesečne isplate vezati uz minimalni novčani iznos potreban za djetetovo mjesečno uzdržavanje[69].

Slučajevi na kojima smo radili pokazuju da je u praksi ipak bilo moguće podizanje **sredstava s računa djece putem *online* bankarstva** bez ikakvih ograničenja (jedna je banka tek u svibnju 2020. implementirala mjesečno ograničenje raspolaganja sredstvima putem *online* bankarstva na računima maloljetnika na iznos od 10.000 kn). Također smo u pojedinim slučajevima uočili izostanak naknadne kontrole na koji način su utrošena novčana sredstva djece nakon što je sud roditeljima dao suglasnost da ih mogu podići.

Susretali smo se s više slučajeva nesuglasja roditelja u odnosu na raspolaganje s imovinom djece, a u kojima bi roditelj bez znanja djeteta i roditelja s kojim dijete stanuje podigao novac s djetetovog računa te ga potrošio na nešto drugo, a ne za potrebe djeteta.

---

68 *Obiteljski zakon*, NN 103/15, 98/19 i 47/20, članci: 97. Upravljanje imovinom djeteta; 98. Ograničavanje prava na upravljanje imovinom djeteta; 99. Zastupanje djeteta; 101. Zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom odnosno imovinskim pravima djeteta; 178. Vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta; 179. Izmjena ili ukidanje rješenja.

69 Minimalni novčani iznosi potrebni za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 39/20) iznose: za dijete do 6 godina 17 % prosječne plaće 1.098 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20 % prosječne plaće 1.291 kn, te za dijete od 13 do 18 godina 22 % prosječne plaće 1.420 kn.

Dodatnu povredu prava djece predstavlja **dugotrajnost postupaka**. Pratimo i dalje slučaj u kojem djeca potražuju od roditelja iznos od 300.000 kuna. Spor traje devet godina i nije pravomoćno okončan (aktualno, spis se ponovno nalazi na županijskom sudu radi donošenja odluke o žalbi). Jedno je dijete u međuvremenu postalo punoljetno, a drugo je na pragu punoljetnosti. Smatramo da je zabrinjavajuće da postupci koji se odnose na zaštitu djece toliko dugo traju i da djeca ne dobivaju pravodobnu zaštitu svojih prava. Ponekad se događa da su roditelji koji su trošili novac djece na svoje potrebe ujedno i neplatiše uzdržavanja što dodatno otežava poziciju djece.

Više pritužbi iz 2020. odnosilo se na **nasljeđivanje dugova**, odnosno odgovornost djece, kao nasljednika, za dugove ostavitelja. Roditelji koji znaju ili pretpostavljaju da postoje dugovi ostavitelja raspituju se o mogućnostima zaštite druge dječje imovine ili prihoda, najčešće obiteljske mirovine koja, nažalost, nije izuzeta od ovrhe. Neka obraćanja odnose se i na situacije u kojima se netko u ime djece već prihvatio nasljedstva koje je opterećeno dugovima, te su djeca suočena s problemom kako namiriti dugove, često opterećene i višegodišnjim kamatama.

Iako nasljednika štiti *Zakon o nasljeđivanju*[70], praksa pokazuje kako svako naknadno dokazivanje da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova i pokretanje novih postupaka s tim ciljem, dodatno opterećuje i roditelje, a posebno djecu.

Kako bismo stekli bolji uvid u funkcioniranje sustava zaštite prava i interesa maloljetne djece, primjenu gore navedenih odredbi, te posebno, kako se u praksi provodi opće pravilo postupanja koje propisuje članak 180. st. 2. *Zakona o nasljeđivanju*[71] u vrijeme pisanja ovog izvješća pripremili smo *online* anketni upitnik za javne bilježnike kao povjerenike suda u ostavinskim postupcima.

U nekim slučajevima riječ je o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su pod skrbništvom, a koja su naslijedila dugove. U tim okolnostima od skrbnika, kao i od CZSS-a očekuje se pojačani angažman s ciljem zaštite interesa djece. Potrebne su dodatne edukacije stručnih radnika CZSS-a, ali i posebnih skrbnika koji u postupcima zastupaju djecu, o čemu smo u prosincu 2018. uputili preporuku tadašnjem MDOMSP-u.

U postupcima u kojima se traži odobrenje suda u izvanparničnom postupku za odricanje od nasljedstva ponekad se kao problem pojavi procjena vrijednosti nekretnine odnosno predujam troškova vještaka. Uz istodobno nasljeđivanje dugova i nekretnina, često se javlja i problem neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, suvlasništva i tuđeg posjeda nekretnine, kao i bojazan da nekretnine nisu atraktivne za prodaju. U takvim je slučajevima, vezano uz provedbu i troškove vještačenja, potrebno propisima predvidjeti dodatne mehanizme i mogućnosti zaštite interesa djeteta te tako olakšati i ubrzati postupanja nadležnih tijela.

Povrede svojih imovinskih prava djeca doživljavaju i u slučajevima ovrhe novčanih sredstava koja su u naravi trebala biti izuzeta od ovrhe (najčešće sredstava za uzdržavanje djeteta, doplatka za djecu, kao naknada iz sustava socijalne skrbi). O našim prijedlozima u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona s konačnim prijedlogom zakona*, kao i *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* više riječi biti će u poglavlju *Normativna aktivnost*.

U nekim slučajevima roditelji ili skrbnici u ime malodobnog djeteta zaključuju pravne poslove, ne sagledavajući da takvim zastupanjem djetetu nameću i obveze. Neki roditelji nisu informirani o djetetovim obvezama, primjerice obvezi plaćanja poreza na promet nekretninama, odnosno propuste prije zaključenja pravnog posla raspitati se o uvjetima poreznih oslobođenja, pogrešno vjerujući da su djeca oslobođena obveze plaćanja poreza. Roditelji koji u ime djeteta poduzimaju pravne radnje trebaju o tome voditi računa te donositi informirane odluke o djetetovim imovinskim interesima.

I u 2020. godini uključili smo se u e-savjetovanje na Obrazac prethodne procjene za Zakon o izmjenama i dopunama *Zakona o porezu na dohodak* te se zalagali da se uzdržavanim članovima uže obitelji smatraju potomci u izravnoj liniji (čime bi se zaštitila maloljetna djeca čiji roditelji imaju primanja ispod razine osnovnog osobnog odbitka te ih uzdržavaju bake i djedovi) te da se uvećanje osobnog odbitka priznaje i bračnom drugu udomitelja, te životnom partneru roditelja. Naši prijedlozi nisu uvaženi.[72]

[70] Članak 139. stavak 3. *Zakona o nasljeđivanju*: *Nasljednik odgovara za ostaviteljeve dugove do visine vrijednosti naslijeđene imovine, s time da na visinu vrijednosti naslijeđene imovine i vrijednost ostaviteljevih dugova koje je nasljednik već podmirio sud pazi samo na prigovor nasljednika.*

[71] Članak 180., stavak 2. *Zakona o nasljeđivanju*: *Sud je dužan osobito paziti da se zaštite i ostvare prava osoba koje se zbog malodobnosti, duševne bolesti ili drugih okolnosti nisu sposobne brinuti o svojim pravima i interesima.*

[72] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Nastavili smo pratiti slučaj djece čiji su roditelji poginuli u prometnoj nesreći, vezano uz praksu **ostvarenja naknade štete** temeljem police od automobilske odgovornosti, a u kojem je baka, kao skrbnica djece, bez suglasnosti CZSS-a ugovorila plaćanje odvjetničkih usluga i provizija u postotku od iznosa naknade štete. U postupcima radi ostvarenja naknade štete u pravilu se angažira stručna pravna pomoć odvjetnika koji zastupaju djecu pred društvima za osiguranje, podnose zahtjev za naknadu štete (odštetni zahtjev) u mirnom postupku i načelno sklapaju sporazum o izvansudskoj nagodbi. Hrvatski ured za osiguranje informirao nas je da se troškovi odvjetnika kao punomoćnika obračunavaju prema važećoj tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika te društva za osiguranje, prema vrijednosti spora, obračunavaju dvije ili tri radnje kao nagradu punomoćniku za zastupanje. Međutim, u nekoliko slučajeva doznali smo da su odvjetnici, osim troškova zastupanja koje im je isplatilo društvo za osiguranje, dodatno sa zakonskim zastupnicima djece ugovorili provizije u postotku od iznosa naknade štete, kao u što su u opisanom slučaju učinili s bakom kao skrbnicom djece.

U obrazloženju pravomoćne sudske presude kojom je ugovor bake i odvjetničkog društva utvrđen ništetnim, a odvjetničkom društvu naloženo da djeci vrate iznos koji su neosnovano primili (ukupno 54.120 kn sa zateznom kamatom) navodi se da je osiguravajuća kuća iznose naknade štete platila u mirnom postupku i sukladno orijentacijskim kriterijima za utvrđivanje pravične novčane naknade štete, koji su na snazi od 2003., a ti iznosi se uvijek dosuđuju i isplaćuju, pogotovo kada mala djeca ostaju bez majke, pa za postizanje uobičajene isplate nije potreban nikakav poseban odvjetnički angažman. Budući da je i sudskom praksom potvrđeno da ne dolazi u obzir dvostruka naplata parničnog troška u jedinstvenom zastupanju, preporučili smo HOK-u da kroz aktivnosti Komore (edukacije, naputci i sl.) upozore članove na štetnost takve prakse te da poduzmu mjere prema odvjetnicima koji, postupajući na taj način, štete ugledu odvjetničke struke, te ozbiljno ugrožavaju dobrobit djece koju zastupaju.

U vezi sa zaštitom imovinskih prava djece uputili smo preporuke i Hrvatskoj udruzi banaka (HUB).[73]

Zaključno, s obzirom na jednaki pravni okvir, držimo da i dalje do većeg broja povreda imovinskih prava djece može doći zbog širokog tumačenja pojma vrjednije imovine, zbog nepostojanja zaštitnih mehanizama. Također, slučajevi iz prakse ukazuju na potrebu bolje informiranosti roditelja prije zaključivanja pravnih poslova u djetetovo ime i za djetetov račun. Uočavamo potrebu unapređivanja skrbi o djeci u ostavinskim postupcima, kao i potrebu dopune niza različitih pravnih propisa kako bi se zaštita imovinskih interesa djece podigla na višu razinu.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Kao i prijašnjih godina, najveći broj prijava i postupanja odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja televizijskih i drugih reklama te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima. Postupali smo u sedam pojedinačnih slučajeva povreda pojedinačnih prava djece te na temelju više obavijesti i upita i s više općih inicijativa koje se u širem smislu odnose na oglašavanje, od čega najviše u zakonodavnim inicijativama. Najznačajniji dio aktivnosti odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenih oglasa na teletekstu, reklama za online kockanje i klađenje te zaštitu djece od drugih neprimjerenih sadržaja koji mogu ugroziti njihovu dobrobit.

Iako tijekom 2020. nismo imali prijava koje se odnose na neprimjerena oglašavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, iz izvješća koje nam je dostavio (MZO) o obavljenim nadzorima tijekom 2020. vezanim za kršenje odredbi o zabrani prodaje i promidžbe u školskim ustanovama, doznali smo da je MZO proveo dva nadzora u osnovnoj te dva nadzora u srednjoj školi. Nadzori su provedeni zbog pritužbi na nezakonitost u iznajmljivanju školske sportske dvorane i prodaji alkoholnih pića u vrijeme nastave, nametanje kupnje sličica za besplatne albume koji su učenicima podijeljeni u školi, navoda o političkom marketingu iz učionice te neprimjerenoj kazališnoj predstavi u školi. U nadzoru nisu potvrđeni navodi iz pritužbi.

Stranke nam se uglavnom obraćaju zbog **oglasa na televiziji i društvenim mrežama** za koje procjenjuju da imaju neprimjerene slogane, sadržaje i poruke ili da su usmjerene na djecu, a nekad se propituje i samo sudjelovanje djece u reklamama.

Ponovno smo primili pritužbe zbog objave neprimjerenih **oglasa na naslovnoj stranici teleteksta** RTL TV, na kojoj su bili vidljivi naslovi poput *Jeftini sex razgovori*, *Vrući pozivi*, Žene za sex i dr. Putem tih neprimjerenih objava djeca se izlažu seksističkim porukama, uvredljivim i za žene i za muškarce te ih se potiče na pristup neprimjerenim sadržajima, uključujući i pornografske. Pritom se ne vodi računa o njihovoj dobi, nezrelosti i naivnosti te se ignoriraju propisane obveze zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima. Na tu

[73] O preporukama detaljnije pišemo u poglavlju *Normativna aktivnost*.

štetnu i neetičnu praksu nakladnika elektroničkih medija već godinama upozoravamo te pozivamo nadležna tijela da riješe taj problem, a nakladnike da pokažu društvenu odgovornost i da, radi zaštite dobrobiti djece, odustanu od takvih objava.

Tijekom 2020. izloženost i ugroženost djece zbog neprimjerenih objava na teletekstu bila je znatno povećana, budući da su djeca zbog izvanrednih okolnosti uslijed epidemije Covida-19 bila prisiljena više vremena provoditi ispred televizora i drugih ekrana putem kojih prate i nastavu na daljinu. Podsjećamo i da se djeca u mnogim obiteljima informiraju o rasporedu programa na televiziji uglavnom pomoću teleteksta, a na istoj stranici, uz program, nailaze i na spomenute neprimjerene oglase. Pozvali smo RTL da ukloni takve objave s naslovne stranice teleteksta, ali bez uspjeha.

Podsjećamo da smo prethodnih godina u nekoliko navrata upozoravali nakladnike, Vijeće za elektroničke medije (VEM) i (tadašnje) Ministarstvo kulture da su na naslovnim stranicama teleteksta tijekom cijeloga dana i bez ograničenja djeci dostupni oglasi za kockanje, klađenje, proricanje budućnosti, pronalaženje partnera, a u nekim slučajevima i za pornografske sadržaje, čime se djeci omogućuje pristup neprimjerenim sadržajima koji im mogu naštetiti. Takva je praksa protivna odredbama *Zakona o elektroničkim medijima* (153/09, 84/11, 94/13 i 136/13; ZEM) i *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* (NN 28/15) kojma se štite interesi djece u području oglašavanja te je objava takvih oglasa na televiziji kažnjiva.

Budući da VEM navodi da ne može sankcionirati takve objave na teletekstu, jer to nije elektronički medij, pozvali smo nakladnike još 2016. da, unatoč toj pravnoj praznini, sami pokažu odgovornost i brigu za dobrobit djece te da takve sadržaje uklone s prvih stranica teleteksta. Tada je HRT pokazao spremnost da prilagodi oglašavanje na teletekstu, Nova TV navela je da je spremna na izradu samoregulacijskih pravila o kojima bi se zajedno dogovorili svi televizijski nakladnici koji objavljuju takve oglase te je donekle korigirala objave na prvoj stranici teleteksta, a RTL nije promijenio dotadašnju praksu objave neprimjerenih oglasa. O svemu tome tada smo izvijestili i Ministarstvo kulture.

Na taj smo problem upozorili i 2020., u sklopu javnoga savjetovanja o *Nacrtu prijedloga novog Zakona o elektroničkim medijima* te smo ponovno zatražili da se teletekst obuhvati regulacijom u području elektroničkih medija. Smatramo da je riječ o ozbiljnom problemu koji se ne smije ignorirati ni umanjivati.

Prijavljene su nam i **reklame za *online* kockanje i klađenje** na RTL-u i Novoj TV (moguće je da ih je bilo i kod drugih TV-nakladnika). Pritužbe smo proslijedili VEM-u, nadležnom za praćenje provedbe propisa u području elektroničkih medija i sankcioniranje prekršaja, koji nas je izvijestio kako je utvrdio da u konkretnim slučajevima nije bilo osnova za sankcioniranje nakladnika prema postojećim propisima, ali je ujedno istaknuo da u vezi s emitiranjem takvih sadržaja nedvojbeno postoji problem koji nije odgovarajuće reguliran. Stoga je VEM pozvao TV-nakladnike kod kojih je uočio oglase za *online casina* da se suzdrže od takvog oglašavanja te da, imajući na umu dobrobit djece i mladih, u najvećoj mogućoj mjeri umanje broj i učestalost takvih oglasa u terminima koji su dostupni djeci i u programima koji se emitiraju bez programskih oznaka ili s oznakom 12. VEM je također najavio da će u najskorije vrijeme pristupiti normiranju ovoga problema.

Primili smo i pritužbu koja se odnosi na **oglašavanje na dječjem TV-kanalu** RTL Kockica, prvenstveno na trajanje tv-reklama i omjer između programskog sadržaja za djecu i oglašavanja. Također se u pritužbi propituje općenito mogući štetan utjecaj oglašavanja igračaka i slatkiša koje je izravno usmjereno na djecu. Stoga smo zatražili stajalište VEM-a u pogledu oglašavanja na tv-kanalima namijenjenim djeci, načinu na koji se za takve kanale primjenjuje postojeća regulacija koja se odnosi na oglašavanje, te stajalište o oglašavanju slatkiša (kao nezdravih namirnica) u sklopu dječjih programa. Obavješteni smo da nakladnik nije odstupio od odredbi *Zakona o elektroničkim medijima* niti *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Navedeno je i da je u listopadu 2020. VEM osnovao radnu skupinu za zaštitu djece i mladih kroz oglašavanje u medijima, koja će proaktivno krenuti u izradu regulativnih pravila i utvrđivanje kriterija za oglašavanje hrane i pića u elektroničkim medijima.

Na važnost djelovanja u ovom području i suzbijanje **neetičkog marketinga hrane** upozoravaju i domaći stručnjaci za liječenje debljine, navodeći da su djeca najviše izložena takvom marketingu putem društvenih mreža koje ciljaju dječje dobne skupine.

Razmatrali smo i razne druge pritužbe na sadržaje oglasa u medijima, na društvenim mrežama i jumbo-plakatima te na sudjelovanje djece u reklamama. Primjerice, zbog seksističkih poruka u oglasima za donje rublje i rekvizite za tjelovježbu, zavaravajuće reklame za kućanski aparat, i drugo.

U području zakonodavnih aktivnosti, Ministarstvo kulture zatražilo je mišljenje pravobraniteljice za djecu o *Nacrtu prijedloga Zakona o elektroničkim medijima*, koje smo dostavili u dva navrata, u ožujku i rujnu. Osim već opisanog prijedloga da se regulacijom audiovizualnih komercijalnih komunikacija obuhvati i oglašavanje putem teleteksta koji se emitira putem televizije, u odnosu na oglašavanje predložili smo i ograničavanje oglašavanja alkohola, igara na sreću te da se u programima za djecu oglašavanje općenito svede na najmanju mjeru[74].

Tom smo prilikom upozorili i da je oglašavanje alkoholnih pića štetno i kad nije usmjereno posebno na maloljetnike, te da može loše utjecati na njih i kad se konzumaciju alkohola prikazuje kao neizostavni dio praćenja sportskih događanja, druženja i slično. Svakako je nužno uložiti više napora u ograničavanje izloženosti djece reklamiranju alkohola putem elektroničkih medija općenito. Na to nas obvezuju i rezultati međunarodnih istraživanja (ESPAD i dr.) koji potvrđuju da su petnaestogodišnjaci u Hrvatskoj po opijanju i konzumiranju alkohola iznad prosjeka europskih zemalja.

Inicijative pravobraniteljice godinama su usmjerene izmjenama propisa u dijelu koji se odnosi na ograničavanje oglašavanja alkohola i drugih proizvoda i usluga štetnih za djecu, npr. klađenja i igara na sreću te zaštitu od sadržaja na teletekstu. I dalje je potrebno ulagati napore u podizanje svjesnosti o štetnim utjecajima oglašavanja na djecu te kako bi oglašivači uvidjeli potrebu pridržavanja etičkog kodeksa u oglašavanju.

Već dugo upozoravamo da djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnih utjecaja oglašavanja. Još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području te jedno od područja zabrinutosti, koje je i prije prepoznao Odbor za prava djeteta UN-a[75], i dalje ostaje izloženost djece neprimjerenim sadržajima, poput oglašavanja pornografije i alkohola, a u zadnje vrijeme su pojačano izložena i oglašavanju kockanja i klađenja.

2.5.2.5 Dječji proračun

Potreba prikaza raščlanjenih podataka o financijskim sredstvima koja se izdvajaju za djecu jedna je od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta upućenih Republici Hrvatskoj 2014. godine, kao i jedan od prioritetnih ciljeva *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*.

Prema podacima iz Dječjeg proračuna RH je u 2019. za ostvarivanje dječjih prava planirala izdvojiti 18.672.145.750 kuna, projekcija za 2020. iznosila je 18.945.828.798 kuna, a za 2021. godinu 18.616.906.444 kuna. Budući da do kraja 2020. godine nije objavljen godišnji izvještaj o izvršenju Dječjeg proračuna za 2019. godinu, još uvijek ne raspolažemo podacima o tome koliko je sredstava iz javnih proračuna u konačnici i izdvojeno za ostvarivanje dječjih prava.

Dječji proračun izrađuje se na temelju metodološkog priručnika koji je izradilo Ministarstvo financija, u kojem su navedeni parametri vezani uz izradu dječjeg proračuna/godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna, kao što su njihov sadržaj, obrazloženje te obveznici.

Prema tom dokumentu obveznici izrade dječjeg proračuna su korisnici državnog proračuna (ministarstva i druga tijela na razini razdjela državne uprave), a njime nisu obuhvaćene jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Stoga smatramo da u ovom trenutku ne možemo govoriti o Dječjem proračunu Republike Hrvatske, već isključivo o dječjem proračunu korisnika državnoga proračuna.

Upoznati smo s namjerom Vlade RH da se u predstojećem razdoblju obveza sastavljanja dječjeg proračuna, odnosno godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna, proširi i na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihove proračunske korisnike, kao i da će se u sljedećem razdoblju izraditi metodološki priručnik za izradu dječjeg proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Dječji proračun trebao bi, prema smjernicama i preporukama UN-a iz 2016., biti u skladu s Općim komentarom br. 19 UN-ovog Odbora za prava djeteta i voditi računa o *Konvenciji o pravima djeteta* i proračunskim načelima djelotvornosti, učinkovitosti, pravičnosti, transparentnosti i održivosti.

74 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
75 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj od 19. rujna 2014.

Primjerice, načelo djelotvornosti nalaže da dječji proračun sustavno prati ulaganja u djecu i programe za djecu, procjenjuje kako proračun utječe na različite grupe djece i osigurava da donošenje proračuna rezultira najboljim mogućim ishodima za najveći broj djece, osobito one u osjetljivim situacijama.

Osim što još uvijek nemamo podatke o izvršenju dječjeg proračuna, nemamo ni procjenu ni evaluaciju njegovog utjecaja na djecu pa ne možemo reći da je zadovoljeno načelo učinkovitosti, budući da ne znamo izvršavaju li se odobreni rashodi u skladu s donesenim proračunom, kao ni to kako oni utječu na djecu.

Ovog trenutka se, dakle, susrećemo s dvije vrste problema u procjeni smisla i realnosti dječjeg proračuna. Jedan je da nemamo aktualne podatke o proračunu, te da je dojam da su prikazane svote nerealne. Drugi problem je zajednički svim područjima dječjih prava, a to je nedostatak procjene učinka, rezultata, promjene koju proračun čini u odnosu na djecu i njihove živote.

Objavljeni dječji proračun u sadašnjem obliku ne pruža informaciju ni o tome jesu li sredstva dodijeljena pravično na način da nije diskriminirano niti jedno dijete ili kategorija djece (što ne znači uvijek da treba trošiti isti iznos za svako dijete, nego da treba donositi odluke o potrošnji kojima se ostvaruje stvarna jednakost među djecom). Posebno zabrinjavaju rezultati istraživanja koje je proveo Ekonomski institut u Zagrebu[76], prema kojemu oko 200 do 300 tisuća djece u Hrvatskoj živi u siromaštvu.

Mišljenja smo da dječji proračun u ovom obliku, ne ispunjava u potpunosti svoju svrhu, a to je sustavno praćenje ulaganja u kvalitetu života djece i ostvarivanje njihovih prava.

Istovremeno, izražavamo zabrinutost u odnosu na to na koji način će se, uslijed provođenja izvanrednih mjera u sklopu sprečavanja posljedica epidemije Covida-19, štititi proračunska sredstva namijenjena ostvarivanju dječjih prava i najbolji interes djeteta, budući da je RH i inače ispod prosjeka EU po izdvajanjima za potporu djeci i obitelji.

Na dio ovih zapažanja osvrnuli smo se i u našoj preporuci koju smo u prosincu 2020. uputili MRMSOSP-u, koji nas je izvijestio da se kod planiranja i raspolaganja sredstvima namijenjenim ostvarenju dječjih prava u nadležnosti sustava socijalne skrbi uvažava načelo najboljeg interesa djeteta, kao i financijske mogućnosti predviđene na aktivnostima tog ministarstva.

U suradnji sa Središnjim državnim uredom za demografiju i mlade, koji je od ove godine zadužen za prikupljanje podataka potrebnih za izradu dječjeg proračuna i godišnjih izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna, i dalje ćemo poticati aktivnosti vezane uz dječji proračun. U tu smo svrhu započeli s prikupljanjem informacija od država članica Europske mreže pravobranitelja za djecu – ENOC o načinu organiziranja i funkcioniranja Dječjeg proračuna, odnosno izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarivanje dječjih prava u pojedinim zemljama.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati kapacitete za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih obitelji s djecom te ih održavati primjerenim i sigurnim za stanovanje.
- Uspostaviti u *Zakonu o strukovnom obrazovanju* mehanizam nadzora i sankcioniranja poslodavca za povrede prava učenika, te propisati kaznena djela koja su zapreka za obavljanje mentorstva i drugih poslova u kontaktu s učenicima kod poslodavca; informirati roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave, vježbi naukovanja i stručne prakse; prije sklapanja ugovora s poslodavcem, ali i periodično, provjeravati prethodnu osuđivanost osoba koje su u kontaktu s učenicima.
- Evidentirati sve slučajeve iskorištavanja djece za prosjačenje, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.
- Donijeti provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.

[76] Istraživanje „Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj", provedeno u razdoblju od listopada 2015. do ožujka 2017.

- Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (*Obiteljski zakon*, *Ovršni zakon*, *Zakon o mirovinskom osiguranju* i dr.),
- Korigirati iznos do kojeg roditelji mogu samostalno (bez odobrenja suda) raspolagati djetetovim novčanim sredstvima; predvidjeti razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, te kontinuirane isplate uskladiti s (minimalnim) novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.
- Osigurati edukacije za stručne radnike CZSS-a te smjernice i naputke za postupanje u procjeni ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjeni rizika u svakom konkretnom slučaju.
- Predvidjeti učinkovitije mehanizme zaštite prava djece-nasljednika u slučaju kada postoji sumnja u dugove ostavitelja; u postupcima u kojima je nužna procjena vrijednosti naslijeđene imovine regulirati metodologiju i troškove vještačenja.
- Uložiti više napora u zaštiti djece od oglašavanja alkohola i drugih proizvoda i usluga štetnih za djecu, npr. klađenja i igara na sreću, te od oglašavanja na teletekstu.
- Proširiti obvezu sastavljanja dječjeg proračuna na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihove proračunske korisnike.
- Kontinuirano objavljivati dječji proračun i godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna.

2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme

Kulturna prava djece odnose se na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitoga jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju.

Iako u ovom području uočavamo brojne normativne manjkavosti i propuste, te je riječ o važnom području dječjeg života, redovito zaprimamo mali broj prijava koje se odnose na kulturna prava. Budući da djeca svoja kulturna prava ostvaruju u raznim područjima života, dio njih spominjemo i u drugim dijelovima izvješća (primjerice u dijelu koji se odnosi na obrazovna prava, sigurnost dječjih igrališta, diskriminaciju, zdravstvena prava).

U 2020. primili smo 36 prijava povreda kulturnih prava, od čega se najveći broj odnosi na zaštitu prava djece sportaša (25).[77] Ostalih 11 prijava odnosilo se na pravo na slobodno vrijeme i kvalitetu provođenja toga vremena, neprimjerene uvjete rada dječjih igraonica i obrta za čuvanje djece te na neuređenost igrališta, kao i na organizaciju nastave vjeronauka i zbrinjavanje djece koja u osnovnoj školi ne pohađaju vjeronauk.

Zbog epidemije Covida-19, koja je obilježila godinu, obitelji su bile prisiljene dane provoditi u kući, bez uobičajene rutine izlazaka iz kuće, druženja i aktivnosti, što je za mnoge bilo izazovno i zahtjevno, a u velikoj je mjeri utjecalo i na ostvarivanje kulturnih prava i kvalitetno i aktivno provođenje slobodnog vremena djece.

Upozoravajući na niz negativnih posljedica koje bi provođenje izvanrednih mjera radi sprečavanja širenja Covida-19 moglo imati na djecu i ostvarivanje njihovih prava iz *Konvencije o pravima djeteta*, UN-ov Odbor za prava djeteta, u svojem stajalištu iz travnja 2020., pozvao je države da obrate posebnu pozornost na zaštitu djece te da uzmu u obzir utjecaje pandemije Covida-19 na zdravstvena, socijalna, obrazovna i ekonomska prava djeteta te prava na rekreaciju.

Odbor smatra da se ograničenja uživanja određenih prava radi zaštite općeg zdravlja moraju uvoditi samo kad je to nužno, moraju biti proporcionalna i minimalna, te da odgovori država na pandemiju, uključujući ograničenja i odluke o dodjeli sredstava, trebaju odražavati načelo najboljeg interesa djeteta.

U želji da pomognemo djeci i roditeljima tijekom epidemije objavili smo na našoj mrežnoj stranici dijete.hr poveznice na preporuke relevantnih institucija o načinu provođenja vremena u obitelji, o igri i druženju u izvanrednim okolnostima epidemije, zatim na savjete i ideje Međunarodnog udruženja za dječju igru IPA (*International Play Association*) koji promiču pravo na dječju igru, kao i na ideje o aktivnostima za tinejdžere.

[77] O pritužbama, zapažanjima i aktivnostima u tom području više u poglavlju *Prava djece koja se bave sportom*.

Prijave koje se su odnosile na kvalitetu provođenja slobodnog vremena tijekom epidemije ukazivale su i na problem boravka djece u kafićima gdje im je dostupan alkohol, te su izložena širenju infekcije Covidom-19.

Primili smo prijavu na neprimjerene uvjete rada obrta za čuvanje djece (dadilja) o čemu smo obavijestili Obiteljski centar nadležnog CZSS-a koji provodi nadzor nad radom dadilja. Dio prijava odnosio se na neprimjerene uvjete rada dječjih igraonica i neuređenost dječjih igrališta. Nažalost, ni u ovoj godini nisu doneseni propisi koji bi regulirali zaštitu prava djece u području slobodnog vremena, a o čijoj nužnosti donošenja smo pisali u prethodnim izvješćima te upozoravali Vladu RH u više navrata. I dalje zabrinjava **nereguliranost djelatnosti igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru** u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta. Do donošenja propisa kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica i igrališta i sustav njihova nadzora, što već godinama preporučujemo nadležnim tijelima, potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje o djeci skrbe u prostorima za igru i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima[78].

Također, još nije donesen ni propis predviđen *Obiteljskim zakonom* kojim bi se reguliralo **sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**, na čiji nedostatak smo više puta upozoravali. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj procjeni i odluci o primjerenosti tog sudjelovanja.[79]

Roditelji su se pritužili na nemogućnost slobodnog korištenja ljetnih školskih praznika zbog održavanja sakramenta Prve svete pričesti tijekom ljetnih školskih praznika, umjesto u mjesecu svibnju, zbog izbijanja epidemije Covida-19, o čemu smo zatražili obavijesti o odlukama i uputama nadležnih crkvenih vlasti.

Obraćali su nam se roditelji s prijavama da su djeca koja u školi ne pohađaju izborni vjeronauk prisiljena ili stavljena u položaj da zbog epidemioloških mjera moraju boraviti s drugim učenicima u razredu u kojem se održava vjeronauk zato što škola za njih nije osigurala **alternativni sadržaj vjeronauku, niti ih na drugi način zbrinula** za vrijeme nastave vjeronauka. O tim smo prijavama izvijestili MZO, upozorili na povredu prava djece i ponovili naše preporuke: da se prilikom izrade rasporeda sati vodi računa o djeci koja ne pohađaju vjeronauk, odnosno da nastava tog predmeta bude na početku ili kraju dnevnog rasporeda sati, a u slučaju kada to nije moguće, škola za to vrijeme treba primjereno zbrinuti djecu; da se uvedu *alternativni izborni nastavni sadržaji* za djecu koja u osnovnoj školi ne pohađaju vjeronauk, što smo već više puta isticali nadležnim tijelima i u našim izvješćima o radu.[80]

Postupali smo u povodu saznanja o daljnjem aktivitetu udruge čiji je suosnivač, predsjednik i osoba ovlaštena za zastupanje, muškarac koji je pravomoćno osuđen zbog najtežih seksualnih delikata na štetu djece, koji je izdržao dugotrajnu kaznu zatvora i pred kojim je još uvijek višegodišnji period rehabilitacije. Unatoč tome, udruga i dalje provodi aktivnosti kojima cilja na djecu kao potencijalne korisnike usluga. Nedopustivo je i apsolutno neshvatljivo da počinitelji seksualnih delikata ili drugih kažnjivih radnji i dalje nesmetano mogu osnovati udrugu i putem nje doći u kontakt s djecom. Posebno zabrinjava to što ih za različite usluge mogu angažirati odgojno-obrazovne i ustanove socijalne skrbi jer iz postojećih javno dostupnih podataka i registara one nemaju mogućnost **provjere tko su osobe koje u okviru rada udruge dolaze u kontakt s djecom**. Nije isključeno da uslijed nedostatka informacija o prethodnoj osuđivanosti članova udruge, odnosno provoditelja pojedine aktivnosti, takve udruge za svoj rad dobiju i proračunski novac.

Kako bi se spriječilo da osuđeni seksualni zlostavljači, ali i osobe za koje postoji sumnja da su počinitelji najtežih kaznenih djela na štetu djece, u okviru rada udruga dođu u kontakt s djecom, već ranije smo se zalagali za dopunu odredbi *Zakona o udrugama*, ali naši prijedlozi do sada nisu bili uvaženi. Inicijativu za **dopunu odredbi *Zakona o udrugama*** radi zaštite djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece uputili smo ponovno u 2020. ministru pravosuđa i uprave.[81]

Zaključno ističemo da nerazumijevanju važnosti i zanemarivanju ove skupine dječjih prava pridonosi i nedostatak propisa kojima bi se ovo područje detaljnije uredilo te problem nepostojanja prostora i odgovarajućih uvjeta za igru i slobodno vrijeme, koji često ovise o mogućnostima i odgovornosti organizatora aktivnosti i jedinica lokalne samouprave. Nepostojanje propisa te nedovoljna aktivnost svih čimbenika koji mogu pridonijeti potpunijoj i boljoj zaštiti dječjih prava u području slobodnog vremena ostavljaju prostor brojnim rizicima i kršenju prava djece.

78 Više o tome u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama*.
79 Više o tome u poglavlju *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova*.
80 Više o tome u poglavlju *Diskriminacija*.
81 Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Prijedlozi za poboljšanja

- Više ulagati u prostore za dječju igru i poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima.
- Učiniti dostupnim i besplatnim što više slobodnih aktivnosti za djecu te, za aktivnosti koje se naplaćuju, naći modele financiranja za djecu koja žive u siromaštvu.
- Uključiti djecu na lokalnoj i državnoj razini u planiranje, realizaciju i evaluaciju aktivnosti slobodnog vremena.
- Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, uvjeti uređenja i održavanja dječjih igrališta te sustav nadzora nad njihovim radom.
- Donijeti propis kojim će se regulirati sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.
- Uspostaviti posebnu evidenciju udruga registriranih za rad s djecom; osigurati mehanizme zaštite djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece, te u *Zakonu o udrugama* propisati posebne uvjete za osnivanje, praćenje rada, obavljanje usluga za djecu i nadzor rada udruga registriranih za rad s djecom.
- U *Zakonu o udrugama* osigurati pravo djece na sudjelovanje u radu udruge, odnosno ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom i upravnom postupku), neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u postupku pred nadležnim tijelima. Većina djece u kontaktu sa zakonom iskustvo pravosudnog postupka doživljava izvorom straha, uznemirenosti i sekundarne viktimizacije.

Tijekom 2020. postupali smo u 115 pojedinačnih slučajeva povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj odnosio se na pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (50) i pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (40). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezano uz pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (6), pravo na suđenje u razumnom roku (5), pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (4), te pravo na neodgodivu pravnu pomoć (3). U tri slučaja pratili smo prava djeteta oštećenika i svjedoka, a u četiri općenito pravo na sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku.

Najčešće su pritužbe na postupanje policijskih službenika, djelatnika centara za socijalnu skrb (CZSS), posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Riječ je o pritužbama zbog neprimjerenog postupanja policijskih službenika prema djeci ili u prisutnosti djece, nedovoljnog ili neodgovarajućeg postupanja socijalnih radnika, neodgovarajuće zaštite prava djece u obiteljskim postupcima, iscrpljujućeg trajanja postupaka, lošeg tretmana djeteta u postupku, neodgovarajućih i razočaravajućih presuda, narušavanja privatnosti djeteta, nedovoljne informiranosti roditelja i djece o pravima djece i načinima njihovog ostvarenja.

Iz pisma djeteta (15):

> *Pišem vam iz razloga što sam već nebrojeno puta naišla na gluhe uši od svakoga tko me trebao „braniti" i štititi moje interese, te se nadam da ću ovog puta uspjeti napraviti korak u borbi za sebe. Htjela bih samo par savjeta i neke smjernice. Brakorazvodna parnica roditelja počela je krajem 2018. i dalje traje. Trajat će još godinama. Zvali su i mene i brata u centar za socijalnu skrb i na sud kako bi rekli svoja mišljenje i želje. S obzirom da imam više od 14, moje mišljenje bi trebali uvažiti. U centru su izvrnuli moj iskaz, a na sudu uopće nisu uvažili moje mišljenje. Posebna skrbnica za mene i brata pojavila se samo par puta na sudu i to na zadnjim ročištima. Nju sam isto probala kontaktirati, no odmah mi je rekla kako ništa ne mogu napraviti i da je to to. Telefonski razgovor nije ni jednu minutu trajao."*

Pritužbe na rad državnog odvjetništva svode se prvenstveno na razočaranje zbog nedovoljnog angažmana u procesuiranju počinitelja kaznenog djela. Prema pritužbama stranaka, postupci pred državnim odvjetništvom traju dugo te prođe znatno vremena do potvrđivanja optužnice, izostaje odgovarajuća zaštita djeteta žrtve, jer se u dovoljnoj mjeri ne izriču mjere opreza u ovlasti državnog odvjetništva, a posebno je razočaravajuće za dijete žrtvu kad se odlukom državnog odvjetništva odustane od daljnjeg procesuiranja.

Svjesni smo da su neka djela po ocjeni državnog odvjetništva beznačajna, te da korištenje pravosudnih resursa za procesuiranje, primjerice, blažih oblika **seksualnog uznemiravanja** prema djetetu, nije ekonomično ni opravdano te je odbačaj zakonski osnovan. No, odustajanje od kaznenog progona i odbačaj kaznene prijave, primjerice protiv profesora koji je seksualno uznemiravao dijete, ali zbog toga neće biti kažnjen ni snositi druge posljedice, za dijete žrtvu može imati ozbiljne posljedice. Štoviše, odustajanje od kaznenog progona u takvom slučaju ima posljedice i u odnosu na drugu djecu, moguće žrtve istoga počinitelja, koju se takvim postupkom državnog odvjetništva obeshrabruje i odvraća od prijavljivanja kaznenog djela.

Odustajanje od kaznenog progona šalje i pogrešnu poruku počinitelju te otežava poduzimanje drugih mjera za zaštitu djece. Kad državno odvjetništvo odbaci kaznenu prijavu protiv roditelja koji grubo zanemaruju skrb o djeci, taj roditelj dobiva poruku da ne griješi u svojim postupcima, argumente i snagu da se odupre svim drugim mjerama obiteljsko pravne zaštite te se tako onemogućuje zaštita djece.

Pritužbe na nesuradnju državnog odvjetništva s drugim tijelima izvan pravosudnog sustava pretežno se odnose na nedostavljanje informacija o pokretanju i ishodu kaznenog postupka, osobito u situacijama kad o pokretanju kaznenog postupka i njegovom ishodu ovise druge mjere za zaštitu djece, primjerice suspenzija ili prestanak radnog odnosa počinitelja temeljem posebnih propisa. Također nam se nadležna tijela u konkretnim slučajevima pritužuju da ih sud i državni odvjetnik rijetko obavještavaju da je pokrenut postupak u vezi s povredom nekog djetetovog prava ili o potrebi pokretanja izvanparničnog postupka protiv roditelja koji zlorabi ili grubo krši roditeljsku skrb, iako su to, prema *Obiteljskome zakonu* i *Zakonu o sudovima za mladež*, dužni učiniti.

Nažalost, statistički podaci o radu državnog odvjetništvo u odnosu na djecu žrtve kaznenih djela nisu nam dostupni, budući da oni u redovnom izvješću o radu državnih odvjetništva za 2019. nisu iskazani, niti su nam dostavljeni na posebno traženje. Bez službenih statističkih podataka teško je pratiti funkcioniranje sustava vezano uz pravosudnu zaštitu djece, stoga je nužno statističko praćenje prilagoditi potrebi praćenja pojavnosti, na što već nekoliko godina bezuspješno upozoravamo državno odvjetništvo tražeći podatke koji su nam potrebni za praćenje.

Prema podacima Službe za unutarnju kontolu MUP-a, **pritužbe na postupanje policijskih službenika prema djeci** najčešće su zbog nepoduzimanja odgovarajućih mjera i radnji za zaštitu djece u predmetima nasilja u obitelji i kaznenopravne zaštite djece (40), odnosno nepoduzimanja mjera i radnji u povodu prijave kažnjivih radnji (28), prekoračenja policijskih ovlasti (21), neprimjerenog ponašanja policijskih službenika u prisutnosti djece (11), neprimjerenog odnosa prema strankama (4), nesavjesnog ili nemarnog izvršavanja službenih obveza prilikom izdavanja dokumenata roditeljima djece te kod prijave prebivališta djeteta (4).

Zbog propusta u radu, policijski službenici su, prema navodima Službe za unutarnju kontrolu, opomenuti (2) ili je protiv njih pokrenut disciplinski postupak (3), a njihova neodgovarajuća postupanja koriste se kao primjeri loše prakse pri edukaciji ostalih službenika kako se slični propusti ne bi ponovili.

Svjesni smo da su prijave na rad policijskih službenika često odraz subjektivnog doživljaja stranaka i izostanka kritičkog odnosa prema vlastitome ponašanju prilikom postupanja policije (vrijeđanje ili fizički obračun s policijskim službenicima), te nerealnih očekivanja. Međutim, neka obraćanja pravobraniteljici ukazuju na to da policijski stručnjaci ponekad nastupaju pristrano, osobito u malim sredinama, u nekim slučajevima nedovoljno angažirano i birokratski, a u nekima i neprimjereno, ne vodeći dovoljno računa o zaštiti djece. Primjerice, upitna je opravdanost primjene sile prema roditelju, pred očima djeteta, zbog nenošenja zaštitne maske, neovisno o incidentnom ponašanju samog roditelja, kao i primjena sile prema djetetu zatečenom kao suputniku u slučaju prometnog prekršaja.

Primjena sile propisana je zakonom, ali ona mora biti opravdana i nužna, što u situaciji kad se dijete ne opire niti ugrožava sebe ili druge sigurno nije slučaj. Provjere unutar sustava rijetko nalaze propuste u radu policijskih službenika te se u izvješću pravobraniteljici najčešće navodi kako su postupanju bila u skladu s propisima. S obzirom na to da je u 2020. napokon imenovano Povjerenstvo za rad po pritužbama, kao oblik civilnog nadzo-

ra nad radom policije, nadamo se da će vanjska evaluacija pridonijeti većem povjerenju djece i roditelja u rad policijskih službenika.

> *Prema podacima Službe za unutarnju kontrolu MUP-a, pritužbe su se odnosile na postupanje policijskih službenika prema 115 djece, 75 u dobi do 14 godina, 11 u dobi od 14 do 16 godina te 29 u dobi od 16 do 18 godina. Najveći broj pritužbi odnosio se na PU zagrebačku (23), splitsko-dalmatinsku (17) i primorsko-goransku (14). Slijede pritužbe na PU osječko-baranjsku (7), vukovarsko-srijemsku (7), zadarsku (5) te po četiri pritužbe na PU istarsku, karlovačku, sisačko-moslavačku i šibensko-kninsku, dok su pritužbe na ostale PU bile manje zastupljene. Od 108 pritužbi upućenih Službi za unutarnju kontrolu MUP-a, 76 pritužbi ocijenjeno je neutemeljenim, 18 nije potvrđeno, 9 su djelomično utemeljene, tri ih je utemeljeno, a za dvije pritužbe postupak još nije okončan.*

Nezadovoljstvo radom pojedinih djelatnika CZSS-a najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljsko pravne zaštite. Zamjeraju im pristranost, neprofesionalnost ili nepoduzimanje aktivnosti za zaštitu interesa djeteta. Takve pritužbe najčešće su u situacijama konfliktnih roditeljskih odnosa, kao i kod poduzimanja mjera za zaštitu djeteta, osobito u slučajevima izdvajanja djeteta iz obitelji ili pokretanja postupaka za lišenje roditeljske skrbi. Svjesni smo da su neke pritužbe na rad djelatnika CZSS-a u konfliktnim roditeljskim odnosima odraz subjektivnog nezadovoljstva roditelja, koji se teško mire s procjenama njihovih roditeljskih kompetencija, i da je rad s obiteljima koje nemaju kapaciteta za uvid u vlastite pogreške i propuste vrlo zahtjevan i iscrpljujući. Međutim, neefikasnost sustava socijalne skrbi u zaštiti djece doista zabrinjava.

Nerijetko uočavamo da se djelatnici nekih CZSS-a u konfliktnim obiteljskim odnosima odriču svoje uloge posrednika, ne upuštaju se u savjetovanje te inzistiraju isključivo na sudskom rješenju svake konfliktne situacije među roditeljima, što dovodi do iscrpljujućih i dugotrajnih sudskih procesa koji dodatno produbljuju sukob među roditeljima i negativno se odražavaju na djecu. Jačanje kapaciteta CZSS-a, uz stvaranje mreže podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija, nužan je preduvjet za kvalitetnu zaštitu djece.

Sporost sudskog postupka koja je, uz sudske sporove u obiteljsko pravnoj zaštiti djece, zamjetna i u ostvarivanju drugih prava djece, također pridonosi neodgovarajućoj zaštiti djece. Prema podacima Visokog upravnog suda prosječno rješavanje žalbenog postupka u ostvarivanju naknade troškova prijevoza iznosi šest mjeseci, dok je u postupcima ostvarivanja prava djeteta na liječenje u inozemstvu pet mjeseci. Kad tome pridodamo trajanje upravnog postupka i upravnog spora pred prvostupanjskim sudom, događa se da se o djetetovom pravu na liječenje u inozemstvu rješava i nekoliko godina. Prosječno trajanje postupka zbog kaznenih djela počinjenih na štetu djece, prema podacima MPU-a, na općinskim sudovima je 20 mjeseci, dok na županijskim sudovima ovi postupci traju u prosjeku 16 mjeseci. Za dijete žrtvu kaznenog djela koje čeka na presudu taj period je predug, jer bez okončanja pravosudnog postupka i odgovarajuće presude ne može doći do kvalitetnog oporavka djeteta žrtve.

Neprihvatljivo je i da sudski postupci u kojima se odlučuje o pravima djeteta, posebno u predmetima obiteljsko pravne zaštite djece, traju dugo ili da od pravomoćnosti rješenja pa do ovrhe prođe ponekad i više od godinu dana, a u nekim slučajevima i znatno više vremena. Neizvjesnost u životu djeteta veliki je izvor stresa, frustracije i narušavanja njegovog prava na mirno djetinjstvo. U tom periodu ono može biti podvrgnuto manipulativnim postupcima osobe s kojom živi, što u konačnici može dovesti do toga da se i protivi ovrsi, a odgoda dovodi do toga da dijete ostaje i dalje u okruženju koje ugrožava njegov psihički razvoj. Smatramo da sva nastojanja nadležnih tijela moraju biti usmjerena na to da sudska odluka kojom se razrješuje sukob roditelja bude brza, jasna i precizna, a u slučaju njezinog neizvršavanja mora uslijediti brza i učinkovita ovrha. Aktualna izvanredna situacija uvjetovana pandemijom Covida-19 i potresom dodatno je ugrozila funkcioniranje pravosuđa. Stoga je Ured uputio preporuku MPU i zatražio da se osigura ažurno postupanje sudova u svim postupcima koji se odnose na djecu.

Jačanje povjerenja javnosti u sudske procjene i odluke, bolja educiranost sudaca i njihova specijaliziranost, zasigurno bi dovele do bolje učinkovitosti u zaštiti djece od samovoljnih postupaka roditelja. Nažalost, praksa sudova je neujednačena, izreke presuda često su neprecizne, a ponekad i u neskladu s zakonskom terminologijom što pokazuje da suci nisu posebno educirani ni specijalizirani za problematiku osjetljivih obiteljskih odnosa, a problem predstavlja i neučinkovitost ovrha te nesinkroniziranost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka.

Iz pozicije zaštite djece možemo tvrditi da nismo dosegli odgovarajuću razinu prilagođenosti pravosuđa djeci. Štoviše, djeca nerijetko trpe i institucionalno zlostavljanje zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih odluka. Postupci u kojima se donose odluke od posebne važnosti za

dijete, poput odluke s kojim će roditeljem stanovati ili na koji će način dijete ostvariti neko svoje pravo, ne smiju trajati više godina. Nužno je da se stvore procesni uvjeti da se u ovim slučajevima osigura žurnost kako se ne bi štetilo ili ugrožavalo interes djeteta, što se događa kad se odluka ne donosi na vrijeme ili se ne može osigurati njezina provedba.

Zato se već godinama zalažemo za osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljsko pravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka. Tijekom 2020. ukazali smo na uočene probleme ministru pravosuđa i inicirali nužnu reformu u pravosuđu u cilju osnivanja specijaliziranih obiteljskih sudova. Istaknuli smo da obiteljski sudovi trebaju biti ekipirani visoko motiviranim, posebno educiranim i specijaliziranim sucima, koje bi trebalo obvezati na kontinuiranu edukaciju i usavršavanje. Uz obiteljske suce, treba osigurati i multidisciplinarne timove koji bi im svojim stručnim znanjima olakšali donošenje odluke, a prije svega osigurali odgovarajući pristup djetetu. Sustav vještačenja također bi se trebao promijeniti jer dosadašnji pokazuje kako se na vještačenje čeka jako dugo čime se znatno produlje postupak.

S obzirom na to da je uočeno kako su prekršajni i kazneni postupci u nekim segmentima povezani s obiteljskim odnosima poput obiteljskog nasilja, povrede prava djeteta te drugih kaznenih djela u kojima su djeca žrtve ili počinitelji, predložili smo da se u nadležnosti obiteljskih sudova objedine svi ovi postupci u jedinstveni obiteljski postupak kako bi se osigurala žurnost, ali i cjeloviti pristup složenim obiteljskim odnosima te tako osigurala zaštita najboljeg interesa djeteta. Ministar pravosuđa prihvatio je našu inicijativu te je u tijeku analiza moguće reforme pravosuđa u cilju osnivanja specijaliziranih obiteljskih sudova.

Radi zaštite interesa djece u pravosudnom postupku nužna je **specijalizacija odvjetnika** koji zastupaju djecu, ali isto tako i jačanje njihove profesionalne i etičke odgovornosti jer, nažalost, u zastupanju interesa svojih stranaka nerijetko zanemaruju interes djeteta koje sudjeluje u postupku. Iako *Kodeks odvjetničke etike* jasno postavlja pravila profesionalnog postupanja, nerijetko neki od njih balansiraju na rubu prihvatljivog ponašanja ugrožavajući interes djeteta. Neki uzrokuju nepotrebno parničenje ili bez osnove podnose kaznene prijave protiv roditelja čime pridonose produbljenju roditeljskog sukoba.

> U jednom slučaju ista odvjetnica zastupala je osobu osumnjičenu za seksualno zlostavljanje djeteta u obitelji i, unatoč očitom konfliktu interesa, zastupala je to isto dijete u parničnom postupku donošenja odluke o roditeljskoj skrbi. Pritom se, kao zastupnica djeteta, protivila imenovanju posebnog skrbnika za dijete, iznoseći tvrdnje koje su u izravnoj vezi s kaznenim postupkom, polazeći od pretpostavke da je dijete neosnovano optužilo njezinog branjenika kako bi „privuklo pažnju". Očekujemo da će Disciplinski sud Hrvatske odvjetničke komore, kojem smo se obratili, osuditi takvo neprimjereno postupanje.

HOK smo također upozorili na štetnu praksu nekih odvjetnika u postupcima naknade štete po smrti roditelja u prometnoj nesreći, koji, iako naknadu za zastupanje ostvaruju od osiguravajućeg društva, istu naplaćuju i iz imovine djece koju zastupaju pred društvima za osiguranje. Stav HOK-a o tom pitanju iznenadio nas je jer su ocijenili kako takva praksa nije nezakonita i dopušteno je da odvjetnici samostalno sa strankama ugovaraju nagradu prema uspjehu u sporu. Naveli su i da će ipak edukacijama odvjetnike upozoriti na obveze koje proizlaze iz zaštite imovinskih prava djeteta. Nažalost, stručnjaci koji pružaju pravnu pomoć djeci nisu za to posebno specijalizirani i educirani, ne postoji sustavno praćenje njihovog rada, niti postoje definirani kodeksi ponašanja za rad s djecom.

Institut posebnog skrbništva važna je karika u pravosudnoj zaštiti djece, budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta u pravosudnom postupku. Međutim, ovaj institut također pokazuje brojne slabosti, posebno zbog nedostatnih kadrovskih kapaciteta. Podaci Centra za posebno skrbništvo za 2020. pokazuju da na 16 posebnih skrbnika, koji su teritorijalno raspoređeni u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, dolazi 6750 djece (u prosjeku 421 dijete po jednom skrbniku), odnosno 4493 predmeta (u prosjeku 280 predmeta po jednom skrbniku) u kojima zastupaju djecu. Uz zastupanje djece, ovi posebni skrbnici zastupaju i odrasle osobe (6976 predmeta tijekom 2020.) pa grubom računicom ispada da svaki skrbnik u prosjeku godišnje ima 716 predmeta. U postupcima koji se odnose na djecu od ukupno 20.356 zakazanih ročišta na sudu, posebni skrbnici prisustvovali su na 3.251 (16 %). Pri tom se, kako navode, zbog preopterećenosti često nađu u situaciji procjenjivati kojem će ročištu pristupiti.

U prosjeku imamo deset ročišta dnevno, i to u različitim gradovima, što znači da je potrebno odvagnuti gdje bi naša prisutnost bila najpotrebnija (a često se radi o jednako hitnim i važnim predmetima). Nemamo adekvatnu administrativnu podršku, već dok nas nema nakupljaju se pošta, mailovi i pozivi stranaka, a priljev novih predmeta je konstantan… Najveći izazovi, a ujedno i poteškoće su nastojati kvalitetno odrađivati svaki predmet, a što je ponekad nemoguće s obzirom na preveliku teritorijalnu nadležnost i nemogućnost jednako kvalitetne suradnje sa svim CZSS-ima i sudovima."

No, posao posebnog skrbnika nije samo prisustvovanje ročištima, podnošenje tužbi ili prijedloga u ime djeteta, već prvenstveno neposredni kontakt s djetetom, odnosno upoznavanje djeteta s ulogom posebnog skrbnika, s predmetom sudskog postupka, o njegovom pravu na izražavanje mišljenja, pojašnjavanje mogućih posljedica uvažavanja iznesenog djetetovog mišljenja, odnosno, mogućeg krajnjeg ishoda postupka. Tu je i razgovor s roditeljima te upoznavanje s obiteljskom situacijom kako bi se procijenio najbolji interes djeteta.

Rezultati ankete koju smo proveli o radu posebnih skrbnika pokazuju da i sami posebni skrbnici procjenjuju da postojeći sustav ima znatnih slabosti. Premali broj skrbnika, velik broj predmeta, premalo vremena za pravovremeno obavljanje svih zadataka, nedostatak vremena za pisanje izvješća zbog rješavanja tekućih predmeta (rasprave, razgovori, podnesci), teritorijalna rascjepkanost sudova, samo su neki od problema na koje ukazuju. Izostanak supervizije i stručne pomoći u zahtjevnim predmetima, kao i nedovoljan broj administrativnih pomagača, dodatno im otežavaju rad.

I bez dublje analize i evaluacije rada posebnih skrbnika dolazi se do zaključka da tako postavljen sustav ne omogućuje kvalitetno zastupanje interesa djeteta u pravosudnom postupku niti uspostavu kvalitetnog odnosa s djetetom. Time se samo zadovoljava forma, vezano uz primjenu *Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava*, a da se ne omogućuje stvarno ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje i zaštita djetetovog najboljeg interesa, što je zajamčeno *Konvencijom o pravima djeteta* i preuzeta obveza države. Stoga je **nužna reforma obiteljskog sudovanja** i u pogledu instituta posebnog skrbništva.

Zaključno možemo reći da, unatoč tome što je pravosuđe prilagođeno potrebama djeteta jedno od prioritetnih područja *Strategije Vijeća Europe za prava djeteta 2016.-2021.*, u Hrvatskoj još nije postignuta potrebna razina ostvarivanja prava djece u pravosudnom postupku. Nažalost, postupci traju predugo, djeca ne primaju potrebne i njima razumljive informacije, a nerijetko izostaje i odgovarajuća pomoć i podrška djetetu za vrijeme trajanja postupaka. Koordinacija i suradnja među sustavima propisana protokolima načelna je i ostvariva samo u nekim sredinama zahvaljujući osobnom entuzijazmu i zalaganju pojedinih djelatnika sustava.

Prijedlozi za poboljšanja

- Prilagoditi prikupljanje statističkih podataka potrebama praćenja stanja i funkcioniranja sustava (državno odvjetništvo, sud).
- Osnažiti institut posebnog skrbništva za djecu kako bi se osigurala bolja teritorijalna pokrivenost i odgovarajuća stručna ekipiranost u skladu s potrebama djece.
- Osigurati specijaliziranost odvjetnika koji zastupaju djecu ili sudjeluju u postupcima u kojima se donose odluke bitne za dijete, sustavno pratiti njihov rad te definirati kodeks ponašanja za rad s djecom.
- Jačati kapacitete CZSS-a i stvarati mreže podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija.
- Osigurati suradnju i koordinaciju svih sustava koji sudjeluju u pravosudnoj zaštiti djece.
- Osnovati specijalizirane obiteljske sudove.

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA ŽRTVE I SVJEDOKA

Prema podacima MUP-a, u 2020. godini otkriveno je i prijavljeno 4263 kaznena djela na štetu djece, što je znatno smanjenje u odnosu na 6859 kaznenih djela u 2019. Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 4376 djece, od čega 2694 u dobi do 14 godina, 769 u dobi 14-16 godina i 913 djece u dobi 16-18 godina. U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima (2757), od čega je najveći broj prijavljenih kazne-

> *nih djela bilo zbog povrede djetetovih prava (2088), odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta i povrede obveze uzdržavanja (436), te neprovođenje odluke za zaštitu djeteta (122). Prijavljeno je i 573 spolnih delikata nad djetetom, 268 kaznenih djela protiv života i tijela, od čega 6 ubojstava i 259 tjelesnih ozljeda. Djeci se prijetilo u 231 slučaju, a u 9 slučajeva je prijavljeno nametljivo ponašanje prema djetetu. Uz kaznena djela djeca su i žrtve delikata koje spadaju u sferu prekršajnog kažnjavanja te je 1524 djece tijekom 2020. pretrpjelo obiteljsko nasilje.*

Uz otkrivene i prijavljene slučajeve, zabrinjava nas broj slučajeva koji nisu prijavljeni jer, zbog straha od počinitelja ili posljedica sudjelovanja u sudskome postupku, žrtve često ne prijavljuju kaznena djela. Smanjenje broja prijava moguće je i posljedica epidemije Covida-19 te ograničenja kretanja i mogućnosti kontakta s osobama od povjerenja, kojima djeca najčešće prijavljuju zlostavljanje. Zabrinutost zbog očekivanog porasta broja slučajeva obiteljskog nasilja te seksualnog zlostavljanja djece na internetu, zbog mjera uvedenih za suzbijanje epidemije, ukazuje na nužnost stvaranja okvira u kojem će se dijete osnažiti na prijavu nasilja kojem je izloženo, ali i osigurati da žrtve kaznenih djela u svakom trenutku imaju pristup potpori i zaštiti.

MUP je uputio javni apel, s ciljem senzibilizacije javnosti, građana, ali i samih žrtava o dodatnim rizicima u području seksualnog zlostavljanja/iskorištavanja djece te drugih oblika nasilja nad djecom i članovima obitelji tijekom epidemije Covida-19. Pozvao je građane da svoja saznanja o zlostavljanju djece i nasilju u obitelji, osim putem broja 192, prijavljuju i drugim informacijskim kanalima, prije svega ***online* aplikacijom *Red Button***. Promocija i vidljivost *online* mehanizama prijave sumnji na zlostavljanje djece i nasilje u obitelji nužna je u uvjetima smanjenih socijalnih kontakata zbog mjera za suzbijanje epidemije.

> *Policija je putem aplikacije Red Button u 2020. primila ukupno 515 online prijava različitih oblika zlostavljanja djece i nasilja u obitelji, što je povećanje od 262 % u odnosu na 2019., kad su primljene 142 prijave.*

Saznanja o povredama prava djece žrtava ili svjedoka u sudskim i drugim postupcima, najčešće onima koji se vode u području obiteljskog i kaznenog prava, crpimo iz raznih izvora. Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom proizlaze iz **nedostatka informacija te nedovoljne potpore i zaštite**. Iako je *Zakonom o kaznenom postupku* propisana, u skladu s tzv. *Direktivom o žrtvama*, obveza svih tijela koja sudjeluju u pojedinim fazama postupka na informiranje žrtve, praksa pokazuje da su žrtve i nadalje neinformirane o svojim pravima i načinima kako ih mogu ostvariti, kao i o fazama postupka u kojima moraju sudjelovati te o tijeku i rezultatima postupka. Pisani obrasci obavijesti djeci žrtvama kaznenih djela nisu prilagođeni djeci niti su im razumljivi. U njima se citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, ali nema praktičnih informacija koje bi pomogle roditeljima i djeci u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje.

Prema propisima EU-a o **pravima žrtava**, države članice obvezne su osigurati da sve žrtve kaznenih djela imaju pristup općoj i specijalističkoj potpori koja je povjerljiva, besplatna i prilagođena pojedinačnim potrebama žrtava. Prema *Direktivi o pravima žrtava*, opće službe za potporu trebaju pružati informacije, savjete i emocionalnu i psihološku potporu te uputiti na liječničku pomoć. Osim toga, takve službe trebale bi štititi privatnost žrtava i njihovih obitelji. Sve žrtve s posebnim potrebama trebale bi imati pristup specijalističkim službama za potporu koje se temelje na integriranom i ciljanom pristupu koji uzima u obzir posebne potrebe žrtava, težinu pretrpljene štete, odnos između žrtve i počinitelja te situaciju žrtava u njihovoj široj društvenoj okolini.

Nažalost, praćenjem ovog područja zaštite prava djece uočili smo da ono nije sustavno organizirano niti sva djeca ostvaruju isti pristup i tretman u pravosudnom postupku. O tome da žrtve kaznenih djela nemaju osigurane odgovarajuće uvjete govori i podatak da je RH jedna od zemalja koja nije u potpunosti prenijela odredbe *Direktive o pravima žrtava* u svoj pravni poredak [82]. Pomoć i podrška djetetu žrtvi ne smije se ograničiti samo na pravosudni sustav, već treba biti osigurana i kroz sustav socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i civilnog društva. Osobe koje dolaze u kontakt s djecom žrtvama, neovisno o tome kojem sustavu pripadaju, moraju biti posebno osposobljene za uočavanje potreba djeteta i pružanje podrške od samog trenutka počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela, za vrijeme trajanja kaznenog, odnosno prekršajnog postupka, kao i nakon njegova okončanja, kako to nalažu i *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci* Vijeća Europe (*Guidelines on child-friendly justice*). Iako je postojećim protokolima u RH definirana suradnja među tijelima vezano za podršku žrtvama, u praksi ona nije odgovarajuće zaživjela.

[82] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EN Strategija EU-a za prava žrtava (2020.–2025.)

Nužno je uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove te po uzoru na skandinavski model *Barnahusa* osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke. Europska *Strategija za prava žrtava*, usvojena u lipnju 2020., navodi kao primjer dobre prakse ovakve „dječje kuće", u kojima se na jednom mjestu dijete može saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite djetetove sigurnosti te mu se mogu pružiti sve potrebne terapijske usluge. Smatramo da je takav model nužno osigurati i u Hrvatskoj.

Također je potrebno, putem reforme pravosuđa, postići brže i učinkovitije sudske procese, kako bi se djetetu žrtvi omogućio brži oporavak. U sudskom postupku nužno je svoj djeci, neovisno o njihovoj dobi, osigurati jednake pogodnosti svjedočenja kako bi ih se zaštitilo od dodatne traumatizacije. Izjednačavanje prava sve djece neovisno o njihovoj dobi imperativ je *Konvencije o pravima djeteta*, a i preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta. Djetetu svjedoku mora biti pružen maksimum zaštite vodeći računa o dobi, značajkama njegove ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi. Razina traumatizacije i emocionalni doživljaj u vezi s kritičnim događajem bitni su čimbenici koji mogu uzrokovati štetne posljedice na razvoj djeteta neovisno o dobi, te je stoga nužno i djetetu starijem od 16 godina omogućiti najvišu razinu zaštite prilikom svjedočenja.

Dijete žrtva mora imati pravo na kvalitetno zastupanje njegovih interesa tijekom kaznenog postupka, što je jedino moguće ako ima odgovarajuću pravnu pomoć, kako određuju i europske *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci*. Kvaliteta pružene pomoći uvjetovana je i posebnom specijalizacijom odvjetnika. Stoga ponovno naglašavamo potrebu **donošenja posebnog propisa** kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika te vrsta obvezne edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta. Smatramo da je to nužno kako bi se izbjeglo da se opunomoćenici postavljaju s liste odvjetnika po utvrđenom redoslijedu i ravnomjernoj zastupljenosti (što je trenutačna praksa), umjesto po načelu njihove posebne educiranosti i specijalizaciji.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.
- Osigurati odgovarajuće tehničke, prostorne i kadrovske resurse za ispitivanje djeteta u svim pravosudnim postupcima (konferencijska veza, stručni kadrovi, posebne čekaonice za svjedoke).
- Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suce, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.
- Uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava te uspostaviti operativne mobilne timove.
- Osigurati dostupnost psihološke i druge stručne pomoći svakom djetetu pod jednakim uvjetima.
- Osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke u kojem će se na jednom mjestu dijete saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite njegove sigurnosti te će mu se pružiti sve potrebne terapijske usluge.
- Posebnim propisom razraditi elemente i kriterije za određivanje podobnosti opunomoćenika te propisati obveznu edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

> *Prema podacima MUP-a, u 2020. prijavljeno je 573 kaznena djela spolne naravi počinjena na štetu djece, što je znatno smanjenje u odnosu na 702 otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela u 2019. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (224), iskorištavanja djece za pornografiju (120) te upoznavanja djece s pornografijom (77). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: spolno uznemiravanje (53), zadovoljavanje pohote pred djetetom (28), bludne radnje (26), silovanje (20), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (17), podvođenje djeteta (5), iskorištavanje djece za pornografske predstave (2) te spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina (1). Tijekom 2020. identificirane su tri žrtve trgovanja ljudima koje su spolno iskorištavane.*

Pravobraniteljica za djecu je u 2020. zaprimila 56 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te je samoinicijativno pratila neke slučajeve povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine koji po svojim obilježjima predstavljaju povredu spolnog integriteta djeteta. U jednom slučaju roditelji su sedamnaestogodišnju djevojku prisiljavali na sklapanje braka uz naknadu, dok je u drugom slučaju petnaestogodišnja djevojka bila žrtva spolnog iskorištavanja putem interneta.

Pratili smo i medijski eksponirani slučaj djevojke koja je prije dvije godine za vrijeme boravka u SAD-u bila seksualno iskorištavana, a hrvatski mediji su za taj slučaj saznali nakon donošenja presude za počinitelje. Djevojka se u međuvremenu uz podršku svoje obitelji uspješno oporavila, ali senzacionalistički i činjenično neutemeljen način izvještavanja, etiketiranje djeteta kao „seksualne robinje", posredno otkrivanje identiteta djeteta iz male sredine, dovelo je do sekundarne viktimizacije djeteta. Iako mediji mogu biti koristan saveznik u podizanju javne svijesti o potrebi bolje zaštite djece te u poticanju nadležnih tijela na mijenjanje propisa i loše prakse, oni u nekim slučajevima, senzacionalističkim pristupom i kršenjem novinarskog kodeksa, izravno ugrožavaju prava djece. Takvo izvještavanje nanosi veliku štetu djetetu žrtvi i onemogućuje njezin oporavak, a ujedno obeshrabruje drugu djecu – žrtve nasilja – koja će možda odustati od prijave da i sama ne bi bila izložena medijima i znatiželji javnosti.

U najvećem broju naša su postupanja potaknuta obavijestima odgojno-obrazovnih ustanova o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, budući da su one dužne o slučajevima seksualnog nasilja ili uznemiravanja obavijestiti, uz nadležna tijela, i pravobraniteljicu za djecu. Škole prijavljuju saznanja o seksualnom zlostavljanju svojih učenika neovisno o tome odnosi li se prijava na događaj u školi ili izvan nje. Djeca često prijavljuju seksualno zlostavljanje osobi od povjerenja u školi pa se tako 9 slučajeva odnosilo na zlostavljanje djeteta izvan obrazovne institucije: u obitelji, od strane susjeda ili osoba bliskih obitelji, udomitelja, vršnjaka ili od djetetu nepoznatih osoba.

Zabrinjava nas velik broj prijava seksualnog nasilja u obrazovnim institucijama ili na mjestima koja su s njima povezana poput seksualnog uznemiravanja djeteta na stručnoj praksi ili od vozača školskog autobusa. Posebno zabrinjavaju prijave o seksualnom uznemiravanju učenika od strane nastavnika. Djeca su prijavljivala neprimjerene dodire, seksualne aluzije i slična ponašanja nastavnika zbog kojih su se osjećala uznemireno i zaplašeno.

> *„Profesor se upucava učenicama, zanima se za naše tajne, dira nas po leđima i licu, prima nas za ruku i počne govoriti neugodne stvari poput: Nemoj me dovoditi u napast, ljepotice. Tijekom ispitivanja učenicama gleda u grudi…"* (iz pisma učenika)
>
> *„…proziva me pred cijelim razredom da sam najljepša, najpametnija, ispituje me jel' znam koju vrstu francuskog poljupca, šalje mi puse. Kod ispitivanja mi kaže da sjednem do njega, gleda mi u prsa i makar kažem da ništa ne znam i da mi upiše jedinicu, on to odbija, hvali moje tijelo i upisuje mi četvorku. Znao me zadržati nakon sata, govoriti kako mu vrijeme brzo prolazi sa mnom, dodirivati me i maziti po ruci."* (iz pisma učenice)

Upravo je **seksualno uznemiravanje**, odnosno neprimjereni „dodiri" i poruke djeci, područje koje zahtijeva posebnu pozornost. U jednom takvom slučaju nastavnik se samozadovoljavao pred djevojčicom za vrijeme dopunske nastave, što je kod djeteta izazvalo stres, traumu i psihosomatske probleme te strah od povratka nastavnika s bolovanja. Iz pozicije zaštite djeteta koje je neposredno doživjelo nasilje ili neprimjerene postupke nastavnika, ali i druge djece s kojima on dolazi u doticaj, zabrinuti smo što iz izvješća većina škola proizlazi da u slučaju da se nastavnik sam ne isključi iz obrazovnog procesa „odlaskom na bolovanje", odgovorne osobe u školi, kako često navode, nemaju druge mogućnosti zaštite djece ili o tome nisu informirane.

Razmjena informacija s pravosudnim tijelima od ključne je važnosti za poduzimanje mjera za zaštitu djece jer je pokretanja kaznenog postupka, zakonska osnova za suspenziju djelatnika. Suradnja nadležnih tijela temelj je svih protokola koji se odnose na zaštitu djece od zlostavljanja, uključujući *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, te je, ako se ona ne provodi, upitno i provođenje zadanih smjernica o postupanju u zaštiti djece. Škole se pritužuju da nemaju informacija o pokretanju postupka, a državno odvjetništvo, prema izvješćima koja nam dostavljaju u konkretnim slučajevima, nije spremno na razmjenu informacija pozivajući se na „nejavnost" svojega postupanja. Dodatno nas zabrinjava što se rijetko izriču mjere opreza primjerice zabrana obavljanja djelatnosti za vrijeme trajanja kaznenog postupka koje bi znatno olakšale zaštitu djece u ovakvim situacijama.

Slučajevi seksualnog uznemiravanja nerijetko prolaze bez kaznenog progona počinitelja. Budući da su to „blaži" oblici kaznenih djela, događa se da državno odvjetništvo odluči ne pokretati postupak ili da sud odbaci optužnicu. Takve odluke imaju dalekosežne posljedice. Nepokretanje kaznenog postupka omogućuje zlostavljaču da i dalje obavlja posao u kojem dolazi u kontakt s djecom te nastavi sa seksualnim uznemiravanjem djece. Potrebno je mnogo hrabrosti da bi dijete uopće prijavilo takve neprimjerene postupke, a ako pritom izostane odgovarajuća reakcija i zaštita, dijete ostaje samo, ranjivo i razočarano. Drugoj djeci šalje se poruka da se takvo ponašanje nastavnika tolerira te da ga nema smisla prijavljivati ni tražiti zaštitu.

Reakcija *škole* na prijavu deset djevojčica prvog razreda srednje škole da ih nastavnik tjelesnog seksualno uznemirava:

> *…škola je po Protokolu obavijestila nadležna tijela, policija je izvršila uvid i proslijedila državnom odvjetništvu, škola se očitovala prosvjetnoj inspekciji koja je utvrdila da nije bilo nikakvih nepravilnosti te uputila nastavnika na pravo zaštite dostojanstva radnika, državno odvjetništvo utvrdilo je da nisu ostvarena obilježja kaznenog djela, nastavnik je obavio nekoliko razgovora s ravnateljem i stručnom službom te mu je ukazano na ponašanje koje nije primjereno obrazovnoj ustanovi i više ne predaje učenicama nastavu tjelesne i zdravstvene kulture.* ***Kako nastavniku ništa nije dokazano, smatramo da je nevin****. Pedagoška služba i ravnatelj će u budućnosti nadzirati rad navedenog nastavnika kako bi se utvrdilo radi li u skladu s pedagoškim standardima.*

U nemalom broju slučajeva odrasli koji bi trebali zaštititi djecu nalaze opravdanje za postupke svoga kolege, krivnju svaljuju na djecu ili njihove roditelje te nalaze brojna opravdanja za nepoduzimanje mjera, pri čemu im zakonski okvir, ali i sudska praksa za to daju mogućnost. Ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova pritužuju se da nemaju načina da udalje iz odgojno-obrazovnog procesa osobe čije su neprimjereno ponašanje prema djeci uočili, pa se događa da, zbog dugotrajnosti postupka koji prethodi formalnom početku kaznenog postupka ili izostanka kaznenog pogona, izostaje stvarna zaštita djece od kontakta s osobama koje ih seksualno zlostavljaju.

Odgojno-obrazovni sustav trebao bi imati nultu stopu tolerancije na nasilje i neprimjereno ponašanje te uspostavljen **sustav licenciranja nastavnika**, koji bi samoregulacijom osigurao da se iz njega eliminiraju osobe koje ugrožavaju djecu. Stoga smo MZO-u preporučili uspostavu sustava licenciranja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te drugih osoba koje u sustavu odgoja i obrazovanja rade s djecom (pomoćnici u nastavi, stručni komunikacijski posrednici). Smatramo da se licenciranjem osoba koje rade s djecom mogu stvoriti uvjeti za zaštitu djece od seksualnog nasilja, ali i drugih neprimjerenih ponašanja odgojno-obrazovnih djelatnika.

Izdavanje licencije za rad, uz provjeru stručnih kompetencija i zdravstvenih (psihofizičkih) sposobnosti za rad s djecom, trebalo bi uvjetovati i provjerom prethodne osuđivanosti osoba na godišnjoj razini. Uz redoviti postupak obnove licencije trebalo bi propisati i izvanredne postupke oduzimanje licencije osobama koje svojim ponašanjem ugrožavaju prava djece, neovisno o vođenju kaznenog postupka. Važeća licencija za rad trebala bi također biti uvjet i za verifikaciju kraćih programa odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi koje provode knjižnice, zdravstvene, socijalne, kulturne i sportske ustanove, udruge, druge pravne osobe ili fizičke osobe-obrtnika, a koje trenutno ne podliježu nadzoru MZO-a.

Izdavanjem licencija riješio bi se i problem provjere stranih državljana koji dolaze u kontakt s djecom u okviru međunarodnih škola koje djeluju na području RH, budući da se oni ne evidentiraju u Kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa i uprave, osim ako su kazneno djelo počinili na teritoriju RH. Provjera ispunjavanja zakonskih uvjeta za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi u takvim slučajevima trebala bi obuhvaćati pribavljanje potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani, o čemu nemamo informacije da se u praksi primjenjuje. Neke države, poput Velike Britanije, zahtijevaju tzv. *International Child Protection Certificate* bez kojeg nije moguće volontiranje ili dobrovoljni rad s djecom u obrazovnim ustanovama, dok je u RH provjera za strane državljane upitna. Na taj problem upozorili smo prosvjetnu inspekciju MZO-a te preporučili da žurno izvrši inspekcijski nadzor u svim međunarodnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje djeluju na području RH kako bi se utvrdilo jesu li za sve radnike pribavljene odgovarajuće potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani koje dokazuju da za njih ne postoje zapreke za zapošljavanje.

Licenciranje osoba koje rade s djecom ne samo u odgojno-obrazovnom, već i u drugim sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom, važan je segment zaštite djece. Izdavanje licencije pretpostavlja da osoba koja radi s djecom ispunjava propisane uvjete i kompetencije te pruža određenu sigurnost. Kroz sustav licenciranja moguće je osigurati i provjeru prethodne osuđivanosti osoba za seksualne delikte, kako bi se osiguralo da one

ne dolaze u kontakt s djecom. Tijekom proteklog razdoblja uspostavili smo suradnju s nekim sportskim savezima koji su prihvatili našu preporuku da svojim internim aktima propišu da se izdavanje dozvole za rad (licencije) u okviru pojedinih nacionalnih sportskih saveza uvjetuje provjerom u kaznenoj evidenciji MPU-a. Mnogi sportski savezi ugradili su ovu preporuku u svoje propise, poput Hrvatskog rukometnog saveza, dok je Hrvatski nogometni savez u procesu donošenja *Kodeksa ponašanja nogometnih djelatnika u radu s maloljetnicima*, kojim će se također obuhvatiti ova obveza.

Iako je razina zaštite djece time podignuta, ona je i dalje nedovoljna. I dalje postoji nerazumijevanje razlike između tzv. *potvrde o nekažnjavanju* i uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije MPU-a. Dok se potvrdom o nekažnjavanju, koja se može dobiti na općinskom sudu ili putem sustava e-građani, dokazuje da protiv osobe nije u tijeku kazneni postupak, uvjerenje iz kaznene evidencije jedini je dokaz da osoba nije pravomoćno osuđena, što je prema nekim posebnim propisima uvjet za rad s djecom.

> *Prema podacima MPU-a, u Kaznenoj evidenciji ukupno je evidentirano 1101 počinitelja spolnih delikata na štetu djece, od toga je 218 upisano u 2020. Tijekom 2020. zatraženo je i izdano 10.218 uvjerenja iz kaznene evidencije temeljem posebnih propisa vezanih uz rad s djecom. Najveći broj izdanih uvjerenja odnosio se na zahtjeve škola u svrhu zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi (3854), ustanova za socijalnu skrb za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi (1073) i za obavljanje poslova udomiteljstva (1068) te predškolskih ustanova za rad u dječjem vrtiću (1001). Uvjerenja su se tražila i za obavljanje volontiranja (636), povjeravanja određenih poslova i zadataka u radu s djecom (523), licenciranje obrtnika za izvođenje praktične nastave (441), utvrđivanje podobnosti za posvojenje (375), imenovanje članova školskih odbora (209), za potrebe postupaka zaštite prava i interesa djece (177) te obavljanje djelatnosti dadilje (142). Za obavljanje sportske djelatnosti izdana su samo* četiri (*4) uvjerenja. Temeljem suglasnosti osobe za koju se podaci traže izdano je 572 uvjerenja za zasnivanje radnog odnosa, a za povjeravanja poslova čije obavljanje podrazumijeva redovite kontakte s djecom 244.*

Upravo je provjera prethodne osuđivanosti kao jedan od načina zaštite djece propisan *Direktivom o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja* problem na koji već godinama upozoravamo. Zabrinjava nas što se ovom problemu ne pristupa sustavno pa se događa da i u velikom sustavima poput obrazovanja ili sporta odgovorne osobe još uvijek ovu zakonsku obvezu ne ispunjavaju pravilno. Nažalost, prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanje poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr.

Svaki sustav na različit način regulira ove zapreke pa postoje pravne praznine koje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. Tako u sustavu sporta, ako je počinitelj seksualnog delikta osuđen na kaznu zatvora manju od šest mjeseci ili je osuđen uvjetno, on ne podliježe zabrani rada s djecom. Primjerice, osoba koja je osuđena za seksualno uznemiravanje ili bludne radnje ili uvjetno za neki teži oblik seksualnog zlostavljanja i dalje može raditi s djecom kao trener.

S druge strane, postoje područja u kojima uopće nisu regulirane zapreke ni potreba prethodne provjere u Kaznenoj evidenciji, primjerice, rad udruga čiji su korisnici djeca. Nadležna tijela upozorili smo na konkretan slučaj djelovanja jedne udruge za pružanje pomoći i podrške ranjivim skupinama djece na čijem je čelu pravomoćno osuđeni počinitelj teških kaznenih djela na štetu udomljenog djeteta. Predložili smo izmjenu postojećih propisa, kako bi se u području djelovanja udruga to onemogućilo, ali naš prijedlog nije prihvaćen uz obrazloženje da bi se time ograničilo pravo na udruživanje. Neregulirano područje su i različite usluge za djecu, poput organizirane igre i čuvanja djece, sportskih i glazbenih igraonica, poduke za djecu, dječjih kampova i sl. Ni te djelatnosti ne podliježu provjeri prethodne osuđivanosti osoba koje tako dolaze u kontakt s djecom. Roditelji koji koriste takve usluge to uglavnom ne znaju, te im povjeravaju djecu uvjereni da je riječ o djelatnostima koje su pod nadzorom države.

Sve to pokazuje da država nije ispunila preuzetu obvezu iz *Konvencije VE* i Direktive 2011/93/EU jer nije stvorila uvjete kojima će se onemogućiti osuđivanim počiniteljima seksualnih delikata nad djecom da obavljanjem određenih poslova dođu u kontakt s djecom. **Uputili smo Vladi RH inicijativu za donošenje posebnog propisa** kojim će se regulirati zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja. Predložili smo da se posebnim propisom, uz druge mjere zaštite, propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom te sankcije za one koji tu obvezu ne provode. Time će se izbjeći neujednačenost kriterija u pojedinim područjima te osigurati da bez iznimke budu pokrivena sva područja u kojima je nužna zaštita djece. Ovim propisom trebalo bi se propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem te obveze.

Ujedno smo preporučili da se osiguraju materijalni, tehnički i kadrovski uvjeti u MPU-u kako bi provjera u kaznenoj evidenciji bila pojednostavljena i dostupna za sve one koji su takvu provjeru dužni provoditi radi zaštite djece, osobito u sustavu odgoja i obrazovanja te sporta. S obzirom na veliki broj osoba koje bi trebalo kontinuirano provjeravati, važno je da postupak provjere bude brz i učinkovit za što je nužno stvoriti i preduvjete. Očekujemo da će naša inicijativa i preporuka biti prihvaćene te da će država tako pokazati svoju opredijeljenost za zaštitu djece i time uskladiti nacionalno zakonodavstvo s europskim okvirima postavljenima i u *Strategiji EU za učinkovitiju borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece*, koja je usvojena 2020. godine.

Kako bi se smanjile tamne brojke neotkrivenih slučajeva i prekinulo lanac zlostavljanja, važno je ohrabriti djecu na prijavu nasilja, a da bi se to postiglo, moramo jamčiti djeci da će reakcija nadležnih tijela nakon prijave biti brza, učinkovita i podržavajuća za dijete. Nažalost, svjedočimo **dugotrajnim postupcima, blagim kaznama za počinitelje te neizricanju sigurnosnih mjera**. Prema podacima MPU, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, tijekom 2020. u 30 slučajeva je počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro i to za bludne radnje (6), spolnu zloupotrebu djeteta mlađeg od 15 godina (10), iskorištavanje djece za pornografiju (9), upoznavanje djece s pornografijom (2), spolnu zloupotrebu djeteta starijeg od 15 godina (1). U dva slučaja rad za opće dobro izrečen je i za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Posljedice **preblage reakcije pravosuđa** na seksualni zločin protiv djeteta višestruke su. Djecu obeshrabruje u prijavljivanju, a počinitelje osnažuje za činjenje novih delikata. Onemogućuje se i prevencija jer blage kazne imaju za posljedicu i kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji. Nastupom rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, otvara se mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom. Rehabilitirana osoba može postati udomitelj ili posvojiti dijete, što smatramo nedopustivim.

Kontinuirano upozoravamo na ovaj problem tražeći da se osigura da se **pravomoćno osuđeni počinitelji spriječe da ponovno dođu u kontakt s djecom**. Jedan od načina je i trajno čuvanje podataka o osuđivanosti, za što se zalažemo. Stoga smo poduprli izmjene *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, kojima se trebalo osigurati trajno čuvanje podataka o osobama koje su pravomoćno osuđene za seksualno nasilje nad djetetom, a koji je kao rezultat našeg angažmana i zalaganja upućen u saborsku proceduru u 2018. godini. Unatoč velikoj podršci zastupnika, procedura njegovog donošenja zastala je nakon prvog čitanja. Na to smo upozorili MPU inicirajući njegovo donošenje. MPU je podržao našu inicijativu te očekujemo da će doći do željenih zakonodavnih promjena.

Uz izmjene ovog zakona i dalje smatramo kako su nužne i izmjene *Kaznenog zakona* kako bi se spriječila sudska praksa blagih osuda te **zabranilo izricanje rada za opće dobro osuđenim seksualnim zlostavljačima djece**. Također je nužno osigurati **automatsko izricanje zabrane rada s djecom** uz pravomoćnu presudu za seksualno zlostavljanje ili iskorištavanje djece te **automatsko izricanje zaštitnog nadzora** neovisno o visini izrečene kazne.

> *Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave – Uprave za zatvorski sustav i probaciju (UZSP), tijekom 2020. na izdržavanju kazne zatvora nalazilo se 115 počinitelja seksualnih delikata na štetu djece. Njih 15 nalazilo se na izdržavanju zatvorske kazne do 1 godine, 21 do 3 godine, 22 do 5 godina. Najveći broj zatvorenika (30) izdržava kaznu zatvora do 10 godina. Desetorica su osuđena na zatvorsku kaznu do 15 godina, a petorica na kaznu do 20 godina. Tri zatvorenika nalaze se na izdržavanju kazne dugotrajnog zatvora (22, 26 i 30 godina).*

Od 115 zatvorenika koji su na izdržavanju kazne zatvora zbog seksualnih delikata na štetu djece za samo njih 21 izrečene su sigurnosne mjere. Petorici liječenje od ovisnosti, četvorici psihijatrijsko liječenje, te četvorici psihosocijalni tretman. Zabrana obavljanja djelatnosti izrečena je samo dvojici počinitelja, dok je mjera zabrane približavanja izrečena samo jednom. U četiri slučaja izrečena je zabrana pristupa internetu, a u samo jednom slučaju izrečena je mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju zatvorske kazne.

Posebno zabrinjava to što **seksualni predatori** nakon izdržane zatvorske kazne nisu pod nadzorom nadležnih tijela ako im nije izrečena posebna sigurnosna mjera zaštitnog nadzora, a ona se rijetko izriče. Stručnjaci ističu da devijantne seksualne nagone nije moguće „izliječiti", već se osobu može samo naučiti kako ih držati pod kontrolom. Stoga je važno takvoj osobi pružiti stručnu pomoć i podršku te kontinuirani nadzor kako bi se izbjegle rizične situacije i prevenirao recidiv.

Zabrinjava i to što se počiniteljima seksualnih delikata prilikom uvjetnog otpusta ne izriču posebne obveze koje su na raspolaganju, a koje bi osigurale veću zaštitu žrtve, spriječile rizična ponašanja, a pomogle bi i počinitelju. Tako tijekom 2020. niti jedan od 11 uvjetno otpuštenih počinitelja seksualnih delikata na štetu djeteta nije bio uključen u tretman, niti su im izrečene druge posebne obveze, osim obveze javljanja uredu za probaciju, CZSS-u ili policiji. Smatramo da je neprihvatljiv takav pristup osobama koje su u riziku da počine seksualni delikt nad djetetom. Podsjećamo da je država dužna, prema *Direktivi o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije*, osigurati pristupačne programe intervencije za počinitelje u riziku, kao i osigurati učinkovite mjere zaštite za djecu, što zasad nije učinjeno u dovoljnoj mjeri.

Seksualno zlostavljanje djece na internetu također bi moglo biti povećano u novim okolnostima koje je donijela pandemija Covida-19. Djeca provode više vremena na internetu nego prije, najčešće bez nadzora. S obzirom na to da je sve više počinitelja izolirano kod kuće, potražnja za materijalom koji sadržava seksualno zlostavljanje djece znatno se povećala, a time i dovela do novih zlostavljanja djece (prisiljavanje djeteta da sudjeluje u seksualnim aktivnostima prijenosom uživo ili razmjenom materijala koji sadržava seksualno zlostavljanje djece). Posljednjih godina zabilježen je dramatičan porast prijava za seksualno zlostavljanje djece na internetu koje se odnose na EU (npr. slike razmijenjene u EU-u, žrtve u EU-u itd.): od 23.000 prijava u 2010. na više od 725.000 u 2019., što je uključivalo više od tri milijuna slika i videozapisa. Prijave pokazuju da je EU postao najveći „domaćin" materijala koji sadržava seksualno zlostavljanje djece na svijetu.

Zahvaljujući tehnologiji počinitelji mogu lakše nego ikada prije stupiti u kontakt s djecom, dijeliti slike zlostavljanja, sakriti svoj identitet i dobit te se međusobno udružiti kako bi izbjegli odgovornost i počinili nova kaznena djela. Sve su sofisticiraniji u upotrebi tehnologije i mogućnosti koje ona nudi, uključujući šifriranje i anonimnost (npr. međusobna neposredna razmjena datoteka i upotreba *darkneta*). Uvođenjem prolaznog šifriranja (engl. *end-to-end encryption*), koje je korisno za privatnost i sigurnost komunikacija, počiniteljima je olakšan pristup sigurnim kanalima na kojima mogu sakriti svoje radnje kao što su trgovanje slikama i videozapisima.

Upravo je to problem s kojim se suočila EU. Proširenjem opsega EU *Direktive o e-privatnosti i elektroničkim komunikacijama* (*Direktiva o e-privatnosti*) u prosincu 2020. postala je nezakonita upotreba tehnologije koju su pružatelji usluga koristili radi skeniranja i sprečavanja daljnjeg širenja poruka koje sadrže materijale seksualnog zlostavljanja i iskorištavanje djece. Posljedica toga je da je broj prijava sadržaja koji uključuju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece u EU pao za 46 % otkako je ovaj propis stupio na snagu. Do donošenja propisa kojima bi se cjelovito, sukladno Strategiji EU za učinkovitiju borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece, uredila zaštita djece, nužno je postići sporazum između Europskog parlamenta, Komisije i Vijeća o privremenoj iznimci kojom bi se pružateljima digitalnih usluga omogućio nastavak dobrovoljnog prijavljivanja, te smo stoga hrvatske zastupnike u Europskom parlamentu upoznali s ovim problemom te pozvali da podrže prijedlog privremene odgode primjene *Direktive o e- privatnosti*.

Prevencija i edukacija djece o problematici seksualnog nasilja iznimno je važna u cjelovitom pristupu zaštiti djece u ovom području. Svjesni važnosti preventivnih programa, sudjelujemo kao jedna od partnerskih organizacija u projektu Ženske sobe *Seksualno nasilje – edukacijski prevencijski program* (SNEP program, financiran od EU). Riječ je o programu koji je razvijen kao odgovor na nepostojanje sustavne i kontinuirane edukacije u školi o problematici seksualnog nasilja, kao i prepoznate potrebe i iskazanog interesa škola te djece i mladih za aktivniji rad na prevenciji seksualnog nasilja. Nažalost, preventivni programi nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja djece te tako nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima. Primjer dobre prakse je CAP program prevencije zlostavljanja djece[83] Udruge roditelja *Korak po korak*, koji se u nas već 20 godina provodi u mnogim vrtićima i osnovnim školama. Ipak, projektne aktivnosti ograničenog trajanja te neobavezni i povremeni programi, ne mogu zamijeniti cjeloviti program spolnog odgoja i obrazovanja koji u našim školama nedostaje.

Zaključno možemo reći da još nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata. Ne postoji cjeloviti pravni okvir za zaštitu djece. Neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima i dalje ugrožavaju prava djece. Preventivni programi edukacije djece nisu sustavno organizirani ni obvezni za svu djecu, te tako nisu dostupni svakom djetetu pod jednakim uvjetima.

[83] **C**hild **A**ssault **P**revention

Prijedlozi za poboljšanja

- Donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja.
- Izmjenama propisa onemogućiti da osobe za koje se sumnja da su počinile spolne delikte na štetu djece dolaze u kontakt s djecom, u periodu od prijave sumnje do formalnog pokretanja kaznenog postupka.
- Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte tim putem dolaze u kontakt s djecom.
- Otkloniti manjkavosti u zakonskoj regulativi u odnosu na zabranu obavljanja aktivnosti s djecom u pojedinim sustavima (sport, obrazovanje itd).
- Osigurati materijalne, tehničke i kadrovske uvjete u okviru kaznene evidencije MPU-a za primjenu propisa u segmentu provjere prethodne osuđivanosti osoba, kao preduvjeta za rad s djecom.
- Poticati sudove i državno odvjetništvo na izricanje mjera opreza i sigurnosnih mjera kako bi se spriječilo da počinitelj spolnih delikata bude u kontaktu s djecom.
- Propisati obveznu i kontinuiranu edukaciju o zaštiti djece i usavršavanje pravosudnih dužnosnika kao uvjet za obavljanje pravosudne dužnosti.
- Omogućiti nezastarijevanje vođenja kaznenog postupka za sve spolne delikte na štetu djece te osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji.
- U slučaju izricanja mjera opreza, sigurnosnih mjera i pravomoćnih osuda za spolni delikt djelatnicima ustanova i organizacija koje rade s djecom (dječji vrtići, škole, domovi za djecu, udruge, sportski klubovi) ustaliti praksu da sud i državno odvjetništvo o tome obvezno obavještavaju poslodavce.
- Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja te dostupnost programa prevencije seksualnog nasilja za svu djecu pod jednakim uvjetima.
- Sustavno osigurati pomoć i podršku osobama koje su u riziku da počine seksualni delikt kroz provođenje mjera odvraćanja potencijalnih počinitelja od činjenja kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE U SUKOBU SA ZAKONOM

Tijekom 2020. obraćali su nam se roditelji kazneno i prekršajno odgovorne djece (maloljetnika) osumnjičene za kaznena djela i prekršaje s pritužbama na postupanje policije te na odluku prekršajnog suda. Primili smo i prijave institucija te maloljetnika zbog otežanog ostvarivanja prava tijekom izvršavanja institucionalnih odgojnih mjera. Ovi maloljetnici nam se u postotku obraćaju češće nego druga djeca, što povezujemo sa snažnijim kršenjem njihovih prava te s njihovom boljom informiranošću o tome kome se mogu obratiti s pritužbom.

U 2020. saznali smo o teškim nasilnim kaznenim djelima koja su počinili maloljetnici recidivisti, ponekad i pod utjecajem narkotika. U povodu takvih slučajeva javnost preispituje dotadašnje mjere sustava u čijem postupanju su ovi maloljetnici bili godinama. Možemo reći da je svako ponovljeno kazneno djelo djeteta/maloljetnika, a pogotovo ono koje uključuje nasilje, pokazatelj da su svi sustavi koji se bave djecom, od škole do socijalne skrbi i pravosuđa, zakazali na svim razinama.

> *Prema podacima MUP-a u 2020. je evidentirano 865 kazneno neodgovorne djece i kazneno odgovorne djece (maloljetnika)[84] koji su počinili 1679 kaznenih djela. Od toga je 152 kazneno neodgovorne djece počinilo 199 kaznenih djela, dok je 713 maloljetnika počinilo 1480 kaznenih djela. U odnosu na 2019. bilježi se smanjenje ukupnog broja prijavljenih počinitelja za oko četvrtinu te kriminaliteta za oko petinu prijava. Najviše je prijava za imovinska kaznena djela, kojih su 848 počinili maloljetnici, a 151 djeca što je 59,5 % u odnosu na ukupno zabilježeni kriminalitet djece i maloljetnika. Obje skupine djece prijavljene su i za 37 kaznenih djela razbojništva. Slijede kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (ukupno 155) od čega se 111 prijava odnosi na kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju i upoznavanja djece s pornografijom. Troje maloljetnika prijavljeno je za kaznena djela ubojstva i teškog ubojstva. Ukupno je prijavljeno 39 kaznenih djela teških tjelesnih*

[84] Izraz maloljetnik u našem zakonodavstvu odnosi se na kazneno i prekršajno odgovornu djecu počinitelje u dobi od 14 do 18 godina.

> *ozljeda te 60 tjelesnih ozljeda koje su počinila djeca/maloljetnici. Prijavljeno je i 99 kaznenih djela maloljetnika povezanih s drogom. Prijavljeno je i 14 kaznenih djela nasilja u obitelji koje su počinili maloljetnici, a 134 maloljetnika prijavljeno je za prekršaje prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (97 mladića i 37 djevojaka). Evidentirano je 340 maloljetnih počinitelja prekršajnih djela s elementima nasilja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, od kojih su 33 počinitelja djevojke.*

Postupanje policije – Iako su pojedine pritužbe na rad policijskih službenika posljedica subjektivne procjene, te su unutarnje kontrole u tim slučajevima utvrdile da nema propusta, uočili smo da policijski službenici ponekad nastupaju pristrano, osobito u manjim sredinama ili ako je riječ o njihovom zaposleniku ili članovima obitelji koji se pojavljuju kao osumnjičenici. Interne provjere ne nalaze propuste u radu policijskih službenika u takvim slučajevima.

Propusti nisu utvrđeni ni u povodu prijave roditelja zbog pretjerane uporabe sile prema maloljetniku koji je greškom zamijenjen za drugu osobu. Unutarnji nadzor je postupanje ocijenio zakonitim, iako se svrha mogla postići i blažim mjerama jer se maloljetnik nije opirao. Roditelji su opravdano sumnjali i na zataškavanje ozljeda nastalih od udaraca, jer pozvana liječnica u policijskim prostorijama nije zabilježila tragove nasilja, a liječnik na hitnoj medicinskoj pomoći, kamo su dijete odveli roditelji neposredno nakon otpuštanja, uočio je hematome na tijelu. Osim kontinuiranog educiranja službenika te nepristrane unutarnje kontrole, očekujemo da će na postupke policijskih službenika utjecati rad *Povjerenstva za rad s* pritužbama, imenovanog u 2020. kao tijela civilnog nadzora nad radom policije.

Postupanje zaštitara – Tijekom 2020. donesen je *Zakon o privatnoj zaštiti* (NN 16/20), na koji smo se očitovali u javnom savjetovanju s prijedlogom da propis percipira dijete kao poseban subjekt zaštite i osobu u razvoju, u skladu sa *Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima*. Navedeni *Zakon* djecu percipira kao posebnu skupinu samo u kontekstu primjene sredstva prisile koja će se prema djeci primijeniti s posebnim obzirom i u krajnjoj nuždi. Predlagač nas je izvijestio da će položaj djece detaljnije regulirati *Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite* koji je u izradi. Budući da smo i u 2020. primali prijave o neprimjerenom i grubom postupanju zaštitara prema djeci koja su u čuvanim objektima zatečena u činjenju prekršaja, očekujemo da će navedeni *Pravilnik* uskoro biti donesen i da će regulirati problematiku postupanja prema djeci, odnosno detaljnu razradu primjene ovlasti u skladu sa sveobuhvatnom zaštitom njihovih prava i interesa.

Podrška djeci na prekršajnim sudovima – Iako su formalno prekršajni sudovi postali odjeli na općinskim sudovima koji imaju zaposlene stručne suradnike nepravnih struka pri vijećima za mladež, ovi stručnjaci se ne uključuju u prekršajno postupanje. Mišljenja smo da je nužno osigurati njihovu pomoć i podršku maloljetnicima u tijeku postupka, ali i prilikom nadzora nad izvršenjem izrečenih odgojnih mjera. Njihovo stručno uključivanje pridonijelo bi i zaštiti prava djece koja se pojavljuju kao žrtve i svjedoci.

Mjera istražnog zatvora – Zbog malog broja maloljetnika kojima se izriče mjera istražnog zatvora, i to u najkraćem mogućem trajanju, DORH je u svojim ranijim izvješćima o radu iskazao stajalište da bi trebalo preispitati potrebu osnivanja zatvorene zavodske ustanove za izvršenje mjere istražnog zatvora koju regulira *Zakon o sudovima za mladež* (ZSM). Međutim, ni u zadnjim izmjenama i dopunama ZSM-a (NN 126/19) nisu se promijenili članci u kojima se navodi izvršenje mjere istražnoga zatvora za maloljetnike u *zatvorenoj zavodskoj ustanovi*, iako takve ustanove do danas nisu osnovane. Uočili smo i da pojedina policijska izvješća pogrešno navode mjeru upućivanja maloljetnika u *zatvorene zavodske ustanove*, koje zapravo uopće ne postoje.

> *Prema podacima UZSP-a tijekom 2020. je u istražnom zatvoru bilo ukupno 39 maloljetnika, od toga 37 novoprimljenih. Najdulje trajanje istražnog zatvora bilo je pet mjeseci i 25 dana.*

Maloljetnici se i dalje u istražni zatvor upućuju u posebne zatvorske jedinice za maloljetnike, u zatvorima koji ne zadovoljavaju sve međunarodne standarde za maloljetnike lišene slobode. Iz podataka Ministarstva pravosuđa i uprave – Uprave za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) doznajemo da je u istražnome zatvoru bilo 39 maloljetnika, te da je jedan od njih tamo proveo gotovo pola godine. Budući da je riječ o lišenju slobode u uvjetima neprimjernima za mladu osobu u razvoju, nužno je unaprijediti izvršenje ove mjere u skladu s propisima, o čemu smo već upućivali preporuke UZSP-u.

Postupanje sudaca i državnih odvjetnika za mladež još uvijek nije dovoljno ujednačeno. Edukacija za rad na maloljetničkim predmetima nije obvezni standard za sve imenovane suce i državne odvjetnike za mladež, a nedovoljno znanja iz drugih područja i nepoznavanje načela međuresorne suradnje u interesu maloljetnika utječe i na ostvarivanje njihovih prava. Saznali smo za slučaj u kojem su nadležni CZSS i odgojna ustanova u kojoj je maloljetnik izvršavao odgojnu mjeru u više navrata predlagali sudu izmjenu odgojne mjere u strožu

mjeru zbog otežanog izvršavanja. No, sud na kontrolnim ročištima prijedloge nije uvažio, a na izmjenu odgojne mjere odlučio se tek kasnije, mjesec dana prije no što bi maloljetnik do kraja izvršio prvotno izrečenu odgojnu mjere u punom trajanju od dvije godine. To znači da je mladić za isto kazneno djelo izvršio jednu odgojnu mjeru u gotovo punom trajanju, a zatim započeo s izvršenjem druge, što predstavlja dvojbenu pravnu odluku i praksu. Upozoravali smo i prije da imenovani suci i odvjetnici za mladež (osim onih u Zagrebu), rade i na drugim kaznenim predmetima čime se žurnost i potrebe djece, u odnosu na odrasle počinitelje, gube iz fokusa.

Zbog epidemije Covida-19 i preporuka epidemiologa, u 2020. nismo bili u mogućnosti posjećivati ustanove u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa u kojima se provode **institucionalne odgojne mjere**. No, obraćali su nam se odgajanici i anonimni prijavitelji, najčešće s prijavama za vršnjačko nasilje i neprofesionalno postupanje djelatnika u ustanovama, a u jednom slučaju zbog uskraćivanja prava na informaciju. U povodu prijava zatražili smo izvješća od ustanova i/ili provođenje inspekcijskih nadzora koji su prijave ocijenili neutemeljenima, ali je u pojedinim slučajevima utvrđeno da postupanje djelatnika nije bilo dovoljno profesionalno.

Najnovije izmjene i dopune ZSM-a propisuju da se **odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu** može izvršavati i kod udomitelja koji obavlja specijalizirano udomiteljstvo za djecu prema posebnom propisu. Iako *Zakon o udomiteljstvu* iz 2018. formalno regulira ovu problematiku, do sada u praksi ovo rješenje nije zaživjelo.

Epidemija Covida-19 utjecala je na dinamiku aktivnosti u ovim ustanovama te kontakte s obitelji i vanjskim svijetom. Djelatnici u sustavu socijalne skrbi provodili su mjere zaštite od Covida-19 te organizirali brojne edukacije za odgajanike o sprečavanju širenja zaraze, održavanju higijene i provođenju mjera zaštite.[85]

> *Prema podacima UZSP-a, tijekom 2020. na izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod upućeno je 42 maloljetnika, a ukupno ih je 97 izvršavalo navedenu odgojnu mjeru. Kaznu maloljetničkog zatvora izvršavalo je 20 maloljetnika, od toga 10 novoprimljenih. U 2020. nije bilo upućivanja maloljetnika u zatvor temeljem odluke prekršajnog suda. Ukupno je 14 maloljetnika upućeno na stacionarno liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu.*

Osim stresnog iskustva s epidemijom, odgajanici u Odgojnom zavodu u Turopolju doživjeli su i iskustvo potresa, srećom bez posljedica po imovinu i sigurnost. Na temelju naše preporuke za educiranje i osposobljavanje djece za zaštitu i spašavanje, u svim ustanovama u kojima su djeca smještana ili privremeno borave, MPU nas je izvijestio o provedenim radionicama za maloljetnice u Odgojnom zavodu u Požegi te planiranim edukacijama za maloljetnike u Odgojnom zavodu u Turopolju. Provedene i planirane radionice odnose se na konkretne upute o ponašanju u slučaju potresa, načinima suočavanja sa stresnim i kriznim situacijama te reakcijama u slučaju panike, a provedene su i vježbe evakuacije i relaksacije.

U Odjelu za izvršavanje maloljetničkog zatvora Kaznionice u Požegi maloljetnici se redovito educiraju i o drugim elementarnim nepogodama te polažu testove u vezi sa zaštitom na radu, zaštitom od požara i pružanjem pomoći unesrećenima na radnom mjestu te se vrši osposobljavanje za rad na siguran način.

Zaštita mentalnog zdravlja maloljetnika u sustavu pravosuđa nije u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima, a MPU smo upozorili i na moguću diskriminaciju prilikom stacionarnog psihijatrijskog liječenja maloljetnika lišenih slobode. Maloljetnici u istražnome zatvoru i oni koji izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod, upućuju se na stacionarno psihijatrijsko liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu, koja ne osigurava odvojen smještaj od odraslih zatvorenika niti ima zaposlenog psihijatra za djecu i adolescente. U podacima UZSP-a za 2020. navodi se da se u Zatvorskoj bolnici liječilo 14 maloljetnika. Oni su bili smješteni u sobama zajedno s odraslim počiniteljima kaznenih djela, koji nerijetko imaju teško narušeno mentalno zdravlje i skloni su devijantnom ponašanju.

Budući da i zdravstveni propisi, kao i propisi koji se odnose na djecu/maloljetnike u sukobu sa zakonom, propisuju odvojeni smještaj od odraslih bolesnika i odraslih zatvorenika, upozorili smo MPU na kršenje propisa i međunarodnih standarda koji se odnose na djecu. Preporučili smo i da se za stacionarno liječenje maloljetnika osiguraju posebni uvjeti u Zatvorskoj bolnici u skladu s propisima ili da se maloljetnici lišeni slobode stacionarno liječe u četiri psihijatrijske zdravstvene ustanove koje su predviđene za liječenje djece[86]. Ujedno smo o sumnji na višestruku diskriminaciju maloljetnika u sukobu sa zakonom obavijestili pučku pravobraniteljicu kao središnje tijelo za postupanje povodom diskriminacije.

---

85 Više o djeci u odgojnim ustanovama pišemo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

86 Prema *Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba* (NN 13/15) riječ je o KBC Zagreb, KBC Rijeka, KBC Osijek i Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu.

Na apsurde u radu sustava i nepovoljan položaj maloljetnika u sukobu sa zakonom ukazuje i primjer djevojke koja je, za vrijeme izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, u više navrata stacionarno psihijatrijski liječena u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, koja ne osigurava smještaj odvojeno od odraslih osoba. Međutim, nakon otpusta i smještaja u odgojnu ustanovu, zdravstveni sustav nije htio omogućiti njezino liječenje u bolnici za odrasle, iako je za nju iznimno, zbog njezine dobi, krupne građe, fizičke agresivnosti i iznimne snage, primjereniji bio smještaj zajedno s odraslim pacijentima – što bi bilo i u njezinom interesu, ali i u interesu djece na liječenju u bolnici za djecu. Iako se i sami zalažemo za odvojeno liječenje maloljetnika od odraslih osoba, ovakve iznimke trebale bi biti ozbiljno razmotrene ako su u interesu djeteta.

Postupali smo i u povodu pojedinačne prijave liječnika zbog toga što nije određena zdravstvena ustanova u koju se može smjestiti maloljetnik koji je tijekom kaznenog postupka proglašen neubrojivim. Na listi ustanova za neubrojive osobe nalaze se samo one za liječenje punoljetnih osoba, koje nemaju uvjete za smještaj maloljetnika odvojeno od odraslih[87]. Na uočeno smo upozorili MZ koji je sredinom 2020. uputio na javno savjetovanje dopunu navedenog *Pravilnika*, u kojem se za liječenje neubrojivih maloljetnika koji se na temelju rješenja nadležnog suda upućuju na prisilni smještaj, određuje Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu.[88] U vrijeme pisanja ovoga izvješća navedeni dokument nije stupio na snagu.

O važnosti posebne skrbi o **pravima djece lišene slobode govori i Globalna studija UN-a**. Studija je, temeljem odluke Glavne skupštine UN-a, provedena na svjetskoj razini od 2017. do 2019., a rezultati su prihvaćeni rezolucijom. U izradi studije, podatke za Hrvatsku prikupljao je UNICEF, a naš ured je podržao istraživanje i potaknuo sustave na sudjelovanje. Rezultati studije prikazani su na dva webinara u organizaciji *Defense of Children International* (DCI) koje smo pratili. Globalna studija obuhvatila je šest kategorija lišenja slobode djece: u okviru pravosudnog postupanja, zbog migracijskih razloga, djeca koja su zajedno s roditeljima koji su lišeni slobode, djeca koja su u institucijama, koja su lišena slobode u kontekstu oružanih sukoba te iz razloga nacionalne sigurnosti. Zaključeno je da lišenje slobode nikada nije u interesu djeteta, ostavlja teške posljedice i nijedno dijete nikada ne bi trebalo završiti iza rešetaka. *Globalna studija* u preporukama predlaže se prema djeci primijene alternative zatvaranju, kao što je izvršavanje raznih usluga u zajednici kojima se postižu bolji rezultati i smanjuje se recidivizam.

Drugi webinar odnosio se na utjecaj pandemije Covida-19 na djecu lišenu slobode. U vrijeme pandemije rizici za ovu djecu su još veći – zbog loših uvjeta, pretrpanosti, nedostatka vode i sanitarija, nedostatka zdravstvene skrbi, zaključanosti i izoliranosti bez kontakta s obitelji i vanjskim svijetom, što je pogubno za njihovo mentalno zdravlje. Naglašeno je da je u pandemiji zaštita mentalnog jednako važna kao i zaštita fizičkog zdravlja. No, uočeno je da je pandemija, osim što je negativno utjecala na uvjete života djece u detenciji, imala i neke pozitivne posljedice, jer je ubrzala preispitivanje sustava detencije djece u mnogim državama i otvorila nove mogućnosti za drukčija rješenja. Odbor za prava djeteta UN-a će, prilikom obrane periodičkih izvješća država, svakako od njih tražiti informacije o mjerama koje su poduzele u zaštiti prava i interesa djece za vrijeme pandemije, posebno djece u ranjivim okolnostima u koje spadaju i djeca lišena slobode.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano dodatno educirati sve stručnjake u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (policija, pravosuđe, odvjetnici) o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece u sukobu sa zakonom, maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom; edukacije trebaju postati obvezni standard i uvjet za rad na ovim slučajevima.
- Osigurati pravni okvir za poduzimanje mjera zaštitarskih službi prema djeci koja su osumnjičena za kaznena djela i prekršaje, u skladu sa zaštitom prava djece.
- Osigurati da suci i državni odvjetnici za mladež u skladu sa svojim imenovanjem i specijalizacijom, rade samo na predmetima iz nadležnosti ZSM-a.
- Razviti specijalizirano udomiteljstvo za provođenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.

---

87 Prema *Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi* (NN 76/14).

88 Nacrt Pravilnika o dopuni *Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi*.

- Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.
- Osnovati zatvorene zavodske ustanove u skladu sa ZSM-om te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima.
- Osigurati stacionarno psihijatrijsko liječenje za maloljetnike lišene slobode u skladu s međunarodnim standardima i nacionalni propisima.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

U području zaštite sigurnosti djece zaprimljeno je ukupno 116 prijava povreda pojedinačnih prava djece kojima je bilo obuhvaćeno 130 djece i 20 grupa djece. U najvećem broju slučajeva postupanja su se odnosila na ugroženost djece i stradavanje u prometu (67) te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (32).

Pratili smo i problematiku nestale djece, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što su: ugrizi životinja, štetne imisije elektromagnetskih polja iz uređaja u blizini mjesta stanovanja i odgojno-obrazovnih ustanova, onečišćeni zrak te uporaba pirotehničkih sredstava i opasnost od oružja i mina. Pojedinačne prijave bile su osnova za predlaganje općih inicijativa za unaprjeđenje položaja i zaštitu djece.

2.8.1 PROMETNA SIGURNOST DJECE

U ovom smo se području osim sa sigurnošću djece u cestovnom prometu, bavili i njihovom zaštitom u pomorskom i zračnom prometu. Postupali smo u 67 pojedinačnih predmeta. Na sigurnost u cestovnom prometu odnosila su se 64 predmeta, dva na stradavanje na moru, dok se jedan slučaj odnosio na sigurnost u zračnom prometu.

Cestovne nesreće

Ozljede u cestovnom prometu vodeći su uzrok smrti djece i mladih u dobi od 5 do 29 godina. Sigurnost na cestama je i paneuropski problem, pa iako se posljednjih desetljeća ona znatno poboljšala, uslijedila je stagnacija napretka cestovne sigurnosti u Europskoj uniji[89]. Iako je posljednjih deset godina manji broj poginulih u prometnim nesrećama, stanje ne odgovara predviđenom smanjenju smrtnosti prema Nacionalnom programu sigurnosti cestovnog prometa RH za razdoblje 2011.-2020. Hrvatska je u 2019. imala 73 smrtna slučaja na cesti na milijun stanovnika, što je znatno iznad prosjeka EU-a (prosjek EU-a je 51 smrtni slučaj na milijun stanovnika).

U prometnim nesrećama u 2020. na hrvatskim je cestama stradalo 993 djece. Smrtno je stradalo osmero djece: četvero u svojstvu vozača (jedan mopedist, dva motociklista i jedan biciklist) i četvero kao putnici u vozilima. Njih 180 zadobilo je teške tjelesne ozljede, a lako ozlijeđenih je bilo 805. Najviše je djece stradalo u svojstvu putnika (505 djece). Od ukupnog broja djece koja su stradala u svojstvu vozača (270), najveći broj je upravljao biciklima, motociklima i mopedima. U svojstvu pješaka stradalo je ukupno 218 djece. Iako je broj stradale i poginule djece manji u odnosu na 2019., to pripisujemo posebnim okolnostima pandemije te iseljenju stanovništva.

O ugroženosti djece u cestovnom prometu ove smo godine postupali u 64 pojedinačna predmeta. I u desetak smo drugih pojedinačnih predmeta vezanih za ostvarenje drugih prava djece pratili i pitanje sigurnosti djece u cestovnom prometu. Osim prijava građana, posebno su nam važni podaci o stradavanju djece koje kroz cijelu godinu dobivamo od MUP-a, a za neka stradanja doznajemo putem medija. Pratili smo i opće pojave te smo upućivali preporuke za izgradnju cjelovitog sustava zaštite djece u području prometa. Pandemija Covida-19 imala je veliki utjecaj na prijevoz i mobilnost građana o čemu se još uvijek prikupljaju podaci.

89 ETSC, https://etsc.eu/two-passenger-planes-crash-killing-everyone-on-board-this-is-how-many-people-die-on-eu-roads-every-week/

Pritužbe građana i roditelja najčešće se odnose na ugroženu sigurnost djece pješaka zbog nedostatne i nekvalitetne **cestovne infrastrukture** na putu do dječjeg vrtića i škole te općenito u mjestu gdje žive (nepostojanje pješačkih prijelaza i prijelaza preko željezničke pruge, neodgovarajuće autobusno stajalište, potreba za semaforima i nogostupom, zaštitnim ogradama, gusti promet, ponašanja vozača, prolazak velikog broja kamiona, autobusa i teretnih vozila). Obraćali smo se općinama, gradovima, županijama, upravama za ceste, nadležnim ministarstvima i Hrvatskim cestama, tražeći poduzimanje mjera i rješenje problema. Nekada je riječ o višegodišnjim problemima i naporima te uvijek podržavamo građane u nastojanjima da se izbore za unapređivanje života i sigurnosti djece u svojoj zajednici.

Osim što najviše stradavaju u cestovnom prometu kao putnici i kao pješaci, djeca stradavaju i kao vozači, vozeći bicikle, motocikle i mopede, čak i osobne automobile, traktore, teretne automobile i autobuse.

Zabrinjavaju nas okolnosti stradavanja djece u prometu **u svojstvu putnika** zbog ponašanja vozača koji višestruko krše odredbe propisa o sigurnosti prometa na cestama. Javnosti je poznat slučaj teške prometne nesreće u kojoj su poginule dvije djevojčice u dobi od pet i devet godina koje nisu bile prevožene u sigurnosnim sjedalicama. Saznali smo i za smrtno stradanje dvoje djece u automobilskoj nesreći prilikom pada automobila u more.

Više je slučajeva u kojima su vozači skrivili prometnu nesreću **vozeći djecu pod utjecajem alkohola**, time dovodeći u opasnost život i zdravlje djece. U jednom je slučaju otac prevozio djecu od dvije i šest godina pod značajnim utjecajem alkohola (2.33 g/kg), a djeca nisu prevožena u posebnoj sigurnosnoj sjedalici. U drugom je slučaju otac imao 2,17 g/kg alkohola u krvi te je na vlastiti zahtjev hospitaliziran u psihijatrijskoj bolnici i izrečene su mu mjere obiteljsko-pravne zaštite. Troje djece stradalo je kad ih je u teretnom vozilu prevozio alkoholizirani ujak (2,33 g/kg), pri tome prevozeći više osoba od broja ugrađenih sjedala u vozilu.

Pratili smo i slučajeve u kojima su se roditelji međusobno pritužival zbog neodgovarajućeg prijevoza djece osobnim vozilom bez autosjedalice ili na prednjem sjedalu i davanja na upravljanje motora, a propitali smo i provedbu odredbe *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* koja se odnosi na mogućnost prijevoza djeteta na mjestu suvozača (primjerice u dvosjedima i teretnim vozilima). Način prijevoza djece u osobnim automobilima načelno je vezan za visinu djece. Dozvoljeno je prevoziti djecu vezanu u autosjedalici ili dječjem postolju na prednjem sjedalu no dostupne informacije govore da to nosi znatno povećan rizik ozljede kod djece.

Budući da se prilikom nadzora prometa posebna pažnja posvećuje upravo propisnom smještaju djece u vozilima i korištenju dječjih sjedalica, postolja za sjedenje i sigurnosnih pojaseva, u 2020. je utvrđeno 1349 prekršaja nepropisnog prijevoza djece u vozilima i 904 prekršaja nevezanja pojasom.

Iako nema preciznih statistika prema kojima bi se znalo koliko prometnih nesreća uzrokuje **korištenje mobitela**, rezultati terenskog istraživanja provedenog u listopadu 2020. u gradu Zagrebu, u povodu obilježavanja *Dana bez mobitela u prometu*, govore da trećina roditelja koristi mobitel dok šeće s djetetom ili ga guraju u kolicima, trećina dok čeka zeleno svjetlo na semaforu a čak četvrtina u vožnji, dok im je dijete u automobilu.

Pratili smo tri pojedinačna slučaja u kojima je poginulo troje djece **upravljajući motorima** (mopedom i motociklima) te nekoliko slučajeva u kojima su zadobili teške tjelesne ozljede. Zabrinjava što djeca do 18 godina stradavaju na cestama upravljajući mopedom ili motociklom, bez važeće prometne dozvole, neregistriranim i neispravnim vozilom, bez/uz dopuštenja i znanja vlasnika (roditelja i drugih) i bez kaciga. Stoga apeliramo na roditelje da prije položenog vozačkog ispita ne kupuju djeci mopede i motocikle te da vode računa o prevenciji situacija u kojima djeca sa ili bez znanja roditelja upravljaju mopedima i motociklima suprotno zakonskim uvjetima.

Zabrinjava stradavanje djece **u svojstvu vozača osobnih automobila**. U jednom slučaju je 13-godišnjak prouzročio prometnu nesreću upravljajući osobnim automobilom, a u drugom je 16-godišnjak upravljao osobnim automobilom pod utjecajem alkohola, što govori o nemoći roditelja u odgovarajućoj skrbi o djeci. U jednom je slučaju ocu izrečena nepravomoćna novčana kazna u ukupnom iznosu od 18.400 kuna jer je njegov sin, u dobi od nepunih 11 godina stradao upravljajući neregistriranim četverociklom, bez zaštitne kacige i dozvole, uzrokujući prometnu nesreću u kojoj je sam zadobio tešku tjelesnu ozljedu.

S druge strane, mediji su nas upozorili na slučaj voditeljice udruge koja je 12-godišnjem djetetu dala na upravljanje osobni automobil dok se u autu nalazilo još djece, a ta je vožnja završila prometnom nesrećom. Ne ulazeći u aspekte prekršajne ili kaznene odgovornosti ove osobe, ovaj je slučaj poslužio i kao podsjetnik na

naše višegodišnje napore da se propisima jasnije regulira obveza i odgovornost udruga koje rade s djecom, u zaštiti prava i interesa djece u slobodnom vremenu, u području djelovanja organizacija civilnoga društva, igraonica i sličnih subjekata.

Veliki broj djece svake godine strada **u vožnji biciklom**, najčešće bez propisane pratnje osobe starije od 16 godina, osposobljavanja za vožnju biciklom, potrebne svjetlosne odnosno reflektirajuće opreme i zaštitne kacige, vozeći i neispravne bicikle, pri čemu zadobivaju i teške tjelesne ozljede. Opažamo da nedostaje svijest o opasnostima nepropisne vožnje biciklima. Nažalost, okolnosti pandemije negativno su utjecale na provedbu preventivnih prometnih programa diljem Europe. Program osposobljavanja za vožnju biciklom u školama u Hrvatskoj tijekom drugoga polugodišta školske godine 2019./2020. i prvog polugodišta školske godine 2020./2021. zbog epidemioloških je mjera zaustavljen. Usprkos pandemiji i izazovima s kojima su se suočavale škole, preporučili smo MZO-u, AZOO-u i HAK-u ulaganje napora kako bi se održalo provođenje preventivnih programa iz područja sigurnosti cestovnog prometa na svim razinama obrazovnog sustava, kako cijela generacija djece pogođene pandemijom ne bi bila zakinuta u ostvarenju pristupa ovim programima, naročito pristupu programu osposobljavanja za upravljanje biciklom.

Djeca kao pješaci stradavaju od naleta automobila kada nepropisno prelaze cestu, ali i kada propisno prelaze obilježene pješačke prijelaze. Stradavaju i na nogostupu u naletu biciklista, traktora, ali i u dvorištu za vrijeme igre, u kretanju, zadržavanju i igri na kolniku. Kao primjer navodimo dva odvojena slučaja stradavanja dviju djevojčica od tri godine koje su same pretrčavale cestu, u kojima pratimo i aspekt obiteljsko-pravne zaštite djece.

Sigurnost djece u prometu briga je i odgovornost odraslih, koji moraju učiniti sve kako bi djeca ostvarila svoje pravo na sigurnost, što smo posebno naglasili u povodu početka nove školske godine 2020./2021., kao i obilježavanja Nacionalnog dana sigurnosti na cestama, koji je prvi put obilježen 21. listopada, te u više prigoda u medijima.

U okolnostima vezanima za borbu protiv *koronavirusa*, pravobraniteljica za djecu u više je prilika upozorila na ranjivost djece kao sudionika u prometu te pozvala sve odrasle na zaštitu djece te na **opreznu i sigurnu vožnju i poštovanje prometnih pravila**. Obratili smo se svim općinama, gradovima i županijama te preporučili da se, u suradnji s prijevoznicima, angažiraju i založe za osiguravanje fizičkog razmaka u autobusima i tramvajima u skladu s preporukama epidemiologa, odnosno za osiguranje dovoljnog broja vozila za prijevoz putnika, pogotovo u jutarnjim satima i u vrijeme kad učenici putuju u školu ili se vraćaju kući iz škole. Aktualne okolnosti pandemije ujedno su i prilika da se razmotre mogućnosti kako uz strateško upravljanje učiniti ceste sigurnijima i smanjiti broj nesreća, a javne površine više otvoriti građanima – pješacima i biciklistima, umjesto automobilima, što će ujedno pridonijeti i zaštiti okoliša i zdravijem načinu života. U europskim zemljama postoje vrlo pozitivne prakse u ovom području i ovom trenutku.

U području cestovne sigurnosti surađivali smo s Dječjim vrtićem *More* iz Rijeke, i s predstavnicama udruge *Roditelji u akciji – Roda.* Pratili smo virtualnu konferenciju *Mi i naši gadgeti u prometu – Djeca i roditelji u prometu*, koja je održana u povodu Dana bez mobitela u prometu te brojne međunarodne aktivnosti, naročito u organizaciji belgijske neprofitne organizacije Europskog vijeća za sigurnost prometa (*European Transport Safety Council* - ETSC). Pratili smo donošenje *Plana zakonodavnih aktivnosti Ministarstva unutarnjih poslova za 2021.* te očekujemo izmjene *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* koje će se odnositi na regulaciju prometovanja električnih romobila, radi zaštite vozača električnih romobila i pješaka.

Vezano za **organizirani prijevoz djece**, kontinuirano se zalažemo za uspostavu sigurnog i kvalitetnog prijevoza djece, što smo posebno naglašavali i u vezi s aktualnom epidemiološkom situacijom. Početkom godine smo MUP-u i MMPI-u uputili preporuku da što žurnije razmotre mogućnost poduzimanja radnji radi zaštite djece, primjerice intervencijom u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*, propisivanjem i uvođenjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece, propisivanjem češćih rasporeda kontrola ispravnosti autobusa te poboljšanjem standarda njihovog održavanja, u odnosu na autobuse u okviru organiziranog prijevoza djece, ali i na druge autobuse kojima se prevoze djeca i građani (javni prijevoz). Iako smo obaviješteni da će se najavljenim izmjenama i dopunama *Pravilnika* rješavati i opisana problematika, do ovih izmjena nije došlo tijekom 2020.

Centar za vozila Hrvatske obavijestio nas je o nedostacima koji su tijekom 2020. utvrđeni prilikom tehničkih pregleda autobusa za organizirani prijevoz školske djece, a gotovo 70 % autobusa koji se koriste za organizirani prijevoz djece starije je od 10 godina. MUP i MMPI su nas obavijestili o broju provedenih inspekcijskih nadzora autobusa za prijevoz školske djece, koji je manji zbog nastave na daljinu, te utvrđenim propustima.

Problem je i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme. Naime, brojni klubovi, a naročito oni manji, koji nemaju organizacijske i financijske kapacitete, putovanja na natjecanja/turnire i pripreme organiziraju tako da djecu prevoze sami treneri vlastitim ili klupskim vozilima. Dosadašnji slučajevi stradavanja i ozljeđivanja djece sportaša na putu moraju biti upozorenje svim dionicima u sustavu sporta na poseban oprez te bolju organizaciju i brigu kako bi se ubuduće izbjegli takvi nemili događaji, čemu će svakako pridonijeti osiguranje financijskih sredstava za prijevoz djece sportaša.

U očekivanju analize učinaka provedbe *Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa RH 2011. - 2020.* te donošenja novog strateškog dokumenta za područje sigurnosti cestovnoga prometa, skrećemo pozornost na još neke brojke:

Podaci MUP-a, za razdoblje od 2011. do 2020. govore da je u cestovnom prometu poginulo čak 156 djece do 18 godina starosti, od čega 82 putnika, 39 vozača i 35 pješaka. U ovih je deset godina teško ozlijeđene djece bilo 2416, od čega 870 pješaka, 811 putnika i 735 vozača. Lake tjelesne ozljede zadobilo je 13.404 djece, od čega 7924 putnika, 3230 pješaka i 2250 vozača.

Smatramo da bi unapređivanju stanja sigurnosti u cestovnom prometu pridonijela i uspostava instituta neovisnog istraživanja cestovnih prometnih nesreća, po uzoru na Agenciju za istraživanje nesreća u zračnom, pomorskom i željezničkom prometu, radi utvrđivanja uzroka i izdavanja javno dostupnih sigurnosnih preporuka.

Pomorske nesreće

Prema podacima Uprave sigurnosti plovidbe MMPI u 2020. u pomorskom prometu ukupno su se dogodila tri incidenta koji su uključivali djecu.

Zbog stradavanja dvoje djece od naleta glisera na moru, obratili smo se MMPI-u kako bismo razmotrili pitanje sigurnosti plovidbe u odnosu na djecu kao ranjivu skupinu sudionika u pomorskom prometu i prometu na unutarnjim vodama, kao i kupača, te potaknuli na aktivnosti radi prevencije njihovog stradavanja. Imajući u vidu početak turističke sezone i intenziviranje prometa turističkih i ostalih brodova i brodica, preporučili smo učestalije kontrole sigurnosti plovidbe oko područja u kojima se očekuje povećani broj maloljetnih sudionika različitih sportskih i rekreativnih aktivnosti na moru (sportski klubovi, uređena kupališta i sl.) i kontrole iznajmljivanja plovila i skutera na vodi (*rent-a-boat, rent-a-jet-ski*) naročito vezano za osposobljenost za upravljanje i sigurnu vožnju, te da u suradnji s drugim nadležnim tijelima poduzimaju druge preventivne aktivnosti kako bi se zaštitila djeca kupači i za vrijeme treninga na moru i u unutarnjim vodama. Obavješteni smo da se poduzimaju aktivnosti u skladu s preporukom, radi osiguravanja najviše razine sigurnosti na moru, prevencije pomorskih nesreća i razvoja kulture sigurnosti plovidbe u RH. Preporuku smo uputili i nakon pomorske nesreće u kojoj je poginulo četrnaestogodišnje dijete prilikom rekreacijskih aktivnosti na moru.

Stradanja u zračnom i željezničkom prometu

Tijekom 2020. u RH nije bilo stradanja djece u zračnom prometu. No, postupali smo na temelju pritužbe vezane za slučaj smrtnog stradanja djeteta iz 2017. godine, u povodu čega smo uputili preporuku. U **željezničkom prometu** zabilježena su tri izvanredna događaja u kojima su stradala djeca, a naša su se postupanja u ovom dijelu provodila kroz pitanja cestovne infrastrukture.

Prijedlozi za poboljšanja

- Jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece te sigurne uvjete prijevoza u svim vrstama prometa s ciljem obuhvata sve djece, od predškolske do srednjoškolske dobi; kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu.
- Osvještavati roditelje o sigurnom prijevozu djece i mladih u osobnim vozilima, o važnosti razvijanja djetetove vještine upravljanja biciklom i romobilom te vještine mladih u upravljanju mopedima i motociklima; jačati provedbu Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom.
- Redovito sankcionirati vozače za „četiri ubojice u prometu": pojas, brzinu, alkohol i mobitel, naročito kad se prevoze djeca, uz izvještavanje nadležnog CZSS-a radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti.

- Povećati kvalitetu autobusa kojima se prevoze djeca, pratiti njihovu sigurnost te olakšati nabavku novijih autobusa za prijevoz školske djece.
- Olakšati nabavu sigurnijih osobnih vozila i opreme za siguran prijevoz djece.
- Poboljšati cestovnu infrastrukturu diljem Hrvatske radi zaštite djece pješaka i biciklista.
- Osigurati odgovarajuće standarde za prijevoz djece sportaša.
- Ulagati u poboljšanje hitnog medicinskog zbrinjavanja djece ozlijeđene u prometnim nesrećama.
- Zakonskim odredbama regulirati promet novim prometalima, poput e-romobila.

2.8.2 SIGURNOST DJECE NA DJEČJIM IGRALIŠTIMA I U IGRAONICAMA

Situacija vezana uz (ne)sigurnost djece na dječjim igralištima i u dječjim igraonicama ostala je neizmijenjena u odnosu na protekle godine te u RH još uvijek ne postoji propis kojim bi se regulirali uvjeti rada dječjih igraonica i sustav njihova nadzora.

Kod dječjih igraonica razlikujemo one koje djeluju u skladu sa ZPOO-om te one koje ne djeluju na takav način. ZPOO predviđa mogućnost osnivanja dječjih igraonica koje, kao dio sustava predškolskog odgoja i obrazovanja, podliježu inspekcijskom nadzoru prosvjetne inspekcije, zdravstveno-inspekcijskom nadzoru i drugima, a provode *kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi*. Za otvaranje takve igraonice MZO daje suglasnost za provođenje programa, a UDU rješenje o ispunjavanju svih uvjeta za početak rada te se iste upisuju u registar dječjih vrtića i drugih pravnih i fizičkih osoba-obrtnika koji provode kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom. S druge strane, dječje igraonice koje služe proslavama i slobodnom vremenu djece uglavnom se osnivaju kao obrti, trgovačka društva ili udruge i kao takve **ne podliježu kontroli** prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci. Takvi subjekti također nerijetko nude djeci i razne neprovjerene poduke, primjerice učenje stranih jezika ili pripreme za školu i druge aktivnosti, koje se provode bez kontrole programa i osoba, u uvjetima u kojima su djeca bez zaštite, a da većina roditelja i odraslih osoba o tome nema saznanja.

Upoznati smo, primjerice, s djelovanjem igraonica u kojima se djeci nude razni cjelodnevni programi koji uključuju obroke, zatim s pritužbama na postupanja odraslih osoba u takvim igraonicama, a koje roditelji nemaju kome prijaviti. Povodom tih pritužbi ukazivali smo MRMSOSP-u na nezaštićenost djece zbog nepostojanja propisa o radu i odgovornosti takvih subjekata i osoba koje u njima rade.

Iako godinama ukazujemo na potrebu reguliranja navedenog područja, na što smo upozorili i Vladu RH, do danas ni jedno ministarstvo još nije ovu problematiku preuzelo u svoju nadležnost, niti je započeto s aktivnostima u pripremi propisa kojim bi se uredilo ovo područje dječjih aktivnosti. Budući da igraonice koje služe slobodnoj igri i proslavama ne provode *kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi*, smatramo da ne spadaju u nadležnost MZO-a, nego MRMSOSP-a. Kako bismo potaknuli aktivnosti u reguliranju ovog područja, MRMSOSP-u i MZO-u smo ponovno preporučili da se započne s rješavanjem ove problematike konačnim određivanjem nadležnog tijela za izradu propisa, a zatim i poduzimanjem svih radnji potrebnih za predlaganje pravnog okvira, no odgovor na preporuku nismo primili.

Primili smo i pritužbe na sigurnost djece na **dječjim igralištima** te smo tražili provjeru zadovoljavanja sigurnosnih zahtjeva i normi. Naime, dječja igrališta, sve sprave i dodatna oprema pa i ograda, trebaju biti u skladu sa zahtjevima norme HRN EN 1176:2017. U slučaju ozljeđivanja djeteta na žičanu ogradu dječjeg igrališta sa šiljcima, nadležni službenik gradskog odjela za komunalne poslove je nadzorom procijenio da je ograda u redu dok je specijalist za sigurnost na igralištima Centra za kvalitetu i sigurnost obilaskom utvrdio da su šiljci koji su uzrokovali ozljedu naknadno odrezani i prebojani.

Što se tiče stanja **dječjih i sportskih igrališta**, općenito primjerice u Zagrebu, navedeni specijalist i inspektor za igrališta procjenjuje da je stanje po pitanju sigurnosti djece znatno lošije no što propisuju europske i hrvatske norme (HRN EN 1176 i dr.). Stanje se razlikuje od igrališta do igrališta, ali ujedno nije moguće usporediti usklađenost s propisima dok ne postoje barem godišnji pregledi na igralištima, službeni podaci o broju igrališta, njihovoj starosti, rizicima od ozljeda, kao ni o broju i vrsti ozljeda na igralištima i igraonicama.

Budući da i dalje nije postignut napredak u reguliranju uvjeta za sigurnu dječju igru, potrebno je hitno i neodgodivo započeti s aktivnostima za predlaganje propisa o prostornim, tehničkim i kadrovskim uvjetima rada dječjih igraonica i nadzora nad njihovim radom, te unaprijediti uvjete i standarde za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta i njihov nadzor. Do donošenja takvog propisa potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje o djeci skrbe u prostorima za igru, kao i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima.

Prijedlozi za poboljšanja

- Poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima, kao i njihov nadzor, te ih učiniti dostupnim svoj djeci.
- Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada svih dječjih igraonica te sustav nadzora nad njihovim radom.

2.8.3 NESTALA DJECA

> Prema podacima MUP-a, tijekom 2020. zabilježeno je 296 udaljenja djece iz obiteljskog doma i 757 iz odgojnih ustanova. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (181), dok se dječaci na to odlučuju u nešto manjem broju (115). Većinom se iz obiteljskog doma udaljuju djeca starija od 14 godina (255), no zabrinjava i velik broj djece mlađe dobi (41). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam i skitnja (187), obiteljski problemi (49) i problemi u školi (4), dok u 56 slučajeva nisu utvrđeni razlozi bijega. Zabrinjava podatak da je u 12 slučajeva za vrijeme bijega nad djetetom počinjeno kazneno djelo. U bijegu iz ustanova u većem su broju bili dječaci (475), nego djevojčice (282). Djeca „bježe" iz ustanova najčešće zbog problema adaptacije u ustanovi (164) i izbjegavanja odgojne mjere u ustanovi (20), dok je veliki broj onih (166) koji se nakon dopusta provedenog kod kuće nisu vratili u ustanovu. U 491 slučaju nije utvrđen razlog bijega iz ustanove. U tri slučaja nad djecom koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Tijekom 2020. zabilježen je manji broj „bjegova" djece (1053) u odnosu na 2019., kad ih je zabilježeno ukupno 1461, što se može povezati s utjecajem pandemije na život djece. Ograničenja okupljanja, zatvaranje mjesta gdje se mladi okupljaju, prelazak na *online* nastavu te druge mjere restrikcije, uvjetovale su to da se djeca i mladi više zadržavaju u kući i ustanovi.

Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pravobraniteljica prati na temelju obraćanja stranaka, medijskih napisa i na vlastitu inicijativu, praćenjem MUP-ove Nacionalne evidencije nestalih osoba dostupne na stranici www.nestali.hr, te suradnjom s Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu koji vodi **Nacionalni telefonski broj za nestalu djecu 116000**. Uz prijave nestanka, koje se prosljeđuju policiji, stručnjaci koji rade na ovoj telefonskoj liniji pružaju emocionalnu, informativnu i praktičnu pomoć i podršku djeci, roditeljima, skrbnicima te zaposlenicima ustanove iz koje je dijete pobjeglo. Tijekom 2020. putem ove linije zaprimljeno je 37 poziva povezanih s nestankom djeteta.

Činjenica je da se kao nestala većinom vode djeca koja su u bijegu iz ustanova, osobito ona s izraženim problemima u ponašanju, koja učestalo bježe iz organiziranog smještaja. Njihov bijeg doživljava se kao odraz njihovog neprilagođenog ponašanja i otpora prema društvenim pravilima te se stječe dojam da je i manji intenzitet traganja za djetetom koje je dobrovoljno otišlo i ne želi se vratiti. Na dan 2. ožujka 2021. uvidom u Nacionalnu evidenciju nestalih osoba utvrđeno je da se kao nestalu vodi 28 djece. Dok se četvero kao nestali vode kraće vrijeme, oko mjesec dana, u evidenciji se nalaze djeca koja su nestala prije nekoliko mjeseci, a za nekima se traga dulje od 1,5 godine. Riječ je većinom o djeci koja su u bijegu iz ustanove, često i više puta, no zabrinjava period u kojem su ta djeca bez nadzora i prepuštena sama sebi.

Sklonost djeteta napuštanju ustanove ne smije biti opravdanje da se za djetetom ne traga intenzivno i da se ne poduzimaju sve potrebne radnje da se ono pronađe i smjesti na sigurno. To, nažalost, dokazuje i slučaj djevojke koja je u bijegu iz ustanove pronašla „utočište" u domu ovisnika o drogama te se predozirala i umrla. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi da se to ne bi dogodilo i da je na vrijeme pronađena, ali vjerujemo da bi šanse da se spasi još jedan mladi život bilo daleko veće. Bijegom iz obiteljskog doma ili ustanove djeca se dovode u rizične situacije, što pokazuje i podatak da je policija zabilježila da je u 15 slučajeva nad djetetom u bijegu bilo počinjeno kazneno djelo.

Stoga je važno raditi na prevenciji nestanka djece. Rano prepoznavanje obitelji u riziku i mijenjanje njihovog načina i stila života važan je segment prevencije. Nedopustivo je da se, i u slučaju kad je obitelj u tretmanu CZSS-a kao visoko rizična, ne mogu prevenirati prepoznati obrasci kršenja prava djece. U jednom takvom slučaju, u obitelji s devetoro djece, koja redom s 15 godina stupaju u „maloljetnički brak", njihova majka koja ih na to potiče i ne sprečava zbog toga je već bila uvjetno osuđena. Unatoč tome, ona nastavlja s istim obrascem ponašanja prema svakom djetetu te u konačnici dozvoljava „bijeg" djevojčici od 12 godina i izvanbračni život s netom punoljetnim mladićem. Pritom je jedina reakcija nadležne socijalne službe bila određivanje mjere nadzora.

Zabrinjava nas i da u 65 % slučajeva nije utvrđen razlog udaljenja djeteta iz ustanove, iako je to nužno radi preveniranja bjegova, posebice ako dijete odlazi zbog loših uvjeta u odgojnim ustanovama, neodgovarajućeg tretmana i pristupa djeci ili vršnjačkog nasilja, zbog čega se neka djeca u ustanovi ne osjećaju sigurno. Važno je da se u odgojnim ustanovama bjegovi djece ne toleriraju kao uobičajeno ponašanje te da im se pristupa kao važnom problemu koji se mora istražiti i prevenirati.

Svakom slučaju nestanka djeteta treba posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost i pristupiti mu cjelovito. Aktivnosti moraju biti usmjerene na sustavno jačanje suradnje policije, socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, medija i organizacija civilnoga društva. Pravobraniteljica stoga kontinuirano upozorava na nužnost izrade protokola, smjernica ili nekog drugog načina definiranja suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta. Također, važnim smatramo stvoriti uvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava, koji se primjenjuje u SAD-u i većini zemalja EU, koji bi se aktivirao u svakom slučaju nestanka djeteta te dojavama građana pomogao u pronalaženju djeteta.

Prijedlozi za poboljšanja

- Redovno ažurirati bazu podataka Nacionalne evidencije nestalih osoba.
- Pospješiti efikasnost u pronalasku nestalog djeteta.
- Donijeti protokol, smjernice ili na neki drugi način definirati oblik suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta.
- Uspostaviti kontinuiranu suradnju svih resora koji su uključeni u postupanje prilikom nestanka djeteta.
- Sustavno unapređivati uvjete u odgojnim ustanovama kako bi se prevenirali bjegovi djece.
- Stvoriti uvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava.

2.8.4 ŠTETNI I UGROŽAVAJUĆI UTJECAJI IZ OKOLIŠA I OSTALO

U 2020. godini primili smo 11 prijava koje su se odnosile na **štetan utjecaj okoliša na zdravlje djece** te 21 prijavu koja se odnosila na druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece. Razlozi podnošenja prijava bili su: nepravilnosti pri zbrinjavanju opasnog otpada, onečišćenje zraka (prašina) i zelenih površina (pesticidi), buka radnih strojeva te buka iz ugostiteljskog objekta, moguć štetan učinak zračenja elektromagnetskih polja (uređaja postavljenih u blizini stambenih objekata, vrtića i škola), oštećeni inventar dječjeg igrališta, opasnost za djecu od radnih strojeva i uređaja, uporaba oružja te utapanje u bazenu.

Iako postoji obveza zbrinjavanja svih vrsta opasnog otpada u skladu s propisima, zabrinjavaju pritužbe roditelja na organizaciju radova pri **zamjeni krova od azbestnih ploča** na školi, na nezbrinute zauljene željezničke pragove uz cestu i na obradu opasnog otpada u blizini kuća i dječjih vrtića. U tim slučajevima uputili smo preporuke radi otklanjanja opasnosti školi, Hrvatskim željeznicama i nadležnom upravnom odjelu grada, a podnositelje uputili na podnošenje prijave DIRH-u.

Opasni uređaji i postrojenja – Unatoč aktivnosti teleoperatera i Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM), koja je usmjerena poboljšavanju karakteristika novih instalacija (učinkovitost, korisnost, unapređivanje sustava 5G mreža) te obavijestima o redovnoj kontroli snage zračenja postavljenih uređaja, primali smo prijave o mogućem ugrožavanju zdravlja djece zbog elektromagnetskog zračenja uređaja – bazne

stanice i odašiljača. Prijavitelji upozoravaju na postavljanje tih uređaja u naseljima u blizini stambenih zgrada i dječjeg vrtića od strane telekomunikacijskih operatera suprotno važećim propisima o dopuštenim graničnim vrijednostima snage te minimalnoj udaljenosti uređaja od objekta u kojima borave djeca. Prijavitelje u pravilu upućujemo da prijavu o nepropisno postavljenom uređaju upute DIRH-u, a od HAKOM-a zatraže provjeru dopuštene razine zračenja elektromagnetskog polja koju uređaj stvara.

S obzirom na nedovoljnu obaviještenost javnosti o opasnostima zračenja, razumljiva je zabrinutost roditelja za zdravlje djece. Potrebno je istaknuti kako HAKOM redovito na području cijele RH vrši mjerenja jačine zračenja uređaja na područjima povećane osjetljivosti te do sada nisu utvrđena prekoračenja propisanih vrijednosti zračenja. Prema navodima HAKOM-a u RH su propisane granične razine zračenja strože od utvrđenih u Preporuci Vijeća Europske unije 1999/519/EC, glede izlaganja ljudi elektromagnetskim poljima (0 Hz-300 GHz).

Nacionalni plan razvoja širokopojasnog pristupa u RH u razdoblju od 2021. do 2027. (u daljnjem tekstu: Nacionalni plan) predstavlja kontinuitet politike Vlade RH u strateškom planiranju razvoja širokopojasnog pristupa u RH, u nastavku na strategije razvoja širokopojasnog pristupa za razdoblja 2006.-2008., 2009.-2012., 2012.-2015. i 2016.-2020., a uključuje daljnji razvoj mrežnih tehnologija, posebno pete generacije pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža (5G mreža). Naglasak stručnjaka (Fakultet elektrotehnike i računarstva, Institut „Ruđer Bošković") je na ograničenju korištenja, odnosno prilagođenoj uporabi telefona i ostalih uređaja, ali smatraju da je napredak tehnologije očekivan i potreban.

Učestalije informiranje o postupcima i propisima vezanima za izgradnju mreže teleoperatera, omogućilo bi javnosti bolje razumijevanje problematike zaštite od elektromagnetskog zračenja u naseljenim mjestima. Uvažavajući aktivnosti HAKOM-a na provjeri ispravnosti rada i graničnih vrijednosti elektromagnetskog zračenja, kao i zabrinutost građana za ugroženost zdravlja od zračenja, smatramo da bi boljem razumijevanju javnosti o mogućem štetnom ili opasnom zračenju uređaja koji se koriste u svakodnevnom životu pridonijela objava radova znanstvenih ustanova (Fakultet elektrotehnike i računarstva, Institut „Ruđer Bošković", Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada) o utjecaju elektromagnetskog zračenja na ljudski organizam i općenito na zdravlje ljudi.

Onečišćenje zraka – Kvaliteta zraka u Slavonskom Brodu tijekom 2020. je prema očitanjima na mjernim postajama varirala, od manjeg do većeg onečišćenja. Takav je bio i subjektivan doživljaj građana Slavonskog Broda, unatoč tome što rafinerija u Bosanskom Brodu navodno nije radila zbog remonta.

Prema podacima koje objavljuju mediji i udruge koje prate stupanj onečišćenja zraka, mjere se povećane koncentracije lebdećih čestica PM10. Iz navoda Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije, udruga i Grada Slavonskog Broda može se zaključiti kako, uz rafineriju, drugi (lokalni) izvori onečišćenja značajno pridonose zagađenju zraka (kućna ložišta, veliki promet vozila, industrijska postrojenja i prirodni fenomeni). Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada još 2014. je izradio studiju o doprinosu različitih izvora onečišćenja. U ograničenim mogućnostima rješavanja međunarodnog spora oko ovog problema, smanjenju imisija iz lokalnih izvora onečišćenja treba dati prednost. No, rješavanje problema očito nadilazi mogućnosti JLP(R)S, pa je opravdan zahtjev Grada i udruga upućen Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja za pomoć.

Imajući u vidu višegodišnje razdoblje u kojem nije postignut odgovarajući stupanj zaštite zdravlja i kvalitete života građana Slavonskog Broda, potrebno je aktivnije uključivanje Vlade RH u rješavanje problema onečišćenog zraka i okoliša u Slavonskom Brodu.

Oružje i mine – Iako nema prijava o stradavanju djece, pratimo stanje minski sumnjivih područja. Prema podacima MUP-a, Ravnateljstva civilne zaštite tijekom 2020. redovito se provodilo razminiranje minski sumnjivih površina prema Planu protuminskog djelovanja. Minski sumnjiva površina (MSP) na prostoru RH je malo smanjena i sada iznosi: 248 četvornih kilometara (prije 299,4). MSP obuhvaća 8 županija i 46 gradova i općina, koji su zagađeni minama i neeksplodiranim ubojnim sredstvima.

Pirotehnika – U 2020. zabilježena su ozljeđivanja djece pri rukovanju s eksplozivnim tvarima (tjelesne ozljede ruku, prstiju i lica) u vrijeme dopuštene nabave i korištenja pirotehničkih sredstava. Sigurnost i zaštita djece od stradavanja uporabom eksplozivnih tvari (pirotehnika) problematika je kojom se bavimo niz godina dajući prijedloge za ograničenje uporabe eksplozivnih tvari. Početkom 2020. provedena je javna rasprava o izmjenama i dopunama *Zakona o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja*[90] u okviru koje smo predložili mjere

90 NN 70/17 i 141/20.

za vremensko ograničenje dopuštene uporabe pirotehnike na način da se **onemogući prodaja i korištenje svih razreda pirotehničkih sredstava tijekom cijele godine**, osim u slučajevima stručno organiziranih vatrometa za prigodne javne proslave. Isto ili slična rješenja su predlagali pojedini roditelji, drugi građani i udruge koje skrbe o životinjama. Naši su prijedlozi djelomično prihvaćeni.

Životinje – Primili smo pet prijava ugrožavanja sigurnosti djece uslijed napada i ugriza pasa. U nekim slučajevima nadležne službe (komunalno redarstvo i MUP) poduzele su propisane radnje radi zaštite djece, utvrdili počinjenje prekršaja i proslijedili prijavu nadležnom ODO-u, a Služba veterinarske inspekcije izvršila je provjeru stanja psa. U drugim slučajevima roditelji su nas obavještavali o neodgovornim vlasnicima koji dopuštaju psima kretanje bez nadzora i povodca. Budući da veliki broj kućanstava posjeduje kućne ljubimce raznih pasmina, potrebna je pojačana djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.

Od drugih štetnih utjecaja i ugrožavanja sigurnosti djece navodimo: prijavu majke da otac daje oružje djetetu koje njime prijeti majci, a uputili smo je da o tome obavijesti CZSS i policiju; pad televizora s police u trgovini zbog naslanjanja djeteta na policu, pri čemu smo se obratili DIRH-u i zatražili obavijesti o propisima koji reguliraju sigurnost kupaca, s obzirom na praksu izlaganja uređaja koja može predstavljati opasnost za djecu. Također izdvajamo slučajeve u kojima postupa DORH: ozljeđivanje djeteta na igralištu od uređaja za ravnanje površine zbog propusta odrasle osobe, utapanje jednogodišnjeg djeteta u bazenu na balkonu kuće te neispravnost lifta koja je bila uzrokom teške ozljede djeteta.

2.9 Diskriminacija

U 2020. godini primili smo 35 prijava u kojima smo postupali po *Zakonu o suzbijanju diskriminacije*[91](ZSD), što je sedam prijava manje nego 2019. Svih proteklih 12 godina, od stupanja na snagu ZSD-a, najzastupljenije su prijave u području odgoja i obrazovanja u kojem je u 2020. prijavljeno 12 slučajeva diskriminatornog postupanja. U 2020. diskriminacija je prijavljivana u više područja nego 2019. U *šest slučajeva prijave* su se odnosile na diskriminaciju općenito, u pet slučajeva prijavljena je diskriminacija u pristupu dobrima i uslugama, u *četiri* slučaja u području kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, u tri slučaja u sportu, po dva slučaja prijavljena su u području javnog informiranja i medija te zdravstvene zaštite, a u jednom slučaju riječ je o prijavi s višestrukim područjima.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	4
Članstvo u sindikatu	
Dob	4
Društveni položaj	
Genetsko nasljeđe	
Imovno stanje	3
Invaliditet	
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	2
Obrazovanje	1
Političko ili drugo uvjerenje	1
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	5
Rodni identitet ili izražavanje	1
Socijalno podrijetlo	
Spol	2
Spolna orijentacija	
Vjera	8
Zdravstveno stanje	
Višestruka diskriminacija	2
Nema osnove po ZSD-u	2
UKUPNO	**35**

U najvećem broju slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je prema grupama djece (25), u pet slučajeva prijavljeno je prema djevojčicama, te u pet prema dječacima. Prijave su se odnosile na postupanja pravnih osoba s javnim ovlastima u 14 slučajeva, tijela JLP(R)S u osam slučajeva, pravnih osoba u pet slučajeva, fizičkih osoba u dva, organizacija civilnog društva u dva, te u četiri slučaja na postupanje drugih tijela odnosno osoba.

Najzastupljenije su bile prijave po osnovi vjere (8), etničke pripadnosti (5), dobi (4), bračnog ili obiteljskog statusa (4), dok su se tri prijave odnosile na imovno stanje, po dvije na nacionalno podrijetlo, spol, slučajeve višestruke diskrimina-

[91] NN 85/08 i 112/12.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBLICI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	7
Neizravna	19
Uznemiravanje	7
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	2
UKUPNO	**35**

cije i one u kojima nije bilo osnove po ZSD-u. Po jedna prijava odnosila se na obrazovanje, političko ili drugo uvjerenje i rodni identitet ili izražavanje.

U 19 slučajeva prijave su se odnosile na neizravnu diskriminaciju, u sedam slučajeva na izravnu diskriminaciju, u sedam slučajeva bila je riječ o uznemiravanju, a u dva slučaja nije bilo moguće utvrditi oblik diskriminacije.

Radi ispitivanja prijava redovito smo tražili izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U 16 slučajeva uputili smo preporuke za poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja zaštite djeci ili za provođenje nadzora od strane nadležnog tijela nad prijavljenim tijelom ili osobom. Od tog broja u tri slučaja smo uputili preporuke za izmjene diskriminatornih odredbi općih akata tijela JLS, a u dva slučaja za izmjenu pravila natjecanja nacionalnog sportskog saveza. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili mišljenje o slučaju i/ili ih obavijestili o pravima i o mogućnostima zaštite. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka, o stajalištu prijavljenog tijela ili osobe ili o provedenom nadzoru, a u nekima očekujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a ispitivali smo ostvarivanje i/ili povrede prava djece na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

U području **obrazovanja** najveći broj prijava diskriminacije odnosio se na prijave **po osnovi vjere i/ili uvjerenja**. I proteklih godina našem su se Uredu obraćali roditelji ukazujući na teškoće koje imaju djeca koja ne pohađaju izbornu nastavu vjeronauka onda kada je sat vjeronauka prema rasporedu u sredini nastave, a djeci za to vrijeme nisu ponuđeni odgovarajući sadržaji. To je osobito problem u nižim razredima osnovne škole jer bi djeca, za vrijeme dok su drugi učenici na nastavi vjeronauka, sjedila na hodniku, šetala oko škole ili bi, u nedostatku prikladnog rješenja, ipak sjedila na satu vjeronauka s ostalima. Zbog neodgovarajućeg organiziranja aktivnosti za učenike u vrijeme tog „slobodnog" sata neki bi roditelji svoju djecu, radi zaštite i sigurnosti, ipak upisali na vjeronauk, iako to isprva nisu namjeravali.

U 2020. prijave su se odnosile upravo na taj problem koji je dodatno produbljen specifičnom organizacijom rada škola zbog poštovanja epidemioloških mjera u situaciji epidemije Covida-19. Roditelji su prijavljivali da su djeca, koja u školi ne pohađaju vjeronauk, prisiljena ili stavljena u položaj da zbog epidemioloških mjera moraju boraviti s drugim učenicima u razredu u kojem se održava vjeronauk jer škola nije osigurala alternativni sadržaj vjeronauku, niti ih na drugi način zbrinula za vrijeme nastave vjeronauka. O tome smo se javno očitovali istaknuvši da je takva praksa neprihvatljiva.

O tim smo prijavama izvijestili MZO, upozorili na povredu prava djece i ponovili naše preporuke: da izborna nastava vjeronauka bude na početku ili kraju dnevnog rasporeda sati; u slučaju kada to nije moguće, da škola za to vrijeme primjereno zbrine djecu, a naša je preporuka i da škole u dogovoru s roditeljima nađu rješenje koje će odgovarati djetetu; da se uvedu **alternativni izborni nastavni sadržaji** za djecu koja u osnovnoj školi ne pohađaju vjeronauk, što preporučujemo još od 2011. godine. Uvođenju takvog alternativnog sadržaja u prilog govori i *Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014.-2020.*, koja ističe obvezu ostvarenja važne dimenzije prava na obrazovanje, njegove prihvatljivosti (*acceptability*) *i „kvalitetnog obrazovanja koje treba biti bez diskriminacije, relevantno i kulturalno odgovarajuće za sve učenike",* te da se *„od učenika ne bi smjelo očekivati da se prilagođavaju bilo kojoj religiji ili ideologiji"*.

Postupali smo po prijavama koje se odnose na osnovnoškolsko obrazovanje djece pripadnika **romske manjine**. U slučaju koji je bio i medijski praćen, a odnosi se na uskraćivanje školskog obroka za nekoliko *učenika* 1. razreda u jednoj osnovnoj *školi* čiji su roditelji imali dug za školsku prehranu, zatražili smo postupanje prosvjetne inspekcije MZO-a. Iako je iz pritužbe prvotno proizlazilo da je riječ o djeci pripadnicima romske manjine, u daljnjem postupanju to nije potvrđeno, no potvrđena je sumnja na diskriminaciju djece po osnovi **imovnog stanja**. Inspekcijskim nadzorom utvrđeni su propusti učiteljice koja je informacije o dugu roditelja za školsku prehranu prenijela djeci, napomenuvši im da zbog toga neće dobiti obrok u školi. Ovakvim neprimjerenim postupkom *učiteljica je* pokazala neosjetljivost i dovela djecu u neugodnu situaciju (zbog epidemioloških mjera

svi su učenici objedovali u razredu) te je povrijedila pravo djece na privatnost i dostojanstvo. *Školi* smo uputili preporuku da se s učenicima koji su sudjelovali u spomenutoj situaciji dodatno razradi cjelokupni događaj i postupanje škole te upozorili da odgojno-obrazovne ustanove trebaju poticati učenike na poštovanje različitosti i toleranciju. Preporučili smo školi i da, u koordinaciji sa županijom i općinom, provjeri postoje li uvjeti da se subvencionira školski obrok djeci iz obitelji koje nisu platile školsku prehranu, što je i učinjeno.

Od prijava **po osnovi rase i etniciteta** i **nacionalnog podrijetla** ističemo one koje su se odnosile na uznemiravanje pripadnika tih manjina. Zabrinjavaju slučajevi vrijeđanja pripadnika manjina na društvenim mrežama, a uvredljivi komentari, od kojih neki često potiču na nasilje i mržnju, osobito su zabrinjavajući kad su usmjereni na djecu s navođenjem djetetovog imena i prezimena. U jednom slučaju škola nas je obavijestila da je nekoliko učenika te škole suočeno s uvredljivim komentarima koji su im upućeni putem *Facebooka*. Prema našem mišljenju takvo ponašanje imalo je obilježja nesnošljivosti, antisemitizma, šovinizma i govora mržnje, ali i *uznemiravanja* iz ZSD-a i kaznenog djela *javnog poticanja na nasilje i mržnju* iz KZ-a. O svemu smo obavijestili nadležnu PU i zatražili da nas izvijesti o svojem postupanju. Iz izvješća policije, nažalost, proizlazi da nije bilo moguće doći do podataka o identitetu korisnika profila koji je sadržavao takve komentare te je na kraju MUP te podatke zatražio od *Facebook* Irska, o čemu je obaviješten da nije moguće dostaviti podatke već je potrebno uputiti zahtjev za međunarodnom pravnom pomoći. O poduzetom MUP je obavijestio nadležno ODO radi daljnjeg postupanja.[92]

Reagirali smo i na slučaj javnog izražavanja netrpeljivosti i govora mržnje prema pripadnicima srpske nacionalne manjine, ženama i djeci, u kojem su isticani transparenti i izvikivane poruke s govorom mržnje prema tim skupinama. Objavom na našoj stranici *dijete.hr* osudili smo takve postupke te izrazili zabrinutost, s obzirom na to da postupci članova navijačkih skupina ili osoba koji se takvima predstavljaju, imaju ili mogu imati utjecaj na ponašanje i stavove djece koja prate njihove objave i identificiraju se s njima. Pozvali smo navijačke udruge da se javno i transparentno opredijele protiv svakog oblika nasilja i govora mržnje na stadionima i dvoranama i izvan njih te da svojim djelovanjem upute djeci poruke o važnosti pozitivnog i nenasilnog navijanja. Preporučili smo da u svojim statutima, kao uvjerenja i ciljeve slijede načela nenasilja i nenasilnog navijanja te propišu odredbe o isključivanju počinitelja nasilja i izazivača nereda iz svojih udruga.[93]

Ove godine invaliditet i zdravstveno stanje nisu bili istaknuti kao osnova diskriminacije u pojedinačnim prijavama zbog diskriminacije, do čega je došlo dijelom i zbog činjenice da su se u situaciji izbijanja epidemije Covida-19 prijave povreda prava djece s teškoćama i djece s određenim zdravstvenim stanjima evidentirale kao prijave u drugim područjima. Uočavamo, međutim, da još nije donesen podzakonski propis za provedbu sustavne odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike **s problemima u ponašanju** i one koji su u riziku od razvoja takvih problema, kao ni propis kojim bi se uredila podrška **pomagača u vrtićima** za djecu s TUR, iako smo već više puta ukazivali na potrebu njihova donošenja.[94]

U **području sporta** uputili smo dvije preporuke za izmjene pravila natjecanja Hrvatskog rukometnog saveza (HRS), u povodu pritužbi zbog diskriminacije djece rukometaša. Upozorili smo na moguće dovođenje djece u nejednak položaj jer je plasman u 1. hrvatsku kadetsku rukometnu ligu bio reguliran tako da taj status u sezonama 2020./2021. i 2021./2022. ostvare klubovi koji su svojim plasmanom ostvarili taj status u sezoni 2017./2018., što bi značilo da se djeca plasiraju i promoviraju u tu ligu, ne na temelju vlastitih rezultata, već rezultata njihovih prethodnika pa su time neki klubovi, odnosno njihovi *članovi dovedeni u povoljniji položaj.* Drugi slučaj odnosi se na pravila rukometnih natjecanja za djecu koja se odvijaju u dvogodišnjim ciklusima, na način da djeca neparnog godišta uvijek igraju sa starijim parnim godištem i tako sve do seniorskog uzrasta (do sedamnaeste godine) pa djeca rođena u neparnoj godini nemaju iste uvjete za napredovanje kao i djeca rođena u parnoj godini. HRS-u smo zbog toga uputili upozorenje da se takvim pravilima natjecanja djeca dovode u nejednak položaj te smo preporučili da izmijeni pravila natjecanja.[95]

Prijave diskriminacije djece na temelju **obiteljskog statusa** odnosile su se na slučaj spaljivanja lutaka, koje predstavljaju istospolni (*gay*) par s djetetom, na karnevalu u Imotskom, te na slučaj ostvarivanja prava na novčane pomoći propisane aktima JLS-a.

92 O ovoj tematici pišemo i u poglavljima *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina* i *Prava djece u digitalnom okružju*.
93 O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
94 O ovoj tematici pišemo i u poglavljima *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju* i *Prava djece s problemima u ponašanju*.
95 O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

U slučaju spaljivanja lutaka koje predstavljaju istospolni (gay) par s djetetom na karnevalu u Imotskom, kojem je prisustvovalo mnoštvo djece i mladih i koje je izazvalo podijeljene reakcije javnosti, javnim smo priopćenjem osudili takav agresivni čin kojim je prisutnoj djeci pokazano da sredina u kojoj žive ne prihvaća i ne tolerira zajednice i obitelji koje odstupaju od tradicionalnog shvaćanja obitelji. Obratili smo se policiji, saznavši iz medija da su podnesene kaznene prijave protiv organizatora karnevala, te zatražili izvješće o slučaju. Prema izvješću nadležne PU, iz rezultata kriminalističkog istraživanja proizlazi da je spaljivanje lutaka istospolnog para s djetetom na karnevalu na taj način prikazano kao čin neslaganja građana Imotske krajine s činjenicom da je istospolnim parovima omogućeno udomljavanje djece, te je PU o poduzetom izvješćem obavijestila ODO Split radi daljnje odluke.

Gradonačelnika Imotskog upozorili smo na zakonsku zabranu diskriminacije i zabranu uznemiravanja koje ima za cilj povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Naglasili smo da je izlaganje djece poticanju nesnošljivosti i nasilja u suprotnosti s ciljevima odgoja i obrazovanja te da takav čin nesnošljivosti i mržnje, osim što djeci prenosi štetne poruke, ukazuje i na **diskriminaciju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomljene i posvojene djece** koja su na ovaj način također izvrgnuta uznemiravanju i ruglu. Upozorili smo gradonačelnika da je dužan očitovati se o neprimjerenom tretmanu djece na karnevalu te osuditi čin javnog spaljivanja simbola *gay* para s djetetom, a preporučili smo mu da ubuduće obrati više pažnje na to kome omogućuje provođenje javnih događaja i manifestacija i kako će se pojedini sadržaji i aktivnosti odraziti na djecu. Gradonačelnik, nažalost, nije prihvatio naše upozorenje i preporuku.

Zabrinuli su nas krajnje neprimjereni stavovi ravnatelja jedne srednje škole o tom događaju koje je iznio u svojem javnom istupu. U povodu upućenog nam novinarskog upita izrazili smo *žaljenje i zabrinutost* da sporne izjave dolaze od jednog prosvjetnog radnika i ravnatelja škole, istaknuvši da bi ljudi koji obrazuju i odgajaju djecu u školama trebali razumjeti i prihvaćati vrijednosti demokratskog građanstva i ljudskih prava kako bi takve vrijednosti mogli razvijati kod svojih učenika.

Nažalost, još se i danas često susrećemo s jako izraženim predrasudama i neprijateljskim stavovima prema osobama istospolne seksualne orijentacije. I ovaj slučaj je podsjetnik da u našem društvu moramo raditi na suzbijanju i sprečavanju predrasuda prema LGBT populaciji.

Susretali smo se s neprimjerenim i uvredljivim komentarima prema djeci **u medijima**. Jedan takav slučaj je uvredljiv i omalovažavajući komentar voditelja HRT-a koji je, najavljujući spot mlade pjevačice, koja je još dijete, prokomentirao: „uživajmo u Mijinim hlačicama", unatoč činjenici da i propisi i etički kodeksi obvezuju sve medijske djelatnike na posebno obziran odnos prema djeci u medijima. HRT smo upozorili da je voditeljev neukusni komentar povreda prava djeteta: uvreda za mladu pjevačicu, a ujedno i diskriminirajući za dijete **po osnovi spola** i **po osnovi dobi.** Preporučili smo da se HRT i voditelj osobno ispričaju djetetu, a o tome smo obavijestili i Vijeće za elektroničke medije. Isprika HRT-a da se voditelj „nespretno" izrazio upućuje na nedovoljno razumijevanje problema koji se tiču neprimjerenoga medijskog prikaza žena i djece te nepovoljnih posljedica takvoga stereotipnoga prikaza.

Dob kao osnova diskriminacije isticana je u prijavama diskriminacije djece određene dobi u odnosu na drugu djecu, ali i kao osnova **diskriminacije djece kao društvene skupine**. Primjerice, susreli smo se sa stavovima osobe zadužene za odnose s javnošću koja smatra da djeci nije mjesto na tiskovnim konferencijama, posebno u okolnostima epidemije. Upozorili smo podnositelja prijave da bi sprečavanje prisustvovanja maloljetnog novinara konferencijama za novinare samo zbog njegove dobi, moglo predstavljati diskriminaciju po osnovi dobi, te da je, umjesto generaliziranja da konferencije za novinare nisu mjesto za maloljetne osobe, potrebno voditi računa o pojačanoj odgovornosti poslodavca za zaštitu prava maloljetnika i utvrditi poštuju li se propisi iz područja rada i u vezi s radom, te oni o zaštiti na radu i njima propisana ograničenja, kao i ona eventualno utvrđena od strane nadležnih tijela u vrijeme epidemije Covida-19.

Ovdje ističemo i prijavu roditelja zbog prakse banke u vođenju računa i uvjetima raspolaganja sredstvima djeteta starijeg od 15 godina koje je uz suglasnost roditelja sklopilo ugovor o radu te mu je poslodavac plaću uplaćivao na račun otvoren u banci na ime djeteta. Po otvaranju računa u banci na ime djeteta, banka je izdala bankovnu karticu i PIN na ime djetetova oca, a roditelje i dijete obavijestila da će kartica djetetu biti izrađena i uručena tek nakon punoljetnosti. Zbog takve prakse dijete može raspolagati zaradom samo u poslovnici banke, a ne i, primjerice, u trgovini ili na bankomatu. Osim mogućih povreda imovinskih interesa djeteta, primjer ukazuje i na stavljanje djece u neravnopravan položaj u odnosu na odrasle osobe vezano uz konzumaciju zakonskih ovlaštenja raspolaganja vlastitom prihodom. Hrvatskoj udruzi banaka (HUB) ukazali smo na odredbe ZSD-a i preporučili da se djeci koja ostvaruju prihod, odnosno zaradu, na praktičnoj razini osiguraju uvjeti za raspolaganje svojim prihodom, te ujedno spriječi mogućnost manipulacije i povrede imovinskih prava.

Često se susrećemo s pritužbama zbog diskriminacije djece od strane tijela JLP(R)S, posebno u području **pristupa dobrima i uslugama**. Njihova izvješća u pojedinim slučajevima ukazuju na nerazumijevanje i nedostatno poznavanje zabrane diskriminacije te su opći, a posljedično i pojedinačni akti JLP(R)S-a *često* neusklađeni s propisima o zabrani diskriminacije, posebno **po osnovi bračnog ili obiteljskog statusa** i **imovnog stanja**. Roditelji su nam prijavljivali nemogućnost ostvarivanja prava na isplatu jednokratne naknade za novorođeno dijete od strane općine zbog duga roditelja za komunalne usluge. U takvim slučajevima upozoravali smo da potpore za njegu i skrb o djeci trebaju biti jednako dostupne svakom djetetu, neovisno o obiteljskom i materijalnom statusu njegovih roditelja i mogućim dugovanjima, te smo preporučivali izmjene odluka općina na način da se njima jednokratna novčana potpora za novorođeno dijete priznaje neovisno o eventualnim nepodmirenim obvezama prema općini.

Također, preporučivali smo gradovima i općinama da se odustane od uvjeta da oba roditelja trebaju imaju prebivalište na *istoj* adresi za ostvarivanje prava na novčanu potporu, budući da su načelno situacije odvojenog življenja i prebivališta roditelja česte i životno moguće. Preporučivali smo i da se jednokratna novčana potpora za novorođeno dijete priznaje neovisno o tome je li dijete rođeno u braku ili izvan braka. Neke općine prihvatile su naše preporuke i izmijenile svoje opće akte u skladu s njima, no neke ih još ne prihvaćaju.

Iako smo u prošlom Izvješću upozorili na diskriminatorni učinak pojedinih odredbi ZRRP-a i ZDD-a, nažalost još nisu uvažene naše preporuke da se ZRPP-om osigura skrbnicima i udomiteljima korištenje vremenskih potpora kao i roditeljima, konkretno zakonskog plaćenog dopusta, neovisno o tome je li roditelj prethodno koristio to pravo, te da se ZDD-om osigura pravo na doplatak za djecu do 18. godine života djeteta neovisno o školovanju. Očekujemo da MRMSOSP, kao nadležno tijelo, pristupi odgovarajućim izmjenama i dopunama tih propisa.

Zaključno, prijave diskriminacije u području odgoja i obrazovanja i dalje ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. Nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece slabijeg imovnog stanja, djece u riziku za razvoj problema u ponašanju, djece s razvojnim i zdravstvenim teškoćama, odražava se na otežan položaj i ostvarivanje njihovih prava u odgojno-obrazovnim ustanovama. Izražena je potreba obrazovanja odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zabrani diskriminacije, kao i o primjerenim reakcijama u odnosu na djecu.

Također je potrebna edukacija kadrova u sportu o ljudskim pravima, posebno o pravima djece, te zabrani diskriminacije, i to, i kroz njihovo formalno obrazovanje i osposobljavanje, i kroz kontinuirano educiranje osoba aktivnih u sportu (sportaša, trenera, instruktora, voditelja, menadžera i rukovodećih kadrova sportskih klubova i saveza).

Nerazumijevanje koncepcije ljudskih prava i zabrane diskriminacije od strane tijela javne vlasti, predstavnika medija te drugih pravnih i fizičkih osoba ima za posljedicu dovođenje djece u nepovoljan i diskriminirajući položaj, stereotipno poimanje uloga žena i muškaraca te predrasude i neprijateljske stavove prema pripadnicima manjinskih skupina i zajednica.

Prijedlozi za poboljšanja

- Sustavno i kontinuirano obrazovati odgojno-obrazovne radnike o pravima djece i zabrani diskriminacije kako bi razumjeli, prepoznali i primjereno reagirali na neprimjerena i diskriminatorna ponašanja odraslih i djece.
- Sustavno i kontinuirano uključivati djecu u odgojno-obrazovnim ustanovama u programe učenja o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti.
- Provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi unapređivanja međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi; ulagati veći napor u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece, pripadnika manjina i stranaca te drugih marginaliziranih skupina.
- Osigurati kontinuirano financiranje pomagača za djecu s TUR u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja te pomagača u nastavi u osnovnim i srednjim školama.
- Donijeti propis kojim se uređuje podrška pomagača u predškolskim ustanovama za djecu s TUR.

- Donijeti podzakonski akt za provedbu sustavne odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju.
- Uvrstiti teme o zabrani diskriminacije u programe osposobljavanja i usavršavanja trenera, rukovodećih kadrova i drugih stručnih osoba u sportu te osigurati kontinuirane edukacije osoba već aktivnih u sportu (fizičkih osoba i rukovodećih kadrova pravnih osoba) o antidiskriminacijskim temama i ljudskim pravima.
- Provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-a, o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.
- U medijske sadržaje uvrstiti programe o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije te provoditi edukacije za urednike, novinare i ostale koji sudjeluju u proizvodnji sadržaja.
- U ZRRP-u osigurati skrbnicima i udomiteljima korištenje vremenskih potpora kao što je to priznato roditeljima, konkretno zakonskog plaćenog dopusta, i to neovisno je li roditelj prethodno koristio to pravo.
- U ZDD-u osigurati pravo na doplatak za djecu do 18. godine života djeteta, neovisno o školovanju.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Tijekom godine primili smo 32 upita i zamolbi za pomoć koji nisu područje stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu te se nisu odnosili na povrede prava djece.

Podnesci su se odnosili na razne sustave i područja u društvu u kojima može doći do povrede prava odraslih osoba. U tekstu opisujemo neke od razloga obraćanja pravobraniteljici za djecu i našem postupanju.

Na prijavu majke o potrebi zaštite punoljetne kćeri koja živi u Republici Njemačkoj, upoznali smo je da se pravobraniteljica bavi zaštitom prava djece do 18 godina, ali i predložili da dostavi konkretne podatke. Na pritužbu punoljetne osobe na ponašanje svojih roditelja, uputili smo ju kako može potražiti zaštitu za sebe.

Primili smo i druge pritužbe u vezi s pravima odraslih: poput pritužbe na rad udruge u kojoj je osoba radila, pri čemu nije bila navedena veza s pravima djece; zatim pritužbe zbog diskriminacije na radnom mjestu, te pritužbe na organizaciju radnog vremena policijskih službenika i odnos poslodavca, koje smo proslijedili pučkoj pravobraniteljici i pravobraniteljici za ravnopravnost spolova; sve do prijedloga mještanke manjeg mjesta da se ondje ogradi poseban prostor kako bi stanovnici imali gdje izvoditi pse u šetnju, jer u mjestu ima puno izletnika i biciklista – koju smo uputili da se obrati općini ili mjesnom odboru.

Primili smo i obavijest o uskraćivanju plaćanja naknade za prijevoz posmrtnih ostataka mrtvorođenog djeteta, o čemu postupak vodi pučka pravobraniteljica i traži pojašnjenje od MZ-a i HZZO-a.

Primili smo i anonimne prijave. Primjerice, zbog ponašanja gradonačelnika, koji je ujedno i ravnatelj škole, koji navodno provodi radno vrijeme u ugostiteljskim objektima u blizini škole što šteti interesima djece, a u prijavi se ukazuje i na pasivnost policije pri kontroli načina vožnje, no navodi nisu potvrđeni. Drugi anonimni prijavitelj izrazio je nezadovoljstvo time što (tadašnja) ministrica znanosti i obrazovanja nije po obvezi donijela program promicanja štetnosti uporabe duhanskih i srodnih proizvoda.

Primili smo i nejasne prijave, poput pritužbe majke da je njezino dijete izloženo kancerogenim i toksičnim kemikalijama te zarazi virusom u školi i vrtiću, ali nije bilo razvidno na koga ili što se odnosi pritužba, te ni na zatraženo pojašnjenje nismo dobili povratnu obavijest.

Bilo je i upita o tome kako se obratiti pravobraniteljici za djecu.

Podnositelji su obaviješteni na koji način mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu prava, ovisno o kojem sustavu ili području je riječ. Neke smo upite proslijedili nadležnim tijelima uz obavijest podnositelju o nenadležnosti za postupanje pravobraniteljice za djecu, sukladno ograničenju vezanom uz dob djeteta.

3

MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS)

DJEČJE SUDJELOVANJE

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Čini ga dvadesetero djece iz cijele Hrvatske u dobi od 12 do 18 godina, kojima mandat traje tri godine.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, s problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja.

Mreža mladih savjetnika je u izvanrednim uvjetima zbog *koronavirusa*, bila aktivna uglavnom oslanjajući se na digitalne načine komunikacije. Osim putem svojega e-foruma, komunicirali su i putem *WhatsApp* grupe, neki od njih bili su aktivni i u inicijativama UNICEF-a, Eurochilda i Europske komisije usmjerenim na dječju participaciju. Na MMS-ovom e-forumu su se vodile opširne rasprave o životu djece i mladih u uvjetima izolacije, a osobito o načinu kako se odvijala *škola na daljinu*, o nedoumicama i problemima u vezi s državnom maturom, o utjecaju potresa u Zagrebu na svakodnevni život djece i drugim temama.

Sastanci Mreže mladih savjetnika na nacionalnoj razini – Budući da je razvoj situacije s epidemijom odgodio na duže vrijeme sastanke uživo s djecom, 6. srpnja 2020. održan je **prvi *Zoom* sastanak MMS-a** kojim se djeci iz MMS-a omogućio barem „virtualni" susret i neposredni razgovor s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicama. Na sastanku je bilo govora o poteškoćama u pripremi i realizaciji izbora novih članova MMS-a – budućih mladih savjetnika pravobraniteljice. Naime, natječaj, prijave djece i postupak izbora u kojem bi sadašnji članovi MMS-a birali novih dvadesetak savjetnika pravobraniteljice za sljedeći trogodišnji mandat, trebali su započeti u svibnju, što je u vremenu *koronakrize* bilo neostvarivo. Zato je predloženo da se sadašnjim članovima MMS-a mandat produži na još godinu dana, što su svi prihvatili sa zadovoljstvom.

Voditeljica MMS-tima je sudionike sastanka izvijestila o dotadašnjim aktivnostima, posebno o radu članova MMS-a uključenih u UNICEF-ov Savjetodavni odbor o dječjim pravima i društveno odgovornom poslovanju i Savjetodavni odbor za dječju participaciju. Pravobraniteljica je izvijestila o svojim brojnim preporukama, upućenima nositeljima vlasti, koje su se odnosile na zaštitu prava djece u uvjetima epidemije Covida-19, pogotovo o onima u području obrazovanja, te o promjenama u organizaciji rada Ureda u Zagrebu, čije su prostorije oštećene u potresu.

Članovi MMS-a osvrnuli su se na svoja iskustva i doživljaj školovanja u uvjetima epidemije, što je za sve bila neočekivana i velika promjena u životu, o aktivnostima u kojima su sudjelovali kao predstavnici MMS-a, te o planovima za neposrednu budućnost. Pozvani su da se na MMS-ovom e-forumu uključe u raspravu o temi

„Kako bi trebala izgledati kvalitetna nastava na daljinu – u osnovnoj i srednjoj školi", iz koje bi mogle proizaći njihove preporuke o obrazovanju u kriznim uvjetima. Najavljeno je da RH upravo podnosi 5. i 6. periodično izvješće UN-ovom Odboru za prava djeteta o svojem izvršavanju obveza prema *Konvenciji o pravima djeteta*. U tom procesu sudjeluje i pravobraniteljica za djecu dajući svoj alternativni uvid o stanju prava djece, a u njemu će prikazati i mišljenja djece i mladih, ponajprije članova MMS-a. To je još jedna tema predložena za raspravu članova MMS-a.

U razmjeni aktualnih vijesti bilo je riječi i o radu Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochild Hrvatske – NEF-a, u kojem sudjeluje jedna predstavnica MMS-a, uz podršku savjetnice pravobraniteljice[96]. Članovi MMS-a su obaviješteni kako radi NEF, te o najnovijoj NEF-ovoj *online* kampanji „Dječja prava na prvom mjestu", u sklopu projekta „Aktiviraj promjenu u svojoj zajednici – NEF Hrvatske". Stajališta MMS-a o pitanjima važnim za djecu i preko NEF-a bi mogla postati vidljiva i na međunarodnoj razini.

Drugi *online* sastanak MMS-a održan je 10. listopada 2020. U međuvremenu, rad i rasprave MMS-a odvijale su se putem elektroničkog foruma. Jedna od tema bilo je i pristupanje novoga člana koji se javio Uredu pravobraniteljice izrazivši želju da se pridruži MMS-u. Članovi MMS-a odlučili su pružiti mu priliku, a ovaj *online* sastanak bio je prilika da se i upoznaju s njime.

Na sastanku je mlada savjetnica obavijestila ostale članove o svojem sudjelovanju na **13. Europskom forumu o pravima djeteta**, pod nazivom **„Stvaramo za djecu: prema europskoj strategiji o pravima djeteta"** (*Delivering for children: towards the European strategy on the rights of the child)*. Europski forum održan je *online*, od 29. rujna do 1. listopada, u organizaciji Europske komisije, koja je putem međunarodne mreže *Eurochild* otvorila prostor za sudjelovanje 50 djece iz raznih organizacija članova *Eurochilda*, među kojima je i Ured pravobraniteljice za djecu sa svojim MMS-om.

Djeca su bila pozvana sudjelovati u svim dijelovima Europskoga foruma te se uključiti u radionice s temama: borba protiv nasilja nad djecom, inkluzivno društvo, inkluzivno obrazovanje i pravosuđe prilagođeno djeci. Predstavnica MMS-a je, osim u radionicama, dodatno sudjelovala i u dva pripremna sastanka za Forum. Na sastanku MMS-a govorila je o svojim dojmovima s tih *online* događanja, kao i o svojim prijedlozima i doprinosu u raspravama.

Na sastanku je bilo govora i o sudjelovanju članice MMS-a na panel raspravi na **Festivalu prava djece**, pod naslovom „Razgovaramo li o mentalnom zdravlju s djecom i mladima", održanoj 9. listopada, na kojoj je predstavljala mlade i MMS te dala izjave za više medija. Istaknula je važnost destigmatizacije razgovora o mentalnom zdravlju te da je povjerenje i razumijevanje ključno da bi se djeca mogla obratiti za pomoć odraslima u slučaju kada ih nešto muči. Zato je važno da roditelji odmalena razvijaju povjerljivi odnos s djecom, a i da u školi mogu naći osobu od povjerenja. Istaknula je da velika većina učenika nema dovoljno informacija o očuvanju mentalnog zdravlja jer u školi najčešće nema takvih sadržaja. Kao dodatni problem potaknut pandemijom navela je kako je obveza održavanja fizičke distance u velikoj mjeri prouzročila i emocionalnu udaljenost među mladima, što mnogima stvara probleme.

U nastavku sastanka su mlada savjetnica, članica NEF-a u kojem predstavlja MMS, i odrasla savjetnica pravobraniteljice predstavile aktivnosti NEF-a. Članove MMS-a upoznale su i s pozivom *Eurochilda* za sudjelovanje djece u konzultacijama za izradu nove ***EU Strategije za prava djeteta***. Nakon njihovih izlaganja i rasprave članovi MMS-a pokazali su motivaciju i spremnost za sudjelovanje u *online* istraživanju, koje je dio konzultacija s djecom, te u fokus grupi na kojoj će odgovoriti na pitanja vezana uz buduću *Strategiju*. Dogovoreno je da će fokus grupa biti održana također *online.*

Na sastanku su članovi MMS-a razgovarali i o ostalim aktualnostima, a posebno o načinu kako se svi zajedno suočavaju i nose s izazovima koje donosi život u uvjetima pandemije, te pohađanje škole i izvršavanje školskih obveza uz brojne promjene koje nam diktiraju epidemiološke mjere.

Na **trećem *online* sastanku**, održanom 17. listopada, članovi MMS-a razgovarali su o nekim temeljnim pitanjima koja se tiču dječjih prava, kvalitete života djece, ali i načina na koji se aktualna *koronakriza* odrazila na život djece. Rasprava o ovim temama provedena je na poziv Eurochilda i NEF-a Hrvatske u sklopu sudjelovanja MMS-a u konzultacijama za izradu nove EU *Strategije za prava djeteta* i EU dokumenta pod nazivom

96 Eurochild je mreža europskih organizacija koje rade s djecom i za djecu koja, među ostalim, potiče participaciju djece i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini.

„Jamstvo za djecu". U konzultacije su se, putem *online* upitnika, mogla i samostalno uključiti sva zainteresirana djeca i mladi te tako sudjelovati u istraživanju o djeci[97].

U prvoj skupini tema za konzultacije s djecom bila su pitanja: *gdje su se prvi put susreli s temom dječjih prava, misle li da odrasli poštuju dječja prava i jesu li upoznati s radom Europske unije na promicanju i zaštiti dječjih prava.* Iz odgovora zaključujemo da su prve informacije o dječjim pravima dobivali putem plakata u školi, knjižnici, bolnici, zatim na satu razrednika u školi i u aktivnostima pojedinih udruga, te da informiranost djece o toj tematici ocjenjuju nedovoljnom. O djelovanju EU u zaštiti prava djece nemaju jasnih informacija. O tome koliko odrasli poštuju prava djece raspravljali su na primjeru prava na participaciju – posebno u području zdravstva.

Uslijedila su pitanja *o njihovom doživljaju života u školi, o plaćanju usluga u školi, o dostupnosti školske prehrane, kao i tome smatraju li da se okolina prema njima odnosi drukčije nego prema ostaloj djeci.* To je potaknulo razgovor o predrasudama po različitim osnovama koje se vide ne samo u odnosima među djecom, već i u ponašanju odraslih prema djeci, o nekim pitanjima inkluzije u obrazovanju, o troškovima za koje se očekuje da ih roditelji učenika podmire tijekom školovanja, kao i o nedostupnoj kvalitetnoj školskoj prehrani u srednjim školama.

Neizbježno pitanje bilo je i koje su dobre, a koje loše strane *online* nastave, kao i jesu li djeci dostupne informacije o zdravlju te zdravstvene usluge, uključujući podršku mentalnom zdravlju. Bilo je riječi i o potrebi ulaganja većih napora u školama u prevenciju nasilja i zaštitu djece od svih oblika nasilja, uključujući i vršnjačko, kao i o potrebi razgovora o nasilju nad djecom potaknutom različitim predrasudama. Odgovori koje su dali članovi MMS-a inspirativni su za sve koji planiraju aktivnosti za zaštitu i zagovaranje prava djece. A za nas je to još jedna potvrda da djecu treba pitati i omogućiti im sudjelovanje u razmatranju svih pitanja koja se odnose na njih.

Ostale aktivnosti članova MMS-a – Članica MMS-a aktivno sudjeluje u radu **Nacionalnog foruma *Eurochilda* (NEF-a)** koji je osnovan krajem 2019. U ovom projektu sudjeluju i predstavnici dječjih vijeća iz Nove Gradiške, Zaboka, Varaždina, Opatije, Tuhelja, Pregrade, Velike Gorice, Jastrebarskog te predstavnici OŠ „P. Zrinski" Čabar. Projekt u partnerstvu koordiniraju i provode Društvo *Naša djeca* (DND) Opatija i Savez društava *Naša djeca* Hrvatske pod pokroviteljstvom *Eurochilda. Eurochild* kontinuirano radi na razvoju standarda sudjelovanja djece i uključivanju djece u donošenje odluka na lokalnim, nacionalnim i europskim razinama kroz aktivno zagovaranje prava djece na participaciju, kao pravo da se njihov glas čuje u svim odlukama koje ih se tiču. Tako je i djelovanje NEF-a kroz brojne aktivnosti tijekom godine bilo usmjereno povećanju građanske i digitalne kompetencije te senzibilizaciji djece i odraslih za potrebu uključivanja djece u procese odlučivanja – od lokalne do EU razine.

Dvije članice MMS-a, sudjeluju u radu **Savjetodavnog odbora za dječju participaciju** koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku. U radu Odbora sudjeluju stručnjaci u području participacije djece i djeca koja u svojim organizacijama i lokalnim zajednicama imaju iskustvo sudjelovanja. Predstavnice MMS-a su u proteklom razdoblju aktivno sudjelovale u raspravi koja je rezultirala izradom *Smjernica za kvalitetnu participaciju djece u javnim politikama i odlučivanju.*[98]

Pet članova MMS-a sudjeluje u radu UNICEF-ovog **Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje**. Jedan od ciljeva toga Odbora je podizanje svijesti poslovnog sektora o tome kako njihovo poslovanje i odluke mogu utjecati na djecu i njihova prava, bilo u vidu odnosa tvrtki prema zaposlenicima – njihovim roditeljima ili kroz marketinške prakse, proizvode i usluge te odnos tvrtki prema okolišu. Članovi MMS-a dali su svoj osvrt na materijal *Primjeri poslovnih praksi odgovornih prema djeci - Sažetak studije slučaja*[99] te su pratili *online* konferenciju na kojoj su ovi primjeri predstavljeni. Na sastanku održanom u lipnju govorili su o iskustvu školovanja putem nastave na daljinu te o brojnim problemima i izazovima s kojima su se zbog pandemije suočili maturanti.

Tri člana MMS-a su za digitalni **učenički časopis „Klinček"**, koji objavljuje OŠ Sv. Petar Orehovec, predstavili svoj rad u MMS-u, govorili o važnosti participacije djece te ocijenili stanje dječjih prava u Hrvatskoj. Intervju s članovima MMS-a obavljen je putem *Skypea*, a vodile su ga mlade novinarke „Klinčeka", učenice 7. razreda. Mladi savjetnici su pritom potaknuli učenike da se jave na natječaj za novu generaciju MMS-a.

97 Rezultati navedenih konzultacija dostupni su u publikaciji pod nazivom *Our Europe, Our Rights, Our Future* https://www.unicef.org/eu/media/1276/file/Report%20%22Our%20Europe,%20Our%20Rights,%20Our%20Future%22.pdf

98 https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-kvalitetnu-participaciju-djece-u-javnim-politikama-i-odlucivanju

99 https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/primjeri-poslovnih-praksi-odgovornih-prema-djeci-sazetak-studija-slucaja

Članica MMS-a sudjelovala je u radu **Nacionalne referentne skupine za Situacijsku analizu stanja djece i adolescenata u Hrvatskoj (SitAn)** o položaju djece i adolescenata u RH, koju je osnovao UNICEF. Situacijska analiza (SitAn) o pravima i dobrobiti djece predstavlja podlogu za planiranje budućih programskih aktivnosti, politika, partnerstava i intervencija, čiji je cilj poboljšati život djece u Hrvatskoj i ubrzati ostvarenje nacionalnih prioriteta u zaštiti prava djece.

Petero članova **MMS-a aktivno je sudjelovalo na** *online* **konferenciji „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije COVID-19"**, koju je 15. prosinca organizirao Ured pravobraniteljice za djecu. **Konferencija je obuhvatila teme o obrazovanju, mentalnom zdravlju i djeci u institucijama u vrijeme pandemije.** Njezin cilj bio je razmjena informacija, iskustava i pouka o tome što se čini i što dalje treba činiti kako bi se umanjilo negativne učinke *koronakrize* na djecu. Mladi savjetnici su u raspravi upozorili na potrebe djece za psihološkom podrškom koja im najčešće nije dostupna. Istaknuli su da je važno više govoriti o tome na koji način približiti psihologe djeci, jer je tražiti pomoć psihologa još uvijek tabu. Upozorili su da odrasli trebaju shvatiti koliko mlade jako pogađa nemogućnost druženja s vršnjacima i da u tome trebaju pomoć.

Četiri članice MMS-a aktivno su sudjelovale na *online* **konferenciji za mlade „Važnost uključivanja mladih u prevenciju seksualnog nasilja"**, koja je u organizaciji udruge *Ženska soba* održana 17. prosinca. Na konferenciji je predstavljen SNEP program, razvijen u okviru projekta „Seksualno nasilje – edukacijski i prevencijski program". Riječ je o programu prevencije seksualnog nasilja koji je namijenjen učenicima i učenicama od 1. do 3. razreda srednjih škola. Predstavnice MMS-a predstavile su rad Mreže, te su iznijele zaključke vezane uz važnost prevencije seksualnog nasilja i provedbu SNEP programa te nužnost uključivanja mladih u prevenciju svih oblika nasilja, uključujući seksualno.

Iako nam nedostaju susreti uživo, naša Mreža mladih savjetnika potvrđuje se i u *online* sastancima kao aktivna i kreativna te i dalje motivirana za rad i razgovor. To potvrđuje da ni u vrijeme *koronakrize* ne treba prekidati dijalog s djecom i mladima, pogotovo u potrazi za odgovorima na pitanja koja se odnose ponajprije na njih.

4

Izdvojena područja zaštite prava djece

Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece

U poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece* nalaze se prilozi koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje. Riječ je o specifičnim pitanjima dječje dobrobiti koja se odražavaju na više područja prava djece kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među odabranim temama ove godine su prava djece pripadnika nacionalnih manjina, prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zatim zaštita prava djece u medijima, prava djece u digitalnom okružju, prava djece koja se bave sportom, te zaštita prava i interesa *djece u pokretu*, odnosno u migracijama.

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

U ovom području, u 2020., smanjio se broj prijava u odnosu na prethodnu godinu te ih je bilo 26 (prethodno 47), od kojih se najveći broj odnosi na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine (15). Bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske, talijanske i mađarske nacionalne manjine. Osim rada na pojedinačnim prijava, ostvarivanje prava djece pripadnika nacionalnih manjina pratimo i putem suradnje s predstavnicima i udrugama nacionalnih manjina, zatim putem medija, na stručnim skupovima, kroz istraživanja, sudjelovanja u projektima, praćenjem sudske prakse te iz izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija.

Zbog *koronakrize*, najveći dio naših aktivnosti u ovom području bio je usmjeren na osiguravanje zaštite prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Pravobraniteljica je sudjelovala na mnogim *online* konferencijama o ovoj temi te se zalagala za poboljšanje kvalitete života i školovanja romske djece u uvjetima pandemije Covida-19. I u 2020. godini najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina bio je odgojno-obrazovni sustav, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima djece pripadnika nacionalnih manjina.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine – Brojne romske obitelji u RH žive u izrazito nepovoljnim životnim uvjetima. Romska naselja su izolirana, često s lošom ili nepostojećom infrastrukturom, slabim kanalizacijskim sustavom, ponegdje bez struje i pitke vode. Obitelji žive u neprimjerenim stambenim objektima ili ponegdje u kamp-kućicama. Nije rijedak slučaj da nekoliko generacija iste obitelji dijele jednu do dvije prostorije, da romska kućanstva nemaju kupaonicu ili toalet u stambenom objektu te da mnoga romska djeca nemaju svoj krevet kao ni prostor za učenje.

Provedba nastave na daljinu za romsku je djecu intenzivirala sve postojeće specifičnosti i izazove koji su i dosad postojali u obrazovanju Roma. Škola djeci pruža sigurnost, mogućnost zdrave prehrane te je ujedno središte društvene aktivnosti i mnogih interakcija. Kada se škola zatvori, mnogoj su djeci uskraćeni socijalni kontakti koji su ključni za učenje i razvoj. Kod promjene načina učenja i poučavanja, odnosno prijelaza iz tra-

dicionalnih u virtualne učionice, nužno je voditi računa da se u digitalnom poučavanju ne produbljuju nejednakosti među djecom. Taj prijelaz predstavlja veći rizik za učenike sa slabijim (pred)znanjem kao i za učenike koji imaju manje obrazovnih mogućnosti izvan škole, što je često slučaj s romskim učenicima. Ujedno, često ni sami roditelji Romi, zbog nižeg stupnja obrazovanja i nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika, ne mogu pomoći djeci u učenju i svladavanju nastavnog gradiva koje se obrađuje u školi na daljinu.

Poseban problem predstavlja **neprilagođenost HRT-ovog programa Škole na Trećem** za romske učenike te nepostojanje sadržaja pomoću kojih bi se romskim učenicima omogućilo dodatno usvajanje hrvatskog jezika, ako ga još ne znaju ili nedovoljno poznaju. Ujedno, kao što je već spomenuto, mnoga romska djeca nemaju pristup internetu kao ni osobno računalo, laptop ni tablet, a poneka nemaju ni električnu struju u svojim domovima.

Stoga je jasno da je ova kriza imala posebno nepovoljan utjecaj na život djece u romskim naseljima te da je za podizanje kvalitete njihova života potrebno zajedničko i koordinirano djelovanje različitih aktera s lokalne, regionalne i nacionalne razine (npr. Vlada RH, Sabor, tijela državne i lokalne vlasti, organizacije civilnoga društva, romska vijeća, stručnjaci koji se bave ostvarivanjem prava romske djece i drugi).

Zato je pravobraniteljica za djecu u travnju 2020. uputila **preporuku** Ministarstvu znanosti i obrazovanja, Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvu zdravstva i Agenciji za odgoj i obrazovanje s ciljem poboljšanja položaja romske djece u uvjetima pandemije Covida-19, u kojoj je preporučila:

- dostupnost sredstava za dezinfekciju i higijenskih sredstava u romskim naseljima (npr. čiste vode, sapuna, maski za lice, rukavica i dr.);
- osiguravanje pomoći u opskrbi namirnicama u romskim naseljima, posebno pomoći u osiguravanju zdrave prehrane (jer su mnoga romska djeca nutritivno hranjiv topli obrok dobivala u školi);
- podizanje razine zdravstvenih usluga u romskim naseljima (jer je ukinut javni prijevoz, a mnoge romske obitelji ne posjeduju vlastiti automobil, te im je otežan pristup zdravstvenim ustanovama);
- podizanje razine informiranosti romskih zajednica o *koronavirusu* i potrebnim mjerama zaštite (jer nemaju sve romske obitelji električnu struju, odnosno televizor i radio uređaj i/ili pristup internetu);
- osiguravanje *tableta* za romske učenike i besplatan pristup internetu kućanstvima s djecom (učenicima i studentima) kao i osiguravanje podrške romskim obiteljima koje nemaju razvijenu informatičku pismenost;
- prilagodbu HRT-ovog programa *Škole ne Trećem* i drugih televizijskih programa koji su emitirali sadržaje za predmetnu nastavu osnovne škole i srednje škole, u vidu prilagodbe sadržaja i materijala na romski jezik i pismo te uvrštavanje sadržaja za dodatno učenje hrvatskog jezika (to je osobito važno za učenike razredne nastave, posebice učenike prvih razreda koji su tek započeto školovanje počeli pratiti na daljinu);
- osiguravanje dodatnih sadržaja, materijala i/ili dodatnih aktivnosti odgojno-obrazovnih djelatnika i/ili savjetnika AZOO-a i MZO-a u virtualnom okruženju kao pomoć učenicima i njihovim roditeljima u razumijevanju nastavnog gradiva i izvršavanju zadataka;
- uključivanje romskih udruga i romskih vijeća te udruga koje se bave obrazovanjem Roma u borbu protiv pandemije Covida-19 kako bi se informacije Stožera civilne zaštite učinile pristupačnima i za Rome te kako bi se određeni dio informacija prilagodilo i na jezik blizak romskoj djeci.

S ciljem dobivanja dubljeg uvida o provedbi nastave na daljinu za djecu pripadnike romske nacionalne manjine, pravobraniteljica se tijekom školske godine 2019./2020. obratila **školama u kojima se školuje veći broj romskih učenika** kako bi saznala na koje teškoće nailaze u nastavi na daljinu. Osim ove analize, pravobraniteljica je bila u kontaktu i s udrugama te je i na taj način dobivala podatke o školovanju Roma u vrijeme *koronakrize*.

U odnosu na postojanje **tehničkih poteškoća** u provedbi nastave na daljinu, uočeno je kako pojedine romske obitelji nemaju minimalnih uvjeta za korištenje tableta ili praćenje nastavnog gradiva putem nacionalne televizije jer nemaju riješenu infrastrukturu za pristup korištenju električne energije i/ili internetu. Što se tiče dostupnosti tableta, prema dobivenim informacijama, učenicima su osigurani tableti ili putem MZO-a ili putem donacija (npr. UNICEF-a), ali je dalje ostao problem raspoloživosti tableta unutar obitelji jer je više djece u obitelji dijelilo isti uređaj. Također, pojedini roditelji nisu željeli preuzeti odgovornost za posuđene tablete pa su njihova

djeca ostala bez uređaja. Pružatelji telekomunikacijskih usluga također su donirali SIM kartice za pristup mobilnom internetu. U suradnji s lokalnom zajednicom rješavao se i problem nabave tv-prijamnika za obitelji kojima su bili potrebni.

Djeci pripadnicima romske nacionalne manjine u nastavi na daljinu **potrebna je podrška roditelja**. Na podršku roditelja, kao osoba koje su prve pružale pomoć svojoj djeci, mnogi romski učenici nisu se mogli osloniti. Romski roditelji, u većini slučajeva, nemaju dovoljno kapaciteta ni znanja da pomognu svojoj djeci u rješavanju zadataka u sklopu nastavnog sadržaja. Nadalje, nisu ni dovoljno osnaženi u području digitalnih kompetencija niti vladaju informatičkom pismenošću. Prema prikupljenim informacijama, odgojno-obrazovnim djelatnicima je i sama dostupnost tj. komunikacija s romskim roditeljima često bila otežana (npr. zbog čestih promjena telefonskih brojeva, neki roditelji nemaju ni mobitel ni telefon pa su se kontaktirali njihovi susjedi i sl.). Osim ovih objektivnih problema, navode se i problemi subjektivne prirode, jer neki roditelji ne shvaćaju važnost učenja i rješavanja zadataka i nastavnih listića kao obveza njihove djece u nastavi na daljinu. Njih je trebalo dodatno poticati, održavati savjetovanja i davati im preporuke. U pojedinim slučajevima, tražilo se uključivanje nadležnog CZSS-a.

Posebnosti u provedbi nastave na daljinu za romske učenike, prema odgovorima odgojno-obrazovnih djelatnika, osim prethodno spomenutih uvjeta u romskim naseljima i nedostatne podrške roditelja, odnose se i na nedostatno znanje hrvatskog jezika. Kao što je uvodno rečeno, u provedbi nastave na daljinu za romske učenike dodatno su naglašeni već postojeći izazovi. Nedostatno znanje hrvatskog jezika najviše problema zadavalo je *prvašićima*, posebno onima koji nisu bili uključeni u predškolski program odgoja i obrazovanja. Na ovu problematiku pravobraniteljica za djecu upozorava već duži niz godina. Također je brojnoj djeci nastava putem televizije predstavljala problem jer se nastavni sadržaj prebrzo obrađivao (pogotovo ako djeca nedovoljno razumiju hrvatski jezik) te nije bio prilagođen na romski jezik i pismo. Stoga je i u nastavi na daljinu bila važna podrška romskih pomagača kao i pojačana podrška učitelja produženog boravka, stručnih suradnika, ali i ostalih učitelja. Za učenike koji se nisu mogli uključiti u online nastavu, učitelji/profesori/romski pomagači umnožavali su materijale i nastavne listiće koje su distribuirali u romska naselja. Nastava na daljinu od učenika zahtijeva organiziranost, odgovornost i samostalnost u izvršavanju radnih zadataka te, iznad svega, dobru informatičku pismenost i snalaženje na digitalnim platformama. Upravo tim područjima većina romskih učenika ne vlada u dovoljnoj mjeri. Prema viđenju odgojno-obrazovnih djelatnika, romski učenici nemaju u dovoljnoj mjeri razvijene radne navike kao ni razvijenu samostalnost u svladavanju nastavnog gradiva. Navode i kako su pojedini učenici pokazali *neozbiljnost u radu* tijekom nastave na daljinu, a neki se nisu ni uključivali u *online* nastavu. Iako se navedeni problemi mogu zamijetiti kod svih učenika, uz prethodno opisane uvjete i izazove s kojima se nose sami romski učenici, a pogotovo izostanak ili nedostatnost roditeljske podrške, ne čudi da je takvo ponašanje možda bilo izraženije kod romskih učenika.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine – U odnosu na provedbu nastave na daljinu za učenike srpske nacionalne manjine, posebice HRT-ovog programa Škola na Trećem zaprimali smo prijave zbog neprilagođenosti ovakve vrste poučavanja za učenike srpske nacionalne manjine. Pravobraniteljica za djecu je i samoinicijativno uputila preporuku MZO-u da se obrazovni program koji se ostvaruje putem nacionalne televizije prilagodi potrebama učenika nacionalnih manjina. Prema izvješću AZOO-a, saznajemo da se za učenike srpske nacionalne manjine pristupilo snimanju video-lekcija i priloga za emitiranje na televiziji u koordinaciji s MZO-om, Sektorom za nacionalne manjine, Srpskim narodnim vijećem, Zajedničkim vijećem općina, SKD Prosvjeta, Srpskom pravoslavnom općom gimnazijom „Kantakuzina Katarina Branković" i Klubom SDSS-a. Također je otvorena i posebna *Viber* grupa za učitelje i nastavnike srpske nacionalne manjine s ciljem dijeljenja nastavnih materijala (listića, filmova, testova i sličnog). Ujedno su i izdavači u Republici Srbiji otvorili digitalne sadržaje za slobodno korištenje kako bi se pomoglo u kreiranju nastavnih sadržaja u sklopu nastave na daljinu.

Prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine – Ustrojen je program *Programm didattico in lingua italiana* (Obrazovni program na talijanskom jeziku) koji se emitira na TV- Nova od ponedjeljka do petka u trajanju od po dva sata. U fazi uvođenja programa potporu su dali Vijeće talijanske autohtone manjine Istarske županije i Vijeće talijanske autohtone nacionalne manjine Primorsko-goranske županije, dok su se u osmišljavanje sadržaja i same provedbe programa uključili učitelji, ravnatelji i stručni suradnici Talijanske osnovne škole (SEI) Bernardo Benussi iz Rovinja, Osnovne škole (SE) Giuseppina Martinuzzi iz Pule te OŠ-SE San Nicolo i OŠ-SE Gelsi iz Rijeke u koordinaciji s MZO-om, AZOO-om i Talijanskom Unijom kao krovnom organizacijom talijanske nacionalne manjine. Ujedno, učitelji i nastavnici koriste digitalne alate koji su sastavni dio udžbenika, posebno talijanskog jezika, a koriste se i udžbenici iz inozemstva koji imaju bogatu ponudu e-sadržaja i alata. U sklopu projekta *Škola za život* i Kurikularne reforme otvorene su dvije virtualne učionice za potrebe učitelja i nastavnika talijanske nacionalne manjine.

Prava djece pripadnika mađarske nacionalne manjine – Nastava na daljinu u školama u kojima se nastava izvodi na jeziku i pismu mađarske nacionalne manjine provodila se u virtualnim učionicama. Naglasak u nastavi u virtualnim učionicama stavljen je na usvajanje važnih sadržaja koji će učenicima biti potrebni za usvajanje nastavnog gradiva te na dobrobit učenika i njihovo poticanje na učenje. Odgojno-obrazovni djelatnici imali su pristup digitalnim obrazovnim materijalima u Mađarskoj. Također su izdavači udžbenika omogućili slobodan pristup svojim izdanjima. Ujedno, učenici su imali mogućnost pratiti pripreme za maturu putem mađarske televizije, koja već tradicionalno organizira pripremu za maturu putem ovoga medija.

Prijedlozi za poboljšanja

- U slučaju elementarnih nepogoda i kriza, poput pandemije Covida-19, potrebno je posebnu pažnju posvetiti analizi rizika za djecu pripadnike nacionalnih manjina, posebno onu koja su marginalizirana i stigmatizirana.
- U osiguravanju prava na obrazovanje za djecu pripadnike nacionalnih manjina, posebno za djecu pripadnike romske nacionalne manjine, potrebno je uložiti više napora za osiguravanje tehničkih uvjeta za provedbu nastave na daljinu, te je potrebno voditi računa o prilagodbi nastavnih sadržaja na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

4.2 Prava djece s problemima u ponašanju

U 2020. postupali smo po 60 prijava u vezi s djecom s problemima u ponašanju (PUP) svih stupnjeva složenosti, od rizičnog ponašanja do onih najtežih u vidu činjenja kaznenih djela[100]. Najviše prijava bilo je povezano s vršnjačkim sukobima i nasiljem u odgojno-obrazovnim i drugim ustanovama te na drugim mjestima. Prijave se odnose i na ugrožavanje drugih prava djece u školama i domovima socijalne skrbi, na djecu u sukobu sa zakonom, obiteljsko pravne mjere te zanemarivanje i zlostavljanje u obitelji.

Prijavama je obuhvaćeno 81 dijete i osam grupa djece. Najčešće su nam se obraćali roditelji zajedno i pojedinačno i to u 27 slučajeva. Institucije su nam se obratile u 15 slučajeva, a riječ je o djelatnicima škola i AZOO, CZSS-a i domova te liječnicima. U pet slučajeva obratila su nam se djeca s PUP smještena u ustanove. Zaprimili smo i 21 telefonski poziv u vezi s ovom problematikom te imali i 15 drugih postupanja, među kojima je bilo i nekoliko općih inicijativa.

Kao i do sada uočavamo da su djeca s problemima u ponašanju izrazito ranjiva skupina i u riziku za učestale povrede prava u svim sustavima: u odgoju i obrazovanju, socijalnoj skrbi, pravosuđu, tijekom postupanja policije i izvršenja pojedinih odgojnih mjera.

U području odgoja i obrazovanja – *Online* nastava i pandemija Covida-19 su promijenili način i dinamiku odgoja i obrazovanja djece te donijela brojne izazove, posebno u području brige za mentalno zdravlje. Uskraćena su brojna prava djeci iz ranjivih skupina, koja su u školi dobivala podršku koju nemaju u obiteljima, od pomoći u učenju i socijalizaciji do toplog obroka. Neposredno druženje s vršnjacima „preselilo" se u *online* prostor, što je kod pojedine djece s PUP smanjilo frustraciju izazvanu nesnalaženjem u svakodnevnim kontaktima s vršnjacima i nastavnicima te svakodnevnim akademskim očekivanjima kojima otežano udovoljavaju. Time se smanjilo i iskazivanje različitih problema u ponašanju, posebice nasilja. No, izostanak neposrednog odvijanja školskih aktivnosti uskratio je dotadašnju važnu podršku učitelja i vršnjaka. U *online* nastavi izostaje i ovoj djeci toliko potrebno vježbanje socijalnih i komunikacijskih vještina uz poticaje i nadzor djelatnika škole.

U vezi s djecom s PUP u školi, najčešće su nam se obraćali roditelji djece koja trpe zbog njihovog neprimjerenog ponašanja. Riječ je o nasilju, ometanju nastave te neprihvaćanju autoriteta nastavnika. Obraćali su nam se i djelatnici s traženjem uputa i savjeta u postupanju s djecom s PUP. Škole smo u tim slučajevima upućivali na obraćanje AZOO-u koji prema propisima savjetuje odgojno-obrazovne ustanove o poduzimanju mjera. U pojedinim slučajevima nesnalaženja škole i sami smo tražili uključivanje AZOO-a.

100 Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

U 2020. zaprimali smo i prijave koje se odnose na djecu koja iskazuju internalizirane (pasivne) PUP, ponekad i u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Riječ je o djeci koja pružaju otpor pohađanju redovne nastave. Tako smo zaprimili obavijest škole da je za dječaka s izrazitim PUP koji je učestalo bježao, u dogovoru s djetetom i roditeljima primijenila *online* način rada, dok ne bude u stanju pohađati neposrednu nastavu. Dječak je pokazao zadovoljstvo i uspjeh, a stručna služba mu je nastavila davati podršku u odgoju i obrazovanju. Iako takvo postupanje nije u cijelosti regulirano propisima, podržali smo takvo rješenje jer je ono utemeljeno na načelu najboljeg interesa djeteta i *Konvenciji o pravima djeteta*.

Drugi slučaj, djeteta sa školskom fobijom i drugim teškoćama mentalnog zdravlja, ukazuje na nesnalaženje škole i liječnice koja je zatražila naše mišljenje o upućivanju petnaestogodišnjaka na prisilno psihijatrijsko liječenje zbog njegovoga straha od odlaska u školu. Obavijestili smo ih da je prisilno liječenje regulirano propisima i u konkretnom slučaju nije primjereno ni moguće, a da je školovanje nužno provoditi u interesu djeteta i u skladu s mišljenjem djetetovog psihijatra o potrebi osiguranja nastave u kući. Preporučili smo i uključivanje drugih službi u pružanju široke podrške djetetu i obitelji.

U odgojno-obrazovnom sustavu još uvijek nisu dovoljno prepoznate posebne potrebe ove djece te nužnost strukturiranog i kontinuiranog planiranja i programiranja stručnog rada. Iako škole poduzimaju brojne aktivnosti nakon neprihvatljivog ponašanja učenika, uočili smo da najčešće reagiraju jednokratnim intervencijama i/ili izricanjem pedagoških mjera. Pojedini stručno-pedagoški nadzori navode i da je nejasno što škole poduzimaju i s kojim ishodom. Navode i da nije učinjena procjena djetetovog stanja ni potreba niti plan intervencija i evaluacije te se ne mogu sagledati ni razlozi neuspjeha do tada poduzetih aktivnosti. Pojedina izvješća različitih tijela prosvjetnog sustava ukazuju i na nesnalaženje učitelja u komunikaciji s djecom s PUP i njihovim roditeljima te na nedostatne vještine za unapređivanje pozitivne razredne dinamike i održavanje discipline u situacijama ometanja nastave.

Ukazuju i na izostanak podržavajućih i osnažujućih postupanja i stručnih intervencija u radu s ovom djecom, jer pojedine škole ne znaju kako strukturirati i planirati kontinuirani rad s djecom s PUP. Saznali smo i da neke škole nisu primijenile mjere koje im je savjetovao AZOO te su problemi djeteta postali još teži. Utvrđeno upućuje na potrebu šireg temeljnog obrazovanja učitelja/nastavnika za rad s djecom s PUP te provođenje dodatnih cjeloživotnih edukacija. U tom smislu uočavamo napor AZOO-a koji putem savjetovanja, nadzora i edukacija unapređuje postupanje škola prema djeci s PUP. No, mišljenja smo da je za kvalitetno provođenje ovih aktivnosti nužno da ih provode osobe koje imaju sociopedagoško i široko psihologijsko obrazovanje te poznaju metodiku rada s djecom s PUP.

Kada je riječ o stručnjacima u **stručnoj službi škole**, podaci MZO-a za školsku godinu 2020./21. govore o novim zapošljavanjima u osnovnim školama (zaposleno je 357 stručnih suradnika više u odnosu na prošlu školsku godinu, od toga je 33 socijalna pedagoga). Podaci nisu obrazloženi te ne znamo je li riječ o vježbenicima ili stalno zaposlenim stručnjacima, a ne znamo ni koji su razlozi da neke županije nisu zaposlile niti jednog socijalnog pedagoga koji su najeduciraniji za rad s djecom s PUP i za vođenje preventivne strategije škole. Mišljenja smo da svaka škola treba imati sve stručnjake u svojoj stručnoj službi ili redovito koristiti usluge cjelovitih mobilnih stručnih timova.

Uočavamo da su **preventivne strategije škole** postale sastavni dio odgoja i obrazovanja. Međutim, osim programa univerzalne prevencije, nužno je razviti i programe selektivne i indicirane prevencije koji nedostaju. Potrebno je ujednačiti kvalitetu programa na razini sustava uvodeći znanstveno utemeljene i evaluirane programe te, osim onih općih, uvesti programe temeljene na procjenama potreba svake pojedine škole. Očekujemo da će više strukture u prevencijske programe uvesti i *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama*, donesen početkom 2020., kojem je jedan od ciljeva i unapređivanje kvalitete svih prevencijskih aktivnosti.

Nedovoljnom unapređivanju položaja ove djece zasigurno pridonosi i to što još uvijek nije donesen *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju.* Dokument je još 2018. prošao javno savjetovanje u koje se uključio i naš Ured, a njegovo donošenje je propisao i *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama*.

Obiteljsko pravna zaštita – U nekim slučajevima uočavamo zakašnjele i nedovoljno odlučne mjere, a ponekad i nestručne procjene više sustava, koje su kod pojedine djece dovele do tragičnih ishoda. Saznali smo za slučaj djevojke koja je više godina bila u tretmanu CZSS-a i čijoj obitelji su i CZSS i sud izricali obiteljsko pravne mjere. Nezadovoljavajuća međuresorna suradnja i neprimjerena procjena rizika dovele su do smrtnog

ishoda po dijete za vrijeme dok je bilo u bijegu. U drugom slučaju je 15-godišnje dijete, također u višegodišnjem tretmanu različitih službi i stručnjaka, pod utjecajem narkotika oduzelo drugoj osobi život. Svim ovakvim slučajevima s teškim ishodima zajedničko je da su djeca iskazivala rizična ponašanja i rane probleme u ponašanju već u nižim razredima osnovne škole, no tragični ishodi pokazuju da nisu dobila pravovremenu ni dovoljnu stručnu pomoć i zaštitu.

I sami roditelji, koji imaju uvid u probleme djeteta i spremni su na promjenu odgojnog stila i postupanja i/ili na terapiju, nerijetko se suoče s **nedostupnošću usluga i službi** u kojima mogu dobiti različitu vrstu stručne pomoći i podrške, posebno u manjim sredinama. Djeca nerijetko, upravo zbog izostanka ranog prepoznavanja i rane intervencije te izostanka primjerene stručne podrške, razviju intenzivne probleme u ponašanju. Nerijetko je i procjena rizika u obitelji zakašnjela i nedostatna, posebice u slučajevima kada je u interesu djeteta izdvojiti ga iz ugrožavajućih uvjeta. Snažno zagovaramo odrastanje djece u funkcionalnoj obitelji, kojoj je država dužna osigurati pomoć i podršku, u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta*, ako roditelji nisu u stanju skrbiti i pravilno odgajati dijete. To znači i osigurati dostupnost stručnih resursa pomoći i podrške prilikom suočavanja s teškoćama i krizama. No, kada roditelji i nepovoljna obiteljska dinamika ugrožavaju djetetov razvoj i dobrobit, a roditelji nisu spremni na promjene, nedovoljna odlučnost sustava produžava djetetovu patnju i rizike za razvoj svih problema i poremećaja. Višegodišnje odrastanje u nepovoljnim i štetnim razvojnim uvjetima djeluje pogubno na dijete, a neke posljedice ostaju trajne.

> Prema godišnjem statističkom izvješću MRMSOSP za 2019., u tretmanu sustava zbog PUP bilo je 3027 djece do 14 godina i 5766 djece u dobi 14–18 godina. U tu skupinu spadaju i počinitelji kaznenih djela i prekršaja prema kojima se postupalo prema zahtjevima pravosuđa. Od toga je samo 38 djece s PUP smješteno u udomiteljske obitelji, dok je u domove za djecu s PUP smješteno 254 djeteta, najviše temeljem Zakona o socijalnoj skrbi. Različitim vrstama socijalnih usluga u domovima socijalne skrbi bilo je obuhvaćeno 1075 korisnika (djeca, maloljetnici, mlađi punoljetni) dok je u domovima realizirano 1405 zahtjeva za pružanjem usluga. Zbog teškoća mentalnog zdravlja evidentirano je 431 dijete, a zbog vršnjačkoga nasilja 1663 djeteta, najviše na temelju prijave škole i policije.

Podaci u izvješću MRMSOSP ukazuju da se pojedina djeca s PUP smještaju u udomiteljske obitelji. No, nije specificirano o kojoj vrsti udomiteljstva za djecu je riječ, a uočili smo da institut **specijaliziranog udomiteljstva** primjeren djeci s PUP, unatoč unaprijeđenoj regulativi, nije razvijen.

Većina djece s PUP koja su izdvojena iz obitelji smještaju se u **domove socijalne skrbi za djecu s PUP**. Prijave koje primamo ukazuju na još uvijek otežan smještaj pojedine, najčešće „teške" djece u ove ustanove pa postupak i nakon zahtjeva CZSS-a poslanih na više domova, traje i po nekoliko mjeseci. Razlog odbijanja, koji domovi najčešće navode, je trenutačna popunjenost kapaciteta te se djeca stavljaju „na čekanje", a za to vrijeme borave u nefunkcionalnim obiteljima ili se neprimjereno dugo zadržavaju na odjelima dječje psihijatrije. Nerijetko kao razlog ustanova navodi i nemogućnost da djetetu, koje uz PUP iskazuje i teškoće mentalnog zdravlja i/ili TUR, osigura primjereno obrazovanje i psihijatrijsko liječenje. Prisutne teškoće mentalnog zdravlja i TUR dodatno otežavaju ostvarivanje prava i interesa djeteta s PUP. U takvim slučajevima nerijetko izostaje učinkovita međuresorna suradnja i razumijevanje u interesu djeteta, pri čemu svi drugi sustavi i institucije u praksi očekuju da CZSS riješi sve djetetove potrebe i koordinira djelovanje trome administracije i sporih sustava.

> Jedan CZSS u svom izvješću za dijete koje ima PUP, TUR i teškoće mentalnog zdravlja navodi: „Da bi se ostvario interes djeteta, potrebna je suradnja obrazovnog sustava, sustava socijalne skrbi i zdravstva. No, nastojanja za suradnjom, u svrhu osiguranja adekvatnog smještaja za dijete, osiguranje primjerenog školovanja i liječenja, rezultiraju uglavnom birokratskim odgovorima i odricanjem odgovornosti te prosljeđivanjem našeg traženja na razne adrese (ministarstvima, županiji i uredima za zdravstvo i obrazovanje, bolnici, pravobraniteljicama, raznim povjerenstvima), zbog čega moramo pisati dodatna očitovanja i za koje vrijeme dijete ne dobiva nužnu pomoć i zaštitu. Epidemiološka situacija dodatno komplicira i otežava suradnju te se isključivo od CZSS-a očekuje postupak posredovanja, tumačenje, a naposljetku i testiranje i prijevoz djeteta. To sve smo naposljetku i učinili, ali u otežanim uvjetima i uz veliki gubitak našeg, ali što je još gore, i djetetovog vremena."

O prisutnim teškoćama u ostvarivanju prava i interesa djece koja su smještena u domove za djecu s PUP saznajemo iz prijava djece i djelatnika sustava te prilikom obilazaka institucija. Prijave se najčešće odnose na vršnjačko nasilje i neprimjereno, neprofesionalno i nedovoljno stručno postupanje odgajatelja. Primili smo i prijavu gotovo punoljetnog odgajanika zbog uskraćivanja prava na informaciju, jer ne dobiva pismena sa suda

i iz CZSS-a na uvid. Na temelju prijava zatražili smo obavljanje inspekcijskih nadzora koji nisu pronašli sumnje na činjenje kaznenih djela na štetu djece. No, utvrđeni su propusti u radu odgajatelja te nezadovoljavajući međuljudski odnosi i sukobi među djelatnicima u ustanovama koji se reflektiraju i na djecu. Tijelo nadzora naložilo je poduzimanje mjera za poboljšanje stanja, a mi smo preporučili edukacije djelatnika o pravima djece.

Na kadrovske probleme, nedostatno znanje i nerazumijevanje ovlasti pravobraniteljskih ureda upućuje i istup u medijima djelatnika jednog doma, nezadovoljnog izvješćem koje je pravobraniteljica, u skladu sa svojim ovlastima, nakon posjeta ustanovi uputila nadležnom ministarstvu i samoj ustanovi. U medijima je iznio svoje viđenje rada ustanove, ali i niz neistina o radu pravobraniteljice te je zlonamjerno, paušalno i bez dokaza optužio za nestručnost, politiziranje na štetu djece te pogodovanje materijalnim interesima pojedinaca. Stoga smo nadležnom ministarstvu uputili prijedlog za preispitivanje navedenog istupa djelatnika u medijima. Budući da je djelatnik bez dopuštenja ravnatelja istupio u medijima, što je protivno Statutu ustanove, ravnatelj mu je izrekao pisanu opomenu radi povrede iz radnog odnosa. Ovakve reakcije, u čijoj podlozi je nezadovoljstvo objektivnim uvidom i utvrđenim kršenjem prava djece, upućuju na potrebu dodatnih edukacija i unapređivanje svih standarda rada s djecom te potrebu kontinuiranih i neovisnih nadzora rada ustanova.

Obaviješteni smo i o provedenom inspekcijskom nadzoru u domu u kojem su utvrđene sumnje na propuste u radu ravnatelja te je inspekciji nalaz upravnom vijeću ustanove savjetovao raskid ugovora o radu. Upravno vijeće odbilo je prijedlog obrazloživši odluku time da oni sami nisu utvrdili propuste. Postavlja se pitanje koja je svrha nadzora rada ustanova, u takvim uvjetima, te koliko su pojedina zakonska rješenja o tijelima u sustavu doista u interesu djece.

Višegodišnjim praćenjem uočili smo više teškoća u ostvarivanju prava i interesa djece koja se nalaze u navedenim ustanovama: neprimjerene smještajne kapacitete u pojedinim ustanovama, nedostatan stručni i tretmanski rad s djecom, neprimjereno temeljno obrazovanje odgojnog osoblja i nedostatak edukacija i supervizije, nedostatak psihoterapije i psihijatrijskog liječenja za djecu s teškoćama mentalnog zdravlja, nedostatno ostvarivanje prava na participaciju djece. Bjegove djece iz doma također možemo povezati s nedovoljnim obuhvatom tretmanskim radom. MUP je evidentirao i 757 bjegova djece iz ustanova za koje vrijeme su počinili 20 kaznenih djela, a počinjena su i tri kaznena djela na štetu djece u bijegu, što upućuje na visok rizik boravka na ulici bez nadzora.

Na nezadovoljavajuće stanje upozoravamo već nekoliko godina te smo poduzeli više općih inicijativa za unapređivanje položaja djece s PUP koja se nalaze u domovima socijalne skrbi. Tako smo u 2019. o stanju u domovima izvijestili više saborskih odbora te nadležnom ministarstvu uputili upozorenje i preporuku za izradu Akcijskog plana za unapređivanje prava i interesa djece koja se nalaze u domovima za djecu s PUP. Nakon više održanih međuresornih sastanaka, uočili smo da postoji svjesnost sustava o problemima te zainteresiranost da se stanje unaprijedi. Tijekom 2020. MRMSOSP nas je obavijestio o poduzetim i planiranim aktivnostima u okviru dvogodišnjeg programa „Iskorak", koji će se provoditi u ustanovama u suradnji s UNICEF-om i znanstvenicima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, a usmjeren je unapređivanju koncepta tretmana za djecu s PUP u odgojnim ustanovama. Nakon detaljne analize stanja i procjene potreba, u okviru programa kreirat će se mjere i intervencije prema sustavu, djeci i djelatnicima, koje bi pridonijele unapređivanju stanja. Očekujemo aktivno djelovanje sustava na unapređivanju ostvarivanja svih prava i interesa djece u domovima u okviru toga programa. U navedene aktivnosti bit će uključen i naš Ured.

Pandemija Covida-19 i odvijanje života u uvjetima izolacije i provođenja epidemioloških mjera donijela je nove izazove za djecu i djelatnike domova. Poštujući epidemiološke preporuke u zaštiti zdravlja djece, u 2020. nismo posjećivali domove, no željeli smo nastaviti pratiti kako se ostvaruju prava i interesi djece u situaciji povećanog stresa i rizika za mentalno zdravlje. Stoga smo svim domovima u kojima se nalaze djeca s PUP (12 domova) uputili upitnik od 30 pitanja koja obuhvaćaju sva područja života i ostvarivanje dječjih prava u okolnostima pandemije i provođenja epidemioloških mjera. Promatrano razdoblje za koje smo tražili podatke bilo je od 1. ožujka 2020. do 30. lipnja 2020.

Prikupljeni podaci pokazuju da su se domovi za djecu s PUP brzo i u većini segmenata uspješno prilagodili novom načinu funkcioniranja u okolnostima pandemije i provođenja epidemioloških mjera u skladu s tadašnjim uputama HZJZ-a i nadležnog ministarstva. Vodilo se računa o zdravlju djece i djelatnika te mogućoj izloženosti zarazi. Svugdje su osigurani odvojeni uvjeti za samoizolaciju i izolaciju djece te dovoljno zaštitne opreme i sredstava. Odgajatelji su organizirali rad po uputama ministarstva u dva tima. Cijelo vrijeme dok su posjeti bili zabranjeni nastojao se zadržati kontakt djece s roditeljima i srodnicima putem različitih komunikacijskih kanala.

I svakodnevno funkcioniranje prilagodilo se novim zahtjevima. Djeca su odvođena liječniku samo u akutnim slučajevima, a ranije zakazani pregledi i kontrole su otkazani. Psihijatrijsko praćenje djece s teškoćama mentalnog zdravlja je u potpunosti u tom periodu ukinuto čime su povećani rizici za pogoršanje stanja.

Unatoč slabijim internetskim vezama i nedovoljnoj opremi u pojedinim ustanovama, *online* nastava se provodila u svim domovima koji imaju djecu u redovnim školama. Ovakav vid obrazovanja se pokazao lakši za djecu s PUP jer izostaju svakodnevni ispadi i provokacije u razredu. No, s druge strane, izostao je pozitivni dio kontakta s drugom djecom i individualni i osnažujući pristup učitelja. *Online* škola se pokazala akademski zahtjevnom za djecu s PUP čija obrazovna dob i informatičke vještine (pristup raznim obrazovnim platformama) su daleko ispod prosjeka za dob. Posebno teško bilo je djeci koja imaju TUR u kombinaciji s PUP i rješenja o primjerenom obliku školovanja, jer prilagodbe gradiva nije bilo. Općenito je online gradivo za ovu djecu bilo preobimno i prezahtjevno. Djeca koja su otpuštena u obitelj nerijetko nisu mogla pratiti online nastavu, jer zbog siromaštva nisu imala kod kuće potrebnu opremu ni pristup internetu. Odgajatelji su se morali dodatno angažirati oko ovakvog oblika školovanja – i za djecu u domu i za onu kod kuće.

Pozitivna posljedica izolacije bilo je povećanje aktivnosti slobodnog vremena i stručnih aktivnosti i programa. Većina ustanova je provodila više neposrednog strukturiranog rada s djecom, što se pokazalo i kao dobra prevencija vršnjačkog nasilja i bjegova iz ustanove kojih je bilo znatno manje nego inače. No, ostvarivanje nekih prava, kao što je dječja participacija, nije unaprijeđeno te se ostvarivalo nedovoljno kao i prije pandemije.

Upoznali smo se i s **inozemnim modelom i oblicima rada s djecom s PUP** putem sudjelovanja na dva stručna skupa u organizaciji Udruge za rad s mladima „Breza", na kojima su stručnjaci različitih profila iz Švicarske prezentirali svoj model rada s djecom koja iskazuju različite oblike i težinu problema u ponašanju. Model deinstitucionalizacije domova za djecu i mlade s PUP u Švicarskoj započeo je prije više od trideset godina, a transformirani sustav pokazao je veću učinkovitost u podršci i pomoći korisnicima – djeci i mladima, te značajne financijske uštede za lokalnu i širu zajednicu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja/nastavnika o djeci s PUP te provoditi kontinuirane edukacije o načinima i metodici rada s ovom djecom.
- Unaprijediti prevenciju u školama na svim razinama.
- Zaposliti dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi škole.
- Donijeti *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*.
- Unaprijediti stručne procjene sustava socijalne skrbi i pravosuđa o rizicima kojima su djeca s PUP izložena u svojim obiteljima te poduzimati pravovremene, žurne i odlučne mjere u zaštiti njihovih prava i interesa.
- Unaprijediti razvoj službi i usluga za pružanje odgojne podrške roditeljima djece s PUP.
- Razviti specijalizirano udomiteljstvo za djecu s PUP.
- U domovima za djecu s PUP poboljšati smještajne kapacitete, unaprijediti tretman i psihijatrijsko liječenje, osigurati edukacije i supervizije djelatnika, te unaprijediti neovisni nadzor rada.

4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Tijekom 2020. primili smo 17 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Postupali smo u 62 opće inicijative te zaprimili devet telefonskih obraćanja. Posjetili smo Zatvor u Rijeci. Ministarstvu pravosuđa i uprave, Upravi za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) uputili smo više pojedinačnih i općih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Nastavili smo produktivnu suradnju sa zatvorskim sustavom te s nacionalnim i međunarodnim organizacijama i udrugama.

Pojedinačne prijave najčešće su nam upućivali majke i očevi sa slobode ili s izvršenja kazne zatvora, te bake.

Najčešće su to bile zamolbe za našim uključivanjem u odluke o premještaju osoba lišenih sloboda u kazneno tijelo bliže mjestu prebivališta, upućivanju u „blaže" poluotvorene ili otvorene uvjete izvršenja kazne zatvora, uvjetni otpust ili čak izmjenu pravomoćne presude.

U pritužbama zbog nemogućnosti ostvarivanja posjeta djeteta roditelju koji je lišen slobode najčešći razlozi bili su udaljenost kaznenog tijela od mjesta djetetovog stanovanja, poremećeni odnosi s drugim roditeljem te smještaj djeteta u ustanovi ili kod udomitelja koji nisu voljni dovoditi dijete u posjet. Prijave su ukazivale i na obustavu neposrednih posjeta zbog epidemioloških mjera uslijed pandemije. No, bilo je i neosnovanih zahtjeva, npr. kad nam se obratio roditelj koji je lišen prava na roditeljsku skrb, s molbom da mu omogućimo kontakte s djecom na čiju štetu je sam počinio kaznena djela. U svim slučajevima tražili smo izvješće CZSS-a te, ovisno o problematici, upućivali preporuke da se osiguraju posjeti djece roditelju, osim ako to nije u djetetovom interesu. U slučajevima kada neposredni posjeti nisu bili mogući, preporučivali smo odvijanje video-posjeta. U pojedinim slučajevima tražili smo i da CZSS preispita cjelokupnu obiteljsku dinamiku i utvrdi je li ponašanje bilo kojeg od roditelja ugrožavajuće za interese djeteta.

Poznat nam je slučaj u kojemu je otac u zatvoru zbog kaznenog djela teške tjelesne ozljede koje je počinio na štetu majke. U tijeku je utvrđivanje ostvarivanja prava na susrete i druženje oca s djecom. Budući da je majka ozlijeđena i vjerojatno nespremna voditi djecu u posjet, odvjetnik oca obratio se jednoj udruzi s upitom o mogućoj organizaciji prijevoza i pratnje djetetu u posjet ocu u zatvoru. Iako u dosadašnjoj praksi nije bilo takvih slučajeva, mišljenja smo da pravna regulativa koja se odnosi na pratnju djetetu prilikom posjeta roditelju u zatvoru omogućava uključivanje specijaliziranih i provjerenih udruga u ovakve aktivnosti. No, nužno je djelovanje udruge uskladiti s odlukom suda o načinu ostvarivanja prava djece na susrete i druženje s roditeljem koji je u zatvoru.

U svojim odgovorima naglašavali smo važnost održavanja kvalitetnog kontakta roditelja s djetetom i važnost korištenja drugih oblika komunikacije ako fizički kontakt nije moguć. No, navodili smo i da, iako važno, roditeljstvo nije jedini kriterij za donošenje odluka tijekom izvršenja kazne zatvora, jer se odluke temelje na procjeni uspješnosti provođenja pojedinačnog programa izvršenja zatvorske kazne. Unatoč očekivanjima pojedinih prijavitelja, informirali smo ih da naše ovlasti ne predviđaju uključivanje u donošenje odluka zatvorskog sustava tijekom izvršenja kazne za svakog pojedinog zatvorenika. Iako su nam obraćanja zatvorenika vrijedan izvor informacija o ostvarivanju roditeljske uloge i potreba njihove djece, svjesni smo i da pojedini prijavitelji manipuliraju roditeljstvom te da im u fokusu nisu djeca, već pogodovanje tijekom izvršenja kazne zatvora.

Obraćali su nam se i roditelji u kontekstu zaštite drugih prava djece i poduzimanja obiteljsko pravnih mjera. Ravnateljica jednog dječjeg vrtića i majka, koja je u zatvoru, obavijestile su nas da udomitelji, kod kojih dijete živi, za svaku odluku (upisi u vrtić i školu, suglasnost za različite aktivnosti izvan vrtića i ostalo) moraju pribaviti pisanu suglasnost majke, što usporava ostvarivanje prava djeteta i odvijanje svakodnevnih životnih aktivnosti. Susrećući se i s drugim ovakvim slučajevima, uočili smo da je praksa postupanja neujednačena te da problematika nije u cijelosti jasno pravno regulirana u interesu djece koja se nalaze kod udomitelja. U jednom slučaju saznali smo i za nedostatno poduzimanje mjera za zaštitu djetetovih imovinskih prava nakon smrti majke, za vrijeme dok je otac u zatvoru. Od CZSS-a smo zatražili podatke o imenovanju skrbnika koji treba zaštititi imovinske interese djeteta za vrijeme dok je otac u zatvoru, te pokretanje postupka radi zaštite posjeda.

Tijekom 2019. zatvorski sustav je u suradnji s UNICEF-om i udrugom RODA omogućio **video-kontakte roditelja-zatvorenika i djeteta** u 13 kaznenih ustanova, za slučajeve u kojima dijete nije u mogućnosti neposredno posjećivati roditelja koji je u zatvoru. Ovaj vid kontakta u skladu je s *Preporukom CM/Rec (2018)5 Odbora ministara VE državama članicama o djeci roditelja zatvorenika* te je reguliran kao oblik posjeta i u novom *Zakonu o izvršavanju kazne zatvora*[101]

Prijedlozi i preporuke – Pandemija Covida-19 je i u zatvorski sustav unijela brojne promjene u organizaciji života, a zbog epidemioloških mjera u jednom periodu nisu bili dopušteni posjeti članova obitelji niti su zatvorenici ostvarivali pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom, čime je uskraćeno i pravo djeteta na viđanje roditelja s kojim ne stanuje. Video-kontakti su se u toj situaciji pokazali korisnim te smo UZSP-u uputili preporuku da se u svim kaznenim tijelima omogući i da se proširi **mogućnost telefonskog kontakta djeteta s roditeljem**. UZSP nas je obavijestio da je omogućeno češće telefoniranje te odvijanje video-posjeta u svim kaznenim tijelima za sve kategorije posjetitelja i za sve osobe lišene slobode, neovisno o kazneno pravnom statusu lišenja slobode, uključujući i istražne zatvorenike. Uvjet za ostvarivanje video-posjeta je suglasnost

101 NN 14/21.

posjetitelja te suglasnost suca u slučaju istražnih zatvorenika. Obavijestili su nas i o povećanom broju ostvarenih telefonskih kontakata te da je u prva četiri mjeseca 2020. ostvareno 368 video-posjeta djece.

Upozorili smo da ovaj vid komunikacije nikako ne smije zamijeniti **neposredni kontakt** kojeg treba nastaviti održavati kad god je moguće. Smatramo da je važno da video-posjeti zadovolje interes djece, a tek onda odraslih, te da se ova nužna praksa treba održati i ne ovisiti o aktualnom projektu. Ujedno smo preporučili ostvariti i druge načine i mogućnosti *online* komunikacije kaznenih tijela s obiteljima zatvorenika u ostvarivanju prava i interesa djece koja ne mogu posjećivati roditelje. Preporučili smo da, uz dopuštenje roditelja za korištenjem njihove e-mail adrese i primanje sadržaja, službenici tretmana djeci i roditeljima pošalju promotivne materijale i fotografije s korisnim informacijama koje se inače daju djeci i članovima obitelji prilikom posjeta. Na taj način je moguće i djecu, koja zbog različitih razloga ne mogu posjećivati roditelje, informirati o činjenicama koje će im ublažiti tjeskobu zbog odvojenosti i boravka roditelja u zatvoru. Drugom roditelju moguće je dostaviti paket informacija i uputa kako se ponašati i razgovarati s djetetom u situaciji kad je roditelj na izvršavanju zatvorske kazne.

Iako su učinjeni pomaci, u zatvorskom sustavu, djeca i dalje nisu izjednačena s obzirom na pravni status lišenja slobode njihovih roditelja. Zatvorenici u istražnom zatvoru imaju smanjeni obim posjeta te su djeca i roditelji uskraćeni u provođenju aktivnosti zatvorskog sustava za unapređivanje roditeljstva. Novorođenčad koja se rode neposredno prije upućivanja majke na izvršenje kazne i dalje ne mogu boraviti zajedno s majkom na Odjelu za rodilje, Kaznionice u Požegi. No, pomak u izjednačavanju djece istražnih i pravomoćnih zatvorenica učinio je novi *Zakon o izvršavanju kazne zatvora* koji u iznimnim slučajevima, omogućava i djetetu rođenom za vrijeme trajanja istražnog zatvora majke da boravi s majkom do treće godine života, kao i dijete zatvorenice koje je rođeno za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne.

Svjesni smo različitih pravnih temelja i zakonskih ograničenja. No status roditelja ne bi smio biti temeljem bilo kakve nejednakosti djeteta, jer je načelo jednakosti djece obvezujuće za državu, u skladu s međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima. Osim toga djeca ne spadaju u sigurnosno rizičnu skupinu za zatvorski sustav.

Novi *Zakon o izvršavanju kazne zatvora*[102] stupio je na snagu početkom 2021. Osim izjednačavanja novorođene djece zatvorenica i istražnih zatvorenica, u navedeni propis ušli su naši prijedlozi da djeca rođena u zatvoru mogu ostati uz majku i nakon tri godine života, ako preostala kazna nije dulja od šest mjeseci, prijedlog da se jasnije terminološki definira tko može dovesti dijete u posjet te prijedlog vezan za pretragu djeteta prilikom posjeta, koja se mora izvršiti na pažljiv i obziran način. Ostali naši prijedlozi, koji su se odnosili na povećanu vidljivost djece i roditeljstvo zatvorenika kod izrade i provođenja pojedinačnog programa postupanja, nisu uvaženi.

> Prema podacima UZSP-a tijekom 2019. (podaci za 2020. nisu bili dostupni u vrijeme pisanja izvješća) zabilježeno je ukupno 5131 posjeta djece za 1580 roditelja koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, kazne maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Od toga su 4868 posjeta imali očevi, koje je posjetilo 959 djece, a 263 posjeta imale su majke, koje je posjetilo 115 djece. Barem jedan posjet djece imalo je 638 zatvorenika roditelja, od čega je bilo 583 posjeta očevima, a 55 posjeta majkama. Na Odjelu za rodilje tijekom 2019. boravilo je troje djece sa svojim majkama.

Kaznena tijela su nastavila unapređivati ostvarivanje prava i interesa djece zatvorenika ulažući u prostore za posjete, opremu za video-kontakte, edukacije djelatnika te provođenjem edukativno-razvojnog programa „Zatvorenik kao roditelj". U kaznenim ustanovama provode se i programi udruga usmjereni osnaživanju roditeljstva, no. zbog pandemije. većina programa tijekom 2020. nije se provodila.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu

U suradnji s više organizacija civilnog društva u Hrvatskoj i izvan nje zagovarali smo prava djece zatvorenika, razmjenjivali informacije, sudjelovali u projektima ili smo bili sudionici evaluacije njihovog općeg ili projektnog rada.

S Udrugom roditelji u akciji – RODA nastavljena je intenzivna suradnja i razmjena podataka o djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i lišeni slobode te o europskim praksama i politikama. Sudjelovali smo i u izradi dva priručnika u izdanju udruge RODA za roditelje i za zaposlene u zatvorskom sustavu.

---

102 NN 14/21.

U sklopu konferencije „Programi izvršenja pojedinačne kazne zatvora u Republici Hrvatskoj – stanje, potrebe, perspektive", u organizaciji Lige za prevenciju ovisnosti, održali smo izlaganje na okruglom stolu „Važnost očuvanja obiteljskih odnosa tijekom izdržavanja zatvorske kazne u kontekstu zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru".

Sudjelovali smo i u predstavljanju rezultata projekta *„Super tata bez prepreka"* udruge Status M, kao i u projektu „Uključene zajednice – postpenalni prihvat i integracija u zajednicu" Udruge roditelja *COPE*, udruge RODA i Pučkog otvorenog učilišta *Korak po korak*. S materijalima za djecu proizašlima iz projekta upoznali smo naše partnere u Europi.

Aktivnosti usmjerene dobrobiti djece čiji su roditelji u zatvoru upoznali smo i putem komunikacije s Udrugom za kreativni socijalni rad te udrugom Magni iz Osijeka.

Obišli smo Zatvor u Rijeci, a u okviru našeg projekta „Iskustva iz perspektive zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru" prikupljali smo svjedočanstva, stručne ekspertize, prikaze iskustava iz prakse i iskustava organizacija civilnog društva, prikaze rada iz tri kaznene institucije i stvarali dokumentarističke priče vezane uz izravno i neizravno iskustvo u vezi s lišavanjem slobode. Sve to činit će sadržaj publikacije koja je u pripremi.

Preporuke koje smo uputili nadležnima odnosile su se na važnost kontakta za vrijeme pandemije i važnost dostupnosti i funkcioniranja video-posjeta, kao i proširenje kontakta djece i roditelja-zatvorenika na e-mail informacije, dostavu fotografija, uputa i poruka putem e-mail pošte. Preporuka o djeci zatvorenika i njihovim pravima u vrtićima i školama sadržaj je naše publikacije *Zaštita prava djece i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama*, a uputili smo i preporuku Kaznionici u Turopolju, nakon obilaska iz prethodne godine, o tome kako bi trebalo razvijati aktivnosti i uvjete za održavanje odnosa djeteta i roditelja koji je u zatvoru.

O pravima djece čiji su roditelji lišeni slobode govorili smo na Policijskoj akademiji, na temeljnom tečaju za policajce, u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave na temeljnom tečaju za pravosudne policajce, studentima psihologije na Filozofskom fakultetu, te budućim trenerima i nastavnicima – studentima Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, kao i studentima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku.

Tijekom 2020. zbog epidemioloških mjera **Paneuropska lipanjska kampanja „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest"** nije se u kaznenim tijelima provodila u planiranom opsegu. Naš ured je kampanju obilježio priopćenjem na web stranici dijete.hr, u svrhu senzibiliziranja javnosti o potrebama i pravima djece zatvorenika, te posjetivši Zatvor u Rijeci kako bismo se upoznali s njegovim funkcioniranjem u vrijeme pandemije.

Posebno smo aktivni u međunarodnoj COPE mreži (*Children of Prisoners Europe* - COPE), budući da smo dugogodišnji aktivni član mreže, te sudjelujemo u strateškom planiranju i provedbi plana rada mreže. Sudjelovali smo u niz *online* sastanaka, konferencija, a o dobrim praksama smo razgovarali i razmjenjivali informacije i s drugim međunarodnim organizacijama koje se direktno bave djecom zatvorenika, a posebno o njihovim pravima u vrijeme pandemije Covida-19. Bili su to: *International Coalition for Children of Incarcerated Parents* (INCCIP) i američka organizacija *Advocacy in Action Coalition AIAC-Prisoners Family Conference*.

O najboljem interesu djeteta, etičkim aspektima i djetetovoj autonomiji u istraživanjima koja uključuju djecu, pisali smo u časopisu europske mreže COPE (*European Journal of Parental Imprisonment*).

U okviru dodjele naslova najboljeg sveučilišnog istraživanja u Ujedinjenom Kraljevstvu, iskazali smo svoje mišljenje o vrijednosti *Coping projekta* Huddersfield sveučilišta i istoimenog istraživanja iz 2013., koje predstavlja temelj aktualnim europskim standardima u ovom području.

Djeca čiji su roditelji u zatvoru bila su tema više webinara i *Zoom* konferencija u 2020. na temelju kojih smo inicirali i neke opće aktivnosti. Na temelju webinara VE o edukacijama za pravosudne stručnjake, a putem COPE mreže, zalagali smo se i za uvođenje teme o pravima djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom u edukacijske programe VE o ljudskim pravima za pravosudne profesionalce (HELP) i putem Europske mreže za pravosudnu edukaciju.

U webinaru međunarodne organizacije *Step by Step* „Uključenost očeva u vrijeme COVID-19 pandemije: izazovi, obećavajuće prakse i prilike" sudionici su raspravljali o važnosti ravnopravne uključenosti oba roditelja u djetetov razvoj i zajedničko provedeno vrijeme tijekom pandemije. Prakse uključivanja očeva u zaštitu prava

djece kad su roditelji u sukobu sa zakonom, za koje smo čuli, primjenljive su i na odrastanje djece čiji su očevi u zatvoru ili za one koji se skrbe o djetetu dok je majka u zatvoru.

Na poticaj COPE mreže uključili smo se u izradu studije o pravu djeteta na privatnost UN-ovog Specijalnog izvjestitelja za privatnost, s izvješćem o poštovanju privatnosti djece iz perspektive Pravobranitelja za djecu uključujući i privatnost djece zatvorenika.

Sudjelovali smo u studiji Centra za participaciju djece i mladih, Škole za socijalni rad, skrb i zajednicu, univerziteta u Lancashireu o tome kako je Covid-19 utjecao na ranjive obitelji i djecu, uključujući ograničenje posjeta djece roditelju u zatvoru, raniji otpust zatvorenika i ograničenu dostupnost video-posjeta.

O pravima i utjecajima globalnih i nacionalnih politika i mjera i na ovu skupinu djece govorili smo na konferenciji Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC[103] i na 13. forumu Europske Komisije za pripremu europske *Strategije za prava djeteta 2021.-2026.*, čija izrada je u nadležnosti potpredsjednice EK za demografiju i demokraciju Dubravke Šuice. Tom prilikom zagovarali smo razmatranje prava djece čiji su roditelji lišeni slobode u kontekstu socijalne isključenosti i diskriminacije.

4.4 Mediji i zaštita dječjih prava

U području medija, tijekom 2020. u fokusu nam je bilo praćenje zaštite privatnosti djece u medijima, zaštita djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja[104], zatim praćenje propisa u području medija, te sudjelovanje djece u stvaranju pozitivnih medijskih sadržaja za djecu. *Koronakriza* odrazila se i na ovo područje pa smo morali reagirati pozivom na odgovorno i pouzdano informiranje te na zaštitu privatnosti djece u izvještavanju o pojavi i širenju bolesti – kako u medijskim, tako i u izvješćima službenih tijela. Primali smo pritužbe, obavještavali nadležna tijela o povredama medijskih prava djece i davali prijedloge i preporuke za zaštitu tih prava. Pratili smo i podržavali inicijative koje se odnose na razvoj medijske i digitalne pismenosti te smo nastavili suradnju s festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva.

U svojem radu medije doživljavamo kao važne suradnike. U nizu slučajeva mediji su ukazali na slabosti i nelogičnosti u ostvarivanja prava djece u različitim sustavima: socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, obrazovanja i drugima. Niz pojedinačnih slučajeva povreda prava djece otkrili smo i pratili upravo zahvaljujući medijima. U protekloj godini mediji su potvrdili da imaju snagu pokrenuti savjest građana, motivirati ih za društveni angažman, ali i potaknuti institucije da djeluju brže i učinkovitije. No, u nizu slučajeva zanemarili su zaštitu dobrobiti djeteta, nepotrebno izlagali djecu javnosti ili ih prikazali na način koji im može nanijeti štetu, te prenosili sadržaje koji mogu štetno djelovati na njihov razvoj.

Suradnja s medijima – Mediji su pratili rad pravobraniteljice za djecu, prenosili njezina priopćenja, te često tražili njezino očitovanje o najrazličitijim pojavama i slučajevima koji se odnose na djecu[105]. Najviše novinarskih upita u 2020. odnosilo se, očekivano, na utjecaj epidemije Covida-19 na razne aspekte života djece, posebno na odgoj i obrazovanje. Druga najčešća tema bilo je nasilje nad djecom od strane odraslih, uključujući seksualno nasilje, te vršnjačko nasilje, uključujući i nasilje putem interneta. Osobito je mnogo pitanja bilo o tome na koji način *koronakriza* ugrožava prava djece, otežava njihov razvoj, osobito u socijalnom aspektu, dovodi ih u nejednak položaj, pojačava rizik od izloženosti nasilju i slično. Brojni su bili upiti o *online* nastavi i novim okolnostima obrazovanja, kao i rizicima za zdravlje u školi nakon povratka djece na nastavu *licem u lice*. O ovim temama redovito su objavljivana priopćenja na našoj stranici *dijete.hr*. Neovisno o Covidu-19, niz pitanja odnosio se na posvojenje i udomiteljstvo, osobito u slučaju kad su udomitelji istospolni par, zatim na utjecaj konfliktnih razvoda roditelja na djecu, na zaštitu privatnosti djece i drugo.

Osim svakodnevne suradnje s informativnim medijima, otprije surađujemo i sa specijaliziranim glasilima poput časopisa za obitelj vrtić i školu *Zrno*, u kojem je stalna rubrika pod nazivom *Iz Ureda pravobraniteljice za djecu*.

103 *European Network of Ombudspersons for Children* - ENOC.

104 U ovom dijelu bavili smo se pretežno medijima u užem smislu, što se odnosi ponajprije na tiskane i elektroničke medije, u kojima postoji jasna nakladnička i urednička odgovornost i na koje se odnosi postojeća regulacija usmjerena na zaštitu dječjih prava. O području digitalnih medija više pišemo u poglavlju *Prava djece u digitalnom okružju*.

105 Prema praćenju *press clipping* agencije, web portali su u 2020. popratili aktivnosti pravobraniteljice s ukupno 1440 objava, radijskih objava bilo je 111 a televizijskih 75.

Uspješnu suradnju ostvarujemo i s tjednikom za odgoj, obrazovanje, znanost i kulturu Školske novine, te s portalom *Medijskapismenost.hr*.

Povrede prava djece u medijima – Tijekom godine primili smo 25 prijava koje se odnose na povredu privatnosti djece u medijima (u 2019. bilo ih je 33), te 20 prijava u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu (u 2019. bilo ih je 11). Ukupno smo uputili četiri upozorenja medijima, pet prijava Vijeću za elektroničke medije (VEM), i jednu prijavu Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (HND). Uputili smo i nekoliko javnih apela medijima putem priopćenja, u nekoliko slučajeva tražili smo izvješća policije, a u dva slučaja upozorili smo čelnike jedinica lokalne samouprave koji su bili posredno odgovorni za objave koje su mogle nanijeti štetu djeci. Također smo obaviješteni o postupanju državnog odvjetništva prema pojedinim medijima zbog povrede privatnosti djeteta u slučaju iz 2019.

> *VEM je u 2020. godini razmatrao ukupno 23 predmeta (u 2019. bilo ih je 36) koji se odnose na zaštitu djece, uključujući i zaštitu privatnosti i zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u elektroničkim medijima. Od toga je 13 predmeta VEM pokrenuo samoinicijativno. Ukupno je izrečeno 17 mjera, od čega 16 upozorenja i jedna opomena. Opomena je izrečena portalu Dnevno.hr zbog otkrivanja identiteta djeteta uključenog u nasilje.* Čak osam upozorenja izrečeno je zbog emitiranja programa s proricanjem budućnosti i gatanjem, pri čemu su u nekim emisijama nuđene i „šifre za zaštitu od virusa" i upute za otklanjanje uroka, *„liječenje slomljenog srca" i slično. Pritom su tri opomene izrečene televiziji Z1, te po jedna televizijama VTV, TV Zapad, TV Jadran, Trend TV i SBTV. Tri upozorenja upućena su Novoj TV – dva zbog izostanka dobne oznake uz igrani film i seriju te jedno zbog posrednog otkrivanja identiteta djeteta koje je bilo žrtva seksualnog zlostavljanja. Zbog izostanka dobne oznake uz programski sadržaj koji može naštetiti djeci, upozorenja su izrečena HRT-u (HTV3), Dubrovačkoj televiziji i Televiziji Zapad. Upozorenje je izrečeno i Jutarnjem listu zbog mogućeg otkrivanja identiteta maloljetnika uključenog u slučaj nasilja, zatim Slavonskoj televiziji STV zbog plasiranja proizvoda u sklopu dječjeg programa.*

Odredba čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*, koja se odnosi na zaštitu privatnosti djece[106] jasnije od *Zakona o medijima* definira koje se objave smatraju štetnima, ali pojedini nakladnici i urednici s njom nisu upoznati ili je svjesno krše, znajući da je malo vjerojatno da će se suočiti s ozbiljnijim sankcijama. Unatoč pohvalnom postupanju VEM-a na vlastitu inicijativu u nizu slučajeva, i dalje se nakladnicima za kršenja prava djece izriču uglavnom najblaže mjere – upozorenja.

Smatramo da i Agencija za elektroničke medije (AEM) i nakladnici trebaju uložiti više napora u educiranje novinara i urednika o zaštititi prava djece u medijima. Epidemija je ograničila mogućnosti za organiziranje takvih edukacija, te smo nastojali dati doprinos objavama preporuka o zaštiti djece u medijima ponajprije na našoj stranici[107], stranicama HND-a i portalu *Medijskapismenost.hr*. Također smo HRT Akademiji, na njihov poziv, preporučili prikladne sadržaje za upoznavanje novinara i urednika s različitim područjima zaštite prava djeteta.

Zaštita prava na privatnost

U izvještavanju o slučajevima u koje su uključena djeca, novinari moraju voditi računa o posebnoj osjetljivosti i zaštiti najboljeg interesa djeteta te prikriti njegov identitet u svakoj situaciji u kojoj bi mu medijsko izlaganje moglo nanijeti štetu. Prikrivanjem identiteta djeteta mediji štite njegovu osobnost i integritet, štite ga od neželjenih reakcija okoline, ali i od ponovnog suočavanja s doživljenom traumom.

Od primljenih 25 pritužbi zbog moguće povrede prava djeteta na privatnost i dostojanstvo u medijima, u većini slučajeva uputili smo roditelje kako mogu zaštititi privatnost svoje djece. Osim toga, uputili smo tri upozorenja medijima (*24 sata*, *HRT* i *Varaždinske vijesti*) jednu prijavu Vijeću časti HND-a (*24 sata*) i jednu prijavu VEM-u (*Slobodna Dalmacija*). U nekim slučajevima uputili smo upozorenje i preporuku osobama koje su bile odgovorne za neprikladne objave o djeci u medijima i na društvenim mrežama – jednom načelniku općine i jednom gradonačelniku.

Prijave koje smo primili odnosile su se na objavu fotografija djece i drugih podataka o djeci bez suglasnosti roditelja (ili jednog od roditelja, ako roditelji ne žive zajedno), na prikazivanje djece u negativnom kontekstu, na

---

106 Čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*, NN 153/09, 84/11, 94/13 i 136/13: *„Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života".*

107 http://dijete.hr/press/.

objavu slika djece u sklopu izvještavanja o aktivnostima političara, naročito tijekom izborne kampanje, te na objavu informacija kojima se otkriva identitet djece koja su oboljela od Covida-19 ili su morala u samoizolaciju. Ne može se tvrditi da je u svim tim slučajevima doista bilo povrijeđeno pravo djeteta, a u pojedinim slučajevima cilj prijave bio je ponajprije upozoriti na neprimjereni postupak roditelja, političara ili drugih osoba koje su izložile dijete, nego na propuste medija.

Djecu najviše ugrožavaju one medijske objave u kojima su prikazana u negativnom svjetlu, odnosno na način koji im može nanijeti štetu. Najveću štetu djeci nanosi **objava snimki nasilja i sukoba**, koje mediji preuzimaju s društvenih mreža, čineći ih tako dostupnima širokoj publici na dulji rok, a često ih prenose i portali u široj regiji. Uznemirujući prilozi grubosti i tučnjava privlače veliki broj pregleda, često i krajnje neprimjerenih komentara u kojima se dodatno povređuju djeca. Pritom nakladnici paze da ne objave identitet djece ili da prikriju dio lica djeteta, kako bi izbjegli sankcije prema ZEM-u i *Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. No, u komentarima se ponekad razotkrije identitet djece sa snimke te se ondje mogu naći mnoge uvredljive poruke pa i prijetnje upućene sudionicima tučnjave, a u ekstremnim slučajevima i poziv na obračun s njima pa i na javni linč.

Zabrinjavajuće je to što neki urednici smatraju da objavljujući takve snimke postupaju „ispravno", s ciljem suzbijanja nasilja, ili čak u korist žrtve koja zaslužuje zaštitu i pravdu te kako bi se kaznili nasilnici. Ali često to čine i zato što će „strašnu snimku" objaviti i drugi te tako privući pažnju velikog broja gledatelja. U jednom prošlogodišnjem slučaju brojni portali i televizije objavili su snimku zlostavljanja mlađeg punoljetnika, na kojoj se vidi kako ga mladići (među kojima je bilo i maloljetnih) udaraju, vrijeđaju i iznuđuju novac od njega. Te mučne prizore tijekom nekoliko dana redovito su prikazivale sve televizije, prenosili su ih brojni portali, a i tiskani mediji objavili su ih u svojim *online* izdanjima. Niz stručnjaka pozvano je komentirati problem vršnjačkoga nasilja i nedostatne prevencije u radu s djecom i mladima. Među njima je bila i pravobraniteljica za djecu, koju su u više medijskih nastupa pitali je li ispravno prikazati takve snimke u medijima, na što je ona upozorila na iznimnu štetnost takvih objava i apelirala da ih se ne prikazuje. Mnogi su mediji prenijeli njezin apel, ali su nastavili prikazivati snimku.

Zakon ne predviđa sankcije u sličnim situacijama, ako su sudionici nasilja punoljetni i ako je zaštićen identitet maloljetnih sudionika. No riječ je o neetičnom postupku koji nanosi štetu i žrtvi, i počiniteljima, ali i cijelom društvu, a može i dugoročno štetno utjecati na djecu.

Izdvajamo slučaj u kojem je novinarka, saznavši za slučaj tučnjave dviju srednjoškolki, na tom primjeru prikazala na koji način su stručne službe dviju škola pristupile rješavanju sukoba i problema vršnjačkoga nasilja u školi. Uz korektan članak, koji je trebao biti primjer dobre prakse u rješavanju takvih problema u školi, urednici su objavili autentičnu snimku tučnjave djevojaka preuzetu s društvene mreže. Snimku su zatim prenosili mnogi portali, što je bilo popraćeno nizom negativnih, agresivnih i uvredljivih komentara, a pritom je i otkriven identitet djevojaka te se pisalo o njihovim roditeljima. Također se vrijeđalo učenike škole koju pohađaju. Iako su roditelji djevojaka zatražili uklanjanje snimke, a i pravobraniteljica za djecu je uputila upozorenje i preporuku da se to učini u interesu djeteta, urednik je to isprva odbio. Uklonjeni su samo komentari u kojima je otkriven identitet djevojaka. U svojem odgovoru, urednik iznosi stajalište da je „pravo javnosti da bude informirana o ovakvim brutalnim ispadima nasilja i agresije kod maloljetnika", te da „objavljivanje sporne snimke – uz zaštitu identiteta apsolutno svih sudionika – pomaže senzibiliziranju javnosti, roditelja i obrazovnih institucija za agresivno ponašanje koje se zbiva mimo njihova znanja i kojem svi oni … trebaju povesti više računa". Pritom novinarski članak o tom slučaju govori upravo o osviještenom pristupu i angažmanu uključenih, te primjereno ističe i poruku psihologinje o štetnom djelovanju snimki nasilja među djecom, pri čemu djeca i mladi često nisu svjesni posljedica dijeljenja takvih snimki.

U takvim slučajevima roditeljima preostaje pokretanje privatne tužbe, što najčešće preporučujemo. S druge strane, dobivali smo informacije da je u nizu situacija u kojima su roditelji zatražili uklanjanje fotografija svoje djece iz elektroničkih medija, to odmah i učinjeno. Naša je preporuka medijima da se takav zahtjev roditelja uvaži kad god je to moguće.

Nažalost, ima situacija u kojima roditeljska suglasnost za objavu snimke djeteta nije stvarno u interesu djeteta, bilo da roditelj nije mogao pretpostaviti da bi medijsko izlaganje moglo djetetu nanijeti štetu, bilo da je pristao na to očekujući da će uz pomoć medija riješiti neki svoj problem, dobiti veću materijalnu ili drugu pomoć i slično. U tom smislu izvještavanje o humanitarnim akcijama može biti primjer velike solidarnosti, empatije i spremnosti građana da pomažu drugima u nevolji, a s druge strane i iskorištavanja djetetove patnje i nevolje kako bi se privuklo više gledatelja, a s time i donatora. Etička dilema u takvim situacijama uvijek je: na koji način prikazati djecu koja žive u teškim prilikama, a da ih se pritom ne učini dodatno ranjivima?

Jedan od takvih primjera bila je tv-reportaža o humanitarnoj akciji čiji je cilj bio pomoći djevojčici iz siromašne obitelji da im se osigura odgovarajući smještaj. No, pritom je više puta, čak i u najavama, ponavljano da je otac djevojčice počinio suicid te da ga je tada upravo ona našla. Novinarka je pred kamerama pitala djevojčicu kako se osjećala u tom trenutku. Takav postupak je primjer neetičnog postupanja novinara prema djetetu. Unatoč velikom doprinosu koji mediji mogu dati u mobiliziranju i poticanju golemog broja gledatelja da se pridruže humanome činu i pomognu djeci u nevolji, medijski djelatnici u svakom pojedinačnom slučaju trebaju procijeniti kako će način prikazivanja utjecati na dijete – tada i kasnije. Etički kodeks[108] pritom treba biti važan oslonac u donošenju odluka.

***Koronakriza* bila je veliki izazov i za medije**. Na globalnoj razini medije se pozivalo da pokažu maksimalnu odgovornost u izvještavanju, da pomognu u zaštiti od širenja bolesti, ali i od širenja lažnih vijesti, te da izbjegavaju senzacionalizam. U tom smislu i pravobraniteljica za djecu je na početku izbijanja epidemije pozvala medije da se u izvještavanju koje uključuje djecu pridržavaju najviših profesionalnih standarda te da uvijek poštuju privatnost djece: da ne iznose pojedinosti o obiteljima i djeci oboljelih te da ne otkrivaju podatke na temelju kojih bi se u javnosti moglo prepoznati djecu koja su bila izložena zarazi.

U odnosu na privatnost djece mediji su uglavnom korektno izvještavali, ali ova jedinstvena i posve nova situacija ipak je dovela do nekih propusta na štetu djece – najčešće u kontekstu kritiziranja postupaka odraslih. U pojedinim slučajevima mediji su se jako angažirali u razotkrivanju kršitelja epidemioloških mjera i mjera samoizolacije, što su nerijetko dokumentirali snimkama na kojima su bila i djeca.

Za ilustraciju navodimo primjer objave s jednog lokalnog portala: „… *Uostalom, poznato je da je cijela njegova obitelj pozitivna na koronavirus, a to znači da je i njegov sin, kojeg možete vidjeti na fotkama, također zaražen, a dijete se igralo izvan dvorišta (blizu nogostupa) sa svojim autićem. Koliko netko mora biti bahat da bi djetetu pozitivnom na COVID-19 dopustio igranje na nogostupu?!”.*

Ova objava, popraćena fotografijom, odnosi se na četverogodišnjeg dječaka koji je s ocem, *čiji je identitet otkriven*, snimljen ispred dvorišnih vrata obiteljske kuće. Obitelj je bila u samoizolaciji zbog očevog kontakta s Covid-pozitivnom osobom, ali nitko od njih nije bio zaražen. Cilj teksta bio je optužiti oca, inače čelnika lokalnog stožera civilne zaštite, za neodgovorno ponašanje, međutim šteta je nanesena i djetetu i obitelji. Javna objava (neprovjerene) tvrdnje da je dijete pozitivno na Covid-19 nedvojbeno znači povredu privatnosti djeteta, kako prema *Konvenciji o pravima djeteta*, tako i prema medijskim propisima, te ostalim propisima (npr. *Zakonu o zaštiti prava pacijenata*).

Dio kršenja prava djece na privatnost bio je potaknut i nekim nespretnostima u davanju informacija medijima od strane službenih izvora: stožera civilne zaštite, zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova. Takve su primjerice bile izjave da je „*zbog zaraženog učenika 8. razreda* XY škole *cijeli razred morao u izolaciju, a zaraženo je i dvoje učenika petog razreda”*, te da su „*u našoj županiji maske ponovno obvezne jer se jedna učenica zarazila na svadbi u susjednoj županiji”*. Mediji su ih citirali, a takvi napisi, i bez imenovanja, izlažu spomenutu djecu dodatnome pritisku, te se ona mogu prepoznati i osjećati okrivljenom i osramoćenom u svojoj sredini. Tragom obavijesti stožera, mediji su često tražili i izjave ravnatelja škola o broju zaraženih učenika i onih u samoizolaciji, što nije bilo nužno, a moglo je donijeti neugodnosti spomenutoj djeci, odnosno cijelim razredima. Potaknuti time, uputili smo Stožeru civilne zaštite RH i MZO-u **preporuku o zaštiti privatnosti djece u kontekstu epidemije Covida-19**[109], a apel za zaštitu privatnosti djece uputili smo i HND-u, koji ga je objavio na svojoj web stranici.

Zaštita privatnosti djece pacijenata – Ova tema aktualizira i problem zaštite privatnosti djece pacijenata, na koji smo upozorili i 2019. te preporučili MZ-u da inicira izradu **Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata**, namijenjenih zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova. To je bilo potaknuto detaljnim medijskim objavama o stanju djece koja su teško ozlijeđena u prometnim i drugim nesrećama, pri čemu su liječnici davali informacije. Smjernice bi trebale uključiti upute o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes, o opsegu podataka koji se smiju iznijeti i načinu na koji se to može učiniti, a da se time ne nanese šteta djetetu.

Smjernice zasad nisu izrađene, ali na poziv MZ-a uključilo se Povjerenstvo za medicinsku etiku i deontologiju Hrvatskoga liječničkoga zbora i iznijelo stajalište da, kada zdravstveni djelatnici izvještavaju javnost o zdrav-

108 Kodeks časti hrvatskih novinara, https://www.hnd.hr/dokumenti.
109 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

stvenom stanju i zbrinjavaju djece u zdravstvenoj ustanovi, smiju reći je li dijete u životnoj opasnosti i navesti broj djece koji je primljen, ali nije etično govoriti o vrsti i kvalifikaciji djetetovih ozljeda. Kad je riječ o epidemijskoj bolesti koja pogađa dječju dob predlaže se da medijima bude dostupna samo informacija o tome koliko je djece ambulantno pregledano i koliko ih je zadržano na bolničkom liječenju, bez podataka o kvalifikaciji bolesti. Napominjemo da je ovo mišljenje nastalo u prosincu 2019., prije epidemije Covida-19, ali je primjenjivo i na aktualne okolnosti.

U 2020. nam se obratila Hrvatska liječnička komora s apelom da se pravobraniteljica više angažira u educiranju novinara o tome kako izvještavati o zdravstvenim problemima djece. Naše inicijative i preporuke dosad su uglavnom bile upućene medijima, te svakako smatramo važnim kontinuirano educirati novinare o zaštiti medijskih prava djece. Međutim, niz slučajeva potvrđuje da je edukacija o zaštiti privatnosti pacijenata, osobito djece, nedvojbeno potrebna i zdravstvenome osoblju. Slično je i u drugim strukama koje rade s djecom, poput socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja, čiji djelatnici također trebaju biti bolje upoznati o zaštiti privatnosti djece i komuniciranju s medijima.

> *Vijeće časti HND-a izvijestilo nas je da je tijekom 2020. razmatralo ukupno šest prijava zbog povreda prava djeteta, koje su se većinom odnosile na objave iz 2019., a izrečeno je ukupno pet sankcija, od čega tri teže opomene i dvije opomene. U slučajevima dviju prijava koje je podnijela pravobraniteljica za djecu, a odnosile su se na neprihvatljivo izvještavanje o žrtvi seksualnog nasilja, izrečena je teža opomena uredniku Hrvatskog tjednika, te opomena urednici i novinaru emisije „Provjereno" Nove TV. Opomena je izrečena i Slobodnoj Dalmaciji zbog otkrivanja identiteta djeteta čime bi mogla biti ugrožena njegova dobrobit. Teža opomena izrečena je portalu Dnevno.hr, zbog objave koja otkriva identitet žrtve i vodi njezinom daljnjem traumatiziranju. Uredniku Varaždinskih vijesti izrečena je teža opomena zbog nepotrebnog spominjanja djeteta i neizravnog otkrivanja identiteta u kontekstu koji mu može nanijeti štetu.*

Osjetljive teme u izvještavanju o djeci – Izvještavanje o djeci uvijek zahtijeva pojačanu osjetljivost i razumijevanje ranjivosti djeteta. Poseban oprez novinara nužan je prilikom izvještavanja o: **nasilju nad djecom**, osobito o žrtvama seksualnog nasilja, **vršnjačkome nasilju**, **nestaloj djeci**, djeci **s teškoćama u razvoju**, djeci smještenoj **u institucijama, bolesnoj djeci** – oboljeloj od teških, rijetkih i kroničnih bolesti, ali i od zaraznih bolesti poput Covida-19; o **humanitarnim akcijama** za pomoć bolesnoj ili siromašnoj djeci, o djeci koja su **počinitelji kažnjivih djela**, čiji su **roditelji u sukobu sa zakonom** i drugim ranjivim skupinama. Naše detaljnije preporuke o tome dostupne su na http://dijete.hr/press/.

Sudjelovanje djece u medijskim prilozima – Medijski propisi i novinarska etika obvezuju novinare da ne zlorabe dječju otvorenost.[110] Za susrete s medijima i snimanje u školi ili vrtiću, prethodno se pribavlja suglasnost roditelja koji trebaju biti upoznati sa svrhom snimanja i kontekstom u kojem će djeca biti prikazana. No, uz roditeljsku suglasnost, uvijek se očekuje i odgovornost novinara i urednika u zaštiti djeteta od svake situacije koja bi mu mogla nanijeti štetu, a pogotovo od retraumatizacije kada dijete govori o proživljenom traumatskom događaju. Takvi razgovori s djetetom, čak i ako ne budu prikazani u medijima, mogu potaknuti uznemirenost djeteta, što treba predvidjeti i osigurati mu podršku psihologa. Nešto što se novinaru ili uredniku čini kao „moćan" medijski prilog koji će duboko dirnuti publiku, za dijete može biti okidač za ponovljenu traumu i duboku patnju.

Ni dijete ni roditelj ne mogu uvijek predvidjeti sve rizike javnoga istupanja, ponekad ni roditelji nemaju dovoljno znanja i iskustva da bi mogli procijeniti kako će medijsko izlaganje utjecati na dijete (a ponekad, potaknuti vlastitim interesima, svjesno zanemare interes djeteta). Zato je jako važno da novinari razumiju pojam **zaštite dobrobiti djeteta**. Preporučujemo nakladnicima da razvijaju vlastite profesionalne standarde (kodeks) ponašanja prema djeci – i kad se izvještava o djeci, i kad se izravno komunicira s djecom.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima

Obveza države da osigura „zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit", iz članka 17. *Konvencije o pravima djeteta*, regulirana je medijskim propisima, naročito ZEM-om i *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, čiji primjenu nadzire i sankcionira VEM.

Od 20 prijava štetnih medijskih sadržaja, koje smo primili, najviše ih se odnosilo na **oglašavanje** na televiziji. Zatim na **neprimjereno označavanje serija i filmova** s pretjeranim nasiljem i eksplicitnim prizorima, uz prituž-

110 *Kodeks časti hrvatskih novinara*, čl. 19.: *Dobrobit djeteta nadređena je javnom interesu.*

bu na to što su sadržaji s oznakom 12 dostupni tijekom cijeloga dana, čime je pretežna odgovornost za zaštitu djece prebačena na roditelje. Prijave su se odnosile i na **neprimjereno izvještavanje o nasilju**, **vrijeđanje djece**, **uznemirujuće informativne** sadržaje i **seksističke** sadržaje u elektroničkim i tiskanim medijima. Zanimljiva je i prijava prijenosa UFC borbi u sklopu tv-dnevnika što je izrazito nasilan sadržaj. U povodu štetnih sadržaja uputili smo upozorenje RTL-u zbog neprimjerenih oglasa na prvoj stranici teleteksta, a o dugotrajnoj nereguliranosti oglašavanja na teletekstu ponovno smo (u 2021.) izvijestili Ministarstvo kulture i medija. Postupanje ili stajalište VEM-a zatražili smo u četiri slučaja: oglašavanje *online* kockanja i klađenja na RTL-u i Novoj TV, prikazivanje *Ultimate Fight* borbi (UFC) u informativnoj emisiji Nove TV, te oglašavanja na dječjem kanalu RTL Kockica. O pritužbama u vezi s oglašavanjem detaljno izvješćujemo u poglavlju *Neprimjereno oglašavanje*.

Izdvajamo pritužbu u vezi s **izvještavanjem o UFC mečevima** u Dnevniku Nove TV. Gledateljica nam se javila razočarana stajalištem VEM-a, koji u tom slučaju nije utvrdio kršenje ZEM-a, te ju je uputio da pritužbu uputi izravno nakladniku. Ne ulazeći u ovlasti VEM-a, moramo istaknuti da navedeni sadržaji doista mogu naštetiti djeci, naročito ako se prikazuju i afirmiraju kao poželjna sportska aktivnost i populariziraju putem televizije, te na taj način dospijevaju do najšire publike koja uključuje i djecu. To je istaknuto i u publikaciji AEM-a *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija,* koja predstavlja smjernice nakladnicima elektroničkih medija za razvrstavanje i označavanje potencijalno štetnog sadržaja, u kojima je i preporuka *„… da se kategorijom 18 označe i televizijski prijenosi borbi i programi koji donose snimke i isječke borbi neolimpijskih tzv. slobodnih borilačkih sportova u kojima je dopuštena veća količina nasilja i nesportskog ponašanja, dok bi u nelinearnim televizijskim platformama takvi prijenosi i programi morali imati tehničku zaštitu".*[111]

Predložili smo da VEM upozori Novu TV, a prema potrebi i druge nakladnike, da snimke i izvještavanje o UFC mečevima, zbog prikazivanja izrazito grubog i stvarnog fizičkog nasilja, nerijetko popraćenog i verbalnom agresijom, mogu štetno djelovati na djecu i mlade, te da takve sadržaje valja izbjegavati u terminima koji su dostupni djeci, odnosno da je njihovo eventualno prikazivanje nužno prilagoditi *Smjernicama za razvrstavanje nasilnih i zastrašujućih sadržaja* iz AEM-ovih *Preporuka za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*.

I tv-sadržaji koji se jako često ponavljaju tijekom dana, poput kratkih najava filmova i serija s prizorima nasilja i zastrašujućim zvukovima, te pojedinih oglasa s neprimjerenim i iritantnim porukama, mogu negativno djelovati na djecu. Za roditelje je važna poruka da televizija, općenito, nije dobra „dadilja" te da se sami moraju pobrinuti oko izbora sadržaja za mlađu djecu, ugradnje roditeljske zaštite i sl. Objektivno, djeca su izložena mnogo štetnijim sadržajima putem drugih ekrana, tj. interneta, ali roditeljska odgovornost ipak treba biti velikim dijelom podržana i primjenom odgovarajuće regulacije u medijima.

Medijski propisi – *Zakon o elektroničkim medijima* – U vrijeme pisanja ovog izvješća i dalje je u tijeku izrada novog *Zakona o elektroničkim medijima*, čiji smo prvi nacrt prijedloga dobili u veljači 2020. Na traženje tadašnjeg Ministarstva kulture dali smo mišljenje na predloženi tekst, predložili neke izmjene i dopune te pozdravili namjeru predlagatelja da se njime zaštiti djecu i na platformama za razmjenu videozapisa, u skladu s Direktivom (EU) 2018/1808.[112] Naši prijedlozi odnosili su se na: zaštitu djece od štetnih sadržaja, poput oglašavanja alkohola i igara na sreću te izloženost oglasima pornografskog sadržaja, gatanja, proricanja sudbine i sl. na teletekstu; na pravo djece na pristup kvalitetnim sadržajima, u pogledu brže prilagodbe dječjih programskih sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha te na povećanje učinkovitosti u zaštiti privatnosti djece u medijima i sankcioniranju takvih prekršaja.[113]

Pravo na pristup kvalitetnim sadržajima za djecu – Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. *Nacionalna strategija za prava djece u RH od 2014. do 2020.* ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu u medijima. Kvalitetni medijski sadržaji, primjereni različitim dobnim skupinama, važni su za razvoj djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području te u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece, a primjereno informiranje djece važna je

111 U publikaciji se (str. 19) navodi: *Istraživanja pokazuju da i gledanje nasilnih borilačkih sportova može kod djece potaknuti iskazivanje negativnih osjećaja poput ljutnje i bijesa te oponašanje nasilnih pokreta, ali i neprimjerenog jezika. Stoga su osobito nasilni ili okrutni borilački sportovi (tzv. slobodna ili „ulična" borba) uznemirujući i/ili potencijalno štetni za dječji razvoj.*

112 Direktiva (EU) 2018/1808 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. studenoga 2018. o izmjeni Direktive 2010/13/EU (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama).

113 Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

sastavnica ostvarivanja dječjega prava na participaciju. Osobito je važno poticati domaću proizvodnju takvih sadržaja, koji prikazuju djetetu poznato okružje i odnose, s kojima se ono može identificirati. Nužna su i ulaganja u istraživanje poticajnih i djelotvornih načina medijskoga komuniciranja s dječjom publikom, te ulaganje u obrazovanje medijskih djelatnika za takvu komunikaciju. Medijske sadržaje za djecu, odgovarajućom prilagodbom treba učiniti dostupnima djeci s oštećenjima vida ili sluha.

> *Vijeće/Agencija za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti. U 2020. za tu je namjenu dodijeljeno ukupno 2.676.201 kuna (u 2019. godini 2.640.361 kn) za ukupno 78 programa, od čega 67 radijskih, šest televizijskih, dva programa pružatelja putem interneta te tri emisije neprofitnih pružatelja AV programa.*

U području medijskih sadržaja za djecu godinama pratimo kako HRT ispunjava svoje zakonske obveze u pogledu osiguravanja programa za djecu i mlade.[114]

Program za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji – Svake godine od HRT-a tražimo izvješće o sadržajima za djecu na Hrvatskoj televiziji (HTV) i Hrvatskome radiju (HR), o sudjelovanju djece u tim emisijama, o sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te o prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjem vida ili sluha.

U 2020. izrazito je porasla količina sadržaja za djecu na HRT-u u odnosu na prethodnu godinu te je emitirano ukupno 200.630 minuta sadržaja Povećanje je osobito vidljivo na HTV-u koji je u 2020. emitirao 181.043 minute, a u 2019. godini 108.892 minute programa za djecu (na HR-u ukupno 19.587 min.). Gotovo 52 % tih sadržaja na HTV-u u 2020. je činio obrazovni program, a više od 40 % „igrani program", pod kojim se u izvješću podrazumijevaju i animirani filmovi (animirani filmovi čine više od ¾ „igranog programa"). Znatno povećanje „dječjih" minuta dijelom je rezultat suradnje HRT-a s MZO-om u projektu *Škola na Trećem*, kojim se nastojalo nadomjestiti školsku nastavu za učenike osnovne škole, u prekidu zbog Covida-19, ali i osjetno povećane minutaže animiranih filmova. Dok su dosadašnjih godina većinu programa za djecu činili animirani i igrani sadržaji za djecu, sada **na prvo mjesto dolazi obrazovni program**.

> *U sklopu Škole na Trećem proizvedeno je 27.140 minuta programa, koji je emitiran svakoga radnog dana po osam sati, tijekom 132 dana. Ovaj jedinstveni projekt pokrenut je u svega 72 sata, zahvaljujući i entuzijazmu pojedinih učitelja, a pridonijeli su i brojni djelatnici i suradnici HRT-a, umjetnici, sportaši i drugi koji su željeli pomoći da projekt bude što uspješniji. Voditelji i realizatori priznaju da su svi učili u hodu i prilagođavali se. HRT je osigurao učionicu s potrebnom tehnološkom, produkcijskom i uredničkom logistikom, a MZO učiteljice i učitelje koji su scenarističkim i voditeljskim angažmanom omogućili uspješnu realizaciju projekta. Ovi su sadržaji bili dostupni i na YouTube kanalu Škola na Trećem, koji je imao oko 2,5 milijuna pregleda.*

HRT u izvješću navodi da je tijekom 2020. prikazano 38 domaćih (od kojih u 22 sudjeluju i djeca) i 48 stranih emisija raznih vrsta, pretežno namijenjenih djeci predškolske i rane školske dobi. Među njima dominiraju animirani filmovi te pretežno reprize. Popularnošću među djecom ističe se domaći animirani film „Mišo i Robin", čiji je određeni broj epizoda popraćen audiodeskripcijom prilagođen za djecu s teškoćama vida, odnosno prilagođen za djecu s oštećenjem sluha. Također je 15 epizoda prevedeno na romski (*Romani Chib* i bajaški).

Neugodno iznenađuje podatak da je tijekom cijele 2020. HTV emitirao **samo 14 dugometražnih filmova za djecu**, od kojih četiri domaća i 10 stranih. Neshvatljivo je da HTV ne osjeća obvezu i odgovornost odgovoriti na potrebe djece i obitelji u tom pogledu, u sklopu obveznih usluga javnoga servisa.

Kvalitetan dječji program morao bi imati i informativni program za djecu, a javni servis morao bi osigurati i takve sadržaje, primjerice za djecu u dobi od 8 do 12 godina. Dječjih informativnih emisija uopće nema na HTV-u. Informativne emisije profilirane za osnovnoškolce opstale su donekle na HR-u (npr. *Pet za pet*, Čičak) te regionalnim radijskim postajama (Osijek, Dubrovnik, Split, Knin itd.), ali dvojben je njihov doseg.

Na HTV-u nema posebnih dječjih emisija na jeziku nijedne nacionalne manjine, ali HRT navodi da je u emisiji *Prizma,* namijenjenoj pripadnicima nacionalnih manjina, emitirano najmanje 28 priloga o djeci i s djecom. Tijekom 2020. za djecu s oštećenjima vida ili sluha prilagođeno je ukupno 3069 emisija (33.534 min.). Najviše je emisija prilagođeno titlovanjem (2942 min.), a manje prijevodom na hrvatski znakovni

114 *Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji*, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi. Obveze HRT-a definirane su i Ugovorom Vlade RH s HRT-om o programskim obvezama za razdoblje 2018. - 2022.

jezik (80), te audiodeskripcijom (47). Naše je stajalište da sav program za djecu treba biti prilagođen djeci sa senzornim oštećenjima.

HRT od 2018. provodi strateški projekt „Razvoj programskih usluga za djecu i mlade" koji će trajati do 2022., a cilj mu je osuvremeniti programske usluge za djecu i mlade, na temelju potreba i interesa te participacije djece. Sve više sadržaja nudi se putem nelinearnih platformi – web portala *juhuhu.hr*, te *skolski.hr*. Na jako dobar odaziv naišlo je i pokretanje *YouTube* kanala *Juhuhu*, fokusiranog najviše na promociju hrvatskog domaćeg sadržaja za djecu u dobi od 2 do 7 godina. U izvješću se navodi da je u 2020. ostvareno ukupno 2,8 milijuna pregleda. Strani sadržaji uglavnom se sinkroniziraju na hrvatski jezik, a u tome je 2020. sudjelovalo više od 50 djece koja su posudila glas likovima iz filmova i serija.

Prošle godine preporučili smo HRT-u da poveća ulaganja u program za djecu, budući da je udio u ukupnim ulaganjima u vlastitu proizvodnju HRT-a u 2019. iznosio samo 1 %[115]. Za ovu godinu nismo dobili podatke jer će oni, po izvješću HRT-a, biti dostupni tek nakon 30. travnja 2021.

I dalje smatramo važnim poticati proizvodnju svih vrsta programa za djecu osnovnoškolske dobi, posebno za dobnu skupinu 8 - 11 godina; posvetiti veću pozornost sadržajima koji potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti djece, razvoj jezičnih sposobnosti djece pripadnika nacionalnih manjina na njihovom materinskom jeziku; obogatiti program temama iz područja zdravlja, odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo te medijske i informacijske pismenosti te povećati udio dječjih emisija prilagođenih djeci s oštećenjima vida ili sluha. Iznimno važnim i potrebnim smatramo **poboljšati informiranje javnosti o programima za djecu** i mlade na HTV-u i HR-u te na nelinearnim platformama. Zasad su o tome obaviješteni tek mlađi roditelji koji su o tome nešto doznali putem FB-a, a gotovo je nevjerojatno da sam HTV gotovo nikada ne najavljuje ni najkvalitetnije ni najgledanije svoje dječje emisije.

Dječje stvaralaštvo u medijima – I u 2020. nastavili smo višegodišnju suradnju s festivalima filmskog stvaralaštva djece i za djecu. U suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, sudjelujemo u dodjeli nagrade *Plavi VAFI*, za film koji promiče dječja prava, na 11. **Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI & RAFI**, koji organizira Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu. Zbog epidemije svi festivalski sadržaji prikazani su na dječjem tv-kanalu *RTL Kockica* te su nagrade dodijeljene naknadno. Na festivalu je prikazano 80 animiranih filmova koje su snimila djeca – od predškolske dobi do 18 godina – iz cijeloga svijeta.

S problemima zbog epidemije susreli su se i organizatori **58. Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece** koja je održana od 1. do 4. listopada u Malom Lošinju, a domaćin je bila OŠ Maria Martinolića. Dio programa održan je pred lokalnom publikom i malobrojnim gostima, u skladu s epidemiološkim mjerama, ali su putem interneta sve zainteresirane škole mogle pratiti festivalske projekcije. Ovu filmsku reviju već više od pola stoljeća organizira Hrvatski filmski savez (HFS), a natječu se učenici osnovnih škola, u kategorijama igranih, dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova i tv-reportaža. Predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu članica je stručnog ocjenjivačkog suda (žirija) revije koji dodjeljuje nagrade, a filmove nagrađuje i dječji žiri. Na 58. filmskoj reviji prikazano je 86 filmova koje su snimila djeca u školskim filmskim družinama i izvanškolskim filmskim klubovima.

Godinama sudjelujemo u pripremi i realizaciji **Festivala prava djece**, s glavnim nositeljem Udrugom Alternator, UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima. Festival širi svjesnost o važnosti prava djece, ostvaruje načelo inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmira filmsko stvaralaštvo djece. Festival je trajao od 9. listopada do 30. studenoga, zbog pandemije dio sadržaja prikazan je na HTV3, a najvećim dijelom je bio dostupan putem mrežne stranice festivala. Tako je ujedno omogućen pristup široj publici pa je više od 30 tisuća učenika, uz podršku svojih nastavnika, pratilo festivalski program. Ključni događaj na otvaranju festivala bio je okrugli stol „Razgovaramo li s djecom i mladima o mentalnom zdravlju?", u kojem su sudjelovale članica MMS-a i pravobraniteljica.[116]

Medijska pismenost – Istraživanja medijskih navika djece pokazuju da se ona sve manje informiraju putem elektroničkih i tiskanih medija te se okreću društvenim mrežama, naročito *Instagramu*, a najčešće traže zabavne sadržaje, npr. na *YouTube*u i među raznim „izazovima" na *TikTok*u, koji mogu biti štetni pa i vrlo opasni. Budući da zasad nema odgovarajuće regulacije na tom području, iznimno je važno raditi na razvoju medijske

115 Za usporedbu, udio ulaganja u sportske programe u istoj je godini bio 19 %, a za glazbene programe 16 %.
116 Više o tome u poglavlju *Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu*.

pismenosti – ne samo djece, već i roditelja i nastavnika – kako bi se djecu zaštitilo i razvijalo njihovu otpornost, a ujedno ih se osposobilo da na najbolji način koriste mogućnosti digitalnih medija.

Niz godina pozivamo da se razvoj medijske i digitalne pismenosti uključi kao obvezni sadržaj na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava. Pod time podrazumijevamo osposobljenost za siguran pristup medijima i korištenje interneta (uključujući zaštitu privatnosti i zaštitu od *cyberbullyinga*), za pristup informacijama važnim za razvoj, zdravlje i učenje djeteta, za prepoznavanje i osudu neprimjerene komunikacije i govora mržnje te za kreativno izražavanje.

Iako MZO tvrdi da je, u okviru kurikularne reforme, medijska pismenost ugrađena u sadržaje niza nastavnih predmeta i međupredmetnih tema u osnovnoj i srednjoj školi, praksa pokazuje izrazitu neujednačenost u ostvarivanju tih sadržaja. Pojedine teme iz medijske i digitalne pismenosti zastupljene su u kurikulumu unutar međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, ali time nisu u dovoljnoj mjeri obuhvaćene važne suvremene teme iz područja medija, kao što su: prepoznavanje lažnih vijesti, prikriveno oglašavanje, zaštita od potencijalno štetnih sadržaja (uključujući diskriminaciju i govor mržnje, stereotipni prikaz spolova), neprimjereno izvještavanje o djeci, prepoznavanje kvalitetnih sadržaja za djecu itd. Ostvarivanje sadržaja medijske pismenosti najčešće ovisi o entuzijazmu i zainteresiranosti vodstva škole ili pojedinih nastavnika.

Najznačajnije iskorake u tome zasad su ostvarile pojedine udruge, pri čemu ističemo Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK), i Agencija za elektroničke medije, osobito kroz akciju *Dani medijske pismenosti* i portal *Medijskapismenost.hr* (uz potporu UNICEF-a).[117] Ohrabruje suradnja AZOO-a s ovim inicijativama. No i dalje mislimo da MZO treba definirati nacionalni kurikulum za razvoj medijske pismenosti, koji bi bio zajamčeni standard u svim školama.

Sve više udruga aktiviralo se u ovom području, prepoznavši očiti manjak i potrebu djece i roditelja. Impresivne rezultate pokazuje DKMK koji je tijekom 2020., u sklopu projekata te raznih oblika suradnje i volonterski, održao ukupno 115 predavanja, radionica i webinara za 4146 sudionika – od predškolaca, učenika osnovnih i srednjih škola, nastavnika i stručnih suradnika do umirovljenika, u dobi od 5 do 75 godina. Programe *često* ostvaruju u suradnji s državnim agencijama, drugim udrugama i sponzorima te i po tome mogu biti uzor. Posebno izdvajamo njihov **projekt *UHO, Utočište Hrabrih Online***, koji predstavlja digitalnu platformu za žrtve elektroničkog nasilja. U suradnji s partnerima stručnjacima obratili su se popularnim *influencerima* i *Youtuberima* koji su kroz svoje objave pozivali djecu da putem platforme UHO zatraže savjet ili pomoć, a na dječje pozive uključivali su se i psiholozi s Hrabrog telefona, te iz udruge Pragma.

Niz drugih inicijativa koje poduzimaju škole i udruge pokazatelj su velikih potreba, ali i potencijala – akumuliranih znanja i iskustava u radu s djecom i odraslima u razvoju medijske pismenosti. Krajnje je vrijeme da taj potencijal napokon postane dijelom sustava odgoja i obrazovanja kako bi bio dostupan svakom djetetu u RH.

4.5 Prava djece u digitalnom okružju

Aktualnosti u ostvarivanju prava djece u digitalnom okružju pratimo putem pojedinačnih prijava povreda prava djece koje nam upućuju roditelji i stručnjaci. Postupanja Ureda u pojedinačnim prijavama zahtijevala su obraćanje MUP-u, prosvjetnim tijelima te tijelima socijalne skrbi kao i savjetovanje samih roditelja i stručnjaka o načinima zaštite djece na internetu, sprečavanju daljnjih povreda te poduzimanja zaštitnih i preventivnih mjera. Istovremeno, druge aktivnosti našeg Ureda usmjerene su na prevenciju te na unapređivanje sustava zaštite djece od različitih zloupotreba na internetu.

Aktivnosti pravobraniteljice za djecu odnosile su se na različita područja zašite prava djece u digitalnom okružju, od jednake dostupnosti interneta djeci, različitih oblika nasilja na internetu, sadržaja štetnih za djecu na internetu, zloupotrebe osobnih podataka i povrede privatnosti djece pa tako ovu problematiku spominjemo i u drugim dijelovima izvješća koja se odnose na: nasilje među djecom, obrazovanje, medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe, pravosudno zaštitna prava i preporuke pravobraniteljice za djecu.

---

117 Na portalu *Medijskapismenost.hr*, uz niz korisnih informacija za roditelje, nastavnike i mlade o ponudi kvalitetnih medijskih sadržaja, dostupni su i vrijedni materijali za učenje, održavanje radionica, metodičke pripreme za obradu tema o medijima u nastavi, videolekcije, ali i priručnici i savjeti o utjecaju medija na djetetov socijalni i emocionalni razvoj, o sigurnosti na internetu i sl.

Prema prvom hrvatskom reprezentativnom istraživanju o digitalnim navikama djece te sigurnosti djece na internetu provedenom u razdoblju 2017.-2019. godine, u sklopu velikog međunarodnog projekta *EU (Global) Kids Online*, najvećem europskom projektu u području istraživanja navika i iskustava djece na internetu, gotovo svako četvrto dijete provodi više od četiri sata dnevno na internetu tijekom radnoga tjedna.

U ovoj godini pandemije i potresa svjedočimo da je intenzitet aktivnosti djece na internetu pojačan, povećan je i broj sati koje djeca provode *online* te možemo reći da se cjelokupni život djece – od obrazovanja, do aktivnosti slobodnog vremena i druženja – događao u digitalnom okružju. Pandemija Covida-19 i obveza pohađanja *online* nastave dodatno je naglasila **razlike među djecom po socijalnom statusu**. Nekima je bilo gotovo onemogućeno stjecanje znanja jer nemaju računalo ili im ono nije dovoljno dostupno u višečlanim obiteljima, budući su svi radili od kuće ili nemaju kvalitetan pristup internetu. Neki od njih pješačili su po nekoliko kilometra kako bi mogli pratiti nastavu i poslati domaće zadaće učiteljima, što je neprihvatljivo i predstavlja dodatne rizike za djecu te grubo kršenje njihovih prava.

Potaknuti neposrednim saznanjima o nemogućnosti potpunog sudjelovanja pojedine djece u praćenju *online* nastave zbog nedostatka digitalne infrastrukture odnosno internet signala ili vrlo lošeg signala interneta iz nekih područja Hrvatske, **uputili smo preporuku MZO-u i MMPI-u**. Preporučili smo da, u koordinaciji s ravnateljima svih škola, ispitaju koliko u Hrvatskoj ima djece koja su zbog nedostatka internetskog signala onemogućena u praćenju *online* nastave i u kojim područjima ona žive. Također smo preporučili da ispitaju njihove potrebe u pogledu dostupnosti, brzine i kvalitete interneta te poduzmu sve mjere kako bi djeca nesmetano mogla pratiti nastavu te ostvariti svoje druge potrebe i prava u pogledu internetske povezanosti. Obaviješteni smo da se planira snimka stanja na razini cijele RH kako bi se utvrdio opseg problema te našlo odgovarajuće rješenje na strateškoj razini.

Osim nejednake dostupnosti interneta, uočili smo da su roditelji i učitelji imali teškoća oko toga **kako ograničiti vrijeme koje djeca provode na internetu**, s obzirom na školske obveze koje su imali. Roditelji su se pozivali na preporuke stručnjaka da se vrijeme koje djeca provode na internetu treba ograničiti, a školske obveze zahtijevale su daleko više vremena uz računala od onoga koje se preporučuje za određene dobne skupine.

Stručnjaci koji se bave zaštitom djece na internetu ukazuju na primjetan porast širenja eksplicitnih fotografija i videozapisa djece, zbog čega ona mogu postati žrtve ucjena, manipulacija, seksualnog iskorištavanja i nasilja. Prema podacima američkog Nacionalnog centra za nestalu i iskorištavanu djecu (*National Center for Missing and Exploited Children* - NCMEC) uočen je golemi rast prijava mogućeg seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece: od 983.734 prijava u ožujku 2019., na 2.027.520 u ožujku 2020. godine. Prema statistikama EUROPOL-a, zbog utjecaja pandemije bilježi se veliki porast broja kaznenih djela seksualnog zlostavljanja djece na internetu.

U Hrvatskoj djeluje **Centar za sigurniji internet (CSI)** koji zaprima anonimne dojave vezane za ilegalan sadržaj na internetu (HOTLINE). Izvijestio nas je da je tijekom 2020. godine zaprimio sveukupno 480 prijava. CSI ima i telefonsku liniju (HELPLINE) na kojoj stručni djelatnici pružaju pomoć i podršku u slučaju nasilja preko interneta, savjet kako se zaštititi na internetu te kako ga sigurno koristiti, kao i savjet što napraviti i kako se nositi s neprimjerenim sadržajem. Na tom je broju u 2020. primljeno ukupno 158 anonimnih poziva.

Uočili smo i druge povrede prava djece u digitalnom okružju: vršnjačko nasilje putem društvenih mreža, izloženost djece neprimjerenim sadržajima; izloženost velikog broja djece i poticanje djece na rizične i ugrožavajuće aktivnosti putem različitih društvenih mreža, posebno TikToka; izloženost djece različitim, vrlo često i negativnim utjecajima *influencera* i *Youtubera*; povrede prava na privatnost objavom osobnih podataka o djetetu te neprimjerenih sadržaja na internetskim stranicama; sudjelovanje djece u nasilnim računalnim igrama; ovisnost djece o internetu i računalnim igrama; zdravstvene poteškoće nastale uslijed prekomjernog korištenja interneta i drugo.

Zabrinjavaju **neodgovarajuće reakcije** pojedinih roditelja i stručnjaka u postupanju i nedostatnom pružanju potpore djeci koja su doživjela povrede prava u digitalnom okružju. Nepravovremeno prepoznavanje problema te nepoduzimanje odgovarajućih zaštitnih i preventivnih mjera od strane odraslih dovodilo je do novih povreda prava djece, dodatne viktimizacije i prešutnog podržavanja kršenja dječjih prava u digitalnom okružju. Pojedini odgojno-obrazovni djelatnici ne smatraju obvezom i odgovornošću prijaviti slučajeve kršenja prava djece na internetu za koje imaju saznanja niti poduzimati pedagoške i druge mjere stručne pomoći djetetu. Digitalno okružje ne smatraju prostorom svojega djelovanja, iako se zaštita prava djece

prema *Konvenciji o pravima djeteta*, odnosi na sve aspekte, ali i na sve prostore u kojima djeca provode vrijeme, a pozitivni propisi RH obvezuju ih da su svako saznanje o kršenju prava djece dužni prijaviti nadležnim službama.

Unatoč svim navedenim rizicima i povredama djece, a uzimajući u obzir godinu pandemije, ne smijemo zanemariti pravo i potrebu djece za socijalnim kontaktima, obrazovanjem i informacijama koje su u danim uvjetima mogli ostvariti isključivo putem novih tehnologija. Stoga je za cjelokupno društvo bio još veći izazov osvještavati i **poučavati djecu odgovornom i sigurnom ponašanju na internetu** te im biti podrška ako dožive neugodnost i povredu prava u *online* svijetu. Bio je nužan veći roditeljski nadzor nad aktivnostima mlađe djece na internetu, odnosno društvenim mrežama. S druge strane, na školama je bila odgovornost da svaki učenik od prvog razreda postupno napreduje u razvoju medijske i digitalne pismenosti.

U brizi i nastojanju rješavanja egzistencijalnih potreba i uspostavljanja *online* nastave, navedene aktivnosti izostale su od strane roditelja i stručnjaka. Uočili smo **potrebu jačanja kapaciteta stručnjaka svih resora** za bolje snalaženje i rad u digitalnom okružju. Roditelji i stručnjaci koji se bave odgojem, obrazovanjem i skrbi o djeci ušli su u „školu na daljinu“ s različitim predznanjima, razumijevanjem, motivacijom i iskustvima za rad u digitalnom okružju. *Online* nastava pokazala nam je da su se pojedini učitelji izvrsno snašli i bili vrlo kreativni u osmišljavanju metoda rada i zadataka za djecu, vodeći pritom računa o njihovom opterećenju, obiteljskoj situaciji i uvjetima za rad od kuće, dostupnosti interneta, snalaženju u digitalnom okružju te zaštiti privatnosti, dok je drugima trebala, i još uvijek im treba, veća podrška.

U prilagođavanju na nove okolnosti ne smije se propustiti ohrabriti djecu, stručnjake, ali i roditelje, te im ukazivati na sve pozitivne strane digitalnog okružja kako bi se otklonili strahovi i pažnja usmjerila, ne samo na povrede prava djece, već i na njihova prava na ostvarivanje, sudjelovanje i mogućnosti koje nam pruža digitalni svijet i koji je, htjeli mi to ili ne, dio naših života.

U međunarodnim i nacionalnim dokumentima koji reguliraju ovo područje sustavno se naglašava važnost razmatranja perspektive djeteta i osiguravanja participacije djece i mladih u donošenju odluka koje se odnose na njihova prava u digitalnom svijetu. U želji da čujemo glas djece o ovoj problematici članove naše **Mreže mladih savjetnika** proteklih smo godina pozivali da nam prikažu svoje viđenje ključnih problema i rješenja za ostvarivanje prava djece u digitalnom okružju. Napominjemo da su sljedeće njihove poruke nastale prije pandemije Covida-19.

Mladi savjetnici (MMS) poručuju odraslima i ističu da je nužno:

Uočiti razlike i nejednakost u pravima na pristup digitalnom okružju *– Velika većina djece može pristupiti internetu kad god želi. Manjina koja nema tu mogućnost osjeća se isključeno. To treba snažnije osvijestiti u školama. Školski sustav općenito, a i neki nastavnici, skloni su zanemariti činjenicu da postoje učenici kojima internet nije dostupan ili pak smatraju da je na roditeljima odgovornost osigurati djeci dostupnost interneta. Preporučuju: opremiti škole računalima i tabletima - za sve učenike; bolje opremiti knjižnice; osigurati besplatan wi fi u školama i radionice o korištenju digitalnih uređaja, interneta, društvenih mreža; omogućiti svakoj obitelji pristup digitalnim uređajima i internetu.*

Zaštititi djecu od rizika na internetu *– Informirati i educirati roditelje i nastavnike kako bi oni mogli informirati i poučiti djecu; razvijati prikladne pristupe i materijale prilagođene dobi i situaciji djece. Nema koristi od izlaganja djece suhoparnom iznošenju činjenica o opasnostima na internetu. Za mlađu djecu korisni su edukativni „crtići“; općenito su korisni pristupi koji se služe humorom i koji se oslanjaju na poznavanje interesa „publike“. Više koristiti medije za informiranje i poučavanje o medijskoj i digitalnoj pismenosti. Koristiti moć „influencera“ popularnih među mladima.*

Povećati aktivno sudjelovanje djece u razvoju medijske i digitalne pismenosti (participacija) *– Veći angažman i sudjelovanje učenika u informiranju vršnjaka: o sigurnim načinima korištenja interneta; o korisnim, vrijednim i pouzdanim izvorima na internetu i sadržajima za djecu i mlade; o mogućnostima učenja putem interneta – uz podršku nastavnika, putem projekata, debata za djecu i mlade, prezentacija, radionica u kojima se djeci prepušta više inicijative i sl.; povećati političku informiranost mladih – kao poticaj većem sudjelovanju mladih u društvenom životu – razvijati kompetencije digitalnog građanstva.*

U povodu **Dana sigurnijeg interneta**, uputili smo preporuku i prijedlog Vladi RH da, u primjeni *Preporuka Vijeća Europe o Smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okružju*[118], uvaži i slijedi preporuke iznesene u Stajalištu Europske mreže pravobranitelja za djecu – ENOC[119], kao i dječja mišljenja iznesena u Preporukama ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA-e[120], o pravima djece u digitalnom okružju. Preporučili smo da se ova dva dokumenta, koji kvalitetno objedinjuju mišljenja stručnjaka i djece te međunarodne standarde u zaštiti prava djece, koriste i kao podloga za donošenje nacionalnih strateških dokumenata, akcijskih planova i programa te razvijanje dobrih praksi u ostvarivanju prava djece u digitalnom okružju. Naglasili smo da stajalište ENOC-a polazi od činjenice da je digitalno okružje od presudne važnosti za ostvarenje dječjih prava i da svako dijete ima pravo na pristup digitalnom svijetu, kao i na to da se u tom svijetu igra, uči i napreduje, a da pritom bude zaštićeno na najbolji mogući način.

ENOC poziva države i sve odgovorne aktere da: prilagode zakonodavni okvir, politike i prakse i osiguraju odgovorno ponašanje poslovnog sektora u zaštiti djece; potiču istraživanja o posljedicama digitalnih aktivnosti djece na njihov kognitivni, tjelesni, društveni i emocionalni razvoj; osiguraju pravo djece da izraze svoje mišljenje o odlukama koje se na njih odnose u digitalnom okružju; osiguraju da sva djeca imaju pristup digitalnom okružju bez diskriminacije; zaštite djecu od neistinitih informacija, štetnog sadržaja i štetnih tehnologija; poduzmu sve potrebne mjere za zaštitu djece od svih oblika nasilja i iskorištavanja u digitalnom svijetu; osiguraju razvoj digitalnih vještina djece kao dio obrazovnih prava djece; pruže podršku roditeljima i skrbnicima u njihovoj ulozi zaštitnika prava djece na internetu; osiguraju postupke prilagođene djeci za podnošenje pritužbi i dobivanje pravne zaštite.

Mladi u ENYA-i pozivaju na trajni dijalog i suradnju s djecom u donošenju i primjeni mjera zaštite djece u digitalnom okružju.

U skladu s time, pozvali smo Vladu RH da pitanjima prava djece u digitalnom okružju pristupi cjelovito, uključujući više ministarstava te sve druge relevantne dionike - stručnjake, organizacije civilnog društva, poslovni sektor i druge.[121]

4.6 Prava djece koja se bave sportom

U najširem smislu, na područje zaštite prava djece koja se bave sportom odnosilo se ukupno 59 predmeta. Od toga se 25 predmeta odnosilo na dostupnost, kvalitetu i sigurnost sporta kao načina provođenja slobodnog vremena u pojedinačnim prijavama, a ostalo na druga prava (zaštitu od nasilja, zdravstvena i participativna prava), kao i na opće inicijative.

U pojedinačnim slučajevima prijavitelji su nam se najčešće obraćali s pritužbama na neprimjerena i nasilna ponašanja trenera prema djeci u klubu, ukazivali na posljedice konfliktnih odnosa odraslih na djecu, iznosili pritužbe na različite odluke klubova/saveza i na organizaciju natjecanja. Očekivanja roditelja od ovog Ureda često nadilaze naše nadležnosti. S obzirom da nemamo ovlasti donositi odluke niti obavljati nadzor nad radom sportskih udruga, saznanja iz pritužbi dostavljamo sportskoj inspekciji. Ujedno, podnositelje pritužbi upućujemo na mogućnosti koje u odnosu na rad i nadzor sportskih udruga propisuje Zakon o udrugama, gdje također pravobraniteljica ne može utjecati na izbor ili promjenu osoba koje su ovlaštene za zastupanje udruge, a što su često očekivanja pritužitelja.

Covid-kriza odrazila se i na dječje aktivnosti, a u više navrata Stožer civilne zaštite RH donosio je različite odluke kojima su, među ostalim, bili zabranjeni treninzi te sportske aktivnosti djece, kao i korištenje sportske infrastrukture. Primjerice, *Odlukom o mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja* (NN 32/20), obustavljena su sva sportska natjecanja i organizirani treninzi te je obustavljen rad teretana, sportskih centara, fitness i rekreacijskih centara, te su obustavljena održavanja dječjih i drugih radionica i organiziranih plesnih škola. Zatim, *Odlukom o stavljanju izvan uporabe dječjih igrališta i otvorenih sportskih igrališta* (NN 33/20) uvela se protuepidemijska mjera stavljanja

118 *Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.*
119 *European Network of Ombudspersons for Children.*
120 *European Network of Young Advisors*
121 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

izvan uporabe svih dječjih i otvorenih sportskih igrališta u trajanju od 30 dana, počevši od 20. ožujka 2020., a *Odlukom o izmjeni i dopuni odluke o stavljanju izvan uporabe dječjih igrališta i otvorenih sportskih igrališta* (NN 48/20), trajanje mjere produljilo se do 4. svibnja 2020. godine.

Situacija je to s kakvom se djeca sportaši, kao i sportski klubovi i sportski djelatnici, do sada nisu susretali. Trenerima, ali i roditeljima, zadaća je bila i ostala motivirati djecu na fizičku aktivnost i na treniranje u doista nesvakidašnjim uvjetima – bez socijalnog kontakta i „na daljinu". Saznajemo da su pojedini klubovi i sportski savezi u takvoj situaciji organizirali *online* treninge za svoje članove. Iako su, vjerujemo, svi svjesni da takav trening djeci ne može nadomjestiti pravi trening na sportskom terenu ili u dvorani te neposrednu interakciju s prijateljima i kolegama, ipak držimo da je to, s obzirom na okolnosti, bio dobar način brige o djeci sportašima. Organiziranjem *online* treninga u ovakvim specifičnim okolnostima klubovi i treneri pokazali su djeci da su im ona važna. Djeca su istodobno dobila priliku za socijalni kontakt sa svojim prijateljima, kao i poticaj za fizičku aktivnost u izvanrednim okolnostima u kojima su se zatekli.

Obraćali su nam se roditelji koji su ukazivali na posljedice koje na djecu ostavlja nagli prekid treninga, s obzirom na do tada svakodnevne treninge, učestale utakmice i turnire. S druge strane, javila se i bojazan kako će se na fizičko i mentalno zdravlje djece odraziti poruke koje su nas sve danima pozivale da „ostanemo doma". Ostanak kod kuće za veliki broj djece značio je i manjak kretanja te prelazak svih aktivnosti, uključujući i nastavu te druženje s vršnjacima, na *online verziju* putem ekrana. Mjere su ublažene pred ljeto, kada veliki broj sportskih klubova ionako ima pauzu u radu.

Početak školske godine, a zatim i „drugi pandemijski val" donio je nove izazove. U rujnu su HZJZ, MZO i Ministarstvo turizma i sporta (MTS) izdali *Upute* s novim uvjetima korištenja školskih sportskih dvorana od strane vanjskih korisnika. Upute su omogućile treninge u školskim dvoranama za seniore, dok su istodobno onemogućili organizaciju treninga na kojem bi zajedno trenirali učenici iz različitih razrednih odjela ili učenici zajedno s drugim osobama. Zaprimili smo niz pritužbi koje su ukazivale na štetne posljedice koje ovakve *Upute* ostavljaju na djecu.

Iz dopisa majke upućenog HZJZ-u i dostavljenog pravobraniteljici za djecu:

> *…sukladno zadnjoj odluci stožera zabranjeno je treniranje djeci u školskim dvoranama kako se ne bi međusobno miješali. Kao prvo, dozvoljene su sve druge izvanškolske aktivnosti koje nisu u školskim dvoranama i sve se najnormalnije odvija, od rođendana u igraonicama do plesova, škola stranih jezika itd. Djeci je ukinuta mogućnost bavljenja sportom, a veterani i seniori smiju trenirati! Da samo znate koliko ste zakinuli tu djecu, diskriminirali ih i učinili nesretnima, loše utjecali na njihovo fizičko i psihičko zdravlje pod izlikom da je to zbog brige za zdravlje".*

Tim povodom obratili smo se autorima uputa te ih pozvali na poseban oprez i sagledavanje svih mogućih posljedica predloženih mjera i uputa na djecu. Ukazali smo na bojazan da bi organizacija treninga za djecu u takvim okolnostima, uslijed manjka sportske infrastrukture, u konačnici mogla utjecati na smanjenje treninga, a postupno i dodatno demotivirati djecu za bavljenje sportom. Cijeneći napore i inicijative koje su usmjerene na zaštitu dobrobiti i zdravlja djece te na prevenciju zaraze i proboja virusa među najmlađu populaciju, preporučili smo da preispitaju uvjete korištenja školskih sportskih dvorana od strane vanjskih korisnika te da školske sportske dvorane ostave dostupnima prvenstveno za nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, a potom i za klupski sport za djecu.

Dobili smo načelne odgovore MZO-a i MTS-a. Međutim, iz njih nije bio razvidan stav o činjenici da djeca koja treniraju klupski sport (koji je u to vrijeme i dalje funkcionirao) mogu trenirati u svim drugim prostorima osim u školskim dvoranama, dok se istodobno školske dvorane, koje su namijenjene prvenstveno djeci, daju na korištenje seniorima. Za pretpostaviti je da vrlo često u klubovima koji koriste školske dvorane treniraju upravo djeca koja pohađaju tu školu pa je i s te strane bila dvojbena odluka kojom se prednost dala seniorima, a ne djeci.

U razdoblju koje je uslijedilo zaprimili smo pritužbu roditelja koja se odnosila na organizaciju sportskih kampova i treninga reprezentacije, u kojoj su roditelji u strahu i neizvjesnosti od pandemije Covida-19 i zdravstvenih posljedica, tražili reakciju pravobraniteljice za djecu u svrhu zaštite djece od moguće infekcije na grupnim okupljanjima organiziranim od strane reprezentacije. Bojazan roditelja potaknuta je izostankom izravne komunikacije sa sportskim savezom, a osim na dvojbu hoće li se tijekom kampa poštovati epidemiološke mjere, odnosila se i na moguće posljedice eventualnog nesudjelovanja djece na njihov reprezentativni status.

Krajem studenoga 2020. stupila je na snagu i nova *Odluka o nužnim epidemiološkim mjerama kojima se ograničavaju okupljanja i uvode druge nužne epidemiološke mjere i preporuke radi sprječavanja prijenosa bolesti covid-19 putem okupljanja* (NN 131/20), kojom su, među ostalim, zabranjeni sportski treninzi i natjecanja[122]. Istom Odlukom je obustavljen i rad teretana, fitness centara te sportskih i rekreacijskih centara. Očekivano, *Odluka* je izazvala reakcije brojnih roditelja, sportaša, klubova, sportskih djelatnika. Smatrajući da su reakcije (i roditelja reprezentativaca, kao i onih čijoj su djeci u potpunosti zabranjeni treninzi) razumljive i relevantne u kontekstu zaštite prava djece sportaša, ponovno smo se preporukom obratili Ravnateljstvu civilne zaštite, HZJZ-u i MZ-u.

U brojnim prilikama isticali smo važnost odgovornog ponašanja i opreza, te dosljednog poštovanja svih epidemioloških mjera. Naše kritike *Odluka* kojima se ograničavaju treninzi za djecu bile su usmjerene prvenstveno na njihov generalni karakter, odnosno činjenicu da su (osim za kategoriju vrhunskih sportaša) vrijedile za sve sportove, neovisno o tome je li riječ o sportovima na otvorenom ili dvoranskim sportovima, za sve sportske aktivnosti i za sve građane, neovisno o tome jesu li preboljeli Covid-19 ili nisu. Zbunjenost je izazivala odluka kojom je trening u zatvorenim prostorima bio dopušten samo klubovima koji se natječu u najvišim rangovima natjecanja. U jednom nam se slučaju obratila i djevojčica, koja nam je dala dječju perspektivu i pogled na ovaj problem, sljedećom porukom: *U principu se osjećam kažnjeno jer nemam dovoljno dobre sportske rezultate pa su mi zato uskraćeni treninzi.*

Cilj naših preporuka bio je omogućiti uključivanje djece u sportske aktivnosti u skladu s aktualnim epidemiološkim stanjem. Nažalost, do kraja godine to se nije dogodilo. I neovisno o pojavi pandemije, otprije nas zabrinjavaju procjene i podaci o velikom broju djece koja nisu tjelesno aktivna. S pojavom Covida-19 i uvođenjem epidemioloških mjera očekuje se daljnji rast broja fizički neaktivne djece, koja sve više sati provode sjedeći pred ekranima, što je povezano i s rizikom od kardiovaskularnih bolesti. Osim toga, zabrinjavaju i podaci, koje iznosi Svjetska zdravstvena organizacija, o tome da je i prije epidemije 10-20 % djece i mladih imalo određene teškoće mentalnoga zdravlja.

O procjeni iz perspektive pravobranitelja za djecu, o tome koja se sve prava djece krše u vrijeme pandemije, prepoznaje li odgojno-obrazovni sustav specifične potrebe djece i je li svjestan važnosti tjelesnih aktivnosti, koje su najveće prijetnje dječjem odrastanju i razvoju, te ima li dobrih vijesti za djecu u odnosu na život *u vrijeme korone*, govorili smo na simpoziju „Školski sport za vrijeme pandemije Covida-19“ Hrvatskog školskog sportskog saveza (H**ŠSS**), koji je *online* putem pratilo više od 300 sudionika i nastavnika tjelesno zdravstvene kulture.

Studentima Kineziološkog fakulteta govorili smo o djelovanju institucije pravobranitelja za djecu, povredama dječjih prava u bavljenju sportom, ulozi trenera i nastavnika tjelesnoga u prepoznavanju kršenja dječjih prava i njihovoj zaštititi. Ohrabruje da su pojedini sportski savezi pokazali interes za upoznavanje svojih članova i trenera s pravima djece u sportu, o tome kako prepoznati nasilje i kako odgovoriti na pojedine slučajeve nasilja nad djecom.

Pravni okvir – U *Zakonu o sportu* ni u 2020. nije bilo suštinskih promjena, koje niz godina očekujemo i kojima bi se utjecalo na ostvarivanje prava i interesa djece sportaša. Tek manje dopune, koje su se dogodile u dva navrata, odnosile su se na sustav natjecanja, potpore za očuvanje radnih mjesta i potpore za organizaciju nacionalnih sportskih natjecanja u posebnim okolnostima. Već godinama kroz izvješća ukazujemo na to da status djece sportaša nije odgovarajuće reguliran te da nisu propisani učinkoviti i ujednačeni mehanizmi njihove zaštite. Izostaje formalna obveza davanja informacija roditeljima i djeci o sportu, pravilima i mogućim štetnim posljedicama pojedinog sporta, kao i o sadržaju akata sportskih udruga o pravima i odgovornostima članova. Nisu doneseni ni podzakonski akti nužni za bolju zaštitu djece sportaša (i dalje je najupečatljiviji propust nedonošenje *Pravilnika o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društva*).

Poslove Središnjeg državnog ureda za šport, koji je ukinut, preuzelo je Ministarstvo turizma i sporta koje sada obavlja i ukupan upravni i inspekcijski nadzor sportskih djelatnosti.

Prema podacima MTS-a, sportska inspekcija provela je 23 inspekcijska nadzora u slučajevima djela na štetu djece. U 5 slučajeva utvrđene su povrede odredbi Zakona o sportu, u 3 slučaja utvrđene su povrede internih akata sportskih saveza, u 8 slučajeva nisu utvrđene nepravilnosti, dok je u 7 slučajeva postupak još uvijek u tijeku.

[122] Zabrana se nije odnosila na klubove koji se natječu u 1. i 2. rangu natjecanja u seniorskoj konkurenciji i u 1. rangu natjecanja u juniorskoj konkurenciji na nacionalnoj razini u ekipnim sportovima, te na treninge i natjecanja vrhunskih sportaša i sportašica I., II. i III. kategorije u individualnim sportovima.

Zbog pritužbi **o organizaciji prijevoza** djece sportaša na sportska natjecanja, još krajem 2019. smo HOO-u, nacionalnim sportskim savezima i županijskim sportskim zajednicama preporučili da se u svojim daljnjim aktivnostima zauzmu za rješavanje ovog problema te da svojim općim aktima pruže odgovarajuću financijsku i organizaciju podršku klubovima vezano uz organizaciju i putovanja na natjecanja/pripreme. Kako prijevoz djece sportaša još nije odgovarajuće reguliran, preporuka je i dalje aktualna.

U više slučajeva stranke su nam prijavljivale i **neprimjerena i nasilna ponašanja trenera** prema djeci.

Navodi iz pritužbi upućenih pravobraniteljici za djecu:

> *…. Sljedeće jutro, nakon što je cijelu noć trpio bolove, moj sin se požalio treneru da ga ruka još uvijek boli, a trener mu je odgovorio: "Tko ti je kriv, kad si debil!" Niti tada nas trener nije obavijestio o štetnome događaju. Moj sin se vozio sa slomljenom rukom u … , te mi je rekao da ih trener vozi i do 200 km/h (vozi sportski automobil) uz glasnu muziku te da konstantno prilikom vožnje razgovara na mobitel…"*
>
> *„X zadnjih godinu dana dolazi s treninga uplakana, a na treninge odlazi s boli u trbuhu. Ima strah od trenerice, odnosno od neprimjerenog ponašanja trenerice prema njoj. … Zar nije zastrašivanje prijetnjama kada trenerica kaže da će se ubiti ukoliko cure ne pobijede? Je li to primjerena komunikacija s djecom u dobi 13-14 godina?..."*

U slučajevima prijava **neprimjerenih i nasilnih postupaka trenera**, u slučaju kad imamo konkretne podatke, redovito tražimo da sportska inspekcija utvrdi ispunjava li trener uvjete za rad s djecom. O slučaju obavještavamo i nadležnu policijsku upravu radi daljnje kazneno pravne zaštite djece. Kod anonimnih obraćanja, roditeljima dajemo uputu o mogućnostima zaštite djeteta. Ovakvi slučajevi i prijave ukazuju na potrebu uvođenja licenci za rad s djecom u sportu, za što se godinama zalažemo. U tako zamišljenom sustavu, posljedica verbalnog, psihičkog, emocionalnog i bilo kojeg drugog nasilja nad djecom bila bi gubitak licence. Također, zalažemo se da se osim stručnih kvalifikacija, vrednuju i pedagoške kompetencije trenera, budući da za sada to nije predviđeno važećim propisima.

Od MUP-a smo tražili informaciju o praksi praćenja izvršavanja mjera opreza i sigurnosnih mjera kroz pojedinačni slučaj u kojem je, zbog kaznenih djela spolnog zlostavljanja, sportskom treneru kao okrivljeniku izrečena mjera opreza posjećivanja sportske djelatnosti u svim pravnim osobama i sustavu sporta, uključujući nacionalne i strane sportske saveze, na udaljenost manje od 300 metara.[123]

Zaprimili smo i pritužbu na **nestručni rad trenera**, i česte sportske ozljede kod djece kao posljedicu toga. Međutim, iz izvješća sportske inspekcije u konkretnom slučaju je bilo razvidno da treneri koji rade s djecom ispunjavaju uvjete koje propisuje *Zakon o sportu*. Držeći uvijek aktualnim navod o tome da se *najveća šteta djetetu, koja ujedno predstavlja nasilje nad djecom, nanosi kada se na tehnologiju treninga s djecom preslika tehnologija treninga odraslih*[124], držimo da na normativnoj razini i dalje ima prostora za unapređivanje zaštite interesa djece.

Nerazjašnjeni i **konfliktni odnosi odraslih** uslijed kojih se djeca nađu u središtu sukoba česti su sadržaj pritužbi roditelja. U nekim slučajevima spor kluba sa sportskim savezom ili spor roditelja s vodstvom kluba, saveza ili s trenerom dugo traju. Roditelji ukazuju na razne zabrane, disciplinske prijave, kao i odluke koje doživljavaju nepravednim i/ili ugrožavajućim za daljnju sportsku karijeru svog djeteta, a za koje smatraju da su posljedica spora te da je njihovo dijete zbog tog spora dovedeno u nepovoljni položaj. U takvim slučajevima roditeljima dajemo upute o mogućnostima zaštite interesa djeteta i upućujemo ih na obraćanje sportskoj inspekciji.

I dalje je aktualna preporuka koju smo u studenome 2019. godine uputili svim nacionalnim sportskim savezima, koja se odnosi na opće akte kojima su regulirani **stegovni postupci**. Preporučili smo da standardiziraju postupke u kojima kao stranke sudjeluju djeca, na način da osiguraju najvišu razinu zaštite prava djece koja su osumnjičena da su počinila određeni stegovni prekršaj; te da propišu mjere koje se, u slučaju da je tijekom postupka utvrđeno da je dijete počinilo stegovni prekršaj, mogu izreći djeci, uvažavajući princip postupnosti, proporcionalnosti, pravednosti i pravodobnosti te posebice cijeneći preventivni karakter sporta u životu djeteta.

Preporuka se odnosila i na zaštitu prava djece sportaša prilikom promjene kluba, i **poteškoće kod ishođenja ispisnica/istupnica iz sportskog kluba**. Postupali smo u pet takvih predmeta u 2020. godini. Uočavamo da i

123 Više o zaštiti djece od spolnog zlostavljanja, uključujući i zaštitu djece koja se bave sportom, kao i saznanjima o izvršavanju mjera opreza, *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

124 Sa stručne rasprave „Položaj i prava djece u sportu", veljača 2015.)

dalje postoji problem prelaska djece sportaša iz kluba u klub, uz komplicirane procedure ishođenja ispisnica za djecu koja se amaterski bave sportom. U jednoj pritužbi, roditelj koji je redovito plaćao sve obaveze prema klubu (članarina, dodatni troškovi trenera, liječnički pregledi, troškovi natjecanja, putovanja, smještaja, kotizacije, sportska odjeća, oprema) pritužio se na činjenicu da klub potražuje „odštetu" za prijelaz djeteta u drugi klub sukladno aktima saveza. Klub, međutim, i nakon naše preporuke inzistira na pravilima saveza vezano uz isplatu „odštete". To obrazlažu navodima da mjesečna članarina koju dijete plaća podrazumijeva dva do tri treninga tjedno rekreacije, dok za treniranje 30 sati mjesečno te znanje koje je dijete dobilo uz rad s trenerima s visokim stručnim referencama, *odštetu od 1.400 eura smatraju simboličnom*.

Pritužbe na odluke klubova i saveza odnosile su se i na odluku o sastavu momčadi ili reprezentacije, sudjelovanje pojedinog djeteta na natjecanju, kao i na odluke o sportskim nagradama. Često je u pozadini takvih odluka također zamjetan upravo sukob odraslih. Nekoliko se općenitih pritužbi odnosilo na **organizaciju sportskih natjecanja**, i to na nejednake uvjete za natjecanje djece rukometaša, na posljedice odluke o poništavanju natjecanja i rezultata u sezoni 2019./2020. u nadležnosti i organizaciji Hrvatskog rukometnog saveza uslijed epidemije Covida-19, te na organizaciju teniskih turnira.[125]

Zaključno ističemo da je sport iznimno važan u razvoju, socijalizaciji i odgoju djece, ali da ujedno predstavlja područje u kojem djeca doživljavaju različite povrede svojih prava. Očekujemo bolje normativno uređenje statusa djeteta sportaša i položaja u postupcima u kojima se donose odluke koje ga se tiču. Također, očekujemo učinkovitiju zaštitu i reagiranje u slučajevima različitih oblika nasilja nad djecom u sportu, kao i usmjeravanje na prevenciju takvih neželjenih pojava kroz uvođenje licenci i vrednovanje stručnih i pedagoških kompetencija osoba koje rade s djecom. Potrebno je unaprijediti i zdravstvenu zaštitu djece sportaša, koja je nedovoljno regulirana važećim propisima.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uvesti sustav licenciranja trenera, a licenciju/dozvolu za rad u okviru nacionalnih sportskih saveza uvjetovati uvjerenjem da osoba nije u kaznenoj evidenciji MPU-a.
- Uvesti stručno-pedagoški nadzor nad radom trenera.
- Regulirati mogućnost promjene kluba za djecu sportaše koji nemaju potpisane ugovore s klubom te osigurati mehanizme njihove zaštite.
- Ujednačiti odredbe koje reguliraju sudjelovanje djece u stegovnim postupcima.
- Normirati organizaciju i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme.
- Detaljnije i efikasnije regulirati zdravstvenu zaštitu djece sportaša.

4.7 Djeca u pokretu

U 2020. pratili smo ostvarivanje prava djece u migracijama, i to djece pristigle s obiteljima te djece bez pratnje, djece koja su u nezakonitom boravku i koja su tražitelji međunarodne zaštite. Posebno smo pratili ostvarivanje prava djece bez pratnje, prema *Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje* (dalje u tekstu *Protokol*), koji je 2018. usvojila Vlada RH.

Od organizacija civilnog društva i dalje smo zaprimali informacije o pristiglim obiteljima s djecom na teritorij RH koje su nezakonito protjerivane na granici s Bosnom i Hercegovinom (BiH). Prema podacima koje je prikupila mreža *Border Violence Monitoring*, u 2020. je protjerano najmanje 170 maloljetnika, a navode se i svjedočanstva o nasilju prema njima i njihovim članovima obitelji, oduzimanje osobnih predmeta i novca, pucanju u zrak, oduzimanju odjeće i obuće te napadima policijskih pasa. Navodi se da se djeca s obiteljima vraćaju s granice bez provođenja postupka predviđenog međunarodnim i nacionalnim pravom, tj. bez provođenja individualnog postupka, uskraćuje im se zakonsko pravo na podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu te ostala prava, primjerice, nužna medicinska pomoć. MUP takve navode odbacuje kao neosnovane.

[125] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

> *Prema podacima MUP-a, u 2020. godini registrirano je 942 djece tražitelja međunarodne zaštite. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite 186 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti se o njima, što je značajno povećanje u odnosu na prethodnu godinu. Od toga broja njih 94 smješteno je u ustanove socijalne skrbi dok je ostalih 92 smješteno u Prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite. Djeci je odobreno ukupno 17 međunarodnih zaštita te nije bilo odobrenih međunarodnih zaštita djeci bez pratnje, s obzirom na to da su napuštali prihvatilište/dom prije okončanja postupka međunarodne zaštite. Određeni broj maloljetnika bez pratnje spojen je s roditeljima i drugim članovima obitelji koji su naknadno došli u RH, uglavnom iz BiH.*

Od organizacija civilnog društva zaprimili smo informacije kako se događalo da su djeca zatražila međunarodnu zaštitu u RH, a njihovi roditelji su ostali ili bili protjerani natrag u BiH, te su u takvim slučajevima djeca bila mjesecima razdvojena od roditelja zbog dugotrajnog postupka spajanja obitelji, do kojeg je dolazilo tek nakon što su roditelji uspjeli zatražiti međunarodnu zaštitu u RH.

Do problema dolazi i kod obitelji s djecom kojima je odbijena međunarodna zaštita budući da oni moraju, u skladu s dobivenim rješenjem, napustiti europski gospodarski prostor u roku od 30 dana i nakon konačne odluke gube pravo na smještaj u Prihvatilištu za tražitelje azila. Ponekad su ta djeca upisana u školu i integrirana u zajednicu te govore hrvatski jezik, a nemaju mogućnost drugog smještaja, stoga predlažemo da se toj djeci i njihovim obiteljima omogući ostanak u Prihvatilištu za tražitelje azila barem do završetka školske godine.

Prema Odlukama Vlade RH iz 2015. i 2017., u Hrvatsku je u razdoblju od 2017. do 2019. godine putem programa preseljenja pristiglo ukupno 250 osoba. Zbog epidemije Covida-19 te razornih potresa, tijekom 2020. godine nije preseljena niti jedna osoba.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP), započela je provedba projekta „Novi dom“, koji je sufinanciran sredstvima EU kako bi se bolje integrirala djeca bez pratnje, a korisnik projekta bio bi Centar za pružanje usluga u zajednici Lipik, gdje se planira smjestiti 12 djevojčica koje će biti preseljene iz Grčke, a točan datum preseljenja još nije poznat.

U protekloj godini **MUP je postupao prema 2522 djece nezakonitih migranta** (stranaca koji nisu zatražili međunarodnu zaštitu), od kojih je bilo **348 djece bez pratnje**. Unatoč našim brojnim upozorenjima proteklih godina da je smještaj djece u detenciju protivan najboljem interesu djeteta, zakonodavni okvir koji dopušta detenciju djece migranata ostao je nepromijenjen pa je tako, u 2020., za 48 djece nezakonitih migranata u pratnji ograničena sloboda kretanja smještajem u Prihvatni centar za strance Ježevo te u Tranzitnim prihvatnim centrima za strance Trilj i Tovarnik. Međutim, pohvalno je to što je taj broj upola manji nego prethodne godine.

O neprimjerenom smještaju djece bez pratnje pišemo u našim izvješćima već godinama. Za prihvat djece bez pratnje, posebno nakon identifikacije i inicijalnog zdravstvenog pregleda, MRMSOSP je odredio dvije kontakt točke – Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb i Split. U slučaju potrebe za prihvatom većeg broja djece bez pratnje, djeca se prihvaćaju i u drugim ustanovama socijalne skrbi, a budući da je najveći broj djece bez pratnje koja dolaze u RH iznad 14 godina starosti, riječ je o domovima za odgoj djece i mladeži. Najveći broj djece bio je smješten u Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave te Odgojni dom Ivanec.

Protokolom je propisano da je u roku od tri mjeseca od smještaja djeteta bez pratnje potrebno provesti timsku procjenu djeteta, nakon čega se izrađuje individualni plan u kojem se predlaže odluka o trajnijem rješenju za smještaj (organizirano stanovanje ili udomiteljska obitelj). Timsku procjenu, kakva je predviđena *Protokolom*, nemoguće je adekvatno provesti u praksi, jer se moraju primijeniti standardizirani inicijalni upitnici za procjenu potreba djece bez pratnje, a ne postoji standardizirani instrumentarij za populaciju djece koja nisu državljani RH. Osim toga, domovi za odgoj ne raspolažu prevoditeljima ni kulturnim medijatorima pa ne mogu uopće komunicirati s djetetom što je nužan uvjet za provođenje timske procjene. Nadalje, iako *Zakon o udomiteljstvu* predviđa mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj, tijekom 2020. nije realiziran niti jedan takav smještaj iz čega je razvidno da je potrebno provesti dodatne organizacijske, edukativne i suportivne aktivnosti kako bi se odredbe *Zakona o udomiteljstvu* počele provoditi u praksi.

Ponovno napominjemo da uvjeti ustanova socijalne skrbi ne odgovaraju specifičnim potrebama djece bez pratnje, jer ne omogućuje odgovarajuću zaštitu djece. Nedovoljan je broj stručnih djelatnika te oni nisu posebno osposobljeni za rad s djecom stranim državljanima, a ujedno su i preveliki zahtjevi da zadovolje istovremeno i potrebe djece hrvatskih državljana i djece bez pratnje. Također nema dovoljno stručnjaka koji su upoznati s *Protokolom* i specifičnim alatima za rad s ovom skupinom djece, a nedostaju i prevoditelji.

Također ne postoji dovoljan broj stručnog ni pomoćno-tehničkog osoblja. Veliki problem predstavlja i miješanje populacije djece bez pratnje s korisnicima koji imaju probleme u ponašanju (PUP), zbog često negativnih stavova djece s PUP prema djeci stranim državljanima, te su česti i napadi i sukobi. Svjesni smo činjenice da veliki broj djece bez pratnje samovoljno napušta smještaj već u prvom mjesecu, međutim, određeni broj djece ostaje na smještaju tijekom duljeg razdoblja (primjerice, u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave u protekloj godini određeni broj djece bio je na smještaju od 51 do 129 dana). Zbog svega navedenog potrebno je poduzeti aktivnosti da se osigura odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove, njihov prihvat na način da se evidentiraju sva djeca bez pratnje koja dolaze u RH na jednom mjestu, da se provodi multidisciplinarna procjena potreba i rizika, te da se na jednom mjestu osiguraju svi resursi potrebni za rad s ovom populacijom djece.

I dalje postoji problem u domovima za odgoj u koje se smještaju djeca bez pratnje, vezano uz kronološku dob djece. Događa se da se u ustanove u kojima se pruža usluga smještaja za djecu smještaju osobe koje se predstavljaju kao maloljetne, iako je očito prema fizičkom izgledu da su punoljetne, a to može ugroziti maloljetnike koji se nalaze na smještaju. Iako je u *Protokolu* jasno naznačena odgovornost policijskog službenika i stručnog radnika CZSS-a, vezano za izražavanje sumnje u dob djeteta bez pratnje prilikom postupka identifikacije, prema navodima ustanova takva sumnja u kronološku dob nikad nije izražena od strane dežurnih stručnjaka izvan ustanove, što nam ukazuje da je potrebno intenzivno dodatno educirati stručnjake koji rade s djecom bez pratnje o odredbama *Protokola*.

Kada je riječ o **skrbničkoj zaštiti djece bez pratnje**, već godinama postoje razni problemi vezani uz posebne skrbnike za djecu bez pratnje. Stručni radnici CZSS-a često nisu motivirani da preuzmu posebno skrbništvo za djecu bez pratnje zbog preopterećenosti obvezama koje proizlaze iz njihovih redovnih zadaća. Često posebni skrbnici nisu dostupni niti su u redovnom kontaktu s djetetom te ne mogu u potpunosti zaštititi njihova prava i interese i ostvarivati njihova zakonom zajamčena prava u svakom trenutku pa se čini da je njihova funkcija samo formalna. Događa se da izostaju redoviti posjeti posebnih skrbnika svojim štićenicima, te se oni svode na posjete prilikom uzimanja zahtjeva za međunarodnu zaštitu i druge dolaske kad je njihova prisutnost zakonski nužna. Tijekom pandemije takvi posjeti su jedno vrijeme bili ograničeni, međutim nisu se provodili ni *online* ni telefonskim putem. Stoga ponavljamo preporuku da je potrebno osigurati posebnu edukaciju i osposobljavanje skrbnika, posebno vezano za *Protokol*, koji su u neposrednom radu s djecom, zatim superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku kako bi taj posao obavljao u najboljem interesu djeteta.

Kao i prethodnih godina djeci bez pratnje za skrbnika ponekad se imenuju osobe iz kruga stranih državljana s kojima je dijete zatečeno pa su tako prošle godine za devetero djece imenovani skrbnici iz grupe koji su u „rodbinskim odnosima“ s djecom bez pratnje. Naglašavamo da je takvo postupanje protivno *Protokolu* te može biti ugrožavajuće za dijete, budući da osoba iz grupe s kojom se dijete zateklo ne raspolaže odgovarajućim osobnim i stručnim kompetencijama kako bi mogla postupati u najboljem interesu djeteta, a također se dijete direktno dovodi u opasnost da postane žrtvom različitih oblika nasilja, zloupotrebe pa i trgovanja ljudima.

Vezano za **Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje** (u daljnjem tekstu *Povjerenstvo*), koje je osnovano radi unapređivanja suradnje tijela koja su uključena u zaštitu djece bez pratnje, napominjemo da se *Povjerenstvo* tijekom 2020. sastalo na jednoj sjednici gdje se raspravljalo o premještaju djece bez pratnje iz Grčke, koje do kraja 2020. godine nije realizirano, te o planiranju budućih aktivnosti u zaštiti djece bez pratnje. Međutim, jednako kao i prošle godine takvo djelovanje nije rezultiralo značajnijim pomakom u kvaliteti zaštite djece bez pratnje niti produktivnim prijedlozima za unapređivanje položaja djece bez pratnje u RH. Također, u *Povjerenstvu* nema stručnjaka iz ustanova u koje se smještaju djeca bez pratnje, a koji su kroz svakodnevni kontakt s djecom ponajviše upoznati s problematikom ove djece, a do suradnje *Povjerenstva* i ustanova dolazi tek u kriznim situacijama kada postoji nedostatak kapaciteta pa je potrebno naći dodatni smještaj za djecu bez pratnje. Stoga predlažemo snažnije djelovanje *Povjerenstva* kao i uključivanje stručnjaka i bolju suradnju *Povjerenstva* sa stručnjacima iz ustanova u koje se smještaju djeca bez pratnje.

U 2020. godini pokrenuti su postupci za uključivanje 107 djece u osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, te 13 djece u program predškole, većina kojih je napustila prihvatilište za tražitelje azila prije samog uključenja u obrazovni sustav. Tijekom 2020. godine 26 djece tražitelja međunarodne zaštite pohađalo je osnovnu školu, jedno dijete srednju školu, dok je u program predškole bilo uključeno jedno dijete tražitelja međunarodne zaštite.

I dalje prepoznajemo **problem neuključivanja djece bez pratnje u školovanje**. Razlozi za to su starija dob djece i nemogućnost utvrđivanja koji stupanj obrazovanja su završili, nezainteresiranost djece te samovoljno napuštanje ustanove.

Neke obrazovne ustanove ne rade na sustavnom uključivanju djece tražitelja međunarodne zaštite i djece kojoj je odobrena zaštita u odgojno-obrazovni sustav. Još uvijek ne postoje udžbenici prema kojima bi se provodila pripremna nastava za učenike inojezičare koji nedostatno znaju hrvatski jezik pa su nastavnici primorani uvijek iznova sami osmišljavati materijale. Sam postupak organiziranja pripremne nastave izrazito je dug te djeca često čekaju mjesecima prije nego im je odobrena pripremna nastava. Kod organiziranja pripremne nastave pristup učenju hrvatskog jezika je sada ograničen na 70 + 70 sati pripremne nastave, što je za veći dio djece nedovoljno kako bi hrvatski jezik naučili u mjeri da mogu pohađati i pratiti nastavu. Jezična barijera otežava i svakodnevnu komunikaciju s drugim učenicima i stvaranje vršnjačkih odnosa u školi. Stoga je potrebno organizirati dodatnu i strukturiranu podršku ovoj skupini djece.

Također, same škole često nisu informirane o pravima djece pod međunarodnom zaštitom te im je potrebna veća podrška MZO-a, u smislu edukacija za rad s djecom inojezičarima i učenicima pod međunarodnom zaštitom, koje bi bile namijenjene svim djelatnicima koji rade s navedenom populacijom djece kako bi se učiteljima, pedagozima i drugim djelatnicima pružili adekvatni alati i znanja. Jedina podrška koju o ovom trenutku dobivaju jest od drugih škola i organizacija civilnog društva.

Jedan od problema, vezano za uključivanje u osnovne škole djece tražitelja i djece kojima je odobrena međunarodna zaštita, jest taj što **ne postoje standardizirani postupci** pa se metode i načini procjene djeteta kako bi se odredilo razredno odjeljenje, u velikoj mjeri razlikuju i često se improvizira, pa se događa da dvoje djece sa sličnom situacijom bude dodijeljeno u dva različita razredna odjeljenja. Takav postupak procjene potrebno je standardizirati na razini cijele RH. Primijećen je i problem nedostupnosti dječjih vrtića za djecu nezaposlenih roditelja pod međunarodnom zaštitom pa se ta djeca ne uključuju pravovremeno u vrtiće i onemogućena su u odgovarajućoj socijalizaciji i integraciji.

Pandemija Covida-19 znatno je utjecala na živote djece migranta zbog povećanog rizika od isključenosti, siromaštva, stigmatizacije i zapostavljanja. Za vrijeme *lockdowna* koji je trajao od ožujka do svibnja, nastava se nije odvijala u školama što je utjecalo na 88 djece tražitelja međunarodne zaštite, koja su u navedenom periodu pristigla u Prihvatilište, te nisu imala pristup nastavi. Djeca su uključena u nastavu nakon popuštanja mjera, u svibnju. Također za vrijeme provođenja nastave na daljinu nije organizirana pripremna nastava hrvatskog jezika na daljinu što je usporilo integraciju djece u odgojno obrazovni sustav.

Na izostanak odgojno-obrazovne podrške u Prihvatilištu za tražitelje azila utjecale su i mjere donesene radi suzbijanja širenja Covida-19, jer je zabranjen ulazak u Prihvatilište svim provoditeljima aktivnosti, tj. svim organizacijama osim Hrvatskom Crvenom križu i Liječnicima svijeta, a zbog nepostojanja Wi-Fi mreže, aktivnosti koje inače provode druge organizacije nisu se mogle izvoditi *online*. Zbog istog razloga obitelji s djecom koje su bile smještene u Prihvatilištu nisu imale pristup sustavu besplatne pravne pomoći na koju imaju pravo kako bi se informirali o svojim pravima i mogućnostima.

U svrhu sprečavanja širenja epidemije te zaštite korisnika i djelatnika u sustavu socijalne skrbi, MRMSOSP je donio veliki broj preporuka i odluka o postupanju vezano za organizaciju rada i pružanje socijalnih usluga te su izrađene *Smjernice o postupanju u zaštiti djece bez pratnje u situacijama rizika od ugroze ili epidemije*, kako bi se zaštitila djeca bez pratnje. Međutim, uočeni su određeni problemi prilikom provođenja navedenih smjernica. Djelatnici ustanova socijalne skrbi u koje se smještaju djeca bez pratnje suočavali su se sa strahom od potencijalnih zaraza te otežanim radom u promijenjenim okolnostima i radom s korisnicima pod zaštitnom opremom. Novoprimljena djeca bez pratnje morala su prilikom dolaska u ustanovu biti smještana u samoizolaciju, prije dobivenih rezultata testiranja na Covid-19. Djeci je bilo teško objasniti i prihvatiti takav smještaj, a uz postojeći problem nedostatka smještajnih kapaciteta, smještaj u samoizolaciju bilo je izuzetno teško organizirati. Navedena situacija je poboljšana primitkom brzih testova od strane nadležnog ministarstva.

U potresima koji su se dogodili u protekloj godini u Zagrebu i Sisačko-moslavačkoj županiji nije bilo posljedica za vezano za smještaj djece stranih državljana osim u Dječjem domu Vrbina Sisak, pa su djeca zbog oštećenja objekta privremeno preseljena u dječje selo Lekenik i stan ustanove u Sisku.

Prijedlozi za poboljšanja

- Djeci u nezakonitom boravku ili prelasku državne granice osigurati pravo na pristup međunarodnoj zaštiti te osigurati jamstva njihovih prava i provesti neovisnu istragu o svim optužbama vezano za nasilna i nezakonita protjerivanja djece.
- Ukinuti lišavanja slobode djece i obitelji iregularnih migranata u zakonodavstvu i praksi te im osigurati alternativni smještaj otvorenog tipa.
- Osigurati odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove, tako da se na jednom mjestu evidentiraju sva djeca bez pratnje, izradi procjena potreba i osiguraju svi resursi potrebni za rad.
- Potrebno je intenzivno dodatno educirati stručnjake koji rade s djecom bez pratnje o odredbama *Protokola za djecu bez pratnje*.
- Provesti dodatne organizacijske aktivnosti kako bi se odredbe *Zakona o udomiteljstvu za djecu bez pratnje* počele provoditi u praksi.
- Osigurati posebnu edukaciju, superviziju i profesionalizaciju skrbnika te organizirati mrežu podrške skrbniku.
- Potrebno je snažnije djelovanje Međuresornog povjerenstva za zaštitu djece bez pratnje, te uključivanje stručnjaka i bolja suradnja sa stručnjacima iz ustanova u koje se smještaju djeca bez pratnje.
- Proaktivno raditi na sustavnom i kvalitetnom uključivanju djece stranih državljana u odgojno-obrazovni sustav.

5

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa, pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge, priopćenja i stajališta. Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2020. uputila je 72 opće preporuke, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (11), zdravlja (10), obiteljsko pravne zaštite (6), zaštite od nasilja (6), zaštite imovinskih prava (6), zaštite sigurnosti (3), sporta (5), pravosuđa (4), zaštite ranjivih skupina djece (4), medija (4), ekonomskih i socijalnih prava (4), zaštite privatnosti (3), te u području zaštite od diskriminacije (3).

Najveći broj preporuka (29) reakcija su na krizu izazvanu epidemijom Covida-19. Pravobraniteljica za djecu upozoravala je na potrebu zaštite djece u novim oblicima organiziranja nastave, provođenju epidemioloških mjera, u zaštiti zdravlja i sigurnosti djece te zaštiti njihovih ekonomskih i socijalnih prava zbog povećanog rizika od siromaštva u uvjetima gospodarske krize uzrokovane epidemijom. Tražila je i jamstva sigurnosti djece nakon razornog potresa u Zagrebu i okolici. Upozoravala je i na potrebu zaštite posebno ranjivih skupina djece koja su u izvanrednim okolnostima bila u posebnom riziku od povrede prava pa je tako upozorila nadležna tijela na položaj romske djece u uvjetima pandemije, kao i djece s TUR. Reagirala je i na neprimjerene postupke i govore mržnje, narušavanje privatnosti djece, osobito u medijima, te na pokušaje diskriminacije djece.

Od ukupno 72 preporuke **prihvaćeno je 38**, od kojih je u potpunosti realizirano 12, tri djelomično, a dvije su u postupku realizacije. Neke preporuke prihvaćene su načelno (21), no za njihovu realizaciju potrebne su značajnije sustavne promjene ili zbog nedostatka financijskih sredstava njihova realizacija u trenutačnim okolnostima nije moguća, no očekujemo da će, čim se steknu uvjeti, i one biti realizirane. **Neke preporuke pravobraniteljice (13) bile su načelne naravi**. Ove načelne preporuke iskazuju upozorenja i stavove pravobraniteljice o pojedinim pitanjima te podsjećaju nadležna tijela na potrebu zaštite najboljeg interesa djece.

Osam preporuka nije prihvaćeno. MZO tako nije prihvatio preporuku da se u uvjetima epidemije nakon donošenja odluke o povratku djece u škole i vrtiće razmotri daljnje zadržavanje ustrojenih dežurstava u dječjim vrtićima i programa u školama za onu djecu koju zaposleni roditelji ne mogu zbrinuti na drugi način te da se nastavna godina (2019./2020.) završi u obliku nastave na daljinu, tj. *online* nastave. Nije prihvatio ni preporuku vezano uz organiziranje nastave za djecu s TUR. Stožer civilne zaštite nije prihvatio preporuku da se jasno definiraju pravila vezano uz testiranje djece kao uvjeta za ulazak u Republiku Hrvatsku te da se o tome na transparentan način obavijesti javnost. Ministarstvo nadležno za poslove socijalne skrbi i obitelji nije prihvatilo preporuku da se osigura uzdržavanje djece koja zbog različitih životnih okolnosti i situacija trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje. Nije prihvatilo ni preporuku da informacije o mogućnostima privremenog smještaja djece s većim teškoćama u razvoju u slučaju obolijevanja roditelja-njegovatelja učini javno dostupnim roditeljima-njegovateljima (putem web stranice ili objavom putem Stožera), s ciljem smanjenja njihovog (opravdanog) straha, nesigurnosti i anksioznosti zbog brige o zbrinjavanju djeteta. Ministarstvo financija nije prihvatilo našu preporuku vezano uz zabranu otvaranja automat klubova i kockarnica u blizini odgojno-obrazovnih ustanova. Gradonačelnik Imotskog odbacio je naše upozorenje i preporuku povodom karnevalskog spaljivanja lutaka koje predstavljaju istospolni par s djetetom. RTL nije prihvatio preporuku da ukloni neprimje-

rene oglase s naslovne stranice teleteksta i poduzme sve raspoložive mjere kako djeca ne bi bila izložena štetnim sadržajima. Grad Hvar ignorirao je našu preporuku za ukidanje štetnog običaja da i djeca puše cigarete u povodu obilježavanja blagdana Svjećnice.

Za 13 preporuka još nemamo povratnu informaciju o prihvaćenosti, pri čemu se na odgovor nadležnih tijela u nekim slučajevima čeka i dulje od nekoliko mjeseci.

Najveći broj preporuka upućen je tijelima izvršne vlasti, Vladi RH i nadležnim ministarstvima, osobito Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP)/ Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) i Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO), te Ministarstvu pravosuđa (MP)/ Ministarstvu pravosuđa i uprave (MPU), Ministarstvu zdravstva (MZ) te Ministarstvu unutarnjih poslova (MUP) i Ravnateljstvu civilne zaštite. U manjem broju preporuke smo uputili Ministarstvu turizma (MT)/Ministarstvu turizma i sporta (MTS), Ministarstvu financija (MF), Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI), Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine (MPUGDI). Preporuke smo upućivali i HZJZ-u, HZZO-u, HZMO-u, gradovima i općinama, Hrvatskoj zajednici županija, sportskim savezima, HND-u, HOK-u, Uredu zastupnice HR pred ESLJP, Hrvatskoj udruzi banaka, Volonterskom centru Zagreb, Kaznionici u Turopolju, Domu za odgoj djece i mladeži Osijek, Pravosudnoj akademiji i Državnoj školi za javnu upravu, HAK-u i Hrvatskim autocestama te HRT-u i RTL-u.

U nastavku slijede opisi preporuka po pojedinim područjima zaštite prava djece.

OBRAZOVANJE (11)

1. SUFINANCIRANJE PROGRAMA DJEČJIH VRTIĆA U VLASNIŠTVU FIZIČKIH OSOBA, UDRUGA I VJERSKIH ZAJEDNICA GRADA SPLITA

Nakon obraćanja roditelja djece koja pohađaju privatne i vjerske vrtiće grada Splita, u kojima je cijena vrtića koju plaćaju za vrijeme pandemije, iako umanjena, u visini cijene koju roditelji djece koja pohađaju gradske vrtiće plaćaju mjesečno u redovnim okolnostima, uputili smo preporuku Gradu Splitu. Zabrinuti da takva neujednačena praksa ne bi dovela do nejednakog položaja djece i uskraćivanja njihovog prava na predškolski odgoj i obrazovanje pod jednakim uvjetima, preporučili smo da Grad žurno odluči o sufinanciranju programa dječjih vrtića u vlasništvu fizičkih osoba, udruga i vjerskih zajednica Grada Splita, kako bi se osiguralo oslobađanje roditelja od plaćanja dijela iznosa cijene vrtića za svu djecu jednako, neovisno o tome tko je osnivač vrtića. Preporuka je prihvaćena te je cijena vrtića za roditelje djece koja pohađaju privatne i gradske vrtiće u vrijeme pandemije izjednačena.

2. ORGANIZACIJA ŠKOLSKIH EKSKURZIJA U VRIJEME PANDEMIJE

Nakon odgode maturalnih putovanja u zemlje pogođene pandemijom roditelji su nas upozorili na praksu putničkih agencija koje odbijaju povrat unaprijed uplaćenih iznosa za troškove putovanja te inzistiraju da se putovanje realizira, pozivajući se na preporuku Ministarstva turizma (MT), koju je podržao MZO. Zabrinuti zbog moguće zdravstvene ugroze djece putovanjem u zemlje visokog rizika koje su bile žarište pandemije, poput Španjolske i Italije, podržali smo roditelje obraćajući se preporukom MT-u i MZO-u. Preporučili smo da prilikom donošenja odluka koje se odnose na djecu daju prednost njihovom najboljem interesu te niti jednim postupkom ili preporukom ne dovedu u rizik zdravlje i sigurnost djece. Ujedno smo preporučili da roditeljima osiguraju pravo na izbor i povrat sredstava, uvažavajući ekonomsku situaciju u kojoj su se mnogi našli gubitkom radnih mjesta. MZO nam je odgovorio da je nakon izbijanja pandemije Covida-19 poslao svim školskim ustanovama uputu o odgodi putovanja, u inozemstvo te predložio da putničke/turističke agencije mogu ponuditi školskim i visokoškolskim ustanovama nove termine za njihovu realizaciju, ali tek nakon što se za to stvore uvjeti. Vezano uz pandemiju, u *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o pružanju usluga u turizmu* dodan je novi članak kojim su propisane iznimke za neizvršene ugovore o putovanju, prema kojima roditelji imaju pravo na povrat sredstava u slučaju raskida sklopljenih ugovora.

3. PRAVA I DOBROBITI DJECE, KORISNIKA DJEČJIH VRTIĆA ZA VRIJEME EPIDEMIJE

Nakon velikog broja telefonskih i pisanih upita te primjedbi roditelja i vlasnika vrtića, vezano za zaštitu prava i dobrobiti djece za vrijeme situacije uzrokovane epidemijom, uputili smo preporuku MZO-u i MU-u. Obavijestili

smo ih o pritužbama koje su se prvenstveno odnosile neujednačenu praksu sufinanciranja vrtića od strane osnivača i određivanja iznosa participacije roditelja. Preporučili smo da utječu na jedinice lokalne samouprave da ujednače praksu i iznađu način za oslobađanje roditelja od plaćanja pune cijene iznosa vrtića za svu djecu jednako, neovisno je li osnivač vrtića privatna ili vjerska osoba ili jedinica lokalne samouprave. MU je otklonio svoju nadležnost prebacujući problematiku isključivo u nadležnost MZO-a, koji nam nije odgovorio na preporuku.

4. PRAVO DJETETA NA OBRAZOVANJE U KONTEKSTU PRIMJENE OBZ-a

U nastavku na preporuku upućenu 2019. MZO-u i MDOMSP-u, pravobraniteljica za djecu ponovno se preporukom obratila nadležnim ministarstvima i Vladi RH ukazujući na problem u ostvarivanju prava na obvezno osnovno obrazovanje djece u situacijama roditeljskog konflikta u ostvarivanju roditeljske skrbi. Ukazali smo na situacije koje ozbiljno ugrožavaju pravo djeteta na obrazovanje, navodeći primjere u kojima se djeca, zbog sukoba roditelja i nemogućnosti postizanja dogovora oko izbora škole koju će pohađati, ne mogu upisati u školu sve dok nadležna tijela ne riješe spor roditelja. Naglasili smo da trenutačna zakonska rješenja i postojeća praksa ne štite u dovoljnoj mjeri pravo djeteta na obrazovanje, odnosno ne štite najbolji interes djeteta u situacijama sukoba njegovih roditelja, te da ne možemo prihvatiti obrazloženje da je postojeća situacija u skladu sa zakonskim propisima. Stoga smo pozvali nadležna tijela da, bilo izmjenama propisa ili prakse žurno stvore uvjete za ostvarivanje prava djeteta na obrazovanje, vodeći se prvenstveno zaštitom najboljeg interesa djeteta. Naša preporuka načelno je prihvaćena uz objašnjenje MDOMSP-a da će se uočeni problemi riješiti prilikom izmjena *Obiteljskog zakona* (OBZ).

5. POVRATAK DJECE S TUR U ŠKOLE

Zbog nedosljednosti i neusklađenosti odluka o načinu izvođenja nastave u školama i obavljanju redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja, te o mjerama za pokretanje gospodarskih i drugih djelatnosti i aktivnosti u uvjetima proglašene epidemije Covida-19, koje se odnose na povratak djece s teškoćama u razvoju (TUR) u škole, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da se i učenicima s teškoćama u razvoju od V. – VIII. razreda omogući povratak u škole te da se ujedno razradi i povratak djece u tzv. posebne škole (centre za odgoj i obrazovanje), kao i mogućnosti nastavka školovanja za učenike s teškoćama u razvoju koji pohađaju odgojno-obrazovne skupine. Preporuka nije prihvaćena.

6. ORGANIZACIJA NASTAVE NA DALJINU

Potaknuta brojnim pitanjima i pritužbama roditelja čim je, zbog epidemije Covida-19, započela nastava na daljinu, pravobraniteljica je uputila preporuku MZO-u da se jasno istakne kontakt adresa za pitanja roditelja, ali i učenika, pogotovo maturanata, uz mogućnost otvaranja video-veze za razgovor sa stručnjacima; da MZO osigura svu potrebnu podršku djeci i uključivanje AZOO-a kako bi se nastava na daljinu odvijala prema pravilima pedagoške struke, a nastavna godina uspješno realizirala te učenici postigli očekivane ishode učenja; da se naglasak u nastavnom sadržaju stavi na bitne činjenice te da se u tom trenutku učenike ne opterećuje dodatnim sadržajima. Naglasila je važnost da i u ovom obliku nastave učitelji/profesori ostanu nositelji nastavnog procesa te da im treba pomoći da ovladaju izazovima nastave na daljinu, u čemu im stručnu pomoć mogu pružiti savjetnici AZOO-a. Posebno je upozorila da je potrebno omogućiti *online* podršku za prilagodbu u nastavi za djecu s TUR i odrediti kontakt osobe za roditelje djece s TUR koji će im biti pomoć i podrška. Pozvala je i da se žurno pristupi prilagođavanju HRT-ovog programa *Škola na Trećem* za učenike s TUR. Također je upozorila da vrednovanje i provjeravanje usvojenosti nastavnih sadržaja ne bi smjelo dodatno otežati djeci situaciju u kojoj se nalaze, već bi ih trebalo rasteretiti i dati im poticaj za nastavak obrazovanja, a da se učenicima završnih razreda posveti posebna pažnja, te im se pruži podrška i pomoć. Pozvala je ministricu da roditelje i djecu što prije upozna s planiranim načinom rada u nastavku nastavne godine, kao i s time kako će se organizirati upis u srednje škole i ispit državne mature te upisi na fakultete, vodeći računa o tome da su učenici završnih razreda dodatno opterećeni neizvjesnošću u pogledu nastavka svojega školovanja.

7. OSIGURANJE UVJETA PRIJE POVRATKA DJECE U VRTIĆ I ŠKOLU

Potaknuta najavom da će se u svibnju 2020. ponovno omogućiti rad predškolskih ustanova i razredne nastave od 1. do 4. razreda, kao i rad posebnih razrednih odjela te nastava za djecu s TUR koja imaju odobrene pomoćnike u nastavi, pravobraniteljica se obratila HZJZ-u i pozvala na žurnu izradu preporuka i uputa o načinu provedbe te mjere. Upozorila je da donošenje odluke o povratku dijela djece u dječje vrtiće i škole otvara mnoga pitanja zaštite njihovih prava i dobrobiti, s obzirom na brojne rizike, osobito za najranjivije skupine, te

poručila da podržava postupni povratak i normalizaciju života, ali ne na štetu djece. Podsjetila je i na to da se proteklih mjeseci primjenjuju određena rješenja koja omogućuju da se u dječjim vrtićima i školama organizira program za onu djecu koju zaposleni roditelji ne mogu zbrinuti na drugi način. Stoga je, kako bi se svu djecu zaštitilo od potencijalnih rizika, dodatnih opterećenja i nesigurnosti, a vodeći računa o njihovom najboljem interesu, predložila da se razmotri daljnje zadržavanje tih ustrojenih dežurstava te da se nastavna godina (2019./2020.) završi u obliku nastave na daljinu, tj. *online* nastave. Preporuka nije prihvaćena.

8. ORGANIZACIJA NASTAVE U ŠK. GOD. 2020./2021. U UVJETIMA EPIDEMIJE

Prije početka šk. god. 2020./2021. pravobraniteljica je uputila MZO-u preporuku o zaštiti najboljeg interesa djece u organizaciji nastave u uvjetima epidemije Covida-19. Istaknula je da podržava povratak djece u škole, uz napomenu da to ne smije biti na štetu djece, odnosno pojedinih skupina djece, te istodobno upozorila kako se s radom na pripremama za organizaciju nastave ipak trebalo početi ranije. Navela je kako očekuje da MZO, uz pomoć epidemiologa i drugih relevantnih stručnjaka, žurno razradi i predloži mjere za početak školske godine, kao i da pripremi učenike, roditelje i odgojno-obrazovne ustanove za njihovo provođenje, dajući im pravovremene i jasne informacije. Pritom valja voditi računa i o različitim epidemiološkim situacijama po županijama u RH i uzeti u obzir stanje lokalnoga okruženja. Pravobraniteljica je preporučila:

- izraditi detaljne, jasne i lako razumljive protokole o organizaciji nastave i mjerama zaštite djece i drugih sudionika u odgojno-obrazovnom sustavu;
- izraditi protokole postupanja u slučaju pojave bolesti kod učenika ili školskih radnika;
- preispitati kadrovske kapacitete i predvidjeti rješenja za zamjenu odsutnih odgojno-obrazovnih radnika;
- planirati i osigurati, u koordinaciji s osnivačima škola, sredstva potrebna za provedbu nužnih prostornih, tehničkih, higijenskih i drugih zaštitnih mjera i ispunjavanje svih uvjeta potrebnih u slučaju odvijanja *online* nastave;
- posebnu pažnju posvetiti zaštiti djece s teškoćama, kroničnim i autoimunim bolestima i drugim zdravstvenim teškoćama i utvrditi načine izvođenja nastave i ciljane mjere za njihovu zaštitu i ostvarivanje kontinuiteta u obrazovanju te mjere za rad asistenata u nastavi;
- definirati način izvedbe praktične nastave i vježbi u strukovnom obrazovanju, moguća alternativna rješenja te potrebne mjere zaštite učenika i drugih sudionika;
- osigurati da djeci u svim školama budu dostupne jasne, sažete i točne informacije – na način i u formatima primjerenim njihovoj dobi – o Covidu-19, uz upute o higijenskim i drugim mjerama zaštite;
- uspostaviti kontakt točke (broj telefona i e-mail adrese) za pružanje informacija, pomoći i stručne podrške djeci i roditeljima te odgojno-obrazovnim radnicima, uključivo i kontakt točke za psihosocijalnu podršku te kontakt točke za pružanje stručne pomoći i potpore roditeljima djece s različitim teškoćama.

Osim toga, podsjetila je da je nužno voditi računa o velikom broju učenika putnika koji koriste sredstva javnog prijevoza, te stoga mjere za početak šk. god. i organizaciju nastave moraju sadržavati i rješenja za taj aspekt problema. Pozvala je da se pri donošenju odluka o načinu izvedbe i organizaciji nastave te osiguravanju sredstava potrebnih za siguran boravak učenika u školi i/ili provedbi nastave na daljinu, kao i za osiguravanje potrebnih kadrovskih, prostornih, tehničkih, higijenskih i sigurnosnih uvjeta, obvezno dade prednost ostvarivanju najboljeg interesa djece. Preporuke su u većoj mjeri prihvaćene.

9. EPIDEMIOLOŠKE MJERE U ŠKOLAMA

Brojni roditelji prituživali su se na *Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021.*, koje su u kolovozu 2020. donijeli HZJZ i MZO. Negodovali su zbog obveze učenika da nose zaštitne maske, smatrajući da se time djeci krše temeljna ljudska prava i ugrožava njihov fizički i psihički razvoj i zdravlje; navodili su da učenici tijekom dana uopće ne izlaze iz zagušljivih učionica na odmore; da su s maskom na licu zatvoreni u učionicama bez klime, često bez mogućnosti otvaranja prozora, te da neka djeca zbog toga imaju glavobolje i napadaje panike. Pritužbe su upućivale na to da neke škole ne provode preporuke HZJZ-a iz rujna 2020., u kojima

je dodatno pojašnjena organizacija odmora i prehrane u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, te je ukazano na nužnost odmora tijekom nastave i važnost izlaska iz učionica. Pravobraniteljica se obratila MZO-u te upozorila na postojanje poteškoća u interpretaciji i primjeni navedenih mjera u školama. Istaknula je kako je iznimno važno da upute i preporuke koje se donose budu na vrijeme i jasno iskomunicirane sa svim dionicima sustava odgoja i obrazovanja te na primjereni način obrazložene. Iako nismo zaprimili odgovor MZO-a, iz kasnijih aktivnosti bilo je vidljivo da je preporuka prihvaćena.

10. RAD ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA POGOĐENIH POTRESOM U ZAGREBU

Nakon jakog potresa koji je pogodio Zagreb i okolicu, 22. ožujka 2020., uputili smo Gradu Zagrebu, MZO-u i Ravnateljstvu civilne zaštite preporuku da oštećene zgrade odgojno-obrazovnih ustanova trebaju biti cjelovito obnovljene kako bi bile otporne i sigurne. Preporučili smo da se, uz donošenje propisa o obnovi objekata pogođenih potresom, kroz Hrvatsku platformu za smanjenje rizika od katastrofa (SROK) uključe stručnjaci u izradu procjene rizika u obrazovanju, te druge aktivnosti koje će pridonijeti zaštiti sigurnosti djece u vrtićima i školama. Istaknuli smo nužnost da djeca borave u sigurnim zgradama i da za sve vrtiće i škole trebaju biti doneseni planovi upravljanja u katastrofama i tome prilagođeni školski kurikulumi; da djeca u vrtićima i školama trebaju biti pripremljena za postupanje u slučaju potresa, ali i drugih katastrofa; da s djecom treba razgovarati i pripremati ih na takve situacije na primjereni način, pri čemu roditeljima, odgajateljima i učiteljima u tome trebaju pomoći pedagozi, psiholozi i drugi stručni suradnici, uz pomoć stručnjaka civilne zaštite. Grad Zagreb nas je, kao vlasnik i osnivač dječjih vrtića i škola na svojem području, obavijestio o aktivnostima provjere sigurnosti zgrada tih ustanova, od preliminarnih pregleda i poduzetih hitnih mjera i radova do detaljnih pregleda objekata i stvaranja pretpostavki za pripremu projektne dokumentacije za sanaciju štete uzrokovane potresom. Obavijestio nas je i koje ustanove privremeno ne ispunjavaju uvjete za organizaciju odgojno-obrazovnog rada i prihvat djece i učenika, da će se privremeno neuporabljivi objekti obnoviti i sanirati; da u Zagrebu nema odgojno-obrazovnih ustanova koje trajno neće ispunjavati uvjete za odgojno-obrazovni rad; da će učenici oštećenih škola, čiji objekti neće biti spremni za rad i prihvat učenika prvog dana šk. god. 2020./2021., nastavu pohađati u školama koje nastavu organiziraju u jednoj smjeni, te će se odgojno-obrazovni rad za učenike u tim školama organizirati u dvije smjene.

11. ORGANIZACIJA NASTAVE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVI ZA SREDNJOŠKOLCE

U našim redovitim preporukama na početku školske godine, još od 2016., ukazujemo MZO-u na potrebu njegovoga većeg angažmana u cilju osiguravanja nastave u bolnici, u skladu s propisima, za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkom liječenju. Budući da nastava za srednjoškolce u bolnici zasad još nije organizirana, te imajući u vidu brojne prednosti pohađanja takve nastave, posebno za djecu koja su na dužem bolničkom liječenju, a psihofizičko stanje im je takvo da mogu pratiti nastavu, ponovno smo uputili preporuku MZO-u, ali i Hrvatskoj zajednici županija, kao osnivačima srednjih škola. Pravobraniteljica je preporuku detaljnije obrazložila i na sastanku s predstavnicima Radne skupine za obrazovanje i kulturu Hrvatske zajednice županija, koji su pokazali interes za pronalaženje rješenja. Naš je stav da, budući da postoji i pravni i organizacijski okvir za organizaciju nastave u bolnici za srednjoškolce, ne smije biti izgovora da se djeci ne omogući ostvarivanje njihovog prava na obrazovanje. Zato od svih dionika uključenih u procese donošenja odluka koje će voditi k tome da se i srednjoškolcima osigura nastava u bolnici, očekujemo da ulože dodatni napor kako bi se to i ostvarilo.

ZDRAVLJE (10)

12. LIJEČENJE DJECE U PSIHIJATRIJSKOJ BOLNICI ZA DJECU I MLADEŽ U ZAGREBU U VRIJEME PANDEMIJE

Ravnatelj Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu izvijestio nas je o teškoćama u organizaciji stacionarnog liječenja djece u vrijeme epidemije Covida-19, u odnosu na potrebu fizičke distance između djece, ali i između djece i djelatnika. Teškoće se javljaju zbog nedostatka primjerenog prostora za izolaciju djece. Također nas je izvijestio o mogućem preseljenju bolnice u zaseban dio jedne od psihijatrijskih ustanova za odrasle u široj okolici Zagreba. Zabrinuti zbog mogućeg narušavanja prava djece smještajem u ustanovu za odrasle korisnike, uputili smo preporuku Gradskom uredu za zdravstvo Grada Zagreba da žurno pruži svu potrebnu pomoć i podršku zdravstvenoj ustanovi za djecu u vlasništvu Grada Zagreba kako bi se navedeni problem riješio. Grad Zagreb prihvatio je našu preporuku.

13. SMJEŠTAJ MALOLJETNIKA KOJI SU TIJEKOM KAZNENOG POSTUPKA PROGLAŠENI NEUBROJIVIMA

Iz obraćanja ravnatelja Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu saznali smo da nedostaje pravna regulativa, odnosno da nedostaje zdravstvena ustanova u koju bi se na prisilni smještaj temeljem odluke nadležnog suda uputila djeca (maloljetnici) koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom. Na listi psihijatrijskih ustanova za neubrojive osobe nalaze se isključivo zdravstvene ustanove za odrasle u kojima ne postoji mogućnost odvajanja djece od odraslih pacijenata. Stoga smo o problemu obavijestili MZ, upozorili na manjkave resurse za zaštitu i liječenje te preporučili iznalaženje primjerenog rješenja u skladu s propisima i ostvarivanjem prava i interesa djece u sukobu sa zakonom. Ubrzo smo obaviješteni da je na e-savjetovanje upućen *Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi*, u kojem se postojeća lista ustanova nadopunjuje s Psihijatrijskom bolnicom za djecu i mladež u Zagrebu, u kojoj se predviđaju dvije postelje za liječenje maloljetnih neubrojivih osoba. Donošenje Pravilnika očekujemo.

14. STACIONARNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE MALOLJETNIKA LIŠENIH SLOBODE

Uočili smo povrede prava i interesa djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su lišena slobode i izvršavaju mjere u sustavu pravosuđa. Maloljetnici koji izvršavaju mjeru istražnog zatvora, odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod i kaznu maloljetničkog zatvora, a potrebno im je stacionarno psihijatrijsko liječenje, upućuju se na smještaj u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu, gdje su smješteni zajedno s odraslim počiniteljima kaznenih djela i nije im dostupan dječji psihijatar. Riječ je o dvostrukom kršenju prava djece, one lišene slobode te one koja su na liječenju, budući da u oba slučaja postupanje nalaže odvojeni smještaj od odraslih osoba. Navedeno rješenje krši i međunarodne standarde i kaznenopravne i zdravstvene nacionalne propise koji se odnose na djecu lišenu slobode i onu koja su na liječenju. Stoga smo UZSP-u i MZ-u uputili preporuku da se žurno osiguraju uvjeti psihijatrijskog stacionarnog liječenja maloljetnika u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, odvojeno od odraslih osoba lišenih slobode, s istodobnim zapošljavanjem psihijatra za djecu i mladež ili da se osiguraju uvjeti za liječenje u ustanovama koje su na listi zdravstvenih ustanova u kojima se mogu stacionarno psihijatrijski liječiti djeca, a riječ je o četiri ustanove. Budući da u dosadašnjem postupanju postoji sumnja na višestruku diskriminaciju djece, o tome smo obavijestili i Pučku pravobraniteljicu. Odgovor na preporuku očekujemo.

15. BORAVAK RODITELJA UZ BOLESNO DIJETE I POSJETI U VRIJEME PANDEMIJE

Roditelji su nam navodili da se u vrijeme pandemije u pojedinim bolnicama ne dopušta boravak roditelja uz dijete ni posjeti, neovisno o dobi djeteta i zdravstvenom stanju djeteta i roditelja, a što kod dojenčadi dovodi i do prekida dojenja. Također su ukazali i na to da se ponegdje ne ostvaruje patronažna zdravstvena skrb o novorođenčetu. Stoga smo MZ-u preporučili da se kod određivanja pravila bolnica, vezano uz boravak roditelja uz dijete i posjete za vrijeme epidemije, uvaže najnovija stajališta domaćih i stranih stručnjaka vezano za aktualnu epidemiološku situaciju, da se bolnicama i zdravstvenim djelatnicima daju smjernice, utemeljene na najnovijim stajalištima stručnjaka u odnosu na dojenje u uvjetima pandemije, te da se roditelje o tome informira uz pouku o mjerama opreza. Također smo preporučili da se radi sprečavanja zaraze osigura kvalitetna opskrba zdravstvenih djelatnika i roditelja potrebnom zaštitnom opremom. Ministar zdravstva izvijestio nas da su bolnice u pravilu omogućavale posjete i boravak roditelja, dok su pojedine to ograničavale na roditelje određenih kategorija djece te da će se u sljedećem razdoblju omogućiti prisutnost roditelja u najvećoj mogućoj mjeri.

16. PRAVO DJECE NA SENZOR KOMPATIBILAN S INZULINSKOM PUMPOM

Zalažući se za proširenje Osnovne liste pomagala HZZO-a, kako bi se svoj djeci kod koje je to medicinski indicirano osiguralo pravo na senzor kompatibilan s inzulinskom pumpom, uputili smo preporuku HZZO-u. Ovo pomagalo automatski prekida isporuku inzulina pri čemu se preveniraju po život opasne hipoglikemije kojima su sklona djeca kod koje je primjena ovoga pomagala indicirana, pa smo preporučili da se pravo na njegovo korištenje proširi i na djecu stariju od osam godina. Preporuka je prihvaćena.

17. TESTIRANJE DJECE PRILIKOM PRELASKA DRŽAVNE GRANICE

Zbog obveze testiranja, kao nužnog preduvjeta za ulazak na područje RH, koje je uvedeno odlukom Stožera civilne zaštite RH, roditelji su nas upozorili da se negativni PCR test na Covid-19 zahtijeva neovisno o dobi djeteta, pa toj obvezi podliježe i dojenčad, iako je riječ o neugodnom pregledu, a za roditelje i znatnom financijskom trošku. Izuzetak, po odluci Stožera, je u onim slučajevima kad se u RH ulazi iz nužnih osobnih razloga, no ti razlozi, kako navode roditelji, nisu definirani, zbunjujući su i podložni raznim tumačenjima pojedinih policijskih djelatnika na samoj granici. Stožeru civilne zaštite stoga smo preporučili da jasno definira pravila vezano uz testiranje djece kao

uvjeta za ulazak u RH te o tome na transparentan način obavijesti javnost. Stožer civilne zaštite nije odgovorio na našu preporuku, a iz preslike odgovora stranci koju su nam dostavili na znanje proizlazi da su postupanja prema djeci i odraslim osobama izjednačena jer HZJZ ne postavlja nikakva ograničenja vezano uz dob djece.

18. ODVAJANJE NOVOROĐENČADI OD MAJKI U KB MERKUR I OB BJELOVAR

Na obavijest Udruge Roda, o saznanjima da se u KB Merkur i OB Bjelovar novorođenčad odvaja od majki, preporučili smo MZ-u da se, uvažavajući korisnost dojenja i kontakta djeteta s majkom, te uz mjere zaštite zdravlja djeteta i odraslih, poduzmu potrebne mjere kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri izbjegla takva odvajanja. MZ nas je izvijestio o odgovorima bolnica prema kojima, prema uputi HZJZ-a, svi pozitivni pacijenti, bez obzira na simptome, uključujući trudnice, rodilje i novorođenčad, trebaju biti opservirani do primitka rezultata testiranja. Bolnice navode niz nepredvidivih i raznolikih situacija u praksi u kojima se poduzimaju mjere radi zaštite zdravlja majki, djece i zdravstvenog osoblja, naglašavajući da je riječ o privremenim mjerama.

19. AUTOMAT KLUBOVI I KOCKARNICE U BLIZINI ODGOJNO-OBRAZOVIH USTANOVA

U ožujku 2020. na snagu su stupile izmijenjene odredbe *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, kojima je ponovno uvedena minimalna udaljenost od 500 m *casina* i automat klubova od odgojno-obrazovnih ustanova (dječjih vrtića, osnovnih škola, srednjih škola i učeničkih domova) te vjerskih objekata. Unatoč tome, neki automat klubovi se i dalje otvaraju u neposrednoj blizini odgojno-obrazovnih ustanova. Iako otvoreni nakon stupanja na snagu odredbe o minimalnoj udaljenosti, ti prostori za igre na sreću otvoreni su na temelju ranije važećih propisa pa smo preporučili da se žurno dopune odredbe *Pravilnika* te da se odredbe o minimalnoj udaljenosti od odgojno-obrazovnih i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca (škole, klubovi, domovi za djecu…) primjenjuju i za one prostore u kojima se igre na sreću priređuju otprije. Predložili smo i da se, kao preduvjet za izdavanje odobrenja za otvaranje ili preseljenje casina, automat kluba te uplatnog mjesta za primanje uplata klađenja, traži i suglasnost jedinica lokalne samouprave, te da se dodatno traži i suglasnost predstavnika stanara, a zalagali smo se i za povećanje minimalne udaljenosti prostora u kojima se priređuju igre na sreću (*casina*, automat klubovi i kladionice) od mjesta na kojima organizirano borave djeca na 1000 metara.

20. ZAŠTITA ZDRAVLJA I SUZBIJANJE OVISNOSTI O PUŠENJU

Doznavši za lokalnu „tradiciju“ da se djecu potiče i dopušta im se pušenje u povodu obilježavanja blagdana Svijećnice, Gradu Hvaru i uredniku portala na čijim su stranicama objavljene fotografije djece koja puše cigarete uputili smo upozorenje i preporuku. Ukazali smo na neprimjerenost i neprihvatljivost „tradicije“ dopuštanja djeci da puše i prikazivanja djece koja puše kao pozitivne prakse. Preporučili smo poduzimanje mjera kako bi djeca na otoku Hvaru bila izložena pozitivnim primjerima i usmjerena stvaranju zdravih životnih navika i osvještavanju da je pušenje štetno te da se angažiraju kako bi se uklonile fotografije djece koja puše. Nismo dobili povratni odgovor.

21. EPIDEMIOLOŠKE MJERE ZA ZAŠTITU DJECE U JAVNOM PRIJEVOZU

Općinama, gradovima i županijama preporučili smo da u suradnji s prijevoznicima, osiguraju provođenje epidemioloških mjera u javnom prijevozu na području njihove nadležnosti, odnosno da osiguraju dovoljan broj vozila za prijevoz putnika, pogotovo u jutarnjim satima i u vrijeme kad učenici putuju u školu ili se vraćaju kući iz škole. Također smo preporučili poduzimanje mjera radi unapređivanja cestovne infrastrukture i alternativnih oblika kretanja, naročito za pješake i bicikliste, radi sigurnosti njihovog kretanja te daljnjih mogućnosti za sprečavanje stradavanja djece na cestama na njihovom području. Od 428 općina u Hrvatskoj, odgovore nam je dostavilo 25 općina, a od 127 gradova odgovorilo nam je 20 gradova i Grad Zagreb, a od 20 županija odgovore nam je dostavilo šest županija. Ovi odgovori su nam pokazatelj koliko su ova pitanja u fokusu općina, gradova i županija u nastojanjima da osiguraju što kvalitetniji život svojim stanovnicima, a naročito djeci.

OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA (6)

22. OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA DOBROBITI DJECE U VRIJEME EPIDEMIJE

Obaviješteni smo o izvanrednim okolnostima u kojima se zateklo dvoje zdrave djece iz dvije obitelji na području Primorsko-goranske županije te potrebi pronalaženja odgovarajućeg rješenja za njihov smještaj i skrb,

budući da su im oba roditelja zaražena virusom SARS-CoV-19, trebala biti hospitalizirana. Imajući u vidu posebnu ranjivost ove djece, koja su se našla u situaciji s kakvom se dosad nismo susretali, obratili smo se HZJZ-u, Stožeru civilne zaštite RH, MDOMSP-u, CZSS-u Rijeka i CZSS-u Opatija, te preporučili uključivanje i pronalaženje rješenja problema daljnjeg smještaja i skrbi o djeci. Prihvaćajući preporuku nadležne su se institucije uključile u zaštitu djece.

23. ZAŠTITA DJECE ZAPOSLENIH RODITELJA U VRIJEME EPIDEMIJE

Zbog prijava o nerazumijevanja poslodavaca o posebnosti skrbi roditelja o djeci za vrijeme krize uzrokovane pandemijom Covida-19 uputili smo preporuku Vladi RH. Upozorili smo da poslodavci roditeljima, iako za to postoje ispunjeni uvjeti, ne omogućavaju pravo na rad od kuće ili korištenje novog godišnjeg odmora, a kod obiteljskog liječnika ne mogu otvoriti bolovanje radi skrbi o djetetu. Podsjetili smo na obvezu države da pruži podršku zaposlenim roditeljima te preporučili da se njih i njihovu djecu zaštiti od nepotrebnog izlaganja socijalnim kontaktima i riziku od bolesti, te da se omogući rad od kuće onim roditeljima kojima priroda posla to dopušta. Za djecu roditelja koji rade na poslovima koji se moraju odvijati na radnom mjestu, preporučili smo osigurati skrb o djeci. Predložili smo i da se na stranici https://www.koronavirus.hr/, gdje se objavljuju sve bitne informacije u vezi s koronavirusom u Hrvatskoj, posebno mjesto posveti zaštiti djece zaposlenih roditelja s preporukama i uputama poslodavcima.

24. IZVRŠAVANJE RODITELJSKE SKRBI U UVJETIMA EPIDEMIJE

Potaknuta učestalim obraćanjima roditelja koji uslijed razvoda braka ili na temelju odluka nadležnih tijela ne stanuju s djetetom, a koji nailaze na poteškoće u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom u okolnostima epidemije prouzročene koronavirusom, pravobraniteljica je uputila preporuku MDOMSP-u. Preporučila je da MDOMSP, u konzultaciji s epidemiolozima, CZSS-ima i ustanovama socijalne skrbi u kojima su smještena djeca te udomiteljskim obiteljima, izradi naputak o postupanju u odnosu na moguće načine održavanja osobnih odnosa roditelja i djece, koji će biti u skladu i sa zaštitom dobrobiti djeteta i sa zaštitom zdravlja i djeteta i članova obitelji. MDOMSP je na svojim mrežnim stranicama svim pružateljima socijalnih usluga za djecu objavio preporuku o opravdanosti privremenog ograničenja ostvarivanja osobnih odnosa djece smještene u udomiteljske obitelji, ustanove i kod drugih pružatelja socijalnih usluga s roditeljima i/ili članovima obitelji. U preporuci je istaknuto kako je redovite i kontinuirane kontakte s djecom uputno osigurati putem telekomunikacijskih sredstava (telefona, *Skypa*, *WhatsAppa*, *Vibera* i sl.).

25. OSIGURANJE SMJEŠTAJA ZA DJECU KOJU RODITELJI ZANEMARUJU

Uznemirujući navodi o nemoći stručnjaka CZSS-a da unatoč uočenim rizicima za odrastanje djece u obitelji ne mogu provesti mjere za zaštitu djece zbog nedostatka alternativnog smještaja, potaknuli su nas na obraćanje MRMSOSP-u. Preporučili smo da žurno iznađe mogućnosti za odgovarajući smještaj djece u sustavu socijalne skrbi kako bi im se osigurali primjereni uvjeti za odrastanje. Odgovor ministarstva očekujemo.

26. OSTVARIVANJE KONTAKATA RODITELJA I DJECE U UVJETIMA EPIDEMIJE

Zbog epidemiološke situacije, Stožer civilne zaštite RH u prosincu 2020. donio je *Odluku o zabrani napuštanja županije prema mjestu prebivališta ili boravišta u Republici Hrvatskoj* (NN 141/20). Odluka je donesena pred blagdane i zimske školske praznike te je bilo za očekivati povećani broj zahtjeva za izdavanjem propusnica radi ostvarivanja osobnih odnosa djece s roditeljem s kojim ne stanuju. Nedugo nakon donošenja odluke zaprimili smo niz pritužbi građana koji su ukazivali na dugotrajnost postupka ishođenja propusnica, pritužujući se na ishod postupka, te ukazivali na situacije koje se, prema tumačenju odluke, nisu smatrale opravdanim razlogom za izdavanje propusnice (odlazak po djecu koja otprije borave u drugoj županiji kod drugih članova obitelji). Potaknuti takvim pritužbama preporučili smo Ravnateljstvu civilne zaštite da zahtjeve obrađuju žurno i u najboljem interesu djece u svakom konkretnom slučaju. Naglasili smo kako je žurno postupanje osobito važno kako bi se osigurao kontinuitet u ostvarivanju osobnih odnosa djece i roditelja te da bi se izbjegli mogući sporovi i sukobi, posebice u onim situacijama u kojima su obiteljski odnosi otprije narušeni.

27. ZAŠTITA PRAVA I DOBROBITI DJECE KOJA SU POSVOJENA PRIJE STUPANJA NA SNAGU OBITELJSKOG ZAKONA IZ 2015.

U 2020. nastavljene su aktivnosti Ureda s ciljem poboljšanja statusa djece koja su posvojena temeljem odredbi ranije važećih propisa (*Obiteljski zakon* iz 2003.) koje nisu predviđale mogućnost promjene OIB-a posvojenom djetetu. Još u prosincu 2019. obratili smo se tadašnjem MDOMSP-u kao stručnom nositelju izrade

Obiteljskog zakona te Ministarstvu financija, kao stručnom nositelju izrade *Zakona o OIB-u*, kako bismo ih podsjetili na poteškoće s kojima se suočavaju posvojena djeca te preporučili da čim prije poduzmu sve nužne predradnje s ciljem dopune propisa. Odgovori koje smo primili u odnosu na ovu inicijativu ukazuju na konsenzus ministarstava o tome da je rješavanje problema OIB-a djece koja su posvojena prije 1. studenoga 2015. u domeni *Obiteljskog zakona*. Na ovaj problem upozorili smo i Vladu RH, s preporukom da potakne resorna ministarstva na sveobuhvatno rješavanje teškoća na koje nailaze posvojena djeca, što je moguće jedino inicijativama i aktivnostima resornih ministarstava usmjerenim na dopunu važećih zakonskih odredbi. Također smo zatražili podršku u poticanju skorih izmjena odredbi *Obiteljskog zakona*.

NASILJE (6)

28. ZAŠTITA DJECE OD NASILJA I ZANEMARIVANJA U VRIJEME EPIDEMIJE

Zbog bojazni da su djeca u vrijeme epidemije, zbog izvanrednih okolnosti, izložena povećanim rizicima od nasilja, pozvali smo sve institucije koje su dionici *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* na prilagodbu aktivnosti radi učinkovite prevencije i zaštite djece od svih oblika nasilja. Pozvali smo na izradu posebnih smjernica koje bi trebale dati jasne upute za postupanje i za suradnju institucija u slučajevima intervencija u obitelji, posebno kod izricanja žurne mjere izdvajanja iz obitelji u izvanrednoj situaciji, kao i način postupanja kada je riječ o obiteljima i osobama koje boluju ili za koje postoji sumnja da su bili u kontaktu s oboljelima od Covida-19. Preporučili smo da se predvidi popis obvezne zaštitne opreme za sve stručne radnike (CZSS, djelatnike policije i pravosuđa) koji dolaze u izravni kontakt s korisnicima, kao i za djecu; da se unaprijed predvide kapaciteti za smještaj žrtava nasilja u obitelji – djece i roditelja s djecom – za vrijeme trajanja epidemije, s obzirom na ograničene kapacitete ustanova, udomiteljskih obitelji i skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, posebno s obzirom na moguće izrečene mjere samoizolacije; da se riješe problemi dostupnosti informacija o osobama koje su u obveznoj samoizolaciji te omogući pravovremeno izdavanje propusnica za stručne radnike i posebne skrbnike prilikom poduzimanja radnji na područjima drugih JLS-a. Preporučili smo i da se revidira odluka o privremenoj obustavi/ograničavanju provođenja mjera obiteljsko-pravne zaštite i mjere pojačane brige i nadzora, za koju smatramo da nije u interesu djece.

Na preporuku nam je odgovorio MZ te načelno podržao aktivnosti u cilju zaštite zdravlja i kvalitete življenja cjelokupnog stanovništva, s osobitim naglaskom na ranjive skupine te potvrdio nužnost usklađene međuresorne suradnje koja će biti dodatno osnažena i *Sporazumom o međuresornoj suradnji i koordinaciji u području sprječavanja nasilja i drugih ugrožavajućih ponašanja na lokalnoj razini* od 26. ožujka 2020. MDOMSP je otklonio potrebu izrade posebnih smjernica i preporuka za postupanje i provedbu *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* u izvanrednoj situaciji uzrokovanoj epidemijom, navodeći kako se sve mjere predviđene propisima i *Protokolom* provode nesmetano.

29. ZAŠTITA OD OBITELJSKOG NASILJA U VRIJEME EPIDEMIJE

Zabrinuti zbog povećane izloženosti djece obiteljskome nasilju u vrijeme epidemije preporukom smo se obratili MRMSOSP-u, MZ-u, MUP-u, MPU-u, Pravosudnoj akademiji i Državnoj školi za javnu upravu. Preporučili smo kontinuirano provođenje edukativnih medijskih kampanja i preventivnih aktivnosti za djecu i odrasle, podizanje razine javne svijesti o kažnjivosti i neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece, te ohrabrivanje prijavljivanja svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju u obitelji. Također smo ukazali na nužnost provođenja sveobuhvatne procjene obitelji, te žurno poduzimanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u svakom slučaju u kojem je sustav socijalne skrbi upoznat s činjenicom da dijete živi u rizičnom okruženju. Naveli smo da je nužno osigurati uvjete za provedbu propisa o zaštiti djece od nasilja kroz kontinuirane edukacije stručnjaka radi povećanja razine njihovog znanja o postupanju u odnosu prema djeci, kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja, te pravovremeno i primjereno sankcioniranje počinitelja. Prihvaćajući našu preporuku institucije kojima smo se obratili (osim Državne škole za javnu upravu) detaljno su nas izvijestile o provođenju aktivnosti iz svog djelokruga, a koje su u potpunosti u skladu s našim preporukama.

30. LICENCIRANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH DJELATNIKA

Višegodišnjim praćenjem zaštite djece od seksualnog nasilja uočili smo da se prethodna osuđivanost osoba koje rade s djecom u odgojno-obrazovnom sustavu, unatoč zakonskoj obvezi, ne provjerava u obimu koji bi

bio realan, s obzirom na broj zaposlenih u sustavu obrazovanja, njihovu čestu mobilnost te rad u nepunom radnom vremenu i u više obrazovnih ustanova. Stoga smo, u nastavku na našu prethodnu preporuku upućenu MZO-u, o potrebi pojačanog nadzora prosvjetne inspekcije u ispunjavanju zakonske obveze provjere postojanja zapreka za zapošljavanje, MZO-u preporučili uspostavu sustava licenciranja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te drugih osoba koje rade s djecom u sustavu odgoja i obrazovanja (pomoćnici u nastavi, stručni komunikacijski posrednici). Naglasili smo da bi se izdavanjem licencija za rad s djecom riješili i drugi uočeni problemi zbog kojih se djeca u okviru odgojno-obrazovnih ustanova ne osjećaju zaštićeno. Pravo djece na zaštitu od seksualnog nasilja dodatno narušavaju i situacije koje nisu regulirane postojećim propisima, poput seksualnog uznemiravanja, koje često ne podliježe procesuiranju počinitelja pa time izostaje i zakonska mogućnost njegovog udaljenja iz nastavnog procesa i kontakta s učenicima. Isto se događa i u situaciji kad kazneni progon protiv počinitelja nije službeno započeo, iako se provode istražne radnje zbog sumnje da je nad učenicima počinjeno seksualno nasilje od strane zaposlenika odgojno-obrazovne ustanove. Smatramo da se licenciranjem osoba koje rade s djecom mogu stvoriti uvjeti za zaštitu djece od seksualnog nasilja, ali i drugih neprimjerenih ponašanja odgojno-obrazovnih djelatnika. Izdavanje licencije za rad, uz provjeru stručnih kompetencija i zdravstvenih (psihofizičkih) sposobnosti za rad s djecom, trebalo bi uvjetovati i provjerom prethodne osuđivanosti osoba na godišnjoj razini. Uz redoviti postupak obnove licencije trebalo bi propisati i izvanredne postupke oduzimanje licencije osobama koje svojim ponašanjem ugrožavaju prava djece, neovisno o vođenju kaznenog postupka. Važeća licencija za rad trebala bi također biti uvjet i za verifikaciju kraćih programa odgojno-obrazovnog rada s djecom predškolske dobi, koje provode knjižnice, zdravstvene, socijalne, kulturne i sportske ustanove, udruge, druge pravne osobe ili fizičke osobe. Odgovor na preporuku očekujemo.

31. JAČANJE TEHNIČKIH I KADROVSKIH KAPACITETA KAZNENE EVIDENCIJE MPU-a

Provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom važan je segment prevencije seksualnog nasilja nad djecom. S obzirom na veliki broj osoba koje bi trebalo kontinuirano provjeravati važno je da postupak provjere bude brz i učinkovit. Kako bi se to ostvarilo nužno je osigurati materijalne, tehničke i kadrovske uvjete u Ministarstvu pravosuđa i uprave kako bi provjera u kaznenoj evidenciji bila pojednostavljena i dostupna za sve one koji su takvu provjeru dužni provoditi radi zaštite djece, osobito u sustavu odgoja i obrazovanja te sporta. Na to smo ukazali u preporuci koju smo uputili Vladi RH i MPU-u tražeći da se unaprijede kadrovski i tehnički kapaciteti kaznene evidencije. MPU je prihvatio preporuku.

32. PROVJERA PRETHODNE OSUĐIVANOSTI STRANIH DRŽAVLJANA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Osim što odgojno-obrazovne ustanove ne ispunjavaju svoju zakonsku obvezu provjere prethodne osuđivanosti zaposlenih osoba, dodatni problem je i angažiranje stranih državljana u sustavu obrazovanja, osobito u sklopu međunarodnih škola. Provjera prethodne osuđivanosti stranih državljana, koji izvode nastavu u međunarodnim školama, upitna je, budući da se oni ne evidentiraju u Kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa i uprave, osim ako su počinili kazneno djelo na teritoriju RH. Provjera ispunjavanja zakonskih uvjeta za rad u obrazovnoj instituciji u takvim slučajevima trebala bi obuhvaćati pribavljanje potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani, a nemamo saznanja da se to u praksi primjenjuje. Stoga smo na ovaj problem upozorili prosvjetnu inspekciju MZO-a te preporučili da žurno izvrši inspekcijski nadzor u svim međunarodnim odgojno-obrazovnim ustanovama koje djeluju na području RH, kako bi se utvrdilo jesu li za sve radnike pribavljene odgovarajuće potvrde iz kaznene evidencije države čiji su državljani, koje dokazuju da za njih ne postoje zapreke za zapošljavanje. Odgovor očekujemo.

33. ZAŠTITA DJECE OD SEKSUALNOG NASILJA

Postupali smo saznavši za aktivnost udruge „Dostojan život“ Udruga za zaštitu ljudskih prava i dostojanstva osoba u potrebi, čiji je suosnivač, predsjednik te ujedno i osoba ovlaštena za zastupanje, čovjek koji je pravomoćno osuđen zbog najtežih seksualnih delikata na štetu djece, koji je izdržao višegodišnju kaznu zatvora i pred kojim je još uvijek višegodišnji period rehabilitacije. Obratili smo se nadležnim ministarstvima kako bismo ih upozorili na rizike i potaknuli na djelovanje, kako bi se spriječilo da konkretna osuđena osoba, posredno preko udruge, dođe u kontakt s djecom. Pozvali smo ih da podrže naše inicijative vezane uz dopunu propisa radi zaštite djece od seksualnih zlostavljača, te da podsjete i potaknu odgojno-obrazovne ustanove i ustanove socijalne skrbi da uvijek i neizostavno za sve osobe koje kroz rad udruga dolaze u kontakt s djecom u okviru njihovih ustanova, pribave uvjerenje s podacima iz kaznene evidencije MPU-u, u skladu sa *Zakonom pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, kako bi se spriječio kontakt djece s počiniteljima kaznenih djela

na njihovu štetu. MRMSOSP posebno smo zamolili da ispita aktivitet udruge „Dostojan život“ kao organizatora volontiranja, a vezano uz primjenu *Zakona o volonterstvu*. Također, zamolili smo da poduzmu i predradnje za dopunu propisa odredbama kojima će se osigurati i zaštita djece u odnosu na organizatore volontiranja. Obratili smo se i udruzi na čijem se popisu suradnika nalazila udruga Dostojan život, kako bismo ih upozorili i pozvali na oprez. Obavijestili su nas kako su deaktivirali profil sporne udruge u svojoj bazi.

IMOVINSKA PRAVA (6)

34. ZAŠTITA IMOVINSKIH PRAVA I INTERESA DJECE

Praćenjem ostvarivanja imovinskih prava i interesa ranjivih skupina djece, među ostalim i djece čiji su roditelji poginuli u prometnim nesrećama, uočili smo po djecu štetnu praksu ostvarenja naknade štete temeljem police od automobilske odgovornosti. U praksi ima slučajeva da odvjetnici ostvare nagradu za svoj rad po dvije osnove, odnosno bivaju dvostruko namireni po istom štetnom događaju na uštrb imovine djece koja su u prometnim nesrećama ostala bez roditelja. Hrvatsku odvjetničku komoru upozorili smo na ovu štetnu praksu te preporučili da kroz svoje aktivnosti (edukacije, naputke i sl.) upozore članove na štetnost takve prakse. Također smo preporučili da poduzmu mjere prema odvjetnicima koji tako postupajući štete ugledu odvjetničke struke, a u konačnici ozbiljno ugrožavaju dobrobit djece koju zastupaju. Podsjetili smo da, u slučaju ugovaranja provizije iz buduće imovine djece, roditelje i odvjetnike obvezuju ograničenja u raspolaganjima određena *Obiteljskim zakonom*. HOK je razmotrio našu preporuku, obvezao se provoditi edukacije i na drugi način upozoriti odvjetnike na obveze u odnosu na raspolaganje imovinskim pravima djece, što smatramo nedostatnim.

35. RASPOLAGANJE IMOVINOM DJETETA

S obzirom na poteškoće u praksi banaka s kojima se susreću roditelji prilikom upravljanja imovinom djece u želji da imovinu uvećaju, odnosno ostvare povoljniju kamatu prilikom štednje, obratili smo se Hrvatskoj udruzi banaka (HUB). Upozorili smo da za prebacivanje novca s računa u jednoj banci na djetetov račun u drugoj banci nije potrebno odobrenje suda, kako to neke banke tumače, jer nije riječ o raspolaganju vrjednijom imovinom djeteta već redovitom upravljanju djetetovom imovinom, za što prema Obiteljskom zakonu nije potrebno odobrenje suda. Kako ovakva praksa, osim utrošenog vremena, zahtjeva i dodatni financijski angažman roditelja (a posredno i djeteta) koji se prema važećim odredbama odnosi na pokretanje i troškove sudskog postupka, preporučili smo da razmotre moguće rješenje ovog problema te potaknu svoje članice na aktivnosti na tom planu. U svom odgovoru HUB nas je obavijestio kako je riječ o izoliranom slučaju te da ne postoji zapreka za provedbu platnih transakcija koji se odnose na prijenos sredstava s računa maloljetnika u jednoj banci na račun koji glasi na ime djeteta u drugoj banci (uz dokaz da je račun otvoren na ime djeteta), a što vrijedi i u slučaju prijenosa u korist stambene štednje na račun stambene štednje otvoren na ime djeteta u drugoj banci, jer su to redovni kreditni transferi koji su regulirani *Zakonom o platnom prometu*. Jedino u slučaju isplate štednog uloga (npr. oročenje) prijenos nije moguć, jer se provodi gotovinska isplata odnosno primjenjuju pravila poslovanja po štednom ulogu koje propisuje *Zakon o obveznim odnosima*.

36. RASPOLAGANJE SREDSTVIMA KOJA SU STEČENA DJETETOVIM RADOM

Po saznanju o praksi jedne banke, koja je zaposlenom djetetu starijem od 15 godina uskratom bankovne kartice onemogućila raspolaganje njegovom plaćom, obratili smo se HUB-u s preporukom. Naglasili smo kako zaposlenoj djeci koja zarađuju valja i na praktičnoj razini osigurati uvjete za konzumiranje stečenih prava raspolaganja svojom zaradom, a ujedno spriječiti mogućnost manipulacije i povrede njihovih imovinskih prava te spriječiti dovođenje zaposlene djece u neravnopravan položaj u odnosu na punoljetne zaposlenike. Uskratom bankovne kartice zaposlenom djetetu onemogućuje se raspolagati zaradom, primjerice, u prodavaonici ili na bankomatu (a to ne bi bio slučaj da je riječ o punoljetnoj osobi). Stoga smo preporučili da se iznađu mogućnosti efikasnije zaštite prava i interesa zaposlene djece, a s obzirom na tehničke mogućnosti iz područja bankarskog poslovanja.

U odgovoru HUB je ukazao na mnogobrojne probleme s kojima se banke susreću u poslovanju s maloljetnim osobama zbog, kako navode, nejasne i nedovoljno razrađene regulative koja uređuje ovo područje. Banke su često u svom poslovanju izložene velikim pritiscima roditelja za omogućavanjem raspolaganja dječjom imovinom bez odluka nadležnog suda ili bez suglasnosti drugog roditelja, osobito tamo gdje su narušeni obiteljski odnosi. Zamjetna je potreba daljnjih aktivnosti radi efikasnije zaštite imovinskih interesa djece.

37. NAPLATA UZDRŽAVANJA IZ INOZEMSTVA PUTEM ČEKOVA

Praćenjem problema u naplati uzdržavanja za djecu u inozemstvu uočili smo kako je naplata uzdržavanja u nekim zemljama dodatno otežana složenim i dugotrajnim međunarodnim procedurama. U konkretnom slučaju u Australiji tamošnje nadležno postupovno tijelo - CHILD SUPPORT AGENCY (CSA) negira mogućnost uplate sredstva za uzdržavanje direktno na račun roditelja koji skrbi o djeci, odnosno, navodno tvrdi da bi direktna uplata bila moguća jedino u ukoliko bi taj roditelj otvorio račun u kojoj od australskih banaka. Stoga su dosadašnje uplate na ime uzdržavanja djece stizale putem čekova, što postaje problem, s obzirom na to da su banke u RH u međuvremenu obustavile poslovanje čekovima. S obzirom na poteškoće u pokušaju ostvarivanja prava na uzdržavanje, obratili smo se MDOMSP-u i MF-u te preporučili da ispitaju mogućnosti zaštite interesa sve djece koja se mogu naći u sličnim okolnostima, a vezano uz uplate uzdržavanja iz inozemstva putem čekova. HNB nas je izvijestila da prestanak pružanja usluga vezanih uz inozemne čekove nije predmet propisa (zakona ili podzakonskog) nego je isključivo vezano uz poslovnu politiku banaka i rezultat isključivo njihovih poslovnih odluka pa propisima nije moguće u tom pravcu intervenirati. Naknadno smo obaviješteni da uslugu otkupa inozemnih čekova od kraja prosinca 2020. ponovno pruža Hrvatska poštanska banka d.d. Zagreb.

38. ZAŠTITA INTERESA DJECE KOJA OSTAJU BEZ DOPRINOSA ZA UZDRŽAVANJE

Posebna je pozicija djece koja zbog različitih životnih okolnosti trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje od strane drugog roditelja ili po tom roditelju. Događa se da djeca bez utvrđenog očinstva, zbog činjenice da je drugi roditelj nepoznat, ostaju trajno uskraćena za doprinos toga drugog roditelja i članova njegove obitelji. Bez uzdržavanja ostaju i djeca kojoj sud zbog radne nesposobnosti roditelja odbije tužbeni zahtjev za uzdržavanje; djeca koja nakon smrti roditelja ne uspiju ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu (u slučajevima kada pokojni roditelj nikada nije bio u radnom odnosu ili ako nije imao dovoljno mirovinskog staža), kao i djeca koja ne ostvaruju pravo na uzdržavanje ni nakon isteka privremenog uzdržavanja. U tim slučajevima djeca doživljavaju povrede prava na primjereni životni standard jer ostaju bez dovoljno sredstava za život, a država im, kroz postojeći zakonodavni okvir, ne jamči konkretnu ni kontinuiranu materijalnu pomoć niti mogućnost korištenja povlastica socijalne sigurnosti. Stoga smo upozorili MRMSOSP-u i Središnji državni ured za demografiju i mlade na potrebu zaštite prava i interesa djece koja zbog različitih životnih situacija trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje. Zaprimili smo odgovor MRMSOSP-a u kojem se ističu važeće odredbe i mehanizmi, ali bez izražene volje ili namjere da se riješe uočeni problemi s kojima se suočavaju djeca.

39. OBITELJSKA MIROVINA DJECI NAKNADNO UTVRĐENOG OČINSTVA

Saznali smo za slučaj u kojem je biološki otac djeteta začetog u izvanbračnoj vezi preminuo prije djetetovog rođenja, a djetetu je obiteljska mirovina priznata tek nakon pravomoćnosti presude kojom je utvrđeno očinstvo u sudskom postupku. Tim povodom obratili smo se MRMSOSP-u i HZMO-u. Upozorili smo da propisi i praksa ne osiguravaju primjerenu zaštitu djeci koja zbog objektivnih razloga u vrijeme očeve smrti nemaju utvrđeno očinstvo. Preporučili smo da poduzmu mjere kako bi se svoj djeci neovisno o tome jesu li rođena u braku ili izvan njega osiguralo pravo na obiteljsku mirovinu od dana smrti roditelja, odnosno od djetetovog rođenja, ako je ono rođeno nakon smrti oca. HZMO nije prihvatio našu preporuku smatrajući da su prava djece odgovarajuće zaštićena i da je problem nastao zbog neznanja i nesnalaženja stranaka koje su trebale zahtjev za obiteljsku mirovinu podnijeti odmah po rođenju djeteta, a ne čekati ishod sudskog postupka. Brine nas takav stav tijela koje odriču svoju odgovornost iako bi trebale dati odgovarajuću uputu strankama i transparentne informacije o svim mogućim načinima ostvarenja prava, osobito kad su u pitanju prava djece.

SIGURNOST (6)

40. SIGURNOST DJECE U PROMETU

Nakon popuštanja mjera u borbi protiv *koronavirusa* od kraja travnja 2020. te povećanja mobilnosti građana, upozorili smo na ranjivost djece kao sudionika u prometu. Pozvali smo odrasle na zaštitu djece te na opreznu i sigurnu vožnju i poštovanje prometnih pravila. Imajući u vidu tadašnju najavu mogućeg početka rada dijela predškolskih ustanova i škola, apelirali smo na osnivače škola da, ako započne rad odgojno-obrazovnih ustanova, organiziraju prijevoz djece na siguran način i u skladu s epidemiološkim mjerama.

41. PREVENCIJA NESREĆA NA MORU I UNUTARNJIM VODAMA

Imajući u vidu slučaj stradavanja djece od naleta glisera na moru, obratili smo se MMPI-u kako bismo ukazali na sigurnost plovidbe u odnosu na djecu kao ranjivu skupinu sudionika u pomorskom prometu i prometu na unutarnjim vodama, kao i kupača, te potaknuli na poduzimanje aktivnosti radi prevencije njihovog stradanja. S obzirom na početak turističke sezone i intenziviranje prometa turističkih i ostalih brodova i brodica, preporučili smo poduzimanje mjera kako bi se spriječilo stradanje djece na moru i unutarnjim vodama. Preporučili smo intenziviranje kontrole sigurnosti plovidbe oko područja u kojima se očekuje povećani broj maloljetnih sudionika različitih sportskih i rekreativnih aktivnosti na moru (sportski klubovi, uređena kupališta i sl.) i kontrole iznajmljivanja plovila i skutera na vodi (*rent-a-boat, rent-a-jet-ski*) naročito vezano za osposobljenost za upravljanje i sigurnu vožnju. Također smo preporučili da se u suradnji s drugim nadležnim tijelima poduzimaju druge preventivne aktivnosti kako bi se zaštitila djeca kupači i za vrijeme treninga na moru i u unutarnjim vodama. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

42. DJEČJE IGRAONICE

Ured pravobranitelja za djecu više godina inicira propisivanje uvjeta za otvaranje, rad i nadzor nad radom dječjih igraonica, kako bi se ispunili uvjeti za sigurnu igru i slobodno vrijeme djece. No, takav propis i dalje nije donesen te niti jedno ministarstvo nije ovu problematiku preuzelo u svoju nadležnost. Stoga smo se obratili MRMSOSP-u i MZO-u i preporučili da se započne s rješavanjem problematike vezane za djelovanje dječjih igraonica konačnim određivanjem nadležnog tijela, a zatim i poduzimanjem radnji potrebnih za predlaganje načina reguliranja pravnog okvira. Odgovor na preporuku još nismo primili.

43. UNAPREĐIVANJE AUTOBUSNOG PRIJEVOZA DJECE

Potaknuti napisima i objavama u medijima o požarima na autobusima i zapaljenjima autobusa, kojima se prevoze djeca, zbog njihove starosti, obratili smo se MUP-u i MMPI-u. Preporučili smo da što žurnije razmotre mogućnost poduzimanja radnji radi zaštite djece, primjerice intervencijom u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*, propisivanjem i uvođenjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece, propisivanjem češćih rasporeda kontrola ispravnosti autobusa te poboljšanjem standarda njihovog održavanja, u odnosu na autobuse u okviru organiziranog prijevoza djece, kao i druge autobuse kojima se prevoze djeca i građani (javni prijevoz). Iako smo obaviješteni da će se najavljenim izmjenama i dopunama *Pravilnika* rješavati i opisana problematika, do ovih izmjena nije došlo tijekom 2020.

44. UNAPREĐIVANJE CESTOVNE INFRASTRUKTURE

Tijekom 2020. u više smo pojedinačnih predmeta upućivali preporuke općinama, gradovima i županijama, upravama za ceste županija, Hrvatskim cestama i MUP-u zbog ugroženosti djece u prometu, najčešće u svojstvu pješaka. Riječ je o problemima nedostatne cestovne infrastrukture i signalizacije te ugroženosti djece zbog ponašanja vozača automobila i teških teretnih vozila. U svim tim slučajevima upućivali smo preporuke radi poduzimanja žurnih mjera kojima će se odmah otkloniti potencijalna mogućnost stradavanja djece pješaka te dugoročno riješiti ovaj problem. U većini smo slučajeva povratno obavještavani o poduzetim i planiranim aktivnostima.

45. OBRAZOVANJE ZA SIGURNOST DJECE U CESTOVNOM PROMETU

Od MZO-a, AZOO-a, HAK-a i MUP-u zatražili smo podatke o preventivnim programima koji se kao obvezni provode u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama iz područja sigurnosti cestovnog prometa za učenike i njihove roditelje. Također smo zatražili podatke o provedbi programa osposobljavanja za upravljanje biciklom u školama u RH tijekom drugog polugodišta školske godine 2019./2020. i prvog polugodišta školske godine 2020./2021. Preporučili smo da se, usprkos pandemiji Covida-19 i izazovima s kojima se suočavaju škole, ulože napori kako bi se održalo provođenje ovih programa, kako cijela generacija djece pogođene pandemijom ne bi bila zakinuta. Očekujemo povratne informacije.

SPORT (5)

46. KORIŠTENJE LEDENE DVORANE ZIBEL U SISKU

Zbog poteškoća koje se odnose na dostupnost i korištenje sportske dvorane na jednak način i pod istim uvjetima za svu djecu, obratili smo se Športsko-rekreacijskom centru Sisak i Zajednici sportskih udruga grada

Siska s preporukom za zaštitu interesa djece. Istaknuli smo da se onemogućavanjem ulaska djece u prostor dvorane i ograničavanjem uvjeta nužnih za treniranje, samo zbog pripadnosti jednom klubu, u pitanje dovode prava i interesi djece, krše odredbe *Konvencije o pravima djeteta*, a djeca dovode u nejednaki položaj. Upozorili smo na negativni utjecaj konflikata na djecu, čime se nanosi šteta njima, sportu kojim se bave, a u konačnici i cjelokupnoj sportskoj zajednici. Preporučili smo da omoguće jednake uvjete treniranja svoj djeci čim prilike budu dopuštale, odnosno kada budu ukinute mjere socijalnog distanciranja i odluke Stožera civilne zaštite RH vezane uz epidemiju Covida-19. Odgovor na preporuku očekujemo.

47. ORGANIZACIJA DJEČJIH TENISKIH TURNIRA

Reagirali smo na anonimnu prijavu vezanu uz organizaciju dječjih teniskih turnira, u kojoj se navodi da su, zbog malog broja sudaca, djeca upućena sama brojiti rezultate, pri čemu se upliću roditelji, koji ujedno osujećuju igru, nerijetko se neprimjereno obrušavajući uvredama na djecu, kako svoju, tako i tuđu. U prijavi se nadalje navodilo da zbog incidenata dječji sport, umjesto da ispuni svoju pozitivnu svrhu, postaje mjestom visokog rizika za konflikte i traumatiziranje i djece i roditelja. Kako nasilna i nedopustiva ponašanja prema djeci ne bi ostala bez reakcije, preporučili smo Hrvatskom teniskom savezu da jasno definira protokole postupanja organizatora i klubova u slučajevima nasilja nad djecom tijekom održavanja teniskih turnira, a kojima bi se ispunila obveza zaštite djece od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, koje jamči *Konvencija o pravima djeteta*. Preporučili smo i da predvide jasna pravila vezana uz suđenja na teniskim turnirima te osiguravanje dovoljnog broja licenciranih sudaca, kako se djeca ne bi izlagala neprimjerenim i rizičnim situacijama te bila izložena napadima i uvredama osoba koje su nezadovoljne njihovim suđenjem. Također smo podsjetili da prilikom dječjih sportskih aktivnosti, pa tako i teniskih turnira, prioritet treba biti na zaštiti zdravlja djece (zaštita od ekstremnih vrućina i od izlaganja suncu i UV zračenju u vrijeme kad su najopasniji, osiguravanje dovoljno stanki za odmor i okrjepu). Odgovor na preporuku očekujemo.

48. ZAŠTITA PRAVA DJECE RUKOMETAŠA

Saznavši da se rukometna natjecanja za djecu odvijaju u dvogodišnjim ciklusima, na način da djeca neparnog godišta uvijek igraju sa starijim parnim godištem, i tako sve do seniorskog uzrasta (dakle od djetetove sedme do sedamnaeste godine) obratili smo se Hrvatskom rukometnom savezu (HRK). Istaknuli smo da se ovom praksom djeca dovode u neravnopravan položaj, te djeca koja su rođena u neparnoj godini gube interes za sportom i napuštaju ga, jer nemaju iste uvjete za napredovanje kao i parna godišta. Preporučili smo da revidiraju spomenuta pravila te svoj djeci osiguraju pretpostavke za ostvarivanje jednakih kriterija i mogućnosti sudjelovanja u natjecanjima. HRK je prihvatio i realizirao našu preporuku.

49. ORGANIZACIJA SPORTSKIH TRENINGA I KAMPOVA ZA VRIJEME EPIDEMIJE

Odlukom Stožera civilne zaštite RH od 28. studenoga 2020. bili su zabranjeni sportski treninzi i natjecanja te je obustavljen rad teretana, fitness centara i sportskih i rekreacijskih centara čime je djeci onemogućeno bavljenje sportom. S druge strane, kako su djeca - članovi reprezentacije - nastavila s treninzima i natjecanjima, njihovi roditelji smatrali su da su tako izložena riziku od zaraze koronavirusom te su tražili od pravobraniteljice da ih se zaštiti. Stoga smo se obratili Ravnateljstvu civilne zaštite, HZJZ-u i MZ-u te ih pozvali da uzmu u obzir iznimnu važnost sporta i tjelesnih aktivnosti za razvoj djece te za očuvanje njihovog tjelesnog i mentalnog zdravlja. Preporučili smo da se razmotri kako djeci omogućiti sudjelovanje u sportskim aktivnostima uz primjenu svih propisanih mjera za zaštitu zdravlja, te uzimajući u obzir razlike u zdravstvenom riziku za djecu u različitim sportovima, u odnosu na vrstu aktivnosti, kontaktnost sportova, aerobičnost i drugo, kao i da se razmotre zdravstveni i epidemiološki aspekti različitih sportskih aktivnosti djece – od klupskih treninga, do sudjelovanja u pripremama i kampovima različitih selekcija i reprezentacija. Preporučili smo da se razmotri kakav bi način sudjelovanja djece u sportskim aktivnostima u sljedećem razdoblju zadovoljio aktualne, ali i dugoročne potrebe i interese djece te da se klubovima, savezima i roditeljima pruže transparentne smjernice i upute, kako bi se zadovoljile potrebe djece za fizičkim aktivnostima i bavljenjem sportom, spriječile dugoročne posljedice neaktivnosti, uz istodobno sprečavanje mogućnosti zaraze koronavirusom. U odgovoru na preporuku HZJZ nas je pozvao da podržimo tzv. pravilo *balončića* (nepromjenjive grupe, odnosno razredne odjele u kojima djeca pohađaju nastavu) i u organiziranoj tjelesnoj aktivnosti djece, odnosno potaknemo dionike na prihvaćanje toga pravila. Kako se zabrana treniranja odnosila na sve sportove, sportske aktivnosti i građane (neovisno o tome jesu li preboljeli Covid-19), ponovili smo preporuku o potrebi jasnih smjernica i uputa kako bi se djeca, u skladu s aktualnom epidemiološkom situacijom, čim prije uključila u sportske aktivnosti. Ravnateljstvo civilne zaštite nas je u veljači 2021. izvijestilo da se uslijed poboljšanja epidemiološke situacije intenzivno razmišlja o postupnom popuštanju mjera, a krajem veljače donesena je odluka kojom se

ponovno omogućavaju treninzi u zatvorenim prostorima, bez kontakata između sportaša i uz pridržavanje epidemioloških mjera te posebnih preporuka i uputa HZJZ-a.

50. KORIŠTENJE ŠKOLSKIH SPORTSKIH DVORANA ZA VRIJEME EPIDEMIJE

Zaprimili smo nekoliko predstavki građana koji su se prituživali na sadržaj *Uvjeta korištenja školskih sportskih dvorana od strane vanjskih korisnika*, koje su u rujnu 2020., uslijed epidemije, zajednički donijeli HZJZ, MZO i MTS. Njihovim uputama bila je onemogućena organizacija treninga na kojem bi zajedno trenirali učenici iz različitih razrednih odjela ili učenici zajedno s drugim osobama, dok su istodobno bili mogući treninzi za seniore. U *Uputama* se upravo seniorsku prvu ligu ističe kao one sportaše kojima bi županijski stožeri civilne zaštite, stožer civilne zaštite Grada Zagreba i osnivači škola trebali dati prednost u korištenju školskih sportskih dvorana. Tim povodom obratili smo se HZJZ-u, MZO-u i MTS-u izrazivši zabrinutost zbog dugoročnih posljedica koje takve mjere mogu ostaviti na djecu. Preporučili smo da preispitaju sporne uvjete, odnosno da školske sportske dvorane ostave dostupnima prvenstveno za nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, a potom i za klupski sport za djecu. Preporuka je primljena na znanje.

PRAVOSUĐE (4)

51. FUNKCIONIRANJE PRAVOSUĐA U VRIJEME PANDEMIJE I NAKON POTRESA

Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku Ministarstvu pravosuđa ističući kako je važno da se u izvanrednoj situaciji uvjetovanoj pandemijom Covida-19, a u Zagrebu i posljedicama potresa, u najvećoj mogućoj mjeri osigura ažurno postupanje sudova u svim postupcima koji se odnose na djecu. Preporučila je da se, radi zaštite dobrobiti djece, poduzmu potrebne aktivnosti radi prevencije povreda prava djece te pozvala na usklađivanja i unapređivanje rada sudova u novonastalim okolnostima. Naglasili smo da je, usprkos izvanrednoj situaciji, važno održati kontinuirani rad suda radi zaštite prava djece i ostvarivanja njihovih prava i interesa. MP nas je obavijestio da su organizaciju rada pravosudnih tijela dužni uskladiti s preporukama i odlukama Stožera civilne zaštite RH i HZJZ-a, s primarnim ciljem zaštite zdravlja građana i sprečavanja daljnjeg širenja bolesti. Navode da sudovi redovno postupaju u svim predmetima koji su zakonom i Sudskim poslovnikom određeni hitnim, što uključuje predmete kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika, kao i predmete zaštite interesa maloljetnika u skladu s *Obiteljskim zakonom*. Zaključuju da su poduzeli mjere kako bi se osiguralo ažurno postupanje pravosudnih tijela u predmetima koji se odnose na djecu, bilo da je riječ o zaštiti njihovih osobnih prava ili kaznenopravnoj zaštiti.

52. KONTAKTI DJECE S RODITELJIMA U ZATVORU ZA VRIJEME EPIDEMIJE

Budući da su u vrijeme pandemije posjeti i neposredan kontakt djece s roditeljima u zatvoru onemogućeni, UZSP-u smo preporučili da se osnaži i omogući češći i dulji telefonski kontakt između roditelja i djece, kao i da se omoguće video-kontakti u onim ustanovama koje imaju uvjete za tu vrstu komunikacije. UZSP je preporuku prihvatio te izvijestio da su zatvorenicima omogućeni češći i dulji telefonski razgovori s djecom te da su, uz podršku UNICEF-a, video-posjeti prošireni na sve osobe lišene slobode u svim kaznenim tijelima koje su pokazale interes za tim vidom komunikacije s članovima obitelji.

53. ORGANIZACIJA ONLINE KOMUNIKACIJE DJECE S RODITELJEM U ZATVORU

U vrijeme pandemije, kad su posjeti djece roditeljima koji su lišeni slobode bili onemogućeni, zatvorski sustav osnažio je već ranije uvedene video-kontakte roditelja i djece. Video-posjeti su postali učestaliji i taj je vid kontakta proširen na sva kaznena tijela. Ovakva *online* komunikacija otvorila je i druge mogućnosti ostvarivanja prava i interesa djece koja ne mogu posjećivati roditelje te mogućnosti unapređivanja roditeljstva. Stoga smo uputili preporuku UZSP-u da, uz dopuštenje roditelja za korištenjem e-mail adrese i primanjem sadržaja, uprava kaznenog tijela e-mailom upućuje djeci i roditeljima promotivne materijale i sadržaje s kojima su djeca inače tijekom neposrednih posjeta bila upoznata (fotografije prostora, korisne informacije i savjete za roditelje koji smanjuju dječju tjeskobu i slično). Ovu aktivnost koordinirali bi i provodili stručnjaci u službi tretmana. UZSP je prihvatila preporuku i navela da će razmotriti ovaj vid komunikacije s djecom.

54. PREPORUKE KAZNIONICI U TUROPOLJU

Nakon obilaska Kaznionice u Turopolju, kako bi se provjerio napredak u primjeni postojećih standarda vezanih uz održavanje veze i odnosa djece s roditeljem koji je u zatvoru, uputili smo Kaznionici preporuku. Iako je prostor renoviran, dodatno opremljen igračkama i materijalima za djecu, ipak je strukturiran tako da ne omogućuje interakciju roditelja i djece, pa smo preporučili da se nastavi s unapređivanjem prostora za posjete djece i obiteljsko druženje i unaprijedi suradnja s udrugama. Preporučili smo i vođenje evidencije korištenja prostora za posjete, s podacima o broju djece i njihovoj dobi te učestalosti posjeta, kao i da se zaduži stručna osoba koja će pripremati zatvorenike na kontakt s djecom i pomoći djetetu u ostvarenju tog kontakta. Također smo preporučili da se zatvorenici motiviraju za program odgovornog roditeljstva. Odgovor na preporuku očekujemo.

RANJIVE SKUPINE (4)

55. POLOŽAJ ROMSKE DJECE U UVJETIMA PANDEMIJE

Pravobraniteljica za djecu pozvala je Vladu RH, Hrvatski Sabor, tijela državne i lokalne vlasti, organizacije civilnog društva, romska vijeća te sve stručnjake koji se bave ostvarivanjem prava romske djece na partnersko djelovanje s ciljem kreiranja učinkovitih rješenja koja će odgovoriti na različite potrebe romske djece pogođene pandemijom Covida-19, poput: dostupnosti čiste vode, sapuna i sredstava za dezinfekciju te maski za lice i rukavica u romskim naseljima; pomoći u opskrbi namirnicama u romskim naseljima, posebice pomoći u osiguranju zdrave prehrane; podizanju razine zdravstvenih usluga u romskim naseljima; podizanju razine informiranosti romskih zajednica o korona virusu i potrebnim mjerama zaštite; te uključivanju romskih udruga i romskih vijeća u borbu protiv pandemije kako bi se informacije Stožera civilne zaštite učinile pristupačnima i za Rome te kako bi se određeni dio informacija prilagodilo i na jezik blizak romskoj djeci. U odnosu na provedbu nastave na daljinu, naglasili smo da je potrebno posebnu pažnju obratiti na: osiguravanje tableta za romske učenike i besplatan pristup internetu kućanstvima s djecom (učenicima i studentima); pružanje podrške romskim obiteljima koje nemaju iskustvo korištenja interneta i informatičke opreme; prilagodbu HRT-ovog programa Škole ne Trećem za romske učenike razredne nastave te uvrštavanje sadržaja za dodatno učenje hrvatskog jezika; prilagodbu i drugih televizijskih programa koji su emitirali sadržaje za predmetnu nastavu osnovne i srednje škole, posebno u odnosu na prilagodbu na romski jezik i pismo; osiguravanje dodatnih sadržaja, materijala i/ili dodatnih aktivnosti odgojno-obrazovnih djelatnika i savjetnika AZOO-a i MZO-a u virtualnom okruženju, kao pomoć učenicima i njihovim roditeljima u razumijevanju nastavnog gradiva i izvršavanju zadataka te povezivanje s romskim organizacijama civilnog društva i udrugama koje se bave obrazovanjem Roma u provedbi i organizaciji nastave na daljinu. Preporuka je prihvaćena.

56. ZAŠTITA PRAVA DJECE S TUR ČIJI RODITELJI IMAJU STATUS RODITELJA - NJEGOVATELJA U UVJETIMA PANDEMIJE

S obzirom na veliku zabrinutost među roditeljima-njegovateljima djece s većim teškoćama u razvoju oko skrbi za njihovo dijete u slučaju da roditelj-njegovatelj oboli, bude hospitaliziran ili mora biti u samoizolaciji, pravobraniteljica za djecu preporučila je MDOMSP-u da informacije o mogućnostima privremenog smještaja djece s većim teškoćama u razvoju u slučaju obolijevanja roditelja-njegovatelja učini javno dostupnim roditeljima-njegovateljima –putem web stranice ili objavom putem Stožera – s ciljem smanjenja njihovog (opravdanog) straha, nesigurnosti i anksioznosti zbog brige o zbrinjavanju djeteta. Preporuka nije prihvaćena.

57. EDUKACIJA STRUČNJAKA O TRAUMATSKIM ISKUSTVIMA DJECE I MLADIH U ALTERNATIVNOJ SKRBI

Iz razgovora s djecom, mladima i odraslima s iskustvom alternativne skrbi, uočeno je da u alternativnoj skrbi uglavnom nedostaje rad na traumatskim iskustvima. S obzirom na podatke koji govore da je broj djece u institucijama veći nego u isto vrijeme prošle godine, da djeca smještena u institucijama predstavljaju najranjiviju skupinu djece, te da je situacija u institucijama i udomiteljskim obiteljima posebno složena s obzirom na dugo trajanje epidemije, uputili smo preporuku MRMSOSP-u. Preporučili smo da edukaciju o traumi uvrste na listu obveznih edukacija za djelatnike u sustavu socijalne skrbi. Prihvaćajući našu preporuku Ministarstvo ju je proslijedilo domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, domovima za djecu s problemima u ponašanju te CZSS-ima radi uključivanja u edukaciju i udomitelja za djecu.

58. ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE U DOMU ZA ODGOJ DJECE I MLADEŽI U OSIJEKU

Nakon pritužbe djece na postupanje pojedinih odgajatelja u ustanovi za djecu s problemima u ponašanju, zatražili smo da MRMSOSP obavi inspekcijski nadzor. Tijekom nadzora tijelo nadzora nije utvrdilo zlostavljanje djece, ali su utvrđeni problemi u međusobnoj komunikaciji među djelatnicima te je zatraženo djelovanje ravnatelja i Stručnog vijeća u rješavanju navedenog problema. Izvješću su priložene izjave pojedinih djelatnika u kojima smo uočili neprihvatljive stavove o pravima djece (npr. da bi se poštovanje prava trebalo uvjetovati ispunjenjem obveza te da je pritužba djece pravobraniteljici neprimjeren čin). Ustanovi smo uputili upozorenje na neprihvatljivost takvih stavova kod stručnjaka koji se bave odgojem djece te uputili preporuku da se djelatnicima osigura edukacija o razumijevanju koncepta dječjih prava. Odgovorili su nam da je riječ o nespretnom jezičnom izričaju djelatnika te izvijestili o provođenju službenih edukacija za djelatnike i pozvali nas na suradnju u edukaciji.

MEDIJI (4)

59. PRIMJENA STAJALIŠTA ENOC-a I ENYA-e O PRAVIMA DJECE U DIGITALNOM OKRUŽJU U IZRADI STRATEŠKIH DOKUMENATA

U povodu Dana sigurnijeg interneta, uputili smo preporuku i prijedlog Vladi RH da, u primjeni *Preporuka Vijeća Europe o Smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okružju*[126], uvaži i slijedi Stajalište Europske mreže pravobranitelja za djecu – ENOC, kao i Preporuke ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA-e, o pravima djece u digitalnom okružju. Preporučili smo da se ova dva dokumenta koriste kao podloga za donošenje nacionalnih strateških dokumenata, akcijskih planova i programa te razvijanje dobrih praksi u ostvarivanju prava djece. ENOC poziva države i sve odgovorne aktere da: prilagode zakonodavni okvir, politike i prakse i osiguraju odgovorno ponašanje poslovnog sektora u zaštiti djece; potiču istraživanja o posljedicama digitalnih aktivnosti djece na njihov kognitivni, tjelesni, društveni i emocionalni razvoj; osiguraju pravo djece da izraze svoje mišljenje o odlukama koje se na njih odnose u digitalnom okružju; osiguraju da sva djeca imaju pristup digitalnom okružju bez diskriminacije; zaštite djecu od neistinitih informacija, štetnog sadržaja i štetnih tehnologija; poduzmu sve potrebne mjere za zaštitu djece od svih oblika nasilja i iskorištavanja u digitalnom svijetu; osiguraju razvoj digitalnih vještina djece kao dio obrazovnih prava djece; pruže podršku roditeljima i skrbnicima u njihovoj ulozi zaštitnika prava djece na internetu te osiguraju postupke prilagođene djeci za podnošenje pritužbi i dobivanje pravne zaštite. Mladi u ENYA-i pozivaju na trajni dijalog i suradnju s djecom u donošenju i primjeni mjera zaštite djece u digitalnom okružju. U skladu s time pozvali smo Vladu RH da pravima djece u digitalnom okružju pristupi cjelovito, uključujući više ministarstava te druge relevantne dionike – stručnjake, organizacije civilnoga društva, poslovni sektor itd. Preporuku smo dostavili i MDOMSP-u, MZO-u, MUP-u, MZ-u, Ministarstvu kulture i Središnjem državnom uredu za razvoj digitalnog društva. Preporuka je načelno prihvaćena, a MDOMSP nas je izvijestio da će dostavljeni dokumenti „biti uzeti u obzir prilikom izrade dokumenata namijenjenih zaštiti djece i pri izradi nove Nacionalne strategije za prava djeteta“.

60. ZAŠTITA DJECE OD OBJAVE NEPRIMJERENIH OGLASA NA TELETEKSTU RTL TELEVIZIJE

Uputili smo upozorenje i preporuku nakladniku RTL Hrvatska d.o.o. zbog objave neprimjerenih oglasa na naslovnoj stranici teleteksta RTL televizije, na kojoj su vidljivi naslovi: *Jeftini sex razgovori*, *Vrući pozivi*, *Cure za sex*, *Žene za seks* i druge. Putem tih objava djeca se izlažu seksističkim porukama, uvredljivim i za žene i za muškarce, te ih se potiče na pristup neprimjerenim sadržajima i pornografiji, a krše se i propisane obveze zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijskom oglašavanju (uključujući i oglase za proricanje sudbine, gatanje itd.). Budući da su djeca u vrijeme *lockdowna*, kad se nastava dijelom odvijala putem televizije, uključujući i RTL, znatno više vremena provodila pred tv-ekranima i raspored programa često pratila na teletekstu, bila je i povećana njihova izloženost neprimjerenim oglasima. Iako su djeca izložena neprimjerenim sadržajima i putem mnogih drugih platformi kojima pristupaju po vlastitome izboru, teletekst je dostupan svakom djetetu u gotovo svakome domu od najranije dobi, te je važno i u tom mediju ograničiti objave štetnih sadržaja. Zato smo, preporučili da RTL ukloni neprimjerene oglase s naslovne stranice teleteksta i poduzme sve raspoložive mjere kako djeca ne bi bila izložena štetnim sadržajima. RTL je ignorirao našu preporuku te

126 *Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.*

su neprimjereni sadržaji i dalje dostupni djeci. Na štetnu i neetičnu praksu u objavama na teletekstu već godinama upozoravamo i nakladnike elektroničkih medija, i nadležna tijela.

61. EDUCIRANJE DJELATNIKA HRT-a O STEREOTIPNOM PRIKAZU SPOLOVA I NEPRIMJERENOM PRIKAZU DJECE U MEDIJIMA

Neprimjereni komentar voditelja emisije na HRT-u, koji je najavljujući spot 17-godišnje pjevačice pozvao gledatelje da „uživaju u njezinim hlačicama“, potaknuo je i našu preporuku ravnatelju HRT-a. Takav iskaz ocijenili smo omalovažavajućim i uvredljivim, te seksističkim i krajnje neukusnim. Propisi i etički kodeksi obvezuju sve medijske djelatnike na posebno obziran odnos prema djeci, odnosno svim maloljetnim osobama koje se pojavljuju u medijima. Upozorili smo da je voditeljev komentar bio uvreda za mladu pjevačicu, odnosno povreda prava djeteta, a ujedno i uvredljiva i obeshrabrujuća poruka za sve mlade ljude koji nastoje postići uspjeh u svijetu glazbe. To je također uvreda i za publiku, koja od HRT-a očekuje visoke profesionalne standarde, među kojima su i poštovanje i razumijevanje medijskih propisa usmjerenih protiv stereotipnog prikaza žena i muškaraca te protiv diskriminacije. Osim što smo pozvali na ispriku HRT-a pjevačici i publici, preporučili smo da HRT posveti veću pažnju temeljitom upoznavanju svojih djelatnika s medijskim propisima i profesionalnim standardima. Iako je ubrzo nakon incidenta uslijedila isprika, sadržaj isprike u kojoj se navodi da se voditelj „nespretno izrazio“ upućuje na nedovoljno razumijevanje problema neprimjerenog medijskog prikaza žena i djece te štetnih posljedica takvoga stereotipnoga prikaza.

62. POZIV MEDIJIMA DA NE OBJAVLJUJU SNIMKE NASILJA MEĐU DJECOM I MLADIMA

Veliku medijsku pažnju privukli su slučajevi nasilja među mladima koji su snimljeni i dijeljeni putem društvenih mreža, a potom i prikazani u medijima. Medijska prezentacija slučajeva potaknula je javni dijalog o slabostima u prevenciji vršnjačkoga nasilja i pojačala pritisak na odgovorne institucije, ali je imala i negativne efekte, ponajprije povredu prava na privatnost žrtava nasilja i drugih sudionika, pogotovo maloljetnih. Tom prilikom pozvali smo medije da ne objavljuju takve snimke, da se suzdrže od iznošenja pojedinosti o konkretnim slučajevima vršnjačkoga nasilja, kao i da uklone takve objave iz svojih online izdanja. Upozorili smo da se objavom snimki nanosi dodatna šteta žrtvama nasilja jer ih takvo izlaganje čini još ranjivijima, te da one mogu na gledatelje, uključujući i djecu, djelovati kao poticaj na nasilje. Izrazili smo i zabrinutost zbog nedovoljnog rada na prevenciji nasilja i razvoju empatije među djecom i mladima, te pozvali na sustavno provođenje kvalitetnih, stručno utemeljenih preventivnih programa u osnovnoj i srednjoj školi. Iako su mnogi mediji prenijeli naš apel, nisu svi prihvatili preporuku niti su uklonili snimke.

EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA (4)

63. NOVČANE POTPORE I NAKNADE ZA DJECU U OPĆINAMA DONJA VOĆA, ČEMINAC I ŠTEFANJE

Upozoreni smo da su se u općinama Donja Voća, Čeminac i Štefanje komunalna dugovanja javila kao zapreka za ostvarivanje prava djece. Tako djeci, zbog duga za komunalne usluge, nije odobreno pravo na sufinanciranje troškova kupnje radnih materijala za školsku 2020/2021. godinu, pravo na jednokratnu novčanu potporu za djecu predškolske dobi koja nisu polaznici vrtića, potporu za opremu osnovnoškolskog djeteta, kao i pravo na isplatu jednokratne naknade za novorođenče. U preporuci općinama naglasili smo da potpore za njegu i skrb o djeci trebaju biti jednako dostupne svakom djetetu, neovisno o obiteljskom i materijalnom statusu njegovih roditelja i mogućim dugovanjima, te da se takvim ograničenjima krše prava djece i dovodi djecu u nejednak i neravnopravni položaj s obzirom na obiteljski i materijalni status roditelja. Preporučili smo i da se ostvarivanje prava na novčane potpore ne uvjetuje zajedničkim prebivalištem roditelja, kao i da se jednokratna novčana potpora za novorođeno dijete priznaje neovisno o bračnom i obiteljskom statusu roditelja, odnosno neovisno o tome je li dijete rođeno u braku ili izvan braka. Općina Štefanje prihvatila je preporuku, a ostale općine samo djelomično.

64. NOVČANE NAKNADE ZA NOVOROĐENU DJECU U OPĆINI SVETI IVAN ŽABNO

Prateći poteškoće u ostvarivanju prava na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta u Općini Sv. Ivan Žabno uočili smo da pravo na tu pomoć ima samo majka koja na dan djetetova rođenja ima prebivalište na području općine. Općinu smo upozorili da se time krše prava djece i dovodi djecu u nejednaki i neravnopravni položaj s obzirom na njihov obiteljski status. Preporučili smo da se pravo na ovu jednokratnu novčanu potporu priznaje u slučajevima u kojima na području općine prijavljeno prebivalište ima dijete i barem jedan

od roditelja na dan djetetova rođenja, budući da su situacije odvojenog življenja i prebivališta roditelja česte i životno moguće. Povratno smo obaviješteni da će na*ša* preporuka biti uzeta u razmatranje prilikom donošenja nove odluke.

65. DJEČJE SIROMAŠTVO

Obratili smo se MRMSOSP-u s preporukom o potrebi žurnog donošenja nove strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti kojom bi se cjelovito pristupilo problemu (dječjeg) siromaštva. Naglasili smo potrebu osnaživanja djeteta, podrške u obrazovanju, pomoći u učenju, unapređivanju vještina djece, prevencije napuštanja školovanja i sl. Preporučili smo da se novom strategijom predvide mjere kojima bi se premostile nejednakosti u obrazovanju, pružila podrška obiteljima i ojačao sustav zaštitedjece, a kako bi se izbjegle dugoročne negativne posljedice pandemije Covida-19. Podsjetili smo na potrebu vođenja načelima najboljeg interesa djece kod planiranja i raspolaganja sredstvima za ostvarenje dječjih prava (Dječji proračun), kao i predviđanje posebnih i dostatnih sredstava za borbu protiv dječjeg siromaštva. MRMSOSP je izvijestio o aktivnostima na izrađivanju objedinjenog izvješća o provedbi mjera sukladno Strategiji za razdoblje 2018.-2020., započetim aktivnostima u izradi *Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje 2021.-2027.* te novog *Zakona o socijalnoj skrbi*.

MRMSOSP-u i MZO-u smo također preporučili aktivnosti za potpuni obuhvat djece predškolskim odgojem, i one čiji su roditelji nezaposleni, smanjenje broja djece koja odustaju od obrazovanja radi nedostatka podrške ili opreme u socijalno ugroženim obiteljima te da se besplatna školska prehrana osigura i *učenicima iz socijalno ugroženih obitelji koji pohađaju sred*nju školu. MRMSOSP nas je uputio na nadležnost MZO-a, koje nam nije odgovorilo na preporuku. Također smo MRMSOSP-u i Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine preporučili poduzimanje potrebnih mjera i ulaganja u osiguravanje prikladnog stanovanja socijalno ugroženim obiteljima s djecom koje nemaju riješeno stambeno pitanje. MRMSOSP je stava da je navedeno u nadležnosti MPUGDI-a, koji kao mjeru osiguranja stanovanja navedenim obiteljima, ističe društveno poticanu stanogradnju.

66. OSIGURAVANJE SREDSTAVA NUŽNIH ZA PODUZIMANJE MJERA ZA BORBU PROTIV DJEČJEG SIROMAŠTVA

Uoči izvanrednog sastanka Europskog vijeća u Bruxellesu s čelnicima EU-e o planu oporavka od *koronakrize* i proračunu EU-e ukazali smo predsjedniku Vlade RH, koji je sudjelovao na sastanku, na potrebu da se u središte pregovora stavi najbolji interes djece i zauzme za osiguravanje sredstava nužnih za poduzimanje mjera za borbu protiv dječjeg siromaštva.

PRIVATNOST (3)

67. PRIVATNOST DJECE U POSTUPCIMA PRED EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

U nastavku na ranije preporuke i aktivnosti za zaštitu privatnosti djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP), u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece, reagirali smo i u 2020., nakon saznanja da su pojedine sudske odluke i dalje javno dostupne pretraživanjem imena djeteta u internetskim tražilicama. Kako očito nisu realizirani zaključci sa sastanka pravobraniteljice za djecu sa zastupnicom RH pred ESLJP i AZOP-om, održanog u 2018., na kojem je bilo dogovoreno poduzimanje tehničkih mjera zaštite (zabrana indeksiranja) na web stranici Zastupnice RH pred ESLJP, ponovno smo uputili preporuku Uredu zastupnice RH pred ESLJP. Povratno smo obaviješteni o višekratno upućenim zahtjevima za postavljanjem zabrane indeksiranja i ponovnom obraćanju AZOP-u radi rješavanja uočenih poteškoća, no problem nije riješen.

68. PRIVATNOST DJECE U KONTEKSTU EPIDEMIJE COVID-19

Na samom početku izbijanja epidemije Covida-19 pozvali smo predstavnike medija da ne iznose pojedinosti o obiteljima i djeci oboljelih te da ne otkrivaju podatke na temelju kojih bi se u javnosti moglo prepoznati djecu koja su bila u kontaktu sa zaraženima. Krajem rujna, kad su učestale informacije o rastu broja zaraženih, ponovili smo poziv na zaštitu privatnosti djece, obraćajući se ne samo medijskim djelatnicima, već i svima drugima koji izvještavaju javnost o pojavi i broju zaraženih u pojedinim sredinama: članovima stožera civilne

zaštite, zdravstvenim djelatnicima te ravnateljima odgojno-obrazovnih ustanova. Preporučili smo Ravnateljstvu civilne zaštite da stožeri civilne zaštite, u slučaju pojave virusa u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama ne objavljuju o kojoj je ustanovi riječ, osim ako se procijeni da je to u javno-zdravstvenom interesu, te da se ne objavljuju podaci o razredu ili odgojnoj skupini kojoj je propisana samoizolacija. Istu preporuku uputili smo i MZO-u, istaknuvši kako je u slučaju pojave virusa važno da ustanova žurno obavijesti roditelje i djecu, uputi ih u nužne mjere zaštite zdravlja i pruži im podršku, ali to ne treba činiti putem medija. Upozorili smo da najčešće nije u najboljem interesu djece da ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova u medijima daju izjave o pojavi zaraze u školi, o tome u kojem se razredu nalaze zaraženi učenici i koji su razredi u samoizolaciji, jer to može narušiti prava djece. Ravnateljstvo civilne zaštite odmah je proslijedilo preporuku stožerima civilne zaštite JLP(R)S-a te su oni ubrzo korigirali svoje istupe u skladu s preporukom. MZO je reagirao nešto kasnije te je tek u prosincu proslijedio preporuku ravnateljima odgojno-obrazovnih ustanova. Apel za zaštitu privatnosti djece uputili smo i medijima putem Hrvatskog novinarskog društva koje je objavilo preporuku na svojoj web stranici.

69. PRIVATNOST POSVOJENE DJECE U EVIDENCIJAMA POREZNE UPRAVE

Nakon što nam je ukazano na mogući problem narušavanja privatnosti posvojenog djeteta u evidencijama Porezne uprave, obratili smo se Ministarstvu financija, Poreznoj upravi. Posvojiteljica je zapazila da službenica Porezne uprave, uz novi OIB djeteta, u aplikaciji ima dostupne i podatke o djetetu prije posvojenja. S obzirom na rizike da su podaci o činjenici posvojenja, kao i svi osobni podaci o djetetu i posvojiteljima i dalje dostupni velikom broju službenika Porezne uprave, te postoji rizik i bojazan da oni na taj način ostanu dostupni i biološkim roditeljima, preporučili smo Poreznoj upravi da detaljno i brižljivo sagledaju ovu problematiku i akte koje su svom radu primjenjuju službenici Porezne uprave, kao i mogućnosti zaštite podataka o posvojenju u evidencijama i aplikaciji koju koriste službenici. Također smo zamolili da utvrde postoji li mogućnost izdavanja potvrda na temelju starog OIB-a kojima bi se, neželjeno, mogli iznijeti i podaci o posvojenju te da se spriječe takve mogućnosti. U svom odgovoru Porezna uprava izvijestila nas je o obvezi čuvanja porezne tajne koju propisuje *Opći porezni zakon*, te navela da je službenik, ako u tijeku postupka sazna za činjenicu posvojenja djeteta, dužan štititi taj osobni podatak, strogo se pridržavati zakona u tom pogledu te taj podatak neće dati trećoj osobi, osim u slučaju kada je to dopušteno zakonom. Također službenici porezne uprave u obavljanju svojega posla traže samo one informacije koje su potrebne za provođenje poreznog postupka, a da je pristup informacijama dopušten samo onim službenicima koji su ovlašteni za provođenje poreznog postupka. U odnosu na problematiku nemogućnosti promjene OIB-a za djecu koja su posvojena prije 1. studenoga 2015., Porezna uprava ukazuje na niz aktivnosti i sastanaka održanih s ciljem rješavanja problema za koje je potreban dogovor svih institucija te je navela kako će i dalje sudjelovati na sastancima vezano uz ovaj problem.

DISKRIMINACIJA (3)

70. PRAVA I INTERESI DJECE NA KARNEVALU U IMOTSKOM

Zgrožena brutalnošću i velikom količinom mržnje koju su organizatori maškara u Imotskom pokazali spaljujući kao fašnika simbole *gay* para s djetetom, što se odvijalo u prisutnosti vrtićke i školske djece, pravobraniteljica je reagirala javnim priopćenjem. Naglasila je da je djeci koja su tome svjedočila tim agresivnim činom pokazano da sredina u kojoj žive ne prihvaća i ne tolerira zajednice i obitelji koje odstupaju od tradicionalnog shvaćanja obitelji i smatra ih nepoželjnima. Gradonačelnika Imotskog smo upozorili na zakonsku zabranu diskriminacije i zabranu svakog neželjenog ponašanja koje ima za cilj povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Naglasili smo da je izlaganje djece poticanju nesnošljivosti i nasilja u suprotnosti s ciljevima odgoja i obrazovanja djece te da takav čin nesnošljivosti i mržnje, osim što djeci prenosi štetne poruke, ukazuje i na diskriminaciju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomljene i posvojene djece koja su na ovaj način također izvrgnuta uznemiravanju i ruglu, te smatramo da je riječ o govoru mržnje. Upozorili smo gradonačelnika Imotskog da je dužan očitovati se o neprimjerenom tretmanu djece na karnevalu te osuditi neprimjereni čin spaljivanja lutaka koje simboliziraju *gay* par s djetetom. Preporučili smo mu da ubuduće obrati više pažnje tome kojim organizacijama i pojedincima Grad Imotski omogućuje provođenje javnih događaja i manifestacija i o tome kakve sadržaje i aktivnosti oni namjeravaju ponuditi javnosti, koja uključuje i djecu, odnosno kako će se pojedini sadržaji i aktivnosti odraziti na djecu. U svom očitovanju Gradonačelnik je odbacio naše upozorenje i preporuku.

71. GOVOR MRŽNJE PREMA PRIPADNICIMA SRPSKE NACIONALNE MANJINE, ŽENAMA I DJECI

Zgroženi postupkom mladića, koji su u lipnju u Zagrebu izvikivanjem i transparentima širili govor mržnje prema pripadnicima srpske nacionalne manjine, ženama i djeci, javno smo reagirali te na našoj web stranici osudili takve postupke, naglasili kako je važno da se oni sankcioniraju, ali i da se navijačke skupine od njih javno ograde. Izrazili smo zabrinutost s obzirom na to da postupci članova navijačkih skupina utječu ili mogu utjecati na ponašanje i stavove djece koja prate njihove objave i identificiraju se s njima. Stoga smo pozvali navijačke udruge da se javno i transparentno opredijele protiv svakog oblika nasilja i govora mržnje na stadionima i dvoranama i izvan njih. Pozvali smo ih da svojim djelovanjem upute djeci poruke o važnosti pozitivnog i nenasilnog navijanja te tako doprinesu razvoju mirnog i tolerantnog društva koje uvažava i čuva ljudsko dostojanstvo. Također, preporučili smo da u svojim statutima kao uvjerenja i ciljeve slijede načela nenasilja i nenasilnog navijanja te propišu odredbe o isključivanju počinitelja nasilja i izazivače nereda iz svojih udruga, budući da oni nanose štetu i narušavaju ugled navijačkim udrugama i klubovima, a također nanose štetu djeci i društvu u cjelini.

72. DISKRIMINACIJA DJECE RUKOMETAŠA

Prema Hrvatskom rukometnom savezu (HRS) reagirali smo po pritužbi na diskriminaciju djece rukometaša. Odlukom Upravnog odbora HRS-a o natjecateljskoj sezoni 2019./2020. su, s obzirom na epidemiju i restriktivne mjere koje je donio Stožer civilne zaštite RH, poništena natjecanja u svim ligama i kup natjecanjima u sezoni 2019./2020. u nadležnosti i organizaciji HRS-a. Ujedno je reguliran status člana 1. Hrvatske kadetske rukometne lige tako da će taj status u sezonama 2020./2021. i 2021./2022. ostvariti klubovi koji su ga svojim plasmanom ostvarili u sezoni 2017./2018. Posljedica te odluke je da se u 2020. godini u Hrvatsku kadetsku rukometnu ligu za sljedeće dvije godine plasiraju i promoviraju dječaci rođeni 2004./2005., ali ne na temelju vlastitih rezultata, već rezultata njihovih prethodnika (kadeta u sezoni 2017./2018., koji su rođeni 2002./2003.). Kako su se roditelji pritužili na tu odluku, obratili smo se HRS-u. Upozorili smo na moguće dovođenje djece u nejednak položaj te ukazali na moguće negativne posljedice i nepedagošku poruku da djeca, unatoč trudu, zalaganju i uspjehu, neće ostvariti zasluženi plasman jer je on ovaj put, odlukom HRS-a, unaprijed rezerviran za drugi klub zbog ranijeg plasmana njegovih starijih generacija natjecatelja. HRS je prihvatio našu preporuku te promijenio sastav natjecanja kod mlađih dobnih skupina.

6

NORMATIVNA AKTIVNOST

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece Ured pravobraniteljice sudjeluje dajući prijedloge i mišljenja na nacrte propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te u radu saborskih odbora. Aktivnosti Ureda u ovom području uvjetovane su dinamikom predlaganja novih ili izmjena postojećih zakonskih prijedloga upućenih od strane nadležnih tijela u zakonodavnu proceduru. Nastojanja pravobraniteljice za djecu da aktivno sudjeluje u izgradnji kvalitetnog normativnog okvira za zaštitu prava djece nerijetko su, nažalost, ograničene zbog činjenice da se propisi često donose po hitnom, skraćenom postupku, u kojem javna rasprava ponekad samo zadovoljava formu, budući da prekratki rokovi za dostavu prijedloga ne pružaju mogućnost ozbiljne i kvalitetne rasprave. Zapažamo da se pravobraniteljicu za djecu rijetko uključuje u fazi izrade nacrta prijedloga propisa, kad je mogućnost intervencije u predloženi tekst veća. Tijekom 2020. u samo dva slučaja zatraženo je mišljenje pravobraniteljice za djecu na nacrt propisa (MUP, Ministarstvo kulture) prije ili tijekom upućivanja u postupak javnog savjetovanja. Nemogućnost pravovremenog utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme, smanjuje mogućnost intervencija u kasnijim fazama njegovog donošenja. U postupku e-savjetovanja sa zainteresiranom javnošću prijedlozi pravobraniteljice najčešće se načelno prihvaćaju, primaju na znanje za buduće izmjene, no nakon toga ne slijedi njihovo stvarno ugrađivanje u propise. Smatramo kako je potrebno veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobraniteljice za djecu kao partnera u kreiranju propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu.

Tijekom 2020. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 30 propisa i strateških dokumenata. Nakon razmatranja sadržaja prijedloga, na neke od njih nismo imali primjedbe (10), prijedloge i mišljenja dali smo na 14 nacrta predloženih propisa, predlažući više od 57 konkretnih promjena vezano uz zaštitu djece, od kojih je prihvaćeno samo 17, od toga devet samo djelomično. **Inicijativu za donošenje propisa** dali smo u pet slučajeva predlažući donošenje novog propisa radi zaštite djece od seksualnog nasilja, te predlažući konkretne izmjene *Zakona o udrugama*, *Zakona o socijalnoj skrbi* te *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*. Također smo predložili da se u Plan zakonodavnih aktivnosti za 2021. MRMSOSP-a uvrsti izmjena *Obiteljskog zakona*, *Zakona o doplatku za djecu*, *Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama* te *Zakona o mirovinskom osiguranju*. Sudjelovali smo u radu radne skupine za izradu *Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine*.

U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

1. ZAKON O ZAŠTITI DJECE OD SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA

Uočili smo da je prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr. Svaki sustav na različit način regulira ove zapreke pa postoje pravne praznine koje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. S druge strane, postoje područja u kojima uopće nisu regulirane zapreke ni potreba prethodne provjere u Kaznenoj evidenciji. Primjerice, rad

udruga čiji su korisnici djeca te pružanje različitih usluga za djecu (poput organizirane igre i čuvanja djece, sportskih i glazbenih igraonica, poduke za djecu, dječjih kampova), koje organiziraju pravne osobe, trgovačka društva i sl., izvan dosega su provjere uvjeta i nadzora nad njihovim radom. Kako zbog ovakvog propusta u reguliranju zapreka za rad s djecom država nije ispunila preuzetu obvezu iz Konvencije VE i Direktive 2011/93/EU, obratili smo se Vladi RH inicijativom za donošenjem posebnog propisa kojim će se regulirati zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja na način da se, uz druge mjere zaštite, propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode. Time bi se izbjegla neujednačenost kriterija u pojedinim područjima te osiguralo da bez iznimke budu pokrivena sva područja u kojima je nužna zaštita djece. Ovim propisom trebalo bi se propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem ove obveze. O potrebi donošenja takvog propisa obavijestili smo i MPU.

2. ZAKON O UDRUGAMA

Ministarstvu pravosuđa i uprave uputili smo inicijativu za dopunu *Zakona o udrugama*. Povod su saznanja o aktivitetu pojedinaca u okviru udruga koji svojim postupcima ugrožavaju prava i interese djece. Među njima je najupečatljiviji primjer osobe koja je pravomoćno osuđena na višegodišnju zatvorsku kaznu zbog seksualnog zlostavljanja djece, a nakon izlaska iz zatvora kao osnivač udruge provodi niz aktivnosti kojima cilja na djecu kao potencijalne korisnike usluga. Naši dosadašnji prijedlozi dosad nisu bili uvaženi, uz obrazloženja da bi se time u pitanje dovelo subjektivno pravo pojedinca na slobodno udruživanje. Stoga smo ovaj put izrijekom naglasili kako se ne zalažemo za ukidanje prava pojedinaca na udruživanje, već za propisivanje posebnih mehanizama zaštite interesa djece, kao osigurača koji će osuđene počinitelje seksualnih delikata držati podalje od djece. Preporučili smo da se *Zakonom o udrugama* osigura uspostava posebne evidencije udruga registriranih za rad s djecom, propisivanje posebnih uvjeta za osnivanje, praćenje i nadzor rada udruga registriranih za rad s djecom, kao i pravo djece na sudjelovanje u radu udruge, odnosno ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču. U skladu s prijedlozima koje smo iznosili prijašnjih godina, naglasili da je zaštitu djece (kao osnivača i članova udruge ili korisnika usluga koje udruga pruža) u *Zakonu o udrugama* potrebno podići na razinu načela te osigurati njihovu sveobuhvatnu zaštitu, kako u pogledu zaštite sigurnosti, tako i kroz jamstva da će članstvo i aktivnosti djece u udruzi biti primjereni njihovoj dobi, tjelesnom, psihičkom i moralnom razvoju i vještinama. Na važnost reguliranja ovog područja ukazali smo ponovno u prosincu 2020. kroz e-savjetovanje o *Ažuriranom prijedlogu Plana zakonodavnih aktivnosti Ministarstva pravosuđa i uprave za 2021. godinu*, u kojem smo ponovili naše prijedloge. MPU ih nije prihvatio uz obrazloženje da se zaštita djece ne može riješiti izmjenama i/ili dopunama *Zakona o udrugama*, već da rješenje toga pitanja treba tražiti u mogućim izmjenama drugih propisa koji uređuju obavljanje pojedinih djelatnosti, a u obavljanju kojih ne samo osnivači, osobe ovlaštene za zastupanje, već i članovi udruga mogu doći u kontakt s djecom. MPU navodi da se eventualna ograničenja slobode udruživanja mogu propisati posebnim propisima u kojima se uređuje obavljanje djelatnosti udruga kojima se pružaju usluge djeci, a kojima će se postići ravnoteža između prava na slobodu udruživanja i zaštite prava drugih, posebno djece.

3. ZAKON O CENTRU ZA POSEBNO SKRBNIŠTVO

U raspravi o prijedlogu *Zakona o Centru za posebno skrbništvo*, koja je održana na sjednici saborskog Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, pravobraniteljica za djecu iskazala je zabrinutost da se postojećim sustavom posebnog skrbništva stvarno ne omogućuje ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje i zaštita djetetovog najboljeg interesa zajamčena *Konvencijom o pravima djeteta*. Naglasila je da je prije donošenja novog propisa nužno detaljno ispitati stanje, evaluirati dosadašnji rad Centra, kako od strane djelatnika CZSS-a, sudova, roditelja i djece, tako i kroz samoevaluaciju posebnih skrbnika. Tek na temelju ishoda evaluacije i uz sudjelovanje predstavnika Centra za posebno skrbništvo u izradi nacrta propisa treba procijeniti daljnje potrebe Centra i u tom pravcu poduzimati radnje za daljnje osnaživanje ove institucije.

4. ZAKON O OSOBNOJ ISKAZNICI

U postupku izmjena *Zakona o osobnoj iskaznici* iskazali smo zabrinutost da se predloženim rješenjem objektivno omogućuje i da roditelj, koji je lišen roditeljske skrbi ili mu je rješenjem suda ograničeno izvršavanje roditeljske skrbi u zastupanju djeteta, ishodi i zadrži osobnu iskaznicu djeteta uskraćujući time dijete u ostvarivanju njegovih prava. Predložili smo da se predvide mehanizmi zaštite prava djeteta i u takvim situacijama. Predložili smo da se propiše obveza službenika MUP-a da u matičnim evidencijama djeteta provjere upis činjenice lišenja roditeljske skrbi odnosno, da se predvidi mogućnost poništavanja važenja osobne iskaznice i izdavanje nove u situaciji kad roditelj, koji ju je neovlašteno ishodio, odbija osobnu iskaznicu predati djetetu. Naš prijedlog nije prihvaćen.

5. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O POREZU NA DOHODAK

U postupku javnog savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak* ponovili smo prijedlog da se uzdržavanim članovima uže obitelji i dalje smatraju potomci u izravnoj liniji, kako bi se zaštitila djeca koju uzdržavaju bake i djedovi. Također smo predložili da se uvećanje osobnog odbitka priznaje i bračnom drugu udomitelja, te životnom partneru roditelja. Naglasili smo potrebu da se postupku donošenja zakona razmotri mogućnost efikasnije zaštite djetetovih imovinskih prava i najboljih interesa, a vezano uz oporezivanje kamata na dječje štednje te činjenicu da su primici od imovine vrlo često jedini „dohodak“ koji djeca imaju. Prijedlozi nisu uvaženi.

6. ZAKON O PROVEDBI OVRHE NA NOVČANIM SREDSTVIMA

U postupku prethodne procjene za *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te u e-savjetovanju o prijedlogu Zakona, iako svjesni da problematika na koju ukazujemo nije predmet zakonskih izmjena, ukazali smo na potrebu zakonske zaštite djece koja ostvaruju uzdržavanje, a vezano za rokove i troškove postupka i prioriteta u naplati uzdržavanja i razmjernog namirenja. Naši prijedlozi nisu uvaženi uz obrazloženje da ne mogu biti uređeni predmetnim prijedlogom zakona jer zahtijevaju opsežniju raspravu i uključenost šireg kruga sudionika.

7. OVRŠNI ZAKON

Imajući u vidu niz poteškoća na koje, vezano uz ovršne postupke radi namirenja uzdržavanja, nailaze roditelji i djeca u ulozi ovrhovoditelja, uključili smo se u postupak e-savjetovanja o prijedlogu *Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona*. Predložili smo niz prijedloga i opažanja usmjerenih na zaštitu interesa djece koja se mogu pojaviti kao stranke u ovršnim postupcima, a najčešće upravo s ciljem potraživanja zakonskog uzdržavanja. Predložili smo da se, kod primanja i naknada koje su izuzete od ovrhe, to izuzeće ne odnosi na ostvarenje tražbina po osnovi zakonskog uzdržavanja maloljetne djece i drugih potraživanja djece (osim za ona koja su vezana za dijete npr. doplatak za dijete, dar za djecu, uzdržavanje djeteta). Također smo predložili da se predvidi predujmljivanje troškova postupka iz sredstava suda, u slučajevima kada je ovrhovoditelj ili predlagatelj osiguranja dijete, kao i propisivanje mogućnosti ovrhovoditelja uzdržavanja za dijete da dobije ispravu s obračunom isplaćene tražbine – visine primanja te ostvarene tražbine i izuzetog iznosa, radi kontrole ispravnosti. Predložili smo i izmjenu odredbi kako bi se u svim slučajevima, neovisno o premetu ovrhe, osigurao prvenstveni red namirenja uzdržavanja maloljetnog djeteta u odnosu na druge ovrhovoditelje, kao i razmjerno namirenje u slučaju više ovrhovoditelja radi ostvarenja uzdržavanja djece, te skraćivanje roka od šezdeset dana koji sukladno zakonu treba proći da bi se naložio prijenos zaplijenjenog iznosa na djetetov račun. Naši prijedlozi, koje već godinama ponavljamo, ni ovaj put nisu bili uvaženi.

8. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

Ukazujući na primjere iz prakse u kojima dijete s težim invaliditetom, čiji roditelj koristi prava iz *Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama*, ne ostvaruje doplatak za pomoć i njegu, ni u smanjenom ni u punom iznosu, iako bi prema zdravstvenom stanju imao pravo na njegov puni iznos, obratili smo se MRMSOSP-u. Preporučili smo izmjenu *Zakona o socijalnoj skrbi* kako bi se osigurala zaštita prava djece s TUR. Naš prijedlog načelno je prihvaćen te nas je MRMSOSP izvijestio da će se ove odredbe preispitati u planiranim izmjenama *Zakona*.

9. ZAKON O ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA

Ministarstvo kulture zatražilo je mišljenje Pravobraniteljice za djecu o *Nacrtu prijedloga Zakona o elektroničkim medijima*. Podržali smo namjeru predlagatelja da se zakon uskladi s aktualnim europskim dokumentima u području audiovizualnih medija, a pogotovo s Direktivom (EU) 2018/1808 koja prepoznaje da je važno zaštititi djecu, ne samo u odnosu na programe televizije, radija te u elektroničkim publikacijama, već i na platformama za razmjenu videozapisa kojima se djeca često služe.

Predložili smo: da se regulacijom audiovizualnih komercijalnih komunikacija obuhvati i oglašavanje putem teleteksta koji se emitira putem televizije; da se sve dječje programe učini pristupačnima djeci s oštećenjem vida i sluha; da se jasno odredi da nisu dopuštene audiovizualne komercijalne komunikacije koje promiču alkoholna pića, kao i da oglašavanje igara na sreću nije dopušteno u programskim sadržajima za djecu, kao ni neposredno prije ili nakon njihovog emitiranja; da oglašavanje igara na sreću u svim audiovizualnim programima i na platformama mora biti popraćeno upozorenjem da je sudjelovanje u igrama na sreću dopušteno samo

punoljetnim osobama; da se u programima za djecu koji traju duže od 30 minuta oglašavanje svede na najmanju mjeru. Također smo predložili da se prekršajnim sankcijama obuhvati i kršenje odredbi o zaštiti privatnosti djece i o zaštiti od neprimjerenih sadržaja, što je prihvaćeno u dosadašnjim izmjenama prijedloga zakona. Prihvaćen je i naš prijedlog o zabrani oglašavanja igara na sreću u dječjim programima, te je djelomično prihvaćen prijedlog da se dječje programe učini pristupačnima djeci s oštećenjem vida i sluha. Ostali naši prijedlozi zasad nisu prihvaćeni, međutim, novi zakon još nije donesen.

10. ZAKON O EKSPLOZIVNIM TVARIMA TE PROIZVODNJI I PROMETU ORUŽJA

U postupku javnog savjetovanja iskazali smo zabrinutost da ni predloženo kraće vrijeme dopuštene kupovine i uporabe pirotehničkih sredstava, neće dovesti do željenog cilja –sprečavanja ozljeda djece. Stoga smo predložili da se zabrani prodaja i korištenje svih razreda pirotehničkih sredstava tijekom cijele godine, osim u slučajevima stručno organiziranih vatrometa za prigodne javne proslave. Naglasili smo kako postoje dobri primjeri promjene načina proslave blagdana i dočeka Nove godine koje prakticiraju neki gradovi u inozemstvu, uvažavajući potrebu zaštite zdravlja i života ljudi te životinja (svjetlosni efekti umjesto eksplozija i pucnjeva), koje bi bilo poželjno slijediti. Prijedlog je djelomično prihvaćen.

11. PRAVILNIK O PROSTORNIM I TEHNIČKIM UVJETIMA ZA PRIREĐIVANJE IGARA NA SREĆU U *CASINIMA*, NA AUTOMATIMA I UPLATNIM MJESTIMA KLADIONICA

U postupku savjetovanja sa zainteresiranom javnošću predložili smo da se propiše 1000 metara kao minimalna udaljenost *casina*, automat klubova i kladionica od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca (domovi socijalne skrbi, dječja odmarališta, igrališta, igraonice te kulturni, zdravstveni, sportski i vjerski objekti). Također smo predložili da suglasnost predstavnika stanara bude preduvjet za izdavanje odobrenja za otvaranje ili preseljenje uplatnog mjesta za primanje uplata klađenja. Predložili smo i da se u odredbe o minimalnoj udaljenosti retroaktivno primjenjuju i na one objekte koji su odobrenje za rad dobili i prije ovih zakonskih promjena. Ovaj naš prijedlog nije prihvaćen, kao ni prijedlog da se za otvaranje ili preseljenje uplatnog mjesta za primanje uplata klađenja traži i suglasnost predstavnika stanara. Djelomično je prihvaćen naš prijedlog o propisivanju minimalne udaljenosti te je propisano 500 metara kao minimalna udaljenost od odgojno-obrazovnih ustanova i vjerskih objekata. Također, odredba o odgojno-obrazovnim ustanovama korigirala se taksativnim specificiranjem ustanova od kojih će se mjeriti propisana minimalna udaljenost međutim, propušteno je regulirati udaljenost od domova socijalne skrbi, dječjih odmarališta, igrališta, igraonica te kulturnih, zdravstvenih i sportskih objekata, za što smo se također zalagali.

12. PRAVILNIK O PRIJAMU I POSTUPANJU S UHIĆENIKOM I PRITVORENIKOM TE O EVIDENCIJI PRITVORENIKA U PRITVORSKOJ POLICIJSKOJ JEDINICI

U postupku e-savjetovanja iskazali smo neslaganje s načinom na koji se regulira uhićenje u slučaju hitne potrebe te daje mogućnost odgode obavještavanja branitelja i obitelji ili druge osobe koju uhićenik odredi, u najduljem trajanju od 12 sati. Naglasili smo da se odgoda obavještavanja roditelja/skrbnika ne bi trebala odnositi na maloljetnike, jer bi u tom slučaju navedeno bilo suprotno načelima zaštite prava maloljetnika u sukobu sa zakonom, na koju obvezuju međunarodni standardi i ratificirani dokumenti. Istaknuli smo da je neprihvatljivo da se dijete uhićuje, a da se o tome odmah ne obavijesti osobe (roditelja ili CZSS) koje mogu poduzeti mjere za djetetovu zaštitu, što je i zakonska obveza propisana *Zakonom o policijskim postupanjima i ovlastima*. Prijedlog nije prihvaćen.

13. PRAVILNIK O NAČINU ORGANIZIRANJA I IZVOĐENJA NASTAVE U STRUKOVNIM ŠKOLAMA

U postupku javnog savjetovanja MZO-u smo predložili u *Pravilniku o načinu organiziranja i izvođenja nastave u strukovnim školama* i u obrascu *Ugovora o provedbi praktične nastave i vježbi* obvezati školske ustanove da, prije sklapanja tog ugovora dogovore s poslodavcem provjeru prethodne pravomoćne osuđivanosti mentora i drugih osoba koje dolaze u kontakt s učenicima za kaznena djela propisana *Zakonom o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, te ujedno obvezati poslodavca da periodično provjerava njihovu pravomoćnu osuđivanost. Predložili smo da neispunjavanje ove obveze, kao i nedostatak kvalifikacija za izvođenje praktične nastave i vježbi te pedagoških kompetencija bude razlog za raskid ugovora. Također smo predložili obvezati poslodavca da obrazloži svoju odluku o raskidu ugovora učeniku i roditelju/skrbniku, a ustanove za strukovno obrazovanje da pronađu novog poslodavca za izvođenje praktične nastave i vježbi i stručne prakse i kad je do raskida ugovora došlo zbog razloga na strani poslodavca, ne samo kad poslodavac nije u mogućnosti ispunjavati ugovorne obveze. Predložili smo brisati odredbu da ugovorne strane, u koje spadaju i učenik

i roditelj/skrbnik, potpisom potvrđuju da nemaju međusobnih potraživanja po osnovi tog ugovora u slučaju raskida, jer je ona protivna najboljem djetetovu interesu, budući da učenik može imati potraživanja prema poslodavcu i nakon raskida ugovora, npr. za isplatu nagrade ili naknade štete. Naše primjedbe i prijedlozi nisu prihvaćeni.

14. PRAVILNIK O MINIMALNIM UVJETIMA ZA UGOVORE O NAUKOVANJU

U postupku javnog savjetovanja MZO-u smo predložili da se u *Ugovoru o naukovanju* (*Ugovor*) predvidi da mentor mora, osim uvjeta stručnih kvalifikacija, udovoljavati i uvjetu neosuđivanosti za kaznena djela navedena *Zakonom o obrtu*, te imati pravo primanja učenika na naukovanje. Predložili smo propisati mogućnost raskida ugovora ako obrtnik, odnosno pravna osoba ne ispunjava sve obveze iz tog ugovora i ostale propisane obveze vezane uz organizaciju i provedbu naukovanja te ako obrtnik, pravna osoba ili mentor učenika ne udovoljavaju uvjetima iz *Zakona o obrtu*, uključivši i uvjet neosuđivanosti za kaznena djela iz tog *Zakona*. Predložili smo obvezati poslodavca da pisano obrazloži svoju odluku o raskidu *Ugovora* učeniku i roditelju/skrbniku. Predložili smo obvezati ustanovu za strukovno obrazovanje da, uz pomoć područne obrtničke komore, pronađe novog poslodavca za izvođenje naukovanja ili omogući naukovanje u radionici ustanove u svim slučajevima kad se *Ugovor* raskida zbog razloga na strani poslodavca, a ne samo kad poslodavac ne može ispunjavati ugovorne obveze. Predložili smo u obrascu raskida *Ugovora* brisati odredbu da ugovorne strane potpisom potvrđuju da nemaju međusobnih potraživanja po osnovi tog ugovora jer učenik može imati potraživanja prema poslodavcu i nakon raskida Ugovora, npr. za isplatu nagrade ili naknadu štete.

Naši prijedlozi većim dijelom su prihvaćeni i ugrađeni u odredbe *Pravilnika*. Nije usvojen prijedlog da se *Ugovor* može od strane ustanove za strukovno obrazovanje, učenika ili roditelja/skrbnika raskinuti kad obrtnik, odnosno pravna osoba ne ispunjava sve obveze iz Ugovora, a ne samo neke pojedinačno navedene, te kad pravna osoba ili mentor učenika ne udovoljavaju uvjetima iz pojedinih odredbi *Zakona o obrtu*, uključivo i uvjet neosuđivanosti za kaznena djela. Kod raskida *Ugovora* nije usvojen prijedlog za brisanje odredbe da obje ugovorne strane potpisom potvrđuju da nemaju međusobnih potraživanja čime se učenik odriče potraživanja isplate nagrade ili naknade štete protivno svojem najboljem interesu.

15. PRAVILNIK O POMOĆNICIMA U NASTAVI I STRUČNIM KOMUNIKACIJSKIM POSREDNICIMA

Predložili smo da se *Pravilnikom*, kao uvjet za obavljanje poslova pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika, propiše nevođenje kaznenog postupka i nepostojanje pravomoćne osude za kaznena djela koja su propisana kao zapreka za rad *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* te obvezu škole da provjerava ispunjenost tih uvjeta. Predložili smo također da se po uzoru na ovaj Zakon propišu i odredbe o suspenziji i otkazu u slučaju pravomoćne osude. Također smo predložili da se u *Pravilnik* uvrste odredbe o evaluaciji i superviziji rada pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, kao i uvođenje modela (su)financiranja pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika iz sredstava državnog proračuna ili decentralizaciju sredstava državnog proračuna za navedenu namjenu JLP(R)S-ima, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem dijelu RH se obrazuju i žive. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

16. PRAVILNIK O POSTUPKU I NAČINU IZDAVANJA DOZVOLA (LICENCIJA) ZA IZVOĐENJE NAUKOVANJA

U postupku javnog savjetovanja MGPO-u smo predložili da se izdavanje dozvole za obrtnike i pravne osobe, koji izvode naukovanje iz *Zakona o obrtu*, uvjetuje pravomoćnom neosuđivanosti podnositelja zahtjeva, mentora i osoba u kontaktu s učenicima na naukovanju za neko od kaznenih djela koja predstavljaju zapreku iz *Zakona o obrtu* te da zapreka za izdavanje dozvole bude i osuda za nasilničko ponašanje u obitelji, prekršaje iz ZSD-a, izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom. Također smo predložili da se ovaj uvjet periodički provjerava, te da se uz zahtjev za izdavanje, promjenu i dopunu dozvole propiše obveza davanja suglasnosti za provjeru podataka o osuđivanosti svih osoba u kontaktu s učenicima. Predložili smo obvezati Odbor za strukovnu izobrazbu da pokrene postupak ispitivanja važenja dozvole pred Sudom časti Hrvatske obrtničke komore zbog nastupa određenih okolnosti iz *Zakona o obrtu*, među ostalim i u slučaju pravomoćne osuđivanosti za neko od *Zakonom* navedenih kaznenih djela. Prema objavljenom izvješću sa savjetovanja, djelomično su usvojeni naši prijedlozi da se propiše podnošenje suglasnosti za traženje podataka o neosuđivanosti podnositelja zahtjeva i mentora (ne i neosuđivanosti druge osobe u kontaktu s učenicima) i da područna obrtnička komora provjeri podatke o pravomoćnoj osuđivanosti, ne samo za podnositelja zahtjeva, već i za mentora (no ne i za druge osobe u kontaktu s učenicima). Prihvaćeni su naši prijedlozi da se promjena ili dopuna dozvole za naukovanje uvjetuje pravo-

moćnom neosuđivanosti te da se pritom provodi provjera ispunjavanja tog uvjeta, da se Odbor za strukovnu izobrazbu obveže na pokretanje postupka ispitivanja važenja dozvole, među ostalim, u slučaju pravomoćne osuđivanosti za neko od kaznenih djela iz *Zakona o obrtu*.

17. PRAVILNIK O UVJETIMA KOJE MORAJU ISPUNJAVATI AUTOBUSI KOJIMA SE ORGANIZIRANO PREVOZE DJECA

Potaknuti slučajevima zapaljenja autobusa kojima se prevoze djeca obratili smo se MUP-u i MMPI-u. Predložili smo izmjenu *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*, propisivanjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece, propisivanjem češćih rasporeda kontrola njihove ispravnosti te poboljšanjem standarda njihovog održavanja. Upozorili smo da bi se iste odredbe trebale odnositi i na druge autobuse u javnom prijevozu kojima se također prevoze djeca. Iako je naša inicijativa načelno prihvaćena do izmjena *Pravilnika* još nije došlo.

18. ODLUKA O UPISU UČENIKA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2020./2021.

U procesu e-savjetovanja o *Odluci o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2020./2021.*, pravobraniteljica je istaknula da je važno da učenici osmih razreda završetak osnovnoškolskog obrazovanja provedu zaštićeni od nepotpunih i uznemirujućih informacija te razmimoilaženja u prijedlozima odraslih. Istaknula je da se iz kratke javne rasprave dade zaključiti kako prijedlozi MZO-a o rokovima i načinu upisa nisu u skladu s prijedlozima provoditelja upisa te je predložila da se razmotre konkretni prijedlozi Udruge ravnatelja škola te članova upisnih povjerenstava o rokovima i načinu upisa elektroničkim putem, koji su se odnosili na efikasnije provođenje postupka upisa bez osobnog dolaska u školu i na skraćivanje ukupnog trajanja rokova upisa, te prijedlozi o upisu učenika s TUR za koje se predlagalo da im se pravovremeno zaključe ocjene prije završetka nastave. Prijedlozi su djelomično prihvaćeni. MZO je u izvješću s e-savjetovanja naveo da se u *Odluci* o upisu daje mogućnost dostave dokumentacije elektroničkim putem, čime se cijeli postupak modernizira i ubrzava, a roditeljima i učenicima omogućuje da ne moraju osobno dolaziti u škole, te da su, s obzirom na kasniji završetak nastavne godine za 12 dana, a zbog specifičnih okolnosti (štrajk i epidemija koronavirusa), pomaknuti i upisni rokovi u Ljetnome upisnom roku za 12 dana u odnosu na prošlu školsku godinu.

19. PLAN ZAKONODAVNIH AKTIVNOSTI MRMSOSP-a ZA 2021.

U e-savjetovanje o Planu zakonodavnih aktivnosti MRMSOSP-a za 2021. predložili smo da se predvide izmjene i dopune niza propisa koji utječu na prava i interese djece, uz detaljna obrazloženja za svaki predloženi propis. Predložili smo da se u Plan uvrsti izmjena *Obiteljskog zakona*, *Zakona o doplatku za djecu*, *Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama* te *Zakona o mirovinskom osiguranju*. Prema izvješću o provedenom savjetovanju saznajemo da je naš prijedlog djelomično prihvaćen na način da će se, prema potrebi, razmotriti donošenje *Obiteljskog zakona* u 2021. godini izvan plana zakonodavnih aktivnosti. Obaviješteni smo da je s radom započela neformalna Radna skupina za razmatranje novog modela obiteljske mirovine, te da će u se u sklopu rada te skupine razmotriti i prijedlog pravobraniteljice u cilju iznalaženja cjelovitog i najpovoljnijeg rješenja za djecu korisnike obiteljske mirovine.

7

ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U ovom poglavlju dajemo pregled tri istraživačka projekta Ureda pravobraniteljice za djecu, koji su ostvareni u 2020. godini. Prvo istraživanje bavi se djecom i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, s time da se dio primijenjenog upitnika odnosi na organizaciju života djece u domovima/centrima za vrijeme pandemije Covida-19. Drugo istraživanje u potpunosti je usmjereno na posljedice koronavirusa u području zaštite prava i dobrobiti djece s TUR. A treće istraživanje bavi se ulogom posebnih skrbnika u postupcima obiteljsko-pravne zaštite djece.

7.1 Djeca u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Ured pravobraniteljice za djecu je i 2020., u cilju praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama, proveo *Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici*. Podatke smo prikupili putem upitnika koji je proslijeđen u 20 institucija:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH (Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral“, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula; Dječji dom „Zagreb“, Zagreb; Dječji dom „Vrbina“, Sisak; Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci);
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci i SOS Dječje selo Lekenik);
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor“, Selce; „V. Nazor“, Karlovac; „Svitanje“, Koprivnica; „Lipik“, Lipik; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod i „Klasje“, Osijek);
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; Nova Budućnost, Zagreb; Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci).

Zanimao nas je broj djece[127] i mladih[128] u odnosu na spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, kao i eventualni smještaj koji je prethodio sadašnjem. Zanimala su nas i djeca kojoj je priznata usluga boravka u domovima. Dio upitnika odnosi se na razloge prekida smještaja, obilježja različitih grupa djece te na organizaciju života djece u domovima/centrima za vrijeme epidemije Covida-19.

Ukupni broj djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2020., bio je 797, što je za 11 manje nego u 2019. Od ukupnog broja djece i mladih 730 je djece i 67 mladih osoba. Od 730 djece, 364

127 Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, dijete je osoba mlađa od 18 godina.
128 Mladi koji se nalaze u institucijama su osobe starije od 18 godina.

je djevojčica i 336 dječaka, a od 67 mladih, 45 je djevojaka i 22 mladića. Najviše djece, njih 214, je u dobi 14-18 godina, čak 210 djece mlađe je od sedam godina, a 118 ih je u dobi od sedam do 10 godina, te još 118 u dobi 10-14 godina.

Navedene brojke ukazuju na blago povećanje broja djece u institucijama i smanjenje broja mladih u odnosu na 2019., kada je u institucijama bilo 724 djece i 84 mladih. Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu smještaja[129], koju između ostalih pružaju domovi socijalne skrbi, centri za pružanje usluga u zajednici, udruge, vjerske zajednice i dr., u skladu s odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, a koja se pruža u prostorima ustanova, i dalje je velik, neznatno smanjen u odnosu na 2019., kada je iznosio 515. Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu organiziranog stanovanja[130], koja se provodi u stambenoj jedinici ili u zajednici stambenih jedinica, u odnosu na 2019. je povećan za 10 djece. Nastojanja nadležnog ministarstva usmjerena su ka povećanju broja djece u organiziranom stanovanju, koje ima obilježja obiteljskog okruženja, s obzirom na to da u jednoj stambenoj jedinici, ovisno o veličini, može biti najviše osmero djece, za razliku od smještaja u kojem se na jednom mjestu nalazi znatno veći broj djece.

Ukupni broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u pojedinim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2020.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2019	Broj djece na dan 31.12.2020.			Broj mladih na dan 31.12.2020.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Dom "Maslina" Dubrovnik	17	16	0	16	1	2	3	19
Dom "Maestral" Split	69	48	11	59	1	11	12	71
CPUZ "Izvor" Selce	6	0	5	5	0	3	3	8
Dom "I.B.Mažuranić" Lovran	25	28	0	28	0	0	0	28
Dom "Ruža Petrović", Pula	22	23	0	23	0	2	2	25
Dom "Zagreb"	124	106	15	121	1	8	9	130
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	21	15	0	15	0	1	1	16
Dom "Vrbina" Sisak	27	17	0	17	0	0	0	17
CPUZ "Svitanje" Koprivnica	2	0	0	0	0	2	2	2
CPUZ "Lipik"	13	26	0	26	2	0	2	28
CPUZ "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	15	0	22	22	0	2	2	24
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	30	27	0	27	3	0	3	30
CPUZ "Klasje" Osijek	53	40	5	45	2	1	3	48
SOS-Dječje selo Ladimirevci	100	17	75	92	8	0	8	100
SOS-Dječje selo Lekenik	90	17	61	78	4	0	4	82
Caritas zagreb. nadbiskupije	73	61	0	61	1	0	1	62
Hrv. provincija Karmelićanki BSI	52	35	13	48	0	6	6	54
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	9	8	0	8	1	0	1	9
Samostan č.s. Sv. Bazilija, Križevci	15	17	0	17	2	0	2	19
Nova Budućnost	45	10	12	22	0	3	3	25
UKUPNO	**808**	**511**	**219**	**730**	**26**	**41**	**67**	**797**

129 Prema *Zakonu o socijalnoj skrbi* (ZSS) (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19) smještaj je socijalna usluga koja može obuhvatiti uslugu stanovanja, prehrane, njege, brige o zdravlju, socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, fizikalne terapije, radne terapije, radnih aktivnosti, aktivnog provođenja vremena, odgoja i obrazovanja, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika.

130 Prema ZSS-u, organizirano stanovanje je socijalna usluga kojom se za jednu ili više osoba 24 sata dnevno, uz organiziranu stalnu ili povremenu pomoć stručne ili druge osobe u stanu ili izvan stana, osiguravaju osnovne životne potrebe te socijalne, radne, kulturne, obrazovne, rekreacijske i druge potrebe.

Iako je *Zakonom o socijalnoj skrbi* određeno da djetetu, a posebno onom mlađem od sedam godina, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju da mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, zabrinjava podatak da je na dan 31. prosinca 2020. na smještaju i organiziranom stanovanju bilo čak **210 djece mlađe od sedam godina**. To znači da djeca mlađa od sedam godina čine 29 % od ukupnog broja djece u institucijama.

Broj djece na smještaju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2020., prema vrsti smještaja

Vrste smještaja						Ukupan broj djece i mladih na smještaju
Privremeni					Dugotrajni	
U kriznim situacijama	Radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa	Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	U drugim slučajevima	Ukupno		
39	7	396	11	452	59	**511**

Od ukupno 511 djece **na smještaju**, njih 452 nalazi se na privremenom smještaju, od čega je 396 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 39 djece je smješteno u kriznim situacijama (izloženost djeteta obiteljskom nasilju, te ugrožen život, zdravlje i sigurnost djeteta), a 11 djece smješteno je u ustanove iz drugih razloga kao što su: privremena nesposobnost roditelja njegovatelja da skrbi o djetetu, te radi prilagodbe na dugotrajni smještaj.

U promatranom razdoblju broj djece **u organiziranom stanovanju** uz stalnu ili povremenu pomoć bio je 219 (od toga za 209 djece uz stalnu pomoć). Podatak o višestruko većem broju djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju upozorava da ministarstvo, lokalne zajednice i ustanove nisu dovoljno aktivne u pronalaženju zamjenskih stambenih prostora u kojima bi se, prema načelu obiteljskog okruženja djeci osigurala usluga organiziranog stanovanja.

Zakonski temelj smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u centre za pružanje usluga u zajednici tijekom 2020.

Broj djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici			
			2020.
Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	80
		M	82
	Ukupno		**162**
	Dob	0-3	49
		4-7	26
		8-10	29
		11-14	33
		15-18	24
		18 +	1
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	123
		M	111
	Ukupno		**234**
	Dob	0-3	64
		4-7	31
		8-10	25
		11-14	39
		15-18	60
		18-	15
UKUPNO			**396**

Od 209 djece u **organiziranom stanovanju** uz stalnu pomoć 114 je djevojčica i 95 dječaka, od kojih sedam u dobi 0-3 godine, 38 u dobi 3-7 godina, 40 u dobi 7-10 godina, 71 u dobi 10-14 godina i 51 u dobi 14-18 godina. Od 10 djece koja se nalaze u organiziranom stanovanju uz povremenu pomoć, sedam je djevojčica i tri su dječaka, a svi su u dobi 14-18 godina.

U organiziranom stanovanju nalazi se i 41 mlada osoba, od čega troje u organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć i 38 uz povremenu pomoć.

Gledajući **pravni temelj smještaja** u domove i centre za pružanje usluga u zajednici, na temelju *Obiteljskog zakona* je tijekom godine smješteno 162 djece i mladih, a 243 na temelju *Zakona o socijalnoj skrbi*. Sveukupan

broj smještene djece i mladih značajno je manji nego u 2019. kada ih je bilo smješteno 537. Prema navodima djelatnika domova, broj realiziranih smještaja bio bi znatno veći, s obzirom na iskazane zahtjeve za smještaj djece, da su smještajni kapaciteti ustanova veći.

Postupanja CZSS-a i sudova u ovom izvještajnom razdoblju, u smislu donošenja odluka o žurnom izdvajanju i priznavanju prava na socijalnu uslugu privremenog smještaja, kao i privremenog povjeravanja djeteta ustanovi socijalne skrbi, treba u ovom izvještajnom razdoblju promatrati i kroz prizmu epidemije Covida-19, uslijed koje je bio otežan rad CZSS-a i sudova. Od 234 djece koja su povjerena na svakodnevnu skrb ustanovama socijalne skrbi, za njih 187 je tijekom godine pokrenut sudski postupak oduzimanja prava roditelju/ima na stanovanje s djetetom. Za 37 djece taj je postupak u tijeku i za tu se djecu čuvaju mjesta u ustanovama, s obzirom na to da CZSS-i već tijekom postupka moraju sudovima dostaviti podatak u koju će ustanovu ili udomiteljsku obitelj dijete biti smješteno.

Od ukupno 396 djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2020., čak njih 248 došlo je **iz biološke obitelji**, iz okruženja u kojem bi trebala biti najzaštićenija i najsigurnija. Iz bolnica je u ustanove primljeno 49 djece, a tu se u najvećem broju slučajeva radi o novorođenoj djeci ili djeci za koju je tijekom hospitalizacije utvrđeno da bi im povratak u obitelj bio visoko rizičan i potencijalno opasan za život. Iz drugih domova došlo je 35 djece, a u najvećem broju slučajeva razlog je nastavak školovanja u željenim školama ili približavanje obitelji. Iz udomiteljske obitelji došlo ih je 26, a 25 ih je prije smještaja bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljani zatečeni u skitnji), ili kod rodbine (9) ili na smještaju u obiteljskome domu (4).

Iako manje nego prijašnjih godina i dalje je značajan broj djece premještene iz udomiteljskih obitelji u domove. Od njih 26, bilo je 17 djevojčica i devet dječaka. Do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja koji nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, zatim na obostrani zahtjev djece i udomitelja zbog neslaganja, učestalih konflikata, osobnih zdravstvenih poteškoća udomitelja, preseljenja udomitelja, poteškoća s biološkim roditeljima udomljenog djeteta te nastavka školovanja djeteta izvan mjesta dotadašnjeg boravka. Bilo je i slučajeva kada je CZSS procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb, odnosno da udomitelj postupa suprotno interesu djeteta.

I u ovom je izvještajnom razdoblju nastavljen trend smanjenja broja djece obuhvaćene uslugom **boravka**[131]. U 2020. tom je uslugom bilo je obuhvaćeno 467 djece (79 djece manje nego u 2019.), od kojih 35 cjelodnevnim i 432 poludnevnim boravkom. Razlog za to je ponajviše Covid-19, budući da je djeci koja nisu na smještaju i organiziranom stanovanju zbog epidemioloških mjera bilo onemogućeno ulaziti u domove. No, unatoč tome 95 djece je u 2020. po prvi put obuhvaćeno uslugom boravka, dok su usluga smještaja i organiziranog stanovanja za samo troje djece zamijenjene uslugom boravka.

Razlozi za prekid smještaja u 2020. godini

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece i mladih 2020.
Povratak u biološku obitelj	139
Smještaj u udomiteljsku obitelj	54
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	45
Posvojenje	29
Završetak školovanja	13
Punoljetnost	22
Drugo	71
Smještaj kod rodbine	13
Smještaj u obiteljski dom	4
UKUPNO	**390**

Tijekom 2020. za 315 djece i 75 mladih prekinut je smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici, što predstavlja značajno smanjenje prekida smještaja u odnosu na 2019., kada je 492 djece i mladih izašlo iz sustava skrbi. Najčešći **razlozi prekida smještaja** bili su: povratak u biološku obitelj; smještaj u udomiteljsku obitelj; promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s PUP ili za djecu s TUR; posvojenje; završetak školovanja; punoljetnost; smještaj kod rodbine; smještaj u obiteljski dom te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka ili navršena 21. godina života).

131 Prema *Zakonu o socijalnoj skrbi*, boravak je socijalna usluga koja obuhvaća cjelodnevni i poludnevni boravak.

Mjesto premještaja nakon prekida smještaja

MJESTO PREMJEŠTAJA NAKON PREKIDA SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	15
Premještaj u dom za djecu s PUP	17
Premještaj u dom za djecu s TUR	13
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	
UKUPNO	**45**

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 44 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 13 slučajeva riječ o djeci s PUP, u 21 slučaju o djeci s TUR, a za 10 se djece predlaže smještaj u ustanove koje se skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP-a i TUR-a.

Djelatnici također navode da je više od polovice ukupnog broja djece koja su se nalazila na smještaju u domovima i u organiziranom stanovanju, tijekom godine bilo uključeno u **psihosocijalni tretman i savjetovanje**, a prema potrebi i u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove, a 12 % djece je bio na farmakoterapiji. Ovu brojku možemo dovesti u vezu s *koronakrizom* koja je dovela do povećane razine anksioznosti i depresivnosti djece. Navedeni podaci govore kako je prepoznata važnost brige o mentalnom zdravlju djece, iako smo obaviješteni da je, zbog epidemije, bilo poteškoća u provođenju terapijskih tretmana izvan domova/centara.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na **maloljetne trudnice i majke s djecom** koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2020. u ustanovama je, kao i u 2019., bilo zbrinuto 12 malodobnih trudnica, dvije u dobi 14-15 godina, četiri u dobnoj skupini 15-16, dvije u skupini 16-17 godina, te četiri u skupini 17-18 godina. Također se na smještaju nalazilo i sedam malodobnih majki s djecom, tri u dobnoj skupini 15-16 godina, tri u skupini 16-17 godina i jedna u skupini 17-18 godina. Pet je maloljetnih trudnica prekinulo smještaj u ustanovama, njih četiri zbog povratka u biološku obitelj, dok je jedna sklopila maloljetnički brak. Nakon navršene prve godine života 11 je djece ostalo u domovima, dok je za njihove majke smještaj prestao, u skladu sa zakonom.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2020.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	
61	36	7	10	20	34	24	**97**

Na dan 31. prosinca 2020. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo se 97 djece koja su imala **ispunjene zakonske uvjete za posvojenje**, što je za 22 djece više nego u 2019. Najveći broj djece, njih 58, u dobi je od 10 do 18 godina, kada su šanse za posvojenje manje u odnosu na mlađu djecu. Tijekom godine je realizirano 29 posvojenja, što je četiri više nego u 2019. Od ukupno navedenog broja djece koja bi mogla biti posvojena, 14 je s TUR, dvoje boluje od kroničnih bolesti, a troje ima razne kombinirane poteškoće. Od ukupnog broja, 14 je djece romskog podrijetla.

I dalje uočavamo problem dugotrajnosti sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb, što potvrđuju i dostavljeni podaci institucija o 37 postupaka koji su pokrenuti prije i tijekom 2020., a još nisu okončani.

Broj djece koja se nalaze u institucijama, s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, i dalje je velik, no među tom djecom nalaze djeca za čije posvojenje ne postoji interes potencijalnih posvojitelja, ali i djeca koja se protive posvojenju. Upoznati smo sa slučajevima da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, ali nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili, a djeca se ne žele razdvajati. U situacijama kada su posvojenja ipak realizirana, ali od različitih posvojitelja, iznimno je važno da CZSS-i pružaju podršku, potiču i ohrabruju posvojitelje da održavaju kontakte s braćom i sestrama posvojenog djeteta, ako dijete to želi i ako je to u njegovom interesu.

Od ukupno 730 djece koja se nalaze u domovima i centrima, samo njih 31 **ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima**, bilo zato što roditelji za to nisu zainteresirani ili ih djeca ne žele viđati, bilo zato što su roditelji lišeni roditeljske skrbi, imaju zabranu održavanja osobnih odnosa s djecom ili zbog drugih razloga. Sva ostala djeca, njih 699, tijekom godine su održavala kontakte s roditeljima i drugim sobama, prema uputama nadležnog ministarstva i županijskih stožera civilne zaštite, ali su zbog epidemije intenzivniji bili kontakti putem mobitela i društvenih mreža.

Tijekom 2020. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 24 **djece stranih državljana bez pratnje**[132], koja su došla iz Afganistana, Pakistana, Turske i Iraka. Do prekida smještaja te djece došlo je zbog spajanja s obitelji i bjegova. Za 14 djece smještaj je trajao do 30 dana, šestero ih je u ustanovama provelo do šest mjeseci, a četvero i dulje.

Zaključno možemo reći da je u 2020. blago povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i u organiziranom stanovanju u ustanovama. I dalje je znatno veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju. Značajan je broj djece mlađe od sedam godina u institucijama zbog nedostatnih kapaciteta obiteljskih domova i nedovoljnog broja udomitelja. Međutim, uočavamo da je ukupno gledano znatno manji broj djece i mladih smješten u ustanove u odnosu na prethodne godine. Najviše njih u ustanove dolazi iz bioloških obitelji. I u ovom je izvještajnom razdoblju nastavljen trend smanjenja broja djece obuhvaćene uslugom boravka. Zabrinjava podatak da je više od polovice ukupnog broja djece koja se nalaze u ustanovama uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje, a prema potrebi i u psihološko-psihijatrijski tretman. U ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazilo se 97 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, što je 22 više u odnosu na prethodnu godinu. Navedeno ukazuje na to da se *Plan deinstitucionalizacije, transformacije i prevencije institucionalizacije 2018-2020. godine* ne ostvaruje u skladu s očekivanjima.

Organizacija života u vrijeme *lockdowna*

U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze se djeca koja su zbog epidemije **Covida-19** u povećanom riziku i koja se teže nose sa specifičnim izazovima koji su posljedica epidemije. Poteškoće ovog izvještajnog razdoblja koje je obilježila epidemija, na koje su nam ukazivale stranke i djelatnici ustanova, odnosile su se na: nemogućnost ostvarivanja osobnih odnosa djece s roditeljima i drugim osobama sukladno sudskim odlukama te održavanja kontakata s vršnjacima, teškoće u praćenju *online* nastave, teškoće u organizaciji rada zbog manjka djelatnika i teškoće pri nabavci zaštitne opreme na početku epidemije.

U cilju utvrđivanja stanja i unapređivanja zaštite djece u ustanovama za vrijeme trajanja epidemije uputili smo upitnik na adrese 20 institucija koje se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Riječ je o *Upitniku* kojim smo zatražili informacije: o organizaciji života u ustanovama za vrijeme dok su djeca bila u samoizolaciji, za vrijeme *lockdowna* i sveukupne socijalne izolacije; načinima održavanja osobnih odnosa s roditeljima i drugim osobama; vršnjačkom nasilju; uvjetima rada u domu koji su se odražavali na djecu (broj djelatnika, organizacija rada i dostupnost zaštitne opreme i sredstava za dezinfekciju). Upitnik se odnosio na period od 1. siječnja do 30. lipnja 2020.

U prvih šest mjeseci 2020. u domovima nije bilo djece pozitivne na Covid-19, dok je u drugoj polovici godine evidentirano 41 oboljelo dijete. U samoizolaciji je u prvoj polovici godine bilo 84 djece – od kojih 41 dijete zato što je zbog realizacije smještaja u tom periodu moralo u samoizolaciju sukladno uputama Stožera civilne zaštite, a 43 djece zato što su bila u kontaktu s osobama pozitivnim na Covid. U drugoj polovici godine 289 djece bilo je u samoizolaciji.

Samoizolacija djece u ustanovama bila je različito organizirana. U nekim je ustanovama cijeli kat pretvoren u prostor samoizolacije, u nekima je to bio cijeli odjel ili dislocirana stambena jedinica, dok se u nekim ustanovama prostor samoizolacije sastojao od jedne ili dvije sobe sa sanitarnim čvorom. U ustanovama koje imaju dovoljan broj zaposlenika o djeci koja su se nalazila u samoizolaciji skrbili su se odgajatelji koji tada nisu bili u kontaktu s drugom djecom i drugim djelatnicima. U drugim domovima su djelatnici, uz svakodnevni posao, poštujući epidemiološke mjere (zaštitne rukavice, maske) redovito obilazili djecu uz učestalo mjerenje tjelesne temperature. Obroci su djeci bili servirani u posebnom posuđu u prostoru izolacije. Vrijeme samoizolacije djeca su provodila uz televizor i računala, često na internetu, uz društvene igre, knjige te različite materijale za kreativno izražavanje.

---

132 Više o tome u poglavlju *Djeca u pokretu*.

Od 16. ožujka do 29. svibnja **osobni odnosi djece s roditeljima** i drugim osobama održavali su se samo putem telefona i video-poziva jer u tom periodu nije bilo odlazaka djece u biološke obitelji. Nakon što je 29. svibnja 2020. HZJZ-a objavio *Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije Covid-19 za pružatelje usluge smještaja u sustavu socijalne skrbi* započeli su se održavati osobni odnosi djece s roditeljima, drugim srodnicima i drugim osobama te se djeci dopustilo napuštanje ustanova.

Osobni odnosi koje su djeca sukladno sudskim presudama i kućnom redu doma ostvarivala u prostorima domova, održavali su se, uz poštovanje epidemioloških mjera, na otvorenom prostoru u dvorištima ako su to vremenski uvjeti dopuštali, dok su se u slučaju lošeg vremena susreti održavali u zgradi u posebnim prostorijama, koje su se nakon toga dezinficirale, prozračivale te pripremale za sljedeći posjet. Ti su se kontakti odvijali uz nadzor stručne osobe te se o svakom susretu vodila evidencija (početak i završetak posjeta, izmjerena tjelesna temperatura).

Domovi su postupali prema uputama HZJZ-a na način da su prije odlaska djeteta u biološku obitelj članovi obitelji morali dostaviti pisanu izjavu da nemaju simptome Covida-19, da nisu u samoizolaciji i nemaju respiratorne poteškoće i/ili povišenu temperaturu, te da nisu bili u kontaktu sa zaraženom osobom. Postupajući po navedenim uputama nije bilo slučajeva da su djeca po povratku u ustanovu morala u samoizolaciju.

Posebno nas je interesiralo kako su djeca podnosila **socijalnu izolaciju**. Sve su ustanove navele da je taj period bio vrlo težak i izazovan za sve (i djecu i djelatnike), te da su ulagali znatne napore kako bi djeci olakšali vrijeme izolacije organizirajući razne sportske sadržaje, edukativne i kreativne radionice. Djeci je bilo omogućeno da koriste vanjska igrališta u krugu doma kada god su to vremenski uvjeti omogućavali. U ustanovama koje imaju prostorne uvjete sportski su se sadržaji održavali i u zatvorenom prostoru. Djeci su također bile organizirane različite grupne radionice, ples, glazba, igranje igrica na *Play Stationu* te praćenje raznih *online* sadržaja (koncerti, kazališne predstave, zajedničko gledanje filmova). Djeca su u vrijeme socijalne izolacije puno vremena provodila i na društvenim mrežama što je razumljivo, budući da im je to bio jedini način kontaktiranja s vanjskim svijetom.

Vezano uz provođenje ***online* nastave** svi su domovi odgovorili da se takav oblik nastave pokazao puno stresniji i naporniji za djecu (posebno za djecu osnovno školskog uzrasta), ali i za odgajatelje. Nastavni je program ponekad trajao po cijeli dan. Djeci je takav način provođenja nastave zahtjevniji zbog nerazvijenih informatičkih vještina, ali i zbog slabe prilagođenosti sadržaja djeci s određenim poteškoćama. Takvo je izvođenje nastave bilo zahtjevno i odgajateljima zbog njihove nedovoljne osposobljenosti za prenošenje znanja iz pojedinih predmeta. Kao najbolje rješenje u tim složenim uvjetima pokazali su se dobri odnosi na relaciji učitelj – dijete – odgajatelj.

Iako izolacija povećava rizik od nasilja, zanimljiv je podatak da su bili rijetki slučajevi vršnjačkog nasilja u kojima se trebalo reagirati u skladu s propisanim protokolima. Sedam je domova naglasilo da nisu imali slučajeve nasilja, odnosno da su djeca bila iznimno tolerantna i usmjerena jedna na drugu, što ih je dodatno zbližilo i povezalo. To je rezultat individualnog rada djelatnika stručnih timova, koji su psihološku pomoć i podršku djeci učinili stalno dostupnom, te koji su pojačano radili na **jačanju kvalitetnijih odnosa među djecom** kroz otvorene razgovore o osjećajima, kroz međusobnu podršku i pomoć, druženja, igru i humor, te kroz grupne tjelesne aktivnosti. Međutim, ovo je razdoblje obilježio i narušen kontinuitet u provođenju psihološko/psihijatrijskog tretmana djece izvan ustanova, te odgađanje potrebnih zdravstvenih pregleda i tretmana.

U prvih šest mjeseci 2020. u domovima koji se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, bilo je troje oboljelih djelatnika, dok ih se u drugoj polovici godine razboljelo 116. Organizacija rada za vrijeme socijalne izolacije bila je, ovisno o mogućnostima, organizirana kroz rad dvaju timova djelatnika u turnusima od po sedam ili 14 dana.

Svi su domovi naveli da su na početku pandemije samostalno iz vlastitih sredstava nabavljali zaštitnu opremu i dezinfekcijska sredstva, ali da im je kasnije, nakon što je organizirana mreža civilne zaštite, oprema dostavljana preko županijskih stožera civilne zaštite, MDOMSP-a, Crvenog križa i kroz brojne privatne donacije.

Podaci prikupljeni ovim Upitnikom upućuju na zaključak da su domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bili dobro organizirani za vrijeme epidemije Covida-19, te da su djelatnici uložili znatni trud u pružanje pomoći i podrške djeci. Zamjećuju se razlike među domovima u odnosu na kvalitetu usluga i raznolikost ponuđenih sadržaja, ovisno o materijalnim i kadrovskim mogućnostima. Svima je zajedničko da naglašavaju kako su djeca strpljivo podnosila cjelokupnu situaciju koja je bila obilježena brojnim ograničenjima i u kojoj su izgubili niz uobičajenih događanja i aktivnosti koje su im inače vrlo važna (druženja, školska putovanja). Kako bi nagradili djecu za ponašanje u vremenu koronakrize brojni su domovi djeci dodijelili posebna priznanja i diplome kao **„superherojima“**.

7.2 Pružanje usluga za djecu s teškoćama u razvoju za vrijeme pandemije – analiza stanja

S ciljem prikupljanja podataka o pružanju usluga za djecu s teškoćama u razvoju (TUR) za vrijeme pandemije Covida-19, pravobraniteljica za djecu je tijekom 2019./2020. godine provela istraživanje uz primjenu Upitnika *Zaštita prava i dobrobiti djece s teškoćama u razvoju koja ostvaruju socijalne usluge (institucijske i/ili izvaninstitucijske) i/ili odgojno-obrazovne usluge u ustanovama za vrijeme pandemije koronavirusa*. Upitnik je proveden među ustanovama koje pružaju socijalne usluge i programe odgoja i obrazovanja za djecu s TUR i organizacijama civilnog društva koja se bave zaštitom prava i interesa djece s TUR. U prikupljanju podataka sudjelovali su zaposlenici 21 organizacije, od toga 14 ustanova koje pružaju socijalne usluge i programe odgoja i obrazovanja za djecu s TUR i sedam udruga.

Analiza spomenutih upitnika najveći naglasak daje na dva aspekta života djece s TUR za vrijeme koronakrize: (a) posljedice za djetetov razvoj zbog uskraćivanja, odnosno smanjivanja opsega socijalnih usluga za djecu s TUR i (b) obrazovanje djece s TUR na daljinu. S obzirom na to da je većina odgovora usmjerena na područje odgoja i obrazovanja djece, tom će području i ovdje biti dana veća važnost.

U odnosu na **uskraćivanje, odnosno skraćivanje opsega usluga za djecu s TUR**, kao što je spomenuto, analiza upitnika pokazala je kako je obustava terapija negativno utjecala na razvoj djece (dolazi do razdoblja stagniranja, u pojedinim područjima i nazadovanja).

Promjene koje su nastale pod utjecajem *koronavirusa*, za mnogu djecu s TUR bile su teško shvatljive. Koronakriza unijela je nemir i poremetila poznatu rutinu djece. Svaka nova promjena za neku djecu s TUR predstavlja novi stres s kojim se dijete trebalo nositi, a s time se trebala nositi i njegova obitelj. Pojedina djeca s TUR imaju prijatelje jedino u ustanovama u kojima se školuju pa su u istom trenutku ostala bez škole, bez usluga i bez prijatelja. Neka su djeca zatvaranje škola i nemogućnost druženja s prijateljima shvatila kao određenu „kaznu“. Stoga su djelatnici ustanova ulagali poseban trud kako bi omogućili povezivanje, to jest druženje djece putem digitalnih kanala. Isto tako, ustanove su osmislile različite kompenzacijske metode pružanja usluga (npr. *online*, telefonskim pozivima, video-pozivima i putem komunikacijskih platformi).

U odnosu na **provedbu nastave na daljinu za djecu s TUR**, analiza upitnika ukazuje na važnost sljedećih pet područja:

- važnost neposrednog rada s djecom s TUR;
- nužnost podrške roditelja (članova obitelji) u provedbi nastave na daljinu;
- nedostatak povratnih informacija i problem vrednovanja učenika s TUR;
- teškoće u samoj provedbi *online* nastave;
- opterećenost djelatnika.

Iako su neka od ovih područja već ranije spomenuta te se pojedini aspekti mogu primijeniti na obrazovanje svih učenika, ipak postoje specifičnosti u odnosu na obrazovanje djece s TUR.

Važnost neposrednog rada s djecom s TUR

U odnosu na ovo područje analiza podataka upućuje na zaključak kako su, prema mišljenju djelatnika, mnogim učenicima s TUR upravo nedostatak izravnog rada sa stručnjacima, kao i nedostatak socijalnog aspekta obrazovanja, glavni problemi obrazovanja na daljinu. S obzirom na teškoće djece, posebno kod djece s višestrukim teškoćama, izostanak fizičkog prisustva djelatnika i provedbe neposrednog poučavanja, aspekti su koji se ne mogu zamijeniti niti jednim drugim vidom provedbe nastave – ili usluga u cjelini – na daljinu.

Nužnost podrške roditelja (članova obitelji) u provedbi nastave na daljinu

U odnosu na drugo područje analiza podataka upućuje kako su roditelji, odnosno članovi obitelji, u ovom procesu bili iznimno opterećeni. U procesu obrazovanja na daljinu potrebna je značajna podrška roditelja ili članova obitelji, posebno za populaciju učenika s većim teškoćama u razvoju koji se teže služe digitalnim tehnologijama, te za populaciju učenika s TUR koji zbog svojih teškoća ne mogu uspješno pratiti ovakav tip nastave (npr.

učenici s autizmom, učenici s oštećenjem sluha, učenici s oštećenjem vida, učenici s poremećajem pažnje i drugi). Za učenike s većim teškoćama roditelji nisu mogli preuzeti ulogu edukatora, a za djecu su kućna atmosfera i roditelj kao učitelj često bili neprihvaćeni modeli obrazovanja. Također je velika opterećenost roditelja koji imaju više djece uključene u posebne ustanove za odgoj i obrazovanje. Ujedno, zamijećena je i nedostatna opremljenost informatičkom opremom u obitelji (što su velikim dijelom roditelji sami osiguravali), kao i nedostatak informatičke pismenosti roditelja.

Nedostatak povratnih informacija i problem vrednovanja učenika s TUR

Treće područje usko je povezano i sa spomenutom informatičkom pismenošću roditelja učenika s TUR. Prema dobivenim rezultatima, u nastavi na daljinu učiteljima nedostaju povratne informacije od učenika kao što im je i teško objektivno ocijeniti uspjeh učenika s TUR jer je njima nužna pomoć i podrška roditelja, a roditelji – budući da nisu edukatori i nemaju potrebna znanja i kompetencije za rad – često ne znaju kako pomoći djetetu, a da pritom samo ne izvrše zadatak umjesto djeteta. Istovremeno, i sama razina informatičke pismenosti roditelja stvara razlike među učenicima, koje nisu uzrokovane zalaganjem i znanjem učenika.

Teškoće u samoj provedbi *online* nastave

U odnosu na četvrto područje, analiza podataka upućuje kako su, prema mišljenju djelatnika, uz tehničke teškoće koje su pratile *online* nastavu (npr. preopterećenost internet mreže, padanje sustava i sl.), zamijećene i specifične teškoće u provedbi *online* nastave za učenike s TUR. Jedna od bitnih razlika odnosi se na neprimjerenost *online* nastave u odnosu na nemogućnost verbaliziranja neverbalne komunikacije s djecom koja ne govore. Također, u samoj provedbi nastave na daljinu postoje problemi za učenike s oštećenjem sluha (npr. potreba za prevoditeljem znakovnog jezika) ili za učenike s oštećenjem vida (npr. slabovidni učenici teže uočavaju pojedini prikazani sadržaj kada prate *online* nastavu, u *online* nastavi i u udžbenicima u PDF formatu slijepi učenik nema mogućnost taktilnog doživljaja pojedinih prikaza iz nastavnog sadržaja, čitač ekrana i govorna jedinica ne prepoznaje slike i grafičke prikaze i sl.).

Opterećenost djelatnika

Posljednje, peto područje ukazuje na teškoće vremenske organizacije i opterećenost djelatnika koji uz neposredni rad s djecom (nakon popuštanja mjera), imaju u zadatku i provedbu nastave na daljinu, kao i pripremu potrebnih materijala za rad u nastavi na daljinu.

No, osim spomenutih nedostataka i teškoća, analiza upitnika upućuje i na određene **prednosti u provedbi usluga i nastave na daljinu**, odnosno dobre strane koje su nastale kao posljedica pružanja usluga za djecu s TUR za vrijeme *koronakrize*. Te pozitivne strane su sljedeće:

- stvorena je *online* baza materijala za rad s djecom s TUR (npr. *online* mapa brošura, članaka, aktivnosti, slika i smjernica za rad s djecom; baza nastavnih materijala koji su se prilagođavali za digitalne platforme i sl.);
- provedene su različite virtualne radionice i igraonice za djecu s TUR, kao i savjetovanja za roditelje djece s TUR;
- izrađen je katalog novih usluga, kao odgovor stručnjaka na *koronakrizu* i drukčiji način pružanja usluga za djecu (telefonsko/e-mail savjetovanje, *online* stručna podrška, izrada prilagođenih materijala i sl.);
- razvijene su digitalne kompetencije učenika s TUR;
- učitelji su otkrili nove programe i alate za nastavu koje mogu primjenjivati u obrazovanju učenika s TUR koji su, zbog zdravstvenih ili drugih teškoća, dulje odsutni iz škole;
- roditelji su osnaženi u korištenju digitalnih platformi.

7.3 Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko pravnim postupcima

Posebni skrbnik je osoba s položenim pravosudnim ispitom zaposlena u **Centru za posebno skrbništvo** (CPS), a njegova dužnost, koja proizlazi iz *Obiteljskog zakona*, je zastupati dijete u postupku za koji je imenovan, obavijestiti dijete o predmetu, tijeku i ishodu spora na način koji je primjeren djetetovoj dobi te, prema potrebi, kontaktirati s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu bliske. U praksi su zamjetni brojni problemi vezani uz rad CPS-a koji se posebno odnose na nedovoljan broj posebnih skrbnika te njihovu široku teritorijal-

nu nadležnost, odnosno činjenicu da zastupaju djecu u postupcima koji se vode pred općinskim sudovima u nekoliko županija. Također, od ranije su u praksi izražene dvojbe oko njihovih kompetencija za razgovor s djecom u različitim zahtjevnim situacijama (primjerice, u situaciji kada su djeca izložena nasilju ili manipulaciji roditelja), kao i općenito dvojbe o njihovoj ulozi u postupku (zastupaju li mišljenje djeteta ili djetetov najbolji interes).

Kako bismo detaljnije ispitali viđenje uloge posebnih skrbnika u postupcima obiteljsko-pravne zaštite djece iz perspektive stručnjaka koji sudjeluju u postupcima, u 2020. pripremili smo anketne upitnike za posebne skrbnike, centre za socijalnu skrb (CZSS) i suce općinskih sudova[133]. Cilj ankete pod nazivom *Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko-pravnim postupcima* bio je dobiti bolji i detaljniji uvid u funkcioniranje cjelovitoga sustava zaštite prava djeteta, primjere dobre prakse te probleme na koje u radu nailaze posebni skrbnici i drugi stručnjaci, kao i moguća rješenja za uočene probleme, a što bi poslužilo kao podloga za daljnje inicijative pravobraniteljice za djecu.

U ispunjavanju upitnika sudjelovalo je ukupno 88 CZSS-a i njihovih podružnica[134], 28 obiteljskih sudaca te 15 posebnih skrbnika zaposlenih u CPS-u. Kroz anketne upitnike ispitivali smo **zadovoljstvo suradnjom** CPS-a s različitim institucijama, kao i zadovoljstvo CZSS-a i sudaca općinskih sudova suradnjom sa CPS-om te ispitali kako stručnjaci vide **propise i organizaciju rada CPS-a** u odnosu na interes djece. I dok razinu zadovoljstva suradnjom generalno možemo označiti prosječnom, u odnosu na organizaciju rada CPS-a uglavnom je zamjetno nezadovoljstvo kod svih sudionika ankete.

Većina CZSS-a i sudaca ne slaže se s tvrdnjom da je **broj kontakata koji posebni skrbnici prosječno ostvaruju s djetetom dovoljan** za uspostavu odnosa povjerenja na relaciji dijete-posebni skrbnik. Najveći broj CZSS-a potpuno se složio s tvrdnjom da bi posebni skrbnici trebali razgovore s djetetom uvijek obavljati u nazočnosti stručnjaka (psihologa CZSS-a, vještaka), dok iz odgovora posebnih skrbnika saznajemo da većina posebnih skrbnika to ne prakticira. Stajališta sudionika ankete se poklapaju kod tvrdnje da roditelji ili drugi članovi obitelji ne bi trebali biti nazočni tijekom razgovora djeteta i posebnog skrbnika.

Iz odgovora posebnih skrbnika proizlazi da je **epidemija Covida-19** uglavnom dosta utjecala na dinamiku rada i brojnost susreta posebnih skrbnika s djecom (povećanje broja predmeta, odgodu održavanja ročišta i osobnih razgovora s djecom zbog bolesti ili samoizolacije, dugotrajnost sudskih postupaka, smanjenje putovanja posebnih skrbnika kao i razgovora s djecom izvan sjedišta CPS-a).

Na upit posebnim skrbnicima o stresorima u njihovom radu, najveći broj posebnih skrbnika je kao **izvor stresa** označio široku teritorijalnu nadležnost, dislociranost sudova te, s tim u vezi, učestala putovanja i terenski rad.

Iz anketnog upitnika i podataka koje nam je dostavio CPS saznajemo da su posebni skrbnici nakon zapošljavanja u CPS-u pohađali različite **edukacije** te da imaju potrebu za dodatnim edukacijama uglavnom iz područja psihologije. Za većinu posebnih skrbnika nije dostupna **supervizija**. U odnosu na ranije spomenutu dvojbu jesu li posebni skrbnici educirani za komunikaciju s djetetom koje se nalazi u središtu roditeljskog sukoba i koje je moguće izloženo i drugim razvojnim rizicima u obitelji, veliki broj CZSS-a nije uvjeren da posebni skrbnici imaju takva znanja, iskustva i kompetencije, dok suci uglavnom smatraju da posebni skrbnici imaju takve kompetencije, a isto misli i većina posebnih skrbnika.

U odnosu na najveću dvojbu koja se odnosi na **ulogu posebnog skrbnika** (je li njegova temeljna uloga iznositi vlastito viđenje najboljeg interesa djeteta ili zastupati mišljenje i želje djeteta) saznajemo da većina posebnih skrbnika prakticira zastupati *ono što smatraju najboljim rješenjem za dijete* (neovisno o djetetovom mišljenju) te da se većina često u svom radu poziva na najbolji interes djeteta, smatrajući da je ono što iznose u sudskom postupku ujedno i najbolji interes djeteta. Da bi posebni skrbnici trebali sudu predlagati i zastupati ono što smatraju najboljim rješenjem za dijete (neovisno o djetetovom mišljenju), slaže se i većina CZSS-a i sudaca.

Unapređivanje sustava zaštite prava i interesa djece posebni skrbnici, CZSS-i i suci najčešće vide kroz osnivanje novih područnih jedinica CPS-a i zapošljavanje novih posebnih skrbnika, a čime bi se smanjila njihova

133 Poveznicu za anketni upitnik namijenjen sucima dostavili smo predsjednicima općinskih sudova uz zamolbu da ih proslijede svim sucima u sjedištima sudova i stalnim službama koji donose odluke u postupcima koji se vode prema *Obiteljskom zakonu*).
134 Upitnik smo poslali na ukupno 137 adresa CZSS-a i njihovih podružnica, uključujući obiteljske centre (81 CZSS-a, 36 podružnica i 20 obiteljskih centara). Od pristiglih 88 odgovora, 71 je od CZSS-a, 16 od podružnica (među njima 9 podružnica CZSS-a Zagreb), te jedan odgovor od obiteljskog centra. Da ne sudjeluju u postupcima koji se vode temeljem *Obiteljskog zakona* odgovorilo je 7 podružnica i 2 obiteljska centra.

teritorijalna nadležnost i broj predmeta. Dio njih rješenje problema i mogućnost unapređivanja sustava vidi kroz zapošljavanja drugih struka, pri čemu ističu potrebu zapošljavanja psihologa i socijalnih pedagoga, kao i administrativnih referenata. Od MRMSOSP-a očekuju osnivanje novih podružnica i bolju teritorijalnu ustrojenost CPS-a i zapošljavanje, dok od pravobraniteljice za djecu očekuju da se za to založi. Kroz anketu smo dobili niz zanimljivih i korisnih prijedloga vezanih uz mogućnost unapređivanja sustava zaštite prava i interesa djece, o kojima ćemo posebno izvijestiti nadležno ministarstvo kroz daljnje aktivnosti ovoga ureda.

Zaključno, s obzirom na ranije izražene dvojbe oko uloge posebnih skrbnika u postupku, a posebno nakon detaljnijeg uvida u poteškoće u radu i primjere dobre prakse, kao i mogućnosti unapređivanja sustava kako ih vide pojedini dionici sustava, koji nam je pružila ova anketa, stava smo da svaku daljnju aktivnost vezano uz jačanje kapaciteta sustava valja poduzimati isključivo uz međuresornu koordinaciju i suradnju. Smatramo da razvoj i osnaživanje CPS-a neće ostvariti željeni učinak ako se uskoro paralelno ne dogodi reforma obiteljskoga zakonodavstva s jasno propisanim ulogama sudionika postupka, kao i reforma pravosudnog sustava kroz osnivanje obiteljskih sudova.

Nadamo se da će ova anketa i inicijative koje će iz nje proizaći pridonijeti pozitivnim promjenama te učinkovitijem i svrhovitijem sustavu zaštite interesa djece. Koliko je to važno pokazuju i brojne reakcije sudionika na anketni upitnik koji pohvaljuju i podržavaju ovu inicijativu pravobraniteljice za djecu. Naglašavaju važnost ovakvog prikupljanja informacija o praksi prije svake značajne zakonodavne inicijative.

U nastavku teksta izdvajamo pojedine odgovore posebnih skrbnika, CZSS-a i sudaca iz ankete *Uloga posebnih skrbnika u obiteljsko-pravnim postupcima*.

SPECIFIČNOSTI, IZAZOVI I POTEŠKOĆE U RADU

iz perspektive posebnog skrbnika:

Imamo i do 170 rasprava u jednom mjesecu, prevelik broj predmeta, premalo vremena za pravovremeno obavljanje svih zadataka, nedostatak vremena za pisanje izvješća zbog rješavanja tekućih predmeta (rasprave, razgovori, podnesci), ničim izazvane prozivke stranaka ili čak institucija (CZSS) za nekompetentnost za obavljanje razgovora s djecom, lažne optužbe roditelja ukoliko mišljenje djeteta ili zastupanje njegovog najboljeg interesa nije u skladu s njihovim željama, prijetnje osoba u postupku lišenja poslovne sposobnosti…“

„U prosjeku imamo deset ročišta dnevno, i to u različitim gradovima, što znači da je potrebno odvagnuti gdje bi naša prisutnost bila najpotrebnija (a često se radi o jednako hitnim i važnim predmetima). Nemamo adekvatnu administrativnu podršku, već, dok nas nema, nakupljaju se pošta, mailovi i pozivi stranaka, a priljev novih predmeta je konstantan.“

„sudovi ne dostavljaju potrebnu dokumentaciju. Veliki broj predmeta. Veliko teritorijalno područje koje pokrivamo (putovanja u jednom smjeru i do 3,5 sata).“

PRIMJERI LOŠE PRAKSE

iz perspektive CZSS-a:

U jednoj situaciji konfliktnog razdvojenog roditeljstva posebni skrbnik razgovarao s djetetom u njegovom domu, ali nije o tome obavijestio drugog roditelja, a što je sukladno Pravilniku trebao. Tom prilikom djecu se pitalo što žele, a nije se utvrđivala autentična želja i volja djeteta. Smatramo emocionalnim zlostavljanjem utvrđivanje mišljenja na takav način (direktno pitati dijete s kim želi živjeti je stavljanje cjelokupnog tereta odluke, koja je na odraslima, na leđa djeteta).“

„…Iako je trenutna situacija procijenjena ugrožavajućom za djecu, posebna skrbnica je zauzimala drugi stav od stava prethodno navedenih stručnjaka pozivajući se na određene pretpostavke iz domene psihologije i psihijatrije za koje nema potrebno znanje. ….“

„Nerijetko se dogodi i da posebni skrbnik, bez da je uopće vidio dijete, da suprotno mišljenje onome danom od strane CZSS-a, koji obitelj poznaje godinama, a još je gore kad sud takvo mišljenje posebnog skrbnika uvaži jer je sudu to mišljenje nerijetko bitnije od mišljenja CZSS-a koje je stručno neusporedivo kvalitetnije.“

„… često smo imali priliku vidjeti kako skrbnici staju "na stranu" roditelja, štite roditelje, a ne gleda se interes djeteta."

„nažalost, zastupaju dijete uz prenošenje iskaza djeteta ne uzimajući u obzir okolnosti pod kojim je to mišljenje rečeno."

„Uglavnom ih ni ne vidimo, ima ih premalo."

iz perspektive suda:

Loša je praksa što posebni skrbnici ne dolaze na rasprave pred sudom, a to je preduvjet njihovog sudjelovanja u sudskom postupku. Dobro je zamišljeno sudjelovanje posebnih skrbnika, ali očito je da imaju previše posla i ne stižu raditi na svim predmetima za koje su imenovani. I unatoč tome paze da se prije ročišta barem pismeno očituju o predmetu zastupajući maloljetnu djecu i njihove interese. Međutim, to nije dovoljno."

„Posebna skrbnica na sudu ne želi iskazati želju djeteta (razgovor s djetetom), a niti pismeno se očitovati, ne dolaze na zakazana ročište u predmetima koji su kompliciranі i vrlo osjetljivi, ne iznose svoj stav niti u jednom postupku itd. …"

„Loše je to što ih je veoma mali broj pa najčešće se o predmetu spora očituju pisanom putem, a ne dolaze na ročišta.

„Posebni skrbnik je u sadašnjoj epidemiološkoj situaciji zbog pandemije Covid-19 mišljenje djeteta pribavio telefonom, što je prema mom mišljenju loša praksa i to bi trebalo izbjegavati."

PRIMJERI DOBRE PRAKSE

iz perspektive posebnog skrbnika:

Doprinos posebnog skrbnika u postizanju sporazuma među roditeljima i uvažavanje roditelja mišljenja djeteta prilikom sporazuma. U osamdeset posto slučajeva, kada uspijem pristupiti na ročište, stranke već na prvom ročištu uz usmjeravanje posebnog skrbnika i suca postignu sporazum."

„Zadovoljna lica djece nakon obavljenih razgovora. Poneka djeca i nakon par mjeseci nazovu i zahvale se na pomoći. Pozitivno iskustvo djece i povjerenje prilikom razgovora. Prilikom ponovnih dolazaka djeca su opuštena i vole razgovarati sa mnom."

„Svaki puta kada u postupku procijenim da se djetetovo izraženo mišljenje i želja podudara s njegovim najboljim interesom pa se u postupku izborim da se isto uvaži."

iz perspektive CZSS-a:

Prilikom jednog postupka o mirovanju roditeljske skrbi, zaista su nam stručni radnici CPS-a bili od velike pomoći, jer se mi kao CZSS s ovakvim postupcima ne susrećemo često, pa su nam bili potrebni savjeti i pomoć oko proceduralnih pitanja, na što su nam djelatnici CPS-a zaista izašli u susret i pomogli svojim znanjima i iskustvima."

„Dobra praksa je da si posebna skrbnica daje velik trud u proučavanju predmeta, unatoč tome što je prekapacitirana. U jednom slučaju se složila s prijedlogom CZSS-a za lišenje prava na roditeljsku skrb novorođenog djeteta, unatoč tome što nije bilo postupnosti u izricanju mjera, s obzirom na ranija zlostavljanja druge djece u obitelji, što je rezultiralo pozitivnim ishodom za dijete."

„Primjer dobre prakse: posebna skrbnica je u svom izvješću doslovno i detaljno prenijela mišljenje djeteta iz kojega je izvukla korisne zaključke te predložila pokretanje drugog odgovarajućeg i primjerenijeg postupka za zaštitu prava i interesa djeteta."

„… posebna skrbnica se jako dobro pripremila za sudski postupak što je dokazala na raspravi

postavljajući konkretna i precizna pitanja koja su pokazivala da je u potpunosti bila upoznata s obiteljskim prilikama.“

„U visokokonfliktnom razvodu braka, gdje je utvrđeno otuđenje djeteta te se vodilo više sudskih postupaka, posebna skrbnica aktivno je sudjelovala na sastancima proširenih stručnih timova, na održanim međuresornim sastancima koje je organizirao CZSS te sudjelovala u planiranju intervencija radi zaštite najboljeg interesa i dobrobiti djeteta.“

iz perspektive suda:

Dosadašnja praksa pokazala je da djelatnice CPS-a brzo i točno utvrđuju želje i potrebe djece, te djeluju sukladno interesu djece. Također vode računa da kod roditelja ne potiču negativan stav prema institucijama koje sudjeluju u postupku. Do sada sam imao samo pozitivna iskustva u suradnji sa CPS-om.“

„Dobra praksa: nakon što je posebna skrbnica obavila razgovor s djetetom i prezentirala ga sudu na raspravi na kojoj su nazočili roditelji i prenijela obrazloženu želju djeteta s kojim bi roditeljem htjelo dalje stanovati, drugi roditelj koji se tome do tada protivio, pristao je prihvatiti želju djeteta (koja nije bila protivna djetetovim interesima i dobrobiti).“

„Suradnja s posebnim skrbnicima je determinirana njihovom geografskom pozicijom, otežana je komunikacija i mogućnost njihova dolaska i izlaska na teren ili ročišta. Lošeg primjera nema, jer se do sada pokazalo …, ukoliko je njihova nazočnost neophodna, da se angažiraju i nastoje postići za djecu ono što je u interesu djece.“

„Primjer dobre prakse je pravovremeno podnošenje izvješća sudu o obavljenom razgovoru s djetetom, kao i mišljenje posebnog skrbnika vezano za prijedlog CZSS-a da se roditeljima oduzme pravo na roditeljsku skrb, a dijete da se smjesti u odgovarajuću ustanovu“

„Od kada posebni skrbnici zastupaju mlt. djecu na sudu, uvijek razgovaram s djetetom u nazočnosti posebnog skrbnika koji je prethodno razgovarao s djetetom.“

„… izuzetno odgovorno i profesionalno pristupaju povjerenim zadacima.“

MOGUĆNOSTI UNAPREĐIVANJA SUSTAVA

iz perspektive posebnog skrbnika:

Prvenstveno bi trebalo povećati broj posebnih skrbnika i smanjiti teritorijalnu nadležnost istih. Navedeno kod skrbnika sve više izaziva stres jer ste suočeni s činjenicom da mentalno ni fizički ne možete pratiti predmete, a u iste ulažemo sve više vremena. Radno vrijeme ne postoji, kao ni vikendi. Svake godine se povećava broj predmeta, a naši resursi ostaju isti.“

„Veći broj posebnih skrbnika ili pak više dislociranih jedinica, dodatne edukacije, supervizija, stručne osobe koje bi bile uvijek dostupne posebnom skrbniku prilikom rada u zahtjevnim predmetima, budući da poseban skrbnik ne raspolaže stručnim znanjem psihologa. S time da bi bilo korisno da u predmetima zaštite interesa djece psiholog bude osoba koja ima iskustva u višegodišnjem radu s djecom.“

„Sustav zaštite prava djece u odnosu na institut posebnog skrbništva mogao bi se unaprijediti prvenstveno smanjenjem teritorijalne nadležnosti odnosno otvaranjem novih područnih jedinica, zapošljavanjem posebnih skrbnika kao i stručnih osoba prvenstveno psihologijske struke.“

iz perspektive CZSS-a:

Prvenstveno, trebala bi se jasno odrediti uloga posebnog skrbnika odnosno njihove dužnosti i ovlasti u smislu je li posebni skrbnik prenosi sudu mišljenje djeteta ili zastupa njegov najbolji interes. U slučaju da zastupa najbolji interes, stvara se paralelni sustav sa centrima za socijalnu skrb, a centri su daleko stručniji procjenjivati isti i rade timski za razliku od Centra za posebno skrbništvo u kojem ulogu zastupnika djeteta obnaša samo pravnik/ica te isto može dodatno otežati i produljiti sudske postupke

koji bi po prirodi stvari trebali biti hitne naravi. U slučaju da je uloga posebnog skrbnika prenijeti mišljenje djeteta onda bi posebni skrbnici isto trebali jasno sudu i istaknuti u smislu da prenose mišljenje i želje djeteta, no da dijete nužno ne mora znati koji je njen/njegov najbolji interes i tražiti da isto procijene stručnjaci: stručni timovi i sudski vještaci.“

„Mišljenja smo da bi općenito bilo vrlo korisno osnovati obiteljske sudove te bi na taj način svi uključeni u takve postupke bili posebno educirani za rad na takvim predmetima. Sadašnji posebni skrbnici su podkapacitirani, nema ih dovoljno te svi rade sve. Mišljenja smo i da bi bilo vrlo dobro odvojiti posebne skrbnike za djecu i posebne skrbnike za odrasle. Koliko smo upućeni, zbog prevelikog pritiska na mali broj posebnih skrbnika, kontakt istih sa strankama je minimalan, a sa stručnim djelatnicima centra vrlo rijedak. Ne krivimo kolege koji to rade, ali smo mišljenja da se cijeli CPS treba osnažiti u svakom smislu.“

„Previše stručnjaka je uključeno u “zaštitu prava i interesa djece”, izgubilo se povjerenje u rad centara za socijalnu skrb, te je mišljenje istih postalo irelevantno iako jedini intenzivno rade s obitelji i slobodni smo reći najbolje poznaju situaciju u obitelji. Očekivanje od pravobraniteljice za djecu kao i nadležnog ministarstva je zauzeti se za rješavanje postupaka na sudu vezanih za mlt. djecu u zakonskim i razumnim rokovima. Postupci na sudu traju predugo, a u tom periodu je nemoguće zaštititi djecu u konfliktnim razvodima braka.“

iz perspektive suda:

Treba povećati broj posebnih skrbnika, odnosno dislociranih jedinica, kako bi bili dostupniji i brži u kontaktiranju s djecom i sudom. Nadalje, trebalo bi raditi na predstavljanju rada i nadležnosti posebnih skrbnika, s obzirom da je riječ o relativno novoj instituciji. U postupku se često stječe dojam da stranke ne shvaćaju značaj i ulogu posebnih skrbnika.“

„Smatram da je nužna specijalizacija i to osnivanjem Obiteljskog suda po županijama.“

8

OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave.

Zbog proglašenja epidemije Covida-19 na području čitave Republike Hrvatske, tijekom 2020. godine Ured pravobraniteljice za djecu uspio je realizirati tek nekoliko obilazaka ustanova u kojima borave djeca, s obzirom na uvedene mjere zabrane, odnosno ograničenja posjeta ustanovama ili zatvaranja ustanova u cilju prevencije širenja Covida-19.

U 2020. godini obišli smo dvije ustanove: jedan dom za djecu, kao ustanovu socijalne skrbi, te jednu kaznenu ustanovu, u kojoj smo pratili aspekt ostvarivanja prava djece čiji su roditelji zatvorenici.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Obišli smo **Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran, Podružnicu u Rijeci**. Prilikom obilaska razgovarali smo djelatnicima i predstojnicom podružnice te smo pogledali unutarnje prostore doma u kojima borave djeca. Riječ je o ustanovi koja se skrbi o djeci i mladima izvan vlastite obitelji te pruža izvaninstitucijske usluge određene *Zakonom o socijalnoj skrbi* i Statutom Doma, a djeluje na tri lokacije: Sjedište u Lovranu, Podružnica Rijeka te stambena zajednica (organizirano stanovanje) u Rijeci.

Korisnici usluge smještaja mogu biti djeca i mladi u dobi od 0 do 21 godine. Usluga smještaja se pruža djeci bez roditelja, djeci koju roditelji zanemaruju ili zlorabe svoje roditeljske dužnosti, djeci i mlađim punoljetnim osobama kada je to zbog drugih razloga u njihovom interesu, djeci za koju se roditelji zbog bolesti, neriješenog stambenog pitanja ili drugih nedaća privremeno nisu u mogućnosti brinuti, kao i trudnicama ili roditelju s djetetom do jedne godine starosti.

U vrijeme obilaska u Podružnici Rijeka (čiji je kapacitet 17 djece) na smještaju se nalazilo 15 djece i jedna maloljetna majka te petero djece na cjelodnevnom boravku, a u sjedištu Doma za djecu u Lovranu (čiji je kapacitet 8 djece) na smještaju se nalazilo 11 djece. Ističu problem nedostatnog kapaciteta doma s obzirom na broj djece te nedostatak djelatnika zbog dugotrajnog bolovanja. Na lokaciji Lovran organizirane su dvije skupine poludnevnog boravka za djecu školske dobi, a u Podružnici Rijeka dvije skupine cjelodnevnog boravka za djecu predškolske dobi. Dom pruža i uslugu poludnevnog boravka za jednu skupinu djece školske dobi pri Osnovnoj školi „Nikola Tesla“ u Rijeci, kao dislociranoj jedinici, čiji je kapacitet 10 djece. Tijekom 2019. ovu je uslugu koristilo 12 djece.

U Domu je zaposleno 37 djelatnika, od čega je 25 stručnih djelatnika i 12 zaposlenika pomoćno-tehničkog i administrativnog osoblja. Preko EU fondova osigurali su stručni mobilni tim koji se sastoji od dva psihologa i jednog socijalnog radnika, kao i sredstva za uređenje dodatnog prostora za smještaj u Podružnici Rijeka.

Obiđeni prostori se doimaju urednima, lijepo uređenima i opremljenima.

U domu ističu zadovoljstvo suradnjom sa zdravstvenim ustanovama, ali naglašavaju otežanu suradnju s CZSS-om, kao i pravosudnim sustavom. Surađuju s Centrom za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce.

8.2 Kaznene ustanove

Zatvor u Rijeci i njegove prostore namijenjene ostvarivanju kontakata djece s roditeljem obišli smo u sklopu europske lipanjske kampanje za podršku djeci čiji su roditelji u zatvoru (kampanja *Not My Crime, Still My Sentence!*). Riječ je o istražnom zatvoru, u kojem je u vrijeme obilaska bilo smješteno 137 zatvorenika (kapacitet je 116 osoba). Dobili smo informaciju da se uočava porast broja zatvorenika vezano za nasilje u obitelji.

Od početka izbijanja epidemije uzrokovane koronavirusom nisu se održavali posjeti u zatvoru, već samo telefonski pozivi i video-posjeti. Nakon popuštanja mjera u svibnju započelo je održavanje posjeta, ali bez neposrednih kontakata, već samo u prostoru *razgovaraonice* uz fizičko ograničenje (pregrada od pleksiglasa) te primjenu epidemioloških mjera. Cijelo vrijeme su bili dopušteni telefonski pozivi i video-posjeti. Telefonski su pozivi dvostruko povećani od početka izbijanja epidemije Covida-19. I nakon popuštanja mjera ograničenja, uočeno je da djeca manje dolaze u zatvorske posjete te kontakte s roditeljem koji je u zatvoru većinom ostvaruju putem telefonskih i video poziva. Zatvor ne vodi posebne evidencije o djeci zatvorenika.

Video-pozivi održavani su u prostoru knjižnice zatvora dva puta mjesečno po sat vremena zbog ograničenih resursa. U navedenu svrhu osigurano je jedno računalo bez tastature za roditelja i jedno računalo s tastaturom za pravosudnog policajca koji je nazočan posjeti i tehnička je podrška. U načelu, video-posjet traje oko 20 minuta tako da razgovore u dostupnih sat vremena uspiju obaviti dva do tri zatvorenika. Vrijeme se potroši i na pripremu roditelja-zatvorenika i drugog roditelja. Kvaliteta video-posjeta uvelike ovisi i o tehničkim uvjetima s druge strane kamere. Kamera na računalu u zatvoru usmjerena je na u prigodnu sliku i knjige u knjižnici. Video-posjeti su početno bili namijenjeni za osuđenike, ali su prošireni i na istražne zatvorenike te su od dva puta mjesečno prošireni i na mogućnost razgovora vikendom.

Posebna prostorija za posjete djece je lijepo uređena i opremljena, ali trenutačno nije u upotrebi zbog uvedenih mjera zabrane posjeta. Ta je prostorija uređena 2015. godine sredstvima Primorsko-goranske županije, a početkom 2020. dodatno uređenje i opremu (namještaj, igračke i didaktički materijali) financirao je UNICEF, posredstvom Udruge Roda s kojom zatvorski sustav surađuje kroz različite projekte.

Iako zatvor provodi programe za roditelje zatvorenike, u vrijeme obilaska oni se nisu provodili s obzirom da odjel tretmana od četiri zaposlene osobe nije imao na raspolaganju osobu za provođenje programa (zbog korištenja bolovanja i rodiljnog dopusta).

9

OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Od ostalih aktivnosti usmjerenih unapređivanju prava djece, u nastavku navodimo: skupove i zbivanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, izlaganja održana na skupovima i online događanjima, tekstove koje su pravobraniteljica i njezini suradnici objavili u različitim publikacijama, pregled institucija i organizacija s kojima smo surađivali tijekom godine.

9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Tijekom 2020. organizirali smo ili sudjelovali u organizaciji ukupno šest skupova – stručnih tematskih sastanaka, konferencija za novinare, manifestacija i prezentacija, od kojih smo dva događanja ostvarili u suradnji s drugim organizatorima, pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji. Unatoč brojnim planiranim aktivnostima, krajem veljače morali smo odustati od svih zbivanja u našoj *Maloj kući dječjih prava* (MKDP), najprije zbog epidemije Covida-19, a zatim i zbog posljedica potresa u ožujku 2020. koji je oštetio zgradu Ureda u Zagrebu.

Zbog epidemije je veći dio naših aktivnosti tijekom godine organiziran online. Sudjelovali smo u konferencijama i prezentacijama, uključujući i konferencije za novinare, koje su priredile razne druge organizacije s kojima surađujemo, kao podrška njihovim projektima zaštite prava djece.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Izložba likovnih radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku „Osloni se na dječja prava“ u *Maloj kući dječjih prava* bila je povod za susret pravobraniteljice s mladim autorima, održan 31. siječnja. Više od četrdeset učenika s profesorima došlo je u Zagreb u povodu postavljanja izložbe, a pravobraniteljica im je zahvalila na uloženom trudu, kreativnosti i pozitivnoj energiji koju su uložili u projekt te im uručila prigodne zahvalnice. To je bila prilika za završnu razmjenu dojmova, u kojoj su učenici i profesori iznijeli svoja iskustva zajedničkog rada na projektu „Osloni se na dječja prava“. Projekt je ostvaren na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu, u suradnji sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) u Osijeku, u povodu 30. obljetnice UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Zamišljen kao jedan od mogućih oblika učenja i širenja znanja o dječjim pravima, projekt je imao cilj potaknuti učenike da što bolje upoznaju dječja prava i istraže moguće načine umjetničkog vizualnog oblikovanja efektnih poruka o pravima djeteta. Svečano otvaranje izložbe „Osloni se na dječja prava!“, održano je 28. studenoga prošle godine u ŠPUD Osijek, kao naša zajednička proslava rođendana *Konvencije o pravima djeteta*. A dva mjeseca kasnije dio izložbe (izbor i postav izložbe osmislili su profesori Anamarija Barba i Josip Kaniža) postavljen je u MKDP u Zagrebu, uz prigodni razgovor i druženje učenika i profesora s pravobraniteljicom i njezinim timom, što je ujedno bila završnica projekta.

Predstavljanje projekta „Osloni se na dječja prava“ na konferenciji za novinare održano je u MKDP-u 31. siječnja te su tom prilikom predstavnici ŠPUD Osijek - ravnateljica Kristina Kopf, pedagoginja Biljana Nađ i

profesorica Marija Adrić Soldo – opisali sve etape polugodišnjega projekta, metodički pristup u istraživanju dječjih prava te likovne kreativne izazove u radu. Osim niza radova u najrazličitijim tehnikama, uključujući i neke skulpture koje su postale trajni dio interijera i eksterijera škole, u sklopu projekta je izrađen i godišnji kalendar pravobraniteljice za djecu, koji predstavlja kratki vodič kroz *Konvenciju o pravima djeteta*.

U radu s učenicima nastao je i lik nazvan „vitez Pravko“, kao zaštitnik dječjih prava i simbol projekta, koji je apliciran na kalendar, ali i na majice, torbe, jastuke (jastuk kao simbol oslonca), nastale u povodu obilježavanja 30. obljetnice Konvencije o pravima djeteta. Autor „viteza Pravka“, učenik 3. razreda ŠPUD-a Nikola Pavošević, opisao je novinarima kako je inspiraciju za taj motiv pronašao u snažnoj potrebi djece da se osjećaju zaštićeno. Pravobraniteljica je tom prilikom istaknula da izložba učeničkih radova ŠPUD Osijek prikazuje iznimnu kreativnost i talent učenika u likovnom izražavanju u najrazličitijim tehnikama, ali i umješno mentorsko vođenje. Najavila je i kako će izložba ostati u MKDP-u do kraja godine. Nažalost, nakon potresa 22. ožujka, zbog kojih je dio ureda preseljen u prostor MKDP-a, učenički radovi vraćeni su školi u Osijeku kako se ne bi oštetili.

Sastanak o problemima liječenja djece s teškoćama mentalnog zdravlja koja su lišena slobode, održan je na inicijativu pravobraniteljice 17. lipnja u MKDP-u. Na međuresornom sastanku raspravljalo se o liječenju djece koja izvršavaju mjeru istražnog zatvora, odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod i kaznu maloljetničkog zatvora, koja se po potrebi liječe u Zatvorskoj bolnici. Uz pravobraniteljicu i njezine savjetnice, na sastanku su sudjelovali: kao predstavnice Ministarstva pravosuđa, pomoćnice ministra Jana Špero, iz Uprave za zatvorski sustav i probaciju te Vedrana Šimundža Nikolić iz Uprave za kazneno pravo, predstavnici (tadašnjeg) MDOMSP-a Josipa Crnoja Bartolić i Ivan Matić, predstavnice MZ-a Nataša Marjanović i Marija Coupe, zamjenica pučke pravobraniteljice Maja Kević i savjetnice Ksenija Bauer, Ira Bedrač i Vanja Bakalović, zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč Knežević, ravnatelj Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež dr. Alen Andrić, predsjednica Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama dr. Jasnica Garašić, predsjednik Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju dr. Ivan Begovac te zamjenica pročelnika Gradskog ureda za zdravstvo Grada Zagreba dr. Željka Josipović Jelić i viša stručna savjetnica Željka Peter. Sudionici rasprave suglasili su se da je nužno nastaviti unapređivati zaštitu prava i interesa sve djece s teškoćama mentalnoga zdravlja, a uvjete stacionarnog liječenja djece lišene slobode uskladiti s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima.

***Online* konferencija „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije Covida-19“** održana je putem aplikacije Zoom 15. prosinca. Na konferenciji su sudjelovali istaknuti stručnjaci iz područja zaštite zdravlja, obrazovanja i institucionalne skrbi o djeci, koji su govorili o izazovima i primjerima dobre prakse s kojima su se susretali od početka epidemije u RH. Njihova izlaganja pratilo je više od 300 djelatnika iz sustava odgoja i obrazovanja i socijalne skrbi, ali i djeca i mladi iz MMS-a. Konferencija je u tri tematska bloka obuhvatila teme o obrazovanju, mentalnom zdravlju i djeci u institucijama u vrijeme pandemije, s ciljem razmjene informacija, iskustava i pouka o tome što se čini i što dalje treba činiti kako bi se umanjilo negativne učinke *koronakrize* na djecu.

Nakon uvodnih riječi pravobraniteljice i zamjenica ravnatelja HZJZ-a prim. dr. Ivane Pavić Šimetin, u tematskom bloku „Obrazovanje djece u vrijeme pandemije“ izlaganja su održali načelnik Sektora za zajedničke poslove i programe u MZO-u Darko Tot, ravnateljica AZOO-a dr. Dubravka Brezak Stamać i pedagoginja u OŠ Pojišan u Splitu Deana Gajić Kaličanin. U cjelini „Mentalno zdravlje djece u vrijeme pandemije“ govorile su prof. dr. Gordana Keresteš s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koja je predstavila rezultate istraživanja „Kako smo? Život u Hrvatskoj u doba korone“ i psihologinja Ella Selak Bagarić iz Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. O temi „Djeca u institucijama u vrijeme pandemije“ izlaganja su održali direktor SOS Dječjeg sela Ladimirevci Zoran Relić i socijalna pedagoginja Gordana Babić iz Centra za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave.

U raspravu se uključilo petero članova MMS-a: Stela Tonner, Pavle Toth, Patricia Čretni, Emilija Čokolić i Karla Škrlec. Pravobraniteljica je tom prilikom upozorila na očekivane posljedice zdravstvene krize za djecu – povećani rizik od siromaštva, kao i rizik od zanemarivanja i zlostavljanja – te pozvala odgovorne resore da planiraju učinkovitije i šire mjere zaštite za djecu koje će obuhvatiti svako dijete u potrebi. Također je pozvala škole i sustav obrazovanja da u svoje odlučivanje više uključe stavove i mišljenja djece, koja mogu pridonijeti boljim rješenjima ako ih odrasli podrže u tome.

U suorganizaciji s drugima

Prvi sastanak Savjetodavnog tijela za ranu intervenciju u Gradu Zagrebu održan je 28. siječnja 2020. u MKDP-u, a suorganizator je, zajedno s Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu HURID bio Ured pravobraniteljice za djecu. Prioritetan cilj Savjetodavnog tijela je stvoriti razvijen sustav rane intervencije u

Zagrebu te uspješan model prenijeti s lokalne na nacionalnu razinu. Ključna pitanja kojima se ono bavi odnose se na stvaranje jedinstvenog mjesta pristupa u sustav rane intervencije na kojem će obitelj djeteta brzo dobiti sve relevantne informacije i unapređenje povezivanja postojećih dionika iz različitih sustava (zdravstva, socijalne skrbi, obrazovanja te nevladinog i privatnog sektora) s ciljem podizanja kvalitete života djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Savjetodavno tijelo čine predstavnici: udruga koje djeluju u području prava djece s TUR i djece sa zdravstvenim teškoćama, institucija koje pružaju usluge rane intervencije za djecu s TUR, MZO-a i MDOMSP-a, triju zagrebačkih gradskih ureda (za obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom), te Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Ureda pravobraniteljice za djecu.

12. Festival prava djece, odvijao se od 9. listopada do 30. studenoga, a njegov glavni organizator je Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, u partnerstvu s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, Uredom pravobraniteljice za djecu i Hrvatskim filmskim savezom. Riječ je o inkluzivnom festivalu koji uključuje filmove za djecu i obitelj prilagođene publici s oštećenjima vida ili sluha, filmove djece i mladih, te niz razgovora i različitih sadržaja vezanih uz film i dječja prava, koji je proteklih godina dovodio tisuće učenika u kino dvorane diljem Hrvatske. Festival predstavlja i filmske radove učenika osnovnih škola (u čijem izboru redovito sudjeluje predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu) te filmove srednjoškolaca koji su vezani uz tematiku dječjih prava. Zbog Covida-19, ove se godine festivalski program odvijao dijelom putem 3. programa HRT-a, a najvećim dijelom putem mrežne stranice festivala. No, upravo je na taj način omogućen pristup široj publici pa je tako više od 30 tisuća učenika, uz podršku svojih nastavnika, pratilo festivalski program.

Ključni događaj na otvaranju festivala bio je okrugli stol „Razgovaramo li s djecom i mladima o mentalnom zdravlju?“, održan 9. listopada, u kojem je kao panelistica, uz psihologe, pedagoge i druge stručnjake, sudjelovala članica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu Stela Tonner. Uvodne poruke sudionicima su uputile predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku i pravobraniteljica za djecu.

9.2 Izdavački projekti

Tijekom 2020. tiskali smo pet publikacija namijenjenih djeci i odraslima, od kojih dvije na engleskom jeziku.

(2020.), 30th Anniversary of the Convention on the Rights of the Child - Lean On Children's Rights, Ombudsman for Children, Zagreb (katalog izložbe). Nakon hrvatskog izdanja kataloga izložbe „30 godina Konvencije o pravima djeteta – OSLONI SE NA DJEČJA PRAVA“, objavili smo i engleski prijevod kataloga. Bogato ilustrirani katalog prati istoimenu izložbu, te na 40-tak stranica prikazuje radove učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Osijek ostvarene u istoimenom projektu, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu. Publikaciju je grafički uredila profesorica ŠPUD Osijek Angela Turkalj.

Babić, A. (ur.) (2020.), Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama – Preporuke, prijedlozi i stajališta pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu, Zagreb. Ova publikacija objedinjuje i sažeto prikazuje preporuke, prijedloge i stajališta pravobraniteljice za djecu u području odgoja i obrazovanja, koje su proteklih godina upućivane odgojno-obrazovnim ustanovama i njihovim osnivačima, Ministarstvu znanosti i obrazovanja te Vladi RH i Hrvatskome saboru, u nastojanju za potpunijom implementacijom UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Preporuke su nastale na temelju uočenih problema te izazova i dvojbi s kojima se često susreću odgojno-obrazovni djelatnici, te djeca i roditelji u ostvarivanju prava djece u području odgoja i obrazovanja. Publikacija obuhvaća više od dvadeset tema u osam poglavlja - od prava djece na informaciju i sudjelovanje, zaštite osjetljivijih skupina djece, sigurnosti i zaštite od svakog oblika nasilja, zdravlja i privatnosti učenika, prijevoza u vrtić i školu, suradnje s roditeljima, te drugih važnih područja života i rada u odgojno-obrazovnim ustanovama. Sastavni dio publikacije su i preporuke djece – članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, te objašnjenja o ulozi i načinu rada pravobraniteljice za djecu.

Flego, M., Osmak Franjić, D. (ur.) (2020.), I WANT TO PARTICIPATE TOO! Children's participation in School“, Ombudsman for Children, Zagreb (ilustrirala Zrinka Ostović). Prijevod na engleski jezik slikovnice *I JA ŽELIM SUDJELOVATI! – Participacija djece u školi*, s ilustracijama Zrinke Ostović, čiji je cilj bio približiti djeci rezultate istraživanja o dječjoj participaciji prikazanog u znanstvenoj publikaciji *Participacija djece u školi* (Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019.), Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). U slikovnici su na 20-tak stranica predočeni osnovni pojmovi i glavna istraživačka pitanja te su jednostavnim riječima prepričani glavni nalazi istraživanja, kao i mišljenja i poruke djece i odraslih o dječjem sudjelovanju u školi.

(2020.), Kalendar 2021., „Dječje pravo na participaciju je…“, Pravobranitelj za djecu, Zagreb – godišnji kalendar o dječjim pravima uobičajena je naša aktivnost, a ove godine središnja tema je pravo djece na sudjelovanje (participaciju). Kalendar ujedno predstavlja Konvenciju o pravima djeteta i ulogu pravobraniteljice za djecu u zaštiti dječjih prava. Ilustracije u kalendaru izradila je Zrinka Ostović. Kalendar je poslan velikom broju osnovnih škola, nekim srednjim školama, domovima za djecu i raznim ustanovama i organizacijama za djecu. Također je objavljen na stranici www.dijete.hr.

(2020.), Konvencija o pravima djeteta/Zakon o pravobranitelju za djecu – Upoznaj dječja prava/Uloga pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu, Zagreb. Publikacija sadržava dio za djecu i dio za odrasle. Dio namijenjen djeci sadržava prilagođenu verziju UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* na jeziku bliskom djeci, te jednostavno objašnjenje o ulozi, djelokrugu i načinu rada pravobraniteljice za djecu, a obogaćen je prigodnim ilustracijama umjetnice Sanje Rešček. Dio za odrasle sadržava integralni tekst *Konvencije*, te *Zakon o pravobranitelju za djecu*.

Promidžbeni materijali

Tiskali smo **plakat „UN-ova Konvencija o pravima djeteta – na jeziku bliskom djeci“** namijenjen informiranju djece i mladih o dječjim pravima. Korišten je tekst *The Child Rights Information Network „Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child“,* te ilustracije Sanje Rešček.

Publikacije objavljene na webu dijete.hr

Pojedine publikacije i tekstove objavljujemo na našoj mrežnoj stranici *dijete.hr*. Riječ je o našim izvješćima, koja pripremamo svake godine za Hrvatski sabor, u cjelovitom obliku i kao sažetak. U rubrici Izvješća/Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu objavljena su i javno dostupna sva dosad objavljena izvješća pravobraniteljica za djecu. U 2020. objavili smo *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019.*, *Sažetak Izvješća 2019.* te prijevod sažetka na engleskom jeziku.

Tijekom 2020. objavili smo i neke međunarodne dokumente koji se odnose na zaštitu prava djece, koje smo preveli kako bismo ih učinili dostupnijim svima nadležnima i zainteresiranima. U rubrici Dokumenti/Međunarodni dokumenti objavili smo dva stajališta Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC (*European Network of Ombudspersons for Children*), čiji je član i Ured pravobraniteljice za djecu u RH: „Dječja prava u uvjetima pandemije Covida-19“ i „Stajalište o procjeni utjecaja na dječja prava – CRIA“. Također smo preveli i objavili apel UN-ovog Odbora za prava djeteta za zaštitu prava djece u vrijeme pandemije Covida-19“.

9.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima djece, njihovom kršenju i potrebi zaštite prava izlagali smo na brojnim domaćim skupovima. Zbog proglašenja epidemije bolesti COVID-19 na području čitave Republike Hrvatske veći dio stručnih skupova organiziran je *online*. Ukupno održana 24 izlaganja navodimo podijeljeno u šest područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Izlaganje u sklopu nacionalne kampanje protiv seksualnog nasilja nad djecom koja se provodi u okviru projekta „Seksualno nasilje – edukacijski i prevencijski program“ (SNEP) u organizaciji Ženske sobe, 20. veljače u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi na Godišnjoj konferenciji o ljudskim pravima u organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb, 17. ožujka u Zagrebu.
- Sudjelovanje na konferenciji „Važnost i izazovi provedbe programa prevencije seksualnog nasilja u školama“ i izlaganje „Što se može učiniti – prednost i utjecaj uvođenja programa prevencije seksualnog nasilja na djecu i mlade“, u organizaciji udruge Ženska soba, 24. studenoga.

Obrazovna prava

- Sudjelovanje na panel raspravi „Pristup obrazovanju – škola na daljinu, učenici na marginu“, u organizaciji Centra za mirovne studije, 15. lipnja u Zagrebu.

- Uvodno izlaganje „Dječja prava i koronavirus“ na stručnom skupu o različitim vidovima nastave za voditelje županijskih stručnih vijeća učitelja razredne nastave s područja Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 28. kolovoza u Osijeku.

- Organizacija i izlaganje na *online* konferenciji „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije Covida-19“, 15. prosinca.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Sudjelovanje u izlaganjima i raspravama na VIII. znanstveno-stručnom skupu „Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici“ na Filozofskom fakultetu u Osijeku od 13. do 15. veljače.

- Izlaganje na *online* stručnom skupu „Briga o djeci u riziku za razvoj problema u ponašanju u uvjetima pandemije“ u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 14. svibnja.

- Sudjelovanje u raspravi na predstavljanju rezultata istraživanja „Analiza stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj“, za članove Izvršne radne skupine Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu, pod vodstvom dr. sc. Emily Vargas-Baron, ravnateljice RISE Instituta, uz podršku nacionalnih konzultanata iz Hrvatske, 27. svibnja.

- Izlaganje „Prava djece – izazovi za stručnjake“ na Specijalističkom tečaju za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji, za 16. naraštaj policijskih službenika, 3. lipnja u Zagrebu.

- Sudjelovanje u raspravi na predstavljanju istraživanja „Analiza stanja u području rane intervencije u djetinjstvu (RI)“ u organizaciji UNICEF-a, 8. lipnja.

Pravosudno zaštitna prava i djeca u pokretu

- Predavanje i radionica „Zločin nije njihov, a kazna? – Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru“, u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave u Remetincu, 5. veljače u Zagrebu.

- Predavanje na 35. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, 3. rujna u Zagrebu.

- Sudjelovanje na konferenciji „Aktualnosti u području djece bez pratnje“ i izlaganje „Prikaz stanja djece bez pratnje u Republici Hrvatskoj“, u organizaciji Hrvatskog pravnog centra i UNHCR-a, 20. studenoga.

Medijska prava djece

- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora u povodu Dana sigurnijeg interneta, 10. veljače.

- Izlaganje u povodu obilježavanja Dana sigurnijeg interneta u Osnovnoj školi Tina Ujevića u Zagrebu 11. veljače.

- Sudjelovanje u raspravi na okruglom stolu o prijedlogu novog *Zakona o elektroničkim medijim*a, u organizaciji Agencije za elektroničke medije u Novinarskom domu u Zagrebu 2. ožujka.

Zaštita i promicanje dječjih prava – ostalo

- Izlaganja o dječjim pravima za studente treće godine učiteljskog studija na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 9. siječnja u Osijeku i 10. siječnja u Slavonskom Brodu.

- Izlaganje o dječjim pravima na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u okviru kolegija *Uvod u razvojnu psihologiju,* 15. siječnja u Zagrebu.

- Predavanje i radionica o dječjim pravima za studente treće godine studija u sklopu izbornog predmeta Djeca u sportu, 16. siječnja na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu.

- Sudjelovanje i izlaganje „Školski sport za vrijeme pandemije Covida-19“ na 9. simpoziju i panelu u organizaciji Hrvatskog školskog sportskog saveza, 3. listopada u Zagrebu.

- Sudjelovanje u raspravi na *online* okruglom stolu „Mogućnosti promicanja i pružanja kvalitetne pomoći i podrške udomiteljskim obiteljima za vrijeme i nakon pandemije“, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, 26. listopada u Osijeku.

- Izlaganje „Prava i potrebe romske djece u Hrvatskoj: pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, na virtualnoj konferenciji „Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: položaj žena, djece i mladih“, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 9. listopada.

- *Online* predavanje i predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ za studente pedagogije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 10. prosinca.

9.4 Objavljeni tekstovi

Tijekom 2020., u raznim časopisima, zbornicima i drugim publikacijama objavljeno je ukupno 10 tekstova koji se odnose na razna područja zaštite prava djece te na rad Ureda pravobraniteljice za djecu, a čiji su autori ili suautori bili članovi multidisciplinarnog tima Ureda pravobraniteljice za djecu.

Filipović, G. (2020.) *Zaštitimo djecu od seksualnog nasilja odraslih u školi*, Zrno, broj 140-141, godina XXXI, ožujak-lipanj 2020.

Flego, M. (2020.) *Slavimo 30. rođendan KONVENCIJE O PRAVIMA* DJETETA, Zrno, broj 138-139, godina XXXI, studeni 2019.-veljača 2020.

Flego, M. (2020.) *Prilog i poticaj razumijevanju prava djece na* participaciju (Prikaz knjige Borić, I., Osmak Franjić D. (2019.) Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu, Zagreb), Zrno, broj 138-139, godina XXXI, studeni 2019. - veljača 2020.

Flego, M. (2020.) *Koronakriza i dječja prava,* Zrno, broj 142-143, godina XXXI, rujan-prosinac 2020.

Gabelica Šupljika, M., Osmak Franjić D. (2019.), *Ethics in conducting research with children: Harmonising their best interests*, u *European Journal of Parental Imprisonment: The childs best interests: From theory to practice when a parent is in conflict with the law*, Vol 8/2019, COPE, Paris (objavljeno u 2020.)

Gabelica Šupljika, M. (2020.) jedna od suautorica u: Ćaćić, M., Neprekinute veze - Povezujuće roditeljstvo iza rešetaka, Roditelji u akciji - Roda, Zagreb.

Gabelica Šupljika, M. (2020.) suautorica u poglavljima *S čime se sve susreću djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazne zatvora?* i *Potrebe djeteta u okruženju kaznenog tijela*, u: Ćaćić, M., Priručnik za zaposlene u zatvorskom sustavu -Važnost očuvanja obiteljskih odnosa za resocijalizaciju zatvorenika i zatvorenica, Roditelji u akciji-Roda, Zagreb.

Osmak Franjić, D. (2020.), *Kurikulum za poučavanje o dječjim pravima i participaciji -Odnose djece i odraslih u školi treba temeljiti na uzajamnom poštovanju i ravnopravnom dostojanstvu*, Školske novine, broj 36-37, 17. studenoga 2020.

Pirnat Dragičević H. (2020) *Marking the 30th Anniversary of the Convention on the Rights of the Child - Children need a stable support, let us provide it!*, u: *30th Anniversary of the Convention on the Rights of the Child - Lean on Children's Rights*, Ombudsman for Children, Zagreb (uvodni tekst u katalogu izložbe)

Pirnat Dragičević, H. (2020.), PRAVA DJECE - Ozbiljne posljedice za najmlađe: „Djeci je pandemija koronavirusa otežala svakodnevicu i odrastanje“, u *Mi vidimo ljude*, Godišnjak Hrvatskog Crvenog križa 2020., Stvarni heroji „Kako smo ujedinjeni i snažni ustali u borbu protiv korona virusa i posljedica potresa“, Hrvatski Crveni križ, Zagreb.

9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama

Tijekom godine ostvarili smo i nastavili suradnju u pitanjima zaštite djece s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama i svim pravobraniteljskim uredima te smo pružali podršku različitim inicijativama i projektima. Zbog epidemiološke situacije i posljedica potresa u Zagrebu, ove je godine značajan dio aktivnosti odrađen u virtualnom obliku.

U skladu sa zakonskim ovlastima Pravobranitelja za djecu, surađivali smo s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna te ukazivali na kršenja prava i potrebe poboljšanja zaštite prava djece.

Posebno ističemo suradnju s Odborom za obitelj, mlade i sport, Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku, Odborom za obrazovanje, znanost i kulturu, Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, u temama koje se odnose na: posebno skrbništvo, udomiteljstvo, prava djece u digitalnom okružju i u drugim područjima ostvarivanja prava djece.

U vezi s različitim pitanjima zaštite prava djece komunicirali smo s Vladom RH, Vladinim uredima i ministarstvima: MDOMSP-om (MRMSOSP-om), Ministarstvom pravosuđa i uprave – Centrom za izobrazbu i Upravom za zatvorski sustav i probaciju te Upravom za kazneno pravo, MUP-om, Središnjim državnim uredom za demografiju i mlade, Središnjim državnim uredom za sport, Pravosudnom akademijom, Policijskom akademijom, MMPI-em, MZO-om, DIRH-om, zatim s ministarstvima zdravstva, turizma i sporta, kulture i medija, financija, te s HZJZ-om i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Zbog aktualne epidemiološke situacije u više smo prilika surađivali sa Stožerom civilne zaštite RH te regionalnim stožerima civilne zaštite.

Surađivali smo s Pučkom pravobraniteljicom, Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom.

Nastavili smo suradnju s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, ASOO-om, AEM/VEM-om, Finom, Hrvatskom odvjetničkom komorom, Hrvatskim uredom za osiguranje, HOO-om, HAK-om i drugima.

U nizu aktivnosti i projekata nastavili smo blisku suradnju s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku.

Suradnja i zajedničke aktivnosti ostvarene su s visokoškolskim institucijama: Edukacijsko-rehabilitacijskim, Kineziološkim, Pravnim i Filozofskim fakultetom - odsjecima za psihologiju i pedagogiju - Sveučilišta u Zagrebu, zatim s Pravnim, Filozofskim i Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Učiteljskima fakultetom Sveučilišta u Splitu, Pravnim fakultetom Sveučilišta u Rijeci i drugima.

Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom snažno smo zagovarali kroz suradnju s Udrugom Roditelji u akciji - RODA kroz višestruke aktivnosti unutar projekta „Neprekinuta veza“, u partnerstvu s Udrugom roditelja *Korak po Korak* i Pučkim otvorenim učilištem *Korak po korak* u projektu „*Uključene zajednice“, s udrugom Status M u okviru projekta „Super tata bez prepreka“*, s Udrugom socijalno marginaliziranih MAGNI iz Osijeka u odnosu na podršku djeci roditelja zatvorenika u školi i s Udrugom za kreativni socijalni rad. Surađivali smo u zagovaranju ljudskih prava s Lezbijskom organizacija Rijeka LORI, a s udrugom Roditelji u akciji – RODA ostvarili smo i suradnju u području zaštite djece u cestovnom prometu i zdravstvenih prava djece.

Pravobranitelj za djecu jedna je od osam partnerskih organizacija u projektu Ženske sobe „Seksualno nasilje - edukacijski i prevencijski program“, podržali smo i projekt „O HPV-u bez predrasuda“ Udruge žena oboljelih od raka – *Sve za nju*.

Ured pravobraniteljice za djecu od početka svog djelovanja ostvaruje suradnju sa SOS Dječjim selom Hrvatska u njihovim naporima da se prepozna i odgovori na potrebe djece koja iz raznih razloga ne mogu odrastati u svojim biološkim obiteljima.

U nastavku navodimo i druge institucije i organizacije s kojima smo surađivali:

- Hrvatska zajednica županija, Hrvatska zajednica općina i Udruga gradova u dostavi obavijesti, preporuka i upita pravobraniteljice za djecu općinama, gradovima i županijama i Gradu Zagrebu radi unapređivanja sigurnosti djece u prometu, unapređivanja zdravlja djece i drugim pitanjima;

- općine, gradovi, županije, uprava za ceste županija, Hrvatske ceste, Centar za vozila Hrvatske o zaštiti djece u prometu i u drugim područjima;

- HURID - Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, Savjetodavno tijelo za ranu intervenciju u Gradu Zagrebu, Savjetodavni odbor za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje, Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama;

- Udruga *CeliVita – Život s celijakijom,* Udruga za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima *– Krijesnica, Hrvatska udruga roditelja odgojitelja (HURO);*

- Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu;

- Dječji dom „Tić“ Rijeka, Dom mladih Rijeka, Dječji vrtić More, Rijeka;

- Hrvatski rukometni savez, Hrvatski nogometni savez;

- Hrvatski Crveni križ, Centar za mirovne studije, Hrvatski pravni centar, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka, Hrabri telefon;

- Forum za slobodu odgoja, Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Hrvatski filmski savez Filmsko-kreativni studio VANIMA Varaždin

- Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Udruga za potporu posvajanju – Adopta, FICE Hrvatska;

- Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, Društvo *Naša djeca* Opatija, Dječji kreativni centar DOKKICA iz Osijeka.

Gotovo da i nema područja življenja djece u kojima se sustav zaštite dječjih prava barem na neki način ne oslanja na pomoć i angažman organizacija civilnog društva, posebice udruga građana. Udruge su važan čimbenik različitih društvenih procesa te su s pravom stekle status sukreatora u donošenju i provedbi različitih javnih politika. Osim što često imaju ulogu pokretača brojnih društvenih zbivanja i promjena, udruge vrlo često pa i u području vezanom uz skrb o djeci, popunjavaju praznine u funkcioniranju sustava, i na državnoj i na lokalnim razinama. Samim time, organizacije civilnog društva postaju značajnim dionikom cjelokupnog sustava zaštite dječjih prava**.**

U svom djelovanju Ured pravobraniteljice za djecu susreće se s brojnim primjerima dobre prakse djelovanja i aktiviteta različitih udruga. S velikim brojem njih razvili smo, ali i dalje razvijamo dobru suradnju te na njih gledamo kao na ravnopravne sudionike u postizanju zajedničkog cilja, ostvarenju najboljeg interesa djece i unapređenju položaja djece u društvu. S tim ciljem naš prostor *Male kuće dječjih prava* redovito besplatno ustupamo udrugama za organiziranje njihovih aktivnosti na promicanju prava djece, ali i drugih ranjivih skupina te na različite druge načine podržavamo njihov rad.

Nažalost, bilo je i drukčijih, potpuno oprečnih primjera djelovanja udruga, koje dovode u pitanje sveobuhvatnu zaštitu djece te ukazuju da u području djelovanja udruga postoje značajne slabosti i pravne praznine, na koje u okviru djelokruga našeg rada kontinuirano podsjećamo te se zalažemo na njihovo unapređivanje.

Također smo podržali smo sljedeće inicijative i projekte: „Pravo svakog djeteta na školski obrok“, inicijativu profesorica Studijskog centra socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; projekt „Štit za djecu – ojačajmo sustav zaštite od svih vrsta nasilja“ i prijedlog programa „Brižan dom za svako dijete - SOS Mobilni tim i Savjetovalište za djecu, mlade i obitelj“ Udruge SOS Dječje selo Hrvatska. Suradnici smo u provedbi EU projekta „Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi“.

Mala kuća dječjih prava (MKDP) u prostorijama Ureda pravobraniteljice za djecu mjesto je događanja s ciljem promicanja dječjih prava. Ove je godine, zbog nepovoljne epidemiološke situacije, ali i posljedica potresa koji

je u ožujku pogodio Zagreb u kojem su oštećene i prostorije našega Ureda, broj održanih događaja značajno smanjen.

U MKDP-u je održan prvi sastanak Savjetodavnog tijela za ranu intervenciju u Gradu Zagrebu kojeg je oformila Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu HURID, održana je izložba likovnih radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna iz Osijeka, kao i predstavljanje izložbe na konferenciji za novinare, te još par događanja koje smo organizirali, a o čemu smo izvijestili u točki 9.1 ovoga poglavlja.

U MKDP-u smo se sastali i s predstavnicama Udruge *CeliVita* – Život s celijakijom te s predstavnicama Udruge za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima – *Krijesnica*. Ustupili smo svoj prostor i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u svrhu održavanja Stručnog savjeta pravobraniteljice.

Ostali događaji morali su biti, zbog zaštite sigurnosti i zdravlja sudionika, otkazani.

9.6 Projektne aktivnosti

U 2020. sudjelovali smo u provedbi različitih projekata s područja ljudskih prava kao nositelji, partneri, suradnici i konzultanti te smo ujedno pružili podršku za provođenje različitih projekata drugih organizacija.

Projekti Ureda pravobraniteljice za djecu

Ured pravobraniteljice za djecu nositelj je projekta **„Iskustva iz perspektive zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru“**, u partnerstvu s novinarkom Višnjom Biti. Projekt se financira iz sredstava Pravobranitelja za djecu i traje od 2019. do 2021. Cilj projekta je prikazati iskustva iz perspektive zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, od 2006. od kada se Ured bavi ovom temom, kroz promjene i razvoj pristupa i djelovanja državnih institucija i civilnog društva uz ovu temu, rad i djelovanje Pravobranitelja za djecu kao i postignuća, europske i globalne standarde i prakse te primjere dobre prakse i postojeće izazove. Tijekom 2020. prikupljali smo svjedočanstva, stručne ekspertize, prikaze iskustva iz prakse i iskustva organizacija civilnog društva, prikaze rada iz tri kaznene institucije i stvarali dokumentarističke priče vezane uz izravno ili neizravno iskustvo s lišavanjem slobode.

Partnerstvo na projektima

Ured pravobraniteljice za djecu, kao jedna od osam partnerskih organizacija, sudjelovao je u projektu Ženske sobe **„Seksualno nasilje – edukacijski prevencijski program (SNEP program)“** koji je financiran od strane Europske komisije u okviru programa za prava, jednakost i građanstvo (REC program), a za područje prevencije i suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom. Projekt se provodio od rujna 2018. do kolovoza 2020. u partnerstvu s pravobraniteljicom za djecu, organizacijom Plavi telefon i šest srednjih škola: Srednja škola Ivan Švear iz Ivanić Grada, Prehrambeno-tehnološka škola iz Zagreba, Medicinska škola iz Osijeka, Obrtnička škola iz Osijeka, Gimnazija i strukovna škola Bernardina Frankopana iz Ogulina i Ekonomska i turistička škola iz Daruvara. Opći cilj projekta je pridonijeti smanjivanju rizika seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima. U okviru projekta proveden je niz treninga namijenjenih odgojno-obrazovnim radnicima za implementaciju programa, razvijene su brojne radionice za rad s učenicima, a izdan je i priručnik „Seksualno nasilje nad i među djecom i mladima“. U 2020. članovi MMS-a sudjelovali su na Konferenciji za mlade „Važnost uključivanja mladih u prevenciju seksualnog nasilja“ koja je bila važan dio projekta. Nakon SNEP projekta za srednje škole, Ženska soba nastavlja u 2021. s novim projektom SNEP-Junior za učenike osnovnih škola, u kojem je Ured pravobraniteljice za djecu također partnerska organizacija.

Ured pravobraniteljice za djecu od 2018. do 2021. sudjeluje u projektu **Forced-return Monitoring III (FreM III)** čiji su nositelji Agencija za europsku, graničnu i obalnu stražu (FRONTEX), Europska agencija za temeljna prava (FRA) i Međunarodni centar za razvoj migracijske politike (ICMPD). U projektu sudjeluju 22 države kao zemlje partneri: Austrija, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Češka, Finska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Letonija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Švedska i Švicarska. Projekt je usmjeren na poboljšanje sustava poštovanja ljudskih prava i prava djece vezano uz prisilna udaljenja migranata iz zemalja članica EU. Cilj projekta je uspostaviti učinkovit i transparentan sustav monitoringa prisilnih udaljenja u skladu s *Direktivom o povratku* (2008/115/EC), štiteći temeljna prava povratnika kroz neovisan i transparentan monitoring (nadzor) prisilnih udaljenja utemeljen na zajedničkom europskom

pristupu i ujednačenim procedurama. Ovlašteni predstavnici zemalja partnera u okviru projekta sudjeluju na letovima prisilnih povrataka u organizaciji FRONTEX-a u svrhu nadzora poštovanja temeljnih prava osoba koje se vraćaju u matične zemlje, među kojima su često i obitelji migranata s djecom. Predstavnica Ureda sudjelovala je na jednom letu prisilnog povratka iz Njemačke u Ganu, kojim je prisilno vraćeno četvero djece s obiteljima, nakon čega su upućene preporuke FRONTEX-u za bolju zaštitu djece migranata prilikom prisilnog povratka.

Suradnja i sudjelovanje u projektima

Kao i prethodnih godina, Ured pravobranitelja za djecu je i u 2020. sudjelovao u različitim aktivnostima projekta **„Neprekinuta veza - povezujuće roditeljstvo iza rešetaka“** Udruge Roditelji u akciji - RODA. Riječ je projektu usmjerenom pružanju podrške djeci i mladima čiji su roditelji na izvršavanju zatvorske kazne. U okviru projekta, provedbeni partneri: Udruga RODA, UNICEF-ov ured za Hrvatsku i Ministarstvo pravosuđa i uprave, opremili su prostore za susrete djece i članova obitelji s roditeljem koji je u zatvoru te opremom za video-posjete što je Ured podržavao i zagovarao. Projekt je uključivao i edukacije za osoblje pravosudne policije i osoblje tretmana koji su podrška djeci, zatvoreniku i obiteljima za vrijeme posjeta i u pripremi posjeta. Predstavnica Ureda sudjelovala je s više aktivnosti usmjerenih pravima djece čiji su roditelji u zatvoru (edukacija o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, suradnja u izradi pratećih materijala te u promociji inovativnih praksi unutar projekta i zagovaranju projektnih ciljeva).

Aktivno smo surađivali sa Savezom društava *Naša djeca* Hrvatske i Agencijom za zaštitu osobnih podataka u pripremi projekta **Jačanje kapaciteta u području prava djeteta – REACH** – *Reaching Empowerment and Awareness of Children (Human) Rights*. Projekt je prijavljen u sklopu objavljenog poziva Europske komisije (REC program). Nositelj projekta je Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, a partneri na projektu Pravobranitelj za djecu, Agencija za zaštitu osobnih podataka, Društvo *Naša djeca* Opatija i Centar za prava deteta, Beograd. Projekt se planirao provoditi u dvogodišnjem razdoblju (2021.-2022.). Krajem godine od strane Europske komisije obaviješteni smo da projekt nije odobren za financiranje, zbog čega se zasad neće provoditi.

Podrška projektima drugih organizacija

Dali smo podršku mnogim projektima drugih organizacija usmjerenim postizanju sveobuhvatne zaštite prava i dobrobiti djece.

Podržali smo tri projekta Udruge SOS Dječje selo Hrvatska, usmjerene potrebama djece koja ne mogu odrastati u svojim biološkim obiteljima, te poboljšanju živote djece i mladih kroz promicanje pozitivnih i brižnih odnosa koji jačaju njihovu otpornost. Jedan od njih je projekt **„Štit za djecu - ojačajmo sustav zaštite od svih vrsta nasilja“** koji je prijavljen na natječaj Glavne uprave za pravosuđe i REC programe pri Europskoj komisiji, a namijenjen je prevenciji i suzbijanju svih oblika nasilja nad djecom, mladima i ženama.

Također smo podržali njihovu prijavu na natječaj MDOMSP-a u trogodišnji program pod nazivom **„Brižan dom za svako dijete - SOS Mobilni tim i Savjetovalište za djecu, mlade i obitelj“**, koji je namijenjen razvoju i širenju mreža socijalnih usluga. Program pruža pomoć pri unapređivanju kvalitete skrbi o djeci te prevenira izdvajanje djece na depriviranom, a sada i potresom pogođenom području Sisačko-moslavačke županije, kroz razvoj i implementaciju inovativnih izvaninstitucionalnih socijalnih usluga u partnerstvu s CZSS-ima Sisak, Petrinja, Glina i Hrvatska Kostajnica.

Podržali smo na više načina i EU projekt **„Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece –integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi“** (skraćenog naziva „Skrb temeljena na znanjima o traumi“) koji je SOS Dječje selo Hrvatska počeo provoditi u ožujku 2020. godine. Cilj projekta je ojačati sustav podrške i pomoći djeci i mladima s iskustvom traume kroz osposobljavanje stručnjaka unutar sustava socijalne skrbi, kao i udomitelja.

Na poziv Hrabrog telefona sudjelovali smo u Radnoj skupini projekta **„Leaving with care – Living with care“**. Projekt je usmjeren osnaživanju stručnjaka koji sudjeluju u postupcima izdvajanja djeteta i smještanja izvan obitelji u području pružanja tzv. trauma-informiranih usluga kako bi se izbjegla dodatna traumatizacija djeteta i olakšala njegova prilagodba na novu okolinu.

Podržali smo projekt **„B-II: Jačanje pravosudne suradnje između Hrvatske i Slovenije u predmetima roditeljske odgovornosti i međunarodne otmice djeteta“**, koji je Hrvatski pravni centar prijavio na natječaj

Glavne uprave EU za pravosuđe i potrošače, u partnerstvu s MRMSOSP-om, MPU-om i *Mirovnim inštitutom* iz Slovenije. Projekt su, s hrvatske strane, poduprli Vrhovni sud RH i Ured pravobraniteljice za djecu, a sa slovenske strane Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo za rad, obitelj, socijalnu politiku i jednake prilike te Pučki pravobranitelj. Projekt je usmjeren na unapređivanje pravosudne suradnje kroz istraživanje normativnog okvira i procedura, izradu praktičnih preporuka i održavanje zajedničkih edukacija za sve relevantne sudionike unutar sustava.

Sudjelovali smo u projektu **„Nacionalni forum dječjeg vijeća Eurochilda – NEF Hrvatske“**, koji koordinira Društvo *Naša djeca* Opatija u partnerstvu sa Savezom društava *Naša djeca* Hrvatske. Kao dio svoje Strategije sudjelovanja djece, Eurochild podržava uspostavljanje nacionalnih Eurochild Foruma (NEF) kao aktivnosti koja omogućava djeci i mladima ostvarivanje prava na izražavanje vlastitog mišljenja o svim stvarima koje se na njih odnose te prava da se njihovo mišljenje uvažava od strane osoba koje odlučuju o pitanjima vezanim za život djece i mladih na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Među članovima mreže Eurochilda je i Ured pravobraniteljice za djecu, a u rad NEF-a Hrvatske uključena je i predstavnica MMS-a.

Udruga roditelja *Korak po Korak*, Udruga RODA i Pučko otvoreno učilište *Korak po korak* uključili su nas u projekt **„Uključene zajednice - postpenalni prihvat i integracija u zajednicu“**, čiji je cilj senzibilizirati, povezati i kapacitirati organizacije civilnoga društva za usluge koje pridonose kvalitetnom postpenalnom prihvatu bivših zatvorenika u lokalnoj zajednici te podići spremnost lokalnih ustanova i zajednice za kvalitetniji postpenalni prihvat. U okviru projekta sudjelovali smo na intersektorskim sastancima u Zagrebu i Osijeku kao i u upoznavanju i dostavi materijala, proizašlih iz projekta, međunarodnoj COPE i ENOC mreži.

U projektu **„Super tata bez prepreka“** udruge Status M sudjelovali smo prilikom predstavljanja projektnih rezultata u panel raspravi na temu širenja mreže podrške djeci roditelja na izdržavanju kazne zatvora.

Sudjelovali smo u završetku kampanje **„Druga prilika“** Udruge žena oboljelih od raka – *Sve za nju*, upozoravajući na važnost cijepljenja protiv HPV-a te podržali projekt **„O HPV-u bez predrasuda“**.

Podržali smo i sljedeće projekte: **„Prevencija, sprečavanje i odgovor na vršnjačko nasilje među djecom i mladima“** Rehabilitacijskog centra za stres i traumu (RTC), Zagreb; **„Sretne škole – sveobuhvatni program prevencije vršnjačkog nasilja cjelovitim pristupom školama“** Udruge Forum za slobodu odgoja; ***„Trauma Informed Organisation Certificate“*** Udruge SOS Rijeka – centar za nenasilje i ljudska prava; **„Projekt prevencije rodne diskriminacije usmjeren na specijalističko obrazovanje odgojitelja u dječjim vrtićima“** Centra za ženske studije, Zagreb; **„#KINDLE EQUALITY – StereotypesOUT“** Instituta za istraživanje i edukaciju Zaposlena mama (MamFORCE), usmjeren smanjenju rodnih stereotipa u obrazovanju i skrbi u ranom djetinjstvu te **„Unaprjeđenje sustavne skrbi i zaštite djece koja prolaze konfliktni razvod roditelja“** Lige za prevenciju ovisnosti, Zagreb.

10

Susreti, razgovori i suradnja s djecom

Neizostavni dio rada pravobraniteljice za djecu su i susreti i razgovori s djecom koji se odvijaju u *Maloj kući dječjih prava* pri zagrebačkom uredu te u uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu ili u školama, dječjim vrtićima, dječjim i učeničkim domovima i drugim ustanovama u kojima djeca borave. Osim toga, pravobraniteljica i njezini savjetnici često sudjeluju i na radionicama, tribinama i drugim događanjima za djecu i mlade, što su ujedno i prilike za razgovor s njima. No, svega toga je u prošloj godini bilo manje nego prije zbog epidemije koja je znatno omela te aktivnosti. Nakon tri održana susreta s djecom *uživo*, početkom godine, nakon što je proglašena epidemija preorijentirali smo se pretežno na *online* komunikaciju s djecom.

Susreti s djecom prije proglašenja epidemije Covida-19

Pravobraniteljica za djecu u siječnju se sastala s učenicima i profesorima **Škole primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) iz Osijeka** u *Maloj kući dječjih prava.* Više od četrdeset učenika s profesorima došlo je u Zagreb u povodu postavljanja izložbe njihovih likovnih radova nastalih u projektu „Osloni se na dječja prava“. Tom prilikom pravobraniteljica im je zahvalila na uloženom trudu, kreativnosti i pozitivnoj energiji koju su uložili u projekt te uručila prigodne zahvalnice i učenicima i njihovim mentorima.

Projekt „Osloni se na dječja prava“ ostvaren je na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu u suradnji sa ŠPUD-om u Osijeku u povodu 30. obljetnice UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Zamišljen kao jedan od mogućih oblika učenja i širenja znanja o dječjim pravima, projekt je imao za cilj potaknuti učenike da što bolje upoznaju dječja prava i istraže moguće načine umjetničkog vizualnog oblikovanja efektnih poruka o pravima djeteta.

Na poticaj pravobraniteljice, škola je prošle jeseni uvrstila dječja prava kao središnju temu godišnjeg školskog kurikuluma, a kao rezultat projekta nastali su Kalendar za 2020. i bogata izložba raznovrsnih učeničkih radova. Svečano otvaranje izložbe „Osloni se na dječja prava!“, održano je 28. studenoga 2019. u ŠPUD-u u Osijeku, kao naša zajednička proslava rođendana *Konvencije o pravima djeteta*, na kojoj su, uz učenike i profesore, sudjelovali brojni predstavnici ustanova i organizacija te stručnjaka koji rade s djecom i za djecu. Izložba je u siječnju 2020. prenesena u Zagreb, u *Malu kuću dječjih prava kako bi ju mogli* razgledati djeca i odrasli koji budu posjećivali taj prostor.

Na druženju u *Maloj kući dječjih prava*, održan je razgovor s učenicima i profesorima o dosadašnjoj suradnji. U radu s učenicima nastao je lik nazvan „vitez Pravko“, kao zaštitnik dječjih prava i simbol projekta, koji je apliciran na kalendar, ali i na majice, torbe, jastuke (jastuk kao simbol oslonca). Njegov autor Nikola Pavošević, učenik 3. razreda, opisao je kako je inspiraciju za taj motiv prepoznao u potrebi djece da se osjećaju zaštićeno. Nakon susreta s učenicima održana je i konferencija za novinare na kojoj su predstavljeni učenički radovi nastali u projektu „Osloni se na dječja prava“ te osnovna ideja i tijek projekta.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu posjetila je 7. veljače **Područnu školu u Voloskom**, koja djeluje u sastavu OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ u Opatiji. U školi se sastala s učenicima od prvog do četvrtog razreda koji pohađaju produženi boravak te s njihovim učiteljicama. Učenicima je predstavila UN-ovu *Konvenciju o pravima djeteta* i rad Ureda pravobraniteljice za djecu te je s njima razgovarala o raznim područjima zaštite dječjih

prava, uz brojna pitanja učenika. Uslijedila je zatim radionica i igra kojoj je cilj olakšati djeci razumijevanje dječjih prava. Osim razgovora o dječjim pravima, učenici su savjetnici pravobraniteljice predstavili i neke svoje školske aktivnosti, igre i kreativne radove nastale u školi i u sklopu produženog boravka.

Savjetnica pravobraniteljice je 11. veljače sudjelovala u obilježavanju **Dana sigurnijeg interneta sa „Ambasadorima Tića"** u riječkoj Gradskoj vijećnici. „Ambasadori Tića" projekt su Dječjeg doma „Tić" u kojem već godinama učenice i učenici riječkih osnovnih škola sudjeluju u edukativnim radionicama te se zalažu za zaštitu dječjih prava i prevenciju nasilja nad djecom i među djecom. Uz obilježavanje Dana sigurnijeg interneta, održana je svečanost na kojoj su sadašnji „ambasadori", učenici osmih razreda, predali mandat učenicima šestih razreda koji će sljedeće dvije godine biti sedma generacija ambasadora „Tića". Tom je prilikom istaknuto da su ciljevi projekta „Ambasadori Tića" potaknuti i uključiti djecu na aktivno sudjelovanje u preventivnim aktivnostima, informirati djecu o njihovim pravima i odgovornostima te ih poučiti o pojavnim oblicima nasilja kako bi ih mogla prepoznati i zaštititi se.

Zoom susreti s pravobraniteljicom u povodu Međunarodnog dana prava djeteta i na temelju javnog poziva pravobraniteljice

Zbog potrebe pridržavanja epidemioloških mjera, osim *online* susreta s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) i drugi sastanci i konzultacije s djecom iz škola i drugih ustanova te organizacija koje okupljaju djecu i mlade održani su *online*. Iako to ne može nadomjestiti dinamiku susreta uživo, takvi su se susreti pokazali uspješnima i uvjerili nas da ne smijemo odgađati „prave" susrete s djecom i čekati neka sigurnija „post Covid" vremena, već moramo odmah pronaći nove načine kako uspostaviti izravnu vezu s njima.[135]

U 2020. godini održano je devet „susreta preko ekrana" s djecom i u njima su sudjelovala djeca iz **Područne škole Lupinjak** pri OŠ Viktora Kovačića u Humu na Sutli, **OŠ Nikole Tesle u Rijeci; OŠ Trilj; OŠ Sveti Petar Orehovec**; **SOS Dječjeg sela Ladimirevci**; **OŠ Vladimira Nazora, Postira na Braču**; **Dječjeg gradskog vijeća Grada Opatije; Doma za djecu Zagreb, Podružnica Laduč** i **Škole za medicinske sestre Vrapče, Zagreb.**

Pravobraniteljica je uputila javni poziv svim osnovnim i srednjim školama, dječjim i učeničkim domovima te domovima za odgoj, kao i raznim organizacijama koje rade s djecom i mladima, da omoguće djeci sudjelovanje u *online* razgovorima o dječjim pravima, tako da su *online* susreti nastavljeni i u 2021. godini.

Pravobraniteljica je s djecom razgovarala o dječjim pravima – najviše o pravu na participaciju, zatim o tome kako provode slobodno vrijeme, kako se nose s novim pravilima koje je donio *koronavirus*, imaju li nekih prijedloga o tome kako bi se djeci moglo pomoći da se lakše nose s time. Ujedno im je predstavila svoj rad i pozvala ih na suradnju u zagovaranju prava djece. Pozvala ih je i da se prijave na natječaj za izbor novih članova MMS-a u proljeće 2021. te da tako možda i sami postanu njezini mladi savjetnici i pomagači.

Pokazalo se da se djeca lako i rado uključuju u takvu komunikaciju, da im je zanimljiva mogućnost da izravno razgovaraju s pravobraniteljicom, koja im se obraća da bi od njih doznala kako im je i kako žive u ovim turbulentnim vremenima, poziva ih da podijele s njom svoja razmišljanja i da joj daju prijedloge o tome kako poboljšati ostvarivanje prava djece u Hrvatskoj. *Zoom* sastanci potvrdili su se kao dobar put koji može omogućiti češću razmjenu mišljenja i kontakte djece s pravobraniteljicom. Za djecu je to prilika da doznaju više o dječjim pravima i radu pravobraniteljice, a za nju da u izravnom kontaktu s djecom dozna kako žive, kako im je u školi, koliko su zadovoljna uvjetima u svojoj sredini, koje su njihove potrebe i želje.

Već u dosadašnjih nekoliko susreta dobili smo brojne zanimljive dječje prijedloge i ideje za daljnje unapređivanje dječjih prava. Između ostaloga, djeca preporučuju da se i odrasli i djeca bolje upoznaju s dječjim pravima na participaciju/sudjelovanje. Uočavaju da djeci treba pomoći da razviju zdrav odnos prema školi i učenju. Poručuju da je jako važno spriječiti vršnjačko nasilje u školi i više govoriti o pravu na različitost. Ističu i važnost razvijanja zajedništva u razredu i školi.

Svi dječji prijedlozi za nas su poticaj i nadahnuće u zagovaranju dječjih prava. Pažljivo ih slušajući želimo dodatno osnažiti dječje pravo na participaciju kojim se intenzivno bavimo proteklih godina – uz istraživanja, konzultacije s djecom i praćenje prakse. Glas djece u društvu općenito se treba više i snažnije čuti. Putem *online* susreta pravobraniteljice s djecom nastojimo, zajedno s djecom i mladima, istražiti nove mogućnosti za to.

[135] Flego, M., Poziv djeci na *online* druženja petkom, *Zrno*, br.144-145, 2021.

Susreti s djecom – u organizaciji drugih

Najstarija manifestacija dječjeg filmskog stvaralaštva u Hrvatskoj **58. Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece** u 2020. godini morala se održati *online*. Ipak, velikim zalaganjem organizatora Hrvatskog filmskog saveza i OŠ Maria Martinolića u Malom Lošinju te tamošnjeg Pučkog otvorenog učilišta, dio festivalskih aktivnosti održan je u Malom Lošinju od 1. do 4. listopada i u njima je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice. U Malom Lošinju održane su radionice animacije i snimanja dokumentarnih filmova za učenike malološinjskih škola. Također su u kinu Vladimir Nazor Pučkog otvorenog učilišta Mali Lošinj prikazani odabrani cjelovečernji filmovi za djecu.

Pravobraniteljica za djecu je 16. studenoga sudjelovala u svečanoj dodjeli **Nagrade „Luka Ritz“ – *Nasilje nije hrabrost***, koju dodjeljuje Grad Zagreb na Međunarodni dan tolerancije. Nagradu su dobili Lea Zelić, učenica OŠ Dobriše Cesarića i Mihael Kuzmičić, učenik Škole za grafiku, dizajn i medijsku produkciju za svoj aktivni doprinos afirmaciji ljudskih prava i tolerancije te borbi protiv nasilja. Nagrada se dodjeljuje od 2009. učenicima viših razreda osnovne škole te srednjoškolcima, čime se odaje počast prerano preminulom Luki Ritzu –simbolu borbe protiv nasilja.

Učenici OŠ „Nikola Tesla“ u Rijeci, s kojima se pravobraniteljica susrela *online* u povodu Međunarodnog dana prava djeteta, imali su u tjednu od 19. do 27. studenoga **Projektni tjedan „Ljubav, tolerancija i sloboda – jače od pandemije“**, koji je škola realizirala u suradnji s Odjelom prevencije PU primorsko-goranske i Uredom pravobraniteljice za djecu. Sve aktivnosti odvijale su se u skladu s epidemiološkim mjerama, a u njih su se uključili svi razredni odjeli s ciljem promicanja pozitivnih vrijednosti, tolerancije te dječjih i ljudskih prava. Raznovrsnim aktivnostima obilježene su važne obljetnice u mjesecu studenom: Međunarodni dan prava djeteta, Međunarodni dan tolerancije, Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece i Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Posebnu su pozornost posvetili 25. studenome – Međunarodnom danu borbe protiv nasilja nad ženama. Toga dana je znatni dio aktivnosti realiziran na javnom prostoru ispred zgrade škole, gdje su predstavljeni likovni i literarni radovi učenika škole. Učenici su sudjelovali i u izradi likovnih radova na otvorenom te kreirali poruke o temama tolerancije, ljubavi i slobode. Školi se u tom obilježavanju priključila i PU primorsko-goranska te savjetnica pravobraniteljice uz riječkog ureda.

Pravobraniteljica za djecu je na poziv Foruma za slobodu odgoja (FSO) sa svojim savjetnicama sudjelovala na ***online* tribini „I ja znam i mene se pita“** na kojoj su učenici Tehničke škole Virovitica i X. gimnazije „Ivan Supek“ u Zagrebu predstavili rezultate projekta koje su u svojim školama ostvarili uz podršku i edukacije FSO-a. Riječ je o projektu „I ja znam, i mene se pita – program osnaživanja učenika/učenica za aktivniju participaciju u školi i lokalnoj zajednici“.

U sklopu projekta početne aktivnosti bile su istraživanje mišljenja učenika o potrebama i izazovima mladih i edukacije na kojima su učenici imali priliku promišljati o komunikaciji, timskom radu, pokretanju promjena, kreativnosti i aktivizmu. To je rezultiralo osmišljavanjem učeničkih projekata i pokretanjem pozitivnih promjena u školi o kojima su učenici izvijestili na *online* tribini. Pravobraniteljica je izrazila podršku projektima usmjerenima jačanju participacije učenika u školi, istaknuvši i rezultate velikog istraživanja koje je njezin ured proveo s približno 2800 učenika i 500 nastavnika i stručnih suradnika o participaciji djece u osnovnim i srednjim školama. Naglasila je kako u projektu FSO-a sa školama vidi vrijednu priliku za kvalitetan dijalog između učenika i odraslih u školi što je, s jedne strane, mogućnost da učenici daju svoj doprinos u rješavanju pitanja koja su im važna, a s druge, mogućnost da odrasli u školi čuju njihova mišljenja i prijedloge i podrže ih u ostvarivanju njihovih ideja.

Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na svečanom savjetovanju i proglašenju gradova/općina – prijatelja djece i Najakcije u 2020. održanom *online* u prosincu u organizaciji Središnjeg koordinacijskog odbora Akcije **„Gradovi i općine – prijatelji djece“** i Saveza Društava *Naša djeca* Hrvatske. Na skupu, u dijelu koji se odnosio na novu europsku strategiju za djecu od 2021. do 2026. godine, sudjelovala su i djeca koja su govorila o ulozi i doprinosima djece iz Dječjih vijeća i Nacionalnog foruma Eurochilda Hrvatske (NEF) u izradi strategije i konzultacijama s odraslima u izradi ovoga dokumenta. O tome su izvijestili dječji vijećnici Grada Opatije te iz Velike Gorice.

11 MEĐUNARODNA AKTIVNOST

Međunarodna aktivnost obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu ostvarene u komunikaciji ili suradnji s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, institucijama i tijelima ili s neovisnim stručnjacima te izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima. Zbog pandemije Covida-19 većina je ovih aktivnosti tijekom 2020. održana u obliku videokonferencija, virtualnih sastanaka i webinara, putem različitih aplikacija (*Zoom*, *Cisco Webex*, *Microsoft Teams*).

11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama

UJEDINJENI NARODI (UN) – suradnju smo ostvarili s Posebnim izvjestiteljem za pravo na privatnost UN-ovog Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava (*Special Rapporteur on the rights to privacy*), kojemu smo, na poticaj COPE mreže, poslali informacije o važnosti zaštite privatnosti prava djeteta, primjerima i slučajevima kojima smo se bavili te našim opažanjima i stavovima, a posebno vezano za djecu čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i u zatvoru. Preveli smo i obavijestili javnost o stajalištu Odbora za prava djeteta UN-a (UN *Committee on the Rights of the Child*) objavljenom 8. travnja, koji upozorava na niz negativnih posljedica koje bi provođenje izvanrednih mjera u sklopu sprečavanja širenja Covida-19 moglo imati na djecu i ostvarivanje njihovih prava iz *Konvencije o pravima djeteta* te poziva sve države da obrate posebnu pozornost na zaštitu djece u takvim okolnostima. U kontaktu smo i vezano uz rokove predaje alternativnog izvješća na 5. i 6. periodično izvješće RH prema *Konvenciji o pravima djeteta*. Zajedno s drugim pravobraniteljskim uredima predali smo očitovanje o stanju ljudskih prava u RH za Univerzalni periodični pregled (UPR) Vijeća za ljudska prava UN-a. O izvješću se raspravljalo pred radnom skupinom za UPR tijekom sjednice koja je trajala od 2. do 13. studenoga te su uslijedile preporuke država.

CHILD RIGHTS CONNECT – globalna je mreža organizacija koja koordinira aktivnosti prema Odboru za prava djeteta UN-a. S njome smo surađivali oko podnošenja alternativnog izvješća na 5. i 6. periodično izvješće RH prema *Konvenciji o pravima djeteta*, koje podnosimo Odboru za prava djeteta UN-a. Surađivali smo i u kampanji podrške vezanoj za aktivitet tijela UN-a osnovanih na temelju konvencija o ljudskim pravima zbog utjecaja pandemije na njihov rad. Na njihov smo poziv, kao članovi ENOC-a, 7. prosinca sudjelovali u predstavljanju priručnika i na webinaru o pravima zagovaratelja ljudskih prava djece (*The Rights of Child Human Rights Defenders*).

VIJEĆE EUROPE (VE) – nakon konferencije VE održane 8. i 9. srpnja u povodu 70 godina *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (*Marking 70 years of the ECHR in critical times)* i godišnje rasprave o HELP programu VE (*Human Rights Education for Legal Professionals*), putem COPE mreže preporučili smo da se teme o pravima djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom uključe u europske i nacionalne edukativne programe za pravne stručnjake. Pratili smo i ostvarenje *Strategije VE za prava djeteta od 2016. do 2021*. i na temelju toga komplementarno sudjelovali u raspravi o predstojećoj EU strategiji o pravima djeteta.

EUROPSKA KOMISIJA (EK) – Savjetnica pravobraniteljice za djecu kao predstavnica RH u radu ekspertne radne skupine EK „Sigurniji Internet za djecu“ (*Safer Internet for Children*) i ove godine sudjelovala je na dva

online sastanka i konzultacijama. Na inicijativu ENOC-a, dostavili smo informacije o participaciji djece na lokalnoj, nacionalnoj i EU razini, za potrebe EK i izrade okvira nove *Strategije o pravima djeteta*, u sklopu njihove Studije o participaciji djece u političkom i demokratskom životu EU. Svoj smo doprinos dali i kroz aktivnosti mreže (COPE), koja je kroz *Child Rights Action Group* (CRAG) te uz *Save the Children*, UNICEF i druge bila uključena u pripremu. Prijedlog pravobranitelja za djecu je da se u pripremu uključi i ENOC te da u Strategiji bude navedeno što više skupina djece koja se nalaze u ranjivim situacijama i za koje se treba osigurati podrška. Prijedlog za uključivanje i konzultaciju ENOC-a o novoj strategiji te uključivanje djece čiji su roditelji u zatvoru kao jedne od ranjivih skupina ponovili smo i na godišnjem događanju mreže Eurochild održane *online* 15. lipnja, čiji je član Ured pravobranitelja za djecu i mreža COPE. Doprinos novoj Strategiji i *Jamstvu za djecu* (koji su doneseni u ožujku 2021.) dala su i djeca uključena u Mrežu mladih savjetnika (MMS) i aktivnosti Eurochilda. Od 29. rujna do 1. listopada na 13. Europskom forumu o pravima djeteta (*Delivering for children: towards the European strategy on the rights of the child)* u organizaciji EK sudjelovale su pravobraniteljica za djecu, njezina zamjenica i savjetnice te predstavnica MMS-a.

EUROPSKI PARLAMENT – na temelju aktivnosti parlamentarne međuskupine za dječja prava u EU parlamentu (*Intergroup on Children's rights*) sudjelovali smo u raspravi o novoj Strategiji EU o pravima djeteta. Sudjelovali smo na webinaru o situaciji u zatvorima u EU u kontekstu pandemije (*Situation of prisons in the EU in the context of COVID-19*) 2. srpnja, u organizaciji predstavnica u EU parlamentu, Saskie Brickmont i Diane Riba i Giner te smo temeljem ovih aktivnosti i našem zatvorskom sustavu uputili preporuke o zaštiti djece čiji su roditelji u zatvoru.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU - ENOC (*European Network of Ombudspersons for Children*) – kao dugogodišnji član, aktivno smo sudjelovali u radu mreže te smo s članovima razmjenjivali informacije o brojnim temama (prava djece i Covid-19, obrazovanje djece u vrijeme pandemije, zaštita djece od seksualnog nasilja i počinitelja seksualnog nasilja, participacija djece na lokalnoj, nacionalnoj i EU razini, zaštita prava i interesa djece tijekom izbornih i drugih aktivnosti političke promidžbe, dječja vijeća i MMS, dječji proračun i dr.). Na poziv ENOC-a, koji nam je proslijedio zahtjev EK, sudjelovali smo u savjetovanju vezanom za Europsko jamstvo za djecu (*European Child Guarantee*). Procjena učinaka na prava djeteta (*Child Rights Impact Assessment*s – CRIA) i utjecaj pandemije na prava djece te izazovi pravobraniteljskih institucija u zaštiti prava djece u uvjetima pandemije bili su središnja tema aktivnosti mreže u 2020., u povodu čega je održan *online* sastanak članova 2. lipnja, na kojem je sudjelovala pravobraniteljica za djecu. Sudjelovali smo 16. i 17. studenoga na *online* 24. godišnjoj konferenciji ENOC-a posvećenoj procjeni učinaka na prava djeteta, a 17. i 18. studenoga na godišnjoj Općoj skupštini. Javnost smo obavijestili o stajalištu ENOC-a „Dječja prava u uvjetima pandemije Covida-19", koji je**,** okupljajući inicijative dječjih pravobranitelja iz mnogih zemalja Europe, pozvao EK, VE i nacionalne vlade svojih članica da u poduzimanju mjera za suzbijanje koronavirusa ne izgube iz vida posebnu osjetljivost djece, na koju bi te mjere mogle negativno djelovati u smislu ograničavanja nekih njihovih prava.

MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU JUGOISTOČNE EUROPE – CRONSEE (*Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe*) – zbog pandemije se nisu provodile aktivnosti mreže te nije organizirana tematska konferencija u Zagrebu čiji nositelj je trebala biti pravobraniteljica za djecu.

EUROCHILD – aktivno smo sudjelovali u brojnim aktivnostima i webinarima u organizaciji mreže. Na sastanku članova 6. svibnja raspravljali smo o aktivnostima u vrijeme pandemije te njezinom utjecaju na prioritete u radu i prava djece. Opća skupština i Dani članova (*General Assembly and Members' Days*), održani su 15. i 16. lipnja. Sudionicima se na Općoj skupštini obratila potpredsjednica EK Dubravka Šuica, koja je podijelila informacije o svojim prioritetima i odgovarala na pitanja članova i dječjeg vijeća Eurochilda. Aktivno smo sudjelovali u radu Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda - NEF, sa članicom naše Mreže mladih savjetnika (MMS). Pridružili smo se pozivu mreže, upućenom čelnicima EU uoči izvanrednog sastanka Europskog vijeća zakazanog za 17. i 18. srpnja u Bruxellesu, kako bi osigurali da plan oporavka od *koronakrize* i novi proračun EU znatnije pridonesu rješavanju problema dječjega siromaštva. Od 18. do 20. studenoga sudjelovali smo na webinarima pod nazivom „Djeca kao prioritet u oporavku Europe" (*Putting Children at the heart of Europe's recovery*).

CHILDREN OF PRISONERS EUROPE – COPE – kao institucionalni član i kroz individualno članstvo predstavnice Ureda (zamjenice pravobraniteljice za djecu) aktivno smo sudjelovali u radu mreže te smo se uključili u lipanjsku paneuropsku kampanju za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, pod nazivom *Not My Crime, Still My Sentence!* (*Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!*). Održano je više sastanaka i edukacija putem *Zoom* platforme. Sudjelovali smo na webinaru o održavanju povezanosti s roditeljem u zatvoru (*Keeping children connected to a parent in prison in the Covid-19 crisis and beyond*), na Godišnjoj skupštini i forumu COPE-a u

lipnju, na kojoj se raspravljalo o iskustvima i praksama članica te na webinaru o situaciji u zatvorima u EU u kontekstu pandemije (*Situation of prisons in the EU in the context of Covid-19).* Na periodičnim sastancima upravnog odbora i godišnjem strateškom sastanku sudjelovali smo u odlukama o aktivnostima mreže, o funkcioniranju i razvoju mreže te ostvarenju strateškog plana. Aktivni smo bili i na radionici mreže COPE usmjerene na razvijanje kapaciteta članova i zaštitu djece (*Child Safeguarding Enhancement Workshop*), na kojoj smo predstavili svoja pravila i usmjerenost na zaštitu djece. Ured je inicirao ili podržao i niz zajedničkih aktivnosti udruga koje se bave djecom zatvorenika iz Hrvatske, koje su i članovi COPE-a. Direktorica COPE mreže uključena je u projekt pravobraniteljice o razvoju podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru. Putem mreže smo pozvani sudjelovati u studiji (RAND Europe i DG Just EU) o participaciji djece u političkom i demokratskom životu u EU s prikazom razvoja MMS-a, pravobraniteljskim viđenjem dječje participacije društvu, o uključenosti djece u javne politike i o aktualnim aktivnostima i planovima vezanima uz dječje sudjelovanje.

INTERNATIONAL COALITION FOR CHILDREN WITH INCARCERATED PARENTS – INCCIP – ovu globalnu mrežu za djecu čiji su roditelji u zatvoru u travnju smo izvijestili o praksi i zaštiti djece čiji su roditelji u zatvoru za vrijeme pandemije.

AIAC (*Advocacy in Action Coalition - Prisoners Family conference*) – kao član AIAC globalne i američke mreže za podršku obitelji čiji je član u zatvoru, sudjelovali smo na *online* godišnjoj konferenciji od 22. do 24. listopada o temi „Osvjetljavanje utjecaja zatvorske kazne".

THE CENTRE FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE'S PARTICIPATION (Centar za participaciju djece i mladih pri Školi za socijalni rad, skrb i zajednicu Fakulteta u Centralnom Lancashireu, UCLAN, UK) – na poziv prof. Cath Larkins, u partnerstvu s Eurochildom i akademskom zajednicom iz Europe, za potrebe istraživanja dostavili smo informacije o utjecaju pandemije na participaciju djece. Tom smo prilikom dostavili detaljne informacije o utjecaju pandemije i potresa te našem angažmanu i aktivnosti, utjecaju Covida-19 na ranjive obitelji i djecu u našoj zemlji, nasilje, digitalno okruženje i drugo, odgovorima na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini te našim preporukama i aktivnostima, uključujući naš MMS.

UNICEF – ostvarena je raznolika suradnja te je održano više sastanaka. Na poziv Ureda UNICEF-a za Hrvatsku pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na konzultativnom radnom sastanku, održanom *online* 3. prosinca, na kojem je predstavljena UNICEF-ova Strategija za zaštitu djece za razdoblje od 2021. do 2030. Savjetnica pravobraniteljice za djecu također je bila članica UNICEF-ove Referentne skupine za izradu Situacijske analize djece i adolescenata (SitAn) u Hrvatskoj. Obavijestili smo javnost o UNICEF-ovim smjernicama „Zaštita djece s teškoćama u razvoju u uvjetima pandemije", kojima se upozorava da su u uvjetima pandemije Covida-19 povećani rizici za odrasle i djecu u socijalno nepovoljnom položaju te ističe važnost dodatne podrške u zaštiti djece s TUR i odraslih s invaliditetom.

WOMEN'S WORLD SUMMIT FOUNDATION – WWSF – uključili smo se u obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima", u sklopu kampanje usmjerene razvoju prevencijske kulture. Ovogodišnja je kampanja povezana s Programom UN-a za održivi razvoj do 2030. – s ciljem da „nitko ne bude ostavljen po strani". Ured pravobranitelja za djecu u ovoj kampanji aktivno sudjeluje od 2007. te je 2008. bio dobitnik prve nagrade za inovacije u zaštiti prava djece.

EUROPSKO VIJEĆE ZA SIGURNOST PROMETA (*European Transport Safety Council* -ETSC) – rad ove belgijske neprofitne organizacije koji je posvećen smanjenju broja poginulih i ozlijeđenih u cestovnom prometu u Europi i suradnja s njom, služi nam kao vrijedan izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi te u planiranju naših aktivnosti. Ove smo godine sudjelovali u više njihovih webinara i *online* susreta o zaštiti sudionika u prometu.

ICMPD – International Centre for Migration Policy Developement – sudjelovali smo u brojnim aktivnostima koje je organizirao ICMPD u suradnji s drugim organizacijama (FRONTEX, FRA i dr.). Kako je Ured pravobraniteljice za djecu u rujnu 2018. prihvatio sudjelovanje u projektu „Nadzor prisilnih udaljenja III" (FReM III), sudjelovali smo na brojnim sastancima i aktivnostima u sklopu ovog projekta. Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice postale su članice FRONTEX promatrača te po pozivu FRONTEX-a mogu obavljati nadzor prisilnih udaljenja iz zemalja EU koji se provode u organizaciji FRONTEX-a, a zamjenica pravobraniteljice sudjelovala je u nadzoru jednog leta prisilnog povratka iz Njemačke u Ganu, nakon čega su upućene preporuke FRONTEX-u vezano za bolju zaštitu djece prilikom prisilnog vraćanja. Sudjelovali smo na tematskoj radionici o djeci u operacijama prisilnog povratka (*Thematic workshop on Children in Forced-Return Operations*) koja je

održana 3. prosinca s ciljem poboljšanja znanja i kapaciteta monitora u praćenju operacija prisilnog povratka kada su prisutna djeca.

VELEPOSLANSTVO SAD-a u RH – u više navrata tijekom godine davali smo odgovore i informacije za pripreme Izvještaja o poštovanju ljudskih prava u Hrvatskoj te Izvještaja o stanju vjerskih sloboda u Hrvatskoj, a vezano za teme prava na život, osobnih prava, nasilja nad djecom, seksualnog iskorištavanja djece, prisilnih dječjih brakova, obrazovanja, vjeronauka i vjerskih sadržaja, povreda dječjih prava u medijima i drugo.

***Federal Union for Protection of Young Persons* – BAJ** – na traženje ove njemačke organizacije, koja prikuplja i objavljuje podatke o svim aspektima zaštite djece i mladih, putem Hrvatskog sabora dostavili smo informacije za potrebe revizije njihovog izvješća, koje su se odnosile na izmjene u odredbama *Kaznenog zakona* i *Zakona o oružju*.

Suci iz Njemačke i Bugarske posjetili su 8. i 23. listopada Ured pravobraniteljice za djecu, u suradnji s Pravosudnom akademijom, u okviru Programa razmjena Europske mreže za pravosudno osposobljavanje (EJTN) za područje maloljetničkog kaznenog prava i obiteljskog prava. Tom im je prilikom predstavljena nadležnost i način rada Ureda pravobranitelja za djecu, s naglaskom na prava djece u području kaznenopravne i obiteljske zaštite djece.

Delegacija Zastupničkog doma Parlamenta Republike Češke posjetila je Ured pravobraniteljice za djecu 25. veljače, u sklopu višednevnog posjeta Zagrebu i nezavisnim institucijama za zaštitu ljudskih prava. Kako Republika Češka nema posebnih specijaliziranih pravobranitelja, goste je zanimala hrvatska praksa u ovom području, kao i suradnja općeg i specijaliziranih pravobranitelja.

11.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima[136]

Uz aktivno sudjelovanje s izlaganjima, sudjelovali smo na brojnim međunarodnim događanjima radi razmjene iskustava i informacija, s ciljem jačanja međunarodne suradnje s drugim organizacijama, širenja znanja i prikupljanja informacija kojima možemo unaprijediti sustav zaštite dječjih prava u RH. Dio se aktivnosti odnosio na pitanja opće zaštite dječjih prava, dio na uža područja dječjih prava (pravosudnu zaštitu, sigurnost u prometu, prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i dr.), a dio na razne edukacije i druga područja ljudskih prava, s posebnim osvrtom na utjecaj pandemije na prava djece.

Na zaštitu osobnih podataka odnosila se Europska konferencija ***Data Protection Day 2020*** – *Facing New Challenges* (Dan zaštite podataka 2020. – Pred novim izazovima), koja je održana 16. siječnja u Zagrebu, u organizaciji AZOP-a i Tajništva hrvatskog predsjedanja Vijećem EU, u okviru hrvatskog predsjedanja Vijećem EU, uz potporu MUP-a, MP-a i Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva.

Obiteljsko pravna zaštita bila je tema seminara **„Recentna praksa Europskog suda za ljudska prava u obiteljsko pravnim stvarima“** održanog 13. i 14. veljače u Strasbourgu u organizaciji Europske pravne akademije (*Europäische Rechtsakademie* – ERA). U radu seminara, posjetu Europskom sudu za ljudska prava i susretu s njegovim zaposlenicima sudjelovala je pravobraniteljica za djecu. Treća europska konferencija s međunarodnim sudjelovanjem EAPAP-a (*European Association of Parental Alienation Practitioners*) pod nazivom **„Separacija roditelja, otuđenje i oporavak djeteta: Razvoj standarda dobre prakse**“, održana je 16.-18. rujna u Zagrebu, u organizaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.

Međunarodni stručni seminari o Uredbi Brussels IIter (Uredba EU br. 2019/1111) pod nazivom **„Nova pravila za međunarodne obitelji“** (*New rules for International families – revised Brussels IIter regime*) održani su online 25. i 26. studenoga te 3. i 17. prosinca 2020. Na poziv prof. dr. sc. Mirele Župan s Pravnog fakulteta u Osijeku, na seminarima su sudjelovale savjetnice pravobraniteljice za djecu, zajedno s više od 150 drugih međunarodnih sudionika.

O različitim područjima zaštite djece za vrijeme pandemije Covida-19 govorilo se na webinaru ***The Early Childhood Workforce in Times of COVID-19 – Are they adequately supported?***, o podršci koja se u vrije-

136 Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u poglavlju *Suradnja s međunarodnim organizacijama*

me pandemije pruža djelatnicima koji rade s djecom u području zdravstva, prehrane, obrazovanja, socijalne skrbi i zaštite djece, održanom 28. svibnja u sklopu globalne međusektorske inicijative pod nazivom *Early Childhood Workforce Initiative*, i webinaru **o utjecaju pandemije COVID-19 na djecu lišenu slobode** 16. srpnja, u organizaciji DCI i Human Rights Watch (HRW).

Webinar ***Child safeguarding and COVID-19***, održan je 29. lipnja, u organizaciji mreže *Keeping children safe* (KCS). Na njemu je bilo riječi o primjeni standarda zaštite djece u vrijeme pandemije.

Webinar u organizaciji *Step by Step* pod naslovom ***Color the world: An urban apporoach to supporting babies, toddlers and their caregivers in times of COVID-19*** održan je 23. srpnja. Na njemu su predstavljene prakse i intervencije u gradovima (posebno u Tel Avivu i Tirani) i promjene u javnome prostoru, kako bi se djeca predškolske i rane školske dobi mogla sigurno kretati u gradu i u vrijeme pandemije, a pratila ga je zamjenica pravobraniteljice za djecu. Sudjelovali smo i na webinaru **„Uključenost očeva u vrijeme pandemije Covida-19: Izazovi, obećavajuće prakse i prilike“,** 3. studenoga, na kojem su sudionici raspravljali o važnosti roditeljstva u vrijeme pandemije.

Webinar pod naslovom **„Budimo povezani u vrijeme Covida“ (**CitC – *Making Connections in times of COVID-19*) održan je 22. rujna u organizaciji *Child in the City.* Na njemu su predstavljeni brojni primjeri i intervencije europskih gradova usmjereni na građane i djecu.

O zdravstvenim pravima i o djeci koja odrastaju u riziku govorilo se na virtualnoj **20. Međunarodnoj konferenciji o integriranoj skrbi ICIC20** u rujnu, na kojoj je pravobraniteljica održala prezentaciju pod naslovom *Challenges in implementing and enforcing childrens right to health – a view from the Office of the Ombudsperson for children* te je odgovarala na pitanja sudionika konferencije.

Seminar pod nazivom **„Švicarski primjeri dobre prakse socijalnih usluga za djecu, mlade i obitelji u riziku“** organizirala je 12. i 13. listopada Udruga za rad s mladima Breza u Osijeku, u sklopu projekta „Together“ (Zajedno), a bio je namijenjen stručnjacima koji pružaju socijalne usluge.

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija *4ONE* (*ZA-JEDNO*) s temom **„Djeca i mladi u riziku od problema u ponašanju“** održana je u Osijeku 26. i 27. studenog, u organizaciji Udruge za rad s mladima Breza, u suradnji s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Osijeku, u sklopu projekta *TOGETHER.*

Djeca migranti bila su tema okruglog stol pod nazivom **„Prava djece u stanju potrebe – djeca migranti“** 18. prosinca, u organizaciji Pokrajinskog zaštitnika građana Republike Srbije (u Autonomnoj pokrajini Vojvodini), na kojem je zamjenica pravobraniteljice za djecu održala izlaganje „Djeca migranti u Republici Hrvatskoj – perspektiva Ureda pravobraniteljice za djecu“.

O pravosuđu prilagođenom djeci bilo je riječi na webinaru u povodu prezentacije **Globalne studije UN-a o djeci lišenoj slobode**, održanom 8. srpnja, u organizaciji međunarodne krovne organizacije *Defense of Children International* (DCI). U toj Globalnoj studiji sudjelovala je i Hrvatska, a prikupljanje podataka s ministarstvima koordinirao je UNICEF-ov ured u Hrvatskoj. Ured pravobraniteljice za djecu ministarstvima je uputio preporuku za sudjelovanjem u studiji te smo pratili dostavu podataka.

U organizaciji Agencije EU za temeljna prava (FRA) 7. prosinca smo pratili virtualnu konferenciju o jačanju **Povelje o temeljnim pravima Europske unije** (*Reinforcing the EU Charter: rights of people in the EU in the next decade),* a 14. prosinca konferenciju pod nazivom **„Umjetna inteligencija na europski način: zaštita temeljnih prava u doba umjetne inteligencije“** (*Doing AI the European Way: protecting fundamental rights in an era of artificial intelligence*).

12

OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Uvažavajući preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004. o potrebi „jačanja političke, ljudske i financijske potpore uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnog grada države članice“, Hrvatski sabor omogućio je tijekom 2007. godine da se djelovanje Ureda pravobraniteljice za djecu, osim u središnjem uredu u Zagrebu, uspješno odvija na još tri lokacije u Hrvatskoj – u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu.

Ovakvim ustrojem Ureda pravobraniteljice za djecu, na četiri lokacije, omogućena je bolja dostupnost strankama iz županija te djelotvorna pristupačnost institucija savjetnicama/cima Ureda na području županija, koje pokrivaju pojedini područni uredi te središnji ured.

U postupanju po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju mjera zaštite njihovih prava iz različitih područja života, Ured primjenjuje dva načela u svom radu. Po prijavama se radi prema funkcionalnom načelu, u skladu sa stručnim znanjem i profesionalnim iskustvom savjetnika, neovisno o mjesnom položaju i djelovanju ureda, u odnosu na regiju iz koje dijete dolazi, dok promociju prava djece savjetnici u regionalnim uredima ostvaruju prema teritorijalnom načelu. Sve aktivnosti pravobraniteljice za djecu izvan Zagreba, uz regionalnu, imaju i nacionalnu razinu i cilj, sudjelovanje i organizaciju.

Istovremeno, i središnjem i područnim uredima svakodnevno se telefonom obraćaju stranke. U pravilu, stranke podnose prijavu ili traže savjet unutar regije u kojoj žive. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Telefonski razgovori i osobna savjetovanja se bilježe, osim prvih ulaznih telefonskih informativnih kontakata sa strankama. Tablice 1. i 2. prikazuju ih po strukturi prijavitelja i županijama.

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja 2020.

PODNOSITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	545
otac	289
institucije	98
baka	103
ostali	115
rođaci	8
djed	26
roditelji	5
susjedi	14
anonimno	12
dijete osobno	5
sestra ili brat	1
UKUPNO	**1221**

Najviše su nam se obraćale majke, 545 puta, zatim očevi 289, bake 103, institucije 98, a djeca osobno pet puta.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama 2020.

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5
BRODSKO-POSAVSKA	14
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	17
GRAD ZAGREB	122
INOZEMSTVO	11
ISTARSKA	71
KARLOVAČKA	15
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	10
KRAPINSKO-ZAGORSKA	5
LIČKO-SENJSKA	11
MEĐIMURSKA	2
NEPOZNATO	293
OSJEČKO-BARANJSKA	78
POŽEŠKO - SLAVONSKA	5
PRIMORSKO-GORANSKA	216
SISAČKO-MOSLAVAČKA	13
SPLITSKO-DALMATINSKA	214
ŠIBENSKO-KNINSKA	21
VARAŽDINSKA	25
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	8
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	19
ZADARSKA	14
ZAGREBAČKA	32
UKUPNO	**1221**

Iz tablice je razvidno da je najviše obraćanja bilo iz Primorsko-goranske županije (216), slijedi ju Splitsko-dalmatinska županija (214), Grad Zagreb (122) te Osječko-baranjska županija (78). Najrjeđi su bili pozivi iz Međimurske županije (2), Krapinsko-zagorske (5), Požeško-slavonske (5) i Bjelovarsko-bilogorske (5).

12.1 Ured u Osijeku

Područni ured u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća područje pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Slavonsko-baranjske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske. Dvoje zaposlenih, savjetnica, diplomirana socijalna pedagoginja i savjetnik, diplomirani pravnik, obavljaju poslove za regiju, a za ostala područja Republike Hrvatske poslove u skladu sa svojim područjem rada. Radili su na pojedinačnim predmetima povrede dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te promovirali prava djece u regiji.

U tablici su prikazani podaci o broju i vrsti povreda dječjih prava s područja djelovanja Ureda u Osijeku, za svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava – Osijek 2020.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	6	48	14	9	11	88	684	**772**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	1	20	8	4	6	39	395	**434**
Pravo na djetetovu privatnost		4	2			6	60	**66**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	3	22	4	5	4	38	201	**239**
Ostala osobna prava	2	2			1	5	28	**33**
Prava djece kao članova društvene zajednice		3				3	25	**28**
Obrazovna prava	11	19	7	2	10	49	443	**492**
Zdravstvena prava	1	8	1	3	1	14	148	**162**
Socijalna prava	1	5				6	56	**62**
Ekonomska prava	1	3			1	5	67	**72**
Kulturna prava	1	4		1		6	30	**36**
Pravosudno-zaštitna prava	5	6	4		1	16	99	**115**
Sigurnost i zaštita djece	17	7			2	26	90	**116**
Diskriminacija	1	1	1		1	4	31	**35**
Nenadležnost	1	1				2	30	**32**
Ostala prava							1	**1**
UKUPNO	**45**	**105**	**27**	**15**	**27**	**219**	**1704**	**1923**

Od ukupno 1923 prijava, na ovo regionalno područje odnosi se 219 prijava, što je za 13 prijava više nego prethodne godine. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (105), slijedi Brodsko-posavska (45), zatim izjednačene Vukovarsko-srijemska (27) i Požeško-slavonska (27), a najmanje prijava je iz Virovitičko-podravske (15).

Prema strukturi prijava najbrojnije su one vezane uz povredu obrazovnih prava (49) te povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (39), slijede povrede prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (38), a zatim povrede prava na sigurnost i zaštitu djece (26), pravosudno zaštitnih prava (16) te zdravstvenih prava (14).

Poštujući epidemiološke mjere i preporuke, u 2020. nismo posjećivali ustanove u kojima se nalaze djeca. Susreti s djecom odvijali su se *online,* a o njima više govorimo u poglavlju *Susreti, razgovori i suradnja s djecom.*

Savjetnici iz područnog ureda u Osijeku sudjelovali su na sljedećim skupovima i događajima koji su se najčešće odvijali *online*: preventivna aktivnost PU Osječko-baranjske, koju je zajedno s partnerima održala u Osijeku petu godinu za redom kao podršku inicijativi borbe protiv nasilja nad ženama „Milijarda ustaje"; *Zoom* okrugli stol „Kava za ljudska prava" u organizaciji Pučke pravobraniteljice, o temi „Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj"; okrugli stol „Tretman u ustanovi socijalne skrbi" – prikaz rada i provedbenih tretmana u Centru za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek; panel rasprava „Sustav besplatne pravne pomoći – problemi i izazovi" radi uvida u praktično ostvarivanje prava građana na besplatnu pravnu pomoć i kvalitetu usluge u organizaciji Centra za mir i Centra za mirovne studije; radni sastanak o integraciji državljana trećih zemalja (migranata) putem urbanih partnerstva – INTEGRA u organizaciji Centra za mir, nenasilje i ljudska prava; stručni skup „Manipulacija djecom i sustavom" o prepoznavanju emocionalnog zlostavljanja djece, u organizaciji Udruge socijalnih radnika Osječko-baranjske županije; seminar u okviru projekta „Jednostavniji život prekograničnih obitelji: ka zajedničkom europskom standardu" u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku; preventivni projekt „Lily" o sprečavanju svih oblika nasilja prema ženama; dva stručna skupa „Uključene zajednice" u organizaciji udruge RODA i *Korak po korak* o postpenalnom prihvatu bivših zatvorenika u društvenu zajednicu; sudjelovanje na predstavljanju međunarodnog istraživanja o nasilju nad djecom u organizaciji Hrabrog telefona; sudjelovanje na dva stručna skupa u organizaciji Udruge za rad s mladima „Breza" o švicarskom modelu rada s djecom s problemima u ponašanju. Savjetnici su sudjelovali i na nekoliko međunarodnih webinara.

Savjetnica je održala i nekoliko izlaganja u skladu sa svojim područjem praćenja i rada: dva predavanja o dječjim pravima za studente 3. godine Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Slavonskom Brodu; izlaganje na dva okrugla stola – „Izazovi inkluzije u odgojno-obrazovnom sustavu" i „Zdravstvena pismenost djelatnika u području mentalnog zdravlja mladih" na VII. znanstveno-stručnom skupu Filozofskog fakulteta u Osijeku pod nazivom „Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici"; izlaganje na stručnom skupu za učitelje u organizaciji AZOO-a „Briga o djeci u riziku za razvoj problema u ponašanju u uvjetima pandemije" o ostvarivanju prava ove djece u aktualnim uvjetima izolacije; izlaganje za studente 5. godine Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku „Zaštita prava i interesa djece zatvorenika iz perspektive pravobraniteljice za djecu"; izlaganje za učitelje na stručnom skupu u organizaciji AZOO-a „Dječja prava i koronavirus"; izlaganje o dječjim pravima na FB stranici udruge DOKKICA u povodu Međunarodnog dana dječjih prava 20. studenoga.

12.2 Ured u Rijeci

Područni ured pravobraniteljice za djecu u Rijeci teritorijalno pokriva područja triju županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske. Od 2017. nalazi se na adresi Trpimirova 3/III i u njemu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice.

Podaci iskazani u tablici prikazuju broj i vrste prijava povreda prava djece, posebno za svaku županiju riječkog Ureda pravobraniteljice za djecu, područja regije u cjelini te u odnosu na ukupan broj prijava cijelom Uredu pravobraniteljice za djecu.

Broj pojedinačnih prijava – Rijeka 2020.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	72	8	32	112	660	**772**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	40	3	22	65	369	**434**
Pravo na djetetovu privatnost	6	1		7	59	**66**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	23	3	10	36	203	**239**
Ostala osobna prava	3	1		4	29	**33**
Prava djece kao članova društvene zajednice	1			1	27	**28**
Obrazovna prava	35	5	21	61	431	**492**
Zdravstvena prava	7		7	14	148	**162**
Socijalna prava		1	1	2	60	**62**
Ekonomska prava	12		5	17	55	**72**
Kulturna prava	3			3	33	**36**
Pravosudno-zaštitna prava	12	1	4	17	98	**115**
Sigurnost i zaštita djece	10	3	1	14	102	**116**
Diskriminacija	2			2	33	**35**
Nenadležnost	3		1	4	28	**32**
Ostala prava	1			1		**1**
UKUPNO	**158**	**18**	**72**	**248**	**1675**	**1923**

Od ukupno 1923 prijave pojedinačnih povreda prava tijekom godine, 248 odnosilo se na riječku regiju, od čega 158 na Primorsko-goransku, 18 na Ličko-senjsku i 72 na Istarsku županiju. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (65) i obrazovna prava (61). Slijede prijave koje se odnose na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (36), ekonomska (17) i pravosudno-zaštitna prava (17) te zdravstvena prava (14) i sigurnost i zaštitu djece (14).

Tijekom 2020. na području riječkog ureda obišli smo Dječji dom „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran - Podružnicu u Rijeci i Zatvor u Rijeci te smo posjetili učenike produženog boravka Područne škole u Voloskom OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ u Opatiji, s kojima je savjetnica pravobraniteljice za djecu razgovarala o dječjim pravima. Zbog epidemiološke situacije nisu realizirani drugi obilasci, kao ni susreti s djecom na području koje pokriva riječki ured te u prostoru ureda u Rijeci.

No, organizirali smo *online* susrete s učenicima OŠ „Nikola Tesla“ u Rijeci i Dječjim gradskim vijećem Grada Opatije, u suradnji s Društvom *Naša djeca* Opatija. U organizaciji Društva *Naša djeca* Opatija, koordinatorom Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda – NEF Hrvatske, održali smo veći broj *online* susreta i aktivnosti s djecom članovima ove mreže, u kojoj sudjeluje i predstavnica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) s područja riječkog ureda.

Sastanke radi razmjene informacija o pojedinim temama ostvarili smo s Lezbijskom organizacijom Rijeka LORI, čija se predstavnica, zajedno s koordinatoricom projektnih aktivnosti i administratoricom Centra za ženske studije pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 13. veljače sastala u riječkom uredu pravobraniteljice za djecu sa savjetnicama pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za djecu. Sastanak smo održali 30. srpnja i s predstavnicama Dječjeg vrtića „More“ u Rijeci - koordinatoricama za prometnu preventivu i odgojiteljicama, kako bismo razmotrili aktualnosti oko sigurnosti djece u cestovnom prometu. Suradnja je ostvarena i s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, udrugom Društvo „Naša djeca“ Opatija, Domom mladih Rijeka, Dječjim domom „Tić“ u Rijeci i Osnovnom školom „Nikola Tesla“ u Rijeci.

Sudjelovali smo na više događanja na lokalnoj razini koja se tiču dječjih prava. Savjetnice su u Opatiji 30. siječnja sudjelovale na stručnom skupu „Suvremeni pristupi obitelji u socijalnoj skrbi“, u organizaciji Dječjeg doma „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran u sklopu projekta „Osmijeh – Podrška procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije djece i mladih“. U povodu obilježavanja *Dana sigurnijeg interneta*, savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je 11. veljače u prigodnim aktivnostima „Ambasadora Tića“, Dječjeg doma „Tić“ u Rijeci, te je sudionicima predstavila aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu i važnost participacije djece. Međunarodni dan prava djeteta pravobraniteljica za djecu obilježila je susretom s učenicima Osnovne škole „Nikola Tesla“ u Rijeci, koji je zbog epidemioloških mjera održan *online* 19. studenoga. Ova je aktivnost školi i učenicima ujedno bila važan dio aktivnosti u sklopu Projektnog tjedna „Ljubav, tolerancija i sloboda – jače od pandemije“, održanog od 19. do 27. studenoga. Taj je tjedan bio bogat aktivnostima koje je škola realizirala u suradnji s Odjelom prevencije Policijske uprave primorsko-goranske i Uredom pravobraniteljice za djecu.

12.3 Ured u Splitu

Područni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke. U uredu su zaposlene dvije savjetnice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Republike Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnosti djece te područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije).

Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama.

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno, te dalmatinske regije u cjelini u odnosu na ukupni broj prijava Uredu u 2020. godini.

Broj pojedinačnih prijava – Split 2020.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	72	8	32	112	660	**772**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	40	3	22	65	369	**434**
Pravo na djetetovu privatnost	6	1		7	59	**66**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	23	3	10	36	203	**239**
Ostala osobna prava	3	1		4	29	**33**
Prava djece kao članova društvene zajednice	1			1	27	**28**
Obrazovna prava	35	5	21	61	431	**492**
Zdravstvena prava	7		7	14	148	**162**
Socijalna prava		1	1	2	60	**62**
Ekonomska prava	12		5	17	55	**72**
Kulturna prava	3			3	33	**36**
Pravosudno-zaštitna prava	12	1	4	17	98	**115**
Sigurnost i zaštita djece	10	3	1	14	102	**116**
Diskriminacija	2			2	33	**35**
Nenadležnost	3		1	4	28	**32**
Ostala prava	1			1		**1**
UKUPNO	**158**	**18**	**72**	**248**	**1675**	**1923**

Od ukupno 1923 prijave povreda prava djece, na područje dalmatinske regije odnosi se 272 pritužbe, od čega se najveći broj (177) odnosi na Splitsko-dalmatinsku županiju. Slijede Zadarska županija (46), Šibensko-kninska (30) i Dubrovačko-neretvanska županija (19).

Prema vrsti prijava i u 2020. godini najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede obrazovnih prava (81). Slijede povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (65), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (38), zdravstvenih prava (18), pravosudno zaštitnih prava (17) te prijave povreda prava vezanih uz sigurnost i zaštitu djece (16), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

Sudjelovali smo na sljedećim skupovima i događanjima u regiji:

- okrugli stol „Važnost očuvanja obiteljskih odnosa tijekom izdržavanja zatvorske kazne u kontekstu zaštite prava djece čiji je roditelj u zatvoru" koji je održan u sklopu konferencije „Programi izvršenja pojedinačne kazne zatvora u Republici Hrvatskoj – stanje, potrebe, perspektiva", u organizaciji udruge Liga za prevenciju ovisnosti, na kojem je savjetnica održala izlaganje „Prava i potrebe djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom";

- okrugli stol „Odgovor društva na nasilne oblike ponašanja" u organizaciji Udruge Bijeli krug Hrvatske, povodom Europskog dana zaštite žrtava kaznenih djela;

- II. konferencija inicijative gradova Zagreb, Split, Rijeka i Osijek koju je, u povodu obilježavanja Svjetskog dana socijalne pravde organizirao Grad Split pod nazivom „Siromaštvo u urbanim sredinama";

- u okviru *Programa izobrazbe za odgojitelje i stručne suradnike za provedbu programa odgojno-obrazovnog rada u poticanju darovitosti djece rane i predškolske dobi* savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je predavanje „Prava darovite djece u raskoraku između propisa i prakse" u Dječjem vrtiću *Cvit Mediterana* u Splitu.

Započeli smo suradnju s Dječjim vrtićem *Cvit Mediterana* Split, kao Stručno-razvojnim centrom za poticanje darovitosti rane i predškolske dobi, gdje je savjetnica pravobraniteljice za djecu uključena kao jedan od predavača u Program izobrazbe za odgojitelje i stručne suradnike za provedbu programa odgojno-obrazovnog rada u poticanju darovitosti djece rane i predškolske dobi, namijenjen odgojiteljima i stručnim suradnicima predškolskih ustanova.

I tijekom 2020. nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu na kojem je, kao vanjski predavač, savjetnica pravobraniteljice za djecu vodila kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija.

Epidemija Covida-19 znatno je utjecala na dinamiku pojedinih aktivnosti ureda (susreti s djecom, sudjelovanja, obilasci). Uslijed epidemije Covid-19 morali smo odgoditi i održavanje planiranog stručnog skupa „Jednake mogućnosti za djecu na otocima", čije smo organiziranje pripremali u suradnji s OŠ Grohote na Šolti, a koji se trebao održati u svibnju 2020.

12.4 Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U njemu, uz pravobraniteljicu za djecu i dvije zamjenice, koje su po struci magistra znanosti iz znanstvenog područja društvenih znanosti, polja psihologije i magistra prava, stručne poslove obavlja osam savjetnica pravobraniteljice: tri diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica, diplomirana ekonomistica i profesorica defektologije (doktorica znanosti iz znanstvenog područja društvenih znanosti, polja edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti).

U središnjem uredu u Zagrebu obavljaju se svi administrativno-tehnički i računovodstveni poslovi za potrebe cijelog Ureda, uključujući i potrebe tri područna ureda. Navedene poslove obavlja troje službenika – administrativnih referenata. S obzirom da su tijekom 2020. dvije službenice otišle u mirovinu (jedna na stručno-savjetodavnim poslovima i jedna na administrativno-tehničkim poslovima) u središnjem uredu zaposleno je ukupno 11 državnih službenika.

Broj pojedinačnih prijava – Zagreb 2020.

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	6	18	16	7	9	21	18	40	175	15	325	312	135	**772**
Pravo na život uz roditelje i rod. skrb	4	10	9	3	4	15	9	25	90	11	180	169	85	**434**
Pravo na djetetovu privatnost		1	2	1	3	1	3	1	15	3	30	19	17	**66**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	2	6	2	3	2	4	5	11	66		101	112	26	**239**
Ostala osobna prava		1	3			1	1	3	4	1	14	12	7	**33**
Prava djece kao članova društvene zajednice							1		5	1	7	8	13	**28**
Obrazovna prava	4	6	2	4	1	9	6	25	126		183	191	118	**492**
Zdravstvena prava	2	1	2	3		3	2	3	30	1	47	46	69	**162**
Socijalna prava		1	2	1	2	1	1	1	17	1	27	14	21	**62**
Ekonomska prava	1		2	2		1		2	13	2	23	31	18	**72**
Kulturna prava		1				3		2	14		20	11	5	**36**
Pravosudno-zaštitna prava	2	3	3	1	3	2	2	17	17		50	50	15	**115**
Sigurnost i zaštita djece	2	12	1	2	5	1	1	16	15		55	56	5	**116**
Diskriminacija	1	1	1	1	1	1	2	1	8		17	11	7	**35**
Nenadležnost		1	1			1	1	1	1		6	8	18	**32**
Ostala prava												1		**1**
UKUPNO	**18**	**44**	**30**	**21**	**21**	**43**	**34**	**108**	**421**	**20**	**760**	**739**	**424**	**1923**

Od ukupno 1923 prijave pojedinačnih povreda prava djece primljene u 2020. godini, njih 760 odnose se na ovu regiju, od toga 421 na Grad Zagreb, 108 na Zagrebačku, 44 na Karlovačku, 43 na Sisačko-moslavačku, 34 na Varaždinsku, 30 na Koprivničko-križevačku, 21 na Krapinsko-zagorsku, 21 na Međimursku, 18 na Bjelovarsko-bilogorsku županiju te 20 na inozemstvo.

Najveći broj prijava odnosi se na obrazovna prava (183), pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (180), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (101), sigurnost i zaštitu djece (55), pravosudno-zaštitna prava (50) i zdravstvena prava (47).

Početak godine obilježili smo postavljanjem izložbe likovnih radova učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku, nastalih u sklopu projekta „Osloni se na dječja prava“. Tim povodom smo u *Maloj kući dječjih prava* ugostili učenike i njihove profesore te im uručili prigodne zahvalnice.

Nažalost, potres u ožujku znatno je oštetio prostor središnjeg ureda u Zagrebu zbog čega je ured kratko vrijeme bio zatvoren.[137] Unatoč ograničenim prostornim uvjetima, Ured je tijekom cijele 2020. godine uredno obavljao sve poslove.

Tijekom godine središnji ured u Zagrebu sudjelovao je u svim područjima rada i aktivnostima Ureda pravobranitelja za djecu. Posebno ističemo *Zoom* susrete i razgovore o dječjim pravima pravobraniteljice s djecom iz škola, domova i udruga, kao novim, tijekom većeg dijela 2020. godine jedino mogućim, oblikom susreta s djecom.[138]

U prosincu smo održali *online* konferenciju pod nazivom „Aktualnosti u području zaštite djece u vrijeme epidemije Covida-19“ na kojoj su stručnjaci govorili o izazovima i primjerima dobre prakse s kojima su se susretali od početka epidemije u Hrvatskoj, vezano uz zaštitu prava djece u području obrazovanja, mentalnog zdravlja i institucionalne skrbi, a u raspravi su sudjelovala i djeca i mladi iz Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS-a.

137 Više o tome u poglavlju *Ustroj i financijsko poslovanje*.
138 Više o tome u poglavlju *Susreti, razgovori i suradnja s djecom*.

Prisustvovali smo mnogim događajima i skupovima, od kojih smo dio naveli u prethodnim poglavljima, a preostale navodimo u nastavku:

- Predstavljanje kampanje protiv seksualnog nasilja nad djecom u okviru projekta „Seksualno nasilje – edukacijski i prevencijski program“ (SNEP), u organizaciji Ženske sobe i sastanak partnerskih organizacija u okviru projekta.
- *Online* radni sastanak vezan uz predstavljanje prijedloga preporuka za rad sa ženama i djecom žrtvama nasilja u vrijeme pandemije COVID-19, u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i *Ženske sobe.*
- Sudjelovanje u radu fokus grupe za potrebe istraživanja o nasilju među mladima u organizaciji međunarodne mreže za zaštitu djece *Child Hub* i Hrabrog telefona.
- Svečana dodjela Nagrade „Luka Ritz” – Nasilje nije hrabrost.
- Okrugli stol „Praćenje provedbe Istanbulske konvencije u Hrvatskoj i Francuskoj: razmjena iskustava“ u organizaciji Autonomne ženske kuće Zagreb i Veleposlanstva Republike Francuske u RH.
- Konferencija o školskim programima prevencije seksualnog nasilja „Važnost i izazovi provedbe programa prevencije protiv seksualnog nasilja u školama“ i *online* konferencija za mlade „Važnost uključivanja mladih u prevenciju seksualnog nasilja” u organizaciji udruge Ženska soba.
- Završna konferencija „Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela“ u organizaciji Ženske sobe.
- Sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora u povodu Prijedloga *Zakona o Centru za posebno skrbništvo* i Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama*.
- Sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora u povodu rasprave o Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu.
- Sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora u povodu predložene dopune *Zakona o udomiteljstvu*.
- Okrugli stol „Roditeljstvo bez prepreka za sretnije djetinjstvo“ u organizaciji Udruge Status M.
- Treća europska konferencija EAPAP-a (*European Association of Parental Alienation Practitioners*) pod nazivom „Separacija roditelja, otuđenje i oporavak djeteta: Razvoj standarda dobre prakse“ u organizaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.
- Nacionalna konferencija u okviru europskog projekta „Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi” u organizaciji Udruge SOS Dječje selo Hrvatska.
- *Online* okrugli stol „Mogućnosti promicanja i pružanja kvalitetne pomoći i podrške udomiteljskim obiteljima za vrijeme i nakon pandemije“ u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku.
- *Online* sastanak s Udrugom roditelji u akciji – RODA o aktualnim pitanjima i aktivnostima u području zaštite djece u prometu te zaštite prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru.
- Sastanak s ministrom pravosuđa i uprave na temu unapređivanja sustava pravosuđa i uprave u zaštiti djece.
- Sastanak s ministrom pravosuđa i uprave na temu osnivanja obiteljskih sudova.
- Konferencija „Aktualnosti u području zaštite djece bez pratnje“ u organizaciji Hrvatskog pravnog centra i UNHCR-a.

- Sastanak o zaštiti djece bez pratnje u Hrvatskoj s nizozemskom organizacijom NIDOS (*Guardianship for Refugees*) na kojem su sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu, Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, MDOMSP-a, Hrvatskog Crvenog križa, UNHCR-a i UNICEF-a.

- Stručni sastanak o migracijama i postupanju prema migrantima u organizaciji OESS-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) i Ureda pučke pravobraniteljice.

- Sastanak s ministrom unutarnjih poslova o suradnji i razmjeni informacija o postupanju policije i pravobraniteljice za djecu u odnosu na djecu bez pratnje u migrantskom kretanju kroz Hrvatsku.

- Sastanak s predstojnicom ureda UNICEF-a za Hrvatsku i voditeljicom programa za zaštitu djece o zaštiti prava djece bez pratnje.

- Konferencija za novinare u povodu akcije Udruge RODA za boravak roditelja uz dijete u bolnici.

- Stručni skup „Briga o djeci u riziku za razvoj problema u ponašanju u uvjetima pandemije" u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

- Predstavljanje rezultata istraživanja „Analiza stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj" za članove Izvršne radne skupine Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu.

- Sastanak s voditeljem Centra za nestalu i zlostavljanju djecu na kojem su predstavljene aktivnosti i projekti Centra, posebno aktivnosti koje uključuju provedbu poludnevnog boravka za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.

- Virtualna konferencija „Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: položaj žena, djece i mladih" u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

- Tematska sjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora o utjecaju digitalnog doba na mlade.

- Panel rasprava „Pristup obrazovanju – škola na daljinu, učenici na marginu" u organizaciji Centra za mirovne studije, kao dio serije panela GOOD inicijative pod nazivom „Obrazovanje u fokusu".

- Webinar „Predstavljanje Studije *o upravljanju i financiranju sustava ranog i predškolskog odgoja", u* organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i MDOMSP-a.

- Sastanak s ministrom znanosti i obrazovanja na temu unapređivanja suradnje u području zaštite prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja.

- Sastanak Nacionalne referentne skupine za Situacijsku analizu stanja djece i adolescenata u Hrvatskoj (SitAn) o položaju djece i adolescenata u Hrvatskoj, u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku.

- Sastanak s vodstvom Hrvatskog Crvenog križa na temu suradnje u pripremi i provedbi edukativnih aktivnosti s djecom.

- Sastanak Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku.

Humanitarna utrka *Mliječna staza* u organizaciji UNICEF-a.

- *Online* sastanak „Utjecaj koronavirusa na najranjivije: Kako zaštititi socijalna prava" u organizaciji Pučke pravobraniteljice.

- Predstavljanje rezultata istraživanja „Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj" koje je proveo Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku.

- Konzultativni radni sastanak s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku na kojem je predstavljena UNICEF-ova *Strategija za zaštitu djece za razdoblje 2021.-2030.*

- *Online* tribina o predstavljanju rezultata projekta „I ja znam, i mene se pita – program osnaživanja učenika/učenica za aktivniju participaciju u školi i lokalnoj zajednici" u organizaciji Foruma za slobodu odgoja, uz partnerstvo Tehničke škole Virovitica i X. gimnazije „Ivan Supek" u Zagrebu.

- Okrugli stol „Izazovi skrbi i tretmana žena s problemom ovisnosti o drogama" u organizaciji MRMSOSP-a i HZJZ-a.

- Svečana dodjela nagrada na natječaju „Koronavirus – zaštiti sebe i druge" u organizaciji HZJZ-a.

- Virtualno svečano savjetovanje Akcije „Gradovi i općine – prijatelji djece" u organizaciji Središnjeg koordinacijskog odbora akcije i Saveza Društva *Naša djeca* Hrvatske.

- Druženja i susreti s djecom, aktivnosti Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, aktivna sudjelovanja na stručnim skupovima te međunarodne i ostale aktivnosti opisane su u drugim poglavljima.

13

USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Ustroj i financijsko poslovanje Ureda u funkciji su ostvarenja vizije, misije i ciljeva rada Pravobranitelja za djecu.

VIZIJA

Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

MISIJA

Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

CILJEVI

Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

13.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovnikom o radu pravobranitelja za djecu i *Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu* propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobranitelja za djecu.

Ljudski potencijali – Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvoje zamjenika pravobranitelja, potrebno je 23 državnih službenika. Početkom 2020. godine u Uredu je, uz tri dužnosnice (pravobraniteljicu i njezine dvije zamjenice), radilo 19 državnih službenika od potrebnih 23 službenika. S obzirom na to da su tijekom 2020. godine dvije službenice otišle u mirovinu, na dan 31. prosinca 2020. u Uredu je bilo zaposleno 17 državnih službenika: 11 službenika u središnjem uredu u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje službenika u Osijeku. Njih 14 radilo je na stručno-savjetodavnim poslovima, a troje na administrativno-tehničkim poslovima. Od ukupno 20 zaposlenika (17 službenika i tri dužnosnice) troje je službenika sa srednjom stručnom spremom, a 17 osoba s visokom stručnom spremom, odnosno završenim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili specijalističkim diplomskim stručnim studijem.

Tijekom 2020. nije bilo prijma novih službenika u Ured pravobranitelja za djecu, a u 2021. godini planira se popunjavanje radnih mjesta koja su ostala upražnjena zbog odlaska službenika u mirovinu, kako bi se osigurale nužne pretpostavke za redovito funkcioniranje i obavljanje poslova iz djelokruga Ureda, budući da se obavljanje navedenih poslova ne može osigurati preraspodjelom među postojećim službenicima Ureda.

Pored toga, sve se više očituje i potreba zapošljavanja stručnjaka u području zaštite prava djece u digitalnom okružju s obzirom na nove tehnologije i intenzivni tehnološki razvoj koji je iz temelja promijenio okruženje u kojem živimo, što se osobito očituje u uvjetima epidemije Covida-19 kada je pristup većini usluga moguć isklju-

čivo putem digitalnih alata. Navedeno ukazuje na potrebu povećanog angažmana u području zaštite i promicanja prava i interesa djece u digitalnom okružju te potrebu daljnjeg jačanja Ureda kroz zapošljavanje stručne osobe koja bi detaljno pratila ovo područje.

Djelatnici Ureda su tijekom godine redovito sudjelovali na različitim stručnim skupovima, radionicama, okruglim stolovima, konferencijama, webinarima i drugim edukacijama s ciljem kontinuiranog stručnog usavršavanja.

Politika zaštite djece Ureda pravobranitelja za djecu – Pravobranitelj za djecu na integrativni se način bavi zaštitom, praćenjem i promicanjem prava djece u Hrvatskoj. U cilju zaštite i ostvarenja najboljeg interesa djece tijekom sudjelovanja u različitim aktivnostima te transparentnosti rada pravobranitelja za djecu, tijekom 2020. izradili smo objedinjeni dokument pod nazivom *Pravila za zaštitu djece*, koji je objavljen na našoj stranici na hrvatskom i engleskom jeziku (*Child protection policy*), a kojim se opisuju uvjeti za siguran i poticajan rad s djecom u sklopu aktivnosti koje provodi i u koje je uključen Ured pravobranitelja za djecu. *Pravila za zaštitu djece* kreirana su kako bi se osigurali najviši standardi profesionalnog ponašanja i osobne prakse te kako bi se u svim aktivnostima pravobranitelja za djecu osigurala sigurnost i zaštita djece. Pravila uključuju mjere u vezi s postupcima zapošljavanja, angažiranja vanjskih suradnika i drugih osoba, stvaranja prostora za poticajni rad s djecom, obuku osoblja i primjenu transparentnih protokola u slučaju pojave ponašanja koje nije u skladu sa standardima zaštite djece te su dokaz posvećenosti sigurnom i poticajnom radu Ureda s djecom i drugih subjekata s kojima surađujemo u tom radu.

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu, na adresi Nikole Tesle 10, u Osijeku, na adresi Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu, na adresi Braće Kaliterna 10 i u Rijeci, na adresi Trpimirova 3. Poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu u vlasništvu su RH i Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni na korištenje.

U razornom potresu koji je pogodio Grad Zagreb i okolicu 22. ožujka 2020. oštećeni su i prostori Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, smješteni u užem centru grada u Teslinoj 10. S obzirom na to da je zgrada bila privremeno neuporabljiva, izvršene su mjere hitne intervencije, a dio zaposlenika Ureda privremeno je preseljen s drugog kata zgrade na prvi kat te u prizemlje, do kompletne sanacije zgrade na temelju izrađenog pisanog elaborata, a čiji se početak očekuje tijekom 2021. Zbog navedenih neplaniranih troškova uzrokovanih potresom, tijekom 2020. godine bilo je potrebno osigurati sredstva za provedbu mjera hitne intervencije na sanaciji zgrade, a sasvim je sigurno da će i u sljedećim godinama biti potrebno planirati i osigurati dodatna sredstva za potpunu sanaciju Ureda u Zagrebu.

Mala kuća dječjih prava **(MKDP)** prostor je u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda namijenjen prije svega kao mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, sastanaka Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata, edukacija i savjetovanja sa stručnjacima te drugih događaja s ciljem promicanja dječjih prava. Osim toga, navedeni prostor se ustupa i drugim institucijama, pravobraniteljima i udrugama za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina. U 2020. godini broj navedenih događanja u MKDP-u bio je značajno manji u odnosu na prethodne godine zbog uvedenih protuepidemijskih mjera, ali i zato što smo nakon potresa u ožujku u dijelu prizemlja morali oformiti radni prostor za dio djelatnika, čime se znatno smanjio prostor za aktivnosti s djecom, edukacije i sastanke.

13.2 Financijsko poslovanje

Financijska sredstva za rad Pravobranitelja za djecu za 2020. godinu osigurana su u *Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2020. godinu i projekcijama za 2021. i 2022. godinu* i iznosila su **6.252.971** kuna[139]. Nakon izmjena i dopuna financijskog plana[140] te preraspodjele financijskih sredstava u prosincu 2020.,[141] financijski plan Pravobranitelja za djecu na kraju 2020. godine iznosio je **5.502.697** kune.

Prema podacima iz Državne riznice, rashodi poslovanja u 2020.godini izvršeni su u iznosu od **5.497.424** kune odnosno **99,90%.**

139 Državni proračun RH za 2020. godinu i projekcije za 2021. godinu i 2022. godinu (NN 117/19).
140 Izmjene i dopune Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2020. godinu i projekcije za 2021. i 2022. godine (NN 58/20, 124/20).
141 Odluka o preraspodjeli sredstava planiranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2020. (NN 148/20).

U skladu s odredbom članka 39. Zakona o proračunu,[142] u 2020. godini donesen je financijski plan za 2021. godinu i projekcije za 2022. i 2023. godinu.[143]

Naziv	Izvršenje 2019.	Plan 2020.	Proračun za 2021.	Projekcija proračuna za 2022.	Projekcija proračuna za 2023.
Pravobranitelj za djecu	5.588.650	5.800.971	6.271.835	6.540.000	6.463.000

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2013.-2020.

	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.	Proračun 2018.	Proračun 2019.	Proračun 2020.
Plan	4.996.538	4.996.000	4.664.201	4.861.190	5.301.006	5.659.154	5.502.697
Izvršenje	4.870.250	4.751.346	4.579.312	4.668.826	5.020.643	5.588.650	5.497.424
% izvršenja	97,47	95,10	98,18	96,04	94,71	98,75	99,90

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu po aktivnostima i skupinama rashoda u 2020.

AKTIVNOST	Plan 2020.	Izvršenje plana za 2020.	% izvršenja
A739000-Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	5.378.764,00	5.373.492,02	99,90%
31-rashodi za zaposlene	4.296.992,00	4.291.745,51	99,88%
32-materijalni rashodi	1.054.703,00	1.054.679,07	100%
34-financijski rashodi	1.184,00	1.183,07	99,92%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	25.885,00	25.884,37	100%
K739001-Informatizacija ureda	**123.933,00**	**123.931,95**	**100%**
41-rashodi za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine	68.933	68.931,95	100%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	55.000	55.000	100%
UKUPNO	**5.502.697,00**	**5.497.423,97**	**99,90%**

U odnosu na 2019. godinu materijalni rashodi u 2020. godini manji su za 21,38 %. Najveće smanjenje ostvareno je na rashodima za službena putovanja s obzirom da Ured zbog epidemije Covida-19 nije bio u mogućnosti realizirati određene aktivnosti poput obilaska ustanova u kojima borave djeca, susrete s djecom u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu i regionalnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku, kao ni susrete uživo članova Mreže mladih savjetnika.

Rashodi unutar aktivnosti *K739001- Informatizacija ureda* veći su u 2020. godini za 137,44 % u odnosu na prethodnu godinu zbog nužnog ulaganja u informatizaciju rada i poslovanja, dogradnje postojeće aplikacije s bazom podataka te kupnje licenci Software Microsoft Office 2019. za računala u Uredu.

142 Zakon o proračunu (NN 87/08,136/12 i 15/15).
143 Državni proračun Republike Hrvatske za 2021. godinu i projekcije za 2022. godinu i 2023. godinu (NN 135/20).

Financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2020. godinu

Financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2020. godinu izrađeni su sukladno *Zakonu o proračunu, Pravilniku o proračunskom računovodstvu i Računskom planu*[144] i *Pravilniku o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu*[145].

Za 2020. godinu sastavljeni su i u propisanom roku dostavljeni nadležnim institucijama: Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima, Bilanca, Izvještaj o promjenama u vrijednosti i obujmu imovine i obveza, Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji, Izvještaj o obvezama te Bilješke uz financijske izvještaje.

144 Pravilnik o proračunskom računovodstvu i računskom planu (NN 124/14,115/15,87/16,3/18,126/19).
145 Pravilnik o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (NN 3/15,93/15,135/15,2/17,28/17,112/18 i 126/19).

14 ZAKLJUČAK

U osamnaestom godišnjem izvješću pravobraniteljice za djecu nastojali smo pružiti pregled 2020. godine iz perspektive djece, njihovih skrbnika te analize događaja, podataka, prijava i upita koje smo zaprimili.

Djeca su, poput strpljivih korisnika društvenih usluga, gotovo devet mjeseci 2020. godine bila „na čekanju". Čekala su informacije o tome kad će se otvoriti njihove škole i vrtići i pod kojim uvjetima, čekala su da im dođe u dom internet i računalo pomoću kojeg mogu pratiti školu na daljinu, čekala su informacije o polaganju mature, čekala su na preglede i terapije, čekala su na roditelje u bolnicama, i domovima za djecu, čekala su da se vrate u svoje potresom razorene domove, da dođe pomoć i zaštita od obiteljskog nasilja, da izađu van u park i na igrališta, da se druže s prijateljima, da krenu na svoju omiljenu aktivnost…

Razvoj svakog ljudskog bića najintenzivniji je u dječjoj dobi pa potrebe djece koje se stave „na čekanje" donose dugotrajne posljedice, čiji se trendovi već sada naziru. Rastuća pretilost, manjak fizičke aktivnosti, anksioznost i depresija, samo su neki trendovi koji već sada pozivaju na hitan odgovor.

Iako je službeno razdoblje u kojem se predaje ovo izvješće završilo, izmijenjene zahtjevne životne okolnosti koje su započele 19. ožujka 2020. uvođenjem prvih zaštitnih mjera za suzbijanje epidemije Covida-19 i dalje traju za djecu i njihove obitelji širom Hrvatske. Iako slabiji, potresi u Banovini i dalje traju i unose nemir i neizvjesnost u živote djece, roditelja, učitelja, odgojitelja, zdravstvenog osoblja, baka, djedova i svih drugih koji žive u tom dijelu zemlje.

U 2020. većina djece, kojoj je to bilo dostupno, bila su uz internet više nego ikada do sada. Cjelokupni život djece – od obrazovanja, do aktivnosti slobodnog vremena i druženja – preselio se u digitalno okružje. Koliko su djeca i odrasli koji o njima skrbe bili spremni za tu promjenu te koji je njezin učinak na dobrobit djece, vrijeme će pokazati. Stoga se prava djece u digitalnom okružju nameću kao ključna tema kojoj se trebaju posvetiti nadležni resori i nadamo se da će naći svoje mjesto u novoj Strategiji za prava djece u RH.

Preseljenje škole na internet i televiziju zahtijevalo je i veliku prilagodbu u radu nastavnika i učitelja, od kojih mnogi nisu dobili u tom procesu dovoljnu podršku sustava odgoja i obrazovanja.

Nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Ulaganja u sustav koji se bavi zaštitom djece moraju biti kontinuirana i prioritetna jer se jedino tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija, u čemu je važna karika osnivanje **posebnih obiteljskih sudova**, čiju najavu u 2021. godini pozdravljamo.

Potrebno je nastaviti s poticanjem i promicanjem **kvalitetnog udomiteljstva**, s obzirom na veliku iskazanu potrebu za smještajem djece u udomiteljske obitelji, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

Iako postoje pomaci, zaštita djece od svih oblika **nasilja i zanemarivanja** još uvijek nije dosegnuta. Svi sustavi trebaju poduzeti odlučnije mjere za unapređivanje pravne regulative te provođenje predviđenih mjera i aktivnosti u praksi. Nužno je unaprijediti i prevenciju te međuresornu suradnju jer tragični primjeri pokazuju da sustavi ne surađuju dovoljno i skloni su prebacivanju odgovornosti u rješavanju problema.

Zabrinjava podatak da svako peto dijete živi u riziku od siromaštva, a već postojeće probleme djece koja žive u **siromaštvu** dodatno je povećala epidemija, ali i potresi. Nužno je pravovremeno ulaganje napora, znanja i sredstava u ublažavanje posljedica – kroz povećanje socijalnih naknada, brže rješavanje postupaka ostvarenja socijalnih prava, prekidanje kruga obiteljskog siromaštva, ulaganje u obrazovanje siromašne djece, besplatnu prehranu, dostupnost stručnjaka te bolju dostupnost primjerenog stanovanja.

Pozivam nadležne resore da razviju učinkovit sustav zaštite djece od iskorištavanja za prosjačenje. Neprihvatljivo je da generacije djece ulaze u lance prosjačenja i da u rješavanju njihovih prava gotovo da nema nikakvog pomaka.

Još nije postignuta potrebna razina ostvarivanja prava djece **u pravosudnom postupku**. Postupci traju predugo, djeca ne primaju potrebne i njima razumljive informacije, a nerijetko izostaje i odgovarajuća pomoć i podrška djetetu za vrijeme trajanja postupaka. Koordinacija i suradnja među sustavima, propisana protokolima, načelna je i ostvariva samo u nekim sredinama zahvaljujući osobnom entuzijazmu i zalaganju pojedinih djelatnika sustava.

Još nije postignuta zadovoljavajuća razina **zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata**. Ne postoji cjeloviti pravni okvir za zaštitu djece. Neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima i dalje ugrožavaju prava djece te je stoga nužno donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja te uvesti **sustav licenciranja osoba koje rade s djecom** u sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom.

Još nije dosegnuta sveobuhvatna zaštita prava i interesa **djece/maloljetnika u sukobu sa zakonom**. Najčešće se krše prava maloljetnika tijekom lišenja slobode i izvršavanja institucionalnih odgojnih mjera u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa. U slučaju maloljetnika koji se nalaze u zatvorskom sustavu i stacionarno se liječe zajedno s odraslim osobama možemo govoriti i o njihovoj diskriminaciji.

Djeca **s problemima u ponašanju** izrazito su ranjiva skupina i u riziku za učestale povrede prava u svim sustavima: u odgoju i obrazovanju, socijalnoj skrbi, pravosuđu, tijekom postupanja policije i izvršenja pojedinih odgojnih mjera. Pandemija je dodatno ugrozila ostvarivanje njihovih prava. Iako sustavi pokazuju svjesnost o teškoćama, poduzete mjere i aktivnosti još ne dovode do značajnih pozitivnih ishoda za tu skupinu djece.

Unatrag nekoliko godina značajno je unaprijeđeno ostvarivanje prava i interesa **djece** čiji su **roditelji lišeni slobode**. Ostvarena je dobra suradnja sa zatvorskim sustavom koji je uvažio većinu naših prijedloga i preporuka te s pojedinim udrugama čije je djelovanje znatno pridonijelo zaštiti ove djece.

Zabilježili smo određena poboljšanja u zaštiti prava **djece migranta, tražitelja međunarodne zaštite i djece bez pratnje**, no cijeli sustav skrbi o toj skupini djece djeluje i dalje fragmentirano i nekoherentno. I dalje se javljaju problemi vezano uz nezakonita protjerivanja, smještaj djece u detenciju, kvalitetu skrbništva za djecu bez pratnje i udomiteljstva, uspostave specijaliziranog oblika skrbi u okviru zasebne ustanove te uključivanja u obrazovni proces.

Posljedice pandemije Covida-19 posebno su negativno utjecale na život djece pripadnika romske **nacionalne manjine**. Potrebno je uložiti više napora, na državnoj i lokalnoj razini, kako bi se, poučeni iskustvima iz prva dva vala *koronakrize,* uspjele kreirati mjere i programi koji će učinkovito odgovoriti na potrebe romske djece u ovim izazovnim vremenima.

Pravo i načelo sudjelovanja djeteta odrasli najčešće ne razumiju i prihvaćaju ga uglavnom deklarativno. Potrebna je sustavna edukacija stručnjaka koji rade s djecom o provedbi tog prava. Naša Mreža mladih savjetnika (MMS) potvrđuje se i u *online* sastancima kao aktivna i kreativna te i dalje motivirana za rad i razgovor. To potvrđuje da ni u vrijeme *koronakrize* ne treba prekidati dijalog s djecom i mladima, pogotovo u potrazi za odgovorima na pitanja koja se odnose ponajprije na njih. Djeca mogu doprinositi boljim rješenjima, ali to se neće dogoditi samo od sebe. Trebamo ih vidjeti, čuti i uključiti.

I dalje je zamjetan nedostatak sveobuhvatnih, kvalitetnih i jednako dostupnih usluga rane intervencije za **djecu s teškoćama u razvoju**, čemu bi trebala pridonijeti nova politika za ranu intervenciju u djetinjstvu. U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika kako bi se podigla razina kvalitete provedbe primjerenih oblika obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju.

Nerazumijevanje koncepcije ljudskih prava i **zabrane diskriminacije** od strane tijela javne vlasti, predstavnika medija, te drugih pravnih i fizičkih osoba ima za posljedicu dovođenje djece u nepovoljan i diskriminirajući položaj, stereotipno poimanje uloga žena i muškaraca te predrasude i neprijateljske stavove prema pripadnicima manjinskih skupina i zajednica. Potrebno je, stoga, provoditi edukacije i podizati svjesnost o ovim temama.

Epidemija koronavirusa, kao i potresi u kojima su oštećene neke zdravstvene ustanove, odrazili su se, unatoč iznimnim naporima zdravstvenih radnika, na ostvarivanje **zdravstvenih prava djece** – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog potrebe otkazivanja dogovorenih termina. Epidemiološke mjere koje su se donosile radi sprečavanja širenja zaraze izazivale su kod dijela roditelja osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti te pridonijele pojačanom osjećaju zabrinutosti. Dijelom se to moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera i njihove dobrobiti za dijete.

Pozivamo da se čim prije osnuju međuresorne radne skupine i donesu **propisi** o djelatnosti igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta te o zaštiti djece koja sudjeluju u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima.

Koronakriza odrazila se i na dječje aktivnosti, a u više navrata Stožer civilne zaštite RH donosio je različite odluke kojima su, među ostalim, bili zabranjeni treninzi te sportske aktivnosti djece, kao i korištenje sportske infrastrukture. Cilj naših preporuka bio je omogućiti uključivanje djece u **sportske aktivnosti** u skladu s aktualnim epidemiološkim stanjem. Neovisno o pojavi pandemije, otprije nas zabrinjavaju procjene i podaci o velikom broju djece koja nisu tjelesno aktivna. S uvođenjem epidemioloških mjera očekuje se daljnji rast broja fizički neaktivne djece.

Izvanredne situacije ne mogu biti izgovor za odgađanje dječjih prava i potreba. Upravo suprotno, one trebaju biti još jači poticaj da kao društvo tražimo rješenja koja će u prvi plan staviti dječju dobrobit. Ta rješenja nadilaze jednu ili dvije struke i traže suradnju i transdisciplinarni pristup koji je potrebno njegovati u donošenju odluka i javnih politika. Djelujmo u tom smjeru već danas, jer razvojne potrebe i problemi djece ne mogu više biti „na čekanju“.

15 LEGENDA

KRATICA	PUNI NAZIV
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
COPE	Children of Prisoners Europe
CPS	Centar za posebno skrbništvo
CRIA	Child Rights Impact Assessment
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FB	Facebook
Fina	Financijska agencija
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
FRONTEX	European Border and Coast Guard Agency
GDPR	General Data Protection Regulation (Opća uredba o zaštiti podataka)
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HNB	Hrvatska narodna banka
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HPV	Humani papilomavirus
HRK	Hrvatski rukometni savez
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HŠSS	Hrvatski školski sportski savez
HTV	Hrvatska televizija
HUB	Hrvatska udruga banaka
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

KRATICA	PUNI NAZIV
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
KZ	Kazneni zakon
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MF	Ministarstvo financija
MGPO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MKDP	Mala kuća dječjih prava
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MPUGDI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MTS	Ministarstvo turizma i sporta
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
OBZ	Obiteljski zakon
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OESS	Organizacija za europsku sigurnost i suradnju
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
PP	Policijska postaja
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REC	Rights, Equality and Citizenship (Programme)
RH	Republika Hrvatska
SDUDM	Središnji državni ured za demografiju i mlade
SNEP	Seksualno nasilje – Edukacijski i prevencijski program
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Ministarstvo pravosuđa i uprave - Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZDD	Zakon o doplatku za djecu
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZRRP	Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi